

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליון פסח
מורחב
המחיר 10 ₪
למנויים - חינם!
ניתן לשלם בעמדות מדיים פלזמ וקריולות -

מצורף!

- לקט שיעורי חג הפסח
- ספר חובת הלבבות
- משה הלל הירש שליט"א
- קונטרס הדרכה וחינוך
- האגון הגדול
- רבי יהושע אייבנשטיין שליט"א

חג המצות | גיליון 218 | ניסן תשפ"ב

דעת הפסח

דרכי החינוך

גיליון מיוחד לפסח וביאורים בפסוקי ההלל

חשבתי דרכי

סמיכת גאולה לתפילה - החיוב לצרף
כל בראשית לחודש הזה לכם

פוסק הדור רבי משה שטרנבוך שליט"א

דקדוקים והידורים בהלכות חג הפסח

שיעורי בינה

מצות סיפור יציאת מצרים

נחל אליהו

סגולת מצות והגדת לבנך

התכוננות

ידיעת ה' שנתגלתה ביציאת מצרים
כנגד ארבעה בנים

עינינו גל

טיפים לעורכי סדר בפעם הראשונה

עומק הפשט

שיעור יין לארבע כוסות

יסודות אמונה

הרה"ג **מרדכי נויגרשל שליט"א**

שמעתא עמיקתא

הלכות מצויות לפסח

שיעור חומש • מתוקים מדבש • עטרת המזעדים

• יעלת חן • פניני הלכה • חשבה קצרה • מי באר

מים זכים • טמונה בפרשה

שאלות ותשובות שהגשנו ע"י

"אוסף גיליונות"

לפרן ראש הישיבה

הגאון הגדול רבי משה הלל הירש שליט"א

בדרכי העליה בתורה ובראת שמים

מאן מלכי - רבנן

פרקי חיים וקווים לדמותו האצילית
וזרביז המדוממים בעיני התורה ועבודת ה'
של ראש ישיבת איתרי

הגאון רבי יצחק ברטלר זצלה"ה

מחבר ספדי 'בית יצחק'
גלב"ע ד' אדר א תשפ"ב

בנתיבות יצחק • מבחן לדעת • אז נדברו • תוספת שבת •
בירור הלכה • ברומן של עולם • הגיון סופרים • הפרשה
המחכימה • מקדשי תיראו

כי מוצאי מוצא היים

מילי דהספידא זכרונות
על רבינו הגדול והקדוש
מרן הגאון רבי חיים קניבסקי זצוק"ל

דברי הספר וחינוך

מהמשגיח הגה"צ רבי **דן סגל שליט"א**

דברי קינה ונהי

מהגאון הגדול
רבי **חיים פיינשטיין שליט"א**
על הלכה ארון האלוקים
כי גלה כבוד מישראל

ועד ליל שבת

קביעות

בית ועד

הגאון רבי **ראובן הכסטר שליט"א**

שיעורי דעה

מלי דהספידא

סולם מוצב ארצה

וראשו מגיע השמימה
הגאון רבי **אוריאל שלנגר שליט"א**

בדידי הזה עובדא

לקט זכרונות ועובדות

עובדות הנהגות ופנינים

הרה"ג ר' **יצחק אוהב ציון שליט"א**

מי באר

נשתברו הלוחות

דרישה וחקירה

דובבות שפתי חיים

בס"ד

קונטרס והגדת לבנד

ניתן שלכם גם בנדרים
פלוס ע"ש אוסף
בלינות
הגדה 60 ש"ח
נחלת בנימין 10 ש"ח

"נחלת בנימין"

פְּלִי עוֹד לְמַלְמְדִים פֶּתַלְמוּדָם.
לְאַבּוֹת הַבָּאִים לְהִתְפּוֹנֵן פְּרֵאוֹ לְעִרְיַכַת לַיַּל הַסֵּדֵר.

"פרדס החידה"

מתוך הגדה של פסח

דברי שבת וספר
מגילת שיר התורה וצוקלה"ה
ע"פ פרדס החידה

מי יודע?

כמה ברכות מברכים בליל הסדר?
(שמונה עשרה)

כמה דברים עושים זכר לחירות? (ששה)

כמה דברים עושים לזכר עבדות? (ששה)

על מה עוד ראוי לכוון בברכת שהחיינו?
(שבעה)

חודה לי חידה:

מותי מותר לאכול גם חמץ וגם מצה, ומתי
אסורים שניהם, ומתי מותר רק חמץ ומתי
מותר רק מצה?

"אין אוכלים קרבן פסח אלא בחמץ"
(מדרש פליאה)

היתכן?

כף זאת, וצוד אמצאה אמאה וצשרים
אאלת וחידודים באתי ידוצים, ניתן אמצוא
הקונטרס "והגדת לבנד" - "נחלת בנימין"
שבתוך "פרדס החידה" הנדפס ונצרך אחד
כרוב פאר והדר, הנדמנות פנ אמצאדים
ולאבות להתכונן כראוי לעריכת הסדר.

בס"ד, שלוח אר"א השע"ט

הנה כבר טדע לשאלה ועדה של פסח בשם "פרדס החידה"
אשר יצאה לאור ע"י ידיד ודודג'ר אליסלך חושן ועל זמן שידך
סוציאלי סדר פסח עם מדרשים ופרושים חלבת וסיפורי יצאת
ממצרים במטריד, ובג' קלטהו רבנן.

ועתה יפה סו דבן דודג'ר מיסין חסין שליט"א שחוסף להחידו
בחססת סוכת לשמח ובסוחדו לעדרי העין, וראות כי טוב הא
הדר שחוקן זה ביחו יעליח ותבשטו בו כל חכמי לב, וגם לרבת
ובנים לקיים בו סעודת העדה סידודו.

הסדר בבית החידה ובסדר המעשה כי רבת הוא.

מ"ז קנע קיד

ניתן להשיג בחנויות הספרים
או בפל' 02/6254794 - 053/3103538/7

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

תכנית המנויים נמשכת!

ניתן לשלם ליאוסף גיליונות'
תשלום חודשי של 15 ₪
ולקחת את כל גיליונות החודש
ממקומות החלוקה הרגילים
יש להקים הו"ק בנדרים פלוס על סך 15 ₪.

הגיליון הבא יצא לאור בסיעתא דשמיא בשבוע פרשת אמור

חג כשר ושמח
אוסף גיליונות
מבית צוף הוצאה לאור

לפרסום מודעות, נקודות הפצה, הוספת גיליונות, תרומות והנצחות,

ניתן לפנות בדוא"ל או בטלפון

0533136170 / 050-4102061 (בשעות בין הסדרים)

ניתן לתרום וכן לשלם עבור קניית גיליונות

בעמדות "נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות"

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של ה'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

יעלת חן | 81

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א
אב"ד חיפה

עינינו גל | 83

מאמרי 'עין לא ראתה'

תמק הפשה | 89

דיוני הלכה אקטואליים

ריניי הליכה | 97

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

מחשבת קצרה על הדף | 101

תפיסות עומק על סדר הדף היומי

הרה"ג יחזקאל הרשמן שליט"א

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 107

תובנותיו של הרה"ג **מרדכי דוד נויגרשל** שליט"א

שמעתא עמיקתא | 109

הלכות מצויות לפסח

מי באר | 111

התחזקות באמונה ובעבודת ד'

מים זכים | 117

משא ומתן ופילפול בנידונים ערבים ונחמדים

שמונה בפרשה | 115

עלון לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

הגליונות הקבועים

לדעת | 118

מבחן בדף היומי

לידוער | 120

מבחן במשנה ברורה

לדעת | 121

מבחן בחפץ חיים

בנתיבות יצחק | 125

הגאון רבי יצחק זיסמן זצ"ל

אז נדברו | 127

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 133

מעלת השבת וקדושתה

בירור הלכה | 135

בירורי הלכה אקטואליים מתוך הסוגיות והפוסקים

ברומו של עולם | 139

גיליון היוצא מבית ועד לחכמים העוסקים בעניני תפילה

הגיון סופרים | 143

הגיון הלכה בפרשת השבוע

משולחן רבותינו סופרי המלך מאורי הגולה זי"ע

הפרשה המחכימה | 145

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

מקדשי תיראו | 147

עלון בנושא קדושת בית הכנסת

מאן מלכי - רבנן | 149

פרקי חיים וקווים לדמותו האצילית

של ראש ישיבת איתרי

הגאון רבי יצחק ברטלר זצלה"ה

עם הספר | 151

פרסומים, מודעות וכתבות שונות מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

כי מוצאי מצא חיים

שו"ת | 7

שאלות ותשובות שהוגשו ע"י "אוסף גיליונות"
למרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי **משה הלל הירש** שליט"א
בדרכי העליה בתורה וביראת שמים

דברי הספר וחיזוק | 9

מהמשגיח הגה"צ רבי **דן סגל** שליט"א

דברי קינה ונהי | 15

מהגאון הגדול רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א

בית ועד | 19

הגאון רבי **ראובן הכסטר** שליט"א

ועד ליל שבת | 25

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מפי הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

שיעורי דעה | 27

מתוך שיעורי הג"ר **גרשון מלצר** שליט"א

מלי להספידא

סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה | 29

הגאון רבי **אוריאל שלנגר** שליט"א

בדידי הוה עובדא | 33

לקט זכרונות ועובדות

עובדות הנהגות ופנינים | 41

הרה"ג ר' **יצחק אוהב ציון** שליט"א

דרישה וחקירה | 45

קובץ תורני לכל המשפחה

דובבות שפתי חיים

מי באר | 47

נשתברו הלוחות

דעת הפסח

דרכי החיזוק | 49

מרן ראש הישיבה **הגרי"ג אדלשטיין** שליט"א

חשבתי דרכי | 53

נקודות אור במשנתו של

הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל

פוסק הדור רבי **משה שטרנבוך** שליט"א | 57

דקדוקים והידורים בהלכות חג הפסח

שיעור חומש | 61

מאת הגאון הגדול רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א

ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 63

שיעורים ע"ס המצוות

מאת הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

נחל אליהו | 65

משיעורי הגאון רבי **אליהו דיסקין** שליט"א

על פרשת השבוע ועניני דיומא

התבוננות בפרשיות התורה | 69

משיעורי הגאון רבי **נתן רושמן** שליט"א

מתוקים מדבש | 75

ליקוט נטפי לקח מפרשיות השבוע

מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א

עטרת המועדים | 77

שיעורי הגאון רבי **עקיבא מדלוב** שליט"א

שיעורי ליל הסדר

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

בית הכנסת "אהבת תורה" קרית צאנז
בית הכנסת "שארית יוסף" טורוצקין
"גל פז" רח' מלכי ישראל

מודיעין עילית

ישיבת "מיר"
כולל "עשרת שלמה"
כולל "יששכר באהלך"
כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב)
כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
בית הכנסת "בית תפילה"
בית הכנסת "אילת השחר"
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י
בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא
בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא"
בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר
בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר
בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק
בית הכנסת "חזון דוד"
בית הכנסת "משובב נתיבות"
בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה
בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי

נתיבות

בית המדרש "משכן התורה"
בית הכנסת "בית יצחק"

פתח תקוה

ישיבת "לומזא"
בית הכנסת "אבי עזרי"
בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר
בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר

ראשון לציון

ישיבת "עשרת שלמה" שדה חמד

רחובות

בית הכנסת "כולל בר שאול"

רכסים

ישיבת כנסת חזקיהו גבע א
ביהכ"נ בית יצחק גבעה ב
ביהכ"נ אהל מלכה גבעה ג'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'
רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת "תפרח"
בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

בית הכנסת "בני הישיבות"

זכרון יעקב

בית הכנסת "מסילת ישרים"

שלזסטון

בית הכנסת "קהילת בני תורה"

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת "מיר"
ישיבת "חברון" גבעת מרדכי
ישיבת "יד אהרן"
ישיבת "אהבת שלום"
ישיבת "תורה אור"
ישיבת "הר"ן" - רמות ד'
ישיבת "בית שמואל"
בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן
בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן
בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב
בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה
בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה
בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה
בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה
בית הכנסת "באר שמואל" רח' טורוצקין
בית הכנסת "חניכי ישיבות" זכרון יעקב
בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול
בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול
בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף
בית הכנסת "בוסטון" הר נוף
בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף
בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף
בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א'
בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א'
בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג'
בית הכנסת "צא"י" רמות ג'
בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד'
בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין
בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ
בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול
בית הכנסת "משכן אסתר" סנהדריה
בית הכנסת "פאג"י אשכנז" סנהדריה
בית הכנסת "אוהל לאה" שיוכן אוריאל
בית הכנסת "בנות עזרת ציון" פאג"י
בית הכנסת "מאור חיים" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "עזרת תורה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "כנסת יהודה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "המרכזי" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "ברסלב" גוש 80
בית הכנסת "אוהל משה" גוש 80
בית הכנסת "בית ישראל" עזרת תורה

אלעד

בית הכנסת "מאור שרגא"
כולל "ישיבת הר"ן"
ישיבת "תורה בתפארתה"

אופקים

בית הכנסת "שיוית"

בית שמש

ישיבת "אור לישרים"
בית הכנסת "היכל אברהם" קריה
בית הכנסת "לב אליהו" רמה א'
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א'
בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א'
בית הכנסת "פני שמואל" רמה א'
בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג'
בית הכנסת "הכולל"

ביתר עילית

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A
בית הכנסת "בני הישיבות" גבעה B

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון אי"ש"
כולל "בית הלל"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיוכן ה
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימקט ברכת השם)

בת ים

רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת "בית אליהו"

לכבוד מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי משה הלל הירש שליט"א

לאור התמודדויות התקופה ולאחר הסתלקותו של רבן ואביהן של ישראל רבינו הגר"ח זצוק"ל נבוכו רבים בשאלות, ובאנו ביאת קמיה מרן שליט"א להעלותם על שולחן מלכים ע"מ לשמוע ולקבל דעת תורה והדרכה בהנהגת בני הישיבות.

(א) הדבר המדרבן בחור בן ישיבה בדרך עלייתו יותר מכל, הם השאיפות הגדולות שמגיעות מתוכו ומניעות אותו להתקדם ולהגיע למעלות עליונות. כיצד קונים שאיפות אלו, שלא יהיו בגדר 'דברי חלומות' אלא שאיפה ריאלית וניתנת למימוש. מה הגבול בין חלומות שמשאירים את האדם מאוכזב, ובין שאיפות אמיתיות ומועילות?

תשובה: יש להתייעץ עם איש צוות שמכיר אותו.

(ב) רבות דובר על גודל מעלותיו ופרשת גדולת רבנו חיים זצוק"ל בתורה בדקדוק הלכה, ביראת שמים ובאהבת ישראל. ויש האומרים שכל אחד ואחד יכול ללכת בעקבותיו ולהידבק בדרכיו, כל אחד לפי טבעו ולפי כוחו. אמנם, שאני הגאון זצוק"ל שנתחנך על ברכי אביו מרן הסטייפלער זצוק"ל ונתגדל ע"י מורה דרכו מרן החזו"א זצוק"ל, שהיו בעלי אמונה חושית וגדלות עצומה בתורה ויר"ש, ורבים האומרים מי יראנו טוב, שלא ראינו כן בילדותנו ואין בנו את הכוחות והבהירות ללכת בגדולות ובנפלאות כמי שראה גדולי עולם מקרוב.

תשובה: זה לא נכון דסוף כל סוף לא מבקשים מבחור להיות ר' חיים רק להשתפר בפרטים אלו ולהשתנות, ועל זה לא צריכים את החזו"א.

(ג) מהי הדרך הכבושה לגדלות בתורה. האם יש להשקיע בקביעות הזמנים, חוק ולא יעבור, (בלא לשים מטרה של הספק) או שמא להקפיד ולעמול על לימוד המסכתות בידיעה ובהבנה עם מטרה של הספק ומבחנים. והאם כדאי לבחור ואברך ללכת בדרך של רבינו חיים זצ"ל להעמיד לעצמו הספק יומי תובעני.

תשובה: ללמוד בדרך שלומדים בישיבה שהוא לומד, בהתמדה גדולה והוא יגדל.

(ד) רבינו הגר"ח זצוק"ל היה מיוחד ביותר ומופת הדור באהבת התורה וברצון לדעת את כל התורה כולה ללא כחל ושרק, וטרח ויגע הרבה לסדר את כל חלקי התורה ולהשוותם עד שהיתה כל התורה כולה שלימה ותמימה בידיעה ברורה. האם נכון ללכת בדרך זו ולהשקיע בידיעת כל חלקי התורה עד לפרטי פרטים, ואף חלקים נוספים כמו נ"ך מדרשים או גם שו"ע ונו"כ. או שמא על בן ישיבה להתרכז אך ורק בלימודים הנהוגים בישיבה ובסדרי הלימוד שלו ותו לא. ואיך היחס בנוגע לאברכים (מסתמא שונה מבחור ישיבה).

תשובה: בשעה שבחור נמצא בישיבה עיקר שימת לבו הוא על לקנות זרכי הלימוד בסדרי עיון ולהוסיף בקיאות בסדרי הבקיאות, גם ללמוד הלכה כל יום, ושבת חומש רש"י ואולי גם רמב"ן (גם ההפטר).

(ה) בחורי ישיבה מסוימים נתקלים בקושי שנקרא 'שעמום'. הם אינם מוצאים ענין בלדעת את התורה. כיצד קונים חשק לידע את התורה, ולהתענין בדברי תורה כמות שהם. (במיוחד כאשר התורה שמעריכים בציבור היא בעיקר תורה של חידושים והישגים, ולא כל אחד מסוגל לזה, ולא כל זמן מתאים ללימוד כזה)

תשובה: צריכים לעבוד על יראת שמים וגם לעבוד על מידות ולא להיות מידי עסוק בגשמיות. כמה שבחור בעל מידות טובות, פחות עוה"ז, (בצורה נורמלית ולא קיצונית) עם יראת שמים אם אין לו איזה בעיה של קשב וריכוז הוא יהנה מהלימוד.

ו) המציאות בעולם הישיבות שאחת ההתמודדויות היותר מטרידות וקשות, סביב ענין החברה, בחורים רבים מרגישים בודדים וללא קשר חברתי. כיצד אפשר לבנות ולחזק את ענין ה'בין אדם לחבירו' בצורה נכונה בעולם הישיבות ולהדק אהבת רעים בצורה נכונה ובוגרת?

תשובה: השיחות ועדים של המשגיחים יכללו גם נושאים אלו.

ז) כפי הנראה יש פער גדול בין המוסכמות הראשוניות שהיו עד לפני תקופה קצרה לתקופתינו עתה. לדוגמא: עד לא מזמן היה פשוט וברור לכל בן ישיבה חובתו להתפלל כראוי במנין, ונדע לו מעלת תפילה בישיבה, כמו כן לא היה ספק על צורתו החיצונית של בן ישיבה, ופשתה נהנתנות ופינוק כערך בפני עצמו בישיבות, וכיו"ב נשתנו עוד פרטים בצורת בני הישיבות. וכעת כל הדברים הללו אינם מובנים מאליהם (אפשר בגלל מגיפת הקורונה ואולי סיבות נוספות). כיצד ניתן לחדש את הבסיס של יראת שמים וצורת בן תורה בקרב בני הישיבות, או שעלינו להתרגל למציאות הנוכחית ולא לנסות להחזיר את בני הישיבות להנהגה הקודמת?

תשובה: חייב להתרגל. צריכים לנסות על ידי ועדים בעניני השקפה ועניני מידות ועניני יראת שמים.

ח) בעבר בהיכלי הישיבות היו מעריכים את ענין המוסר בכללו, (גם אם התנגדו ל'שיטת המוסר') וכיום קולו של המוסר לא נשמע, ויש מקומות שכמאמר המס"י אין עניני היראה ואהבה ועבודת ה' נשמעים כלל "עד שלפי המנהג הנוהג בעולם כשתראה אחד מתחסד לא תוכל לימנע מלחשוד אותו לגס השכל". האם יש צורך לפעול בחידוש ההתענינות במוסר או אולי לפנות למקורות אחרים כמו הנקרא בפי העם "מחשבה", או שאין דורינו כשיר לזה כלל?

תשובה: להתחזק במוסר.

ט) מנהג הישיבות שבכל חודש ניסן, אין בני הישיבות נמצאים בישיבה אלא הוא בין הזמנים, ובשול כך מגיעים למועד של חג המצות בלי הכנה מספיקה, ומחמיצים את השעה הגדולה של ליל הסדר בפרט והמועד כולו המסוגלים לקנין יסודות האמונה. מה ניתן לפעול ברבים ואצל יחידים על מנת להתכונן כראוי ולתפוס את השעה הגדולה והמיוחדת בשנה.

תשובה: ללמוד בבין הזמנים הלכות החג, והגמרא של פסחים, וגם ספרים של מחשבה שמדברים בזה, ויש מספיק זמן.

י) כיצד יש להתייחס לענין המוזיקה התחדשת בעלת סגנון רחובי פרוע וכן מוזיקה של זמרים הדומים לחילוניים בסגנונם ובאורח חייהם שחודרת למחנינו, שנגינותיה נכריות ומנגינה רועים בשדות זרים. ויש בחורים שאינם מבינים את גודל המכשול והנזק של שירים אלו, בטענה שהזמרים שומרי תו"מ במידה כזאת או אחרת, ומאי שנא מכל זמר. (יש שחושבים שעיקר הבעיה של הזמרים היא מצד שהם מנגנים בתערובת, והגם שיש בזה חיסרון גדול אך הפגם באישיותם גדול מאד גם בלא"ה, ומתבטא בשיריהם). רצינו לבקש להתמקד בשורש הבעיה של המוזיקה הרחובית והחיצונית הזאת.

תשובה: בחורים לא מבינים ביסודות בנפש האדם ואיך כל מיני דברים יכולים להשפיע, ודבר פשוט שמוזיקה מודרנית גורם בנפש האדם ריחוק מהקב"ה.

אנו מודים מאד לכבוד מעלת מרן שליט"א על היענותו לשאלותינו, ומקוים להיות לפה לבני הישיבות המבקשים

דעת ויראת ה'.

דברי הספד וחיזוק מרבינו המשגיח הגאון רבי דן סגל שליט"א

נלקטו מתוך דבריו בהיכלי הישיבות והכוללים בארץ הקודש

יידום אהרן

זי"אמר משה אל אהרן הוא אשר דיבר ה' לאמר בקרובי אקדש ועל פני על העם אכבד וידום אהרן' (ויקרא י, ג). אף על פי שלכהנים ניתן הכח של 'כה תברכו את בני ישראל' להשפיע את כל השפע לכלל ישראל, אעפ"כ 'יידום אהרן', הוא מנע וחסם את כח הברכה העצומה שניתנה לו - ועל ידי זה נתקדש שם שמים. המניעה ביטאה את האבל הגדול, ורוממה את כלל ישראל עד כדי כך שהיה זה למעלה מכח הדיבור שלו. ואף שהדיבור הוא 'שליח המצפון וקולמוס הלב' (חובות הלבבות שער הבחינה, ה) ועל ידי הדיבור מבטאים את כל הפנימיות ורחשי הלב, מכלל מקום יש לעיתים דרך אחרת טובה יותר להביע את ההרגשות - וידום! ובשכר השתיקה זכה אהרן שנתייחד עמו הדיבור, ופרשת שתויי יין נאמרה לאהרן לבדו. ומהי ה'מדה כנגד מדה' בזה? אלא, כמו שאהרן הכהן, בשעה שנלקחו שני בניו, גדולי ישראל, ביום הגדול והמיוחד, מכל מקום לא היה לו אפילו חוט השערה של שאלה, אלא 'יידום אהרן'. זאת אומרת, שאצל אהרן הכהן לא תפס מקום זולת קודשא בריך הוא ורצונו יתברך. כך במדה כנגד מדה ייחד הקב"ה הדיבור אל אהרן לבדו ולא אל זולתו - וידבר ה' אל אהרן לאמר.

כשהיה קורה איזה דבר אסון בחטף, היה מורנו המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל מעורר על כך ביותר, והוא היה זועק: 'פתאום! פתאום! ולפי הבנתנו הקלושה, אחד הטעמים שיש פחד מיוחד באסון של 'פתאום', כי זה מראה כאילו בשמים אי אפשר היה עוד להתאפק מלהוציא את הצרה הזאת לפועל, והיו מוכרחים לעשות את זה, וזה מראה את גודל מדת הדין המתוחה, ואת החרון אף שיש על כלל ישראל.

מורינו ורבינו, גאון ישראל ר' חיים זצ"ל, היה בבחינת 'בקרובי אקדש', המהות של 'קרוב' זה שהוא לא נפרד, וככל שיש יותר קרבה ויותר אחדות, כך בא לידי גילוי ולידי ביטוי קדושת השם של 'בקרובי אקדש'.

מפני הרעה נאסף הצדיק

כל זמן שהוא היה אתנו זכינו להרבה השפעות טובות בגללו, לא רק מה שאנו יודעים להדיא, אלא גם בזה שהוא הגן על הדור כולו בבחינת 'היש בה עץ' שמגין על דורו כעץ. 'מפני הרעה נאסף הצדיק' (ישעיה נז, א). כל זמן שהצדיק נמצא כאן בעולם, כביכול בשמים 'מוכרחים' לנהוג בהנהגה אחרת, ולא להביא רעה לעולם.

שמעתי מרבי חיים ברים זצ"ל, שלפעמים היה מרן החזו"א אומר לו על דברים שקרו: 'זה מנהגו של עולם' עונשים וכדומה, והיו דברים שהוא אמר לו, 'זה חלק בתכנית הגדולה, זה לקראת משהו'. דעו לכם, מה שלקחו כעת את ר' חיים זה לא סתם מאורע, זה עוד שלב בדרך, בתכנית של הגאולה.

יקרא דחיי ויקרא דשכבי

האמת היא שאני בוש מלדבר, בפרט שאצלו היה 'שתיקותו יותר מדיבורו', אבל כיון שהגמ' (סנהדרין מו, ב) דנה, האם הספד הוא

משום 'יקרא דחיי' או משום 'יקרא דשכבי' - כבוד החיים או כבוד המת. וצריך להבין, והרי מדברים כשמתו מוטל לפניו, ומי חושב בשעה כזו על 'כבוד', אם משום 'כבוד המת' - הרי הוא כבר בעלמא דקשוט ומה לו עוד בכבוד העולם הזה. ואם משום 'כבוד החיים' - הרי מתו מוטל לפניו, וכי בשעה זו חושבים על 'כבוד?' ומבארים, שהנשמה נקראת 'כבוד', כמו שנאמר 'עורה כבודי', 'למען יזמרך כבוד', וכידוע שהשם הוא הגדרת המהות, ונמצא שהמהות של הנפש הישראלית היא להיות נכבדת בעצמותה, ועל ה'כבוד' הזה דנים בגמ' האם עיקר ההספד הוא כדי לרומם את הכבוד - הנשמה של החיים, או כדי לרומם את הנשמה של הנפטר, וכמו שאמרו חז"ל (קהלת רבה יב, יג): 'בשעה שאדם נפטר מן העולם, הקדוש ברוך הוא אומר למלאכי השרת ראו מה הבריות אומרות עליו'. אם כן חובה עלינו לדבר לכל הפחות כדי לעסוק ב'יקרא דחיי'. אבל האמת היא, שאם מתעוררים על ידי ההספד, יש בזה ממילא גם משום 'יקרא דחיי', וגם משום 'יקרא דשכבי'.

הוא מתעלה והעולם מתעלה עמו

ר' חיים היה הפאר שבפאר, בגדלות, בתורה הקדושה, בהיקף, וכל ההנהגה שלו היתה 'כי שם ה' נקרא עליך', כל תנועה ותנועה על פי שולחן ערוך, בגדר מה שאמר מרן החזו"א זצ"ל (אגרות חזון איש חלק א, קנג): 'רבתי למדוני, כי בכל תנועה צריך להתיעץ עם חלקי השו"ע, ואין אני בן חורין לעשות דבר מבלי עיון בהלכה מן ההלכות הנוגעות לתנועות הנידון, ואין לי בעולמי אלא זאת'. אם לא היינו יודעים 'שולחן ערוך', היינו יכולים להסתכל עליו ולכתוב 'שולחן ערוך'. וזה מה שמובא בספרים שצדיקים הם בגדר 'מרכבה' לשכינה, שכל תנועותיהם ופעולותיהם זה 'דבר ה' - זו הלכה'.

מצד אחד ראו אצלו את הרגישות לכיטול תורה של רגע, את דקדוק המצוות ואת היראת שמים. ועם כל זאת הוא היה כל כך נח לבריות, נחן, באהבה ובכיטול. בגדר 'דומה לבוראו' - מה הוא אף אתה. ועבורנו היה זה בבחינת 'הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו' (מסילת ישרים פרק א), והוא היה היחיד שעל ידו מתרוממים כולם, וכל העולם עולה עמו.

המעט הזך - הוא רב

מה היה הכח הגדול שלו? אמר עליו רבי שלום שבדרון זצ"ל לפני הרבה שנים, לא כמו שאנשים חושבים שיש לר' חיים כח זכרון מיוחד, על טבעי, לא זה הפשוט! אלא הכח המיוחד שלו הוא שהוא נקי וזך! קדוש! וכך כתוב באמת בחובות הלבבות (שער הפרישות, ד) שאחד מהתכונות של הפרוש הוא 'זכרון'. ולא היה זה סתם זכרון של דברים, אלא זכרון עם כל הפנימיות, לייחס את הדברים אחד לשני, וזה מצד הטהרה והנקיות, נקי יהיה לביתו, כדי שיהיה 'ביתו', צריך שיהיה 'נקי'.

לכן, אם אנו רוצים להגיד ראו ולכו בדרכיו, 'זך' זה האבן פינה לכל המעלות. ודאי שצריך התמדה, תפילה, ושאר כל המעלות, אבל המעמד של הכל זה ה'זך', וכמו שהחובות הלבבות צועק: 'המעט

השמור לך ושמור נפשך מאוד

במעמד הר סיני היו כלל ישראל כמעט לפני התיקון השלם, וכבר יכול היה להיות התכלית, אלא שאז השטן התעצם וקיבל כוחות גדולים, והוא הראה בחוש לכל כלל ישראל איך שנושאים את מיטתו של משה רבינו. זה לא היה דמיון של יחיד או של בודדים, אלא כולם ראו בחוש שנושאים אותו. אומר רבי אלי' לופיאן זצ"ל, שכיון שהשטן הרגיש שהוא הולך להתבטל מהעולם, לכן הוא התעצם וקיבל כוחות עצומים. גם בימינו, שאנו עומדים כבר בסוף הדורות, והיצר מרגיש שהוא הולך להתבטל, קיבל היצר כוחות עצומים. ראו איזה כוחות נתנו לו כעת, איזה תעצומות, כל המכשירים למיניהם, מכשירי הטומאה, שברגע אחד אדם יכול להיות מקצה העולם ועד קצהו. נכון שיש בזה תועלת, אי אפשר להכחיש, אבל לא לשם כך זה נעשה, שהרי גם קודם שהיו כל המכשירים חיו די טוב, עשו עסקים ושאר ענינים, ואפשר לחיות בלי זה. אלא העיקר זה נעשה כדי לזהם, לקלקל, לפגום ולהשחית. וכדי שזה יהיה 'עובר לסוחר' הכניסו בזה תועלת. וכעת בסוף הדורות זו עבורנו 'מלחמת עולם', להתחזק ולשמור את המעט הזך.

אני לא אומר 'מוסר' ולא תוכחה, אני רק צועק מתוך לבי, רחמו על שארית הפליטה! בפרט כעת שלקחו מאתנו את השומר הגדול, ששמר את עצמו, וממילא שמר גם אותנו, מחויבים אנו לשמור את עצמנו, ועל זה יש תביעה. להגיע את המעלות לאו כל אדם זוכה, אבל על השמירה, זה כל אחד יכול לעשות, יכול וצריך לעשות, ולפי זה יש את הסיעתא דשמיא. צריך לחלץ חושים ביסור מרע, לשמור את עצמנו משפחותינו וסביבותינו. ואל מי הקב"ה מדבר? אל אלו שאינם יודעים מימינם לשמאלם?! הרי זה כדבר אל העצים והאבנים! העיקר הוא מדבר אלינו, אל הבני תורה, שומרי התורה והמצוות. ואם אנחנו נקיים 'השמר לך ושמור נפשך מאוד', יקיים בנו הקב"ה 'ואביו שמר את הדבר' - ממתין ומצפה, ויושיענו ויגאלנו.

לימוד המוסר

וצריך להיות יראתו קודמת לחכמתו וללמוד מוסר, כי לימוד המוסר זה לא 'מותרות', אלא 'החזק במוסר אל תרף, נצרה כי היא חייך' (משלי ד, יג), וכמו שאמר ר' שמחה זיסל מקלם זצ"ל לרבו ר' ישראל סלנטר זצ"ל, שאם הוא יאמר לו לא ללמוד מוסר, הוא לא ישמע בקולו. והיינו, כשם שאם יורה לו רבו לקפוץ מהגג, ודאי לא ישמע לו לאבד עצמו לדעת, כך גם אם יאמר לו שלא ללמוד מוסר לא ישמע לו - כי היא חייך.

עלינו להתחזק באמונה בהשי"ת, שיהיה שם שמים שגור על פינו, ולהתחזק בלימוד התורה, בהתמדת התורה ובחזרה, ולהתחזק בתפילה זה היא הביטוי של האמונה, ועל כולנה עלינו להתחזק בלשמור על המעט הזך, שזה היה המעלה הגדולה של מרן ר' חיים זצ"ל, הנקיות, הזך והטהרה, היראת ה' טהורה עומדת לעד. והקב"ה יעזור שהוא יהיה למליץ יושר עלינו, ובפרט על הבני תורה היקרים, שיוכלו הלאה להמשיך וללמוד, ושנוכח כולנו להתחזק ולהתעצם ויהיה זה לעילוי נשמתו הטהורה, ושנוכח כולנו לגאולת עולמים בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים, אמן.

הזך - הוא רב' (שער יחוד המעשה, ו). כמו שמצינו שמעט השמן דלק שמונה ימים, ומה היה כוחו? שזה היה שמן טהור, בחותמו של כהן גדול, וכיון שהוא היה זך, היה בכוחו לדלוק עוד ועוד. 'חותמו של כהן גדול' זה לא רק ראייה שהשמן טהור, אלא זה גם הסיבה של הריבוי. ולא רק שמונה ימים, אלא 'עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור' (רמב"ם מגילה, ג, ב), ואילו לא היו כותשים זיתים עד חודש ימים, היה השמן דולק חודש ימים, כי המעט הזך הוא רב'.

עיקר מלחמת היצר בדורנו

דוק ותשכח, על מה עובד היצר הרע היום ביתר שאת וביתר עוז, הלא השבח וההודיה להשי"ת, כה יתן ה' וכה יוסיף, כמה נתרבה לימוד התורה הקדושה בכלל ישראל בימינו, תלמידי חכמים ולומדי תורה, את כל זה היצר הרע מניח, אבל על מה הוא נאבק? על הזך, לפגום את הטהור והנקי. מאויבי תחכמי, מהאויב אתה יכול ללמוד היכן כיום נמצאת החזית, ואיפה עיקר המלחמה. עיקר פעולת היצר כיום היא לזהם, ללכלך ולפגום.

ואל מי עינינו נשואות? אל הבני תורה היקרים, שומרי התורה והמצוות, אהובים ונחמדים, שם הוא רוצה לפגום ולקלקל. ואנחנו צריכים להתחזק בויגבה לבו בדרכי השם, כל אחד מהיקרים צריך לדעת את ערכו, את המדרגה והמעמד שלו, כל בן תורה הוא יקר מכל יקר, אילו היה לנו את האפשרות לראות את מעלתו היינו יוצאים בהתפעלות. 'בנים אתם לה' אלוקיכם' זה לא ביטויים וגוזמאות, אלא אכן אנו בנים של בורא כל העולמים שלגדולתו אין חקר. סיפר ר' אלחנן הרצמן זצ"ל, שבאו בחורים מדנמרק ללמוד בשיבה בקמניץ אצל ר' ברוך בער זצ"ל, ור' ברוך בער שלח את בני השיבה שיצאו לקראתם לקבל את פניהם. תמהו הבחורים, וכי ראשי ישיבות באים לכאן?! בחורים באים לכאן ללמוד! ומדוע צריך לצאת לקראתם? הרי ר' ברוך בער זצ"ל את קולו וצעק: 'בני תורה! בני תורה!'

שבע יפול צדיק וקם

'יצר הרע יושב בין שני מפתחי הלב' (ברכות סא, א), ומבארים, שהיצר הטוב מגיע תמיד עם הצד הטוב, אבל היצר הרע נמצא בין שני מפתחי הלב, פעמים שהוא בא עם הצד האמיתי שלו - הצד הרע, אבל פעמים שהוא בא עם הצד הטוב, והוא מראה לאדם את כל המעלות ושובר את לבו במחשבות של 'נפלת', 'נכשלת', 'אתה רואה שאתה לא יכול'. נשאלת השאלה, אם גם היצר הרע בא לאדם עם הצד הטוב, כיצד ניתן לדעת מי ה'מאן דאמר', האם זה יצר טוב או יצר הרע? אלא, המבחן הוא לפי המסקנה. אם המסקנה היא להתחזק, להוסיף ולנסות - זה יצר טוב, ואם המסקנה היא 'אוש', רפיון, חדלון, לנטוש - זה יצר הרע. ואל היצר אסור לשמוע גם כשיש בפיו טענות צודקות!

כי שבע יפול צדיק וקם' (משלי כד, טז), ולכאורה היה צריך להיות כתוב 'שבע יפול ויקום - צדיק', שהרי לא מי שנופל הוא צדיק, אלא מי שקם הוא הצדיק? אלא, איך יכול אדם ליפול שבע פעמים, והלא אחרי פעם או פעמיים הוא היה צריך כבר להתייבש ולא לקום. מי שנופל שבע פעמים, בהכרח שהוא לא התייבש, ופעם אחר פעם הוא קם. מי שלא מתייבש גם אחרי שנפל כל כך הרבה פעמים והוא עדיין מנסה לקום שוב - הוא הצדיק, כי הוא מוכיח שהדבר בנפשו, והוא לא נוטש את המערכה.

במעלתה וכוחה של התפילה ובעניני השעה

פי יגיד תהלתך

ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך, ה' שפתי תפתח, מספיק שרק יפתח את השפתים ואז כבר ממילא ופי יגיד, יגיד הוא לשון המשכה, ופי יגיד תהלתך.

להגיד תהלת ה' זה לא דבר פשוט, שהרי כתוב מי ימלא גבורות ה', ואעפ"כ אנו אומרים ה' שפתי תפתח וכבר ופי יגיד תהלתך.

כביכול כ"כ תהיה ההגדה של התהלתך בזמן פתיחת הפה כדבר הנשפך והולך.

ומזה למדנו שבעצם האדם מונח הענין הזה של תהלת ה' ידבר פי, וזה חלק גדול מהתפילות, העיקר זה על תהלות ה', יש גם בקשות, אבל חלק מוגף התפילות זה התהילת ה'.

נמצא שבעצם האדם צריך להיות שהמהות שלו היא כזאת שהוא רק יתחיל לפתוח פיו, ותיכף ומיד, ופי יגיד, מיד תהיה המשכה של דיבור תהלות ה'.

עד כדי כך שבחז"ל (ברכות ה,ב) מוזכר על אחד התנאים שהתפלל על כך שתהיה תפילתו סמוך למיטתו ולפי פי' אחד הכונה שתיכף כשמתעורר יוכל מיד להתפלל ולא יצטרך הכנות, מיד כשקם מהשינה כבר מתרפקת על דודה, מתרפק על הקב"ה לאהבה, אמנם הוא ביקש והתפלל ע"ז, אבל מכל מקום חזינו מהכא שזה כח האדם וזה המציאות.

ואליבא דאמת היה צריך להיות שאנו נסרך אחרי התפילה, מכח האהבה ההשתוקקות והגעגועים שצריך להיות לנו ביחס לקב"ה.

להבדיל, כשאדם אוהב משהו מיד כשמוזכרים את שמו כל ההרגשים פועלים, לא צריך הכנות מיוחדות כדי שההרגשים יפעלו.

כך גם כלפי הקב"ה בעיקר האדם היה צריך להיות בכל פעם שהוא הולך לישון כמש"כ בחובת הלבבות (שער ג' פ"ה) שישן על יצועי אהבתו של השי"ת והוא מתעורר על הקרבת ה' על האהבה להי"ת, וזה בעצם המהות של התפילה, ומה שאנחנו לא כך, זה משם שחסר לנו בקרבה, באהבה, אנחנו לא זוכים.

מתרפקת על דודה בתפילה

דהיינו מעיקרא של תפילה זה המתרפקת על דודה, מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה, זה המהות של התפילה אהבה געגועים.

רגילים לחשוב שהתפילה היא רק לבקש בקשות מהשי"ת לצרכים

רוחניים וגשמיים שהרי מובן שבלעדיו א"א לעשות כלום, אלמלא הקב"ה עוזרו אין כלום, צריך סיעתא דשמיא, ולכן הקב"ה נתן לנו את הכלי הזה שהוא אמצעי שנוכל להתפלל ולבקש את מה שאנחנו צריכים.

ואמנם ודאי שגם זה נמצא בתפילה, בקשת צרכי האדם, אבל זה לא עיקר התפילה, עיקרה של תפילה היא הואהבת את ה' אלוקיך.

מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה, מן המדבר, מדבר שממה מי זאת עולה, ואעפ"כ למה היא מגיעה מיד, מתרפקת על דודה, זה האהבה, הגעגועים.

פסו"ד וברכות קר"ש מעוררים לאהבת ה'

חלק גדול מהתפילה, שעל ידי זה האדם יתעורר לכך, זה הענין של הפסוקי דזמרה, הברכות קר"ש, אהבה רבה.

אני נזכר מעשה - ור' שלום שבדרון זצ"ל היה אומר בשם ר' אליהו לופיאן זצ"ל שאם נזכרים במעשה כשמדברים בציבור, צריך לאומרו.

היה מעשה באחד שהגיע לוואלו"ן ורצה לנסוע לקראת ערב לחזור לביתו, ואמרו לו בני המקום כדאי לך לחכות ולהמתין עד לבוקר לתפילת שחרית כדי לראות איך הנצי"ב מתפלל, כדאי לך לעכב את כל הנסיעה, כדי שתשמע איך הוא אומר אהבה רבה, באיזה לב, באיזה השתפכות הנפש.

ובאמת זה מהותה של התפילה, אהבת ה', ולכן אומרים שזה ההכנה לשמו"ע.

למה נסמכה גאולה לתפילה, מביא רש"י (ברכות ד,ב) משל לאוהבו של מלך, דמבואר שם שעל ידי שריצה אותו בשירות ותשבחות, התקרב אליו, וקיבל את משאלותיו, וכך גם אנחנו מתקרבים אל הקב"ה בפסוד"ז וברכות קר"ש, וכשאנחנו קרובים אליו זה הזמן לבקש בקשות, ומתוך כך מגיעים לתפילת שמו"ע.

ובפשטות חושבים, תתקרב אליו אתה יכול לשאול, ממרחק א"א לשאול.

התפילה כאמצעי לקירבת ה'

אבל אליבא דאמת זה לא רק שרוצים לשאול ולכן צריך קירבה כדי לקבל את הצרכים, אלא אדרבא הקירבה היא עצמה המטרה.

קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, ולכאן צריך להבין מה

וגואלי (תהלים י"ט), וסמ"ך ליה יעך ה' ביום צרה (תהלים כ'), ואמרינן בברכות ירושלמי (פרק א'): מי שאינו סומך גאולה לתפילה למה הוא דומה, לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג, אף הוא הפליג, אלא יהיה אדם מקרב להקדוש ברוך הוא אליו, ומרצהו בתשבחות וקלוסין של יציאת מצרים, והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו.

נאמר ב"י אור ב כביכה"ס מנין אברכים רמות א' ירושלים, בעצרת חיזוק ותפילה לרשאת תושבי השכונה - אברכה שלמה בן בת שבע, שושנה בת אסתר ויטאל, לאה בת בלומה תמר, יפה בת לאה [א] ללמוד ולהתפלל לרשאתם], ונכתב ע"י אחד השומעים.

1 ז"ל רש"י שם ד"ה מסייע ליה. סמיכת גאולה לתפילה רמזה דוד בספר תהלים, דכתיב ה' צורי

הדגש על ה'יקראוהו באמת' וכי ס"ד שיקראוהו בשקר, אלא הכונה היא שקריאה אמיתית היא קריאה של קשר של חיבה.

ובחז"ל למדנו מה נקרא קריאה אמיתית, על הפסוק וקרא זה אל זה ואמר דורשים חז"ל בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אלא שאמר להם הקב"ה מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?²

ולכאוף צ"ב היכן נאמר כאן שירה אלא הכונה שכשנמצאים באחדות באופן של קרא זה אל זה, זה השירה היותר גדולה ששייך.

ולעניינינו ה'וקרא זה אל זה' היא הקריאה של חיבה, של אהבה, זה עיקר הדבר.

מודה אני לפניך

ובאמת הענין של סדר התפילה שסדרו לנו חז"ל מתחיל דבר ראשון מהמודה אני לפניך, והנה לכאוף ע"פ הנוסח הראוי וע"פ דקדוק, היה צריך להגיד 'אני מודה לפניך' ולא כפי שאנו אומרים 'מודה אני לפניך', אלא מאי, אחד הטעמים לצורת האמירה כפי הנוסח שבידינו הוא משום שכ"כ צריכה להיות ההשתוקקות שאותה מביעים ע"י המודה באופן שכאילו אין אדם פה, כל המציאות הוא רק המודה, וה'אני' הוא משום שתהיה היכי תימצי לבטא את המודה, אבל עיקר הדבר שבאים לבטא כאן, זה ההודאה, וזה ההקדמה לתפילה, מודה אני.

ואחרים מבארים שהמודה אני, זה על ה'לפניך' פי' זה שאנחנו יכולים לעמוד ולהתפלל לפניך, להתרפק עליך, ע"ז גופא ישנה הודאה.

אשרי ילוד אשה, שוכני בתי חומר, שזוכים לא רק לדבר עם בורא כל העולם, אלא להתרפק עליו מאהבה.

ולכן בגישה ובמבט שלנו על תפילה ודאי שצריך להכלל בה גם הענין של השפעת השפע לצרכי האדם כל אחד בכל מה שצריך לו הכל מכל כל.

כל תנועה, כל פעולה צריך השגחת ה', ולולא זה לא שיק שיעשה שום דבר, הוא עושה ויעשה לכל המועשים, ובדאי שאם רוצים הצלחה שיהיה לאדם מה שצריך, בגשמי ברוחני, המקור והשפע הוא בתפילה.

תיבות התפילה בעצמם פועלות את השפע

ועד כדי כך, מצינו אצל יעקב שהתפלל לפני שנפגש עם עשו ואמר, הצילני נא מיד אחי מיד עשו, והעיר בזה בבית הלוי מדוע צריך לפרט ולומר מיד אחי מיד עשו, ועיווי"ש במה שתי' בזה ע"פ דרכו, אבל בשל"ה הק' (וישלח דרך חיים תזכחות מוסר) מפרש ואומר דהטעם משום שבתפילה, תיבות התפילה הם עצמם פועלות ולכן לא סגי במה שאדם יגלה רצונותיו ומחשבותיו אלא צריך לבטא הכל בשפתיו.

וכמשל בעלמא, כלם יודעים שישנם מכוונות שע"י לחיצה בכמה מקומות, בלחצנים המיועדים לזה, יוצאת התוצרת הנצרכת, ואם לא ילחץ ויעשה כפי מה שצריך, המכוונה לא תפעל את פעולתה, וכך הוא גם בתפילה השפע מגיע דוקא ע"י תיבות התפילה שתיקנו לנו שע"י אמירתם בצורה הראויה זוכים לשפע ולכן כ"כ חשוב לא לדלג שום דבר,

להגיד כל מילה, לא בהבלעה, ולא להחסיר.

ומהאי טעמא אומר השל"ה שיעקב אבינו ביקש בתפילתו הצילני מיד אחי מיד עשו ופירט הדבר כהוגן, כיון שכך היא צורת התפילה ע"י אמירת תיבות התפילה דוקא, דרך ע"ז מתקבלת הבקשה³.

אבל לעניינינו כמו שהשל"ה באמת אומר שזה הפותח את מקור השפע, אז כמה חשוב שתהיה התפילה כמו שתיקנו לנו חז"ל הקדושים, את הסדר של התפילה שתהיה מהתחלה, מפסו"ד, מברכות קר"ש, בלי דילוג.

לעבדו בכל לבבכם זו תפילה

תפילה נקראת סעודה, ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי אומרים חז"ל זה תפילה, זאת אומרת התפילה היא עבודה, קרבת אלוקים, חוץ ממה שזה פועל את הישועות במה שאדם צריך.

יש מדרגות, יש תפילה של יום חול, יש תפילה של שבת, כשנכנסתי לשיבה בפוניבז' והמשגיח מוריניו הגר"י לוינשטיין זצ"ל תבע את הבחורים שמאחרים לתפילה, אמר להם 'שבתדיקע' תפילה, תפילה של שבת, ואני מודה שלא הבנתי מה הוא אומר, מה הוא מצא שם, ממה הוא מתמוגג.

אמנם הביאור הוא כנ"ל שתפילה אין עיקרה מצד השגת צרכי האדם אלא תפילה היא ביטוי של האהבה, של המתרפקת על דודה, מזה הוא התמוגג, מתפילה של שבת, ולכן זה נקרא עבודה, ולא רק בקשת צרכי האדם הגם שגם זה עצמו דבר גדול, האמונה שהכל ממנו יתב' וצריכים לבקש הכל ממנו יתב'.

אבל מ"מ לעניינינו ה'לעבדו בכל לבבכם זה תפילה' שם צריך להיות מכל הלב.

הדרך להגיע לתפילה מתוך אהבה וקירבה

איך אדם מגיע שיהיו לו את ההרגשות האלה כשרואים גדולתו יתב' כשרואים גדולת ה' ע"ז מגיעים לאהבה וכמו שכ' ברמב"ם ריש יסודי התורה (פ"ב ה"א,ב) הקל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, ונאמר את ה' אלהיך תירא. ושואל הרמב"ם והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, ולכאוף יש להבין מדוע דוקא כאן באהבה ויראה שואל הרמב"ם היאך היא הדרך ומ"ט לא מצינו כן בתפילין ועוד מצות שישאל כך היאך היא הדרך לקיום המצוה, אמנם הביאור הוא משום שאהבה הוא דבר שבלב ואינו תלוי במעשה ולכן הוצרך הרמב"ם לבאר לנו היאך אדם יגיע לזה.

ועונה הרמב"ם, בשענה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלקים לקל חי, וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, וכו' יעו"ש בדבריו.

³ ז"ל השל"ה, 'הצילני נא מיד אחי מיד עשו' (בראשית לב, יב). כתב הזהר (ח"א דף קס"ט ע"א), מכאן מאן דצלי צלותיה דבעי לפרשא מלוי כדקא יאות, על כן היה פירש, 'מיד אחי מיד עשו'. ולא יחשוב הלא הקדוש ברוך הוא בוחן לבות והוא יתברך מבין כוונתו, אלא צריך לפרוש. והטעם נראה לי, כי התיבות של התפלה המתהוות מאותיות קדושות עולות למעלה ובקעות הרקיעים.

² ע"י מגילה (יב) וסנהדרין (לסב) ואמר רבי יוחנן מאי דכתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר הקב"ה מעשי ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה. ע"כ. וכונת הדברים דדרשו קרא דלא קרב זה אל זה דקאי על המלאכים שנאמר בהם וקרא זה אל זה, ואתא קרא להשמיעו דבאותו הלילה לא קרב זה אל זה ולא אמרו שירה.

חשיבות התפילה במצבינו כיום

וכל זה מדברים בימים כסדרם, אבל כעת כשאנחנו נמצאים בתקופה הזאת, בתקופה של עקבתא דמשיחא שאתם רואים העולם כמרקחה.

והחזו"א זצ"ל אמר להגר"ח ברים זצ"ל על דברים שהיו קורים בעולם שיש דברים שקורים והם לא כחלק מהתכנית, אף שבודאי הכל בהשגחה, מ"מ אינם מכלל התוכנית הכללית של העולם שלקראתו העולם הולך, אלא הם דברים שקורים ואח"כ העולם חוזר לקדמותו, אבל היו דברים שאמר עליהם שהם חלק מהתכנית, וכיום הדברים שקורים הם חלק מהתכנית כדי להביא את העולם לתיקון, וע"ז ודאי שצריך הרבה רחמי שמים, וחז"ל הקדושים אמרו לנו שאין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, זה ההצלה היחידה וההצלחה היחידה להשען על אבינו שבשמים.

להשען על אבינו שבשמים באמונה ובתפילה

איך אנו יכולים להשען עליו, התשובה לזה ע"י אמונה, לחזק את האמונה שעשה עושה ויעשה לכל המעשים הכלל זה ממנו יתב', וממילא מחזקים את הבטחון, דכיון שהוא הכל, ממילא אין ממה לפחד, כיון שהוא עושה לי כל צרכי, או שעשה לי כל צרכי.

אין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, ואחד מהביטויים הכי חזקים של להשען עליו זה תפילה ובזה אני קובע בלבי שהכל הוא.

כמה צריך כעת ישועות, נורא נוראות חוץ ממה שצריך להשמור ולהמנע מכל הדברים שמביאים את הצרות רח"ל, לשמור קדושה, לשמור בין אדם לחבירו, אבל גם תפילה צריך, צריך להתפלל, ואשפוך נפשי לפני ה'.

כשהתחיל המצור בירושלים, הרב מבריסק זצ"ל אמר לאלה שלמדו שצריך להגיד תהילים, ואמרו לו לומדים תורה, תורה מגנא ומצלא, ואמר ע"ז הגרי"ז לכל דבר יש את הזמן שלו, עכשיו צריך ישועה, ולכן צריך תפילה, לומר תהילים, היום זה זמן שצריך ישועה, צריך תפילה, מי פתי ולא רואה.

שליחותו של הקב"ה ע"י דברים קלים

כתוב בחז"ל במדרש רבא סוף קורח (יח,כב) שכן דרכו של הקב"ה לעשות שליחותו ע"י דברים קלים וכל המתגאים עליו שלח לשם בריה קלה להפרע מהם [כמו טיטוס והיתוש] להודיעך שאין גבורתם ממש ולעת"ל [זה היום] עתיד הקב"ה להפרע מן אומות ע"י דברים קלים [הנגיף הזה זה לא דברים קלים בקושי אפשר לראות את זה...] שנא (ישעיה ז, יח) 'והיה ביום ההוא ישרוק ה' לזבוב אשר בקצה יאורי מצרים ולדבורה אשר בארץ אשור'.

והנה אם הנביא היה אומר שישרוק לנגיף לא היו מבינים כונתו ולכן הזכיר בלשונו זבוב, יתוש, וכדו', כדי שידעו במאי עסקינן ועד כדי כך כתוב בחז"ל שיבוא ממקומות שונים ממצרים ומארץ אשור [בריטניה ועוד...]

זה התקופה של היום, זה הלעתיד לבוא, וממילא פשוט שצריך להתאמץ להיות מרוכזים בדברים שבהם תלויה ישועת ישראל, אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, אשור לא יושיענו על סוס לא נרכב.

וכן הדברים שהם ההגנה ההצלחה והישועה, זה התפילה, מה יעשה

תפילה זה הקיום של המצוה לאהבה וליראה את ה' ולכן זה צריך להיות ע"י שמתבונן בבריאה, וזה נעשה ע"י פסו"ד וברכות קר"ש, כשאומרים יוצר אור ובורא חושך, המאיר לארץ ולדרים עליה, וכן שאר הדברים הנזכרים שם בבריאת העולם, וכ"ז ע"י ההכרה והידיעה של גדולת ה'.

תפילה מתוך הכרה בגדולת ה'

ואליבא דאמת שאלו פעם את המשגיח האם כשאומרים הגדול הגיבור צריך לחשוב מחשבות על בריאת העולם כדי להתבונן בגדולתו, והמשגיח אמנם לא אמר שאסור, אלא שאמור דאם תוך כדי התפילה יחשוב האדם במה הוא גדול ויתבונן במחשבתו בבריאה, על שמים ארץ וימים ועוד, יש חשש שהמחשבה תוליך אותו הלאה לעוד דברים ויסיר מחשבתו מהתפילה, ואף שבאמת צריך שתהיה לנו ההרגשה של הגדול והגיבור מ"מ אי"ז צריך להיעשות דוקא בזמן התפילה אלא דבר זה יכול להיעשות בזמנים אחרים.

והביא משל בזה כמו שבדרכי אנוש אם יאמרו על אדם מסוים שהוא גדול בתורה או בכל ענין אחר ויקבע זה בלבו לא יצטרך עוד מוכן והלאה בכל פעם שיזכירו שמו של אדם זה להדגיש שהוא גדול בתורה ובכל מה שהוא גדול, אלא מכיון שזה כבר נקבע כבר בידענותו, לכן מיד כשיזכירו שמו מיד יעלה במחשבתו גדולתו של אדם זה, וכמו כן הוא בתפילה ההתבוננות בבריאה לא צריכה להיעשות דוקא בתפילה אלא בזמנים אחרים ביום יכול להתבונן ולחשוב על כך, ואם יעשה כן, ממילא כשיזכיר בתפילה הקל הגדול הגיבור והנורא מיד יעלה במחשבתו גדולתו של הקב"ה ולא יצטרך בזמן התפילה להביא ראיות על כך כיון שדבר זה כבר קבוע בלבו.

ועכ"פ נמצינו למיידים שענין התפילה אינו רק כפי המורגל בפי ההמוון שהוא הדרך כדי לקבל את צרכי האדם אלא מלבד זה יש כאן ביטוי לאהבה להתרפקות לאמונה לבטחון ולקשר שלנו לקב"ה והכל מונח בתפילה.

חשיבות סדר התפילה כצורתה בלי דילוגים

והדברים המעוררים ביותר לזה הם הפסו"ד והברכות קר"ש ולכן אם חז"ח הקדושים ראו לנכון לקבוע את התפילה כך, א"כ ע"כ שזהו הדרך, ולא נוכל להגיע לזה באופן אחר, כי אם ע"י צורת התפילה כפי שהם קבעו לנו, וממילא כמה פשוט שעבודת התפילה צריכה להיות לא רק כהיכי תימצו למילוי בקשות אלא בצורה של לעבדו, ולכן גם מתפללים עם ניגון וזה כדי שיהיה הרגש הלב.

אני הייתי משגיח בשיבת מיר באמריקה, ואבדל לחיים הראש ישיבה היה הגר"ש בירנבוים זצ"ל וזכיתי לעמוד לידו בתפילה, וכל התפילה היה לו איזה ניגון שהיה מנגן בזמן התפילה, ואפ' בשמונה עשרה היה מנגן, והכל כדי שתהיה מנגינה עם לב, ואשפוך את נפשי.

ותדעו לכם שמי שזוכה ומתפלל טוב, זה עולמך תראה בחיך, התענוג של זה אין לתאר ואין לשער.

ממילא פשוט הוא שצריך להתחזק בתפילה על דרך עבודה ולא רק על דרך בקשה ובשביל זה צריך להיות ע"ד שתיקנו חז"ל מתחילה עד הסוף לא בדילוגים.

אדם, יתפלל, צריך להתפלל, צריך לדעת הגיע עת דודים, כעת צריכים לחזק את התפילה, תפילה לה'.

תפילה מטה עוז להשיג כל צרכי האדם

בחזו"א (קובץ אגרות ח"א אגרת ב') כותב שהתפילה היא מטה עוז ביד האדם לשנות הכל, ולכן הוא אומר שכמו שצריך להתפלל למי שהעושר שלו, כך צריך להתפלל למי שהחכמה שלו, שהתורה שלו, וזה עד כדי כך כח עצום שהוא אומר שזה מטה עוז ביד האדם לשנות הכל, ואני תפילה, כל המציאות של האדם זה תפילה.

ובפרט כעת העולם כמרקחה לא מביעא המחלות, באיזה היקף ה"י, וגם כעת עם האומות, מי יודע מה ילד יום.

הדרך להנצל בזמנים אלו,

אמונה תפילה וקדושה, ולא יראה בכך ערות דבר

מה יעשה, ראשית אמונה, חייבים לחזקת את האמונה בו יתב', ובזה חלק גדול תופסת התפילה את המקום.

קדושה לשמור על קדושה כי יראה בכך ערות דבר ושב מאחריך.

ר' אהרן לייב זצ"ל עד סוף ימיו היה נוסע ממקום למקום לחזק את זה, ואמר שעל שום דבר לא כתוב בתורה 'ושב מאחריך' ואפי' על ע"ז לא כתוב כך, ורק על ערות דבר זה כתוב, 'ושב מאחריך', ואם ח"ו 'ושב מאחריך' אנדרלמוסיה באה לעולם.

וזה נוגע הרבה לצניעות והצניעות כולל את הצניעות בעצם ובצניעות בלבד בלבד בין בבגדים בין בכיסוי הראש

אנחנו לא נפגשים לעיתים קרובות ואני מוכרח להגיד מה שאמר לי הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שאלתי אותו על הענין הזה של כיסוי הראש, ואמר לי אז כך, לפני חמישים שנה אם היתה באה אשה לירושלים עם פאה היו סוקלים אותה, ואמר לי כך, הפאה של פעם היה כמו קש, ואפי' עוור היה רואה שזה פאה, והיום נכנסים עם זה, והוסיף ואמר [הגרש"ז הרי היה עדין הנפש כולו משי] ואמר כך אצלי זה מאוס מאד, דל מיניה את ענין ההלכה, למה הדבר דומה, לאדם שאוכל בשר כשר, ועושה את כל האפשרויות שיראה שאוכל טריפה, וגם כאן זה כשר, ועושים את כל המאמצים כדי שיראה טבעי, ולכן אמר אצלי זה מאוס מאד.

וענין זה ממש שמירה לישראל שהרי אם אין צניעות יש 'ושב מאחריך' ח"ו.

מתהלך בקרב מחניך כפי ההידור בשמירה של לא יראה בכך ערות דבר

אתם הרי יקרים, אספר לכם מעשה ששמעתי מהראש ישיבה במיר הגאון ר' שרגא משה קלמנוביץ בשם אביו ר' אברהם זצ"ל שהיה אדם גדול מאד והח"ח מאד העריך אותו, וסיפר שהיה כינוס של אגו"י בוניה והיו שם כולם, כל החוגים, ת"ח, בע"ב, סוחרים, כולם, ועל כולם היה הח"ח, ועשו שם עזרת נשים, הגברים למטה והנשים למעלה כפי שכתוב בחזו"ל, אבל לא היה מוחיצה והיו שטענו שצריך לעשות וילון, ואחרים אמרו שזה גבוה, מי מסתכל שם, זה טוען בכה וזה בכה.

נמנו וגמרו שישאלו את המ"ב, את מרן הח"ח שהיה שם באותו כינוס, ולשמע הדברים ענה גם הוא בשאלה, מה האסון והצרה הכי גדולה שיכולה להיות לעם ישראל, והוא עצמו ענה, כשהקב"ה עוזב אותנו, אם הוא אתנו גם כי אלך לא ירא אבל אם הוא עוזב הסתרת פניך הייתי

נבהל, ועל מה כתוב שהוא עוזב, על ולא יראה בכך ערות דבר, ולכן כל הידור בלא יראה ראוי לעשות, וכאן כתוב שה'ושב מאחריך' אין הפירוש שישנם רק שני אפשרויות או שהוא נמצא או שהוא לא נמצא, אלא יש דרגות בזה וככל שיותר מהדרים בזה הקב"ה נמצא יותר, יש יותר קירוב, ואם יש פחות הידור, יש פחות קירוב.

מה יש לנו דבר יותר חשוב מקירבת אלוקים, המתהלך בקרב מחניך להצילך, על מי נשען, וא"כ כמה פה צריך לעשות כל ההשתדלות כדי שנזכה למצב של מתהלך בקרב מחניך לשמור להדר ולהדיר.

תסלחו לי יקרים, אולי אני אומר את זה חריף, אבל זה באמת חריף, אלה שח"ו לא נוהגים בזה כמו שצריך הם רודפים, הם רודפים על כלל ישראל, מכניסים אותנו לסכנה, חרב נוקמת נקם ברית, וא"כ כמה צריכים לראות להתחזק בזה בעז"ה, ובידינו הוא, בין במה שנוגע למחלה רח"ל, ובין במה שנוגע לארץ ישראל.

ולעניינינו נחזור לענין של התפילה, צריכים בעז"ה לחזק את התפילה, וממילא צריכים לבוא בזמן, וגם להתפלל, 'הערן ואס מרעט' כך היה המשגיח זצ"ל אומר, לשמוע מה שאתה אומר לא צריכים כונות גדולות כל מילה שאתה אומר תשמע, המאיר, לארץ, ולדרים וכו' ואם אתה אומר במרוצה אתה לא שומע כלום, תשמע רק את המילים זה כבר מעורר את הלב לנפלאותיו.

גלוי לפני יתב' ההסתר פנים היום החשיכה הגדולה ובודאי הקב"ה לא בא בטרוניא עם בריותיו ואם אנחנו רק נתחזק כפי שדברנו כעת באמונה בשמירת הקדושה בשמירת האחדות ביחד שבטי ישראל ולא ח"ו פילוג מחלוקת וביותר ביותר צפית לישועה.

צפית לישועה והשתוקקות לגאולה

אראה לכם בעז"ה רמב"ן בישעיה ור' יעקב עמדין זצ"ל בענין הצפית לישועה.

בפסוק בישעיה (נגו) כתוב 'כולנו כצאן תעינו איש לדרכו פנינו וה' הפגיע בנו את עון כולנו', וכתב ע"ז הרמב"ן שם 'אשים את ישראל בעבור כי הם בגלותם ישימו כל כונתם בעסקי העולם ומשים כל אחד כונתו לעצמו ביתו ועסקיו וראוי להם להיות בוכים ולהתפלל לפני ה' לילה ויום שיכפר על עון ישראל ויחיש קץ הגאולה כי המשיח בתשובה יבוא מיד ואם לאו יתאחר עד הקץ הבא כדכ' וכו' ונאמר וה' הפגיע בו [ר"ל במשיח] את עון כולנו כי העון הזה [שלא מתפללים כל אחד מתפלל על עצמו אפי' שמדובר בדברים רוחניים] פוגע בו, ואנחנו אין אנחנו משגיחים בכך, אלא מתעסקים בעסקינו.

והיעב"ץ כותב בסידור שלו אלמלא לא היה אלא עון זה בידינו שאין אנו מתאבלים על ירושלים כראוי די להאריך גלותינו, והיא בעיני הסיבה קרובה היותר גלוי, העצומה והחזקה לכל השמדות המופלגות הגדולות והנוראות והמבטלות הרעיונים אשר מצאונו בגלות בכל מקומות פוזרינו לפי שיצא האבל הזה מלבינו שכתנו את ירושלים ולא עלתה על לבינו על כן כמת נשכחנו גם כן.

וממילא כמה צריך להשתוקק לגאולה ואף בתפילה עוברים ביעף על בקשות אלו וצריך לראות בעיקר בתפילות לבקש על גאולת ישראל ובודאי הקב"ה לא יטוש ה' עמו והקב"ה יעזור שאנחנו נתחזק וזה לעומת זה וכו'

ונזכה בקרוב בעז"ה, אנחנו וכל ישראל, לביאת משיח צדקינו בב"א.

'על הלקח ארון האלוקים כי גלה מ'ישראל'

דברי קינה ונהי ממרן הגאון רבי היים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

בעצרת המספד המרכזית לבני התורה וקהילות הקודש - ביתר עילית

'על הלקח ארון האלוקים'

כתוב בנביא שמואל 'וילחמו פלשתים וינגף ישראל וינסו איש לאהליו ותהי המכה גדולה מאד ויפול מ'ישראל שלושים אלף רגלי, וארון אלוקים נלקח ושני בני עלי מתו חפני ופנחס, וירץ איש בנימין מהמערכה, ויבוא שילה ביום ההוא, ומדיו קרועים, ואדמה על ראשו, ויבוא והנה עלי יושב על הכסא יד דרך מצפה, כי היה לבו חרד על ארון האלוקים וגו'. ויאמר האיש אל עלי, אנכי הבא מן המערכה, ואני מן המערכה נסתי היום, ויאמר מה היה הדבר בני. ויען המבשר ויאמר, נס ישראל לפני פלשתים, וגם מגפה גדולה היתה בעם, וגם שני בניך מתו חפני ופנחס, וארון האלוקים נלקחה. ויהי כהזכירו את ארון האלוקים, ויפול מעל הכסא אחורנית וגו', ותשבר מפרקתו וימות וגו'. מבואר בפסוק שעלי שומע את כל הדברים הקשים שארעו, שנס ישראל לפני פלשתים, ושהייתה מגיפה גדולה בעם, ועוד שבניו חפני ופנחס מתו, ועדיין מכל השמועות הללו לא מת, אבל כהזכירו את ארון האלוקים, מזה ויפול וימות, מכל הדברים הקשים מאד לא מת, אבל שביית ארון האלוקים זוהי השמועה הקשה ביותר מכל השמועות שהזכיר, ורק מהמתה מת עלי.

ובאמת שכבר בראשית הענין מבואר כן, שכתוב שעלי היה יושב על הכסא יד דרך מצפה, כי היה לבו חרד על ארון האלוקים, לא כתוב שהיה חרד שמא יפסידו במלחמה, רק חרד על ארון האלוקים. זהו הדבר הקשה ביותר שכלל ישראל נחסרו שנשבה ארון האלוקים, על זה צריך להיות חרד, וזוהי הבשורה הכי קשה לעלי ולכל ישראל בני נביאים.

'גלה כבוד מ'ישראל'

בהמשך הענין שם כתוב 'וכלתו אשת פנחס הרה ללת ותשמע את השמועה אל הלקח ארון האלוקים ומת חמיה ואשה ותכרע ותלד וגו', וכעת מותה ותדברנה הנצבות עליה אל תראי כי בן ילדת ולא ענתה ולא שתה לבה. ותקרא לנער אי כבוד לאמר גלה כבוד מ'ישראל ל הלקח ארון האלוקים ואל חמיה ואישה. ותאמר גלה כבוד מ'ישראל כי נלקח ארון האלוקים'. היא אמרה שני פעמים גלה כבוד מ'ישראל, וכותב הרד"ק לבאר שבתחילה אמרה 'גלה כבוד' בעבור הארון שנשבה ובעבור מות חמיה ואישה, ושבה ואמרה בעבור הארון לבדו 'גלה כבוד' כי הוא עיקר הכבוד, הרי למדנו ששביית הארון הוא עיקר הכבוד שגלה מ'ישראל.

תלמיד חכם - הוא ארון תורה שבעל פה

'ארון האלוקים' המוזכר בכתוב מקומו הוא בבית קדשי הקדשים, אבל מלבד ארון ברית ה' המונח שם, יש עוד ארון הברית, תלמיד חכם הוא גם בגדר 'ארון ברית ה', ודבר זה יש ללמוד מדברי הגמרא ביומא שתלמיד חכם בני עירו מצווים לעשות לו מלאכתו, ונדרש זאת מהכתוב על הארון שהיה במשכן 'ועשו ארון עצי שיטים', עוד דורשת הגמרא שם שתלמיד חכם שאין תוכו כברו אינו ת"ח, מהכתוב בארון 'מבית ומחוץ תצפנו', הרי למדנו שתלמיד חכם הוא בגדר 'ארון'. גדולה מזו, הרי הגמרא אומרת שאם אין תוכו כברו אינו ת"ח, הרי מבואר שלא

רק שצריך להיות תוכו כברו כמו הארון, אלא שאם אינו כמו הארון שהיה בקודש הקדשים אינו בגדר תלמיד חכם, הרי למדנו שצורת תלמיד חכם הוא כצורת הארון דייקא, והוא לעיכובא בכל הגדר של תלמיד חכם. וצריך להבין מהו הענין שתלמיד חכם הוא כמו ארון הברית שהיה בבית קדשי הקדשים.

בבית הלוי מביא דברי חז"ל שבלוחות הראשונות היו כתוב עליהן משנה וגמרא ודקדוקי סופרים וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, כל התורה שבעל פה הייתה כתובה על הלוחות, ולא היה תורה שבעל פה כלל, רק כל התורה כולה הייתה תורה שבכתב, ורק כשמשה רבנו שבר הלוחות והכתב פרח וניתנו לוחות שניות, ועליהם היו כתוב רק את עשרת הדברות, ואז נתחדש הענין שיש בתורה חלק של תורה שבכתב שהוא כתוב על הלוחות, ויש חלק של תורה שבעל פה.

ויש להתבונן שנמצא שבלוחות הראשונות היה כל התורה כולה מונחת בארון הברית, אבל בלוחות שניות רק התורה שבכתב מונחת בארון הברית, אבל התורה שבעל פה אינה מונחת בארון, וצריך להתבונן איה המקום שהיא מונחת שם, והיכן הוא מקום הנחתה.

התשובה היא, שתורה שבעל פה צריכה ליכתב על לב כל אחד ואחד מישראל, לב כל אחד מישראל הוא במקום הלוחות, ועל ליבו הוא צריך לכתוב את התורה שבע"פ, כמו שכתוב 'כתבם על לוח ליבך', הרי מקרא מלא מפורש שהלב הוא בגדר 'לוח', וכך מבואר להדיא בגמרא במנחות 'הזהרו בזקן ששכח תלמודו שלוחות ושברי לוחות מונחים בארון', הרי למדנו שלב תלמיד חכם הוא כמו הלוחות, שזקן עם תלמודו זה בגדר לוחות, וממילא נמצא שתלמיד חכם שעל לבו כתובים דברי התורה הוא הארון של תורה שבעל פה, והוא עצמו ארון ברית ה', ולכן הצורה והמטבע של תלמיד חכם הוא כצורת וכדמות הארון, כי כתנאי הארון לתורה שבכתב, כן תנאי הארון של תורה שבעל פה שזה תלמיד חכם.

כתוב במשנה באבות 'אין כבוד אלא תורה', וכיון שנלקח ארון הברית הזה נסתלק כבוד מישראל, גלה כבוד מישראל, כמו שאומר הכתוב 'ותקרא לנער אי כבוד לאמר גלה כבוד מישראל כי נלקח ארון האלוקים', ואף **אנו נאמר אי כבוד כי נלקח ארון הקודש, גלה הכבוד והכתר תורה שעליו.**

'אין בארון כי אם שני לוחות אבנים'

מה מונח בארון הברית. בעת שהכניס שלמה המלך את הארון לבית קדשי הקדשים כתוב במלכים 'אין בארון רק שני לוחות אבנים אשר הניח שם משה בחורב', הכתוב בא לומר מה יש בארון, אבל הכתוב אומר לא רק מה יש בארון, אלא מדגיש שמלבד הלוחות לא היה עוד בארון שום דבר, כי הארון הראוי ליכנס לבית קדשי הקדשים אינו רק מה שיש בתוכו, אלא הוא גם מה שאין בו, הארון הוא לא רק מה שיש בו את לוחות הברית, אלא הוא גם מה שאין בו עוד דבר זולתי זאת, כי אם יש בארון דבר נוסף על הלוחות, כי אז נמצא שהוא 'ארון' גם לעוד דבר מלבד הלוחות, הוא אינו בלתי לה' לבדו, וכזה ארון אין מקומו בבית קדשי הקדשים, בבית קדשי הקדשים יש מקום רק ארון של תורה, ולא לארון של עוד דברים.

זה היה הגאון המנוח זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא שלא היה בליבו שום דבר, לא היה נוגע לו שום ענין, בכל שנותיו, חוץ מתורה, רק תורה כל השנים, עליו נאה לומר 'אין בארון רק שני לוחות הברית אשר כרת ה' בחורב', זהו ארון הברית היותר נכבד.

אילנא דחיי

הגדרת שם ותוכן חיי הגאון המנוח זצ"ל הוא כדברי הנפש החיים 'צריך האדם לקבוע בלבו וידמה בדעתו, כי אלו היה טובע בנחל שוטף ורואה לפניו בנהר אילן חזק, ודאי יאמץ כח להתאחז ולהתדבק עצמו בו בכל כוחו, ולא ירפה ידיו הימנו אפילו רגע אחד אחר שרק בזה תלוי עתה כל חיותו, מי פתי ולא יבין שאם יתעצל ח"ו אף רגע אחד וירפה ידיו מהתאחז בו יטבע תיכף, כן התורה הקדושה נקראת עץ חיים, אילנא דחיי, שרק אותו העת

שהאדם אחוז באהבתה ועוסק ומהגה בקביעות, אז הוא חי החיים האמיתיים העליונים, קשור ודבוק כביכול בחי העולמים יתברך שמו, דהקב"ה ואורייתא חד, ואם ח"ו יזניח תלמודו ופורש מקביעות העסק בה לעסוק בהבלי העולם והנאותיו הוא נפסק ונכרת מהחיים העליונים, וטובע עצמו במים הזדונים רח"ל וכו', וכמה צריך האדם לתקוע ולקבוע זה הענין הנורא במחשבות לבו בל תמוט, שכל האדם וחיייו הוא רק אותו העת שהוא דבוק בתורה הקדושה, וכשמסלק ופורש עצמו הימנו לעסוק בנויו של זה העולם החשוך הרי הוא מסור ביד יצרו, ולמה לו חיים, כי כבר נטבע במים הזדונים רח"ל, ונשקע בעמקי מצולות הרע, ונחשב כמת ממש גם בעודו בזה העולם, הולך מדחי אל דחי, צלמות ולא סדרים ולא ידע כי בנפשו הוא'.

הגאון המנוח אחז באילנא דחיי בכל כוחו ולא הרפה ממנו בכל שנותיו, הוא חי את החיים האמיתיים העליונים, אחוז ודבוק בחי העולמים יתברך שמו.

וצריך לדעת שענין זה אינו רק למיוחדים, אלא זהו צורת החיים שהקב"ה רוצה מכל אחד מישראל שנשמתו חצובה מתחת כסא הכבוד, שלא יעסוק בהבלי העולם הזה, וכל דבר חוץ מתורה הוא בגדר הבלי העולם הזה, ומי שעוסק בדבר אחר חוץ מתורה הוא בגדר יושבי קרנות.

אנא עבידנא דלא תשתכח תורה מישראל

מהו שיעור התורה שצריך ללמוד. כתוב במדרש משלי 'אמר רבי ישמעאל בוא וראה כמה קשה יום הדין שעתיד הקב"ה לדון את כל העולם כולו, בא לפניו מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה, הקב"ה הופך את פניו ממנו, ושרי גיהנם מתגברים בו כזאבי ערב, ונוטלין אותו ומשליכין אותו לתוכה, בא לפניו מי שיש בידו שני סדרים או שלושה, אז הקב"ה אומר לו בני, כל ההלכות למה לא שנית אותם וכו', בא לפניו מי שיש בידו הלכות הקב"ה אומר לו בני, תורת כהנים למה לא שנית וכו', בא לפניו מי שיש בידו תורת כהנים, אומר לו הקב"ה בני, חמישה חומשי תורה למה לא שנית וכו', בא לפניו מי שיש בידו חמישה חומשי תורה, אומר לו בני, למה לא למדת אגדה וכו', בא לפניו מי שיש בידו אגדה אמר לו הקב"ה בני, תלמוד למה לא שנית וכו', בא מי שיש בידו תלמוד הקב"ה אומר לו בני, הואיל והתעסקת בתלמוד צפית במרכבה וכו' כסא כבודי היאך הוא עומד וכו'.

הגאון המנוח זצ"ל לא הניח מללמוד מקרא, משנה, גמרא, הלכה, אגדה, ספרא, ספרי, ירושלמי, מכילתא, רמב"ם טור שולחן ערוך, וזהו שיעור תורה שכל יהודי צריך ללמוד.

כתוב בגמ' בבבא מציעא 'כי הוו מינצי רבי חנינא ורבי חייה אמר ליה רבי חנינא לר' חייה בהדי דידי קא מינצת, ח"ו אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לה מפלפולי'. וצריך להבין מה התועלת שיש בפועל מהיכולת של רבי חנינא להחזיר את התורה בפלפולו, והרי למעשה התורה לא נשתכחה מישראל ב"ה, ואם כן אינו אלא יחיד היודע את כל התורה, ומה טענה היא זו.

ושמעתי מכבוד תורת אבי מורי זצ"ל שמבואר כאן יסוד גדול שאם יש חכם אחד בדור שיודע את התורה זה נחשב שיש את התורה לכל הדור, כי התורה אינה שייכת ליחיד, התורה שייכת לכלל ישראל, וכשיש חכם בדור שיש לו את התורה, ויודע את כל התורה כולה, אז יש את התורה בכלל ישראל, וזה נחשב 'אנא עבידנא שלא תשתכח תורה מישראל', לא רק מפני שבפועל יש חכם אחד שיודע או עדיין היא לא בגדר של נשתכחה, אלא מפני שעל ידי ידיעתו נחשב שיש את התורה הזאת לכל ישראל.

וזהו הטעם שבסיום של אחד כולם שותפים בשמחת המסיים, כי התורה אינה רק של המסיים, אלא התורה היא של כל ישראל, כל התורה כולה זה נקרא שיש תורה בדור.

ועכשיו, געוואלד, נחסר כל חלקי התורה האלו מכלל ישראל, הלא תדעו הלא תבינו כי בהסתלקות הגאון המנוח כלל ישראל איבד את חלקי התורה האלו, עכשיו כולם צריכים ללמוד ולקנות מחדש את כל חלקי התורה כדי שיהא תורה זו בישראל, עכשיו צריך ללמוד מסכת דרך ארץ, מסכת כלה, מסכת סופרים, מסכת גרים, ירושלמי, ילקוט שמעוני, מדרש, כל זמן שהוא היה בדור, היה בכלל ישראל את כל התורה כולה, ועתה נאבד מכלל ישראל חלקים גדולים מהתורה, צריך

להרגיש את זה, חסר לכלל ישראל את כל התורה, האם לא צריך לבכות על זה, האם לא צריך להצטער על כך, הרי זהו עיקר הצער כמו שכתוב 'ויהי כהזכירו את ארון האלוקים ותאמר אי כבוד כי גלה כבוד מישראל', זה ענין אחד ממה שאירע לנו בפניא דמעלי שבתא, שנחסר חלק עצום של התורה מכלל ישראל, פשוט אין את זה בכלל ישראל, אין לנו את התורה הזו, היא אמנם כתובה על הספרים ואפשר ללמוד, אבל צריך שהתורה תהיה בכלל ישראל, ואת זה אין, זה נעדר מעמנו, ועתה חסרנו כל זה, איך אפשר לא לבכות, למי לא כואב הפסד התורה מכלל ישראל, הרי בשמחת תורה אנו שמחים עם התורה, ועתה עלינו שחלק עצום מהתורה נחסר מעמנו איך אפשר שלא לבכות ולהצטער על הפסד גדול כזה, מלבד הפסד עצם התלמיד חכם עצמו, הרי נחסר ונאבד חלק עצום של התורה מכלל ישראל.

ליבי ליבי על חסרון התורה מכלל ישראל - מעי מעי על העדר לומד התורה

עוד ענין יש בהסתלקות הגאון זצ"ל, בנפש החיים מייסד על הכתוב במשלי 'גמלתהו טוב ולא רע', ש'גמול' פירושו תשלום ושכר למי שעשה עמו טובה מקודם, ונתחדש בזה שלימוד תורה הוא טובה לתורה, ועל זה אמר הכתוב שמי שגומל טובה לתורה בזה שלומד אותה, התורה משלמת לו כגמולו, ולמדנו מדבריו יסוד גדול שהתורה צריכה וזקוקה שילמדו אותה.

הגאון המנוח שלמד כל חלקי התורה הוא גמל טוב עם כל התורה, ועתה 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה', כי עתה מי יסור לשאול לשלום כל חלקי התורה האלו, מי ילמד את כל התורה, מי ילמד מסכת ציצית תפלין ומזוזה, מי ילמד את כל התוספתות, מי ילמד את כל התרגומים, מי ילמד מדרש לקח טוב, מי מתחייב ללמוד את כל זה, מי ימנע עלבונה של תורה, התורה צריכה שילמדו אותה, וכמה צער יש כביכול לתורה בהסתלקות הגאון שלמד את כל חלקיה.

הנה כי כן, נסתלק מכלל ישראל חלק עצום מהתורה, ונסתלק לתורה מי שלמד אותה, ליבי ליבי על התורה ועל כלל ישראל, מעי מעי על התורה ועל כלל ישראל, על חסרון התורה, ועל דא ודאי קא בכינא.

כתוב בגמרא בסנהדרין בשעת פטירתו של רבי אליעזר, נטל רבי אליעזר שתי זרועותיו והניחם על ליבו, אמר אוי לכם שתי זרועותי שהן כשתי ס"ת שנגללין, מסביר רש"י הקדוש 'כשגוללין ספר תורה והכתב מכוסה כך תתעלם ותתכסה תורה שבליבי כשאמות לפי שלא שמשוני ולמדו ממני', ועתה נגלל הספר תורה.

כתוב במסכת שמחות 'שמואל הקטן נטל כל חמודות שבעולם והלך לו', נטל כל החמודות והלך לו הכוונה שלא נשתיירו ולא נשארו החמודות אלא הכל נלקח, איננו יכולים לדבר עכשיו על כל שאר החמודות שהיה להגאון המנוח זצ"ל ביראת שמים ועוד הנהגות ושאר חלקים ועניינים, אבל כל אחד צריך ללמוד תורה בכל היכולת ובכל הכח לגדור קצת את הפירצה.

כתוב בגמרא בשבת 'איזהו בן העולם הבא, אמר ליה ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר 'זה הדרך לכו בו כי תאמינו וכי תשמאלו', ומפרש רש"י, כשתמות תשמע כשיאמרו זה הדרך שהלך בה זה לכו בה מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

סוד גדלותו של מרן זצוק"ל - קביעות (הספר בהיכל הישיבה, מוצש"ק פ' שמיני)

בצוואת הפני יהושע הוא הורה שלא להספידו לאחר מותו. אך הנודע ביהודה הספיד אותו, וביאר שהטעם שת"ח יכול למחול על ההספד הוא מפני שת"ח שמחל על כבודו וכבודו מחול, אך כל זה הוא רק בתורה שהוא כבר למד, שזוהי תורה דיליה ויכול למחול, אך מה שעדין לא למד והיה עתיד ללמוד אי"ז תורה דיליה ואינו רשאי למחול, א"כ אמר הנוב"י - אמנם על מה שהפנ"י כבר למד והספרים שהוא חיבר הוא יכול למחול, אבל על זה אנחנו כלל לא מספידים, זה נשאר עמנו גם אחר מותו, על מה אנו מספידים - על התורה שהוא עדין לא למד, מה שהיה יכול להיות עוד - והרי זה אינו תורה דיליה וא"כ אינו יכול למחול על זה ועל כך אנו מספידים.

כשאנו באים להספיד את הספר תורה שנשרף, מרן זצלה"ה, על מה שהיה אין אנחנו מספידים, על הספרים הרבים שזיכה בהם את כלל ישראל, על התורה העצומה שהוא הוסיף לכולנו בכל רחבי התלמוד - זה אין לנו מה להספיד, זה עדין קיים, אנו מספידים על מה שהיה יכול להיות איתנו עוד, את הדמות העצומה שהיתה עמנו וחייה אותנו, את הדוגמא החיה שהיה לנו בדור, דוגמא חיה לילא פסיק פומיה מגרסא', דוגמא חיה לשקיעות אמיטית שחוץ מהתורה שום דבר לא מעניין, דוגמא לידעת התורה באופן שלא שייך לתארו כידוע לכל, את הדוגמא הזו שהיתה מחייבת את כולנו - את זה איבדנו, ועל זה אנחנו צריכים להספיד. והדוגמא הזאת חייבה ומחייבת את כולנו, להתאמץ ולהשקיע את כוחנו לזכות למה שביכולתנו.

אבל, יבואו ויאמרו, מה כל זה שייך אלינו, מה לנו ולהשגות גבוהות אלו, האם אנו יכולים להגיע למעט ממה שהוא הגיע, לכזו התמדה ולכאלו דרגות של בקיאות בתורה. אך האמת שאין זה נכון, גם אם אין בידינו להגיע לדרגות גבוהות אלו - מ"מ יש לנו הרבה מה ללמוד ממנו לעצמנו.

ידיעת התורה - ע"י שנעשים 'חד' עם התורה

מרן זצ"ל זכה לידעת התורה כולה ממש כמונחת לפניו, איך זוכים לדבר כזה - ע"י שנהיים דבוקים בתורה, בחז"ל אי' (בגמ' סנהדרין ס"ח ובמדרש שה"ש) שבשעת פטירתו של ר' אליעזר הוא אמר 'אילמלא נעשים כל האילנות קולמסים וכל הימים דיו לא היו מספיקין לכתוב כל מה שדרשתי וכו' אך בכ"א 'לא חיסרתי מרבתי אלא ככלב המלקק מן הים'. הנה כזו ידיעת התורה שכל העולם לא יספיקו לכתוב - זהו דבר אין-סופי, ובכ"א הפער בינו לבין רבותיו הוא ככלב המלקק מן הים שגם זה פער אין סופי, וא"כ הדברים צ"ב, שהרי אם לר"א היתה כזו סיעתא דשמיא לדעת כל כך הרבה תורה שא"א להקיפה ע"י כל הקולמוסים וכו', איך יתכן שלרבותיו היה כל כך הרבה יותר עד כדי שזה ככלב המלקק מן הים, מה שייך כזה פער אם יש כ"כ ס"ד, הדברים צ"ב.

החת"ס אמר שהסיבה שהוא התעלה על כל בני דורו היא חמש דקות, כל אותן חמש דקות שמבזבזות אצל כולם - לפני התפילה ואחריה וכדו', את זה ניצלתו וע"י יצאתי חת"ס. נו, בחמש דק' אפשר באמת להשיג יותר, אך איך יתכן שבכזה פער עצום מכל בני דורו.

אך ההסבר הוא פשוט, ידיעת התורה נקנית על ידי דביקות בתורה, על ידי שנעשים 'חד' עם התורה, והרי באופן טבעי ישראל ואורייתא חד הוא, אבל - ה'חד הוא' אינו בא ממילא, האדם צריך לעמול כדי להיעשות 'חד' עם התורה, ורק אח"כ הוא זוכה לסייעתא דשמיא בידעתה. הירושלמי (בחלה) אומר שהאימהות שאינן לוקחות את ילדיהם ללמוד משום שאומרות שאם נגזר עליו להיות ת"ח הוא יגדל גם בלא זה - אינן צודקות, משום שנא' 'ויסרו למשפט, אלקיו יורנו' - קודם צריך שיהיה 'יסרו למשפט' ואח"כ 'אלקיו יורנו', משמע שהיה צד שבאמת לא צריך ללכת ללמוד והם ידעו את התורה לבד משום שקב"ה ואורייתא וישראל חד, וא"כ בעצם היה צריך להיות שכל יהודי יקבל את כל התורה מעצמו ממילא, אך מחדש הירושלמי שא"ז כן, ולמה, משום שכדי לדעת את התורה יש תנאי, צריך שיהיה 'יסרו', כמה שיש יותר 'יסרו' כך יש אלקיו יורנו - רק אם האדם יהיה 'יסרו', אם הוא יעמול וישקיע בלימוד - אז הוא יהיה אחד עם התורה ודבוק לתורה, ורק אז התורה תהיה אחד איתו. אך כמה שהאדם פחות דבוק בתורה כך הוא פחות 'חד' עם התורה, ולכן יש פחות אלקיו יורנו.

יתכן שהפער בהתמדה בין ר"א לרבותיו לא היה כל כך גדול, אמנם, הפער בידיעת התורה נוצר על ידי שהם היו דבוקים בתורה מעט יותר מאשר ר"א (שהו נובע מהבדלים דקים כאמור), וא"כ הם קיבלו את התורה יותר, משום שהתורה הוא דבר אין סופי ואפ"ל מעט יותר שדבוקים בתורה יכול לגרום לפער עצום בידיעת התורה באופן של ככלב המלקק מן הים, משום שכל מעט דביקות יותר משמעותה הרבה יותר תורה, חכמתו של הקב"ה זהו דבר שאין לו סוף, וכל כמה שדבוקים בה - אפ"ל רק מעט יותר, זה פער עצום באופן שאין לו סוף. החת"ס ישב ולמד רק חמש דק' יותר, אבל ע"י זה הוא היה יותר דבוק, וכל כמה שדבוקים בתורה זה הרבה יותר תורה בלא גבול ומידה.

"אני חומה" - דביקות בתורה ע"י 'קביעות'

ואיך שייך להיות דבוק בתורה, איך נעשים 'חד' עם התורה - על ידי שעושים 'קביעות', קביעות ברורה שלא זזים ממנה. אי' במדרש, "אמר הקב"ה, אם מעמידין ישראל מעשיהן כחומה נבנה עליהם ונצילים ואם דלת היא אם מטלטלין הן דבריהם כדלת זו נצור עליה לוח ארז, אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אנו חומה ונעמיד מצות ומעשים טובים כחומה". כלל ישראל העמידו את עצמם כחומה, מה זה חומה - דבר שעומד יציב ולא זז, זוהי כנסת ישראל.

מרן זצ"ל העמיד עצמו כ'חומה', היו לו קביעות שמעולם לא זז מהן כמלא נימה, היו לו סדרים קבועים שלא ביטל אותם כל ימיו ממש, ולא רק כשה הלך קל, גם במצבים יותר קשים, לא זז מזה מעולם, כשהיה בבית חולים ובכל מיני מצבים וכדו'. סיפרו בשמו שכשהחזו"א נפטר שהרגיש כל כך שבור ורצוץ והעולם חשך בעדו ואחרי הלוויה ממש היה קשה לו להתרכז בלימוד מרוב עייפות ושברון לב, אבל מ"מ החליט שאם יוותר על חובותיו כעת הרי כבר אין זה קביעות, וישב ולמד במסירות, סיפר מישהו שהלך לשאול את הגר"ח "איך אצליח לסיים ש"ס בשנה", אמר לו ר' חיים - כל יום מוכרחים ללמוד 7 דפים, אבל אם יום אחד יקרה שתלמד במקום שבעה דפים ששה דפים - אז תדע לך שלא תצליח לסיים... אם זה יהיה 'חומה' - כל יום 7, בקביעות - אז תסיים, אם זה לא 'חומה' אז כבר נגמר הסיפור. וישנם מעשים רבים בכגון זה, הוא עצמו סיפר, שפעם ביקש מאיזה אדם ללמוד איתו חברותא, וענה לו אותו אחד שהוא חולה מאד ופעמים רבות לא יוכל להגיע מחמת חוליו, אך בכל זאת קבעו ללמוד, והנה מאז הפסיק לחלות והגיע בכל יום ללמוד עם הגר"ח, אך יום אחד הוצרך ללכת לאיזה מקום וויתר על הלימוד, ויום למחרת שוב חזרה מחלתו. 'חומה' צריך שתהיה עד הסוף.

לקבוע סדרים וגדרים ברורים

כל מהותו של רבינו בכל ימיו היה קביעות בלא שום תנועה, הקביעות שלו היתה לגמרי עשרים וארבע שעות, ולכן גם בידיעת התורה שלו הוא היה חד בדרא, לא היה אצלו שום מציאות אחרת, לא עניין אותו שום דבר ולא ידע שום דבר, משום שהיה לו דביקות מוחלטת בתורה, ולהגיע לדביקות כזאת או לכה"פ לפחות מזה - צריך קביעות. כפי מדת הקביעות שתהיה לנו כך תהיה מידת הדביקות, ועל ידי זה גם מידת ידיעת התורה

בס"ד, כמה שנעשה את עצמנו 'חומה' כך נצליח להגיע ליותר ולהתעלות בתורה, אבל קביעות צריך שתהיה עד הסוף בלא פשרות, כל אחד צריך להחליט - מתי הוא ידע ש"ס, ובאיזה אופן, כמה הוא לומד כל יום שחלילה לא יפחת מזה בשום צורה ואופן, לא משנה מה יהיה, יתהפך העולם - את זה אני אלמד כל יום, ועל ידי זה בעז"ה בנקל שייך לקנות את ידיעת התורה, כמוכן כל אחד צריך לבדוק לפי כוחותיו שח"ו לא יהיה מעבר לזה, אבל מה שאפשר צריך לקבוע במסמרות של ברזל, כמה אלמד כל יום, צריך לחיות עם קביעות, חומה, ואז נהיים 'חד' עם התורה.

צריך קביעות גם בזמנים ובשעות, ההבדל בין מי שמתחיל סד"א בשעה תשע למי שמתחיל בתשע וחצי אינו הבדל של חצי שעה אלא פער אין-סופי, כי לו יש דביקות יותר מחבירו, ורואים את זה בחוש - אלה שצומחים ונהיים תלמידי חכמים אינם הבעלי כשרונות הרבים שנמצאים בישיבות, אלא אותם אלו שהשקיעו ועמדו במחייבים שהעמידו לעצמם, שידעו שאת מה שהם החליטו הם יקיימו, וצריך לדעת, הקושי בקביעות הוא רק בהתחלה, וכמש"כ רש"י 'כל ההתחלות קשות מאד ואילך יערב לכם', למה אנו לא מרגישים את המכאון ואילך יערב לכם' - משום שאנו עדיין עומדים בהתחלות קשות, כי כל הזמן מתחילים מחדש, אם עושים קביעות אז הכל נהיה חיים עם התורה ביחד, וממילא רק ההתחלה קשה ואח"כ יערב לכם, כל אחד צריך לעשות לעצמו חשבון, הרי לא כל אחד יכול ללמוד שבעה דפים בכל יום ולהבין ולדעת את כל הש"ס, אבל כל אחד לפי מידת יכולותיו צריך לעשות את סדריו 'לחובות', וזה כולל גם את בין הזמנים המתקרב, הרי היינו רואים איך היה הבין-הזמנים אצל רבינו זצ"ל, כל השנה הוא היה לומד בכלל חזון איש, אבל בבין הזמנים הוא בדאציה, אז הוא עבר לכולל הלפרין הסמוך, קיפל מעט את השרוולים, ושם את היד בחוץ על המעקה. כך הוא ישב ולמד.

"זאת קומתך דמתה לתמר", השיעור קומה של כלל ישראל זה 'חומה', חומה שלא זזה מהקביעות שלה בשום מצב, חומה שמגדירה לעצמה סדרים וגדרים ברורים שלא זזים מהם לעולם, ועל ידי שנעשה עצמנו לחומה כזאת, ונלמד מרבינו זצ"ל לכה"פ את הענין הזה של הקביעות' - על ידי זה נעלה ונתעלה בידיעת התורה"ק, לעילוי נשמתו, ועכ"פ לעילוי נשמותינו.

ענייני פסח

"סבבונני בכחש" - הסדרון האמונה בזמן יציאת מצרים

בגמ' בסוטה (לז.) מובא תיאור כמה שנעשה בשעת קריעת הים "זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים. קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה שנאמר 'סבבונני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה עוד רד עם א-ל' וכו', באותה שעה היה משה מאריך בתפילה, אמר לו הקב"ה ידידי טובעים ביים ואתה מאריך בתפילה לפני, אמר לפניו רבוננו של עולם ומה בידי לעשות, אמר לו ואתה הרם את מטן ונטה את ירך וגו' לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל" וכו'.

לכאורה יש להבין את דברי הגמ', מדוע זה שכל אחד אומר 'אין אני יורד תחילה לים' נקרא 'סבבונני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל'. וכי איזה חסרון באמונה היה כאן? בשלמא אם היה הקב"ה אומר להם מפורשות שיעשה להם נס ויקרע להם את הים, והם בכל זאת לא היו מאמינים ונמנעים מלרדת, אז היה מובן שהיה להם חסרון באמונת אומן. אך לא כך היה מעשה. הקב"ה לא אמר מה יהיה ומה יקרה, כיצד ילכו והיאך ינצלו, אלא סתם ולא פירש, ומאין היו בני ישראל אמורים להבין שייקרע להם הים? במציאות הטבעית כניסה לים היתה לכאן' כמו להישאר במקום, לא היתה שום ידיעה שהים יקרע, כמו שלאף אחד לא היה ידוע אם בסופו של דבר יעופו על כנפי נשרים עד לצד השני. לכאן' לא היתה שום סיבה להמשיך לתון מים אדירים שאין סיכוי טבעי להנצל מהם, וא"כ צ"ב איזה 'סיבוב בכחש' יש כאן.

כיצד בדבר צ"ב על המשך דברי הגמ' שם, שהיתה תביעה על משה מדוע הוא מאריך בתפילה בשעה כזו, ולא מציל את בני ישראל. הן כמו שטען משה עצמו, 'מה בידי לעשות', מנין תהיה לו ידיעה מה עליו לעשות בשעה כזו שרק הים עומד לפניהם, ומפני מה עליו לדבר עם בני ישראל 'ויסעו'. מה יעורר אותו לחשוב שמה דוקא תהיה סיבת ההצלה.

ועל כרחק הביאור בדברים, שאם אדם עומד בפני שוקת שבורה ואין לפניו שום ברירה אחרת - בהכרח שרצון הקב"ה יהיה שדוקא ממצב כזה תצמח הישועה, והוא יתן בידו את הכוחות להמשיך באותו המצב בדיוק. כי אחרת, אכן, מה עליו לעשות? ... אם הקב"ה אומר לעם ישראל ליסוע, ואין בידם שום ברירה חוץ מלהמשיך לתון הים, על כרחק שתהיה בידם האפשרות להמשיך וליסוע, דאם לא כן מה יהיה להם לעשות, ועליהם להכנס לתון הים. עד כדי, שמשום כך כאשר בני ישראל נעצרים ולא ממשיכים זה נחשב חסרון באמונה, שכן היה להם לדעת שאם זוהי האפשרות שנתן להם הקב"ה - ודאי יתן להם יכולת לעמוד בה, ואם צריך שהים ייקרע, הים ייקרע.

בתורת דוגמא לדבר ניתן להביא, דהנה כל הדין שפיקוח נפש דוחה שבת נלמד בגמ' מפסוק, ומשמע שמה דוקא תהיה דינא לא היה פיקוח נפש דוחה שבת. ולכאורה יפלא, שהרי אמור להיות שבערך שביעית ממאות אלפי הנשים שיולדות בשבוע יולדות בשבת, זאת מלבד כל המחלות שתוקפות את בני האדם בהאי יומא וכו', ואם נצייר לעצמנו שלא היה פיקוח נפש דוחה שבת נמצא שאלפי יהודים היו הולכים לבית עולמם מדי שבת בשבתו. וזה לא יתכן שהתורה שדרכיה דרכי נועם תאמר דבר כזה, וא"כ לכאן' אף לולי קרא נדע שפיקוח" דוחה שבת מדין דרכי נועם. והתשובה לדבר, שאם לא היה פיקוח נפש דוחה שבת - לא היה עושה הקב"ה מקרים כאלו שבני אדם ימותו בשבת. רוב הנשים לא היו יולדות אז, ובני האדם לא היו נתקפים בחולי. כי הקב"ה אינו נותן לאדם מצבים שאינו יכול לעמוד בהם, ואם הוא הגיע למצב כזה - בהכרח שהקב"ה יסובב דברים למעלה מגדר הטבע שלא יישל באותו מצב, ויוכל להמשיך הלאה.

כפי אאמור"ז צ"ל תמיד היה שגור אותו המשפט: 'אם לא יכולים - מוכרחים'... כמה נכון משפט זה, וכמה הוא היווה את תמצית חייו.

כל אדם ואדם מחוייב לדעת את כל התורה כולה. הדבר כולל לפחות את הש"ס ואת השולחן ערוך על כל עניניהם. הלכה פסוקה היא בשו"ע יו"ד סי' רמ"ו, ולא מפורש בשום מקום שאינה נוהגת בזמן הזה... אם כן האדם מוכרח להגיע למדרגה כזו, ולעולם אינו יכול לפטור את עצמו בתואנה שאינו יכול. אם זה מה שאתה צריך - זה מה שאתה מחוייב, ואם אתה מחוייב - זה מה שאתה יכול לעשות. אם האדם לא עושה את כל מה שביכולתו, אין הוא ממלא את חובתו בעולמו.

מה שמוטל על האדם הוא, לעשות את כל מה שהוא יכול. לא לוותר לעצמו כמלאו הנימא. הקב"ה דורש ממנו הכל כולל הכל, בלי שום אפשרות לסגת, וגם כשראה שאין עוול להיכן להתקדם - צריך לעשות את מה שכן יכולים, לפי אותה שעה. ומי שעושה את הכל - הקב"ה עושה לו את הכל. אם לא יכולים - מוכרחים.

בית ועד

לזכרו של הגאון רבי דוד ברונר זצ"ל
מנהל רוחני בישיבת נתיבות חכמה

גיליון מס' 11

הגאון רבי ראובן הכסטר שליט"א - ישיבת מיר מודיעין עילית

כבודה של תורה ויראת הטא

מילי דהספידא על רבן של ישראל הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

נציג כמה שאלות לפתיחת הענין.

שאלה א'

נאמר בפרשת השבוע "ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו לפני ה'". ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר ה' לאמר בקרבי אקדש ועל פני כל העם אכבד וידם אהרן" (ויקרא י', ב-ג) ומפרש רש"י "היכן דבר ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי. אל תקרי בכבודי אלא במכובדי. אמר לו משה לאהרן אהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור או בי או כך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך". כתוב כאן שההסתלקות של נדב ואביהוא ביום חנוכת המשכן לא היתה מקרית, אלא כך היתה התוכנית המקורית שביום חנוכת המשכן תהיה מיתת צדיקים. עד כדי כך שהיה פשוט למשה רבינו שזה יתקיים בו או באהרן, והיה חידוש שנתקיים בנדב ואביהוא. וצריך להבין מה הפשט בזה שביום חנוכת המשכן, יום שנטל עשרה עטרות (שבת דף פז:), יום השראת השכינה, וכתוב "אין שכינה שורה מתוך עצבות... אלא מתוך דבר שמחה של מצוה..." (שבת ל:), וכיצד דווקא במקום של השראת השכינה, ובמקום של שמחה, נקבע מלכתחילה שסדר הדברים יהיה שיהא בו מיתת צדיקים. מה ההבנה בדבר הזה!?

שאלה ב'

איתא בגמרא: "אמר רבי אמי, למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדמה, לומר לך, מה פרה אדמה מכפרת, אף מיתתן של צדיקים מכפרת. אמר רבי אלעזר, למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה, מה בגדי כהנה מכפרין, אף מיתתן של צדיקים מכפרת" (מועד קטן כח:). מצד שני נאמר

בפסוק "כי מפני הרעה נאסף הצדיק" (ישעיהו נז א) ופירש רש"י "כי מפני הרעה - העתידה לבוא אל הדור נאסף הצדיק". ולכאור' עד כמה שמיתת צדיקים מכפרת, כשזוכים לכפרת עוונות אין עוד סיבה שתבוא הצרה, כל הצרות באות מחמת עוונות שלא נתכפרו, ומדוע נאמר בנביא שהצדיק נאסף מפני הרעה העתידה לבוא, מה הבנה יש בדבר זה?

שאלה ג'

איתא בגמרא: "אמר רב יהודה אמר רב כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו בחייו שנאמר 'ויקברו אתו בגבול נחלתו בתמנת סרח אשר בהר אפרים מצפון להר געש' (יהושע כד ל) ואחז"ל 'מלמד שראש עליהן הר להורגן' (שבת דף קה:). כתוב כאן בחז"ל שאחרי הפטירה של יהושע היתה התפרצות של הר געש, והסיבה לכך מפני שלא נספד כהלכה. והוא דבר פלא, וכי תעלה על דעתך שלא הספידו כהלכה את יהושע שהיה התלמיד של משה רבינו מוסר התורה, המנהיג של כלל ישראל, בעל מופת שאין כמוהו, שהעמיד חמה במקומה וניצח שבעה עמים גיבורים, הקיף את החומה של יריחו, תקע בשופר והחומה שקעה באדמה, ודאי שהספידו אותו. אם כן מה הפשט בדברי חז"ל שלא נספד כראוי, וכלל ישראל נענשו על כך ונסתכנו בהר געש שביקש להרגם ח"ו.

שאלה ד'

איתא בגמרא: "כך הקדוש ברוך הוא אמר להם לישראל, בני בראתי יצר הרע, ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה, אין אתם מסורים בידו". (קידושין דף ל:). אומר המסילת ישרים (פ"ה): "והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא

האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב להנצל זולתה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו". ולכאורה יש על זה קושיא עצומה מגמרא מפורשת, "אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר רגוז ואל תחטאו. אם נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה, שנאמר אמרו בלבבכם; אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע, שנאמר על משכבכם; אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה, שנאמר ודומו סלה" (ברכות ה:). רואים כאן להדיא בגמרא, שחז"ל מזדקקים למי שעוסק בתורה ולא מנצח את היצר הרע ואומרים לו שיקרא קר"ש, ואם גם זה לא עוזר יזכיר לו את יום המיתה. וצ"ב, אחר שבמסילת ישרים כתב שאין רפואה אחרת, והדגיש שמי שחושב שיש תרופות אחרות יראה את טעותו כשימות לבסוף, מדוע נותנת הגמ' עוד עצות לנצח את היצר הרע מלבד העסק בתורה.

כח התורה תלוי בהכרת חשיבותה

ונראה בביאור הדברים בס"ד, דהנה איתא בגמרא, "ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלט. אמר רבי יוסי ברבי חנינא כל המבזה את הבגדים סוף אינו נהנה מהם, שנאמר והמלך דוד זקן בא בימים ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו". (ברכות דף סב:). אומרת הגמרא, שכאשר אדם מבזה את הבגדים, אינו יכול לקבל את התועלת שיש בבגדים. וזהו בודאי דבר סגולי בטבע, שאדם המכבד דבר מסוים, יכול לקבל ממנו, ואם אינו מכבדו אינו יכול לקבל תועלת ממנו. על דרך זה אפשר להבין את מה שדרשו חז"ל: "דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת. דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא

כתובת המייל לשליחת ועדים ומאמרים - beitvaad10@gmail.com

בעצמו, דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו', היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה, אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחילה" (נדרים פא.). ומפרש הר"ן על אתר "ומצאתי במגילת סתרים של הר"ר יונה ז"ל... שלא היו מברכין בתורה תחילה, כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עליה, שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה והיינו לא הלכו בה כלומר בכונתה ולשמה". בדברים אלו מונח היסוד האמור, יש כח לתורה להגן שלא תאבד הארץ, אבל כמה דברים אמורים כאשר מחשיבים את התורה, נותנים כבוד לתורה, אבל אם התורה אינה חשובה, הרי זה כמו שאדם מבזה את הבגד ואח"כ הוא מצפה שהבגד יחמם אותו, ולא מקבל את רצונו. "על מה אבדה הארץ" הקב"ה גילה על שלא היתה התורה חשובה בעיניהם, בוודאי למדו את התורה אבל היה חסר כנותנות כבוד לתורה, ועד כמה שלא מכבדים את התורה, התורה אינה יכולה לתת את ההגנה ואת השמירה. לכן אבדה הארץ.

על דרך זה, מבאר רבי איצלה בלאזר את הסתירה בדברי הגמ', דמצד אחד מבואר בגמרא "בראתי יצר בראתי לו תורה תבלין", והמס"י מוסיף וכותב שאין דרך להניצל זולתה, ומצד שני הגמרא אומרת שישנה אפשרות שאדם יעסוק בתורה ולא ינצח את היצר הרע, ויש תרופות נוספות עבורו, כגון שיקרא קר"ש או שיזכיר לו יום המיתה. ואמר רבי איצלה, אין ספק דאין אפשרות לנצח את היצר הרע בלי כוח ועסק התורה, ואשר על כן, אדם העוסק בתורה ולא מנצח את היצר הרע שלו, בעל כרחך שהוא לא מכבד מספיק את התורה, ועד כמה שהוא לא מכבד את התורה ממילא אין כח בתורה שהוא לומד לנצח את היצר הרע. לכן אומרת הגמ' שיקרא קר"ש ע"מ לעורר בקרבו מחדש את החשיבות של התורה, ואז התורה תוכל לשמור ולהגן עליו.

כיצד מתחדשת ההכרה ומכבדים את התורה בעקבות קר"ש? אומר רבי איצלה, בקר"ש אנו אומרים "והיו הדברים האלה אשר אנוכי מצוך היום על לבבך" (דברים ו, ו) ופירש רש"י: "אשר אנוכי מצוך היום, לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה, אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה. דיוטגמא - מצות המלך הבאה במכתב". אומרים חז"ל שהתורה דומה למלך ששולח מכתב פרטי לאדם, ובוודאי האדם מקבל המכתב מעיין בו היטב, בודק ובוחר אותו, שהרי זה מכתב מהמלך. והוא מנסה להבין מה המלך רוצה ממני במכתב הזה... כלפי מה הוא מתכוין... כך צריך להסתכל והתייחס אל התורה. התורה היא דיוטגמא חדשה, והאופן הנכון של לימוד התורה הוא "בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים". "אשר אנוכי מצוך היום" - הקב"ה מתייחס בפרטות אל כל

אחד ואחד, וכמו שאמרו חז"ל (ילק"ש איכה תתלרל) "נוכח פני ה', מכאן אמרו כל תלמיד חכם שיושב בינו לבין עצמו וקורא ושונה כביכול הקדוש ברוך הוא יושב כנגדו וקורא ושונה עמו, לכך נאמר נוכח פני ה'". ולהלן הוא אומר "ויחננו אלה נכח אלה" אדם שקורא קר"ש נכון, הוא מכיר בחשיבות התורה, וממילא לתורה שלו יש כח לנצח את היצר הרע. ואם הוא קורא קר"ש ועדין לא ניצל, אומרים חז"ל יש עוד עצה יזכיר לו... יזכיר לעצמו את היום הזה שהוא יעזוב את העולם... הדבר הזה יכול לעורר אצל האדם את המשקל הנכון ואת הערך האמיתי לעסק התורה. כשאדם נמצא בעולם הוא עסוק בכל מיני ענינים, הוא שוכח שהעולם הזה עולם חולף, וחושב שהוא חי בשביל חי שעה, הוא מבין שיש כל מיני ענינים וגם לימוד התורה יעזור לו בהמשך החיים, אבל קנה המידה שלו הוא רק עולם הזה, ואינו מחשיב את התורה כמות שהיא באמת. אבל אם אדם מצויר לעצמו את המשמעות של העולם הזה כפרוודור והעיקר הוא אחריו, זה גופא מעורר באדם את המשמעות והחשיבות של תורה.

המגיד מדובנא תאר, לו יצויר שהיו נותנים רשות לכל היהודים ששוכבים בבית עולם בדובנא לצאת מהקבר לשלש שעות, מה היה קורה אז... אמר המגיד - אין ספק שאף אחד לא היה הולך לביתו להגיד שלום לקרובים שלו, אלא היו כולם רצים לבית המדרש, מוציאים את הספרים מהארונות ומתחילים ללמוד. ואחר שהיו נגמרים כל הספרים בארונות, אלה שלא מצאו ספר בארון ירוצו לגניזה ויוציאו את ה"שמות", וכל אחד ימצא לפחות דף אחד שיש בו דבר תורה, יחזיק אותו ויעסוק בו שלש שעות רצוף, עד שיגידו לו לחזור למקומו. כשאדם נמצא בעולם האמת הוא רואה ויודע את הערך של מילה אחת של תורה, ואם אדם מזכיר לעצמו שהעולם הזה עולם חולף, הוא מעורר בקרבו את החשיבות של התורה, וממילא יש לו את הכוח של התורה לנצח את היצר הרע. וזהו יסוד גדול. לתורה יש הרבה הרבה כוחות, אבל אדם יכול לזכות להם רק עד כמה שהוא מכבד את התורה.

על דרך זה, רבי חיים וואלוז'ינר כותב ברוח חיים (פ"א מ"א): "...וקודשא בריך הוא ואוריתא חד הוא, והדבוק בתורתו דבוק בו יתברך שמו. וספר מאדונינו דוד הגאון בעל ה"ט"ז שאשה אחת צעקה אליו אהה אדוני והנה בני נחלש למות. ויאמר לה התחת אלוקים אני. ותאמר אל התורה שבאדוני אני צועקת, כי קודשא בריך הוא ואוריתא חד הוא. ויאמר לה הלא זאת אעשה לך, הדברי תורה שאני עוסק כעת עם תלמידי, אני נותן כמתנה להילד, אולי בזכותו יחיה, כי בדבר הזה תאריכו ימים כתיב. ובאותה שעה חלצתו חמה...". נשאלת השאלה, איזה דף

גמרא ה"ט"ז למד שעל הדף הזה הוא אמר שיהיה לרפואת הילד, מסתמא הוא למד את הדף גמרא שגם לנו יש, שהרי יש לנו את אותו ש"ס שהיה לה"ט"ז, א"כ למה כאשר אנו לומדים את אותו הדף, איננו יכולים לעשות את מה שה"ט"ז עשה?! אלא שזהו אותו היסוד. יש בתורה כוח של רפואה, אבל בשביל לזכות לכוח הזה צריך לתת כבוד לתורה. הדף גמרא של ה"ט"ז היה חלק מכל התורה כולה של ה"ט"ז, כל ימינו היו מקשה אחת של תורה. התורה של ה"ט"ז היתה כל כך חשובה בעינינו ולכן היא נתנה לו את כוחה, וכשהוא אומר שזה יהא לרפואת פלוני, פלוני מתרפא!

גדר 'חכם שלא נספד כהלכה'

שאלנו מה הפשט בדברי חז"ל שיהושע לא נספד כהלכה. אמר רבנו רה"י הגאון הרב ברזל זצ"ל, דבוודאי אחרי שיהושע נפטר אנשים הספידו אותו הספדים גדולים ועצומים. דברו על ההתמדה שלו, על הדבקות שלו ברכו: "נער לא ימיש מתוך האהל" (שמות לג יא) דברו על ידיעת התורה שלו, "משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים..." (אבות פ"א מ"א) דברו על הזכויות העצומות שיש לו, שחיכה למרגלות ההר וירד לו מן כנגד כל ישראל, ספרו שהיה בעל מופת עצום והעמיד את השמש וניצח את יריחו, הספדים גדולים ועצומים. א"כ למה חז"ל אמרו שלא נספד כהלכה? אמר הרב ברזל זצ"ל, דברו על יהושע דברים מופלגים, עד שאנשים הבינו שמדברים כאן על אדם מסוג אחר, קדוש מרחם. אין לאף אחד שייכות להתמדה שלו, ולא לשקידת התורה שלו, לא למידות טובות שלו, ולא לקדושה שלו. ככל שהגדילו אותו באופן כזה שאין שייכות אליו, זה נחשב שלא נספד כהלכה. כמו אדם שלומד סוגיה, אם הוא לא מצליח לאסוקי שמעתיא אליבא דהלכתא, חסר בשלמות הסוגיה, הלימוד צריך להיות על מנת לקיים. כך הספד צריך להיות על מנת לקיים. אבל אם מספידים ומגדילים את אותו גדול באופן שאין לאנשים שייכות לדרגות שלו, הרי זה בגדר של "לא נספד כהלכה" ח"ו.

העוסק בתורה מעל הטבע

אנחנו נמצאים בימי האבל על רבנו הגדול רבי חיים זצוק"ל. כלל ישראל בדור שלנו זכה לראות בעיני בשר, יהודי שנתקיימו בו דברי הנפש החיים שהאדם העוסק בתורה כראוי הוא מעל הטבע, כיון שהקב"ה אסתכל באוריתא וברא עלמא, והתורה מחיה את העולם. אדם שיש לו את כח התורה, הטבע אינו יכול לשלוט בו אלא הוא שולט בטבע. העולם כפוף לתורה. ז"ל נפה"ח (ש"ד פ"ח) "ולואת האדם המקבל על עצמו עול התורה הקדושה לשמה לאמיתה כמו שהתבאר לעיל פירוש לשמה, הוא נעלה מעל כל

עניני זה העולם, ומושגח מאיתו יתברך השגחה פרטית, למעלה מהוראת כוחות הטבעיים והמזלות כולם, כיון שהוא דבוק בתורה ובהקב"ה ממש כביכול, ומתקדש בקדושה העליונה של התורה"ק, שהיא למעלה לאין ערוך מכל העולמות. והיא הנותנת החיות והקיום לעולם ולכל הכוחות הטבעיים, הרי האדם העוסק בה מחיה ומקיים את כולם ולמעלה מכולם, ואיך אפשר שתהא הנהגתו מאתו יתברך ע"י הכוחות הטבעיים... ואדרבה הכחות הטבעיים מסורים אליו כאשר יגזור אומר עליהם, ולכל אשר יחפוץ ישם, ואימתו מוטלת על כולם, כמ"ש בפ' התורה, ונותנת לו מלכות וממשלה, כי נזר אלקיו אור התורה מאירה ומבהקת על ראשו, וחוסה כביכול בצל כנפי השכינה".

לשונות מופלאים. ואנחנו בדור שלנו זכינו לראות יהודי שהתקיימו בו דברים נשגבים אלו כפשוטו ממש. עם ישראל זכה לראות שיעור קומה כזה, ולכן כשמדברים על יהודי כזה, כל מה שמדברים, יש לחוש שמא יהיה בגדר 'לא נספד כהלכה'. כי מה שמדברים עליו וכי אנו שייכים לזה?! הרי אנו רחוקים מזרח ממערב מהדבר הזה! אבל אם יש חיוב, בוודאי שיש ג"כ אפשרות להשתייך ולקחת משהו הלכה למעשה. אך להאמור הדבר פשוט מאוד. כל כח התורה של האדם, תלוי ועומד בכבוד והחשיבות שהוא נותן לתורה. ר' חיים זצ"ל נתן כבוד לתורה במידה כזו מופלאה ונוראה, הוא נזהר לא להכניס לראש שלו דבר חולין מחמת החשיבות של התורה. אדם שיש לו כספת הוא שומר בה דברים יקרים ולא מכניס אליה פסולת. גם בויתרינה בסלון לא שמים אשפה. המוח של אדם יותר חשוב מויתרינה ויותר חשוב מכספת, ומפני החשיבות של תורה הוא נזהר לא להכניס לראשו דברי חול. בספרו אורחות יושר מביא הגר"ח זצ"ל מדרש על הפסוק "שמן תורק שמך" (שיר השירים א, ג) וז"ל: "שמן תורק שמך... מה השמן הזה כוס מלא שמן בידך ונפל לתוכו טיפה של מים ויצאת כנגדה טיפה של שמן, כך אם נכנס דבר של תורה ללב יצא כנגדו דבר של ליצנות, נכנס ללב דבר של ליצנות יצא כנגדו דבר של תורה..." (שהש"ר פרשה א פסקה כא) במח של האדם אם יש תורה ומכניסים חולין יוצא תורה. מרוב חשיבות לתורה הוא נזהר שלא להכניס לראש שלו דבר חולין. אמרו עליו שהתפלל כל יום שישכח את כל הדברי חולין ששמע. זה מושגים של נתינת כבוד לתורה. התמדת התורה זה ג"כ כבוד התורה, כמו שכותב רבנו יונה "כשבני אדם פוסקין ממלאכתם ומעסקיהן והולכין לבתיהן, או יושבין בקרונות, והם בטלים או משיחים בדברים בטלים רעתם רבה וחטאתם כבדה מאד, לפי שהם מבזים את התורה; שאלו היו מאמינים שאין תכלית למתן שכרה למה לא ישיבו רגליהם לבית הספר ללמד הלכות, או קורא מקרא או סדור התפלות? ... על כן אמרו רבותינו זכרונם

לברכה כי זה שאמר הכתוב, כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר, הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה, כי זה על כל מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, שהוא בזה את דבר ה'..." (אגרת התשובה אות ז) ומיניה, מי שלומד בהתמדה, הוא מחשיב את התורה. ונתינת כבוד לתורה זה דבר ששוה לכל אחד ואחד.

המושג של כבוד זה דבר שיש בו מדרגות על גבי מדרגות. על בית המקדש כתוב: "ובהיכלו כולו אמר כבוד" (תהלים כט ט) ויש הלכות מיוחדות של כבוד בבית המקדש, ואפילו כלפי אנשים: "ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו" (שמות כ כב) בגדי כהונה לכבוד ולתפארת: "ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת" (שמות כח, ב) "ולבני אהרן תעשה כותנות... לכבוד ולתפארת" (שמות כח מו). לכהן גדול אסור גם לצאת ולהפסיק בעבודה אפילו ללויה של אחד מן שבעה קרובים, "ומן והמקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלוקיו..." (ויקרא כא, יב) "שעיקר הכתוב הזה יזהיר בכהן גדול שלא יצא מן המקדש בשעת עבודה על כל נפשות מת, ולא יחלל את המקדש שיעזוב עבודתו לכבוד המת, אבל יהיה כבוד המקדש ועבודתו גדול עליו מכבוד המת ואהבתו אותו..." (רמב"ן ויקרא כא יב). רואים שהענין של כבוד הוא דבר משתנה ויש מדרגות על גבי מדרגות. המסילת ישרים כותב שכבוד מתייחס לצדיקים ובזיון לרשעים: "וכמו שהבזיון הוא דבר מתיחס אל הרשעים, כדבר הכתוב שזכרנו, "בבוא רשע בא גם בוז", כן הכבוד מתיחס אל הצדיקים. כי הכבוד שוכן עמהם ואינו מתפרש מהם, ואומר ונגד זקניו כבוד". (מס"י פרק כב) בצדיקים יש מדרגות, בכבוד יש מדרגות, וגם בבזיון יש מדרגות. ולכן אנחנו שייכים לסוגיה של "נתינת כבוד לתורה לפי ערכנו".

הדבר הראשון של נתינת כבוד לתורה, הוא מה שאחז"ל "שלא ברכו בתורה תחילה", שלא היתה התורה חשובה בעיניהם, לעשות עסק מברכת התורה, זה אפשרות פשוטה של נתינת כבוד לתורה.

הדבר השני של נתינת כבוד לתורה, הוא הלימוד ברציפות. בחז"ל כתוב דברים נוראים על מי שמפסיק ממשנתו: "המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר, מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו". (אבות פ"ג מ"ז) אומר רבנו יונה: "כי בעוד האדם שונה אין לו להשיח שיחת חולין, כי צריך לעמוד ביראה ואימה לפני התורה... מאחר שהוא משתמש בכתרו של הכ"ה ית' צריך לעמוד ביראה, ולא לדבר בשיחה בטלה, ואל יקל ראשו להפסיק ממשנתו." החזו"א כותב: "ללמוד שעה אחת ולהפסיק שעה אחת, הוא קיום התורה האפס וההעדר. הרי זה זורע ושולח עליהם מים לסחפן. עיקר הלימוד הוא התמידי והבלתי נפסק. בלימוד התמידי

הוא סוד הקדושה, וזה שעושה תורתו קרעים קרעים, אסף רוח" (קו"א ח"א ג). אדם לומד תורה ועושה הפסקים באמצע, אומר לו החזו"א - אפס! כי אתה לא מכבד את התורה! הסוגיה של כבוד לתורה זה דבר שנמצא בכל מדרגה וכל אחד שייך לזה, וכל אחד יכול להתחזק בזה.

תכלית התורה - יראת חטא

אי' בדב' חז"ל (תוספתא ברכות פרק ו) שבכל יום אדם צריך לברך "ברוך שלא עשני בור". - ברוך שלא עשה אותי עם הארץ. ומובא שם בתוספתא מדוע אדם צריך לברך שלא עשני בור, מהטעם המובא במשנה: "אנין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד". (אבות פ"ב מ"ה) רבי חיים זצ"ל הביא את התוספתא בספרו "ארחות יושר", והוסיף וכתב: " הרי כל השבח של התלמיד חכם שלומד תורה, אינו אלא שעל ידי זה יוכל להיות ירא חטא, ועל זה חייב להודות להקב"ה בפרטות שזיכהו שיכול להיות ירא חטא" (יראת חטא עמ' מו). אצלנו ת"ח זה חכם בחכמת התורה, אבל כאן כתוב שכל השבח של הת"ח שלומד תורה, אינו אלא שעל ידי זה יוכל להיות ירא חטא. אנחנו נמצאים בעקבתא דמשיחא, "יראי חטא ימאסו", לכן אנחנו לא מבינים בכלל מה נאמר בזה. עוד מביא שם רבי חיים את דברי חז"ל " דוד אמר (תהלים יט ז): יראת ה' טהורה עומדת לעד, מהו כך, אתה מוצא אדם שונה מדרש הלכות ואגדות, ואם אין בו יראת חטא אין בידו כלום..." (שמו"ר פרשה ל פסקה יד) העסק בתורה צריך להביא את האדם ליראת חטא. ויש לזה מקור מפורש בתורה, "ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלוקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו" (שמות כ טו). המטרה של מעמד הר סיני היתה בשביל יראת שמים. זכיתי פעם לשאול את רבי חיים, איך בודקים יראת שמים אצל האדם? ענה רבי חיים: "מסתכלים על העיניים, על הפנים, מדברים אתו שתי מילים ורואים הכל". כשספרתי את הדברים לראש הישיבה הגאון רבי אריה פינקל זצ"ל, אמר רבי אריה זה פסוק מפורש, "בעבור תהיה יראתו על פניכם", כתוב כאן שיראת שמים נמצאת על הפנים. הוסיף רבי אריה ואמר "מי שיש לו יראת שמים יכול לראות יראת שמים".

אומר הרמב"ן, המשכן היה המשך של מעמד הר סיני. כמו שבמעמד הר סיני זה ניתנה התורה עם יראה, כך המשכן הוא המקום של הארון, המקום של התורה עם יראה. במשכן היתה מצוה של "מורא מקדש". לפי זה אומר המגיד מדובנא, המשכן מקום כפרה לישראל, כשכלל ישראל קבלו את המשכן שבו מתכפרים עונותיהם של ישראל, היה חשש שכלל ישראל ירדו ממדרגות של יראת חטא. אדם שנמצא לכד במדבר, מתאמץ לשמור על הבריאות שלו כי אם הוא יחלה אף אחד לא יוכל לעזור לו, אבל אדם שגר

ליד רופא גדול, סומך על כך שיש לידו מי שיכול לעזור לו. אומר המגיד מדובנא, היתה סכנה שאחר שיש לכלל ישראל את המשכן תפחת אצלם יראת חטא, לכן הקב"ה סידר מראש שביום השואת השכינה, ביום הקמת המשכן תהיה מיתת צדיקים, בכדי שכלל ישראל יתחזקו ולא יגרע משהו שבמשהו ביראת חטא שלהם. אדם שיש לו תורה בלי יראת חטא אין לו כלום, והשבח של ת"ח הוא שעל ידי זה הוא יכול להיות ירא חטא. אם המשכן שהוא מקום כפרה יגרום לכלל ישראל פחות יראת חטא, חלילה כל הבנין הזה לא מועיל לכלל ישראל. לכן הקב"ה העמיד מלכתחילה את מעמד חנוכת המשכן באופן כזה שביום הזה תהיה מיתת צדיקים, זהו מה שפירש רש"י: "ועל פני כל העם אכבד - כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתירא ומתעלה ומתקלס אם כן באלו, כל שכן ברשעים..."

שאלנו, מצד אחד אומרים חז"ל "מיתת צדיקים מכפרת", ומאידך בפסוק כתוב "מפני הרעה נאסף הצדיק". מבאר רבי שמריהו יוסף קרליץ זצ"ל (אביו של החזו"א) כשהצדיק מסתלק מהעולם, אם מתעוררים זוכים לכפרה, ואז ניצלים מהרעה. אבל אם ח"ו לא מתעוררים, חלילה מתקיים הפסוק "ומפני הרעה נאסף הצדיק".

בפטירה של רבי חיים אפשר לומר בפה מלא שכלל ישראל התעורר. איזה מושגים חדשים כלל ישראל למד ולומד, איזה נתינת כבוד לתורה בלוייה, הספדים בכל אתר ואתר, כלל ישראל התעורר, כלל ישראל התחזק ומתחזק והולך בענינים של נתינת כבוד לתורה. לכן צריכים לנצל את הזמן הזה, יש לנו רוח ממרום להתעורר במושגים נכונים, של תורה, של יראת שמים ויראת חטא.

בזמן האחרון היה לנו ארבע טרגדיות בזמנים של שמחה. רבי חיים הסתלק בפורים, אסון מירון היה בל"ג בעומר, אסון קרלין היה בשבועות, השבעה של מרן הגרא"ל היתה בחנוכה, ארבע טרגדיות לכלל ישראל בזמנים של שמחה. מה הפשט בזה?

המשגיח זצ"ל אמר בשם הרב שלו רבי דניאל מקלם זצ"ל ה"ד, כשהקב"ה מביא פורענות, אפשר ללמוד מהאופן של הפורענות ענינים של מידה כנגד מידה מה צריך לתקן.

ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי

את הדברים שאני ממשיך ואומר, לא שמעתי מאף אדם גדול ואני אומר על דעת עצמי, בתור סברא, אולי... ואם תהיה תועלת אפשר להשתמש בזה.

חז"ל אומרים שאחד הנסיונות הגדולים שיש בעקבתא דמשיחא זה "חוצפא יסגא", חיסרון של דרך ארץ, לא יודעים להבדיל בין צעיר לזקן. המושג הזה של אי הבדלה זה הא-ב של כלל ישראל. קודם קבלת התורה הקב"ה אמר "והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה'".

ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" (ויקרא כ כו) הקב"ה הבדיל בין קודש לחול, בין אור לחושך, ובין ישראל לעמים. ההבדלה זה א-ב של הכל. חז"ל אומרים: "אם אני דעה הבדלה מנין?" (ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב), ומיניה, שמי שלא יודע לעשות הבדלה אין לו דעת. אדם שהוא מחוסר דעה הוא פטור מכל המצוות. להבדיל בין הדברים זה א-ב של כלל ישראל, וא-ב של כל דבר. גוף האדם הוא שטח קטן מאוד והוא מכיל גם פסולת וגם דם נקי. אם חלילה יהיה ערבוב בין הפסולת לדם הנקי, האדם לא יוכל להתקיים לרגע, וכל הקיום של האדם זה בגלל שיש בתוך הגוף הבדלה בין מקום הפסולת למקום הנקי. כשיש הבדלה יש קיום, וכשאין הבדלה אין קיום. כך כל הקיום של כלל ישראל הוא כל עוד אנו מובדלים מהעמים. המושג הזה של הבדלה זה דבר בסיסי לכל דבר. אדם שיתנו לו דירה מפוארת אבל לא יהיו בדירה קירות, אין הבדלים בין החדרים, כיצד אפשר לגור בכזו דירה?! וזה אחד מהניסיונות שיש לנו בעקבתא דמשיחא, חסר לנו בהבדלה, יש טשטוש, יש בלבול, יש ערבוב של אור וחושך, ערבוב של קודש וחול.

פעם כשיהודי היה בבית הכנסת, הוא היה בבית הכנסת ותו לא! כשיהודי היה בבית המדרש, הוא היה בבית המדרש ותו לא! היום יש בלבול נורא, אדם יכול לשבת בבית הכנסת יכול לשבת בבית המדרש, להיות שקוע עמוק בעסק התורה, ותוך כדי יש היכי תמצוי של להיות מחוברים לעולם ומפריעים לו, כמובן רק לדברים חמורים....

פעם היה מושג של ניגונים יהודים, שירים יהודים, שירים חסידיים, היום רח"ל כל תחנת שידור בכל מקום בעולם שפותחים אותה שומעים ניגונים חסידיים... שירים חסידיים... המושג הזה הוא כל כך מטושטש, אור וחושך משמשים בערבוביה.

מהותו של בן ישיבה

מה זה בחור ישיבה? מה זה בן תורה? פעם זה היה דבר פשוט, בן תורה, בחור ישיבה זה אחד שהוא מובדל, הוא סוג אחר. היום יכול להיות אחד שמלובש כבן תורה ורח"ל הוא הפוך. הוא נראה כבן תורה אבל הוא כלום. הטשטוש, הערבוב, האור והחושך משמשים בערבוביה.

וכל זה אחד הניסיונות הגדולים שיש לנו בעקבתא דמשיחא. הקב"ה שלח לנו ארבע טרגדיות בזמנים של שמחה, ואז נהינו מבולבלים, "מה עושים עכשיו? זה יום של שמחה או יום של עצב?! יום של בלבול! זה מלמד אותנו איך אנו נראים, מבולבלים!!! אור וחושך משמשים בערבוביה. אתה בבית הכנסת או לא בבית הכנסת... אתה בבית המדרש או לא בבית המדרש... אתה בחור ישיבה או שאתה לא בחור ישיבה... הבלבול הזה, זה התמונת מצב שלנו! אור וחושך משמשים בערבוביה.

רבי חיים הקדוש לימד אותנו להחזיר עטרה ליושנה, מה זה תלמיד חכם, מה זה בן תורה, מה זה בחור ישיבה. הרמב"ם בסוף שמיטה ויובל כתב: "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להיבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלוקים ופרק מעל צווארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קודש קודשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים. הרי דוד עליו השלום אומר (תהילים מז-ה) 'ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומך גורלי". אחנו לא שייכים למדרגה של הקודש קדשים "רבי חיים", אבל כשאנו עוסקים בתורה שזה יהא באופן של קודש קודשים. לדרגה זו אנו שייכים וגם מחויבים.

אתה בחור ישיבה! המושג "בחור ישיבה" צריך ללוות אותך בשבתך בביתך ובלכתך בדרך בשבתך ובקומך. בכל מקום שאתה נמצא, בישיבה, ברחוב, בבין הזמנים, לא משנה היכן אתה, אתה בחור ישיבה!!! תבדיל, תגדיר מי אתה, אתה בן תורה או שאתה לא בן תורה?! אתה יהודי או גוי?! אתה שומר מצוות או לא?! אתה ירא שמים או שאתה עושה ליצנות מדבר שבקדושה?! מה אתה?!

הגמרא אומרת: "ואמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב" (סנהדרין צח). אומר החפץ חיים, בעקבתא דמשיחא יהיה ניסיון לכל יחיד ויחיד, או שכולו חייב או שכולו זכאי, האפשרות הזאת להיות גם וגם, זה נגמר! בעקבתא דמשיחא הכל מתחדד, או שאתה כולו זכאי, או שאתה כולו חייב, ואדם יכול לבחור בעצמו לאן הוא רוצה להשתייך. האם הוא רוצה להשתייך לכלל ישראל שמובדלים מהעמים, להשתייך לשבט לוי, לכלל ישראל שיושבים בבתי כנסיות ובתי מדרשות, או... ואם אדם קובע לעצמו את הדרך שהוא רוצה לילך, והאדם מתחזק ומעורר רחמי שמים להצליח, ודאי שהקב"ה יהא בעזרו.

אנחנו נמצאים במלחמה חזקה. "אמר רבי שמעון בן לקיש, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו... ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו, אינו יכול לו..." (סוכה נב:); ובמלחמה הזו אם האדם מברר את הדרך ובוחר בטוב ומבקש שהקב"ה יהיה בעזרו, בודאי יהיה הקב"ה בעזרו.

זאת התפילה שלנו לה' יתברך, שזוכה להיבדל ולעמוד לפניו להתקדש קודש קדשים, ולעסוק בתרה בקדושה. שהקב"ה יסייע בעדינו שנוצליח בעבודת הימים האלה, שזוכה להיות כולו זכאי, כולו קודש, כולו טהור, וזכותו הגדולה של רבי חיים זצוק"ל תעמוד לנו שזוכה שלא ישמע שוד ושבר בגבולנו, וזוכה לגאולה השלמה בב"א.

ליעוץ וליווי 777 לעולות פנו אלינו: 077-226-0000

רחוב תורה מציון 3 ירושלים | ha@0772260000.co.il

ייעוץ והדרכה בתקומת הישיבות

מענה חופשי ורגשי לצי הישיבה

השמה במסגרות חינוכיות, חנוכים בישיבות

מענה אישי ופסיכופיזיולוגי

סדנאות הדנה להורים

הנחת צוות חינוך

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

מילי דהספודא על סילוקן של צדיק מרן רבינו חיים קנייבסקי זצוק"ל

עד לפני שבוע היה מושג של 'מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים', ולא רק חולה בתוך ביתו אלא כל צרה ובעיה, כל הצריך דבר עצה ותבונה.. כל דבר.. היו עולים לרבי חיים! ומה עושים עכשיו! צריך להתבונן ולהבין מה קרא כאן?!
כתוב **בתוספתא** (סוטה פרק ו) דברים נוראים!! וז"ל: בזמן שהצדיקים באין לעולם טובה באה לעולם, ופורענות מסתלקת מן העולם, וכשנפטרים מן העולם, פורענות באה לעולם וטובה מסתלקת מן העולם!

ומביא שם בתוספתא דוגמאות רבות לכך! וז"ל:

- א. כתיב "ויהי לשבעת הימים, ומי המבול וגו'" אילו שבעת ימי אבלו של **מתושלח** הצדיק שערכו את הפורענות מלבוא לעולם.
- ב. כל זמן שהיה **אברהם** קיים היה שובע שנא' "וה' ברך את אברהם בכל" משמת אברהם "ויהי רעב בארץ וגו".
- ג. בא **יצחק** היה שובע שנא' "ויזרע יצחק בארץ" וגו'.
- ד. עד שלא ירד **יעקב** לארם נהרים לא נתברך ביתו של לבן הארמי שנא' "כי מעט אשר היה לך וגו", משירד מהו אומר? "ויפרוץ לרוב ויברך ה' אותך".
- ה. עד שלא ירד **יוסף** למצרים לא נתברך ביתו של פוטיפר מהו אומר? "ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף".
- ו. כל זמן שהיתה **מרים** קיימת היתה באר מספקת את ישראל, משמתה מרים מהו אומר? "ותמת שם מרים ולא היה מים לעדה".
- ז. כל זמן שהיה **אהרן** קיים עמוד ענן מנהיג את ישראל, משמת אהרן מהו אומר? "וישמע הכנעני" וכו' ובא ונלחם את ישראל.
- ח. כל זמן שהיה **משה** קיים היה מן יורד להן לישראל, משמת משה מהו אומר "וישבות המן ממחרת".
- ט. כל זמן שהיה **יהושע והזקנים** קיימין לא הזיקו אומות את ישראל, משמת יהושע והזקנים מהו אומר? "ויעבדו בני ישראל את כושן רשעתים שמונה שנים" וכו' שנתעבד בהן בישראל וכו'.
- י. כל זמן שהיה **שמואל** קיים פלשתים נופלין ביד ישראל, שנא' "ותהי יד ה' בפלשתים כל ימי שמואל", משמת שמואל מהו אומר? "וימת שמואל ויאספו פלשתים את מחניהם לצבא להלחם עם ישראל", עכ"ל.

ולמה התנאים הקד' המובאים בתוספתא טרחו להאריך ולספר לנו את כל זה?! וכי באו להפחידנו?!
אלא ודאי באו להזהיר שצדיקים כשנפטרים מן העולם, פורענות באה לעולם, וזה פחד גדול!! וצריך להתפלל לרבש"ע, כי אנחנו בסכנה גדולה!

הובא **במדוש** (איכה רבה א לז) וז"ל: מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקדוש ברוך הוא יותר ממאה תוכחות, וכו', בתוכחות כתיב (דברים כח) "והפלא ה' את מכותך", ובחורבן בית המקדש כתיב "ותרד פלאים", אבל בסילוקן של צדיקים כתיב (ישעיה כט) "לכן כה אמר ה' הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא!" ('הפלאה' זה משהוא גדול, ולא מובן! מעל הבנת השכל! וזה נאמר בתוכחות ובחורבן הבית, אבל בסילוקן של צדיקין זה לא רק מכה מופלאה אלא 'הפלא ופלא' כפול ומכופל) וכל כך למה? (ישעיהו כט) "ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר", עכ"ל.

ומה ההבנה בזה? למה 'אבדה חכמת חכמיו זו כזו מכה גדולה ועצומה!?

מבאר **רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל** (יערות דבש ח"ב דרוש יד) וז"ל: לאחר חורבן נגזר על ישראל חוסר לחם, ובפרט במיתת צדיקים, כי הם מגינים ועל ידם העולם ניזון, כאמרו (ברכות יז): כל העולם כולו נזונים בשביל חנינא בני וכו', ולכן צריך תפלה לבטל הגזירה והפסד, וכן דוד המלך, כאשר נהרגו שאול ויהונתן, פחד שתהיה עצירת גשמים, כי מיתת צדיק עושה רושם, ולכן הרבה להתפלל, וכו'.

כי בתפלה יש תקוה, וממש בגולה אין לנו שיעור רק תורה ותפלה, אבל בעונותינו הרבים הכתוב אומר (ישעיה כט יג יד) "יען כי ניגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני" וכו' "הנני יוסף להפליא וכו' ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר", כי כבר כתב הרמב"ם מיום שחרב בית המקדש אין לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה (ברכות ח) ופירש הרמב"ם (שם בפייהמ"ש) היינו תלמיד חכם וצדיק שהוא ערך ד' אמות ובו שורה שכינה, וכו'.

ולכן אבדה חכמת חכמיו, כי כל זמן שהם בעולם, השכינה שורה ובוחן לבות ורואה כי לבבם פונה מעם ה' ועקב רוח אחרת, ולכן בהעדר הצדיק, בעו"ה נסתלקה השכינה והמלאכים אינם מרגישים בבחינת הלב, וכו', וזהו "כי מפני הרעה נאסף הצדיק", כי כל זמן שהצדיק בעולם, שכינה שורה, מרגיש בלבם שפונה מהם ונפיש חרון אף, ולכן בהעדר הצדיק נסתלקה שכינה, ואין כל כך חרון אף, ולכן אמרו (ר"ה יח): שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית המקדש, עכ"ל.

וביתר ביאור **ביערות דבש** (דרוש טז) וז"ל: וזהו מאמר המדרש (איכ"ר פ"א - ל"ז) "והפלא ה' את מכותיך", הפלאה זו איני יודע מה היא, כשהוא אומר הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו, הוי אומר זה סילוקן של צדיקים, כי קשה סילוקן של צדיקים וכו'.

ויש להבין למה נאמר ע"ז והפלא ה' את מכותיך, ולא על שאר נגעים וחולי מר הנאמרים בתוכחה וקרו לנו בגולה בעו"ה? ומה זה שאמר איני יודע מה היא, וכי לא מצינו צרות רבות ורעות עד שצריך חקירה מה המכה הזאת. אבל כי כל יותר שצרות ומכות באים על ישראל, יותר עלולים לקרבת השכינה, דכתיב (תהילים לד יט) "קרוב ה' לנשברי לב", ואין ה' משרה שכינתו אלא בכלים שבורים, והוא ברוך שמו מגמתו להחיות לב נדכאים, ואת אשר יאהב ה' יוכיח, ויותר שהשבר והכאב והמכה גדולים, יותר הקרבת השכינה בקרב אומללים ישכון.

ואמנם זה בכל הקללות, אבל בעונותינו הרבים מכה זו בהסתלקות הצדיקים, אשר אין שבר ומכאוב כזה שגורם הסתלקות השכינה, וכל זמן שהצדיק בדור לא זזה רוח קדשו, ובמותו נסתלקה, כי צדיק מרכבה לשכינה, וכבר נודע כי מלת פלא הוא דבר יוצא מטבע ומשונה מכפי שאר ענינים, וכו', וע"ז אמרו איני יודע מהי, ואמרו זה סילוקם של צדיקים, שהוא יוצא מהטבע ומשונה משאר צרות בעונותינו הרבים כנ"ל, עכ"ל.

כשיש צדיקים בעולם השכינה שורה! יש סייעתא דשמיא! וכשיש צרות ומכות לעם ישראל, יש אוירה של קדושה וטהרה ומתעוררים לתשובה ולתפילה!

אבל כשהצדיק אבד, אין את השראת השכינה הזאת, להתעורר להתפלל ולחזור בתשובה כשיש צרות... וכשאינן צדיק, אין את אותו סייעתא דשמיא לגדול בתורה וביראה, וזה ה'הפלא ופלא! זו מכה גדולה עד מאד! כשרבי חיים היה בעולם ולא הפסיק ללמוד לרגע, היה סייעתא דשמיא, כל אחד ואחד היה בא ומבקש ברכה ורפואה, רבים נושעו... והשראת השכינה שהיתה כאן בזכות רבי חיים - איננה!

ועוד דבר נורא כתב **היערות דבש** (שם) על חיסרון בכבוד התורה וז"ל: אוי לי ברואי משפלת הדור ושפלת התורה, וזהו הכל מחמת מיעוט התחזקות, כי בני עשירים אינם מתמידים, וכבר אמרו (נדרים פא) הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה, ובני עניים אין עשיר משיא לו בתו, וצריך ליקח בת עניים, ואח"כ רחיים בצוארו ואין יעסוק בתורה.

אוי לי, טוב מותי מחיים, בראותי שפלות הדור ובזיון תלמידי חכמים, ומעליבים במלאכי אלהים, הם בעלי תורה, אשר ימאסו בעיני העם, ונחשבו כנבלי חרש, וזהו גורם העדר צדיקים, דרך משל, אם אדם שולח בנו לכאן ללמוד ויצחקו עליו צעירים, ואילו היה בפרנקפורט וכדומה היה לו כל הכבוד, מי זה האיש שוטה, שלא יקח בנו מכאן וישלחו לשם, כי שם יהיה לו יקר, ואין יראה האב בזילותא דבנו, עכ"ל.

רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל מיצר וכואב על המצב שבחור ירא שמים ולומד תורה היה מתקשה למצוא שידוך, כי העשירים רצו רק שידוך עם כסף!

ובאמת! כל זמן שיש אדם גדול שכולם מכבדים אותו יש הערכה לתורה! וחילונים היו עומדים בתור בחרת קודש כדי לראות את רבי חיים!! היה הערכה וכבוד לתורה! הם ראו שיש כאן משהו, אבל כשהקב"ה סילק כזה גדול וצדיק חסר בהערכה לתורה, ומי ימלא חסרונו?! המושגים הללו של אדם שכל כולו תורה, זה כבר אין...

ואם אין הערכה לתורה, לאיזה דבר יש הערכה? לכסף? לכבוד? איזה עלייה יקבל שלישי או מפטיר? איפה ישב במזרח או במערב? איפה נמצא המבט, ואיפה השאיפה?!

כאשר יש יהודי קדוש שאין לו סיג ושיח בשום דבר ועניו חוץ מתורה, זה נותן שאיפות וכבוד לדברים האמיתיים!! כשחואים גדול בתורה אומרים אף אני אעשה כמותו!

מה עושים?!

הובא **בתשובות הגאונים** (שערי תשובה סימן קעח) וז"ל: אלן עשרה מילי דחסידותא דהוה נהיג בהו רב, ובתריה לא יכילו כולהון שמעיה לאחזקו בהון, וכל חד וחד מנהון אחזיקו בחדא מנהון (כשנפטר 'רב' שהיה גדול הדור, נתקבצו תלמידיו וחילקו ביניהם את הנהגותיו הקדושות של רבם).

וז"ל: אחת: חד. דלא הוה מסגי ארבע אמות בקומה זקופה, ונהיג רב יאודה אחריו: שנית. דלא הוה מסגי ארבע אמות בגלוי הראש, ונהוג רב הונא אחריו: שלישית. דקיים שלש סעודות כל ימיו בשבת, ונהג ר"נ אחריו: רביעית. וחמשיית שלא היה מביט לצדדיו ואפילו לפניו, דאמר שימי וכו', ונהגו רב יוסף ורב ששת אחריו ולא יכלו לעמוד בה עד שסימו את עיניהם: ששית. כד הוה עייל לבי מדרשא הוה מקיף ולא הוה פסע ועייל קמי רבנן דלא מטרח צבורא ונהגו ר' זירא ואבבי אחריו: שביעית. דלא הוה אכיל מסעודת הרשות משום חלב ודם וגיד הנשה:

שמינית. דכל דקפיד עליה אזל איהו לגביה ומפייס ליה ונהג רב זוטרא בריה דרב נחמן אחריו: תשיעית. שהיה רגיל תדיר בתפילין ונהג רב ששת אחריו: עשירית. שהיה קולו ערב והיה רגיל לירד לפני התבה ולהיות מתורגמן לרבו ולכל מי שצריך ולקיים מה שנאמר כבד את יי מהונך ונהג ר' חייא בר אדא אחריו, עכ"ל.

מבואר כאן דבר נורא! רב יוסף ורב ששת התעוורו כי לא רצו שהעולם יהא שומם מהנהגותיו הקדושות של רב! ומה היה כ"כ חשוב בזה? אלא כמו שנתבאר בתוספתא כשהצדיק נמצא בעולם הוא מביא איתו שפע של סיעתא דשמיא, והשראת השכינה! ועם ישראל ניצל מצרות רבות ברוחניות ובגשמיות!

אבל כאשר הצדיק אבד אז עם ישראל בסכנה, וצריך לעשות כל תצדקי שבעולם כדי לשמר לכל הפחות את דרכיו ומנהגיו הקדושים (ולכל הפחות לפי היכולת!)

לרבינו חיים קנייבסקי זצוק"ל היו המון הנהגות קדושות ודקדוקי הלכה, והרבה מהם לעולם לא נדע! אבל ישנם שני הנהגות שהם המפורסמים ביותר:

האחד: שלא היה מפסיק ללמוד, כל יום, כל היום.. בלכתך בדרך, בשכרך ובקומך! והשני: ידיעת התורה, הבקאות המדהימה בכל התורה כולה ממש!

ולכן, צריך למלאות את החסר, הן בהתמדת התורה והן בידיעת התורה. אדם בטבעו הוא שטחי הוא רואה ברבי חיים זצוק"ל מקור לברכות ישועות וניסים! אבל זה רק תוצאה מהעבודה, ומה שחסר בעולם זו התמדה ללא הפסק, וידיעת כל התורה כולה.

ויש חיוב לדעת את כל התורה כולה, כמבואר בביאור הלכה (סוף סי' קנה), ביטול תורה זו בעיה גדולה! כמבואר במשנה ברורה (סי' קנה סק"ד) יש בעיה להתבטל אפילו רגע!

וודאי שצריך להיות רגוע, ולתת את הזמן הנכון לאשה ולילדים, ולבריאות, אבל לא לבזבז את הזמן.. מה קורה באוקריינה מה קורה פה, מה קורה שם.. למי יש זמן לכל זה?! אחרי מאה ועשרים יש בחינה 'בני, ערוך מקרא ששנית וכו'.

הרוסים הרשעים רצו להכניס לימודי חול לשיבת וואלוזין, והיה ויכוח בין גדולי הדור מה לעשות? הנצי"ב פסק שהוא סוגר את הישיבה! והסביר אנחנו לא בעלים על התורה! הקב"ה הבטיח שלא תשכח מפי זרעו! אבל אנחנו צריכים לשמור על הצביון והצורה של מסירת התורה. ואם הישיבה היחידה שכל גדולי ישראל יצאו ממנה תסגר, מה יהיה הלאה?! אנחנו לא יודעים! אבל זה לא עסק שלנו, הקב"ה יטפל בבעיה!

וכך הוה! ומה קרה? נפתחו מאות ואלפי ישיבות קטנות בכל העולם.. הקב"ה טיפל בבעיה! כשרבי חיים קנייבסקי איננו! צריך מאות ואלפים.. הרבה לומדי תורה בלי הפסק, הרבה בחורים ואברכים שימלאו כרסם בדיעת התורה! צריך אלפי אלפים למלאות את החסר! מה יהיה בעם ישראל?! צריך להעמיד תלמידי חכמים גדולים ומופלגים שיודעים ומקיימים ואפילו לא במושגים של רבי חיים, אבל לכל הפחות 'כעין'!

ומה זה תלמיד חכם?

כתב **השולחן ערוך** (יו"ד סי' רמג ס"ב) כל שעה שפנוי מעסקיו חוזר על דברי תורה ולומד תדיר נקרא תורתו אומנותו, עכ"ל. לא מדובר כאן במלאך! אלא אחד שעושה את המוטל עליו, מקדיש זמן לאשתו וילדיו ולאכול ולישון.. אלא שהוא לא שורף את הזמן, וזה דין של תלמיד חכם.

והרמ"א מוסיף שזה לא קשור לנושא משרה חשובה! ולא חשוב לנו הכבוד! וז"ל: ואין חילוק בין שהוא תופס ישיבה או לא, רק שהוא מוחזק לת"ח בדורו שיודע לישא וליתן בתורה, ומבין מדעתו ברוב מקומות התלמוד ופירושו ובפסקי הגאונים, ותורתו אומנותו כדרך שנתבאר, עכ"ל.

אחד שלא מבזבז את זמנו ולומד תדיר והרמ"א הוסיף שגם צריך שכששומע קו' יודע לנסות לתרץ, ויודע לדבר בלימוד ברוב הש"ס ובפוסקים (בשאלות הלכתיות), ואפילו שהוא לא למד סוגיא כמה שנים אבל יודע את היסודות.. אבל הדבר הראשון זה התמדה! וצריך גם ידיעה והבנה שיוכל לדבר בלימוד ברוב הש"ס ובפוסקים.

ויש עוד שני תנאים בשולחן ערוך וברמ"א שיהיה לו דין תלמיד חכם בזה ובבא! כמבואר בדברי **השולחן ערוך** (שם ס"ג) וז"ל: ותלמיד חכם המזלזל במצות ואין בו יראת שמים, הרי הוא כקל שבצבור, עכ"ל.

צריך יראת שמים!

תלמיד חכם שהולך ברחוב יודע שמלך מלכי המלכים ציווה ולא תסורו וכל הסתכלות זה אסור! ואם הוא מסתכל זה לא יראת שמים! זה איסור דאורייתא כמו לאכול חזיר! והוא יודע שיש איסור דאורייתא של לשון הרע! ומי שלומד ואין לו יראת שמים אין לו דין תלמיד חכם! צריך לפחד מהרבש"ע!

וכמו כן, מי שיש לו יראת שמים מוכרח להיות שהוא יברר מה התורה הקד' מטילה עליו לעשות! וא"כ צריך שיהיה גם קביעות ללימוד הלכה לדעת כיצד לקיים מצוות כהלכתן. עוד כתב הרמ"א שהמבזה אדם שלא כדין והמתקוטט עם הבריות אין לו דין תלמיד חכם, צריך שיקפיד על ענייני בין האדם לחבירו, שנאת חנם שקול כנגד ג' עבירות (כמבואר בתוספתא סוף מנחות).

ולכן, צריך להתפלל כי אנחנו בסכנה, כי אין השראת השכינה כמו לפני כן! וצריך ללמוד יותר בהתמדה, ולקנות ידיעת התורה! ולהקפיד על בן אדם לחבירו.

ומרן המשגיח הגר"מ חדש זצ"ל אמר לי בשם הסבא מסלבודקא שאברך שרואים בביתו את אהבת התורה, ורואים את אהבת הבריות, את הבין אדם לחבירו שלו, הם מוכנים למסור נפש עבור התורה שלו! וכל אחד במושגים שלו להמשיך לגדל דורות של תורה, אכ"ר.

הערות והארות: חיים פריבין טל' 0527688072
אי בדיאל': shiuryrgm@gmail.com

סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה

מילי דהספידא

על רבינו הגדול והקדוש רבן ואביהן של כל ישראל

מִרְן שֶׁר הַתּוֹרָה וְהִירָאָה הַגֵּר "ח קניבסקי זצוק"ל

מאת מקורבו הגאון רבי אוריאל שלנגר שליט"א

מכסיף. ותו הוו פתיחין ליה ארבע בבי לארבע רוחתא דעלמא, וכל דהוה עייל כפיין נפיק כי שבע, והווי שדו ליה חטי ושערי בשני בצורת אבראי, דכל מאן דכסיפא מילתא למשקל ביממא אתי ושקיל בליליא, השתא נפל בתלא ולא אתנת. אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן, מיום שחרב בית המקדש נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחרבו, שנאמר 'באזני ה' צבאות, אם לא בתים רבים לשמה יהיו, גדולים וטובים מאין יושב'. ואמר רבי יוחנן עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן, שנאמר 'שיר המעלות לדוד הבוטחים בה' כהר ציון', מה הר ציון עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישובו, אף בתיהן של צדיקים עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן. חזייה דלא מיישב דעתיה אמר ליה דיו לעבד שיהא כרבו'. ע"כ הגמ'.

ובחיי רבינו זללה"ה כתבנו לו ביאור בדברי הגמ' והוטב בעינינו, וקיבל בזה נחמה על פטירת הרבנית ע"ה אשתו כגופו. שנראה דענין שישים הלחמים רומז כנגד שישים מסכתות, שהם שישים גבורים, לחמה של תורה. והתורה מעמידה את העולם לארבע רוחות השמים. והרי אמרו בנדרים 'אין עני אלא בדעה', וכל העניים ביום ובלילה, באים לההוא ביתא בו היה עסק התורה, וכל השואלים בכל הש"ס בבלי וירושלמי וכל התורה כולה, קבלו תשובה ותיכף, כמהיד לכיס. ומי שאינו יכול לבוא בעצמו, או מחמת בושה, כותבים ספרים ומשלחין בכל העולם ללמד תורה ומצוות.

והוא דוגמת הבית הקדוש של מרן

בשמים, עם קיום מלא של המצוות שהם בארץ דווקא, לדעת בארץ דרכך. כשם שיציאת מצרים ומתן תורה אינם ניתנים להשגה, אבל נאמר בהם 'אתם ראייתם', וחזר הכתוב וכלל אותם באמרו 'אתה הראית לדעת', ואמרו חכמים 'ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל', כי יש בכח הראיה לראות המראה, וכמ"ש 'תמונה לנגד עיני', והמראה הזה עושה רושם.

חורבן הבית הקדוש נובע מחורבן בית אלוקינו

על בית רבינו, שהיה כבית מקדש, בית אלוקים, טוב עם אלוקים ועם אנשים, אפשר לקרוא את מה שאמרו בגמ' ברכות דף נח ע"ב "עולא ורב חסדא הוו קא אזלי באורחא, כי מטו אפתחא דבי רב חנא בר חנילאי נגד רב חסדא ואתנח וכו', אמר ליה היכי לא אתנח ביתא דהווי בה שיתין אפייתא ביממא ושיתין אפייתא בליליא, ואפיין לכל מאן דצריך ולא שקל ידא מן כיסא, דסבר דילמא אתי עני בר טובים, ואדמטו לי לכיסא קא

יראתי בפצותי שיח להשחיל, במיוחד במילי דהספידא של רבינו הגדול והקדוש, חמדת כל ישראל. זקני הדור אומרים שאין בנו מי שיש לו מושג ויכולת להבין את גודל פעולת האיש הקדוש הזה. איש אלוקים מחציו ולמעלה מלאך, מחציו ולמטה איש, ופרגוד נפלא מחבר בין שני החצאים הללו ומאחד אותם לדמות אחת. עד שנאמר עליהם הנאהבים והנעימים בחייהם, כי שלימותו היתה בחיבור כל ההפכים למציאות אחת נאדרת בקודש.

אין בנו מי שראוי להיקרא תלמידו, הגר"ח מוואלאז'ין כותב באיגרת בבהלה, 'אנוכי שמעתי שנקרא עלי שם רבינו הגר"א מוילנא, וכל האומר כן אינו אלא טועה', מה נענה אחריו בעמדנו מול עטרת תפארת ישראל, גאון הגאונים, חסיד שבחסידים, מוכתר בכל מעלות שמנו חכמים בקנין תורה, הנותנת לו מלכות וממשלה כאשר עיני כל ישראל רואות.

תלמידים כמו בנים, מראים במידת מה את רבם, מספרים את עניינו במעשיהם ובדמותם, ורבינו הקדוש אין לו דמות ולא דמיון, רחוק רחוק מי ימצאנו, אולי קצהו ראינו, ואותו אפילו מאחוריו לא זכינו. אבל עם כל זה הוא רבינו רבן של כל ישראל, הוא רבינו ואנו לא תלמידיו. ואף שאין לנו מושג בעוצם גדולתו של רבינו הגדול, שאין אפשרות לפרוט לפרטים, אבל זאת ראינו שהענין שלו הוא המכלול. כלל צורת אדם, אדם הגדול בענקים, ראשו בשמים ורגליו בארץ שהוא מחבר בעצם מציאותו דבר ה' שהוא

והרבנית זללה"ה, שכל ימי חייהם נתנו לכל אחד ואחת מישראל כל מה שהוא צריך. בין בתורה ובין בצדקה לעניים ממש ועניי הדעת, והתשובות מתפזרות בכל העולם, והבית בית גדול שמגדלין בו תורה ותפילה, כאשר עיני כל ישראל רואות.

וכשרואין שרבינו זללה"ה נתעלה מעולם לעולם, אז האנחה פורצת, והכאב עצום, והמיוחד בכאב הזה משאר נפטרים, שיש כאן צד של חילול ה' וחסרון בכבוד שמים.

ועל זה אמר לו רב חסדא, שהחורבן הזה של בתייהן של צדיקים הוא מצד חורבן הבית, שהצדיקים האלה בבתייהם הקימו את השכינה מעפר ונתנו מקום למקדש מעט בעולם. זאת הקמה של בית המקדש, וכיוון שהוא חרב, גם בתייהן נחרבין. והנחמה להם בכך שאין החורבן מחמת חסרונם של הצדיקים או שנמצא בהם דבר רע, אלא אדרבא משום שהם במעשיהם ובבתייהם מייצגים את בית המקדש לכן הוא נחרב. ולא מיישב דעתו. וע"ז אמר לו רב חסדא, דיו לעבד שיהיה כרבו, שאין העבד נידון מחמת עצמו אלא אדרבא צערו הוא צער רבו, וגלותו הוא גלות השכינה.

הבית של רבינו זללה"ה היה בית מקדש, ממנו יוצאת תורה, ושם נשמע דבר ה'. הרב מלמד את האנשים, והרבנית ע"ה מלמדת את הנשים. קול ה' בכח, דבר ה' בטהרה נישא בבית הזה, ואין בו אחיזה לשום דבר חוץ מדבר ה', זאת האמת היחידה שנשמעת שם, כמו בית המקדש שדבר ה' נשמע בו תמיד.

חורבנו של הבית הזה, הוא דומה ונובע מחורבן בית המקדש בעצמו. והכאב כאן הוא לא רק כאב אישי, אלא כאב על הגלות, על החורבן, על עצם הדבר שהמוות שולט בעולם, על עצמו של החטא הראשון שהביא לעולם את המוות. לכן כל בית ישראל ממש, מקצה לקצה מבכה על בית

הרב שנתעלם מאיתנו, ולכן האבל הוא של כלל ישראל, ויבכו אותו כל בני ישראל כאשר עינינו רואות.

ונחמתם היא, מה שנאמר שעתיד הקב"ה להחזירן לישובן, חוץ ממה שבודאי תהיה תחית המתים, אלא אף הם בעצמן יחזרו לישובן. באחרית יתבררו כל הדברים שהחורבן לא באמת חל בהם, אלא כמו שבית המקדש ירד בנוי מהשמים כן בתייהן קיימין בשמים, הבוטחים בה' כהר ציון לא ימוט לעולם ישב!

כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גניזו

המוריד דמעות על אדם כשר שמת, הקב"ה סופרן ומניחן בבית גניזו, כי אף שנגזרה גזירה על האדם שימות, משום שלא נתכשרו מעשיו, הריעותי מעשי וקפחתי את פרנסתי, אבל יש אדם כשר שהקב"ה אומר עליו דין הניין לי. ואדם כזה שסופו לחיים, יש בו מיתה על זה ראוי לבכות, והדמעות נספרות, לצרף את כולם לבכיה אחת גדולה, על האי שופרא דבלי בארעא, שאמרו על זה בגמרא ברכות שלזה בוודאי ראוי למיבכי. כי אף שסוף אדם למיתה וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדים, אבל מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו, אינו ראוי למיתה. ונאמר במשה - משה רבינו לא מת, כי מקבלי תורה אינם מתים לעולם, אלא עומדים ומשמשים במרום. אבל בבחינת עולם הגשמי נסתלק מאיתנו ואינו משפיע עוד לעולם בכח מעשיו. מי לנו אדם כשר יותר ממנו, שכל מעשיו מכוונים ממעלה למטה, ממש בחינת 'ביה תליין עילאין ותתאין', כלל הרצון העליון, שמתגלה באדם. עליו נאמר 'ראו בריה שבראתי בעולמי'. וכמו שהוא היה אומר, 'סימן מובהק כל שרוח הבריות כלל הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו'. כמה היתה רוח הבריות נוחה הימנו, כמה שמחו בכל מילה שאמר בכל

רמז שרמז, וכמה שמחה וטוב לבב בהארת פניו. אשרי מי שהאיר לו פנים, ממש הארה מההארה הגדולה 'באור פניך נתת לנו ה' א' תורת חיים ואהבת חסד'. הכל בקשו להידבק בו, לאחוז בשיפולי שמלתו, לשמש אותו, או לפחות לראות אותו. בכל מקום שהופיע, התרגשות אחזה את הכל לקראת קדוש ישראל. כולם הרגישו וידעו בעומק לבבם כי לקבל את פניו, יש בזה בחינה של קבלת 'פני האדון ה' כמ"ש בזהר על רשב"י. כי נראתה בו השלימות של הארת הנשמה שהיא כולה מן העליונים, כי לא היה בו שום אחיזה לשום רע, אור תורה מחייהו. הוא היה מקבל תורה, וחזרו אליו העטרות שאבדנו במעשה העגל, ופסקה ממנו זוהמת הנחש. לא היה בו רושם לחטא, אי אפשר היה לתפוס אותו בטעות בהלכה או בהלכות דרך ארץ. לא ניתן היה לראות אותו עושה מדבר או שומע, משהו לא נכון. לכן כל הנכנס לביתו ועומד במחיצתו טועם טעם גן עדן, ומריח ריח שדה אשר ברכו ה'. החיים בבית היו חיי עולם מתוקן, עולם שאין בו גלות, שאין בו קלקול, רושם של בית אלקינו כשהוא בבנינו.

כל התורה כולה לא ניתנה אלא לעשות שלום בעולם, עיקר השלום הוא בין האדם בעצמו, בין רוח האדם העולה למעלה, לרוח הבהמה שמצד עצמה יורדת למטה לארץ, והוא היה שלום במציאותו, לכן סביבו שלום ורגיעה, רוח ניחומים של גן עדן רוח נקיה בלי זוהמת הנחש, בלי רושם של חטא.

הפיכת הרע לטוב

הגר"א כתב באגדת בבא קמא, הלומד תורה בילדותו שוב אין יצה"ר שולט בו. והשאלה איך יתכן, הרי יצה"ר נמצא באדם, כל זמן שהוא חי. והתשובה כי בודאי שישנו, רק שהוא ניתן באדם כמ"ש הגר"א לחדווא דשמעתתא ולשמחה דמצוה, להיות המרכבה לקדושה. וזה שאמרו

כמש"כ הגר"א בכמה מקומות, כי זה רצונו יתברך, להיות לו דירה בתחתונים, הוא זכה להיות אדם שהוא בחינת סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. יש אנשים שהם מחברים את השמים עם הארץ. הרב זצ"ל סיפר לי פעם סיפור ידוע, אך כיון שהוא סיפר יש בזה טעם מיוחד. וכך אמר - המופת הגדול ביותר שיש בעולם הוא לא שהקב"ה עושה מה שהצדיק גוזר אלא שהאדם עושה מה שהקב"ה גוזר. יש אנשים שבכל מחשבה דיבור ומעשה שלהם מייצגים כבוד שמים, הם מחברים שמים וארץ.

כשהרבנית הושיבה אנשים להתפלל על הכסא של מרן הקהילות יעקב, שאלתי אם יש בזה ענין, וענה זה מדרש רבה מפורש בשיר השירים א' כ', 'בית מדרשו של ר"א היה עשוי כמין ריס ואבן אחת היתה שם והיתה מיוחדת לו לשיבה פעם אחת נכנס ר' יהושע התחיל ונושק אותה האבן ואמר האבן הזאת דומה להר סיני וזה שישב עליה דומה לארון הברית'. הרב היה דומה לארון הברית בו מתקיימת ברית שמים וארץ, וכמו שאמר הגאון בעל חיי אדם על הגר"א הוא היה ארון הקודש ובתוכו מונח ספר תורה, והוא ממש קיים זה מה שכתוב בזה. לכן רבינו הקדוש גופו טהור בכל מיני טהרה, כי הקב"ה מטהר את ישראל על ידי התורה, ומקומו היה הר סיני, והוא עצמו היה ארון הקודש, ארון

אם הסיפור נכון, אבל אמר הרב שמסברא זה נכון. מישוהו אמר לחזו"א שהוא מידי מאמין בבני אדם, אמר לו החזו"א, אני לא מאמין בבני אדם, אלא מאמין במי שברא אותם, ולכן אני מאמין גם בהם. אמר הרב אם הקב"ה נתן לנו תורה גדולה כ"כ - ארוכה מארץ מידה ורחבה מיני ים - סימן שאנחנו יכולים.

לכן הוא זכר את כל התורה כולה כל הזמן, והוא למד את כל התורה כולה והתייחס לכל מילה בתורה בחרדת קודש ובאהבה אין קץ. הוא ראה וזכר כל הזמן שהתורה היא דבר ה' וכמ"ש בגמרא בשבת 'אנכי' נוטריקון אנא נפשי כתבית יהבית', ולכן הוא ראה בכל דבר תורה איך מקיימים אותו על מנת לעשות, למראה עיניים אין דרגא של תורה לשמה שהוא לא זכה אליה.

בכל דרכי דעה

"דרש בר קפרא, בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך, זוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה", כל הדברים הם גופים, ודעת ה' היא הנשמה שנכנסת בכל הדברים ומחיה אותם, לכן הסתירה הגדולה בין מחשבה ומעשה בין גוף ונשמה לא היתה קיימת אצלו, אין על גביו כי אם ה' אלוקיו, בכל דרכיו ידע אותו, לא שכח אותו אף לרגע אחד. זה סוד שמים וארץ ואדם המחברם

בגמרא בבא קמא 'חברך קרייא חמרא אוכפא לגבך מוש'. כי אם היצר הרע אומר לאדם שהוא חומר ובחינת חומר לכן ילך אחרי החומר, תשובתו היא 'אוכפא לגבך מוש'. שאמנם יש באדם החומר והגוף ויצר הרע ניתן בו, אבל כחומר לשאת על גביו את האדם העליון. כאברהם אבינו שאמרו בירושלמי שעשה יצר הרע לטוב, וזה בכל לבבך. וזה ענין קבלת התורה, כמ"ש בגמרא בשבת, לתקן כל הקלקולים שיש באדם. שאמר משה למלאכים וכי קנאה ושנאה יש ביניכם וכו', והתורה היא מתקנת כל הקלקולים. הכל נכלל באדם אחד, חומר ורוח, ימין ושמאל, מעלה ומטה, על אדם כזה נאמר מבורי אחזה אלוק, כי כל המציאות שלו מגלה כבוד תורה וכבוד הבורא.

האמונה בהקב"ה שהאמין בעולם ובבני האדם

זה סוד 'תיאובתא דצדיקיא', לתקן את העולם. צירוף הרצון של הצדיק לרצון ה' ו'מהימנותא דילהו' שהם מאמינים שבכח התורה יש לתקן את העולם, ושם נתן לנו הקב"ה תורה ומצות הרי בוודאי שאפשר לקיים אותה. הקב"ה האמין בעולם ובראו, האמין בבני אדם האמין ביכולת שלהם. הרב האמין בקב"ה והאמין בבני אברהם יצחק ויעקב, שהם יכולים לקיים את כל התורה כולה, לכן הוא הדריך את כל שומעי לקחו, ואת כל מי שהזדמן בדרכו, ללמוד תורה ולדעת אותה. הוא לא חשב שיש משימה רוחנית שהקב"ה הטיל על בני אדם שאינם יכולים לקיים אותה, לכן הוא הדריך ללמד את הצעירים ביותר ללמוד תורה לשמה. 'תגיד להם שזה לא קשה ללמוד תורה לשמה. התורה היתה העולם היחיד שהוא הכיר בו, מה שכתוב בתורה הוא האמת בעצמה. הדבר היחידי שדיבר אליו היה תורה ובני תורה, ומקבלי תורה, ואנשים כאלה שאפשר להשיב אותם אל התורה.

הרב סיפר לי שמישהו סיפר לו שקרא באיזה ספר ואינו יודע

לה' ראשית תבואתה'.

הוא היה מנותק לגמרי מצרכי העולם הזה שלו, אבל היה מחובר לגמרי לכל מצוקה של כל ילד קטן ואיש גדול שדברו אליו, כמה חיבור לעולם הזה של מישהו אחר, כמה הארה האירה התורה והנשמה שבלבו את כל העולם הזה של כל ישראל.

הוא אהב את כל ישראל הכשרים אהבה גמורה, לא היה אדם של אהב אותו. אני זוכר איך הלכתי איתו והטרידו אותו אנשים, ואמרתי לו רבינו טוב אתה לישראל כטיפה של גשמים, שהרב יראה איך אנשים אוהבים אותו, אמר לי אין להם שכל... אמרתי לו הם מחזירים לרב אהבה על שאוהב אותם, הכלל הוא 'כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם'. ענה ואמר לי - זה נכון. אני אוהב את כולם...

הוא לא איבד רגע אחד ולא הוציא מילה אחת לבטלה, והקב"ה זיכה אותה שהרבה מאוד מכל המילים שלו נרשמו, וכל תשובה קצרה שלו קבלה מקום של כבוד, אפילו פכים קטנים. כל מילה שלו נשמרה בלבבות וכל עובדה שלו נרשמה והפכה להיות תורה.

לכן חייו היו בית אלוקים, ופטירתו שקולה כשריפת בית אלוקינו, בית שמחבר בין מעלה למטה, מקום שכבוד ה' נראה בו שאין בו רושם לחטאים ולזוהמא.

הוא היה נקרא 'שר התורה', מלאך הנקרא שר התורה נקרא יופיא"ל, 'דקאים וקשיר קשרין דאורייתא', 'ואיהי קיימא בכל רזי דחכמתא, לכל אינון מפתחאן דחכמתא קיימין ביה', או יפה"ה, על שם היופי שמתגלה בו, שמצרף תורה שבכתב שהיא מפי הקב"ה לתורה שבעל פה שמתחברת על ידי החכמים, וזה היופי שהיה בו, יפופית מבני אדם, הוצק חן בשפתותיך. היופי של השלימות.

הברית.

ה', 'עשה מאהבה ועשה מיראה עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע כי אתה אוהב ואין אוהב שונא. עשה מיראה שאם באת לבעט דע שאתה ירא ואין ירא מבעט', הצירוף בין אהבה ויראה, יראה שקודמת לאהבה, ויראה שהיא שכר האהבה.

חז"ל אמרו, מ"ר ויקרא ל', "כד דמך ר' יוחנן הוה דורו קורא עליו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בוז יבוזו לו. כד דמך ר' הושעיא איש טיריא ראו מטתו שפרחה באויר והיה דורו קורא עליו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב הקדוש ברוך הוא לאבא הושעיא איש טיריא בוז יבוזו לו. כד דמך ר"א בר"ש היה דורו קורא עליו מי זאת עולה מן המדבר כתימרות עשן מקוטרות מור ולבונה מכל אבקת רוכל מהו מכל אבקת רוכל אלא דהוה קריי ותניי ופייטן ודרשן".

דורו של רבינו קורא עליו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבינו את הקדוש ברוך הוא, שנתן תורה את התורה בעצמה, ואת ישראל מקבלי התורה, בוז יבוזו לו. יש בתנדב"א פי"ד, 'אמר לי רבי שני דברים יש בעולם ואני אוהבם בלבבי אהבה גמורה ואלו הן תורה וישראל אבל אני יודע איזה מהם קודם אמרתי לו בני דרכן של בני אדם אומרים התורה קדמה שנאמר ה' קנני ראשית דרכו וגו' אבל אני אומר ישראל קדמו שנאמר קודש ישראל

הרי יש מסך בין הקודש לבין קודש הקדשים, ובאדם הגדול הזה היה קודש הקדשים שהיא התורה כולה, והיה הקודש שבו מתקיימת התורה. הוא חיבר בין עולם הזה לעולם הבא, בן עולם הבא, זאת היתה עיקר מציאותו.

אהבת התורה

על השאלה, איך יודעים את כל התורה, אמר אני לא יודע אבל בגמרא בנדה כתוב שצריך להרבות בישיבה ולבקש רחמים, וכאן גילה הרב את סודו הפנימי, וקרא את דברי תנא דבי אליהו פ"ג (ואמר "יש תנדב"א מאד יפה, וכדאי לשנן אותו"), 'אמר דוד המלך ע"ה אני יראתי מתוך שמחתי ושמחתי מתוך יראתי ואהבתי עלתה על כלם לפיכך כרת לי הקב"ה ברית שאני אהיה בקי במקרא ובמשנה בהלכות ובאגדות שנאמר כי לא כן ביתי עם אל ברית עולם שם לי ערוכה בכל ושמורה כי כל ישעי וכל חפץ כי לא יצמיח ואין ברית אלא תורה שנאמר בריתי היתה אתו החיים והשלום ערוכה בכל במקרא במשנה בהלכות באגדות ושמורה שיהיו דברי תורה שמורה בי לעולם ולעולמי עולמים כי כל ישעי וכל חפץ כי לא יצמיח', וזה ממש העמודים שחי רבינו עמדו עליהם, יראה שמחה ואהבה, וכמ"ש בירושלמי ברכות ט'

'בדידי הוה עובדא'

לקט מתוך זכרונות ועבודות שנכתבו ע"י הגאון רבי יעקב ש. שליט"א

מרן הגאון רבי ש"י חיים קנייבסקי זצוק"ל

הספר הכי מומלץ למי שמחפש להתעורר
בנקודה המהותית של רבינו זצ"ל.

מקום יש כאן לעמוד על נקודה חשובה.
רוב מי שהכירו את רבינו מנעוריו טוענים
בתוקף שלא היה חריף. והשיג הכל בשקידה
ובחזרות מרובות, עם סיעתא דשמיא בלתי
נתפסת. דומני שרבינו אמר פעם שאם רואים
יהודי שלומד כל שבוע חומש עם רש"י, לא
מתפלאים אם אחרי 20 שנה הוא שולט היטב
בכל רש"י. ומדוע לא יבינו שאם יעשה כן עם
כל הש"ס, לסיימו כל שנה, יזכור גם את זה.
ואם יוסיף גם ירושלמי ותוספתא ורמב"ם
ושו"ע, מדוע שלא יזכור הכל.

דרך אמונה. אני זוכר שאמר אז א'
מהמבינים המומחים, שגם אם היה מכון של
30 איש עובדים על זה 20 שנה, זה עדיין היה
פלא פלאים. הוא בנה סדר שלם מהששה
סדרים, הלכה למעשה, כמעט מכלום לבנין
מושלם כזה. כשיצא כרך א' והובא לפני חמו
מרן הגריש"א זצ"ל, הוא אמר "מלאכים כתבו
לו את זה"...

דוגמה קטנטנה. היום סיפר לי קרוב
משפחתי שמצא איזה "חזקוני" נידח שקשור
לזרעים. הוא רץ לבדוק במקום המתאים,
ולהפתעתו זה מצויין.

ו. דוגמה לפענוח צפונות בעזרת הידיעות
בכל פינה, בבחינת מי ימלא גבורות השם,
מי שיכול להשמיע כל תהלתו. שמעתי
מהגרע"ט שליט"א שנסתפק לו בסוף פרשת
במדבר (ד, טז) "ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן
שמן המאור, וקטורת הסמים, ומנחת התמיד,
ושמן המשחה", ועלה ונסתפק מהו מנחת
התמיד, האם הכוונה למנחת חביתין של הכהן
גדול, או למנחת נסכים הבאה עם התמיד.
יצויין שהגרע"ט יודע בעצמו הרבה, וגם
יודע לחפש. חיפש ולא מצא לזה שום מקור.
למרות שמדובר ממש על פשט פשוט בפסוק
בתורה. ניגש להגר"ח בכולל ושאלו, הגר"ח
הרהר שניה אחת ואמר לו תסתכל ברש"י
שבת צב עמ' א'.

הקה"י הרי כבר סיימת משהו אתמול. ענהו
אתמול בבלי, היום ירושלמי).

יש מספרים שהסטייפלו ביקש ברכה
מהחזו"א עבור חיימקה שלו שיתפתח
בלמדנות. החזו"א אמר לו, אל תדאג על
הלמדנות שלו, גם מלשבת וללמוד אפשר
לצאת ת"ח.

אגב. בהלוייה הזכירו לטובה את בנו
הג"ר יצחק שאול ואת ר' ישעיה אפשטיין.
הרגשתי שחסרה הזכרה לר' גדליה שהיה כל
יום משמש שופר להעברת שאלות ובקשת
ברכות הלוח וחזור בטלפון למאות (אולי
אלפי) יהודים כל יום. אז הנה הזכרתיו כאן.

ג. הזכירו בהספד את הסיפור הידוע עם החגב.

שמעתי מר' גדליה שדיבר עמו על זה
ואמר לו שלא מזמן עסק בשיעור טפח, ועלה
בדעתו שהציץ היה ב' אצבעות והיה מקום
במצח הכהן גדול. והרי מסתמא היה מקום
גם אם הכהן גדול היה בר מצוה וקטן בגופו.
וחשקה נפשו למדוד מצח כזה לצורך הביורור.
באותו רגע נכנס אב עם בנו בר המצוה שהיה
קצת קטן בגופו להתברך. שאלו הגר"ח אם
מסכים שימדוד לו את המצח...

מסתמא זה כתוב בספריו.
(מנחת תודה או ספר אחר).

ד. ועוד סיפור קצת שמיימי ששמעתי
מר' גדליה, אולי גם זה כבר נדפס.
שהיתה תקופה (דומני כאברך צעיר) שהיה
צריך לקום ממנוחת הצהריים בשעה קבועה
ולא היה לו שיעון מעורר ולא מי שיעירנו. והיה
מגיע זבוב כל יום בשעה הקבועה ומזמזם
באזניו ומעירו. יום א' היה עייף, ולאחר היקיצה
החליט לישון עוד מעט. מאותו יום הזבוב פסק
מלבוא. והוא למד מכך מוסר השכל [כנראה
שאינו לבטל קביעות בשום אופן. או שזו
כפירה בטובתו של מקום ומאבדים הזכות].

ה. דומני שהספר "החובות" של ר' גדליה זה

כדי שלא להתעצל בהספדו של חכם
ח"ו, אחל לרשום מעט זכרונות, [חלקם
אישיים, חלקם שמעתיים ממקור מוסמך],
מפוזר ומפורד ומובלבל. אולי אח"כ אסדר.
ומוסר אני מודעא שאין הדברים מדוייקים.
הזכרון לא מושלם. ויתכן שיש דברים
ששמעתיים מבעל המעשה וכל כך 'חייתי'
אותם עד שדומני שזה אירע לעיניי. ובכל
זאת הגרעין נכון, ובפרט שקיימת תקוה ויש
סיכוי שיבואו היודעים וידייקו את הטעויות.

א. היה כנס למחנכים לפני כמה שנים טובות
ודיבר שם ר' דב יפה זצ"ל. ואמר שיש לזהר
בישיבות לא לקצץ כנפיים לבחורים שיש
להם דרך מקורית. ואמר שני גדולי הדור היינו
מפסידים אם רבותיהם לא היו מניחים להם
לילך בדרכם.

האחד הוא מרן הגאון רבי ניסים קרליץ
שישב בפוניבז' והתעלם מכל המצב הלמדני
סביבו, ולמד את המסכתות עם רא"ש
ונימוק"י וטור ב"י ושו"ע עם נו"כ וחזו"א, והיה
לו מזל שעמד על גביו הרב מפוניבז' שלא
הניח להפריע לו.

והשני הוא מרן הגר"ח שישב וגרס
את סדריו הידועים בלומז'א, נגד כל
הזרם, [די לראות ברשימות מי היו
חביריו], והניחוהו רבותיו לנפשו.

ב. סיפר לי הגאון הצנוע והמופלא רע"ט
שליט"א שסיפר לו הקה"י שהיה לו עגמת נפש
מחיימקה שלו. שלומד רק בקיאות ולא בעיון
כראוי. 'חששתי שייצא קרח מכאן ומכאן'. הרי
מדובר על נער שגדל ליד הסטייפלו והחזון
איש אבות העיון והלמדנות בדור ההוא. ואמר,
מתי נחה דעתי? כשחיפשתי סיום בערב פסח
וחיימקה אמר שיש לו. שאלתי על מה, וענה
בבלי וירושלמי....

(דומני שר' גדליה הונגסברג שליט"א
מספר שהיה ע"פ שחל בשבת, והסטייפלו
סיים בעצמו ביום חמישי, ורצה להחמיר גם
ביום ששי, ואמר הגר"ח שיש לו סיום. אמר

מי שלא רוצה לעיין לבד, ניתן כאן שירות. תנן שם המוציא בין בימינו בין בשמאלו בתוך חיקו או על כתפיו חייב שכן משא בני קהת. וברש"י "ובשם רבינו יצחק בר יהודה מצאתי שאמר בשם רב האי שמפורש בהש"ס ירושלמי ופקודת אלעזר וגו', שמן אחד בימין, ושמן אחד בשמאל (הכוונה לשמן המאור ולשמן המשחה המפורשים בקרא), והקטורת בחיקו, והחביתין בכתף".

העירוני דכבר איתא בילקוט דהכוונה למנחת חביתין ושהאריך בזה במשך חכמה.

ז. עוד שמעתי מהגרע"ט בבוקר ההלוייה. שתי עובדות קטנות בבחינת זה לעומת זה שראה בעיניו.

פעם אחת ראה שבא יהודי פשוט גברתן לקבל ברכה מרבינו לשנה המתחדשת. היה זה בימי הסליחות בשעה מאוחרת וכבר לא קיבלו. הלה המתין עד הבוקר. ניגש לרבינו בצאתו מביתו וביקש ברכה. אמר לו רבינו 'אחרי התפילה'. הלה התקצף וענה בעזות, זה לוקח רק רגע ואני כבר ער כל הלילה וכו'. זה היה ממש מלחיץ ורבינו לא זע ולא נע, חזר ואמר לו לא לפני התפילה.

לעומת זה מתי כן רעד מפחד. נתעוררה לו איזו שאלה על כשרות מאכל שאכל. כשהחליט שיש כאן שאלה, באותו הרגע ממש הקיא מרוב לחץ. אולי את האוכל הזה גופא. רק אחרי שירד לשאול את ר' גדליה זצ"ל ור"ג אמר שלא רק שזה מותר אלא אין בכלל שום שאלה, מיד נחה דעתו.

ת. נקודה שרמזו עליה ביתד, אבל לא מספיק חידדו.

רבינו היה מסיים חובותיו בערב פסח. בשנה מעוברת זה היה נגמר מטבע הדברים ב"ד אדר או בשושן פורים. רבינו היה משאיר רק מעט בשביל הסיום. ידוע שבשנה מעוברת היה משלים בחודש זה תשובות למכתבים שהצטברו ומקדם הרבה את כתיבת ספריו.

והנה גם במצבו הקשה כשכבר תקשר מעט מאד עם הסובבים, אבל את החובות למד עד יומו האחרון. התפרסמה תמונה מהשעות האחרונות לחייו עם החובות.

ונמצא שנתבקש בישיבה של מעלה בדיוק בסיום (או כמעט סיום) סדר הלימוד השנתי של כל התורה כולה. אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

ט. ועתה ארשום מעט מזכרונות אישיים, בערך לפי ההיסטוריה שלהם.

זכורני בהיותי נער בפוניבז' שידידי הרב ש' (בנו של הגרב"צ פלמן) היה אצל מרן הסטייפלר באיזה ענין ציבורי. הסטייפלר הורה שצריכים לדבר עם איזה עסקן בטלפון בשמו, וכדי שיהא אמינות לדברים שיאמרו לר' חיים שהוא יאמר בטלפון בשם אביו.

הלכו לר' חיים, והוא הלך עמם לאיזה בית שיש טלפון, כמובן שלא היה לו מושג איך מתקשרים, התקשרו והעבירו לו את השפופרת, כשהחלו לדבר בצד השני הוא נבהל ואמר 'זה כמו כישוף', הוא החזיר את השפופרת למלואים ואמר להם תאמרו לפלוני שאני כאן עומד לידכם בשליחות אבא.

י. עדיין בשנים ההם, תש"מ עד מ"ג בערך, פורסמה איזו מודעה מטעם שו"ת בר אילן שיעשו הדגמה באיזה מקום בבני ברק ליד דובק, ויראו איך אפשר למצוא דברים במאגרים בעזרת תוכנות חיפוש. זה היה ממש חדש. כל הנושא הזה היה בחיתוליו ממש.

סקרן הייתי ובאתי לראות. כמעט אף אחד לא היה שם. ראיתי את ר' חיים (שהיה אז מוכר רק לבני ברקים ותיקים) יושב עם מחברת שהכין לעצמו עם דברים שרוצה לבדוק. אני זוכר בין השאר שהוא ביקש למצוא בכל המאגרים ביטויים שקשורים למנחה כגון את הביטוי "סמוך למנחה", הוא אמר לי שזה בקשר לאיזה רעיון שהיה לו מתי הכוונה למנחה גדולה ומתי למנחה קטנה, והוא רוצה לבדוק אם יש לזה סתירה מאיזה מקום.

אני זוכר שהוא שאל כל מיני שאלות את האחראי, שהיה בעצמו א' מהמתכנתים של כל העסק. למשל, אם כתוב בגמרא למשל א"ר יהודה שהוא 'אמר רב יהודה' בראשי תיבות, איך זה במחשב, והוא ענה שזה נשאר בר"ת. רבינו שאל אותו אם יחפשו כמה ר' יהודה יש במסכת פלונית האם הוא ידע לספור גם את זה שמתחיל בראשי תיבות. ועוד כל מיני שאלות כאלו, וראיתי שההוא באמת נבון מאד מכמה עניינים שכאלו.

דומני ששם היה המעשה הידוע שאמר שאם המקרא לא מנוקד הוא יספור בטעות עוד שני משה [מהיות משה, ובעל משה ידן].

כמדומה שאפשר לראות מזה שכשרבינו היה לו צורך במשהו בשביל התורה הוא ידע לגלות מבינות לא רעה, ללא חשש מקידמה

וחדשנות.

יא. בשנת תשמ"ו הוציא לאור ידיד נעוריי (אבלחט"א) הרב יששכר דב רובין זצ"ל את ספרו הראשון "אורות הגר"א". לקט מספרי הגר"א ותלמידיו בעניינים שונים.

סייעתי בידו מעט למצוא מקורות. זו היתה מלאכה קשה שבמקדש. בלי מאגרים, והציטוטים לא מדויקים. אחרי שעבדנו קשה ונעזרנו בכל מי שיכולנו נותרנו עם רשימה של "א קטעים שלא ידענו להם מקור.

באנו אצלו. רבינו נטל את הרשימה לידי, ואנו מולו מוכנים לרשום. קורא קטע ואומר לנו מיד את המקור בלי לזוז מהכסא. וכך קטע אחרי קטע. קטע אחד הוא אמר זה בתנחומא ותוך כדי דיבור שלף מהארון ואמר בדיוק היכן. [על כל השאר לא פתח ספר ואמר מהזיכרון את המקור בדיוק נמרץ]. על קטע אחד הוא דילג. כשסיים חזר לאותו קטע והרהר מעט, ואמר לנו בדברי חז"ל שבידינו אין את הקטע הזה לא בלשונו ולא בתוכנו.

אבל תדעו לכם שזה לא פלא מכיון שלהגר"א היו מדרשים בכתב יד שלא נדפסו ואבדו, וזה ידוע בוודאות מתוך ספרו של בנו רב פעלים.

דומני שאין צורך להסביר לקהל המבינים בעם מה המשמעות של אמירה כזו ש"אין בידינו".

יב. בשנים ההם נכנס בי חשק ללמוד ירושלמי זרעים. עשיתי לעצמי חשבון שירושלמי מועד נשים נזיקין אפשר להחשיבו כלול בבבלי, לפי שהוא בתראה והביא מה שחשב לנכון לכלול. ומדרשי האגדה יש מקום לומר שמה שחשבו חז"ל להכרח הכניסו בש"ס. אבל כל התורה הנמצאת בירושלמי מפאה עד ביכורים איננה במקום אחר וזה חלק מוכרח בידיעת התורה. איני בטוח שזה מוסכם, אבל אמרתי את זה לרבינו בהזדמנות והיה נראה לי שמסכים לזה.

ניסיתי כמה פעמים והתייאשתי. כשיצא הכרך הראשון של הירושלמי של רבינו, ניסיתי שוב וראיתי שזה הולך בקלי קלות. כל שנה למדתי מסכת אחת ובמשך י"א שנים סיימתי סדר זרעים עם פירושו של רבינו.

תוך כדי הלימוד נזדמנו לי הגהות, בערך 80 למסכת, ורשמתי ושלחתי לו. שלחתי על מסכת אחת ולא קיבלתי שום תגובה. כעבור שנה שלחתי על עוד אחת ועדיין אין

קול ואין קשב. הפסקתי לשלוח. כעבור כמה שנים יצרו איתי קשר מבית רבינו ואמרו לי שעומדים להוציא לאור מהדורה מחודשת, והרב נתן את הירושלמי שלו עם הגהות, וצירף את המכתבים שלי שהיו שמורים אצלו ואמר לתקן הכל. אז הם שואלים אם יש לי עוד. אמרתי שיש לי עוד אבל מכיון שראיתי שרבינו לא מתייחס חשבתני שזה לא מעניין אותו.

יום למחרת שאמרת את זה קיבלתי גלויה מרבינו, איני זוכר הלשון אבל התוכן היה שהוא מודה על ההערות, ורק היות שחתנו הגנ"י הוא הכותב והמדפיס לכן הוא ראה עצמו רק כשליח לשמור ולהעביר לו. כמובן שלחתי מיד כל מה שהיה לי באותה שעה על עוד כמה מסכתות.

יג. מאז, יצא פעמים רבות שנכנסתי אל הקדש פנימה, בדרך כלל בסיוע ידי"נ הגר"ג. ר"ג היה מנסה להציג אותי, זה הרב ש', בן של זה, חתן של זה, ר"מ בישיבה פלזנית, גיס של פלזני, (כל המראי מקומות הללו היו אמורים להיות לו מוכרים ביותר), והרב פניו קפואות. אין לו מושג על מי מדובר. עד שהיה ר"ג אומר הוא כתב לסבא את ההערות על הירושלמי, באותו רגע נהרו פניו כמכר ותיק וקרוב.

כלומר כל אופן ההיכרות שלו עם אנשים, גם היא אך ורק דרך תורתו. זה שפלזני הוא בעל כל מיני תוארים, לא מהווה הגדרה בעולמו של רבינו. אם פלזני הוא בעל קושיא פלזנית או תירוץ פלזני וכדומה, מיד ידוע במי המדובר.

קרה לי שבאתי פעם עם הנהלת דגל ירושלים שביקשו למנותני שם לאיזה תפקיד וביקשו ברכתו. היה אפילו צלם וכו'. הרב קפוא. ממש לא מוכן להגיב. התכופתי ואמרת ר' גדליה לא כאן אז אציג את עצמי, אני זה שכתב את ההגהות וכו', מיד נתמלאו פניו אורה, הושיט ידו ובידך בהצלחה ושיבח וכו'.

יד. בשעה שהכינו לדפוס אתה"ד דרך שיחה", אמר רבינו למטפלים שצריכים למצוא מישהו שיבקר. יש דברים רגישים וצריך שיקול הדעת מה להשמיט. הציעו בפניו כמה שמות ואמר שאינו מכיר. ברגע שהרב צבי יברוך הציע את שמי בצירוף ה"יחוס" הנ"ל, מיד הסכים רבינו. ואכן זכיתי לסייע סיוע מועט.

טו. גם בהסידור "תפלה למושה", נתבקשתי על ידי הגר"צ יברוך לסייע מעט בהגהה וכדומה. רבינו דחק בו למהר להדפיס. הרב יברוך היה טוען בפניו שהוא עובד ממש כל

הזמן וזה לוקח זמן. יום אחד הוא ביקשני לבוא עמו להעיד שעובדים.

כשנכנסתי, רבינו בענוותו המתוקה והבלתי מתחכמת אמר לי "יש דברים טובים בספר?" והמשיך זה הרי לא כתבתי מסודר בעיון, רק כל פעם שאלו איזו שאלה ועניתי מה שנפל לי באותו רגע, ועכשיו כינסו הכל לפונדק אחד, אני מקוה שזה טוב.

באותה הזדמנות אמרתי לפניו איזה פירוש בברכת החודש, שחיים ארוכים זה מלשון ארוכה ומרפא ולא מלשון אריכות ימים, וזה מיישב כמה תמיהות שאין כאן מקומם, (כגון מדוע אין בקשה על רפואה בקטע הראשון, ומה שיך לבקש אריכות ימים בחודש הבא). הוא אמר שזה לא מוכרח ובוודאי יש מהקדמונים שפירשו מלשון אריכות ימים, אבל הוסיף שם בכתב ידו ויש מפרשים וכו'.

ואז הוא אמר לעורך, אם הוא עוזר לך, אל תשכח להזכיר את שמו בהקדמה.

טז. היה לנו בחור בישיבה שהוריו היו מבוגרים מאד ולא מכירים בכלל את הקודים של בני ברק, בלשון המעטה. גיסי שליט"א היה לו כמעט כמו אב. זקנו של הבחור הנ"ל החל לצמוח בגיל צעיר יחסית. הוא שאל את גיסי אם להתגלח, וגיסי לקחו לרבינו. רבינו הורה לו לא לנגוע בזקן.

חלפו כמה שנים, היה קשה בשידוכים. אחיו היותר גדול טען בפני הבחור שמספיק מסובך אצלם גם בלי הזקן הגדול הזה וכו'. הבחור חזר לרבינו, רבינו אמר מי אמר שהזקן יפריע לשידוך, אולי זה דוקא יעזור, אל תגיע.

כעבור כמה זמן הציעו אותו לבית של יהודי ת"ח מיוחד מאד. הלה לא ידע בנפשו להכריע על טיבו ועניינו של הבחור. כששמע שיש לו זקן מגודל שאינו נוגע בו, הכריע שאם כך אין לו מה לחשוש. ודוק.

יז. הוראה פרטית [כלומר אין למדין ממקרה למקרה אחר]. כשסיימתי ירושלמי זרעים, שאלתי לרבינו אם לחזור עוד הפעם ירושלמי זרעים, שכך חשקה נפשי, או להמשיך. ואמר מיד, תתקדם ותתחיל ירושלמי שבת.

יח. סיפור אישי חשוב ששכחתי לכתובו לעיל.

בשנת תשנ"א כתבתי סיכום של דינים העולים מהגפ"ת של 15 דפים האחרונים של כתובות. הדפסתי בחוברת דקה של 20 עמודי

מחשב גדולים באותיות קטנות וצפופות. ניגשתי לרבינו בכולל חזו"א לתת לו. הוא לא הסכים לקחת את החוברת ואמר לי תבוא אחרי מנחה ותיסע איתי הביתה ושם אני אעין.

נסעתי עמו, הוא נכנס לחדר, תלה את מעילו וכובעו על קולב פשוט שהיה מחובר לארון הספרים מהצד, וישב מיד עם החוברת. הוא החל לקרוא במהירות ושמעתי מעיד לעצמו כל מיני הערות וחשבונות, עוצר לרגע ומהרהר ואומר אה זה מלשון רש"י למטה, או אומר לעצמו זה התירוץ השני בתוס' אבל מי אמר שהתירוץ הראשון חולק. ועל דרך זו. אני הבנתי היטב מה שהוא אומר, והוא באמת נגע בכל הנקודות הלא פשוטות שהיו בדברים.

כשהוא סיים לקרוא הכל, וזה לקח כמה דקות בלבד, הוא מחזיר לי את החוברת. אמרתי לו שהוא יכול להשאיר אצלו. אמר לי רבינו הרי יכולתי כבר לקחת בכולל, ולשם מה קראתי לך, מכיון שרציתי לקרוא, אבל אני לא רוצה להכניס לארון חוברות עם כריכה דקה. [הוא קיפל את החוברת פעם פעמיים ואמר אני לא מכניס לארון כאלו]. לכן רציתי לקרוא ומיד להחזיר לך. ואז סיים ואמר זה דוקא מעניין אותי, תהיה חברמן ותוציא ספר כזה עם כריכה קשה ואז תביא לי ואני אניחנו כאן בארון [הוא הצביע על איזה מקום] ואלמד בזה.

הדבר דירבן אותי ושנה אחר כך, תשנ"ב, כתבתי ספר על רוב גיטין בהיקף יותר גדול ויותר יסודי [ישנו באוצר], ועד שהדפסתי היה כבר תחילת תשנ"ד, לכבוד דף היומי גיטין שחל אז. באתי לביתו ביום ששי אחר הצהרים להביא לו את הספר ולספר לו שזה הרבה מאד בזכותו. חיכיתי קצת וראיתי שהתור ארוך ומתמשך וזה לא עסק. נכנסתי לרבנית למטבח ואמרת לה שאין לי שאלה או בקשת ברכה ואני רק רוצה לתת את הספר ומבקש להניחו שם והיא תראה לו, וסיפרתי לה שבזכותו כתבתי והדפסתי.

היא אמרה לי אתה נכנס עכשיו ברגע זה איתי. אמרתי שלא נעים לי לעקוף עשרות אנשים. היא אמרה לי זה לא בשבילך, זה בשבילי ובשבילי. זו ההנאה שלו שהיה לו חלק בתורה של מישהו. היא נכנסה עמי מפתח צדדי ישר לחדר, ואמרה לו "חיים, אתה חייב לשמוע את הסיפור של האברך הזה", וברחה מיד לעבודתה.

הרב שמע את הסיפור בחיך ובהנאה

גדולים, ואמר אכן אעייין בזה ואניחנו אצלי כאן קרוב כפי שאמרת לך.

חובה קדושה לי להזכיר לעצמי שמלבד שזכיתי להשתמש בספריו הקדושים, ומצידי אני תלמיד, [ורק מפני כבודו אני מתקשה לקרוא לעצמי תלמיד, לפי שלא ראוי לקטנים כמוני להימנות על תלמידין], עוד זאת שיש לו אחוז גבוה מאד ועיקרי בכל מה שכתבתי ופרסמתי מאז.

אכן, אחד הדברים המיוחדים של רבינו שהוא ידע שמילה שלו יכולה להזיז אנשים, והוא ניצל כל הזדמנות לתבוע ולדחוף. החל מיהודים פשוטים שתבע מהם לשמור שבת בעד ברכה, ומסתמא יש מאות ששומרים שבת בגלל משפט שלו, המשך דרך יהודים שתבע מהם חיזוק בכל מיני מצוות או הנהגות יהודיות לפי הענין, דרך עוד יהודים שתבע מהם כל מיני לימודים, [על השאלה אם ללמוד זה או זה, בדרך כלל התשובה תלמד שניהם, וכנהה למאות], וכלה בכגון הסיפור הזה לדחוף אנשים לחבר ספרים ושאר פרוייקטים שלא חלמו שזה למידתם.

ט. ת"ח א' ממיודעי הציעו לו עבור בתו בחור בן עלייה מיוחד גם בתורה ויר"ש וגם במידות. להבחור לא גדל זקן כלל ואבי הבת לא ידע אם יש לחוש לזה. הוא שאל להגרא"ל שאמר לו לשאול את ר' חיים. כששאל את ר' חיים, הוא אמר שאינו יודע. היה שם ר' אליהו מן שסיפר בפני רבינו סיפור שלם עם מרן החזון איש שהציעו את הגרא"ק להרב יעקב ולא היה לו זקן והחזו"א אמר שיביא והוא ליטף את פניו ואמר שזה בסדר, ולכן הוא שואל אם אפשר להביא את הבחור לרבינו שיורה. רבינו נענע בראשו. הביאו את הבחור באיזו תואנה ואמרו לרבינו מקודם שעוד רגע יכניסו את הבחור. הבחור [שהיו פניו חלקות לגמרי] ישב לידו ור' חיים דיבר עמו בלימוד כמה רגעים. אחר כך נכנס אבי הבת ואמר לו רבינו הוא בחור מצויין גדול, ויש לו זקן גדול מאד [אגרויסער בארד] ויהיו לו הרבה ילדים.

למרות שאת 'הזקן הגדול' ראה רק רבינו, אבי הבת לקחו כדברי רבינו, וב"ה רק שנים מעטות עברו וביתו מלא זרע ברח' בלי עין רעה.

כ. סיפר לי הר"ג (אולי זה כבר בספרו, אבל אמרו לי שיש קוראים כאן שלא יקראו שם ולא נורא), שראה איך הרב מספר לרבנית חלום שחלם. ובחלומו היתה הפסקת מים

ופתחו את הברזים ונשאר פתוחים. ואז חזרו המים והחלו הברזים לזרום, והוא היה לבד בבית וראה שהכורים עולים על גדותם ועוד מעט כל הבית מתמלא כולו מים, אבל בחלומו הוא לא ידע איך סוגרים ברזים והוא היה אובד עצות.

הרבנית צחקה ואמרה לו תסלח לי חיים, אבל זה לא כל כך רחוק מהמציאות...

כא. עוד על ספרו ה"דרך אמונה". אני זוכר בשנים הרבות שהוא עבד על זה בכלל, היו לו מחברות רבות בתיקו, אולי מחברת על כל פרק ברמב"ם זרעים. היה רשום בחוץ בכתב נאה על איזה חלק ברמב"ם זה קאי. ולכל הלכה מוקצבים כמה וכמה דפים. והוא עבר באופן שיטתי על מאות ספרים למצות מהם מסקנות בענייני זרעים, ושיבץ כל דבר במקומו. הכוונה אחרי שכבר כתב את העולה ממפרשי המשנה והירושלמי והרמב"ם והשו"ע וכדומה. ספרים כמו אחיעזר, דבר אברהם וכו' וכו'. ורק כשגמר לקבץ הכל, שב לכתוב מסודר הלכה אחרי הלכה.

חשבתי לעצמי שרבינו קיים את ה'למיגרס והדר ליסבר' בהיקף רחב יותר. מגיל טו עד שלושים בערך שינן את כל התורה כולה בגירסה. גם אז כתב כמה וכמה קונטרסים שחייבוהו ללמוד מעט בעיון. אבל יחסית בהיקף קטן. ומגיל שלושים זמני לימוד החובות היו כבר רק כמה שעות לפנות בקר, וכל היום למד בעיון נורא סדר זרעים ויכול היה להשתמש בכל אשר רכש לו בשנים שקדמו. גם סגנון לימודו בעיון כבר נעשה מושפע מרוב בקיאותו. כלומר, חילוקים ברורים, מוכרחים, לא נסתרים ממקום אחר, הגדרות קרובות לפשט וללשון, וכדומה. אבל לא לי ולדכוותי לומר הגדרות בדרך לימודו. נשאר משהו לגדולים וטובים.

וראיתי להעתיק כאן לשונו של אברך ת"ח א' מבני ביתו הקבועים של רבינו, ששלח לי קונטרס שלם על רבינו מסודר לפי נושאים, וכך כתב בנושא זה.

היה זה בתקופת שלמדתי בחברותא כשעה עד שעתיים ביום בצהריים, בקצב של משנה אחת בעיון במשך כשבוע, ממסכתות פאה וביכורים ועוד. למדנו היטב את הרע"ב והתיו"ט ומשנה ראשונה ויחידושי אנשי שם ושאר המפרשים על הדף, למדנו את הר"ש והר"מ, זכינו לעיין בירושלמי ומפרשיו עד מקום שידינו מגעת, ומטבע הדברים כבר היו

לנו הרבה הערות ומו"מ ויחידושים. בהמשך עיינו ברמב"ם ונו"כ עם כל ההפניות שבספר המפתח של רמב"ם פרנקל, כגון מנחת חינוך, ושאר גדולי האחרונים. ובסוף בתורת "סיכום" של הכל למדנו בדרך אמונה.

אילולא חישבנו את הדעות והשיטות לפני כן, לא היינו מבינים את עומק הפשטות שהגר"ח טמן בשורותיו. והנני נזכר שפעם למדנו סימן עמוק ונפלא ב"אגרות משה" שמחדש מהלך ישיבתי ברמב"ם מוקשה ומסיק שיש ב' דינים ומיישב לפי זה סוגיות שלמות, ואח"כ ראינו איך הגר"ח מבאר את הרמב"ם בלי שום קושיה, רק בפשטות, שכאן זה מדין א' ולכן פוסק כך וכך, ושם זה מדין ב' ולכן הפסק אחר. בקיצור כל הלומדות הארוכה מתומצתת בשורותיים.

עד כאן לשונו.

כב. לפני כשנה (אולי יותר) חלה אחי ר"ז שליט"א בדלקת ריאות חריפה, החמצן בדם (סיטורציה) ירד פלאים רח"ל, והרופא שלו ציווה להתפנות מיידית לבית החולים, היות שיש לו רקע לבבי, והסתבר שיש לו קורונה. הרופא אמר לו שמן הסתם יורדם ויונשם. האיש של עזר מציון (ר' אלי ברונר) אמר לו שהמצב ביש, אין מקום, ואין כניסה למבקרים וכו', אין טיפול, ונדבקים שם בכל מיני מחלות וכו'. אבל אם אין ברירה, אין ברירה. הרופא שלו התקשר אליו מדי שעה לברר מדוע עוד לא התפנה.

אחי שלח את ר"ג לשאול את רבינו, רבינו אמר בזה הלשון "הוא לא צריך בית חולים, שילמד בבא קמא ויהיה בריא". ר"ג התקשר לאחי שהוא שולח לו ושנתם או שוטנשטיין ושיתחיל מיד. אחי שיחי' הסתגר בבית בבידוד, והחל ללמוד עשר שעות ביום ב"ק היטב ככל שידו מגעת עד שסיים, ואז הבריא.

הסתבר שבכלל לא היה לו קורונה (לפי שנדבק בה יותר מאוחר), ואילו היה מתאשפז ומורדם, סופו מי ישורנו.

גם כאן רואים את הכח של הרב לסחוט התרוממות בעבודת השם מעל הכוחות ובוודאי מעל ההרגל.

כג. רבינו אמר כמה פעמים לבני ביתו שבעת הסתלקות אביו הוא הרגיש שמטילים עליו משמים שני תפקידים, האחד להרגיע יהודים, והשני לפתור ליהודים את לבטיהם וספיקותיהם, והוא קיבל זאת על עצמו

בהתמסרות גדולה, למרות איבוד זמנו היקר ואיבוד כתיבת ספרים וכו'.

במלחמת המפרץ הרבנית סיפרה להגרח"ש שהיא שאלה את רבינו איך הוא לוקח על עצמו להבטיח שבבני ברק לא יפלו טילים. והוא ענה לה שזה תפקידו להרגיע יהודים.

כד. סיפר לי אחי ר"ל שהיתה בעיה בריאותית אצל רעייתו וכבר רצו לנתח. בא לבקש ברכה וקיבל בצירוף הוראה שא"צ ניתוח. תוך כדי שיחה נחשף השרוול ורבינו ראה שעון על היד ואמר לא ילבש וכו'. אחי אמר שהוא חייב שעון. הרב אמר לו תחזיק שעון אבל לא על היד. אחי אמר לו שהוא משמש כמשגיח וכשבחור מאחר הוא מביט בשעון לראות מתי מגיע, וכשיש לו שעון ביד הוא עושה זאת בלי למשוך תשומת לב, ואם יוצרך להוציא שעון מהכיס או להביט בשעון הקיר זה ימשוך מדי תשומת לב וכו'. רבינו אמר לו 'תלמידים צריכים לפחד מהמשגיח, לא המשגיח מהתלמידים'. אחי העיד שמאותו יום חש שינוי עצום בדרך ארץ של התלמידים.

לימים קיבל תפקיד בחו"ל והיה טס הרבה, וסבל מבלבול בזמנים וחזר ללבוש שעון על היד. ומיד חזרה הבעיה אצל רעייתו.

(אני משתדל לברוח מסיפורי המופתים, הן מפני שלא להסיט את תשומת הלב ממה שצריך להתחזק, והן בגלל שכל אחד יש לו כמה כאלו, והן מפני אלו שלא אוהבים זאת, אבל לא שייך לדבר על רבינו בלי שזה יצוץ פה ושם).

כה. ועוד ממקור ראשון. אברך שבתו הכלה עמדה קרוב לנישואין ואורח בזמנו לא בא. בלית ברירה לוקחים כדורים ולא רצו כידוע. הוא התייעץ עם א' המומחים והלה אמר לו את ההדרכה המקצועית. אבל הפטיר בסוף השיחה כבעל כרחו שאנשים הולכים לר' חיים והוא מברך וזה מסתדר תוך 24 שעות. הלה ציין שהוא לא יודע להסביר אבל זה פועל תמיד. האברך התקשר וביקש מר"ג לארגן ברכה. עברו כ"ד שעות ולא הגיע. התקשר לר"ג. ר"ג אמר לו שהוא ביקש קצת יותר מאוחר בשעה זו וזו. ואכן ממש באותה שעה זה הגיע.

כו. ענן אחר. ידוע שהוציאו בחיי הרב כמה וכמה ספרים מלאי סיפורים עליו. זה היה נראה משונה שהוא מסכים. גם כמה ספרים של תשובות מהסוג שהוא שולף והן

לא בהכרח לכבודו. הוא ידע להוציא ספרים מושקעים כידוע. דומני שהקו שלו היה ברור לגמרי. אם זה יכול לחזק יהודים ולהוסיף כבוד שמים, הוא מניח את אי הנעימות שלו בצד. ואף היה מסוגל לזרז להוציא, כאילו זה לא נוגע לו אישית. סוג של מדת ההשתוות. כמו שהוא לא ידע מה זה כבוד, הוא לא חש כלל לבזיונות.

כז. אמר לי גיסי הגרח"ש שהכירו היטב היטב, שרבינו הוא האדם היחיד בעולם שהוא יכול לומר עליו שהוא לא היקל מעודו בשום איסור אפילו קל שבקלים. למשל, הם למדו לפני עלות השחר. לנערים שלמדו איתו היה מוכן קפה ועוגות, אבל הרב שתה רק מים. אפילו לא קפה. וזה כבר לא חשש הלכתי, רק הנהגה על פי קבלה.

עוד סיפר שנסע עמו פעם לבקר חולה ממתפללי לדרמן שהיה גר בכופר הישוב ברמת גן. הם נסעו בקו 61 שהיה מלא פריצות. המספר אמר שלו זה מאד הפריע, אבל ראה בבירור על רבינו שהדבר לא מגיע אליו בכלל. היתה לו הרגשה שאין לרבינו בכלל יצר הרע.

בשעתו התפרסם שמן הגרא"ל אמר שיהודי שעבר אפילו פעם בחייו על דרבנן, כבר לא יכול להיות ר' חיים.

הרב למד עם קבוצה של 3 בחורים את כל הש"ס מחוץ לקביעות הידועה, במשך 17 שנה. אחד מהם היה רווק עד גיל 31. במסכת האחרונה אמר לו רבינו שסיום הש"ס יהיה עם הווארט. ואכן הלה (הרב איזאקוב) התארס עם הבת של ד"ר רוטשילד ביחד עם הסיום.

היו בחורים וילדים הרבה במשך השנים שהרב השקיע בהם זמן רב ללמוד עמם. כל אחד וסיבותיו הוא. ואין כאן המקום לפורטם. חלק מהם נעשו אנשים גדולים ממש מכח הלימוד הזה וההדרכה הנלווית אליו.

כח. דובר הרבה על ההתמדה, על היגיעה, על הידיעה, על דקדוק ההלכה, על החסד עם הבריות, קצת על הקדושה הנוראה, ועדיין לא דובר מספיק על המידות המופלאות. ההליכה בתמימות, הענווה המוחלטת והפשטות, האמת, ועל כולנה המאור פנים והסובלנות.

מסתובבת שמועה שהרב שמואל מאיר אמר לרבינו שבגללו הוא מפפק בחכמת הגרפולוגיה למרות שהוא עושה בה שימוש רב לסייע. כי הראו לו את הכתב של רבינו בלי לומר לו מי זה והוא אמר שהכותב כעסן. והרי

רבינו ממש ההיפך. רבינו אמר לו שאכן יש לו טבע של כעסן והוא צריך כל יום לעבוד על זה. אני לא בטוח שזה נכון, לא הסיפור ולא המציאות הזו. [ידועים דברי התפארת ישראל על משה רבינו ע"ה, ועל המפקקים באותו מעשה]. אבל מסתבר שמיום ברוא אלוקים אדם על פני האדמה עוד לא היה מי שסבל נדוניקים כמוהו.

הרי בדרך כלל לאדם רגיל לא באים הרבה, ולגדולים אין גישה. אבל אצלו באו כל העולם, והדלת כמעט תמיד פתוחה. הטרידהו בשטויות וזוטות שאין לתאר ואין לשער, ומימיו לא נראה בו קוצר רוח, ולא מילה תקיפה. לית דין בר נש כלל וכלל.

שאלו את הבן של הרב מאיר והוא אמר שהסיפור כן נכון, רק זכור לו שהוא שמע זאת מאביו על מדת העצלות ולא על כעס.

ועוד כתב לי יהודי נאמן "אני שמעתי מחתנו הרה"ג רבי זליג ברוורמן [שכתב את הפירוש על הירושלמי] שאמר כי חמיו היה אדם שבטבעו היה חסר סבלנות ממש".

כט. נערה אחת, בת של ידיד שלי, ישבה בבית אביה עד גיל מבוגר מאד. הלכה אצל אוהבן של ישראל רבי יעקב איידלשטיין זצ"ל ובכתה לפניו. שאל אותה הרב, מה המקצוע שלך. ענתה, תופרת אני. אמר לה הרב, את צריכה לשמש תלמיד חכם אמיתי במקצוע שלך, וישועתך קרובה לבוא. על כן תלכי אצל הרבנית בת שבע קנייבסקי ותבקשי ממנה שתאפשר לך לתקן משהו בבגדי של בעלה הקדוש.

הלכה אותה ריבה אצל הרבנית וביקשה כאשר הדריך אותה הרב איידלשטיין. אמרה הרבנית, את הבגדים של בעלי אינני נותנת לאף אחת לתקן חוץ ממני. זו הזכות שלי ואינני מוותרת על כך. למרות שכואב לי מאד מצבך ואני מאמינה לסגולה של ר' יעקב אבל לצערי הרב לא אוכל לוותר.

הנערה ישבה ובכתה מקירות ליבה. אמרה הרבנית ע"ה, ראי נא, יש לי בת יקרה וחשובה, אשת הגרי"ק שליט"א, ויש לה בית עם ילדים ויש צורך בהרבה תיקונים בבגדי בני הבית, לכי נא אליה וסייעי נא בידה, ואני אברך שמשם תבוא ישועתך.

הלכה הנערה לבית הרבנית ק' שתחי', והציעה את עזרתה, ואכן ישבה שם כמה ימים ותיקנה את כל הטעון תיקון שנצטבר מימים

ימימה על צד היותר טוב. באותן ימים ראה הגר"י נערה זרה יושבת זה כמה ימים בביתו, התעניין אצל הרבנית שלו לפשר הדבר וסיפרה לו את כל אותו הענין.

נפל בדעתו רעיון של שידוך להציעה לתלמיד מהכולל שלו, בחור מבוגר בעל תשובה יקר מאד. ואכן מה' יצא הדבר, ובנו בית נאמן בישראל באהבה ואחווה וכו'. נמצא שאכן משם באה ישועתה בפועל ממש כפשוטו.

ל. שלח לי ידיד מה שרשם לעצמו דו שיח אופייני עם רבינו.

הייתי מסתובב הרבה בלדרמן בעיקר בחורף תשנ"ה כשלמדתי בפוניבז', אחרי משמר בליל שישי הייתי מתפלל שם ותיקין וגם בשבתות לפעמים, אני זוכר שהיה מוסר שיעור אחרי התפילה בשבת בחכמת אדם, לפעמים לא היה מנין להגיד קדיש... זכיתי לדבר עם הגר"ח זצוק"ל פעם אחת בודדת, בשנה לפני זה בניסן תשנ"ד, וזה נצרב לי בעצמות. הגעתי אותה שנה מחו"ל, בגיל 16. ימים בודדים לפני חג הפסח תשנ"ד, נסעתי לבני ברק, כולי תקוה לראות את רבינו ואולי לדבר אתו. התפללתי מעריב בלדרמן, כנראה מפני הסמיכות לפסח לא היו כל כך הרבה שואלים, אחרי שהלכו כולם התחיל לצאת לבדו מבית הכנסת. נגשתי אליו והתחלתי לשאול, פתאום נעלם ונכנס לשירותים. משיצא והתחיל ליטול ידים, מרוב התרגשות ובלבול התחלתי מיד לדבר, הוא מיד התחיל כמובן לברך אשר יצר (אגב, תוך כדי ניגוב הידים). כשסיים אמר בשלוח "כן, מה רצית?" שאלתי אותו איך משתחררים מתאות הכבוד. ענה "תלמד מוסר ותראה שהכל שטויות והבלים, הכל רק משחק ילדים." עמד ללכת והבחין כנראה שברצוני להמשיך לשאול, אמר "עוד משהו?" שאלתי עוד שאלה הקשורה לעבודת ה', הוא שאל "בן כמה אתה? אתה בחור או שהתחתנת כבר?" (עד היום אני לא מצליח להבין איך זה היה קשור למה ששאלתי). השבתי "אני בן שש עשרה..." אמר: "תלמד גמרא בהתמדה, ואז יפלו כל הבעיות." פניתי ללכת, הוא תפס בזרועי ואמר "אבל לשמה!" לפני שהספקתי לשאול "מה זה לשמה?" המשיך "לשמה זה על

מנת לעשות ומשום שהקב"ה צוה." והפטיר בחיות: "בהצלחה!"... והלך לדרכו.

לא. בנוגע ל"מכה על קדקדו" שהיה רבינו עושה כמעט לכל יהודי, שלח לי תלמיד.

חבר שלי מהשיבה היה מעוכב שידוך, בגיל 27 הלך לר' חיים שאמר לו "תסיים את הש"ס, תמצא שידוך". בערך שנה וחצי לפני כן הצטרף הבחור הזה ללימוד דף היומי, וכשומעו את דברי רבינו נלחץ שיתחתן כ"כ מאוחר [אם ימשיך דף היומי בקצב הרגיל]. למעשה השתתפתי אצלו בסיום הש"ס באלול האחרון, "בסיום עצמו" הוצע לו שידוך, שאותו סגר בגיל 32.

לב. תלמיד שלי, שהוא היום ת"ח מופלג, עבר תקופה קשה בנעוריו. הוריו התייעצו ולקחוהו לרופא גדול שטען שהוא בסכנה נפשית גדולה וחייבים לאשפז אותו. כידוע אשפוז ממושך בגיל צעיר במקום פרוץ מהווה סכנה עצומה לכל היהדות. האבא התייעץ עם מרן, מרן אמר לו שלא נראה לו שיש סכנה כל כך גדולה, ושלא יתאשפו. והוסיף, תגיד לבן שיכין שאלות טובות בלימוד ושהוא יכול להיכנס אלי מתי שהוא רוצה. ומיד אמר לנהג המסור, ר' ישעיה, כשהבן שלו יבוא תכניסו אותו.

הבחור אכן ניצל את הרשות, והיה נכנס הרבה מאד לשאול, בלימוד ובהלכה ובהנהגה, והיה נענה בסבלנות ובנעימות מיוחדת. לפעמים אף הוזמן להתארח בסעודות שבת. כחלוף המשבר הוא יצא מחוזק מאד, וכאמור זה כמה שנים שהקים את ביתו והוא עולה במעלות מיוחדות של ת"ח.

צא ולמד את מדת החסד של רבינו. אדם שהוא לא מכיר, והיה בהחלט די בכך שענה על מה שנשאל, והוא נוטל על עצמו עול להקדיש זמן וסבלנות יקרים מפז כדי לסייע לבחור שאינו מכיר לצאת מבעיותיו.

ג. ועוד על קיום מצות חסד והמסתעף בגופו. סיפרו הבנות החשובות בימי השבעה, זמנו של רבנו היה יקר, כל דקה וחצי דקה נוצלה ללימוד, ולא היה לו בראש כלום חוץ מתורה, כך בכל יום היה מעיין בספר שלצד מנת האוכל, וקיים בשבתך.. ובשכבך.. ובאכלך.. וכשיודעים כמה שהיה הזמן שלו יקר, זה מעצים ומפליא פלאות את מידת החסד שלו כשהלך לבקר חולים.

אחד המקרים מני רבים. הוא הלך כשבע

פעמים [במשך השנים תשס עד תשע"ד] לבקר בבית הבחור המיוסר פלוני, והתיישב לצדו נינוח וניהל עמו שיחה ערה, וסיפר לו באריכות סיפורים על חולים שהתרפאו בניסים. לא שייך להאמין שזה אותו מתמיד שכל הזמן שלו משועבד לחובות. הוא נתן לחולה להרגיש שכואב לו בכאבו, ושיש ביניהם קשר נפשי עמוק, מה שאכן עודד מאוד.

לד. עוד סיפרו, פעם נודע לרבנו על בחור שחלה וכתוצאה מכך זיווגו נדחה והשתתה שנים רבות, ובינתיים אחותו של אותו בחור הגיעה לפירקה, וקשה לו לאח המבוגר להתבטא במפורש שהוא מוותר לה להנשא לפניו "מכל הלב".

צערה של בת ישראל ושל הוריה נגע לו, ורבינו, שכבר היה מבוגר ממש, קיים בגופו מצות "הכנסת כלה" באופן מופלא ובלתי צפוי, כאשר הגיע לבקר בבית הבחור, וישב עמו ליד שולחן ודיבר עמו כדבר איש אל רעהו, כמו אינו המתמיד החד בדרא... בסוף שיחתו העלה רבנו את הנושא של שידוכים, והמליץ לו להתעכב עד שיהיה בריא, ובינתיים כדאי שיגיד לאחותו שמוותר לה מכל הלב שתתארס לפניו, ועי"ז יגרום פתח לסייעתא דשמיא עבורו מעל הטבע. והבחור הסכים.

כך עסק רבינו בהקדשת זמנו ומוחו גם למצות הכנסת כלה באין יודעים (מלבד אותה משפחה). השיחה הזו של רבינו עם הבחור היתה בארבע עיניים, ואלולא הבחור שסיפר זאת מיד לאחותו, לא היה נודע הדבר לאף אחד.

לה. [הקטעים הבאים הם על פי ההספד של הגר"ח"ש שליט"א]. לפני כחמישים שנה היתה ברחוב וילקומירר חנות מכולת גדולה של גב' שבשוביץ. בעלת המקום היתה אלמנה ולה בן יתום שהיה ל"ע גם נכה פוליו. הבן ביקש מרבינו שילמד עמו ולו זמן קצר. אמר לו רבינו שבעיקרון הוא היה מוכן אבל אין לו זמן. אמר לו הבחור, הרי אתה צועד מהכולל לבית, אני אקח אותך ברכבי ואת הדקות שתרויח תלמד איתי. רבינו הסכים, וכך עשו במשך תקופה מסויימת.

הרבנית הביעה את צערה בפני באי הבית ואמרה, הרי הרב לא עושה התעמלות ואינו הולך כלל, הדבר היחיד שנותר לו זו ההליכה המועטה מהכולל ולא עושים לו טובה שלוקחים אותו ברכב.

אלו שהכירו את הרב בשנים ההם לא היו מעלים על דעתם לפי אורח חייו וטבעו שהוא יזכה לאריכות ימים, והקב"ה נתן לו חיים ארוכים. ידוע שהיו הרבה שניסו לשכנע את רבינו שיפסיק להקדיש כל כך הרבה זמן לציבור, ובפרט כשבגלל זה הוא לא מתקדם בכתיבת ה"דרך חכמה" על קדשים, והיו לו חלומות לכתוב גם על טהרות, ורבינו אמר שהחזו"א ואביו היו אומרים על הנושא הזה שאדם לא יודע בזכות מה הוא חי, ויתכן מאד שלולא החסד הזה הוא בכלל כבר לא היה כאן.

לו ידיד נאמן היה לרבינו בשם הג"ר בערל ויינטרויב זצ"ל. הוא היה לציודו מימי נעורותם הצעירה בלומז'א, וכל ימיו היה שכן וידיד קרוב מאד לרבינו.

ר' בערל היה זה שמלווה את רבינו לכל הסיידורים, שכן רבינו לבדו לא היה מצליח להסתדר. כגון לרופא שיניים או ללשכת גיוס.

הוא סיפר שבפעם האחרונה שהיו בלשכת הגיוס, שאלו את הבחור חיים היכן אתה לומד וענה בלומז'א. שאלוהו היכן זה לומז'א וענה בפתח תקוה. שאלוהו באיזה רחוב, והבחור לא הצליח להיזכר בשום אופן. כנראה אחרי עוד כמה תשובות מוזרות, כתב הפקיד שהוא בחור משונה ופטררהו לתמיד.

לו בקשר לכשרונות הטבעיים של רבינו. סיפר הגר"א מן שליט"א, יום א' התקשר אליו מלמד מארה"ב ומספר לו שהוא רצה לחזק את הילדים בכיתה ואמר להם שגם מי שאינו מוכשר, אם יתמיד יגדל מאד, שהרי הגר"ח קנייבסקי לא היה מוכשר ובזכות שקידתו ועמלו זכה ונהיה גדול הדור.

והנה, מספר המלמד בנו הילד עובר משבר נפשי, והפסיכיאטר אומר לו שזה סיפור מוזר, כי משבר מסוג זה לא מתאים בכלל לגיל של הילד. ולכן עולה בדעתו של המלמד שאולי דבריו נחשבים פגיעה בכבוד רבינו, והוא מבקש מהגר"א מ לבקש מרבינו מחילה עבורו. רא"מ אמר לאותו מלמד שלא נעים לו לומר לרבינו דיבורים כאלו, ולכן שהמלמד ירשום ויפקסס והוא יכניס המכתב לרבינו. וכן עשו.

רבינו קרא את המכתב והוציא מהארון ספר [דומה שזה בנין עולם של הרב אברהמי, ואולי זה הועתק מפאר הדור] שבו היה מסופר שהחזו"א בצעירותו לא היה מוכשר ובזכות התפילה גדל. ידוע שהחזו"א אמר שעמל

בתפילה לא פחות מאשר עמל בלימוד. והגר"ח מראה לרא"מ שהסטייפלר כתב על הגיליון בכתב ידו שזה שקר ולה"ר והחזו"א היה בעל כשרון גדול מנעוריו. [א.ה. לכ' אם זה שקר הרי זה מוצש"ר. ובכלל כל הענין צריך הבנה מדוע זה גנאי אבל אכ"מ]. הגר"ח סיים ואמר שבנוגע לחזו"א זה היה שקר, אבל לגביו זה נכון, וממילא המלמד אינו צריך לבקש מחילה.

ובדרך אגב, לא פלא שאנשים לא עמדו על טיבו של החזו"א מרוב שתקנותו וצניעותו. דוגמה לדבר ראינו בדורינו אצל מרן הגרנ"ק שהיה לו טבע דומה לדודו, ומתי מעט בעולם היו שעמדו על עוצם דרגתו הנוראה.

המלמד לא נחה דעתו שרבינו אינו אומר שהוא מוחל. נתגלגלו הדברים ורא"מ הלך לדבר על זה עם מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל שהיה רבו של רבינו בילדותו בישיבת תפארת ציון. הגרמ"ל אמר שרבינו כן היה בגדר בעל כשרון, ושלדעתו על המלמד לבקש מחילה. רא"מ חזר עם זה לרבינו ורבינו מיד אמר בפה מלא שהוא מוחל. ואכן מיד הילד הבריא לחלוטין.

לח. כדאי לציין שהיכולת ללמוד בשקידה הוא גם סוג של כישרון, ובכישרון הזה היה רבינו בעל כשרון גדול ומופלא מילדותו. מישהו שאל את מרן הרב אלישיב שמציעים לו עבור בתו שני בחורים, א' בעל כשרון והשני מתמיד. אמר לו הגריש"א, בעצם אתה שואל אם להעדיף כשרון של תפיסה מהירה או כשרון של התמדה. יש ביטוי ידוע ש"המעולה שבכשרונות הוא השקדנות".

מספר הגרמ"י ש אמר לו הגאון ר"נ שולמן זצ"ל, נכנסים לישיבה שני בחורים א' עילוי והשני מתמיד לא כשרוני. העולם בטוח שהעילוי עומד להיות המוצלח שביניהם, ואני יודע בוודאות שהסיכוי להיות אדם גדול הרבה יותר גבוה אצל המתמיד. וסיים הגרמ"י ש שאכן כל עוסק בחינוך יכול להצטרף ולהעיד על כך.

לט. כשכתב רבינו את ה"שונה הלכות" לפני למעלה מיובל בהשתתפות עם הגרא"צ טורצ'ין זצ"ל, וזכר המספר [הגרמ"י שליט"א] איך שהיה רבינו עמל מאד על החזו"א או"ח להוציא להלכה אם חולק על המ"ב בפרטים מסויימים, [א.ה. אחר כך, לכל העולם היה כבר עבודה קלה, להוציא מתוך השונ"ה את מסקנת החזו"א, ורבים התהדרו בנוצות לא

להם כאילו עשו בעצמם את העבודה, כידוע]. וכשכתב על עירובין היה נכנס הרבה אצל הגר"ג נדל ואצל הגר"י שפירא זכר צדיקים וגאונים לברכה שילמדו עמו קטעים ויסייעו בידו להכריע מה מסקנת הדברים.

אבל כשיצא הכרך הראשון של הדרך אמונה לעולם, שהוא כעין שו"ע בהלכות זרעים, הוכה העולם בתדהמה. כבר כתבנו שחמיו אמר שמלאכים כתבו לו את זה. חברים שלו מהישיבה אמרו שלא היו מאמינים עליו בשום אופן שהוא יצליח לכתוב אפילו פרק אחד מן הדרך אמונה.

מ. שמע הגרמ"י ש מרבינו שאמר, אי אפשר לחקות את החזו"א, שהרי מי שמחקה כבר מיד איננו חזו"א, שהרי החזו"א לא חיקה את אף אחד.

ובקשר לדמותו של רבינו, יש לדעת שרבינו לא למד מעולם כדי להיות גדול הדור, ולא עסק בשאלה אם בסוף יהיה ת"ח גדול או לא, ומה יצא ממנו. הוא למד ולמד כי זה מה שצריך לעשות. הוא ניסה להתקדם בידיעת התורה כי גם זו מצוה.

ממשיך הגרמ"י ש לספר, אני הכרתיו כשהיה בן 34 בערך. בבית הכנסת לדרמן דאז, לפני 60 שנה, היו אז אריות בתורה, כל גדולי תלמידי מרן החזו"א, כולם מעיינים מופלגים בעלי תריסין, והוא היה בלתי מוערך כלל כלפיהם. אלו שסינגרו עליו היו טוענים שצריך גם ת"ח מהסוג שלו שלומד כל היום רק בקיאות שטחית. אלו שלא היו חסידיו, לא כדאי כמובן בכלל לומר מה ואיך דיברו.

שמענו איך מרן הגרב"ד פוברסקי התבטא בהשתוממות גדולה, איך הסתכלנו עליו כשהיה בן 20, ואיך היום זו זכות בשבילנו לגעת בידיית דלתו.

מי שרוצה לחקות אותו, שיחקה אותו בללמוד לשם שמים כי זה רצון השם, ולא כדי שישמעו ממך, לא בשביל להיות רב וגדול בישראל, לסמוך על עדות ה' נאמנה שהיא מחכימת פתי, בכך שתעשה מה שאתה יכול ואיך שאתה יכול בלי לחשוב מה יקרה. זה נחשב ללכת בעקבותיו.

כשמכירים את כל הרקע שלו איך צמח, יותר קל להבין איך עד סוף ימיו ממש הוא לא הבין באמת ובתמים מה רוצים ממנו.

מסתבר שבשנים הרבות ההן הוא הבין שהחזו"א ואבא שלו היו רוצים לראותו יותר למדן ועוסק יותר בעיון ובהבנה, ואולי הוא אפילו חשב שמאוכזבים ממנו, אבל יש לשער שהוא אמר לעצמו, רבש"ע זה מה שאני יכול, ואת זה אני עושה הכי בשלימות. והקב"ה קיים בו מה שנאמר "הרימותי בחור מעם".

ולכן חשוב באמת לומר ברורות, הוא לא נולד מלאך, הוא נולד אדם כמונו, והוא היה פעם כמונו, רק שהוא שקד וצמח עד שהתורה עשתה ממנו גדול, שיכול לקחת על עצמו להיות המרגיע של כלל ישראל, ופושט הספיקות של כלל ישראל. [כפי שכבר הובא לעיל שאמר בביתו שהוא לקח זאת על עצמו לאחר פטירת אביו].

מא. ממשיך הגרחי"ש, סיפר לי רבינו, בילדותי נסעתי עם החזו"א לצפת למנוחה. אבא לא היה איתנו. השתובבתי וקיבלתי סטירה קלה מהחזו"א. אני לא זוכר שראיתי עוד אחד שזכה לקבל חוץ ממני. אחרי כמה דקות באתי והתיישבתי על ברכי החזו"א. החזו"א אמר תראו כמה טוהר טבעי יש לילדים, הנה זה עתה קיבל סטירה וכבר בא ומתפייס.

כך סיפר את זה רבינו. אבל קרוב לוודאי שהחזו"א אמר כמה מידות טובות וטהרה יש לילד המסויים הזה.

אגב. באותה נסיעה, חזרו מצפת לבית הריק, ותוך כדי שמתארגנים נשמע כבר איזה קול של לימוד מבית המדרש. החזו"א התפלא מי שם. הלכו לראות ואמרו שזה חיים הקטן, שזה עתה הגיע וכבר הוא יושב ושונה את החומש או המשניות. החזו"א אמר "הוא - זה יכול להיות".

מב. בתקופה שלמדנו [מספר הגרחי"ש] היו מעשים בכל יום שדיברנו על דבר שקרה אתמול והוא לא זכר מאומה. הייתי בטוח שהוא עושה את עצמו. אחר כך שמעתי שהוא היה מתאמץ לא לזכור כלום חוץ מתורה ואף היה מתפלל על כך.

הוא רצה שכל תא במוח שלו יהיה פנוי לזכור ידיעות מן התורה. ואת כל כח המחשבה שלו שיעבד רק לתורה. בשביל להבין ענין בתורה הוא הפעיל את כח החשיבה ואף הצליח נוראות, כשזה לא היה בשביל תורה הוא לא היה מוכן להפעיל חשיבה, והיה

מתנהל כבטלן נורא ותמים מובהק.

אני זוכר שר' נתן איינפלד בא מאמריקה והביא עבורו צ'ק של 5000 דולר. הוא הציג לרבינו שיפרוט עבורו את הצ'ק למזומנים. רבינו שמח. ר"נ פרט את הצ'ק אצל ר' נח וזה לקח יומיים (כנראה כדי לפתור איזו בעיה של ריבית ואכ"מ). כשבא אחרי יומיים עם הכסף, רבינו לא זכר כלל שהיה סיפור עם צ'ק שהגיע לו.

עשיתי אז חשבון שבזמן ההוא זה היה ערך של ששית דירה בערך. בן אדם מקבל סכום שכזה והוא לא זוכר כלום כעבור יומיים. זה היה מסוג הסיפורים שלכן טעיתי לחשוב שהוא פשוט עושה את עצמו כאינו זוכר. עד שקלטתי שכדי שרבינו יזכור משהו צריך לדאוג שזה יהיה קטע ברש"י או במ"ב. מה קרה אתמול במילי דעלמא הוא לא מסוגל לזכור, אבל איך למצוא כל ידיעה בתורה כהרף עין, בלי שום מחשבים, את זה הוא זכר טוב מאד.

מג. יום אחד הרבנית אומרת לי [להגרחי"ש], שמע סיפור. היה כאן יהודי מתקרב ליהדות שביקש מאד לקחת את הרב לירושלים לסנדקאות ברכבו החדש. הרב מתיישב והמכונית לא מתניעה. הרב יצא והחל ללכת. והנה הרכב נדלק. הלה רדף אחרי הרב וקורא לו לחזור. הרב חוזר ושוב זה לא מתניע. הרב יצא ואחריו בעל הרכב. הרב שואל אותו, תגיד האם המכונית הזו קנו אותה מכסף של ריבית. הלה החויר ואמר שהוא עצמו נזהר מריבית, אבל השותף שלו באמת מתפרנס מהלוואות בשוק האפור והוא זה שקנה לו את הרכב במתנה.

מסיימת הרבנית ואומרת, "נו אז האם לא היה כדאי". כוונתה היתה למה שאנחנו מדברים כאן. היו שנים רבות שהיא ראתה איך יש כאלו שאינם מבינים כלל בטיבו של בעלה, ומה הוא חושב על עצמו, והיא המשיכה לתמוך בו ולגדלו בלי להסתכל על כלום, רק על שקידתו ומידותיו ויראתו הקודמת לחכמתו, להיות אשת חבר, בלי לחפש להיות אשת ת"ח מפורסם. והיא מבטאת את שמחתה על שבכל זאת זכתה לראות עולמה בחייה, לאן הגיע בעלה.

[כדאי לשים לב שהיא לא שמחה כלל בפירסומו או שטויות והבלים אחרים מסוג זה. היא שמחה בדרגתו הגבוהה שהגיע אליה,

ששומרים עליו מן השמים לא ליהנות מאיסור ושהוא יכול מיד להרגיש במה דברים אמורים].

מד. רבינו כותב בארחות יושר שאל תדבר או תעיין בספר בחזרת הש"ץ, וגם אם אתה רואה אחרים שמדברים, אפילו אם הם ת"ח, אל תלמד מהם, כי ממ"נ, אם יש להם סיבה, הרי לך אין את הסיבה. ואם גם להם אין סיבה, הרי באמת גם הם יענשו.

הדיבורים הללו משקפים מצב מסויים שהיה קיים. לפעמים ת"ח מרוב ידיעתם את שרש הדינים, יודעים על איסור מסויים שאולי יש לדון על מקורו וכו'. ואני עקבתי אחרי רבינו עוד מילדותי לפני הבר מצוה, בניסיון לתפוס אותו פעם מיקל ראש באיזה איסור קל, ואני יכול להעיד, שלא הצלחתי לראותו עובר על שום איסור קל שבקלים. דבר שאינני מרגיש על אף אחד אחר שאני יכול לומר זאת.

[בשלב זה עבר הגרחי"ש לדבר על הפרישות והקדושה של רבינו, ואיך שהרבנית קיבלה לביתה הקטן עשרות נשים בכל מיני מצבים, ובדרך הטבע זה היה צריך מאד להפריע וכו', ורבינו לא רואה ולא יודע מאומה חוץ מהספר שלפניו. אבל אני הכותב נאלצתי לעזוב וחסרתי את סוף ההספד. מקוה להשלימו בס"ד]. עד כאן מדברי הגרחי"ש.

מה. סיפור קטן שנזכרתי אודות ההרגעה של רבינו. בת משפחתי היתה צריכה להשתתף בחתונה של גיטתה, בעיר רחוקה, והיות שהיתה סמוכה ללידתה חששה מאד להתרחק מבית החולים המוכר ובכלל מהנסיעה. רבינו אמר לבעלה תגיד לה שהילד לא ייוולד לכל הפחות עד שתשוב מהחתונה הביתה.

[למותר לציין שכך הוה. החלק הזה הוא בכלל לא סיפור. הסיפור הוא כאמור איך רבינו רואה לעצמו תפקיד להרגיע, וכנראה מקבל כוחות משמים שיהיה לזה כיסוי]

עד כאן מהקונטרס של הרב רי"ל שליט"א ויישר כחו.

עובדות הנהגות ופנינים

על מרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי זצוק"ל מאת מקורבו הרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א בעהמח"ס שערי ציון ועו"ס

בתלמוד

א. שהתי לרבינו זצוק"ל עובדא ששמעתי שבזמן שהגאון ר' נחום פרצוביץ זצ"ל כיהן כראש ישיבת מיר, ובאותו זמן למדו בישיבה מסכת נדרים, ודרכו של הגר"נ היה להתהלך בבית המדרש בעת הסדר, ולפתע הבחין שיש שני בחורים שיושבין ואינם לומדים והתקרב אליהם, וכשראו שרה"י מתקרב החלו מגביהין קולם ואומרים "תנו רבנן", התקרב אליהם רה"י ואמר להם בהאי לישיבה "שקר שנאתי ואתעבה, בכל מסכתא נדרים אין את המילים תנו רבנן". וכשיפרתי זאת לרבינו זצוק"ל אמר לי על אתר שזה נכון שבכל המסכת אין את המילים תנו רבנן, אך יש פעם אחת בדומה, והוא הא דאיתא בנדרים דף כ"ז ע"א "מאן תנא להא דתנו רבנן נדר בחמשה בני אדם כאחד וכו'", והדברים מבהילים.

ובהיותי משתומם על המראה נזכרתי שרבינו זצוק"ל בספרו טעמא דקרא פרשת כי תצא (עמ"ל ר"ל במהדורא החדשה) בפכ"ד פ"א עה"פ "וכתב לה ספר כריתות", כתב וז"ל, "כתבו בשם הגר"א ז"ל דלכך נקרא גט משום שאותיות ג"ט לא מצינו סמוכים זה לזה בכל הפסוקים, ולכך הוא סימן להרחקה, וצ"ע דגם אותיות ג"ק ז"ט ו"ז ס"ו ס"ן לא מצאתי סמוכים בפסוקים [אבל השאר נמצאים או ישר או הפוך], וי"ל דגט הוא הראשון שאינו סמוך, גם לפי מה שהעתיק דברי הגר"א בס' דברי אליהו מס' גיטין א"ש ע"ש, עכ"ד.

ושמעתי שפעם שחו קמיה מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל בהתפעלות אודות רבינו זצוק"ל שבקי בכל חדרי תורה וכל רז לא אניס ליה, וכדמוכח הכי מהעובדות הנ"ל שידוע כל התורה כולה לאותיותיה, אמר רבינו הגרא"ל זצוק"ל לשבר האוזן ע"פ משל לבעל חנות גדולה שיש בה מאות ואלפי מוצרים, הרי בעל החנות יודע מיקומו של כל מוצר ומוצר, וכן את מחירו וכו', כן הוא רבינו זצוק"ל שהחנות אצלו זה התהו"ק, והמוצרים זה הש"ס בבלי וכו' וספרא וספרי וכו', ולכן יודע הוא כל תג ואות שזה עיסקו בעולמו.

ב. בשבת קודש פרשת ראה (התשע"ד) זכיתי להסב בסעודת השבת אצל רבינו

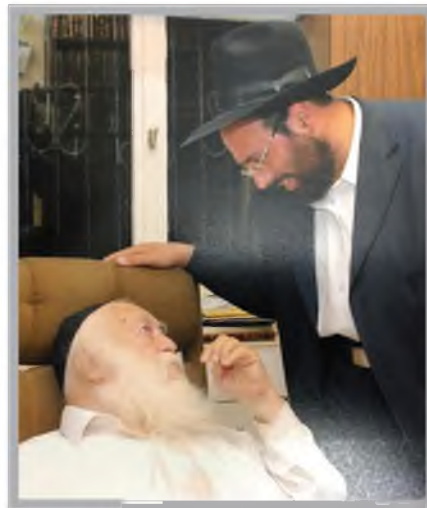
ומקהיל קהילות ברבים וספר תורה מונח לך בחיקך, אמר לו מן השמים ירחמו, אמר לו אני אומר לך דברים של טעם ואתה אומר לי מן השמים ירחמו, תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש וכו', ובחזרתן מצאוהו לר"ח בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו, הביאוהו וזכרוהו בס"ת והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור וכו'.

ולכאורה אפשר להוכיח מהא דלא חש ר"ח בן תרדיון ועסק בתורה עם הס"ת על אף החשש שישרפוהו עם הס"ת, וכמו שא"ל ר"י בן קיסמא, א"כ ה"ה שיותר לאותו חולה רח"ל להכניס עימו את תפיליו לביה"ח על אף החשש שיוציאו אח"כ התפילין לשריפה.

ואמר רבינו זצוק"ל דליכא הוכחה מר"ח בן תרדיון משום דהתם היה זה פיקוח נפש, דהיינו שאם ר"ח בן תרדיון לא היה ממשיך לעסוק בתורה היה זה בגדר פיקוח נפש, ולכן שרי ליה לעשות הכי על אף החשש שישרפו הס"ת, ומשא"כ לנ"ד גבי תפילין. ושאלתי לרבינו זצוק"ל דא"כ דחשיב פיקו"נ יותר לאדם כזה גם בימי אבלו או בשאר ימים שאסורים בד"ת לעסוק בתורה כהרגלו משום פקו"נ, ואמר רבינו זצוק"ל דבאמת אה"נ שרי ליה גם זה. והזכיר רבינו זצוק"ל שזה גופיה היה ההיתר של הגאון רבי יוסף ראז"ין זצוק"ל (הרוגאצ'ובר) ללמוד אף בזמן אבלות.

וזכור אזכור שבזמן שישב רבינו שבעה על אשתו הרבנית הצדקנית ע"ה נשאל אודות הא דא"י בירושלמי פ"ג ממו"ק ה"ה "ותנן כן אם היה להוט אחר התורה מותר", דהיינו שמי שלהוט אחר התורה מותר לו ללמוד אף בימי אבלותו רח"ל (ועי' בזה בבית יוסף יו"ד סי' שפ"ד, ובשבלי הלקט הל' שמחות סי' כ"ו), ונשאל רבינו זצוק"ל האם שייך היתר זה בזה"ז, והשיב רבינו זצוק"ל שמתברר שייך, אך השאלה היא האם יש היום אדם שהוא בגדר כזה, וסיפר רבינו זצוק"ל מה שמספרים על הרוגאצ'ובר זצ"ל שלמד בזמן האבילות, וכששאלוהו היאך עשה כן השיב שעדיף לסבול גיהנום מאשר לשבת בטל, ואמר רבינו זצוק"ל שמה שאמר הצפנת פענח כן הוא דחיה בעלמא, וטעם היתרו היה ע"פ דברי

זצוק"ל, ובשעת הסעודה זכיתי לישא וליתן קמיה רבינו זצוק"ל באיזה ענינים הקשורים לפרשת השבוע, והנה בפ"ב פ"ד כתב "לא תעשון כן לה' אלהיכם", ופירש"י "ד"א ונתצתם את מזבחותם ואבדתם את שמם לא תעשון כן, אזהרה למוחק את השם וכו', והנה באחרונים יש נידון באדם שחלה רח"ל במחלה מדבקת ביותר ומכניסים אותו לבית חולים בבידוד מוחלט, וגם כל חפץ שמכניסים לשם אין יוצא משם אח"כ, אלא הרופאים שורפים אותו בכדי שלא תעבור המחלה לאחרים ה", ונסתפקו האם אותו יהודי יקח עימו את התפילין כדי להניחם שם, או דילמא מכיון שידוע בבירור שבסופו של דבר יקחו הרופאים

את התפילין לשריפה, א"כ עדיף שלא יכניס התפילין לשם כלל על אף שע"כ ימנע מלהניח התפילין באותם ימים שעודו שם, ואמר רבינו זצוק"ל שזו שאלה גדולה ושכבר דיברו בה בעבר. ועיין במוש"כ בזה בספרי שיח יצחק שעל מדרש אלה אזכרה (שנדפס בסו"ס טעמא דקרא החדש על איכה) אות נ"ו.

ואמרת לרבינו זצוק"ל שיש שרצו להביא ראה מהא דא"י בגמ' ע"ז דף י"ח ע"א "ת"ר כשחלה ר' יוסי בן קיסמא הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו, אמר לו חנינא אחי אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכה שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו ועדין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה

סיפר הרה"ג ר' אהרן הוניגסברג שליט"א שבשנים קדמוניות זכה להיות משמש בקודש אצל מרן הקהילות יעקב זצוק"ל בביהכ"נ לדרמן בשעת התפילות, ומקומו של מרן הקה"י היה במזרח של ביהכ"נ, ובנו רבינו זצוק"ל היה יושב באמצע ביהכ"נ, וביהכ"פ לקראת תפילת הנעילה היה רבינו זצוק"ל עוקר את מקומו והולך לעמוד ליד מר אביו זצוק"ל, והיה דבר זה לפלא. ולפני זמן שאל ידידי הרה"ג ר' גדליה הוניגסברג שליט"א את רבינו זצוק"ל אודות הנ"ל ומה היה טעמו שעשה כן, ואמר לו רבינו זצוק"ל בזה"ל "שהיה מגיע תפילת נעילה היה תוקף אותי פחד ומרוב פחד הלכתי לעמוד ליד אבא".

שאלתי לרבינו זצוק"ל, מהא דאיתא בשבת (ל' ע"ב) "כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא". ולכא' אמאי לא חשיב במתני' באבות בשמחה ואח"כ באימה. והשיב לן רבינו בזה"ל "תחילתה בשמחה וסופה בשמחה".

בענה

ב. עוד מענוונותו של רבינו הגדול, אחד בא למרן זצוק"ל וסיפר שהיה אצל הרב לפני איזה זמן וביקש ברכה בשביל בנו שבלע מטבע של עשר אגורות וכבר עברו שבועיים שלא יצא מגופו, וברכו מרן, ומיד לאחר מכן יצאה המטבע. ואמר לו מרן נעלמה ממך גמרא מפורשת (ברכות ז' ע"א) ד"אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך". ושמעתי זאת מרבינו כמה וכמה פעמים שאומר כן כשאומרים לו שנתקיימו ברכותיו.

ג. סיפר לי בן רבינו זצוק"ל, שיום אחד קיבל רבינו כמה מכתבים, וביניהם היה מכתב שהשואל שאל מה המקור למש"כ החזקוני (שמות כ"א א'), ומכתב נוסף קיבל רבינו מיהודי שתינה בפניו שיש לו הרבה בעיות בשלום בית ושעובר הרבה צער מזוגתו ושאל לרבינו אם לגרשה או לא, וכתב רבינו תשובה לשואל הראשון וציין למכילתא דרשב"י עמוד 162 דאיתא התם "ויצאה אשתו עמו, אל תפרישנו מאשתו", ובטעות הגיעה תשובה זו לשואל השני שלא כ"כ הבין מה מתכוון רבינו, ושוב חזר ושאל והתברר לרבינו שהשני קיבל בטעות התשובה של שאלת הראשון, ואמר רבינו שיתכן ומן השמים רצו שלא יתגרש מאשתו ולכן הגיעו לו המילים "אל תפרישנו מאשתו".

והצעתי הספקות הנ"ל קמיה מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל וכתב לי שנסתפק בזה ואין הכרע בזה ולכתחילה כדאי להוציא בפה הלימוד. שוב שמעתי שנשאל בזה רבינו זצוק"ל בלומד בהרהור אם פוטר תענית בכורות והשיב רבינו זצוק"ל שיאכל בהרהור. ולענין שומע שיעור אמר מרן זצוק"ל שיש בזה דין שומע כעונה. ושו"ר בזה משמיה דמרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל (בקונט' מס' תמיד עם פ' אהל תמיד בסופו) דאף מי שקרא מסכת במחשבה בלי להוציא מהפה יכול לעשות סיום ע"ז כיון שיש לו שמחה שגמר אלא דלא נתבאר שם אם סיום זה מהני לפטור תענית בכורות.

וראיתי לנכון לכתוב בזה מה שזכיתי במשך כמה שנים לחוות עין בעין בערב פסח את סדר הסיימים שעושה מרן זצוק"ל, בתחילה נוהג מרן זצוק"ל לסיים את הש"ס בבלי בביהכ"נ לדרמן במעמד קהל רב ואח"כ עולה לביתו עם מנין מצומצם ממשפחתו ומקורביו ועורך שם את הסיים על הירושלמי והתוספתא וששה סדרי משנה ורמב"ם ושו"ע ומשנ"ב, ובכל סיום טועם מעט יין, [שמעתי ממגידי אמת שרבינו זצוק"ל בזמן לימודו בכולל חזו"א נדיר היה הדבר שיקום ממקומו באמצע הלימוד, ולעיתים היו רואים שקם לשתות מעט מים וחוזר לתלמודו, והיה זה בזמנים שהיה מסיים איזה מסכת והקפיד לטעום משהו. וכן שמעתי מידידי הצדיק המחובר לטהור הרה"ג רבי ישעיהו אפשטיין שליט"א שבהרבה הזדמנויות היה מבקש ממנו מרן זצוק"ל בטרם שהיו יוצאים מן הבית להליכה היומית שיביא עמו מעט סודה או מעט יין מכיון שהיה מזדמן לו בעת לימודו שם לעשות סיום. ושמעתי מרבינו זצוק"ל שמה שמקפיד בזה כ"כ לטעום בכל סיום אפי' דבר מועט הוא משום שאם אדם עושה סיום במשך השנה ולא טועם אזי גם בערב פסח או בערב ר"ה הסיים לא יתיר לו לאכול]. ומחזה זה נורא הוד הוא מכיון שזו השעה הנשגבה ביותר של מרן זצוק"ל מכל ימות השנה שבה מסיים מה שלמד במשך כל השנה.

עוד כתבתי בספרי הנ"ל (סימן ו' אות ט') הנה נראה פשוט שקטן שהגיע לחינוך יש לחנכו ג"כ בזה שלא לשמוע שירים בימי ספיה"ע וכ"כ בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' כ"א אות ד' דמאחר שאבלות דרבים הוא יש להחמיר גם לקטנים שהגיעו לחינוך. ולפני זמן רב שאלתי למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל אי שרי להשמיע שירים לתינוקות קטנים שע"כ נרגעים מבכיים וכיוצא"ז ולא התיר זאת והוסיף ואמר לי "תנגן להם את הגמרא זה גם ירגיע אותם".

הירושלמי הנ"ל שמי שלהוט אחר ד"ת מותר ללמוד. (ועי' במש"כ בזה אחי הרא"י שליט"א בס' זכר עשה אות ר"ה באורך).

וכשהגיע כ"ק האדמו"ר מצאנו שליט"א נחם אצל רבינו זצוק"ל, שאל בדברי הירו' הנ"ל דלכא' אמאי שרי ללהוט אחר ד"ת לעסוק בתורה בימי אבלו, והרי יש לו בין כך היתר ללמוד בדברים המותרים, וא"כ שילמד בהם, והשיבו רבינו זצוק"ל שמשום שאדם שעוסק בענין מסויים קשה לו לשנות הלימוד לענין אחר לכך שרי. וזכרתי שפעם דיברתי עם רבינו זצוק"ל בדומה להנ"ל, והראני רבינו זצוק"ל למש"כ הביאור הלכה בס' תקנ"ג ד"ה "ולכן" שכתב וז"ל "ומש"כ הרב מ"א להחמיר מטעם דיכול ללמוד דברים המותרים בט"ב, אומר אני דאין זה מספיק, לפי שאין אדם לומד אלא מה שלבו חפץ, ועינינו הרואות דכמה ת"ח מתרשלים בלימוד המותר ביום ט"ב משום דצער הוא להם ללמוד במה שאינם רגילים, וגם אני בעוה"ר כאחד מהם, ולכן איני חושש לסברא זו ודעתי נוטה להתיר", עיש"ד באורך. וע"ע במש"כ בזה בספרי חידושי מרן הגר"ח קניבסקי פרשת תולדות אות י"ב.

והוסיף רבינו זצוק"ל שהגר"א דושניצר זצ"ל (בעל הנחלת אליהו) הורה בשם הח"ח שמי שקשה לו ללמוד בדברים המותרים בערב ט"ב ילמוד כהרגלו, אך מרן החזו"א זצוק"ל הורה לרבינו זצוק"ל לאיסור בזה, ואפילו בערב ט"ב שחל בשבת לא התיר לו, ואמר האדמו"ר מצאנו שליט"א שהחזו"א ידע ברבינו זצוק"ל שגם אם לא ילמד ויתעסק בסדר לימודו הרגיל, מ"מ ילמד בדברים המותרים ולא יתבטל כלל, ולכן אסר עליו הלימוד בדברים המותרים, ודפח"ח.

בעריכת שפתיים

בספרי שערי ציון ח"א (סימן ג' אות ד') כתבנו, יש להסתפק במי שעבר על מסכת שלמה בהרהור בלבד ולא הוציא המילים בפיו אם ע"י סיום זה יכול לפטור התענית או לאו, ועיקר הספק הוא לשי' השו"ע באו"ח סי' מ"ז סעי' ד' שפסק שהמהרהר בדברי תורה א"צ לברך ברכות התורה קודם לכן דהרהור לאו כדיבור דמי [ולשי' הגר"א שם שאף על הרהור צריך לברך קודם לכן, נראה דאף לענין התענית יפטור וצ"ע]. וכן יש להסתפק במי ששומע שיעור בדף היומי למשל והמגיד שיעור מסביר וקורא הגמרא ואין השומעים מוציאים בפיהם, או מי ששומע קלטת של שיעורים בדף היומי או ע"י טלפון וכדו' ולא מוציא בפיו אם נפטר מן התענית בסיים זה או לאו.

בתורה"ד פסקים וכתבים סי' ק"ח, ובשו"ת הרדב"ז ח"ו ב' אלפים של"ד, ובפמ"ג סי' מ"ז סכ"ט, ובדברי יעקב שע"ס אור השנים).

במקרא

א. הראיתי לרבינו זצוק"ל מה שפורסם בעלון לאור הנר (מהרב שלמה לווינסטיין שליט"א, גליון 248) בזה"ל "סיפר לי ד"ר הרט שמישהו ניגש פעם לרבי חיים קניבסקי שליט"א ושאל אותו כמה פעמים כתובה בתורה המילה משה, על אתר השיב לו רבי חיים בהחלטיות שש מאות ושתיים עשרה. שאל אותו היהודי אבל כבוד הרב בדקתי במחשב ויצא שיש 614 פעמים, אמר לו רבי חיים המחשב טעה, יש בדיוק 612 פעמים. תמה האיש כיצד יתכן שהמחשב טועה, ורבי חיים הסביר אתה בקשת מהמחשב שימצא את המילה משה וכתבת זאת בלי ניקוד, בתורה כתובה המילה משה 612 פעם ומלבד זה האותיות מ.ש.ה. מופיעות פעמיים אחרות אך בניקוד אחר, האחת "אם ימעט הבית מהיות משה", והשניה "שמט כל בעל משה ידו".

ושאלתי לרבינו אם עובדא זו נכונה מכיון שיש לי איזה תמיה בזה, משום ידידע לי דרבינו אינו יודע כלל מענייני הטכנולוגיה ופשוט שאינו יודע מה הוא מחשב והיאך הוא עובד וכדו'. ואמר לי רבינו בענוות חן שאינו זוכר אם היה כזה סיפור או לא, אבל מה שהקשיתי שאינו יודע מה זה מחשב וכו' אינה קושיא, מכיון שכבר הסבירו לו מה הוא מחשב.

ב. בספר בית שמואל (שמות אנשים) כתב "פינחס מלא יו"ד כי במסורת כולם מלאים חוץ א". ואחד שאל לרבינו זצוק"ל שחיפש במחשב "פנחס" חסר יו"ד ולא מצא. ובקשו רבינו שיביא נביא שמואל א' פ"א פסוק ג' והראה לו ששם כתיב "ושם בני עלי חפני ופנחס כהנים לה". ומחמת שהוא חיפש "פנחס" ולא "זפנחס" לכן לא מצא התוצאה. ללמדך אמר רבינו, שהמחשב אינו למדן.

ג. ראיתי להביא הכא עוד כמה דוגמאות מבקאותו של רבינו זצוק"ל, והם מעוררים הלבבות לחשקת התורה.

מפורסם שאחד שאל לרבינו זצוק"ל ששמע אומרים בשם הרב דבמדרש איתא שגובהו של נבוכדנצאר היה טפח, ושאל הלה שחיפש בכמה תוכנות ולא מצא דבר זה. ואמר לו רבינו דמשום שחיפש המילה טפח לכן לא מצא, כיון שהמדרש כתב זאת בלשון ארמית "פושכא". וחיפש אותו אדם כך ומצא. [והוא במדרש ויקרא רבה פרשת שמיני (פי"ג סי' ח')]

צעירים ואי אפשר לדעת בזכות מה חיים.

ופעם אחרת כששאלו אחד מנכדי דאולי ימעט בכתבת המכתבים ויעסוק יותר בכתבת הדרך חכמה, השיב רבינו דכל אחד צריך שיהיה לו הרבצת תורה ואני שלא זכיתי ללמד תלמידים זהו חלקי בהרבצת התורה.

ב. בחור אחד הגיע עם אביו אצל רבינו זצוק"ל, והאבאמר לרבינו שבנו סיים את מסכת בבא בתרא, וביקשו מרבינו שיבחן את הנער על לימודו. ושאלו רבינו, האם אשה כשירה לעשות ציצית, והראה רבינו שליט"א לדברי הגמרא שם בדף ע"ד ע"ב דאי' התם "אמר לן מאי אית לכו בהדי קרטליתא דדביתהו דר"ח בן דוסא דעתידא דשדיא תכלתא בה לצדיקי דעלמא", והרא"ש בגיטין פ"ד אות מ"ו הוכיח מדברי הגמ' הללו שאשה כשירה לעשות ציצית וז"ל "מהך ברייתא דכל שאינו בקשירה אינו בכתובה היה אומר ר"ת דאין אשה עושה ציצית ואוגדת לולב דמיפסלי בעשייתה כיון דלא מיפקדא, ונראה דמדפסלין בריש התכלת (דף מ"ד ע"א) ציצית בעכו"ם משום דדרשינן בני ישראל ועשו להם ציצית ולא עכו"ם ש"מ אשה כשירה, ואמרי' נמי בפ"ק דסוכה (דף ח' ע"א) סוכת גב"ך כשירה, ואמרי' בפ' המוכר את הספינה דנפקא בת קלא וא"ל מאי עבידתיהו בהדי קרטליתא" וכו', ודוקא ס"ת הוא דילפינן מתפילין ומזוזה דכתיבה מכתובה ילפינן אבל בשאר מצות לא" עיש"ד. וע"ע במש"כ רבינו בענין זה בספרו טעמא דקרא (מהדורה חדשה) עמ' ר"ו.

ג. אברך אחד נכנס קמיה רבינו שליט"א והשתבח שסיים את הש"ס, שאלו רבינו זצוק"ל אם זוכר את כל מה שלמד, ושאלו רבינו איזה בעל חי צריך להגביהו בשעה ששוחטין אותו, ואמר אותו אברך שאת מסכת חולין לא למד כ"כ טוב, וא"ל רבינו שהתשובה לשאלה זו היא לא במס' חולין אלא במס' שבת, והראה רבינו שליט"א לדברי הגמ' שם דף קכ"ח ע"ב דאי' "אמר אביי האי מאן דשחית תרנגולת לכבשינהו לכרעיה בארעא, אי נמי נידל להו מידל דדילמא מנח להו לטופריה בארעא ועקר להו לסימנים".

ד. ראיתי פעמים רבות שנכנסים חתני בר מצוה להתברך אצל רבינו זצוק"ל ושואלים רבינו אם למדו הלכות תפילין, ומשיבין שלמדו, ואז שואלים רבינו מי מניח תפילין בשבת, ובדרך כלל אין יודעין להשיב, ואז אומר רבינו שהתרומת הדשן כותב במי שמתו אחיו מחמת מילה והוא לא נימול אז מניח תפילין בשבת [כיון שיש לו רק אות אחת], ומוסיף רבינו שהב"י כותב שלא נהגו כן. (ועי' בזה

ובנותן טעם להביא הכא דברי אדונינו הגר"א זצוק"ל בפירושו למשלי פט"ז פסוק י' "קסם על שפתי מלך, הדבור של המלך הוא כמו קסם אף שמרמין אותו יקרה ה' דבר בפיו שיהא משפטו אמת, וזהו שבמשפט לא ימעל פיו והענין מאן מלכי רבנן ששפתותיהם כמו קסם אף שיטעו לפי השאלה מ"מ במשפט לא ימעל פיו כלומר בהדין עצמו לא יטעו כי בסוף יתגלה שלא כהן היה המעשה כמ"ש בגיטין ע"ז ב' ההוא ש"מ כו' איכסיף כו' לבסוף איגלי" כו'. עכ"ד.

בשמחה

אברך אחד ביקש מרבינו זצוק"ל שיברכו שיהיה לו חשק ושמחה בלימוד התורה הקדושה. הביט בו רבינו בתמהון גדול ואמר "וכי צריך ברכה לחשק ושמחה ללמוד". והיה לתימה בעיני רבינו איך יתכן מציאות של חוסר חשק ושמחה בלימוד התורה הקדושה.

כמה פעמים שמעתי שנגשו אנשים אצל רבינו זצוק"ל לבקש ברכה עבור קרוביהם ששקועים במרה שחורה או בדכאון רח"ל, ואמר להם רבינו שהסגולה היא ללמוד תורה מכיון שהתורה משמחת.

בפירוש התלמידים

א. מן המפורסמות הוא מה שרבינו השיב למכתבים המגיעים אליו מכל קצווי תבל, הן מגדולים והן מקטנים, וזכרני שהיו ימים שענה רבינו על יותר ממאה מכתבים ביום אחד. ובספר "הספרים" פ"ב מובא שבחודשים שבט-אדר תשס"ז שהעתיק רבינו לדפוס את ספרו "דרך חכמה", ענה רבינו רק על עשרה מכתבים ביום מחמת צמצום הזמן, ולאחר תקופה אמר רבינו שאינו יודע מה יהיה עם ספרו "דרך חכמה" משום שמצטברים אצלו כל יום כשמונים מכתבים שצריך לענות עליהם, ואמר דאליבא דאמת אינו מחוייב לענות על מכתבים ויכול להתקדם בכתבת הספר ומה שעונה הוא משום שיש הרבה שאלות שהם למעשה איך לנהוג ולא שייך לדחותם לזמן אחר.

ופעם אחרת שח רבינו זצוק"ל, באו אלי בטענות על שהפסקתי לכתוב את ספרי דרך חכמה, אמנם אם אכתוב אותו לא יאר לי פנאי לענות לכל המכתבים המגיעים מדי יום ביומו, וללא המכתבים המגיעים כבר היה מתקדם הרבה יותר, וחושב אני שהתועלת מהמכתבים רבה יותר מכתבת הדרך חכמה, משום שהתשובות מדרבנים את הלומדים ללמוד וזה חסד גדול בפרט לעודד ולשמח

ובילקוט שמעוני על דניאל (רמז תתרט"ב).

ד. נשאל רבינו זצוק"ל בדבר חולה שהרופאים קבעו שצריך לנתחו, ומצבו שאם לא ינתחוהו יהא בגדר של פיקוח נפש, אך החולה עצמו מתנגד לזה בתוקף ולא מסכים שינתחוהו, האם אפשר להכריחו בע"כ לנתחו, והביא רבינו זצוק"ל בתשובה לדבר מה דאיתא בתוספתא במס' שקלים פ"א ה"ב "משל לאחד שעלתה לו מכה ברגלו, והיה הרופא כופתו ומחתך בשרו בשביל לנתחו".

ה. נשאל רבינו זצוק"ל בהא דאיתא בגמ' תענית דף כ"ה ע"ב "ר' חנינא בן דוסא הוה ליה הנך עיזי, אמרו ליה קא מפסדן עיזך, אמר אי קא מפסדן ניכליניהו דובי, ואי לא כל חדא וחדא תיתי לאורתא דובא בקרנייהו, לאורתא אייתי כל חדא וחדא דובא בקרנייהו" וכו', ופירש"י "דובים, זאבים בשדות". ולכא"ז צ"ב, דהרי דוב וזאב הם ב' מינים שונים, ומדוע פירש"י שדובים היינו זאבים, והשיב רבינו דבבראשית פמ"ט פסוק כ"ז כתיב "בנימין זאב יטרף" וגו', ובתרגום יוב"ע תירגם "בנימין שבט תקיף כדיבא" וכו', הרי דבלשון ארמי קרי לדוב זאב.

ו. רבינו זצוק"ל בספרו טעמא דקרא בחי' לפרשת כי תצא עה"פ "ולא ילבש גבר" וכו' כתב דיל"ע אם מותר לקרוא לזכר בשם של נקבה או להיפך, והביא שבשו"ת דברי מלכיא"ל ח"ג סי' ע"ה כתב שאין לעשות כן, ויש בזה כמה חששות, וזכר לדבר לא ילבש גבר שמלת אשה, וכן הביאו בשם ס' המוצרף סי' פ"ד שאסור לקרות שם אשה לאיש, אך הוסיף רבינו דנראה מדברי הפסוקים וחז"ל וראשונים שלא חשו לזה, כמו שנמצא בכמה מקומות, ועי"ש שמנה רבינו בבקיאות מדהימה ע"ט שמות שמצינו שמשמשים הן לזכר והן לנקבה מש"ס ומדרשים וראשונים, עיי"ש.

ופעם אחת ראיתי שניגש למרן זצוק"ל אחד וביקש ברכה עבור אשתו ששמה "חן", ואמר לו מרן שחן הוא שם של זכר, והביא מרן שכ"כ הרשב"ם בב"ב דף קס"ו ע"ב בד"ה "אבל לא בשתיים, כגון חן מחנני ען מענני", ושאל אותו אדם לרבינו לאיזה שם תשנה שמה, ואמר לו שתקרא "חנה", ואמר אותו אדם ששמה של האמא של אשתו הוא "חנה", ואמר לו רבינו שתשנה שמה ל"חנוכה", והראה מרן בבית שמואל בחאה"ע"ו בשמות גיטין שמות נשים שמופיע שם של אשה "חנוכה" (כידוע לכל באי בית רבינו שרבינו אין דעתו נוחה מהשמות המודרניים הנפוצים לאחרונה, וכן מאלו שקורין בשמות שנקראו בהם רשעים וכדו', ופעמים רבות כשמוכרין קמיה רבינו אי אלו מחשמות הנ"ל מורה רבינו להחליף השם,

וכששואלים לאיזה שם להחליף אומר ליתן שם שהיה דומה לשם הישן, ושמנתחיל באותה האות שהשם הישן התחיל, ולכן בהמעשה הנ"ל יעץ ליתן שם המתחיל באות ח"ת).

ז. שאלו לרבינו זצוק"ל בתהילים פרק קמ"ו "תצא רוחו ישוב לאדמתו ביום ההוא אבדו עשתונותיו", דלכא"ו מהו שאמר "ישוב לאדמתו", וכי אדמה שלו היא, והיה לו לומר "תצא רוחו ישוב לאדמה", והשיב רבינו עפ"י הא דאיתא במדרש תנחומא פרשת פקודי סימן ג' (וכדאי מאד לראות שם כל לשון המדרש באורך ויש שם דברים נפלאים ומחזקים מאד) בזה"ל "ולכך על הכל מזהירו הקב"ה ומטייל איתו המלאך מן הבוקר ועד הערב, ומראה לו מקום שהוא עתיד למות בו ומקום שהוא עתיד להיקבר בו", הרי שמקום הקבורה מוכן לו לאדם מקודם, ולכן נאמר "ישוב לאדמתו", היינו לאדמתו שלו שנגזר עליו כבר קודם ששם יקבר.

ט. בספר שבענו מטובך (עמ' קצ"ג) מספר שפעם אחת הביא מחבר אחד לרבינו זצוק"ל ספר שחיבר אשר בו ליקט מדברי חז"ל אודות מעלות התנאים והאמוראים והובא שם הא דא' בגמ' סנהדרין דף פ"ח ע"ב גבי עולא בר אבא "שלחו מתם איזהו בן העולם הבא ענוותן ושפל ברך שייף עייל שייף ונפיק וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה יהבו ביה רבנן עינייהון ברב עולא בר אבא". ומ"מ לא מצינו בחז"ל שום מימרא בשמו כי מרוב ענוה לא רצה שיאמרו מימרא בשמו הגם ששפתותיו ידובבבו בקבר גם את מעלה זו לא רצה להחזיק טיבותא לנפשיה.

וכשראה רבינו פיסקא זו העיר על אתר דאשתמטייתה מהמחבר הא דא' בגמ' כתובות דף ע"ד ע"א "אמר רב עולא בר אבא אמר עולא אמר רבי אלעזר המקדש במלוה ובעל על תנאי ובעל בפחות משהו פרוטה ובעל דברי הכל צריכה הימנו גט".

י. סיפר לי הרה"ג ר' חיים יצחק פרוש שליט"א (ראש מכון זכרון אהרן) שלפני שהוציאו לאור את הפסיקתא דרב כהנא במהדורה חדשה, אשר ידוע שהוציא זאת לאור הר"ש בובר במהדורה ראשונה (שהרבה מדרשים הוא הו"ל), קיבל הנ"ל מכתב מכשלושים רבנים מחו"ל מחוגי הקנאים שרוצים להוציא איסור על ספרים מהדורת "זכרון אהרן" בגלל שמזכירים את שמו של הר"ש בובר, ושאל הרב פרוש קמיה דרבינו זצוק"ל היאך לנהוג אם להביאו או לא, וכתב לו רבינו בזה"ל "גם המשנ"ב מביאו בשם המגיה", וחיפשו בתוכנות מילת "המגיה"

בספר משנה ברורה ולא מצאו, והוציאו לאור את הפסיקתא וכתבו את דברי רבינו וכתבו למטה בהערה "לע"ע לא מצאנו", ואחרי שבוע התקשר אברך מק"ס ואמר שמצא כן בשעה"צ סי' תי"ט סק"ב שהזכירו המשנ"ב בשם ה"מבאר לפסיקתא" ע"ש.

יא. עוד סיפר לי הנ"ל ששאל לרבינו זצוק"ל דהנה אנו אומרים בתפילת שחרית "ובשירי דוד עבדך נהללך" ואח"כ אומרים מזמור יהי כבוד שכולו פסוקים מתהילים חוץ מפסוק "רבות מחשבות בלב איש" שהוא ממשלי פרק י"ט פסוק כ"א, ועל מה ראו על ככה לשנות ולהכניס פסוק זה. והשיבו רבינו על אתר דבמדרש תנחומא פרשת מטות אות ד' איתא "אמר לו הקב"ה [לדוד] וכך עשית, הריני מקצר שנותיך עשר שנים, אמר דוד רבות מחשבות בלב איש וגו'". הרי שגם פסוק זה דוד אמרו. (והגרי"ח סופר שליט"א בספרו מנוחת שלום ח"י סי' נ"ג אות י"ב כתב להעיר בזה דמ"ש במדרש "אמר דוד רבות מחשבות וגו'" וכן העתיק רד"ק בתהילים ל"ג, הוא טעות כי פסוק זה דוד המלך ע"ה לא אמרו אלא בנו שלמה המלך ע"ה אמרו, ולא בספר תהילים פרק ל"ג נמצא פסוק זה אלא בספר משלי פרק י"ט, ושם בספר תהילים כתוב "עצת ה' לעולם תעמוד מחשבות לבו לדור ודור", ולא הפסוק הנ"ל, ולא ידעתי מדוע הרד"ק ז"ל העתיק דברי המדרש משובשים. ובאמת בדברי המדרש בבמדבר רבה פכ"ב ס"ה ששם הועתקו כל דברי המדרש תנחומא כנודע באו הדברים נכונה "אמר שלמה רבות מחשבות וגו" ע"ש).

יב. בספר פאת השלחן (להגה"ק הר"י משקלוב זצ"ל) בהקדמה כתב "וכבר כתבתי בהקדמתי לספר תקלין חדתין ששמעתי מפה קדוש הגאון האמתי כמוהר"ח ז"ל מוולאז'ין ששמע מפי רבינו הגאון שלא חידש שום הגהה עד שהיה לו ראיות ברורות מתורה שבע"פ לא פחות מט"ו מקומות, ובנסתרות עד ק"נ מקומות, וכ"כ הה"ג הרב חיים ז"ל בהקדמתו לפירושו על ספרא דצניעותא ע"ש, ואם לא נתגלה לנו כל טעמיו נקוט מיהא חדא או תרין טעמא ברירי הנגלות לנו ומקומו מוכרע" ע"כ.

וסיפר המחנך הרב צבי וולף ז"ל שבעת כשקרא הדברים הנ"ל על הגר"א חשב בלבו שאולי זאת גוזמא בעלמא שהיו להגר"א מאה וחמישים ראיות קודם שהגיה, ופנה עם שאלתו למו"ר מרן שליט"א וכתשובה לשאלתו החל רבינו שליט"א למנות לו ראיות בזה אחר זה על הגה אחת של הגר"א.

דרישה וחקירה

קובץ תורני
לכל המשפחה
גליון קנ
תזריע - החודש
ניסן תשפ"ב

להצטרפות למהדורה המלאה (24 עמודים), יש לפנות לעורך: יהושע לינטופ בכתובת: lintop200@gmail.com

דובבות שפתי חיים

תשובות מן שר התורה הגאון רבי חיים קניבסקי זצוק"ל

נערך עם מראי מקומות והוספות, ע"י הרה"ג רבי מתתיהו גבאי שליט"א, מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח באדיבות מכון 'גם אני אודך', בראשות הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א

בדיני חודש ניסן

קמחא דפסחא מהכשר שאין סומך
שאלה: אם יוצא קמחא דפסחא כשהמקבל
אינו סומך על ההכשר והנותן סומך על ההכשר.

תשובה: לא.

להערות והערות, ראה במהדורה המלאה.

שמיעת קלטת הספדים בניסן
שאלה: אם מותר לשמוע הספדים עם בכי,
מתוך קלטת בחודש ניסן, כמש"כ השו"ע
שאינו מספידין בניסן.

תשובה: אין ראוי.

כתיבת הספד בחודש ניסן

שאלה: אם מותר לכתוב הספד בחודש ניסן
שאינו מספידין בו או רק הספד ע"י דיבור.

תשובה: אין ראוי.

לילך לקברים בחודש ניסן

שאלה: אם נכון המנהג שאין הולכים לבית
הקברות בכל חודש ניסן.

תשובה: יש נוהגין כן שהמתים אין
נמצאים שם אז.

תענית בכורות וסיום מסכת

סעודת בר מצוה אם פוטר

מתענית בכורות

שאלה: סעודת בר מצוה אם פוטר הבכור
מתענית בכורות.

תשובה: לא.

סעודת חנוכה הבית לתענית

בכורות

שאלה: סעודת חנוכה הבית אם פוטר הבכור
מתענית בכורות.

תשובה: לא.

סעודת מצוה ביום הוצאת ספר

לתענית בכורות

שאלה: סעודה ביום הוצאת ספר שהיו סעודת
מצוה, אם פוטר הבכור מתענית בכורות.

תשובה: לא.

סעודה במילה שלא בזמנה

שאלה: סעודת מילה שלא בזמנה אם פוטר
מתענית בכורות.

תשובה: מסתבר שפוטר.

סיום הרמב"ם

שאלה: אם סיום הרמב"ם היו סיום ליפטר
מתענית בכורות.

תשובה: לא נהוג.

תשובה: א"צ.

סיום של אשה אם פוטר

שאלה: סיום מסכת של אשה אם ה"ז פוטר
בכור מתענית בכורות.

תשובה: לא.

השמטת הרמב"ם לתענית

בכורות

שאלה: מ"ט הרמב"ם השמיט
דהבכורות מתענית בע"פ.

תשובה: שאינו חיוב.

תאומים שלא ידוע מי בכור

שאלה: תאומים שנולדו ואין ידוע מי
נולד קודם, אם שניהם חייבים בתענית
בכורות.

תשובה: כן.

ערב פסח שחל בשבת מתי

עושים סיום

שאלה: ערב פסח שחל בשבת, מתי
עושים סיום מסכת לתענית בכורות.

תשובה: יש עושים ב' סיומים וכן נהג
אאמור"ר זצ"ל.

אבל בסיום

שאלה: אבל שאסור בת"ת אם יכול
להשתתף בסיום ליפטר מתענית בכורות.

תשובה: לא.

גר בתענית בכורות

שאלה: גר צדק בכור אם צריך להתענות
תענית בכורות.

תשובה: א"צ.

לצום או סיום מסכת

שאלה: מובא ממרן שעדיף סיום מסכת לבכור
בערב פסח מלצום, וצ"ע, הא סיום מסכת רק
פוטר הצום.

תשובה: מצוה גדולה יותר לכן פוטר הצום.

שבת הגדול

שאלה: בשו"ע ס' ת"ל שבת לפני פסח נקרא
שבת הגדול, וצ"ע מה בא השו"ע לומר נפק"מ
לדינא בזה.

תשובה: אם קידש אשה שיחול בערב שבת
הגדול.

סעודת הכנסת ס"ת

שאלה: סעודת מצוה של הכנסת ס"ת, אם
פוטר הבכור מתענית בכורות.

תשובה: לא.

שמיעת סיום ללא טעימה אם

פוטר

שאלה: השומע סיום מסכת בערב פסח ולא
אכל כלום אם נפטר מתענית בכורות.

תשובה: לא.

להבין הסיום ששומע

שאלה: כששומע סיום בערב פסח אם צריך
להבין מה ששומע או א"צ.

מתיקות התורה

מאוצרותיו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א עם תשובות מן שר התורה זצוק"ל

ברזל, וגם הצפורן ברזל חוקק, והשיב החזר"א שתיקן אות אחת אין בזה חשש.

למה בהמה מותרת בהנאה?

שאלה. כתב החת"ס (או"ח סימן פו) ז"ל: זה לי כעשרים שנה הקשה לי רב מופלא אחד, לרש"י דס"ל בהמה בחייה לאיברים עומדת, מאי מקשה הגמרא במסכת פסחים דף כב ע"ב והרי אבר מן החי דכתיב לא תאכל הנפש עם הבשר, ותניא רבי נתן אומר מנין שלא יושיט אדם אבר מן החי לבני נח ת"ל לפני עור, הא לכלבים שרי? ומתוצאת הגמ' דאיתקש לדם, מה דם מותר בהנאה אף אבר מן החי מותר, ומה צריך קרא תיפוק ליה דאם אבר מן החי אסור בהנאה, יהיו כל בע"ח אסורים בעבודה, וקרא כתיב למען ינוח?

תשובה. תירץ החת"ס אי לאו הני קראי דאבר מן החי מותר בהנאה, הו"א דלעולם אסור בהנאה, והו"א מחשבת אוכלים שמה מחשבה, וקרא דלא תחרוש ולמען ינוח, בחישוב לאוכלה מתה, דאז מותרת בהנאה, עכ"ד.

ומגיסי הגר"ח קניבסקי זצ"ל שמעתי לתרץ, שדוקא באכילה אמרינן בהמה בחייה לאברים עומדת, כדמשמע ברש"י במסכת חולין (דף קב ע"ב ד"ה ורבי אלעזר) שכתב "דקסבר שלימה אין לך אבר מן החי גדול מזה, ובאבר לא בעינא כזית", עכ"ל. משא"כ בעבודה עמה, הרי לא שייך לעבוד רק באבר אחד, אלא עובד עם כולה ואם כן לא שמענו שיהיה בזה אבר מן החי דבאבר א"א לעבוד.

ולענ"ד נראה ליישב דאבר מן החי פירושו שפירש, ולכן כשאוכל עוף שלם הרי הוא פורש מן החיים, משא"כ כשעובד עמו אין לו שם של אבר מן החי.

לאיזו מחלקה עדיף לתרום למחלקת פוריות או למחלקת עיניים?

שאלה. מעשה ביהודי עשיר שנפקד לאחר שנים מרובות בזש"ק, והוא מעונין לתרום חמישית מנכסיו לטיפול בחולים (המדובר בסכומי כסף גדולים מאד), האם כדאי לתרום למחלקת פוריות בבית החולים או למחלקת עינים, הרי על שניהם גם על עוורים וגם על ערירים נאמר שהם חשובים כמת?

תשובה. גיסי הגר"ח קניבסקי זצ"ל השיב שמחלקת עינים עדיפה, והסביר במסכת פסחים דף לט ע"א מונה כמה סוגי מרור שיוצאים בהם ידי חובת מצוות מרור, ומבאר בגמרא שמה שנשנה במשנה קודם הוא עדיף, ועדיף לאכול המין הראשון שהוא חזרת, ואם אין לו שיקח מין השני וכו'. והוא הדין בנידוננו, במסכת נדרים (דף סד ע"ב) נמנו ד' מיני אנשים החשובים כמת, עני מצורע סומא ומי שאין לו בנים, יוצא איפא שמחלקת עינים המטפלת בעוורים עומדת בדרגת עדיפות אחת לפני מי שאין ילדים ע"כ דברי גיסי זצ"ל.

ובשר"ת משנה הלכות (חלק טו סימן קיא) כתב וז"ל: הגם שדברי חכמה הם מ"מ נראה שהמעשה שהיה שאמר בפירוש שרוצה לתרום למחלקת עינים או מחלקת פוריות, כלומר לאחת ממחלקות אלו ומספקא ליה איזה מהם עדיף אז יש לדון כנ"ל. אבל אם אמר סתם שרוצה ליתן סכום גדול לטיפול בחולים יש להשיב, שהרי לפי הנראה התורם אמר שהוא רוצה לתרום חמישית מנכסיו לטיפול בחולים, ורצה לדעת עדיפות לאיזה חולים ליתן אז פשוט דחולים שיש בהם סכנה קודמים לחולה שאין בהם סכנה ולמשל מחלת לב או כל שאר סכנת נפשות כיוצא בו, והגם דהני נחשבים כמתים והני לא נחשבים כמתים, מ"מ טיפול זה יעשה שלא ימותו, ואדרבה התורם הזה לא אמר שרוצה ליתן חמישית מנכסיו לטיפול במתים אלא בחולים, ובודאי יש חולים שיש להם דין קדימה על העוורים שזה מוטל בסכנת מות וזה כבר הוא במצבו.

וע"ד צחות זה לא אמר שתורם מנכסיו להחיות מתים אלא לטפל בחולים שלא ימותו. ואי כוונתו להחיות מתים יתן מעותיו לעני שהרי הוא הראשון מד' מתים שחשבו חז"ל וכן מצורע קודם, אלא דכוונתו לטיפול בחולים, וא"כ לפענ"ד מחלקת שמטפלים בחולאים שיש בהם סכנה ומטפלים בהם בטיפול נמרץ אולי זה קודם.

מעלת כסא ישן שישב עליו אדם גדול

שאלה. מעשה באדם שקיבל בירושה כסא ישן ורעוע, ונודע לו שעל כסא זה ישב זקנו שהיה צדיק וגדול בתורה. והסתפק האם כדאי לו להשקיע ממון עבור שיפוץ אותו כסא או שמא אין בכך שום ענין?

תשובה. נאמר בתוספתא (כלים בבא בתרא פ"ב ג) "היה רבי אלעזר ברבי צדוק אומר שני כתפים היו בבית אבא, אחד טמא ואחד טהור, אמרתי לפני אבא מפני מה זה טמא וזה טהור? אמר לי זה שהוא חקוק טמא, וזה שאין חקוק טהור, ועליו ישב חגי הנביא". ומשמע שיש ענין לשמור כסא שישב עליו אדם גדול. דאל"כ למה החזיקו בביתם כסא ישן כל כך.

ושמעתי בשם הצדיק ר' אהרן הכהן בלומנפלד ע"ה דבבית הכנסת של קהילת איזנשטט היה כסא, והיה מצוין עליו "על כסא זה ישב רע"א", וכן היה שם בית אחד, שהיה כתוב עליו, בבית זה נולד רע"א, ובזמן השואה הנאצים ימ"ש כשרצו לשפוך חמתם על היהודים, דבר ראשון הרסו את השלט הזה. וכן סיפר לי שהיה שם גביע של הפנים מאירות, ולא היו משתמשים בו אלא בשמחת תורה.

ומעשה בתלמיד ישיבה שגר בדירת בעל כף החיים ששם חיבר את חיבורו, ושאל האם יש ענין לגור בדירה זו, ואמר לי גיסי הגר"ח קניבסקי זצ"ל שאם אין בזה ביטול תורה יש בזה ענין סגולי, וכעין זה מצינו ברא"ש (ראש השנה סימן יד) שכתב "יש לנו לקבל עדותם שהגאונים קיבלו מרבנן סבוראי ורבנן סבוראי מרבנן אמוראי, ובישיבתן על כסא של רב אשי יושבין, ובבית הכנסת שלו היו מתפללין".

על מה ישבו בביאת המשיח?

נראה מתוספתא זו שכשיבוא המשיח ויחזרו לנהוג דיני טומאה וטהרה יהיה ניתן לשבת על גזע עץ שאינו חקוק כי אינו מקבל טומאה. ויעוין בחסדי דוד על התוספתא שם שביאר שלכן ישב חגי הנביא על כסא זה משום שלא היה חקוק ואינו מקבל טומאה. [עוד י"ל שישבו על כסאות פלסטיק שאינם מקבלים טומאה].

עצה יפה מהאדר"ת להחזיק בביהכ"ס קולמוס ודיו שלא יבזו הס"ת

שאלה. בספר הר המורה (כת"י לרבינו האדר"ת) כתוב מעשה שהיה שנמצא פסול בס"ת בצום העשירי במנחה, וצוה האדר"ת לקרוא לסופר ולתקנו בבית המדרש במקומו, כדי שלא להוציא ס"ת אחר שהוא לס"ת זה בזיון, וגם שלא יכנסו לבית הספק אם לברך מחדש או לא. אך מסתפק האדר"ת מה הדין אם שהה כדי לגמור כולה, האם היו הפסק או לא (עיין שם)?

תשובה. לענ"ד נראה שלפי המשנ"ב (סימן סה סק"ב) שכתב שאונס שוורים נחשב לאונס רק בתפלה ולא בקריאת שמע, אם כן גם בענינו אין זה הפסק. מאידך יתכן שכיון שהיה פסול בס"ת עצמו, אולי הדבר נחשב להפסק מחמת כשרות עצם הקריאה. ויתכן שמאחר ולדעת הרמב"ם מותר לקרא בס"ת פסול אם כן אף שאנו מחמירים אין זה אלא כעין חסרון בגברא, וצ"ע, [ועיין עוד בשו"ת שבת הלוי ח"ח סימן כו].

ויש לעיין אם צריך להמתין עד שיתייבש הדיו, וכמו בגט וכמבואר בסדר הגט (סעיף נו) ובחלקת מחוקק (סוף סימן קכד). דאולי רק בגט פסול משום דיכול להזדיף, ולא בספר תורה, וכשר לקריאה עוד בטרם נתייבש הדיו. ויעוין במנחת חנוך (מוסף השבת סוף מלאכת כתיבה סעיף לד) שדן אם בשבת נסתיימה המלאכה עוד בטרם נתייבש הדיו.

עכ"פ עצה טובה היא להחזיק בבית כנסת קולמוס ודיו כדי לתקן טעות בס"ת, ולא יצטרכו לבייש את הס"ת ולהוציא אחר. וגיסי הגר"ח קניבסקי זצ"ל סיפר לי שבבית מדרש של החזון איש, אירע פעם שנמצא טעות בשעת הקריאה בימות החול, והיה שם דיו מוכן ולא היה קולמוס, נגש ת"ח אחד והכניס עט בעלת צפורן ברזל וטבלה בדיו ותיקן את הפסול, ושאלו את החזון איש האם עשה כדן שתיקן בצפורן ברזל, נגד הנהוג שלא תניף עליו

נעשה כבוד ופחד לך חזרה!!!

הסתלקות ז' סדר התורה
הח' מרן רשכבה"ג הגר"ה
קניבסקי צוקלל"ה
ט"ו אדר ב' תשפ"ב

מה נאמר ומה נדבר - האלוקים מצא את עוזן עבדיך, ובעוונותינו נאסף הצדיק!

מ"ה למעשה התחזקות בעבודת ה'...

הג"ה מ"ה חר"י אבן מרין
ה' הרי"ט אבן קרית, ובה כתיב ישראל

שנה בשנה את כל התורה כולה, בבלי, ירושלמי, זוהר, שו"ע, רמב"ם, משנה ברורה, ספרי, ספריא, מדרש, ועוד ועוד. וכל זה מלבד הנושאים שעסק בהם בעיון, וספריו הרבים והעצומים שהנחיל לכלל ישראל, המכתבים וכו' (!!!)

ומיד שנה בשנה רבינו זיע"א היה עושה סיום על כל התורה כולה.

מתי היה הסיום? בערב פסח. בי"ד ניסן. רבינו בגלל היותו בכור קבע את הסיום לזמן זה, כמנהג ישראל שהכורות עושים או שומעים סיום ולא מתענים 'תענית בכורות' של ערב פסח.]]

רבתי! מרן זיע"א נסתלק לשיבה של מעלה בט"ו אדר ב' - בדיוק ביום בו הוא סיים את סדר לימודו וחובותיו השנתיים. (השנה בגלל 'שנה מעוברת', סיים רבינו את סדר לימודו השנתי בט"ו אדר ב').

הוא שמר על הקביעות - והקביעות שמרה עליו!!!
מי שתמיד הקפיד על חשיבות המסכת ודאג שלא להפסיק באמצע - המסכת שמרה עליו שלא יפסיק באמצעו (מפי השמועה). כיצא בדבר ספר הגה"צ ר' אלימלך בירדמן שליט"א במילי הדסדס על רבינו זיע"א. שרבינו פעם רצה ללמוד חברות עם ת"ח פלוני, והת"ח השני אמר לו, לא כדאי לך ללמוד איתי, כיון שאני גריש מאד להצטננות, וכל תקופה אני שוכב חולה בערך כחודש. כדאי לך חברותא אחר, שיתמיד בלימוד.

אמר לו מרן הגר"ח זיע"א: כשקובעים חברותא או קביעות יש סיעתא דשמיא מיוחדת שלא להפסיד אותה. התחילו ללמוד, ואכן במשך תקופה ארוכה מאד היה 'דבר פלא' והחברותא הגריש

מאד לסיים מסכת שהתחילו בה.

זכור אזכור את המעמד המרטיט בכ"ז תשרי תשפ"ב ב' בהיכל 'ארנה' בירושלים, שם נערך כנס ארצי לכלל בחורי הישיבות לעידוד לימוד הלכות שביעית (שנת תשפ"ב הינה שנת שמיטה, ורבינו כידוע מסר נפשו על לימוד קיום השמיטה בדרך דודו ת"ח חזן איש זצ"ל) ובפתח דבריו אמר (-כפי שנספרו בשמו ובנוכחותנו על ידי בנו ר"ש) **"צריכים לדעת שכל הדורות ידעו שכל הצלחה של בחור ישיבה הוא ללמוד היטב את הגמ' הנלמדת בישיבה ולחזור עליה כמה פעמים ולהקשיב לשיעורים ולהשתדל לסיים ואאמרו"ר זללה"ה מאד זירז לזה כל הימים"**. [כמו כן הזהיר רבינו זיע"א: לקראת חילת הזמן, בחורים צריכים להתחוק מאד לקום כל יום לתפילה בזמן, וחי' לא לאחז זמן ק"ש כי הוא מ"ד דאורייתא הוא מעוות לא יוכל לתקנו כמ"ש בברכות ר"פ הפתל השחר].

כן אמר מרן זיע"א בביקורו ההיסטורי בישיבת 'מיר': [בנת סיום ג"א סיימ' (!!!) בי"צ של מרן ר' נתן צבי ננקל זצ"ל, י"א השון תשפ"ב] **"כל הדרות ידעו שבכדי לצמוח גדולי ישראל לא סגי בייצע נשים נדיקין, אלא צריך ללמוד את כל התורה כולה, וללמוד ולחזור עד מנא ואחד פעמים ש"ס וכולא תלמודא, וכדאמרינן בחגיגה דף ט"ו"**.

[ו"ז"ל הגמ': אמר ליה רבי חי חי המלאי. ודכתיב: ושתם וראיתם בין צדיק לרשע - בין עבד אלהים לאשר לא עבד, היינו צדיק היינו עובד אלהים, היינו רשע היינו אשר לא עבדו - אמר ליה: עבדו לא עבדו - תריחו צדיק גמדי נעמו, ואינו דומה שונה פרק מאה פעמים לשהנה פרק מאה אחד - אמר ליה: ומשום חד זימנא קרי ליה לא עבדו? אמר ליה: אין, צא זמנא משוק של תמרין. עשרה פרסי - בזוזא, חד עשר פרסי - בתרי זוזין].

ונהי ידוע בכל כלל ישראל על סדר לימודו הקבוע של רבינו קרוב לשמונים שנה (!!!) מה שקרוי 'החובות' והיה לומד מיד

מה נאמר ומה נדבר, קשה לחשוב על אפשרות כזאת בכלל - לכתוב גליון אבל על הסתלקות מרן רבינו קודש הקדשים, א' שטיק תורה' כפשוטו אשר שרפי מעלה ויעדים מפניו 'צדיק גזור והקב"ה מקיים' - "תגזור אומר ויקם לך".

ננסה לכתוב מספר נקודות מ'קמא קמא דמטי' לידך, ובוודאי שאין בזה כדי לצאת ידי חובה על הספדו של רבינו אשר אילו היה הימים דיו וכו' אין אנחנו מספיקים להספיד כראוי את רבינו זיע"א שאני לא מאמין שאני כותב עליו 'צוק'... אבל כדי שלא יהיה 'מתעצל בהספדו של חכם' נכתוב מעט מן המעט בידי יד כחה, הרחוקה מרחק שנות אור וחושך מעפר רגליו.

נעלה כס"ד מספר נקודות וחי' יהיה כעזרינו...
הקדמה: דברים אלו שיכתבו יש בהם מקצת של הבחינה של 'דבריהם אחרונים' והמטרה היא כדי שנלמד מקצת דרכיו וטפי טיפה נתרומם מקצת הטשולט שלנו.

ת"ח שמת הכל קרוביו (שבת קה) - אומר ה'יערות דבש' בד"כ קרובים זוכים בירוששה, אבל ת"ח שמתסקל הוא מותר אחריו את המדרגות העצומות בתורה ויראת שמים - וכולם יכולים לזכות בהם. וזה הפשט ת"ח שמת הכל נעשים קרוביו - כולם יכולים לזכות במדרגות שלו בתורה ויראת שמים.

"אמר הבי' שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל המוריד דמעות על אדם כשר - הקודש ברוך הוא סופרין, ומניחן בבית גנזיו" (שבת קה) - והכוונה, שאדם כונה על פטירת צדיק, הקב"ה שואל 'מה אנת עושה עם הבכי הזה? הוא בודק האם הבכי הזה הוביל לשינוי?! (הגה"צ ר' אלימלך בירדמן שליט"א).

כחשיבות סיום מסכת שהתחיל -הזמפת של רבינו
בהיותו צעיר לימים, שמע רבינו זיע"א מרבו המובהק ודודו, מרן בעל החזון איש זיע"א, כי **"כאשר מתחילים ללמוד מסכת ולא גומרים אותה, בזין הוא למסכת"**. מילותיו אלו של החזון איש חוללו בקרבו מהפך עצום.

מאז, הקפיד מרן זיע"א מאוד ללמוד כל מסכת הדרך הראשון, ולסיים אותה עד הדרך האחרון, בלי להחסיד שום דף. וכן מעודד

אי היט זיארט
מאגיסטריט היינטיג
היינטיג שייט'א

איך גדל ר' חיים?

סיפר הגר"ח מן שליט"א: שפעם שוחח עם מרן הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל על גדלותו של מרן הגר"ח צוקלל"ח ואמר לו הגרמ"י'ל בהתרגשות גדולה, הרי ר' חיים למד אצלי בילדותו, ואני יגיד לך למה הוא זכה להגיע לדרגות נשגבות יותר מאחרים שלמדו עמו - כי יש לו מדות טובות יותר מאחרים. ואדם עם מדות טובות יכול להשיג השגות עצומות בתורה ובקדושה יתירה.

ולא הכוונה להתחיל לפתוח ארגון חסד (שגם זה מאד חשוב) אלא הכוונה שלמדו שזמנו של ר' חיים היה יקר לו ביותר, וכמו המעשה הנורא שסיפר בנו ר' שלמה בהלוויה שר' חיים הפסיק למסור שיעורים ב'ירושלמי' בגלל שהדבר לקח ממנו 5 דקות הכנה, והיה חבל לו על זמנו. ולמרות זאת ר' חיים היה משקיע שעות רבות מזמנו מידי יום למען הכלל - וזה הכוונה 'תורת חסד'.

כמה ידעת התורה של מרן הגרמ"ק? אין לנו השגה אמיתית, אבל הגר"ש פישר שליט"א אומר שכמדומה שכזו ידעת התורה כמו של מרן הגרמ"ק שליט"א לא היה בכלל ישראל מיימות רבי זלמלה וולאזינר. ומה לנו יותר גדול מעדותו של מרן הגר"ש אלישיב צוק"ל שר' חיים הוא במדרגה של 'דאשונים'. (מתוך הספד הגר"י זילברשטיין שליט"א)

אבל צריך לדעת ששום דבר לא 'שלקף מהשורול': כמו שסיפר הגר"י איקוב שליט"א בשם הגר"ש בן מרן הגרמ"ק 'הבל'ח שאביו אמר לו שלפני שהתחיל לחבר את ה'שנה הלכות', הוא למד חמשים פעם (!!!) טור ב"י שו"ע מג"א ומשנ"ב, ורק אח"כ התחיל לכתוב את הספר.

ר' אמונת של הלכה הרב דוד מטיאס
האם קורעים על פטירת גדול הדור

איתא בשו"ע י"ד ס' ש"מ ס"ז ז"ל: על חכם ועל תלמיד חכם ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרו קורעין עליו וכו'. וכתב בהג"ה שם ויש אומרים שאין קורעין על חכם אלא אם כן הוא רבו או שיוודעין משמועותיו שחידש, דהיינו רבו, וכן נהגו להקל במדינות אלו עכ"ל. ועיין ש"ך (י"ז) שעכשיו לא נהגו לקרוע אפילו על חכם שיוודעין משמועותיו, ותמה על כך הש"ך, וכתב דאילו ס' דבעינן שיוודע דבר הלכה בכל מקום ועתה אינו מצוי כלל כמבואר באגודה עיי"ש, ועיין בערוך השולחן (שם) שכתב שהיה את דבר ה' יקיים המצווה כתיקונה ויקרע עיי"ש. ומשמיה דהגר"נ קרליץ זצ"ל מובא שהעולם נוהגים כמבואר בש"ך שלא לקרוע, אמנם מי שמרגיש בעצמו קצת תלמיד, יש לקרוע בשולי הבגד, עד כאן דבריו (חוט שני, הלכ' שמחות, סי' ש"מ ס"ז).

אלא שלכאורה היה נראה דהני מילי על חכם שאינו גדול הדור, אבל על מי שהוא גדול הדור שפיר צריך לקרוע גם האינא, שהרי גדול הדור דינו כרבו מובהק כמבואר בס' רמ"ז סעיף י', ועל רבו מובהק לא מצאנו מנהג בש"ך שלא לקרוע, ול"כ הגר"ש דבליצקי זצ"ל (זכרון בצלאל סי' ש"מ וס"ח) דאף לידון דאין קורעין מדין חכם, מכל מקום בגדול הדור קורעין מדין רבו מובהק עיי"ש, וכן שמענו על כמה מגדולי ישראל שקרעו קריעה על גדולי הדור שהסתלקו בימיהם [עיין ארחות רבנו ח"ד], וכן כשנפטר מרן הגרמ"ח ש"ך זצ"ל, הורה הגרא"ל שטיינמן זצ"ל לכל השואלים שצריך לקרוע על גדול הדור שמת (כאיל תערוג, תשע"ח), וכן שנודע להגר"ח קניבסקי זצ"ל על פטירת חמיו הגר"ש אלישיב זצ"ל, קרע עליו קריעה, וכששאלוהו אברכים אם גם הם צריכים לקרוע, השיב הגר"ח שמכיון שהגר"ש היה גדול הדור צריכים גם הם לקרוע (ריש"ג אגלותא עמ' מ').

אלא שראיתי מובא מהגר"נ קרליץ זצ"ל שאמר שבדורות האחרונים בהסתלקותם של גדולי ישראל לא נהגו לקרוע עליהם, ורק שהיו הרבה אנשים שהיו קרובים אליהם שהם קרעו, ומכל מקום אי אפשר לחייב את כולם לקרוע, ומי שמרגיש שצריך לקרוע יש לה מוקם עכ"ד (חוט שני, שם), ועיין גם בקובי ערונים שבתוך הספר זכרון בצלאל [לא תלמידיו של הגר"ש דבליצקי זצ"ל] שכתב ז"ל: אמר לי מו"ר דקדק על מרן החזו"א וכו', ושאלתיו למה לא קרע על שאר גדולי הדור שבלודותינו, וענה דסמך על המנהג כיום שאין קורעים על גדולי הדור עכ"ל.

טוב.

פעם אחת התברותא נעדר, מסיבה שלטעמו היה מוצדקת [א"ת כמיומני שגילו ילד] למחרת הוא הצטנן והתברותא נפסקה.

בה צנא רחוק מעשה מזהב באמונה ובטחון צדיק גוזר - - -

בדידי הוה עובדא, הרבה זמן רציתי מאד לעשות חשמל כשר לשבת קודש, [מצברים] אך ידעתי שבדרך הטבע אין באפשרותי לשלם על הוצאה כספית כה גדולה, (31,850 ₪) ולכן חריתי את העניין הרבה זמן, בטענות סרק שונות ומשונות שבהם היצר הרע עזר לי לעבוד על עצמי, ובצעם מאחורי הדברים היה חסר באמונה בקב"ה שהוא כל יכול ואפילו כזאת הוצאה גדולה הוא יכול להחזיר...

עד ש... עוד הקב"ה ונכנסתי לקודש פנימה למון שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א.

שאלתי את מרן שליט"א: האם למרות שאין לי שום אפשרות בדרך הטבע להחזיר את ההוצאות של החשמל הכשר, האם צריך לקנות חשמל כשר לשבת? [וסברתי שמרן שליט"א יענה עפ"י ד' המשי"ב בסימן רמ"ב שאין להוציא הוצאות שבת רק מה שבדרך הטבע] ומרן שליט"א ענה מילה אחת "צריך". ברוך ה' קניתי את החשמל הכשר, [עם הרבה פרפורים בטנן, בכל זאת אני בן אדם בשר ודם] ומעיד אנוכי שראיתי השגחה למעלה מן הטבע ממש ממש, וכל ההוצאות חזרו בס"ד.

איך חזרו ההוצאות?
בס"ד הוצאתי את ספרי החשוב "זמירות שבת - עלי באר" בחודש השון תש"פ, [תחילת שנת 2020 למניינם] ברוך ה' הספר היה רב מכר, ואף מנהלי תתי"ם ואיגודי הישיבות רכשו ממנו כמויות ע"מ לחלקם לתלמידיהם.
דא עקא, שארגון מסודר צריך קבלות מסודרות, ומהיכן יהיה לי 'קבלות', ניסיתי בכח ובכח, ולבסוף לא הייתה ברירה ושכרתי ר"ח שתרשום את "עסק" מכירות הספרים בצורה מסודרת במס

השלטר על החשמל המיוצר בש"ק. כמו כן זכה רבינו שילמדו הרבה תורה לע"ז וכל הבתי מדרשות היו מופוצצים בשעות שלפני הלוייה מאנשים שהגיעו מכל הארץ להלוויה, ונכנסו ללמוד בבתי הכנסת.

ביקש ממני חבר מאמריקה שאני יכניס את שמו לפני רבינו [ולא צריך בקשה מיוחדת, רק לברכה בעלמא].
נכנס בנו של ר' יענקל לקודש פנימה לרח' רש"ב 23, והכניס פתק לרבינו עם שמו על חבירו. [לדוגמא "ראובן בן לאה"]
אומר לו ר' חיים: אין כזה בן אדם!!!

הבן של הרב צוקר מנסה להתווכח, הרי הוא מאמריקה והוא מכיר אותו אישית, אך ר' חיים אומר שאין כזה דבר?!

אך ר' חיים לא אבא לבדך...
הוא מתקשר לחבירו באמריקה ומספר לו את מה שר' חיים אמר, וחבירו אומר לו "ר' חיים צודק" קוראים לאמי לאה רחל, ולא רק לאה, אני שכחתי את השם השני של אימי.

הוא נכנס בשנית לר' חיים, ר' חיים מסתכל בפתק, ואומר "פיואה שלימה".

הבן של הרב צוקר מתקשר לחבירו ואומר לו את דברי מרן הגר"ח, וחבירו מתחיל לבכות בני תמרורים...

מה קרה? התברר ששבוע קודם לכן גילו את חבירו את המחלה הנוראה, הולט וסיפר לאף אחד חוץ מרעייתו את הדבר.

וישב לו מרן שר התורה ברח' רש"ב בני ברק, וצופה מסוף העולם ועד סופו...

סיפור נוסף ששמעתי מר' יוסף המאירי. שלא ידע על הנהגת קודשו של מרן הגר"ח שאינו קורא כתבי נשים. והביא למרן הגר"ח פתק שאימו כתבה.

הוא מושיט לר' חיים את הפתק שהיה מקופל בתוך כיסו. ועוד לפני שהוא הגיש לר' חיים את הפתק (!!!) ר' חיים אומר לו "איני קורא כתב נשים!!!"

אהה... ועתה בעונותינו חסרנו כל זאת. לא ארון, ולא ספר תורה, לא כפורת ולא בדים וכו' וכו'...

מה למעשה?

להיות ביום אחד ר' חיים - אין אפשרות. אבל להישאר היכן שאנחנו גם אין אפשרות.

אז מה כן? רבינו שאירי אחרינו ברכה הרבה הרבה ספרים מתוכם הולט ובייחוד וביזאת השמים שהוא מוסיף ספרו "ארחות יושר" המלא וגדוש מאמרי חז"ל המחזקים בתורה ויראת שמים.

כדאי מאד לקבל על עצמנו לעלו נשמתו הטהורה, וכמו שדיבר מרן רה"י הגר"ח אדלשטיין שליט"א בהלוויה, שכל אחד יקבל על עצמו לימוד מוסר בקביעות.

ואין מתאים יותר מאשר ללמוד "ארחות יושר" שכתוב בשפה בהירה וקצרה - מאמרי חז"ל ליראת שמים.

ובטוחני שימליץ טוב בעד כל מי שיעשה עליו נשמה, ובפרט מי שילמד מתורתו, וגורם לו הנאה כדברי הגמ' (בכורות לא, יבמות צ"ג) "כיון שאדם אוכר דבר שמועה מפיו דובבות שפתי בקבר". ופירש רש"י (ב"בכורות) ד"ה (דובבות) - "נעות והנאה הוא לו שדומה כח".

שמעתי ע"ז ביאור מהגה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א (א"ת"ן מירון, מוצ"ש תשעה תשפ"ב) שכיוון שעושים להם טובה - ששפתותיהם דובבות, ויש להם הנאה כאילו הם חיים, אז הם מחזירים טובה לבן אדם ששונה את דבריהם, והם מחזירים לו חיים.

מה הכוונה מחזירים לו חיים? מי שאין לו בנים חשוב כמת, אני חושב כמת וכו', אנשים עם צרות חיים אינם חיים, ומי שגורם הנאה למת ומחיה אותו [-כביכול] ממקום בגניז מרומים הם משפיעים עליו שפע של חיים.

"תורתנו מגן לנו - היא מאירת עינינו" - בע"ה רבינו שמריהו יוסף חיים בן ר' יעקב ישראל זיע"א, ימליץ טוב בעדינו ויחיש את ביאת משיח צדקינו בב"א.

רבינו זיע"א מברך ומחזק את ידי בהוצאת הספרים -

"יד טבת תשפ"ב, ג' חודשים לפני הסתלקות.

מעשה רב: שאלתי את רבינו זיע"א "כמה זמן צריך להקדיש בכתיבה על חשבון הלימוד?"

וענה לי רבינו: "כמה שצריך".

עלון השבוע: לזכותו ולרפואתו השלימה של מורי ורבי תלמידו הכיבו של מרן שר התורה זיע"א - אשר לקח כלבו עקב הבשורה על פטירת מרן זיע"א הגאון האדיר ר' ישראל מאיר דוד בן יוכבד לרפ"ש. חלק קטן נתרם לע"ג: ישראלי משרת בו תמים תורתו. חוננו רחל יצית בת טוברי תרתי

ניתן להירשם לקבלת העלון במייל
a0548496676@gmail.com
בכל ענייני העלון ניתן לפנות ל- 0548496676

דרוש תימונת להרסת העלון
ניתן לתרום בגרושים פלוס בקופת "עלי באר"
התבצעה שבועית - 150 ש"ח
מצווה רבה ויחיי הירבים להירשם במייל ורחוק כבתי כנסת.

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

משיחות רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

"אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה"

משועבד בכל מיני גלויות וצרות, אבל הנפש היא בת חורין, ואינה נשלטת בידי היצר הרע.

יציאת מצרים לצורך קבלת התורה

ואף על פי שמזכירים בנוסח התפילה "ויוצא" את עמו ישראל, משמע שכבר ביציאה זכו לחירות עולם, והרי קבלת התורה לא הייתה מיד ביציאת מצרים, אלא בחודש השלישי בסיוון, ורק אז זכו לחירות עולם, מכל מקום אפשר לפרש "ויוצא לחירות עולם" - שהיציאה הייתה "לצורך" חירות עולם, ובאמת החירות בפועל הייתה מאוחר יותר בקבלת התורה, אבל כיון שהיציאה הייתה לצורך כך, זה נקרא יציאה לחירות עולם, בשביל החירות שעתידה להיות.

ומפורש בפסוקים שכל תכלית יציאת מצרים היה לצורך מתן תורה, כמו שאמר הקב"ה למשה רבינו (שמות ג, יב) בהוצאת את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה.

וכן בארבע לשונות של גאולה, הלשון הרביעי הוא "ולקחתי אתכם לי לעם", ופירושו המפרשים שזה נאמר על קבלת התורה במעמד הר סיני, שזו הייתה המטרה של יציאת מצרים, ובוה נשלמה גאולת מצרים, כשזכו לחירות הנפש מיצר הרע בקבלת התורה.

ובאמת גם שאר הלשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, יש מפרשים שמסבירים שזה ארבע דרגות של גאולה רוחנית ויציאה לחירות מטומאת מצרים, אחרי שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה כדאיטא בזה, ובקבלת התורה נשלמה הגאולה הרוחנית, וזכו לחירות מיצר הרע על ידי התורה.

וכבר הזכרנו מדברי בעל הטורים שארבע לשונות של גאולה מכוונים כנגד ארבע מלכויות, גלות בבל, גלות פרס ומדי, גלות יוון, וגלות אדום, וכל גאולה נאמרה בלשון אחרת המתאימה לאותה הגלות, ויש לפרש שגם זה הולך על גלות הנפש וחסרון החירות מיצר הרע - בכל גלות וגלות כפי מה שהיה באותו הזמן.

שבת לוי קיבלו עול תורה ולא עול אחר

ואמנם מצינו שגם קודם מתן תורה היו עוסקים בתורה, וכשהיו במצרים שבת לוי עסקו בתורה והיו פטורים מעבודת פרך, כמו שפירש רש"י על הפסוק (שמות ה, ב) "לכו לסבלותיכם" - למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם, אבל מלאכת מצרים לא הייתה על שבת של לוי. והיינו בזכות שעסקו בתורה, וכמו שאמרו חז"ל (אבות ג, ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ.

וזה היה גם בצורה טבעית, כי שבת לוי לכתחילה לא רצו לקבל על עצמם שום עול אחר, רק עול תורה, כמו שמבואר בחז"ל (סוטה יא, ב, תנחומא בהעלותך ח, ספר הישר שמות) כי בתחילה לא היה השעבוד חובה אלא רשות, שהמצרים ביקשו מישראל להתנדב "לטובת המדינה", לננות מנצרים, וגם המצרים בעצמם התנדבו לזה, [ועיין סוטה יא, א, מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצווארו וכל אחד מישראל שאמר להם איסטניס אני, אמרו לו כלום איסטניס אתה יותר מפרעה וכו'].

ובני ישראל שהיו גרים במצרים, הרגישו שלא בנוח אם לא יעבדו, והסכימו מעצמם להתנדב, עד שנהפך להם השעבוד לחובה וכבר היו חייבים לעבוד, אבל שבת לוי לכתחילה לא הסכימו להתנדב, ולא ביקשו למצוא חן בעיני השלטונות, רק ישבו ועסקו בתורה, ומחמת כן לא הייתה עליהם גזירת השעבוד.

ובדעת זקנים מבעלי התוספות (ה, ה) כתב "אמרו שבת לוי, עתידים אנו לעבוד עבודת משא של הקב"ה, חלילה שלא נעבוד שום עבודה לרשע זה

היציאה ממצרים "לחירות עולם"

אנו אומרים בתפילת מעריב באמת ואמונה "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם", היינו שביציאת מצרים יצאו כלל ישראל לחירות עולמית, ונעשו בני חורין לעולם.

וצריך ביאור, שהרי גם לאחר יציאת מצרים יש גלות, ואמנם אז יצאו לחירות ממצרים, אבל אחר כך היו עוד גלויות, גלות בבל, גלות פרס ומדי, וגם עכשיו אנו נמצאים בגלות, גלות אדום, שהוא הגלות האחרון עד הגאולה, ואם כן מהו הלשון "לחירות עולם", הרי אחר כך שוב היו גלויות, ואין זו חירות עולמית.

והביאור בזה הוא, כי חירות האמורה כאן הכוונה כמו שאמרו חז"ל (אבות ו, ב) והמכתב מכתב אלוקים הוא חרות על הלוחות, אל תיקרי חרות אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה.

חירות הנפש על ידי עסק התורה

וצריכים לבאר ענין זה, למה מי שעוסק בתורה נקרא בן חורין, הרי הוא נמצא בגלות ומשועבד בשעבוד מלכויות, ובמה הוא בן חורין?

והביאור, כי חירות הכוונה לחירות מיצר הרע, כי בטבע האדם יש יצר הרע חזק מאד, שהסביבה משפיעה עליו, וגם הגוף מושך לכל מיני תאוות, ואם כן כבר אינו בן חורין אלא נשלט בידי אחרים, שהסביבה שולטת עליו, וגם טבע הגוף שולט עליו, ואינו בן חורין לעשות מה שצריך לעשות.

אבל מי שעוסק בתורה הוא בן חורין, כי עסק התורה תבלין ליצר הרע (קידושין ל, ב), ובכוח התורה הוא שולט על עצמו, שלא להיות מושפע מהסביבה, ואף כשנמצא בגלות, וזהו רק גלות הגוף, אבל הנפש משוחררת, שהוא עושה מה שצריך לעשות, ומדבר מה שצריך לדבר, וחושב מה שצריך לחשוב, ואינו מדבר מה שאסור לדבר, ולא חושב מה שאסור לחשוב, ובוה הוא "בן חורין".

ממשלה על הכוחות להנהיגם על פי התורה

ולא רק שהוא בן חורין, אלא יותר מזה, הוא גם בבחינת מלך ומושל, שמושל בכל כוחותיו, כמו שמובא בספר הכוזרי (מאמר שלישי) שהמלך הכוזרי שאל את החבר "ספר לי מעשה החסיד שבכס היום", וענהו החבר בדרך משל "החסיד הוא הנוהר במדינתו, משער ומחלק לכל אנשיה טרפס וכל ספקם, וינהג בהם בצדק, לא יונה אחד מהם, ולא יתן לו יותר מחלקו הראוי לו" וכו', ושאלו הכוזרי, הרי על חסיד שאלתיך ולא על מושל, ואמר לו החבר "החסיד הוא מי שהוא מושל, נשמע בחושי וכוחותיו הנפשיים והגופניים, ומנהיגם ההנהגה הגופיית, כמו שנאמר (משלי טז, לב) ומושל ברוחו מלוכד עיר, והוא המוכן לממשלה".

היינו שחסיד הוא אדם השולט על כל חושי וכוחותיו להנהיגם על פי התורה, ומיד בבוקר כשקם משנתו הוא עושה תכנית מה יעשה כל היום, תכנית לא רק על "עבודת כפיים" מה יעשה עם הידיים, אלא גם מה יעשה עם המוח, מה יחשוב ומה לא יחשוב, מה ידבר ומה לא ידבר, שהכל יהיה על פי התורה, ושלא יהיה נשלט על ידי ההשפעות של היצר הרע, והוא לא נשלט אלא מושל, כמו שכתוב (שמואל ב' כג, ג) "צדיק מושל יראת אלוקים", היינו שהצדיק מושל ביצרו על ידי יראת אלוקים שיש בו, והיראה נותנת לו כוח למשול על עצמו ולא להיות נשלט [ועיין עוד במלבי"ם בשמואל שם שהביא בזה דברי הכוזרי הנ"ל].

וזה הפירוש "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם", שמלבד מה יציאו לחירות משעבוד הגוף, זכו גם לחירות הנפש מיצר הרע - על ידי קבלת התורה, והחירות הזו היא חירות עולמית, שגם כאשר הגוף

בשום שכר שיינתן לנו, וענו הלויים ואמרו כולם שאינם יודעים לעשות לבנים, ומאותו יום והלאה לא היה לו פתחון פה לשאול להם שום דבר עבודה". שבת לוי עמדו נגד הפיתויים, ולא רצו לקבל על עצמם שום עול אחר שאינו עול תורה, ובזכות זה נפטרו מגזירת השעבוד.

עסק התורה קודם ולאחר מתן תורה

וכל זה היה קודם מתן תורה, שעדיין לא היו חייבים בתלמוד תורה, ולא היה איסור ביטול תורה, אבל התורה הייתה מקדשת את האדם, ולתלמוד התורה כבר היה תכלית ליצר הרע.

כמו שמבואר בדברי חז"ל לגבי מלחמת עמלק, שכתוב (שמות יז, ח) "ויבוא עמלק ויילחם עם ישראל ברפידיים", ודרשו חז"ל מאי לשון רפידיים? שרפו ידיהם מן התורה לפיכך בא עליהם עמלק (סנהדרין קו, א), והיינו אף על פי שעדיין לא נצטוו בתלמוד תורה ולא היה איסור ביטול תורה, אבל היה יצר הרע, והיו צריכים את התורה תכלית להתגבר על היצר הרע, וכשהתורה היא תכלית – אין עמלק, אבל כשאין תורה תכלית יש יצר הרע, ומיד בא עמלק.

וכבר בזמן האבות הקדושים עסקו בתורה, כמו שאמרו חז"ל (יומא כח, ב) אמר רבי חמא ברבי חנינא מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם, היו במצרים ישיבה עמהם שנאמר לך ואספת את זקני ישראל, היו במדבר ישיבה עמהם שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר ואברהם זקן בא בימים, יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר ויהי כי זקן יצחק, יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר ועיני ישראל כבדו מזוקן, אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה היה וכו'.

וגם לפני האבות הקדושים היו עוסקים בתורה בבית מדרשם של שם ועבר, ואף על פי שעדיין לא ניתנה התורה, הם היו נביאים, וידעו את התורה ברוח הקודש, ושם בן נח היה נביא כמו שכתוב אצל רבקה (בראשית כח, כב) ותלך לדרוש את השם, ופירש רש"י לבית מדרשו של שם, והוא אמר לה נבואה שני גויים בכטנך, וברוח הקודש ידעו את התורה קודם שניתנה ועסקו בה.

ואחר כך האבות הקדושים, אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה, ואליעזר עבד אברהם היה מושל בתורת רבו ודולה ומשקה מתורת רבו לאחרים כדאיתא ביומא שם, ומצינו בגמרא (ע"ז יד, ב) שבמסכת עבודה זרה של אברהם אבינו לבדה היו ארבע מאות פרקים! וכפי הנראה אלו הם הרבה סתרי תורה בענייני האמונה השייכים למסכת עבודה זרה (שעבודה זרה היא חסרון אמונה, וכל ענייני האמונה שייכים לזה).

וכן יצחק ויעקב היו זקנים ויושבים בישיבה, וכשירד יעקב למצרים כתוב (בראשית מו, כח) ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה, ופירש רש"י לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה, ובמדרש הוסיפו על זה (בראשית רבה צה, ג) "ללמדך שבכל מקום שהיה יעקב יושב היה עוסק בתורה כשם שהיו אבותיו", וכשירד למצרים שלח את יהודה לפניו לתקן לו בית תלמוד שיוכל לעסוק שם בתורה יחד עם השבטים.

וכאמור גם במצרים שבת לוי עסקו בתורה והיו פטורים מגזירת השעבוד, וכשיצאו ממצרים כבר עסקו בתורה כלכל ישראל, כמו שהובא ברש"י (שמות טו, כה) שבמרה ניתנו להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, ולא מסתבר שרק שבת לוי עסקו בזה, אלא כל כלל ישראל, וזה היה קודם מתן תורה.

אבל זה לא דומה לתורה שלאחר מתן תורה שהיא דרגה אחרת, ויש הרבה חילוקים בין התורה שלפני מתן תורה לתורה שאחרי מתן תורה, שבמתן תורה נמסר לחכמי ישראל הכוח להכריע ולקבוע את ההלכה דיני התורה, וכפי מה שפוסקים למטה כך נקבעת ההלכה גם בשמים.

והתורה שלאחר מתן תורה היא תורה עם קדושה אחרת, שאז נתחייבו במצות תלמוד תורה, ונעשו "מצווים ועושים", ומי שהוא מצווה ועושה מעלתו גדולה יותר, כי עצם הציווי מקדש את האדם, וכפי שאנו מזכירים בנוסח הברכות "אשר קידשנו במצוותיו", ומקבלים בזה קדושה נוספת וכוחות חדשים לקיים את התורה ולהתגבר על היצר הרע, כי מכוח הקדושה היצר הרע נחלש, ואפשר יותר להתגבר עליו. וזוהי החירות שזכו במתן תורה, חירות הנפש מיצר הרע מכוח קדושת התורה.

התעלות ממדרגת עם למדרגת בני

בתפילת מעריב בברכה של יציאת מצרים אנו אומרים: כי הוא השם אלוקינו ואין זולתו ואנחנו ישראל עמו, היינו שכלל ישראל מכונים "עמו" של הקב"ה, וכן בהמשך ויוצא את עמו ישראל מתוכם, שוב מכונים בתואר עמו, אבל אחר כך משתנה היחס ומכונים "בנים": המעביר בנו בין גזרי ים סוף, וראו בניו גבורתו וכו', מלכותך ראו בניך, וצריך ביאור בטעם הדבר, למה מתחילים בלשון עמו ומסיימים בלשון בנים.

ונראה מזה כי בתחילה היו כלל ישראל במדרגה של עם, כמו מלך ועבדים, ובהמשך התעלו למדרגת בנים, וזכו לקרבת אלוקים כמו אבובן, ויש להתבונן אימתי היה השינוי במדרגתם.

הנה בתחילה מזכירים "ואנחנו ישראל עמו", כל זמן שהיו ישראל במצרים, היו עדיין במדרגת עם, ולא במדרגת בנים, מפני שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה של מצרים, וגם בשעת יציאת מצרים עדיין היו במדרגת עם, כפי שמזכירים בנוסח הברכה "ויוצא את עמו ישראל מתוכם", היינו שגם בשעת היציאה, ויוצא, היו במדרגת עמו, כי עדיין היו מושפעים מטומאת מצרים, ורק אחר כך בשעת קריעת ים סוף נתעלו למדרגת בנים, כפי שמזכירים בהמשך הברכה "המעביר בנו בין גזרי ים סוף", ואז זכו לקרבת אלוקים כמו אבובן, ויש להבין מה נשתנה בקריעת ים סוף שאז זכו למדרגת בנים מה שלא זכו קודם.

המדרגה הגבוהה בקריעת ים סוף

ובאמת אנו רואים שבקריעת ים סוף זכו להשגות ומדרגות גבוהות של נבואה, כמו שאמרו (מכילתא בשלח ג) ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי נבואה, וכן הובא ברש"י על הפסוק (שמות טו, ב) "זה קלי ואנווהו" שהקב"ה בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע, כזו דרגה של נבואה מוחשית זכו בשעת קריעת ים סוף, וקודם לא זכו לזה, וצריכים להבין מה ארע בשעת קריעת ים סוף ומה נשתנה אז, שהגיעו למדרגות גבוהות כאלה מה שלא זכו קודם בשעת יציאת מצרים.

ונראה בזה, ובהקדם מה שיש להתבונן עוד בפסוקי שירת הים, שכל תחילת השירה נאמרה בלשון "נסתר", כגון אשירה להשם כי גאה גאה, לא אמרו גאית אלא גאה, סוס ורוכבו רמה בים, לא רמית אלא רמה, וכן

כל ההמשך השם איש מלחמה השם שמו, מרכבות פרעה וחילו ירה בים וגו', הכל אמרו בלשון נסתר, עד תחומות יכסיומו ירדו במצולות כמו אבן, ומשם נהפך הכל ללשון "נוכח", ימינך השם נאדרי בכוח וגו', וברוב גאונך תהרוס קמין וגו', וברוח אפיך נערמו מים וגו', מי כמוכה באלים וגו', וצריך ביאור למה השתנה הלשון.

ונראה כי בתחילה לא היו כלל ישראל בדרגת נבואה ברורה כל כך לומר שירה בלשון נוכח, רק בלשון נסתר, אבל אחר כך התעלו במדרגתם וזכו לדרגת נבואה ברורה יותר, וכבר אמרו בלשון נוכח.

כשטבעו המצרים בים פסקה השפעתם

ואימתי היה השינוי במדרגתם? אחרי "תהומות יכסיומו ירדו במצולות כמו אבן" – לאחר שהמצרים טבעו בים ונאבדו מן העולם, אז כלל ישראל התעלו במדרגתם וכבר היו יכולים לומר שירה בלשון נוכח, ואז גם אמרו דברי נבואה על העתיד, כפי שמוזכר בהמשך השירה: תביאמו ותטעמו וגו' השם ימלוך לעולם ועד, ואין זו רק תפילה אלא נבואה שכך יהיה, ונעשו נביאים ממש! שקיבלו דרגה של נבואה.

והטעם שהיה השינוי הזה לאחר טביעת המצרים בים, כי כל זמן שהיו המצרים קיימים בעולם, ובני ישראל ראו אותם מאחוריהם, זה השפיע על בני ישראל חיסרון במדרגה, ומחמת השפעת טומאתם של המצרים לא היו ישראל יכולים לזכות לכל המדרגות וההשגות הגבוהות.

כמו שמצינו באברהם אבינו (בראשית יג, יד) "והשם אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו" ופירש רש"י: שכל זמן שהרשע עימו היה הדיבור פורש ממנו, היינו שכל זמן שהיה אברהם אבינו יחד עם לוט, זה הרחיק ממנו את הקדושה, שלא היה יכול לקבל נבואה, וכך גם כלל ישראל, כל זמן שראו את המצרים, עדיין היו מושפעים מהם, ולא היו יכולים לזכות לכל המדרגות הגבוהות.

ורק לאחר שטבעו המצרים ונאבדו מן העולם, וכלל ישראל כבר לא ראו אותם יותר, אז בטלה לגמרי השפעתם על כלל ישראל, ואז זכו ישראל לכל ההשגות הגבוהות של נבואה שראתה שפחה על הים וכו' – מה שלא זכו קודם, וקיבלו דרגה של נבואה ברורה כל כך שאמרו שירה בלשון נוכח, ואז נתעלו למדרגת בנים, לאחר הניתוק המוחלט מהשפעת טומאת מצרים, כשטבעו המצרים בים סוף.

ביאורים בפסוקי ההלל

נלקט מתוך שיחות רבינו שליט"א בזמנים שונים

עבדך בן אמתך

אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי.

המפרשים ביארו בזה, כי עבד שהיה פעם בן חורין, ונמכר לעבד, הרי הוא רוצה להיות בן חורין, אלא שאין לו ברירה, והוא מוכרח להיות עבד, ולכן צריכים לקשור אותו במוסרות שלא יברח.

אבל עבדך בן אמתך, שנולד עבד, אינו מרגיש שום חיסרון בעבודתו, ואדרבה הוא שמח ומרגיש טוב במה שהוא עבד, שיש לו אדון טוב שנותן לו לחם לאכול ובגד ללבוש, ולכן "פתחת למוסרי", אפשר לפתוח ולנתק את מוסרותיו, כי אין חשש שיברח מהאדון.

הללו את השם כל גויים

הללו את השם כל גויים וגו' כי גבר עלינו חסדו, צריך ביאור וכי מפני שגבר עלינו חסדו צריכים הגויים להלל, הרי החסד נעשה לנו ולא להם, ומה הגויים שייכים לזה, ועיין פסחים דף ק"ח.

ובחידושי הגרי"ז (עה"ת עמ' 108) כתב לבאר כי ישנן ב' מיני ברכות, יש ברכת הודאה על קבלת הטובה, ויש ברכת השבח כשרואים את גבורות השם, וכשהגויים רואים את הניסים והנפלאות שהקב"ה עושה איתנו, אף על פי שהם לא קיבלו שום טובה בזה, מכל מקום הם צריכים להלל ולשבח, כי הם רואים את גבורות השם.

אבל אנחנו חייבים לא רק בהלל אלא גם בהודאה, כי אנחנו לא רק רואים את גבורות השם, אלא אנו גם מקבלי הטובה.

וזהו שכתוב "הללו" את השם כל גויים, היינו שהגויים חייבים רק בהלל, כי הם רק רואים גבורות השם, ולא קיבלו טובה בעצמם, אבל אנחנו חייבים גם בהודאה, מפני שאנו קיבלנו את הטובה, ויש לנו חיוב הודאה על זה, וזהו שממשיך הפסוק "הודו" לה' כי טוב וגו'.

ומזכירים יאמר נא ישראל וגו', יאמרו נא בית אהרן וגו', יאמרו נא יראי השם וגו', היינו שכל אחד חייב בהודאה כפי דרגתו ומצבו.

טוב לחסות בה'

טוב לחסות בה' מבטוח באדם, ידוע מהגר"א שפירש בזה, כי לבטוח היינו כשאדם מבטיח הבטחה, וסומכים על הבטחתו, ולחסות היינו אפילו בלי הבטחה, הולכים ומחפשים מחסה אצלו. ועל זה אמר טוב לחסות בה', היינו למצוא חסיון אצל הקב"ה אפילו בלי שהבטיח לי, זה יותר בטוח מאשר לסמוך על אדם שהבטיח לי.

דחה דחיתני לנפול

כל גויים סבבוני בשם השם כי אמילם, סבבוני גם סבבוני בשם השם כי אמילם, סבבוני כדבורים דועכו כאש קוצים בשם השם כי אמילם, דחה דחיתני לנפול והשם עזרני.

לכאורה הרי הוא בעל ביטחון, שאומר בשם השם כי אמילם, ומבין שאינו יכול לנצחם כי אם בשם השם, ואף על פי כן נעשה יותר גרוע, וכפי שנאמר בהמשך סבבוני גם סבבוני וגו', ואחר כך הוא אומר עוד פעם בשם השם, ושוב נעשה יותר גרוע, כמו שכתוב סבבוני כדבורים וגו', ורק לבסוף כשאומר דחה דחיתני לנפול – אז השם עזרני.

והטעם בזה שמעתי ממו"ר הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל, כי אף על פי שאמר בשם השם, עדיין יש כאן חיסרון באמונה, מפני שסבור כי הצרה באה לו מהגויים, כמו שאמר "סבבוני", "סבבוני", ואינו מכיר שהם רק כגרון ביד החוצב בו, והקב"ה הוא שעושה זאת ולא הגויים, ומאחר שאינו מכיר שהכל מן השמים, הרי הוא נופל וחוזר ונופל.

רק לבסוף כשאמר "דחה דחיתני לנפול" היינו שהוא כבר מבין שזה לא "הם" אלא "דחיתני" – הקב"ה הוא שדוחה אותי, כאשר יש ההכרה

אני אמרתי בחפזי

אתהלך לפני השם בארצות החיים וגו'. שמעתי מהגרצ"פ פרנק בשם המהר"ל דיסקין שאמר לפרש בדרך צחות, כי כשהיה דוד במצב סכנה ומוות אמר לה' שיצילנו בעבור ש"אתהלך לפני השם בארצות החיים", שמקבל על עצמו עול עבודתו יתברך. "האמנתי כי אדבר" סבור הייתי שאעמוד בזה, "אני עניתי מאד" מחמת עניתי וצערי קיבלתי על עצמי כן בקבלה שלמה וגמורה, אך כיון ש"אני אמרתי בחפזי" שהייתה הקבלה בחפזה, נמצא לבסוף "כל האדם כוזב".

מה אשיב לה'

מה אשיב לה' כל תגמלוהי עלי, אדם צריך להכיר טובה ולהשיב להקב"ה על כל החסדים שעושה עימו, אבל השאלה היא מה אשיב לה' מה חסר להקב"ה שאנחנו יכולים להחזיר לו.

והתשובה היא כוס ישועות אשא ובשם השם אקרא, תחילה צריכים להכיר שיש כאן ישועה, וכל מה שיש לנו אינו באופן טבעי, אלא ישועה מהקב"ה, שרצונו יתברך נותן לנו את כל החיים.

ובדרך כלל אדם מרגיש שהחיים הולכים באופן טבעי, ואינו מרגיש שזקוק לישועה, אבל האמת היא שכל רגע בחיים אדם זקוק לישועת הקב"ה, וכל מה שהוא חי בבריאות וממשיך להתקיים, ומה שיש לו שכל כיצד להתנהג, זה חסדי הקב"ה, ומי שהוא בעל אמונה, אם יחשוב ויתבונן, זה מחייב הכרת הטוב, ולא שייך להיות כפוי טובה ולהתכחש לכל הטובות שקיבל, שזה נגד המצפון ונגד השכל.

ועל זה כתוב "כוס ישועות אשא", היינו שצריך תחילה להכיר ולהרגיש שהוא זקוק לישועה, ואז "ובשם השם אקרא" – להודות להקב"ה שהוא המושיע, ולהתפלל ולבקש שהישועה תימשך.

וכפי שתרגם אונקלוס על הפסוק (בראשית יב, ח) "ויקרא בשם השם" וצלי בשמא דה', היינו שקריאה בשם השם זה תפילה, ותפילה כוללת שבח בקשה והודאה, וכן "בשם השם אקרא" הכוונה לכל חלקי התפילה: שבח, הודאה על העבר, ובקשה על להבא.

ובשם השם אקרא

והנה בהמשך כתוב "לך אזבח זבח תודה ובשם השם אקרא", וצריך ביאור מדוע כפל שנית "ובשם השם אקרא".

ונראה לפי מה שביאר הרמב"ן על הפסוק (שם) ויקרא בשם השם, שאברהם אבינו פרסם את האמונה בכל העולם, וכן כתוב "ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם השם אל עולם" (שם כא, לג), ופירש רש"י: שעל ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו.

ובזה יש לפרש "לך אזבח זבח תודה ובשם השם אקרא", שמלבד התפילה, צריך גם לפרסם את האמונה ואת ישועת הקב"ה.

נדרי לה' אשלם

נדרי לה' אשלם, הענין בזה כמו שכתוב (בראשית כח, כ) וידר יעקב נדר וגו' [וכן ידוע לי מאאמו"ר זצ"ל כשנלקח לצבא במלחמת העולם הראשונה, והיה בתוך המלחמה, נדר שני נדרים וניצל, ולא סיפר לנו מה היו הנדרים], וגם כאן הפסוק מדבר באדם שהיה זקוק לישועה, כמו שכתוב "כוס ישועות אשא", ונדר נדרים שיעמדו לו לזכות.

ולאחר שזכה לישועה ובא לשלם את הנדרים, צריך לשלם אותם בפרסום, נגד כל עמו, שעל ידי זה תתפרסם האמונה, כמו שמצינו בקרבן תודה, שהיו מביאים עימו ארבעים חלות, וצריך לאוכלן בתוך יום ולילה, כדי שיזמין הרבה קרואים לסעודתו שלא יהיה נותר, ועל ידי זה יהיה פרסום הנס ופרסום ההודאה.

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת תזריע החודש – ענייני תפילה כ"ג - תשפ"ב | גליון מס' 213

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוינ' ע"ה

סמיכת גאולה לתפילה – החיוב לצרף כל בראשית להחודש הזה לכם [ב']

ולא היינו צריכים להיות מעורבים באיזו נחלת גוים שהיא, אם לא היתה בעיה עם נחלת גויים הרי שכל ספר בראשית וחלק מספר שמות לא היה ניתן לנו בכלל, היתה ניתנת לנו תורה שהיא נוגעת רק לנו בבחינת היותנו עבדים של הקב"ה. אבל, כיון שאנו צריכים להימצא בעולם הזה, אנחנו נמצאים פה, איננו נמצאים בנחלתנו שלנו אלא בתוך מקום שהוא בעצם נחלת גוים, לכן צריך להתחיל מבראשית.

הפירוש של נחלת גויים מתכוין בעצם לכל העולם הזה כולו, זה מה שמפורש כאן, שאין לנו פה מקום, בעולם הזה אין לנו מקום בלי להיות ליסטים. איננו יכולים להיכנס הנה, אין לנו פה מקום, זה לא מקום שלנו. פה בעולם הזה, כדי שאנחנו נוכל להיכנס הנה אנחנו חייבים להיות ליסטים. או לסטים בכח או לסטים בערמה.

ליעקב יש את העולם הזה רק על ידי שהוא לוקח אותו מעשו

הגר"א כותב בתחילת פירושו למגילת אסתר [הפירוש ע"ד הרמז], שאלמלא היה יעקב נוטל את הבכורה וגונב את הברכות מעשו לא היה ליעקב בכלל מקום בעולם. הוא היה צריך רק לצפות לנדבת ליבו של עשו, לפירורים מתחת שולחנו של עשו, עד כמה שעשו יתן לו כך יהיה לו וחוז' מזה אין לו כלום. יעקב ועשו חילקו ביניהם את העולם, יעקב לקח לחלקו את העולם הבא ועשו לקח לחלקו את העולם הזה. העולם הזה כולו מתחילתו ועד סופו כולו נחלת גויים, הוא לא שלנו, אין לנו פה שום דבר משלנו, זה לא משלנו, זה לא העולם שלנו, אנחנו לא חיים בו, זאת לא צורת החיים שלנו, זה לא המקום שאנחנו צריכים בו לחיות, זה לא מקומנו. מקומנו שלנו זה העולם הבא, שמה, בעולם הבא זה עצם חיינו.

נתבאר בשבוע הקודם שהמצב של יום לאומות העולם מחייב תפילה, "כי אליך אקרא כל היום", ובארנו בדברי הירושלמי האומר שאסור להפסיק בין פרשת פרה לפרשת החודש והסימן לכך הוא שלא מפסיקים בין הכוס השלישית לרביעית, שהעניין בזה שאחר הגאולה אסור להפסיק ולא להמשיך מיד ל"ולקחתי", ולכן אחר ג' הפרשיות המכוונות כנגד ג' לשונות גאולה, כשמגיעים לטהרה של פרשת פרה, חייבים להמשיך מיד לפרשת החודש, שהיא ה"ולקחתי אתכם לי לעם", וזה עניינה של סמיכת גאולה לתפילה. עתה נמשיך לבאר כי כל שינוי מצב מחייב תפילה שמחברת אותו להחודש הזה לכם, וכפי שיתבאר מתוך דברי רש"י שהתורה פותחת בבראשית כדי לצרף את נחלת גוים להחודש הזה לכם.

התורה פותחת בבראשית כי אנחנו בנחלת גוים

פרשת "החודש הזה לכם" ניתנה כפרשת הגאולה, ב"החודש הזה לכם" כתובה כל גאולת מצרים כמו שכתוב במפורש בפסוקים, כאן נאמרה הפרשה של הגאולה.

ידועים דברי רש"י בתחילת התורה, המביא מדברי חז"ל "אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

כתוב כאן שבשביל התועלת הזאת ניתנה לנו כל התורה מבראשית ועד החודש הזה לכם, אבל באמת, לולא הטעם הזה, התחלת התורה מצידנו היתה צריכה להיות מהחודש הזה לכם. נמצא, שהתחלת התורה בעצם, בכל מה שנוגע לנו עצמנו, אילולא הטעם הנוסף הזה של לתת להם נחלת גויים, אילו זה לא היה מעניין אותנו, או לחילופין אם היינו במצב שהיינו בנחלתנו שלנו

אנחנו נמצאים בעולם הזה בפרוזדור. פירוש המילה פרוזדור
שזה מקום מעבר, אבל זה לא מקום שעשוי לשים שם מיטה. אמנם
בשעת חירום כידוע שמים מיטה אף בפרוזדור, אבל כשאין שעת
חירום, כשהעולם כתיקונו, כשהעולם כמנהגו, הרי אז הפרוזדור
הוא מקום מעבר, לא שמים שם כיסא ולא שמים שם מיטה, זה לא
מקום מנוחה, זה מקום מעבר. פה לא יושבים, פה לא גרים,
פרוזדור זה לא מקום לגור. כל המצב שיש ליעקב איזו אחיזה כל
שהיא בעולם הזה, שהוא נמצא פה בכלל, זה רק על ידי שהוא לקח
את הדברים באופן שמבחינת העולם הזה זו נקראת לקיחה שלא
כהוגן.

עשו הרי צודק בטענת "ויעקבני זה פעמים את בכרתי לקח
והנה עתה לקח ברכתי", וגם אם נניח שעל הבכורה יש איזה מקום
לטענה שהיא שונה בעיניו בדיוק נזיד עדשים כפי ששילם לו יעקב
בעד זה, אבל בכל אופן בכרכה הרי רואים להדיא שהיא ודאי היתה
בערמה, הכרכה ודאי היתה לא בדרך היושר, היינו, לא בדרך
היושר כפי שנראה יושר פה, לא במהלכי היושר של פה.

בראשית מצרפת את נחלת גוים להחודש הזה לכם

נמצא, שאם אנחנו רוצים להיכנס באיזה אופן שהוא לנחלת
גוים, להחזיק מעמד, שנוכל לעמוד ויהיה לנו קיום כל שהוא,
שיהיה לנו כיסא לשבת, אנחנו חייבים להיות ליסטים, אנחנו
חייבים לקחת דבר שהוא לא חלקנו, זאת נחלת גוים זאת לא
נחלתנו.

בשביל זה ניתן כל ספר בראשית, כדי לקבוע צורה של תורה
שחלה גם בתוך המהלך הזה הנקרא נחלת גוים. בספר בראשית
כתובה כל צורת התורה באופן שבו חיים פה בעולם הזה, איך
האבות חיו, איך מהלך החיים פה בעולם, וזה כבר מיישב את טענת
ליסטים אתם, "כדי שלא יאמרו אומות העולם ליסטים אתם", אבל
על כל פנים, הרי ודאי שהתורה שנוגעת לנו מבלי שייכות למהלך
הזה שנקרא נחלת גוים, התורה שניתנה לנו בשבילנו שהיא החיי
עולם שנטע בתוכנו, התורה הזאת היא מהחודש הזה לכם והלאה.

"לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם",
כאן מתחילה התורה, וזה מה שמתחיל כאן ב"חודש הזה לכם",
כאן בחודש ניסן מתחיל המהלך הנוסף הזה, המהלך החדש הזה
שהוא הנקרא המהלך של כלל ישראל בעולם. זה מהלך בפני
עצמו, מהלך שלא שייך לנחלת גוים, הוא רק נחלתנו שלנו. זה
סדר אחר של חיים, סדר אחר של קיום.

כתוב בדברי הגר"א [חלק כתוב גם באדרת אליהו וחלק כתוב
במקומות אחרים בגר"א] ש"בראשית" ו"החודש הזה לכם"
שניהם מדברים על אותו נושא, ההתחלה של התורה שהיא
בראשית וההתחלה של התורה שהיא החודש הזה לכם, שניהם
מדברים על אותו נושא בדיוק.

"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", מה מונח
במילה בראשית, איזו בריאה מונחת כאן, מה נברא במילה
בראשית. מסביר הגר"א שבמילה בראשית נבראה ההתחלה של
מה שנקרא מהלך בכלל. במילים שלו הוא קורא לזה בריאת הזמן.
כאן נבראה ההתחלה של מה שנקרא תהליך, מה שנקרא מהלך

בעולם. זה המכוון ב"בראשית ברא אלקים את השמים ואת
הארץ", כאן התחיל מהלך.

זולת בראשית לא היה כלל את הענין הזה שנקרא מהלך,
שנקרא סדר דברים קודם ומאוחר, מהלך של דברים. ב"בראשית
ברא אלקים" כתובה התחלה, בראשית, זאת תחילתו של מהלך,
על כל ראשית יש המשך. במילה בראשית כתובה בריאת הזמן,
שהיא הבריאה הכוללת ביותר והמוקדמת ביותר של כל הבריאה.
כל הבריאה כולה נתונה בתוכה, כל סדר הדברים בבריאה, כל
הסדרים נמצאים בתוך המערכת הכללית הזאת, שהיא מערכת
שמקיפה את כל עניין הבריאה הזה כולו, זאת היא המערכת של
סדר, של מהלך, של מה שנקרא זמן.

עתה, בתוך המהלך הזה גופא ישנו חידוש, בתוך העניין הזה
עצמו ישנו חידוש ששייך לכלל ישראל בעצמו, "החודש הזה
לכם", כאן התחדש העניין שישראל מקדשים את הזמנים, [עיי'
ברכות מ"ט ע"א "ישראל דקדשינהו לזמנים"], כאן התחדשה
הנקודה שכלל ישראל יש להם מערכת זמן לגמרי אחרת, היינו,
סדר דברים שהוא מעיקרו אחר. באמת ב"החודש הזה לכם"
כתובה "בראשית" אחרת, כאן נמצאת הבראשית שלנו שבזה
אנחנו לא שותפים בשום נחלת גוים. בבראשית ההיא, הבראשית
של סדר הבריאה, אנחנו שותפים עם נחלת גוים, בסדר הבריאה
הזה שותפים כולם, כל מי שנמצא בתוך הבריאה, הוא כפוף, הוא
נמצא, הוא שייך למערכת הזאת. אולם בבראשית המחודשת הזאת
הנקראת החודש הזה לכם, כאן זה רק שלנו בלבד. בהחודש הזה
לכם, יש כאן סדר זמנים אחר, זו מערכת בריאה אחרת, זה בראשית
אחר.

המועדות הם ההליכה שלנו הממשיכה את החודש הזה לכם

שנינו בתחילת מסכת ראש השנה "באחד בניסן ראש השנה
לרגלים", מי שיש לו אוזן לשמוע, צריך להתבונן מה פירוש
המילה רגלים, למה המועדות נקראו על שם הרגלים, אכן, ודאי,
אנו עולים לרגל, אבל ודאי זו לא סיבה מספקת לקרוא למועדות
בעצמן על שם הדבר שעל ידו אנו מגיעים מהבית לבית המקדש,
במה זכתה הרגל עד כדי כך, אותה רגל המובילה אותנו מהבית אל
בית המקדש, שעל ידה אנחנו מקיימים את העליה לבית המקדש.

אף זאת עלינו להבין מדוע העליה לבית המקדש נקראת עליה
לרגל, וכך אנו אומרים בתפילה "בשלוש פעמי רגלינו", אלו הן
פסיעות רגלינו, וכלשון הפסוק "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב",
וכפי שדורשת הגמרא בחגיגה (ג' ע"א) "דרש רבא, מאי דכתיב
מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב, מה נאין רגליהן של ישראל בשעה
שעולין לרגל, בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, שנאמר
נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם, אלקי אברהם ולא אלקי יצחק
ויעקב, אלא אלקי אברהם שהיה תחילה לגרים". המועדות פסח
שבועות וסוכות נקראים פסיעות רגלינו. לכאורה זה נראה רחוק
מאד, לקרוא לעצם המועד "בשלוש פעמי רגלינו", פסיעות
הרגליים שלנו.

אכן, הדבר ברור, שהעניין המיוחד שנתחדש כאן ברגל זה
המהלך האחר, נתחדש כאן שרגלינו הן רגלים אחרות, כאן אנחנו
הולכים בצעדים שלנו, כאן אנחנו הולכים במהלך אחר, הַרְגָלִים
זה המהלך שלנו, אלה הם פעמי רגלינו. זאת לא ההליכה

שהולכים, מתחדש כאן משהו בעצם עניין ההליכה, התחדש כאן משהו בעצם המהלך, ולכן המועד נקרא רגל.

באחד בניסן ראש השנה לרגלים, החודש הזה חודש ניסן הוא ראש חדשים לעניין הזה שנקרא רגלים, כאן זה מתחיל. במילים "החדש הזה לכם", כאן טמון ה"ישראל דקדשינהו לזמנים", כאן טמון המהלך המיוחד שלנו, כאן כתובה הבראשית שלנו, ומהבראשית הזאת, ההמשך הוא ברגלים, ההמשך מהבראשית הזאת אלו פעמי רגלינו. פה, רק אנחנו הולכים, כאן נמצאים העקבות של ההילוך הזה שהם רק שלנו.

"מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב", בתו של אברהם אבינו שהיה נדיב תחילה לגרים, כתוב כאן שההליכה, העליה לרגל, זה המשך של הבראשית שלנו, המשך של הבת נדיב, כאן, בעליה לרגל במסוים, אנחנו מייחסים את עצמנו לאברהם אבינו, אנחנו ממשיכים פה את הדרך שאברהם אבינו התחיל. כאן, במקום הזה שמדבר על עליה לרגל, מייחסים אותנו לאברהם אבינו, וכאן נקרא אברהם אבינו בשבח הזה שהוא תחילה לגרים.

פירוש המילה גר, זה אדם שזונח מהלך אחד ומתחיל מהלך אחר, והמהלך האחר הוא בשום פנים ואופן לא המשך של המהלך הקודם אלא כלפי המהלך הקודם הוא נקרא קטן שגולד, זאת לידה חדשה. אברהם אבינו פתח את העניין הזה של קטן שגולד, שזה האופן המירבי שאנו יכולים לשמוע במה שנקרא התחדשות, ההתחלה של המהלך הזה, התחלת העניין הזה, מתחילה בנדבת ליבו של אברהם, בת נדיב, זה אברהם שהיה נדיב, והוא היה תחילה לגרים. [המתבונן יוכל לשמוע איך השורש של פרשת החודש נמצא בפרשת שקלים, הכל מתחיל בבת נדיב, תחילת המהלך היא בנדיבות, ואין כאן המקום להאריך בזה]. אלו הם פעמי רגלינו.

כל שינוי מצב מחייב תפילה

החובה הגמורה שלנו, מכח דברים אלו, היא לסמוך גאולה לתפילה, היינו, תמיד כשאנו מזכירים גאולת מצרים, ההזכרה שאנחנו חייבים להזכיר בכל יום ויום פעמיים, כפי שנפסק להלכה שמזכירים יציאת מצרים ביום ובלילה, אותה הזכרת יציאת מצרים מחייבת אותנו כאמור לעמוד לפני ה' ולהתפלל. נמצא, שכאן, בתפילה, זה המקום שבו מתקיים בשבילנו ה"ולקחתי אתכם לי לעם", כאן נמצאת ההתחדשות שלנו, כאן, בתפילה, נמצאת פרשת החודש שלנו.

המדובר הוא על התפילה שהיא עמידה לפני ה', כפי שהארכנו כבר, ואותה תפילה שהיא עמידה לפני ה', היא באמת שינוי מצב מעיקרו. אנחנו שמים את עצמנו במצב אחר, בקיום אחר, בעמידה אחרת, אנחנו מתעמדים בצורה אחרת, יש כאן שינוי בעצם העמידה. באותה תפילת העמידה, תפילת שמונה עשרה, שלתפילה הזאת אנחנו צריכים לסמוך את הגאולה, או באופן השני שאת התפילה הזאת אנחנו צריכים לסמוך לגאולה, איך שנאמר, שני הדברים הם אמת [כשני האופנים שכותב רבנו יונה], התפילה הזאת היא תפילה שהיא בפירוש שינוי מצב, שינוי עמידה, שינוי בעצם הקיום. בכך התפילה אנחנו עומדים בצורה אחרת, צורת העמידה היא אחרת, אנחנו במקום אחר, אנחנו באזור קיום אחר, זו צורה אחרת לגמרי, זה שינוי מצב בעולם אחרי התפילה.

אלו הן התפילות הקבועות המסודרות בכל יום ויום. כל שינוי מצב בעולם מחייב תפילה. היום, יש בו השתנות, שינוי מצב, יש בו בוקר ויש בו ערב, יש בו התחלה וסוף ניכרים, זריחת השמש ושקיעת השמש, ושני המצבים האלה מחייבים תפילה, כל מצב משתנה מחייב תפילה, לעומת זאת, הלילה אין בו שינוי מצב ניכר בתוך עצמו, שינוי המצב של הלילה זה השינוי ליום וזה כבר מחייב את התפילה של היום אבל הלילה כלילה אין בו היכר של שינוי מצב, לכן הוא מחייב רק תפילה אחת. על כל מצב ומצב אנחנו חייבים תפילה אחרת, וכך גם יש זמן הנקרא מועד, היינו, זה זמן חדש, זמן שיש לו שם בפני עצמו, זה שייך באיזה אופן שהוא למערכת הנקראת בשבילנו פעמי רגלינו, והזמן הזה מצד עצמו אף הוא מחייב עוד תפילה. כל שינוי מצב בעולם, כל איזה שהוא אופן שהדברים עומדים, כל צורה וצורה איך שהעולם נהיה, שהעולם משתנה, מחייבת תפילה, היינו, זה מחייב שאנחנו נכנסים לתוך מצב חדש במערכת שלנו.

כך זה בכל מצב חדש. הלכתחילה של תפילת השחר הוא בעת זריחת השמש, הלכתחילה של תפילת מנחה שהיא תפילת הערב, הוא בעת שקיעת השמש, והלכתחילה של תפילת ערבית זה בתחילת הלילה. זה עיקר הזמן. אמנם יוצאים ידי חובה בכל מה שעדיין נקרא התחלה, או בכל מה שנקרא הערב, ערוב היום, אבל זה הזמן לכתחילה כדאיאת בברכות (כ"ט ע"ב) "דאמר רבי חייא בר אבא מצוה להתפלל עם דמדומי חמה, ואמר רבי זירא מאי קראה ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים", וברש"י שם "עם דמדומי חמה, תפלת יוצר עם הנץ החמה ותפלת המנחה עם שקיעת החמה. ייראוך עם שמש, זו תפלת יוצר. ולפני ירח, זו מנחה". זה עיקר הזמן, [מנהגנו להתפלל מנחה גדולה, זו פרשה בפני עצמה, ואין כאן מקומה].

כל בראשית צריכה להצטרף לבראשית של החודש הזה לכם

וכך, כל שינוי מצב מחייב תפילה, בכל פעם שהעולם מגיע למצב שנראה כסוף היום, או בכל מצב שהעולם נראה בצורה מסוימת, אנחנו חייבים להשתייך אליו במהלך שלנו, אנחנו חייבים לקרוא עליו את ה"החודש הזה לכם" שלנו. סדר הזמן כמו שהוא, מחייב את התפילות משום שהתפילות שלנו הם צורת "החודש הזה לכם", אלה הם פעמי רגלינו בתוך מערכת הזמן, כאן נמצא החודש הזה לכם בתוך הבראשית, זה האופן שבו אנחנו שמים את עצמנו וכך אנחנו מכניסים את הבראשית שלנו לתוך הבראשית של סדר העולם, בתוך הבראשית שהיא נחלת גויים. בכל שינוי מצב בסדר הזמן, נמצא שיש כאן זמן חדש, זמן חדש מחייב תפילה חדשה, זמן חדש מחייב שאנחנו נתייחס אליו ונשתייך אליו באופן של החודש הזה לכם שלנו, במערכת שלנו, במהלך שלנו, אלו המהלכים שלנו שאנחנו הולכים איתם.

סמיכת גאולה לתפילה מתחייבת מבראשית

כאן כתוב שהגאולה מחייבת תפילה, היינו, כל גאולה וגאולה, כל הזכרה של גאולה, כאשר אנחנו משייכים את עצמנו לגאולה הזאת, היא מחייבת תפילה. זה הרי מה שמפורש כאן בדברי רבינו יונה בתירוץ הראשון, שהדין של סמיכת גאולה לתפילה הוא משום שהגאולה מחייבת שתבוא תפילה לאחריה ולא משום

שהתפילה מחייבת שתהיה גאולה לפנייה. רבנו יונה אומר שמכיון שגאלנו לכן אנחנו צריכים מיד אחרי כן להתפלל ולהיות לו לעבדים, נמצא שהדין של סמיכת גאולה לתפילה הוא דין בגאולה ולא דין בתפילה. הגאולה מחייבת שתבוא תפילה אחריה מיד, הגאולה מחייבת אותנו להתפלל, כך זה בגאולה הזו, וכך כל גאולה וגאולה מחייבת אותנו להתפלל.

זו החובה הגמורה שלנו, זו לא חובה שכתובה באיזו מצוה בתורה אלא היא כתובה בבראשית שהיא המצוה הראשונה שנצטוו ישראל, הבראשית שלנו. בבראשית שלנו כתובה החובה הזאת, שאנחנו חייבים לעבור את העולם ולצעוד בו בפעמי רגלינו, אנחנו צועדים, אנחנו הולכים בתוך העולם הזה במהלך שלנו. אכן, איך הדבר הזה מתקיים למעשה, איך אנחנו הולכים במהלך שלנו בתוך מערכת הזמן של העולם, הקיום של זה הוא על ידי תפילה, המהלך שלנו במערכת הזמן, זאת התפילה. כך זה מתקיים.

התפילה היא הדבר היחידי שמתייחס לכל שינוי, כל שינוי זמן מחייב תפילה, פירוש הדבר, אנחנו עומדים לפני ה', שם אנחנו עומדים, כמו שאמר ה' לאברהם אבינו "התהלך לפניי", שם אנחנו נמצאים, שם נמצא המהלך שלנו, עתה, בכל שינוי מצב מרע לטוב, יש כאן השתנות שהיא, והיא מחייבת תפילה. כל גאולה וגאולה שיש לנו מחייבת לסמוך לה מיד תפילה, ולא להפסיק, חייבת לבוא תפילה אחרי כל גאולה וגאולה. והמכוון בזה, כל גאולה וגאולה אנחנו צריכים לתפוס אותה, לקבל אותה, כדי להעמיד את עצמנו יותר לפני ה', כדי להכניס את עצמנו יותר לתוך המהלך הזה. כל דבר ודבר צריך להיות מנוף לקרב אותנו יותר למהלך שלנו, לקרב אותנו יותר פנימה, לקרב אותנו יותר לבראשית שלנו, להחודש הזה לכם שהוא שלנו.

כל יום – אפילו של גאולה – מחייב תפילה

עתה נחזור להבין את העניין שפתחנו בו, כאן נמצא העומק המיוחד של "חנני ה' כי אליך אקרא כל היום", וכפי שאומרים חז"ל שהכונה לעולם הזה שהוא יום לאומות העולם ולילה לישראל, דוד המלך לא מדבר פה על חושך הלילה באמת, היינו על תפילה במצב שהוא לילה באמת, העומק המיוחד שישנו כאן לא נגמר בזה שממצב הלילה אנחנו מתפללים, אלא צריך לדעת שאנחנו מתפללים אפילו כשיש מצבים של יום, זאת היא ההדגשה.

כל מיני מצבי יום שישנם בעולם הזה, אומות העולם מקבלים אותם כיום, אומות העולם נעצרים ב"וגאלתי", אולם אנחנו לוקחים את ה"וגאלתי" הזה ועושים ממנו קריאה, עושים ממנו תפילה. אנחנו לוקחים כל "וגאלתי" ולא נשארים בו, אלא כל "וגאלתי" שלנו אז הוא סיבה לתפילה כדי להגיע ליום באמת, ליום האמיתי, לאותו יום שעליו כתוב (זכריה י"ד ז') "והיה יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה והיה לעת ערב יהיה אור", וכמו שאומרים בפיוט בהגדה של פסח "קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה" וממשיכים ומסיימים "תאיר כאור יום חשכת לילה".

אנחנו תמיד בתפילה לאור הזה, לעולם אנחנו לא נעצרים, זה לא שייך אחרת. ברגע שאנחנו נעצרים, אנחנו עוברים ויוצאים מהמצב של החודש הזה לכם, שהכונה בזה שהוא תמיד חודש, תמיד חדש. המהלך הוא תמיד קדימה, המהלך הוא תמיד חדש,

המהלך, לא שייך שתהיה בו כלשהו של התיישנות, זה לא יכול להתיישן.

כשרוצים לכלותינו, באים בטיעון הזה "ישנו עם אחד" וכמו שאומרים חז"ל (מגילה י"ג ע"ב) ישנו עם אחד שהם יְשָׁנִים מן המצוות. ישנו עם אחד הכוונה עם יְשָׁן, עם ישן צריך ללכת לאבדון, ברגע שאנחנו יְשָׁנִים אנחנו צריכים ללכת לאבדון. ברגע שאנחנו לא במהלך שלנו, שאנחנו לא במהלך של החודש הזה לכם, אין לנו פה זכות קיום, אנחנו לא חיים. החודש הזה לכם, זאת היא צורת החיים שלנו, תמיד חדש, תמיד רענן, תמיד הולך קדימה, אף פעם לא מתיישן, אף פעם לא נרדם על מצב קודם. ישנו עם אחד, זו סיבה לכליה. עתה, באופן אחד בלבד אנחנו יכולים להתחדש תמיד, האופן האחד והיחידי זה על ידי תפילה, כאן נמצאת נקודת החודש שלנו.

כל נס מאיר את הלילה – והוא סיבה נוספת להתפלל ליום

אליך אקרא כל היום, הכוונה בזה, אצלנו אין יום, הרי מפורש בדברי חז"ל, שכל הניסים כולם, כל מה שקרה לכלל ישראל מהניסים, כולל ניסי מצרים, נס פורים, כל הניסים כולם, הם כולם נקראים דבר שמאיר את הלילה, כך כתוב בגמרא ביומא הדורשת (כ"ט ע"א) הדורשת את מזמור כ"ב בתהלים "למנצח על אילת השחר" על אסתר, ושם אומרת הגמרא "אמר רב אסי למה נמשלה אסתר לשחר, לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הניסים". כאן כתוב שהניסים כולם זה דבר שקורה בתוך לילה. המצב הבסיסי, המצב הראשון, המצב ההתחלתי, הוא מצב של לילה, וכל הניסים כולם זה מצב של "ויאר את הלילה", זה מאיר לילה.

עתה, אנחנו, מכל נס ונס, היינו, מכל נקודה של אור שהיא מאירה לנו את הלילה, הרי שכל נקודה של אור היא בשבילנו עוד סיבה להתפלל לאור של יום, לאור האמיתי, לאור הגדול. כל גאולה וגאולה היא סיבה בשבילנו להתפלל עוד, ועוד, יותר, ויותר. כל רמז שמראים לו לאדם בתוך לילה איך נראה אור, הרי שהוא ירוץ לקראתו.

המועדות, שהם פעמי רגלינו, הסיבה לכך היא משום שבמועדות הראו לנו איך נראה האור שאלינו אנחנו הולכים, במועדות קרו דברים כאלו שהראו לנו משהו מהאור, לכן אנחנו הולכים אליהם.

"אליך אקרא כל היום", כל מה שנקרא יום, אפילו בלשון שלנו, לא מדובר פה על העולם הזה בלבד אלא אפילו על מה שנקרא יום בשבילנו, אפילו הגאולות שהיו, אזי "אליך אקרא כל היום". אנחנו לא נעצרים בגאולה. הגאולה טובה בשביל נחלת גוים, אבל אנחנו לא נעצרים בשום גאולה, אנחנו לא נעצרים בימים האלה שהם כאילו, אלא אנחנו רוצים את היום ממש.

נאחל לכולם חג כשר ושמח, שבאמת נזכה כולנו להארה, הארה של גאולה שנוכל באמת לברך "אשר גאלנו וגאל את אבותינו", ואת ההארה הזאת של גאולה שנזכה לסמוך אותה לתפילה.

דקדוקים והידוורים בהלכות חג הפסח

מלוקט מספרי וכתבי מדרש פוסק הדוד

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

בדיקת חמץ

א יתפלל ערבית בזמנה וימחר לבדוק לפני שכלה אור היום, דהיינו ע"ב דקות לאחר השקיעה.

ב מנהגינו לכבות האור בחדר בשעת הבדיקה, וכך נהג אבי צ"ל, ואף שכמה גדולים לא הקפידו בזה.

ג במקומות שקשה להכניס לשם נר, יכול לכתחילה לבדוק לאור פנס (אלקטרי).

ד יש לבדוק חמץ גם בחדר המדרגות ובמחסן, וכן לדאוג שלא ישאר חמץ בפח האשפה המשותף, השייך לדיירי הבניין [או שהוא בבעלות דיירי הבניין, או אפילו הוא של העירייה אם עומד בחצר הבניין].

ה הנוהגים לומר בפני שלושה לפני הבדיקה [שני עדים כשרים, והשלישי מועיל גם אם הוא קרובו - וכדון הפקר], "אני מפקיר כל זכות שיש לי בגג, ובמקלט, בחדר מדרגות, בפח האשפה ובמקומו", ובכך נפטרים מלבדוק שם.

ו הבודק בביתו ונוסע לחנות או משרד וכדו' לבדוק, לא יברך שוב, אלא יכוון בברכתו בבית להוציא גם את הבדיקה שם. [וישתדל שלא לדבר בעניינים אחרים עד שמסיים הבדיקה שם].

ז בבדיקה, מצווה בו יותר מבשלוחו, אלא אם הוא משלם לבדוק.

ח דעת הרמ"א (ת"ב ב) שלכתחילה יש להניח פתיית חמץ שיהיה לברכה על מה לחול. וע"פ סוד יש שנהגו להניח עשרה פתייתם. וצריך שיהיה פתיית אחד בשיעור כזית, כי בפחות מכך יש הסוברים שאין חיוב בדיקה (עי' שו"ע סי' תרמ"ב סעי' ז ובמ"ב ושעה"צ שם), [שמאחר שכל אחד מהם כרוך בנייר, אינם ראויים להצטרף, ואין עליהם חיוב ביעור].

ט בחור שלן בשיבה בודק לאור הנר בלילה שלפני חזרתו לביתו לאחר צאת כוכבים, ולא יאכל קודם הבדיקה. אבל לא יברך, וכדון הבודק קודם ליל י"ד.

וראוי שישכור מאביו חדר בביתו לפני ליל י"ד ויצא בברכת אביו ויבדוק החדר, ויקיים מצות בדיקת חמץ בזמנה [מאחר ונתחייב בה בשיבה], וכ"ש שבאם לא בדק החדר, רק סמך על הנהלת הישיבה שמוכרת החדרים לגוי, שיש לו לשכור חדר מאביו לקיים בו מצות בדיקה (כמבואר בשו"ע סוף סי' תל"ז).

ביטול חמץ

י אם אינו מבין ארמית יאמר הביטול בלשון שמבין. [ציוין שחמירא הוא שאור ו'חמיעא' הוא חמץ, שלא כמו שחושבים רבים].

יא שיטת רש"י והרמב"ם דמצות תשביתו היא לבטל חמץ שהוא שלו, ואם הפקיר החמץ נפטר מהמצווה אבל לא קיים המצווה, ויש להעיר דהנוסח שנדפס בסידורים בביטול חמץ הוא "ליבטל ולהוי הפקר", ומשמע שמבטל ומפקיר כאחת, ולשיטת רש"י והרמב"ם אין יוצאים בזה המצווה, ולכן ראוי לומר "ליבטל - ליהוי הפקר כעפרא דארעא" - בלא וא", שבזה משמע שכוונתו לבטלו באופן שהביטול יחשיבו כהפקר וכעפרא דארעא, אבל גוף עשייתו הוא ביטול ולא הפקר. (ועי' בתשו"נ ח"ה סי' קכ"ג).

יב ראוי להוסיף שהביטול הוא לכל חמצו. ואפילו למה שמכר - אם לא חל המכירה.

יג טוב לומר בלילה וביום כל חמירא ג' פעמים (עבודת הקודש).

שריפת חמץ

יד אין חיוב להשיג חמץ כדי לשרפו, ולכן אינו צריך להקנות לבניו מחמצו, וגם לא נהגו בכך. אמנם לחיוב המצווה יכול לזכות להם כזית מחמצו בהגבהה או בקנין סודר, ויקיימו המצווה.

טו גם בשריפה, מצוה בו יותר מבשלוחו. ואם שלח שליח צריך לשאלו לאחר מכן האם שרף כדין. אבל אם שלח את בניו והזהירם לשרפו לגמרי כדין, מסתבר שאי"צ לשוב ולשואלם אם עשו כן, רק יכול לסמוך שזהירים לקיים רצון אביהם.

טז לשיטת הרמב"ן והגר"א אין חייב להשבית אלא חמץ הנמצא ברשותו, וא"כ השורף ברשות הרבים אינו מקיים המצווה לשיטתם, ולכן המהדר לקיים המצווה לכו"ע, יניח החמץ בתוך כלי שלו וישרפנו, ומיהו לא נהגו לדקדק כן.

יז יש להזהר שלא לשפוך נפט על החמץ, שבזה כבר נפסל מאכילת כלב קודם שנשרף, ונפטר מלהשביתו ושוב אינו מקיים מצות ביעור בשריפה.

יח אין לבטל אלא לאחר ששרף החמץ, כדי שיקיים מצוות שריפה בחמץ שלו. ויש לראות שהחמץ ישרף גם מבפנים עד שנעשה כפחם, ולא להסתפק בכך שנחרך מבחוץ, שיתכן שנשריף בתוכו כזית חמץ.

יט אחר השריפה יבטל החמץ, ויזהר לסיים לשרוף ולבטל קודם עשה שישית, שלאחר עשה שישית כבר לא מועיל הביטול.

מכירת חמץ

כ המדקדקים אינם מוכרים חמץ ואף לא תערובת חמץ שאסורה מן התורה, מפני שיש כמה חששות במכירה. ויש הנוהרים אף לאחר הפסח מחמץ שנמכר, [ובחנניות התירו, שהוא שעת הדחק אצלם].

כא ראוי לשלם לרב דמי מכירת חמץ, משום שבדאורייתא אין סומכים על חזקה שלליח עושה שליחותו, ויש פוסקים דס"ל שמכירת חמץ מהני לדאורייתא, כי אינו מתכוון לבטל החמץ שמכר, וכמבואר בסידור הגר"ז, לכן משלמים לו שייחשב כפועל, ואז אפשר לסמוך עליו כמו שפסק בשו"ת אחיעזר ח"ג סי' ע"ג.

כב יש לכלול את המניות בשטר המכירה. גם אם אין להם קשר לחמץ, לעיתים יש שם מסעדת חמץ עבור הפועלים. הגם שיש מקומות שלפי תקנות הבורסה אין המכירה חלה כשאינה רשומה בספריהם, יפרש בשטר המכירה שמקבל על עצמו תוקף המכירה גם אם אינה חלה באופן רשמי. ועוד, שעצם המכירה מהווה גילוי דעת שאינו רוצה בחמץ, ודי בכך. (עי' תשו"נ ח"ד צ"ד, צ"ה).

כג יכול למנות הרב על ידי מכתב מינוי, ובשעת הדחק יכול גם למנותו שליח על ידי הטלפון.

כד רצוי שלא למכור החמץ לשני רבנים הפועלים מכח שני דינים. מכיון שמוכרים בערב פסח לפני חצות לשני נכרים ואין יודעים איזה נכרי קנה ראשון, אין אחד מהם יכול ליטול החמץ, ובדין דמלכותא לא יכירו במכירה שאינה יכולה להתממש, (ועי' בתשובות והנהגות ח"ז סי' מ"ח).

כה בני אמריקה הנמצאים בפסח בארץ ויש להם חמץ באמריקה, עוברים עליו משעת חצות בערב פסח בארץ ישראל, אף ששם לא הגיע עדיין זמן האיסור. ויודיעו לבני ביתם שבאמריקה שאין להם להחזיק חמץ משעת חצות בארץ ישראל.

כו יש מוכרים החמץ במכירת י"ג. שבזה פטור מלבדוק הארונות שנמכרו, וכ"ש מי שיש לו מניות בסין ואוסטרליה שבזמן מכירת י"ד כבר אחר חצות אצלם, שיש לו למכור במכירת י"ג ובזה יוצא מידי כל חשש.

זהירות במאכלי הפסח

כז מחובת "ושמרתם את המצות" יש להזהר בשמירה הגדולה ביותר שיכול מחשש חמץ.

כח מי שיש סתימות בשיניו, ימנע מאכילת חמץ עם כ"ד שעות לפני חצות היום בערב פסח, כן ויש מדקדקין משום כן להימנע מאכילת דברים חריפים בפסח [מלבד החריין בליל הסדר].

כט לפני זמן ביעור חמץ יצחצח שיניו במברשת. וה"בן איש חי" סיפר על צדיק אחד שדקדק הרבה בחומרות הפסח ולא רחץ שיניו, ובליל הסדר אכל מצה מעורבת בחמץ.

ל המתארח בפסח יברר שהמארחים נזהרים בדקדוקי כמוהו.

הדלקת נרות

לא יחדר להדליק לפני השקיעה.

לב יכין נרות ארוכים שידלקו עד לאחר גמר הסעודה.

לג אם אין הפתילה דולקת יפה, יבהבנה הבעל לפני ההדלקה. אבל אם אין הפתילה צריכה הבהוב, די בכך שהוא מכינו להדלקה.

לד אין לנשים לברך שהחיינו בזמן הדלקת נרות. אבל אלו הנוהגות לברך ברכת שהחיינו בעת ההדלקה תברכנה רק לאחר ההדלקה, שאז חלה קדושת החג.

לה ביום טוב, אף נשים מברכות ואחר כך מדליקות.

ליל הסדר

לו בלילה הזה אוצרות השמים נפתחים, והזמן מסוגל להשריש יסודות האמונה ביציאת מצרים, ולא יחמיץ ההזדמנות, ויש נוהגים לברך בליל הסדר קודם תחילת הסדר את הבנים והבנות, שזוהו עת רצון למעלה שמקבלים אז תפלות ובקשות וברכות, ויברכם בכל ליבו, וישתדל להקדים הסדר שהילדים לא יישנו.

לז יכין על שולחן הסדר כלים נאים גם אם לא ישתמש בהם בסעודה, לפארו כשולחן מלכים.

לח בשולחן אחד אין צריך יותר מקערה אחת, אבל אם אוכלים בכמה שולחנות יש להניח קערה בכל שולחן.

לט בעל הבית לובש הקיטל, שהוא בגד לבן, מפני שהוא ככהן גדול משרת, והוא כעין יום הכפורים, (מהר"ל בפירושו על ההגדה, דברי נגידים) ועבודת הלילה

חשובה מאוד, שיסודה ועיקרה השפעת אמונה.

מז יש עניין להכריז שם הסימן מסימני הסדר. ונרמזו באלו הסימנים סודות גדולים ונפלאים מאוד.

מזא אם חל ליל הסדר בשבת, אין אומרים "שלום עליכם מלאכי השרת", מפני שבלייל פסח אנו במדרגה גדולה ממלאכי השרת ואינו צריכים לשמירת המלאכים כי ליל שמורים הוא לה' ששומרנו בו מכל רע.

מב אם חל ליל סדר בשבת, יזהר להכין המי מלח מערב שבת. ואם שכח יכין סמוך לסעודה מעט מי מלח - כמה שצריך ולא יותר, ויזהר שלא יניח שתי שליש מלח ושליש אחד מים, שבזה אסור אפילו מעט.

קדש

מג יש לשטוף ולהדיח הגביע לפני שמוזגין בה יין לקידוש אבל אם הכוס נקי וצח אין צריך.

מד ימוזג לו אחר, כדרך המלכים. וזהו מעיקר חובת הלילה.

מה לפני הקידוש יאמר "הריני מוכן ומזומן לקיים מצות כוס ראשון מארבע כוסות, ולשם יחוד וכו'. ואף מי שאינו מפורסט, שהמפוסטר דינו כמבושל, [ובזמנינו שבלייל הסדר כולנו במדרגה עליונה].

מו יכוון לצאת ידי מצות קידוש, ומצות כוס ראשון מארבע כוסות, ומצות סיפור יציאת מצרים [שבאמירת "זכר ליציאת מצרים", מקיים מצות סיפור יציאת מצרים בברכה, (אבודרהם)]. ומדברי הרמב"ם נראה שמצוות ההגדה לזכור שהלילה יצאנו ממצרים, וזה נזכר רק בקידוש, שהוא 'זמן חירותינו' וראוי להזכיר הדברים לכל המסובין.

מז בברכת שהחיינו יכוון לפטור כל חיובי הלילה. דהיינו סיפור יציאת מצרים, ואכילת מצה ומרור.

מח נשים שבירכו שהחיינו בהדלקת נרות לא יברכו עתה, ויש אומרים שאפילו אמן לא יענו מחשש הפסק.

מט מנהגינו שכולם אומרים את הקידוש עם בעל הבית, אנשים ונשים. [דלדעת הסוברים שמעיקר דין 'כוסות הוא שיהא קידוש על הכוס, א"כ אם השומעים יצאו קידוש מדין שומע כעונה מהמקדש, יש לצדד שלא נעשה כוסם לכוס של קידוש], אבל מרן הגר"ז זצ"ל נהג לומר את הקידוש לבדו, וב"ב יצאו ממנו. אבל גם אלו שנהגו לצאת בקידוש של עורך הסדר, ראוי שיגיבוהו כוסם בשעת שמיעתם, כדי שיהיה לו דין כוס של ברכה שהקידוש נאמר עליו. ולא יענו ברוך הוא וברוך שמו.

נ יש שעוררו שבכוס של קידוש אין לשתות רביעית כדי שלא יתחייב בברכה אחרונה ועובר שיעור עיכול עד שבמךר לאחר ה"מגיד", ולכן לדעתם ראוי לשתות בכוס של קידוש רק רוב רביעית, שיוצאין בזה בדיעבד ידי חובת ד' כוסות, וגם אין בזה חשש ביטול ברכה אחרונה (לרוב הפוסקים). וכע"ז שמעתי מגדולי עולם בעיר הקודש שמקפידים שלא לשתות באמירת ההגדה ע"ב דקות (מינוט) כדי שלא יבטלו ברכה אחרונה. אבל העולם לא חששו לכל זה, כיון שעוסק בהגדה שעליה נתקנו הכוסות ומצד הדין אין כאן סילוק משתיה, ולכן ישתה רביעית ולא יזדרז באמירת ההגדה שלא להקל במצוות והגדת לבנך מדאורייתא. (ועיי בתשוה"ג ח"א ש"ה).

ארבע כוסות

נא ראוי לדקדק לשתות [ולפחות בכוס ראשון שהוא מדאורייתא לכמה פוסקים] כשיעור חזון איש מכוס המכילה מאה וחמישים גרם. [ומנהג מרן הגר"ז מאה ושבעים גרם, ולהחתם סופר מאתיים ועשר. וסיפר לי חכם אחד שלפני המלחמה ראה בהיותו בוויילנא את הכוס שקידש עליו רבינו הגר"א, והיתה הכוס גדולה מאוד].

נב לכתחילה ישתה את כל הכוס ולא סגי ברוב כוס, כי בארבע כוסות השתיה היא המצוה. וגם אם יש לו כוס יותר משיעור רביעית ישתה את כולו. ובדיעבד יצא אם שתה רוב רביעית.

נג לכתחילה שותה רביעית בבת אחת, כמו שאוכל המצה לכתחילה בבת אחת.

דין היין

נד ברמב"ם (הלכות מצה פ"ז ה"ט) מפורש שהיין צריך שיהיה ערב לשתיה, ולפיכך מוזגים אותו. ולכן קטן שאינו נהנה מיין לא תיקנו לגביו מצות חינוך מטעם זה (פסחים ק"ח ע"ב). לכן יברר כל אחד מהו היין הערב עליו ביותר, ויקנהו לשתית הכוסות.

נה לפיכך נראה, שגם לסוברים שצריך יין המשמח ואין יוצאים ידי חובה במיץ ענבים, מ"מ נשים וחולים שאינם נהנים מיין ודאי ישתו מיץ ענבים.

נו והוא הדין מי שאין היין ערב עליו, ישתה מיץ ענבים. ולפעמים בכוס ראשונה ושניה היין ערב עליו ובשלישית כבר לא, אזי החל מכוס שלישית ישתה מיץ ענבים. ואם יוכל לערב רבע יין במיץ ענבים, [כשיעור מזיגת כוס], עדיף. אמנם מי שהיין חביב עליו ישתה לכתחילה יין ולא מיץ ענבים, היות שמיץ ענבים אינו משכר, ולדעת כמה פוסקים מצווה מן המובחר לשתות לד' כוסות יין המשכר המביא לידי שמחה.

נז מיץ ענבים שמערבים בו חומרים מונעי תסיסה, ראוי שלא לברך עליו, אלא אם כן יוסיף לו רבע יין, שזו שיעור מזיגת הכוס, ואם אח"כ מוציאים ממנו החומר והמיץ ראוי לתסיסה כשר. והמהודר ביותר זה מיץ ענבים שמיד לאחר

סחיטתו סוגרים אותו ללא חומרים אלו.

נח מיץ ענבים שנעשה מתרכיז כמין דבש ענבים, ומוסיפים לו מים, אין עליו שם פרי הגפן מאחר שנשתנה, ואין לברך עליו בורא פרי הגפן ואין לצאת בו בקידוש וארבע כוסות.

נט לכתחילה עדיף יין שאינו מבושל, (שהמבושל פסול לדעת רש"י. א"ח רע"ב, ח). ולכן ידקדק לשתות יין שאינו מפורסט, שהמפוסטר דינו כמבושל, [ובזמנינו בדר"כ רק יין יבש או חצי יבש אינם מפורסטים], אבל אם המבושל בלבד הוא הערב, ישתה ממנו.

דיני הסיבה

ס יש לקיים חובת הסיבה כשחצי הגוף מוטה לאחוריו לצד שמאל, ורגליו פשוטות לפניו.

סא ההסיבה היא כשמשיעין גופו וראשו על כסא או מיטה או ברכי חברו, ואם היטה בלא להישען על דבר מה, אין זו הסיבה. (וכדאיאת בכתובות ק"א א) שישביה בלי סמיכה עמידה נוחה הימנו).

סב נשים לא נהגו להיטב. אבל מכל מקום, מכיון שיסוד ההסיבה הוא כדרך אכילת המלכים ובזמנינו אין המלכים מסבים ועל כך סמכו הנשים, לפיכך יש להן לשבת על כסאות מהודרים ומכובדים כדרך המלכים. ונהגו שאשת בעה"ב יושבת על כסא מכובד, וכאשת מלך.

כרפס

סג לאחר הקידוש הגברים נוטלים ידיהם ואין מברכים, והמהדרין מברכים בהרהור. ונוטל הכרפס ומברך עליו בורא פרי האדמה, ויכוון לפטור בברכה גם את המרור.

סד יש לאכול הכרפס ביד ולא בכף, כדי להתחייב בנטילה מדין דבר שטיבולו במשקה.

סה נוהגים לקחת תפוח אדמה לכפרס. אבל הב"ח והפמ"ג כתבו לקחת ירק שמעורר תיאבון, ואילו תפוח אדמה משביע ואינו מעורר תיאבון. ובחתם סופר כתב לקחת סלרי. אבל היום הדרך לאוכלו רק מבושל במרק וא"כ בואכלו חי ברכתו שהכל ואין יוצאים בו לכרפס. ויש נוהגים לקחת צנון או בצל. אמנם מכיון שהצנון מר יש לחוש אולי יוצאים בו ידי חובת מרור. (שבחכמת שלמה סימן תעג מפרש בדעת הרמ"א שיוצאים ידי חובת מרור בכל ירק מר), ואין לקחת לכרפס דבר שיוצא בו ידי חובת מרור (עיי' משנה ברורה תעג, כ).

ולפיכך נהגתי במלפפון, שהרגילות לאכלו בתחילה הסעודה לעורר התיאבון. לדעת השולחן ערוך אוכלים פחות מכזית. בלא הסיבה. ולדעת הגר"א אוכלים כזית בהסבה, וכל אחד נוהג כמנהגו. [ומנהגינו לאכול כזית ובהסיבה].

ויש אומרים שאם אכל כזית יברך בלחש בורא נפשות, אבל יש אומרים שהאוכלים כזית לא יברכו בורא נפשות, דשמה הוא פוטר בברכת "האדמה" את המרור, וכן נהגנו.

ואם בירך בורא נפשות, ראוי לאכול אחר כך לפני הסעודה פחות מכזית מפרי אדמה כגון בננה ולכוון לפטור בו את המרור שבתוך הסעודה.

יחץ

סו מחלק המצה האמצעית לשני חלקים. החלק הגדול מטמין לאפיקומן, והחלק הקטן לברכת "על אכילת מצה". ונראה, שהחלק הנשאר שאומר עליו ההגדה צריך להיות בו כזית שיהא ראוי לקיום מצוות אכילת מצה, והעולם לא נזהרים בזה.

ובשעה שאומר ההגדה יהיה חלק זה גלוי לפניו, כי "לא אמרתי [לומר ההגדה אלא] בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך".

סז בשם הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל אמרו, שכיון שאפיקומן הוא זכר לפסח לדעת הרא"ש, צריך בו שמירה קדשים, ולכן לא ראוי להניחו ביד הקטן, שאצלו אינו נחשב משומר. ומיהו אין נוהגים כין [משום שאין האפיקומן אלא זכר בעלמא ובלאו הכי כולנו בחזקת טמאים].

ונהגנו שהילד מוסר האפיקומן לאמו שתשמור, והיא מבטיחה לדאוג לכך שכל מי שישאר ער עד לאכילת האפיקומן יקבל פרס.

מגיד

סח לפני אמירת ההגדה יאמר "הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה לספר ביציאת מצרים בלילה הזה. ויאמר לשם יחוד וכו', ואף מי שאינו אומר כן לפני כל מצות עשה יאמר עתה, שבלייל הסדר כולנו במדרגה עליונה.

סט ראוי לחוש שההלל וההודאה הוא ג"כ בכלל מצוות סיפור יציאת מצרים, ולכן מהראוי לכוון שבכל מה שיאמר הלילה הוא מכיון לקיים מצות עשה של סיפור יציאת מצרים.

ע בשעת ההגדה תהא המצה הפרוסה גלויה, [מלבד כשמגביה הכוס], ויאמר עליה ההגדה, כי "לא אמרתי" [לומר ההגדה אלא] בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. ולדעת מרן הגר"ז זצ"ל כל אחד מבני המסובים צריך לצאת לכתחילה במצה דווקא שענו עליו דברים הרבה, ולדעתו צריך להניח על השולחן בשעת ההגדה הרבה מצות באופן שיספיק לכל אחד מהמסובים ליקח כזית.

עא יש לומר ההגדה בקול, לפירסום הנס. ובהתלהבות, שהיא שירה והלל לקדוש ברוך הוא. והאומרה בלחש ולא שמיע לאזניו לא קיים מצותה. וראוי להזהיר על כך את הנשים שחייבות בסיפור יציאת מצרים ואומרות בלחש.

עב נראה, שהקורא את ההגדה ואינו מרחיב ומפרש ביטל חלק ממצות סיפור יציאת מצרים. שאין עניינו לקרוא בלבד, אלא לספר ולהרחיב הדברים שייקלטו בלבבות. ומצווה מן המובחר שכל אחד מהמסובין יאמר איזה הוספה בסיפור יציאת מצרים - כדי שיקיים המצווה בעצמו והגדת.

עג מנהגנו לומר לפני אמירת ההגדה כהרמב"ם, "בבהילו יאגנו ממצרים". ויש בזה טעם גדול, שעיקר אכילת מצה משום שבחיפזון יאגנו ממצרים.

עד גירסת הרמב"ם (הלכות מצה פ"ז ה"ו) "בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משיעבוד מצרים". וכתב החיד"א "להראות", פירושו: לא סגי במחשבה ובליבו, שיקבע בלבו כאילו הוא יצא ממצרים ושם בליבו, אלא צריך להראות בהתלהבות הגוף, שיכירו וידעו כל היושבים בביתו מתנועת שמחתו וגופו שהוא עושה לשם שמים. וילף לה מפסוק: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי". ומוכרח, שבאמירתו לבנו "עשה ה' לי" הכר יכירנו בתנועה כאילו הוא יצא. עד כאן לשונו.

שאלת מה נשתנה

עה מדינא דגמרא, לחלק קליות ואגוזים [או עוגיות וכדומה] לפני אמירת מה נשתנה.

עו בן נשוי הנמצא אצל אביו או חמיו, והם עורכים את הסדר, אינו צריך למנות לשלוחו לקיום מצות "והגדת לבנך", אלא עצם הבאת בניו עמו לשמיעת סיפור יציאת מצרים מפי זקנים הוא קיום מצותו. [המצווה אינה במעשה הסיפור אלא במה שדואג שבנו יידע סיפור יציאת מצרים].

ומכל מקום ראוי שישתתף האב גם בעיקר קיום המצוה, וילדיו ישאלוהו "מה נשתנה", ויסביר להם את עיקר התשובה "עבדים היינו", [ולכל הפחות בן אחד שמסוגל להבין את התשובה ישאל את אביו].

עז שאלת "מה נשתנה" היא חיוב מן הדין ומעיקר חובת ההגדה לביל פסח. ועניינה רק אם הבן מבין תשובת "עבדים היינו". אבל אם לימדוהו לשאול ואינו מבין התשובה, אין מקיימים בו מצות ההגדה. ומבואר במשנה שאם אין לו בן [או שבנו אינו מבין] אשתו שואלת.

עה אם שני מבוגרים יושבים בסדר, אין אחד יוצא בשאלת חבריו, אלא שניהם שואלים זה לזה.

עט יש נוהגים שלאחר שכל הבנים שאלו "מה נשתנה" חוזרים כולם ושואלים יחדיו. ויש לזה יסוד ברמב"ם. ומפרשים, שעכשיו שואלים זאת לאבינו שבשמים, שיתן לנו שכל להבין תוכן הלילה הזה.

פ בתשובת "עבדים היינו" ראוי להרחיב ביסודות האמונה ולהסביר לכל אחד מבניו כפי הבנתו, שמגאולת מצרים נלמד שהקדוש ברוך הוא מנהיג העולם ונוהג בחסדו כל דור.

פא שומעים מהילד שאלות "מה נשתנה", וממשיכים באמירת "עבדים היינו" כ'קורא בתורה' בלא להסביר לילד את מהות התשובה במעשה יציאת מצרים, מבטלים בזה עיקר מצות "והגדת לבנך".

פב וממשיכים לומר ההגדה בשמחה ובהתלהבות כאילו זה עתה יאגנו ממצרים. ובאמירת "פסח מצה ומרור" יבאר היטב לבניו ולבני ביתו את תוכן מצוות אלו, ואם לא הסביר לא יצא להרמב"ם ידי חובת ההגדה. וא"כ אומר את ההלל בשמחה. ונראה, שאין לשוח מתחילת ההלל ועד אחר הברכה שבסופו. ויושבים בשעת אמירתו, ולכתחילה יחזיק הכוס בידו מ"לפיקך" עד סוף הברכה. ושוחה כוס שני כולו, ולפחות רובו, בהסיבה.

אכילת המצות

פג ידקדק שהמצות תהינה בשיא ההידור והכשרות, ויפריש מהן קודם הפסח חלה כדין.

פד בלילה הראשון [ובחול בשני הלילות] יראה לצאת ידי חובה במצת יד דווקא. כי הרבה פוסקים סוברים שמצת מכונה אינה נאפית לשמה ופסולה למצוה.

פה לדעת כמה מגדולי האחרונים (ה"שפת אמת" וה"אמרי בינה", ה"אור שמח" וה"צפת פענח" זצ"ל) צריך להקנות המצוה לבני ביתו ולאורחיו. לכן ראוי שבעל הבית יאמר להם: "הריני מקנה לכם כל מצה שאתם לוקחים, כולל הכורך והאפיקומן, ויכולים אתם לעשות בה כרצונכם" [כלומר, אפילו לאבדה או להקנותה לאחר]. והאורחים יגביהו המצוה ויתכוונו לזכות בה. ורצוי לומר כן גם במרור [לדעת הפרי"ח (הובא בבית"ס ל"י תני"ד) בענין 'לכם' במרור].

פו שיעור כזית לחומר הוא שיעור חמישים סמ"ק, ובמשקל שלושים גרם יוצא לכל הדעות.

פז לכתחילה יש לאכול הכזית [ולכל הפחות ללועס] בבת אחת. שאמרו שאכלן לחצאין יצא, משמע שלכתחילה יאכל בבת אחת. והחזון איש והגרי"ז לא נהגו לבלוע בבת אחת, אלא שאכלו הכזית בלי הפסק. וסוברים שנחשב שאוכל בבת אחת. [ובחתם סופר (חולין קג) כתב שהעיקר להכניס לפה בבת אחת, כיון שהלעיסה היא מעשה האכילה. אבל בתשובה (אורח חיים סימן קכז) כחב לבלוע בבת אחת].

אמנם בדיעבד יצא גם אם אכל בתוך כדי אכילת פרס [לכתחילה בשיעור שתי

דקות, ולכל היותר שלוש דקות]. ומכל מקום כל אחד יזהיר את בני ביתו לאכול המצה במהירות כפי מה שאפשר להם, ולא ישהו.

פח יכוון לקיים מצוות עשה מדאורייתא של אכילת מצה, דמצוות צריכות כוונה. וראוי לכוון גם טעם המצוה כמפורש בתורה "כי בחפזון יצאת מארץ מצרים", וכשיטת ה"ב"ח שבמצוות שטעמן מפורש בתורה יש לכוון כוונתו בעת קיום המצוה.

פט הטור והשולחן ערוך כתבו להטביל במלח, וכן דעת האריז"ל, אבל לדעת הרמ"א אינו מטביל במלח, וכתב הכף החיים עצה לצאת ידי כולם, לטבול במלח ולנער.

צ השמחה בשעת קיום המצוות היא עבודה גדולה, וכתב השל"ה "ראיתי מבני עלייה שהיו מנשקים את המצה והמרור" והכל לחיוב מצוה, ואשרי מי שעובד את ה' בשמחה.

והמצוה קרויה "מיכלא דאסווא" [מאכל רפואה] שמציל מיום הדין בראש השנה כמבואר בזוהר הקדוש (פרשת תצוה).

צא יש מחמירים שלאחר שאכלו כזית מצה, אוכלים עוד כזית מצה בחרוסת, שלהרמב"ם הוא מצוה מדרבנן.

צב נכון להרבות בליל הסדר באכילת מצה, שלדעת כמה ראשונים כל מה שאוכל הוא בכלל המצוה.

צג שיטת רבי נתן אדלר זצ"ל והבן איש חי ועוד, שחשבו י"ב שעות היום, הוא מעלות השחר עד צאת הכוכבים לשיטת הגאונים [ולא כמקובל שמחשבים עד צאת הכוכבים לשיטת ר"ת], ולפי"ז נמצא שאם מחשבים עלות השחר תשעים דקות קודם הנוץ, זמן חצות הוא שלושים ושש דקות קודם הזמן המקובל, ונהגנו לאכול הכזית מצה הראשון וכן כזית מרור קודם זמן זה.

מדר

צד למרור נהגו בחסה, ונהגתי ב"חסה ערבית" שיש בה מרירות. ויזהר לקנות מזו שאין בה חשש תולעים. ויש מקומות שאוכלים עולשין למרור, אבל נשים וכל שכן קטנים לא נהגו אלא בחסה.

צה מטביל בחרוסת כדי להמית הארס שבתוכו. ויש מקומות שאין נוהגין לשקע כולו, אלא בטיבול בעלמא, וכן נוהגין. ולא ישהו בתוכו, שלא יבטל טעם מרירותו.

צו מצוה מן המובחר לבלוע כזית בבית אחת, ועל כל פנים בכדי אכילת פרס. (ועי' לעיל גבי אכילת מצה). ובמרור שהוא דרבנן יש להקל דכדי אכילת פרס הוא חמש דקות (מינוט).

צז יש חוששים שהחסה שלנו אינה מרה, ואין מקיימים בה המצוה. לכן מדקדקים שמלבד אכילת כזית חסה אוכלים גם כזית חריין (תמכא, הנקרא בחנויות חזרת), ובחול"ל נהגו בחריין בלבד. ויפתח את החריין המפורר לכמה שעות שיפיג מעט חריפותו.

והנוהגים כן לא יאכלו חסה וחריין יחד, כי על הצד שהחסה אינה מרור מבטל טעמה את החריין (יעיין בתוספות פסחים קטו ע"א). ונכון להקדים החסה, שהיא מצוה מן המובחר. שאם יקדים החריין (תמכא, ונקרא בחנויות חזרת) יוצא בדיעבד, ויש אומרים שלא שייך עוד לקיים מצוה מן המובחר בחסה לאחר שיצא המצווה בדיעבד בחריין.

וכל שכן קטנים לא נהגו אלא בחסה בלבד.

צח המרסקים החריין במיקסר, ועדיין ניכר צורתו יוצאים ידי"ח, אבל אם ריסקוהו עד שנמחה ואין ניכר כלל צורתו אין יוצאים בו.

צט הרוצה להזדר לצאת מש"כ בהגדת "מעשה ניסים" שאין יוצאים ידי חובה בחריין טחון, די במה שלוקח מעט חריין שאינו טחון וישלים לשיעור כזית בחריין טחון. (עי' מוע"ז ח"ז סי' קפ"ב שביארנו הדברים).

כורך

ק אין לשוח בין אכילת המצה והמרור לאכילת הכורך, ואם שח לא יחזור ויברך.

קא בוצע מן המצה השלישית כזית וכורכו עם כזית מרור ומטביל בחרוסת ומנערה ואוכל בהסיבה. ויכניס לפיו ביחד, וישתדל לבלוע כאחד. ומכל מקום יראה שבכל בליעה יבלע משניהם.

קב קודם האכילה אומר זכר למקדש כהלל [ויש אומרים כן לאחר האכילה, מחשש הפסק בדיבור].

קג לכורך נוטל כזית מצה עם כזית מרור, ויטבלם בחרוסת, ויזהר מאוד שבכל בליעה יהא מעורב מצה ומרור. ומצוה מן המובחר לבלוע שתי הכזיתים בבת אחת.

שולחן ערוך

קד נוהגין בקצת מקומות לאכול ביצים זכר לאבילות (שבאותו יום בשבוע שחל פסח יחול לעולם תשעה באב), וזכר לחורבן שהיו מקריבים קרבן פסח (רמ"א). והגר"א כתב לאכול הביצה שבקערה דהוא זכר לקרבן חגיגה.

אבל הזרוע שהוא זכר לפסח אין אוכלין, דבשר צלי אין אוכלים בליל הסדר

ויוצאים בזה באפיקומן.

קה לא ימלא כרסו באכילת הסעודה, שלא תהיה אכילת האפיקומן אכילה גסה.
קו אף שמצות היום בשמחה, וברמב"ן מבואר שאין שמחה בלא שירה, מקוצר הזמן יש למעט בשירה, וישלים למחר בסעודת היום.
קז יש להזהר שלא להירדם מתחילת הסעודה עד לאחר אכילת האפיקומן, דבמק"א ביארנו שלשיטת הרמב"ם (פ"ח ממצה ה"ד) אם ישן ביטל מצות אפיקומן.
קח לכתחילה יסב כל הסעודה באכילתו ובשתייתו.
קט ימהר בסעודה כדי לאכול האפיקומן לפני תצות (ולא יסמוך על תנאי האבני נזר).
קי ראוי להשתדל שגם ההלל ושתיית ארבע כוסות יהיו לפני תצות.
קי"א לברכת המזון בעל הבית עצמו מברך שזהו כבודו, וישתו בהסיבה כוס ג' בברכת המזון.

צפון

קי"ב יקח המצה הטמונה שצפן לאפיקומן, ואם נאבדה יטול כזית מצה אחרת.
קי"ג יאכל כזית מרווח, והיינו כשלושים גרם. [ובכך גם יוצא ההידור לאכול שני כזיתים, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה הנאכלת עימו, שלהידור זה סגי בשיעור כזית של חמש עשרה גרם]. ובהסיבה.
קי"ד לדעת רש"י ורשב"ם מדרבנן מקיימים המ"ע דמצה רק באפיקומן. [ולרמב"ם עכ"פ גם באפיקומן, דזהו ענין אפיקומן שישאר טעם מצות מצה בפיו]. ולכן יאכל ממצה פרוסה דווקא, כדי לקיים מצות מצה כהלכתה, שקרויה "לחם עוני" ודרכו של עני בפרוסה, וכמו כן לכתחילה ראוי לכוון לקיים בזה המ"ע דאורייתא דמצה, אבל מדינא מספיק שמכוון לקיים תקנה דרבנן דאפיקומן, [שממילא זהו כוונה לקיים ידי חובת מצה כפי תקנת חז"ל]. ויכוון גם טעם המצווה, "כי בתפוזן יצאתם מארץ מצרים", ולא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם.
קטו לכתחילה יאכל בבת אחת. ובדיעבד בכדי אכילת פרס.

ברך

קטז ראוי שבעל הבית יזמן, שזהו כבודו. ואם מזמן אחר, אין קפידא.
קצ"א אם הכוס אינו נקי, צריך שטיפה והדחה. ואף מי שאינו נזהר בכל השנה, בלילה זה יש לו ליזהר משום הידור מצוה.
קצ"ב אם בעל הבית אוכל מצות יד והמסובין אוכלים מצות מכוונה, נמצא שהם יכולים לאכול משלו והוא אינו יכול לאכול משלהם, לכאורה יש להקפיד שאחד מהם יזמן. אבל מכיון שכתב הרמ"א שבעל הבית יזמן כיון שנקרא "טוב עין", המיקל שבעל הבית יזמן יש לו על מי לסמוך.
קצ"ג חז"ל תיקנו ארבע כוסות, וכל אחת נעשית בה מצוה (פסחים ק"ז ע"ב). וכוס שלישית היא של ברכת המזון. ועפ"י חידוש הנצי"ב, שיש להשתדל שיהיה זימון בברכת המזון של ליל הסדר, שאז יש על הכוס דין כוס של ברכת המזון. ואף שבודאי אינו מעכב, מכל מקום בלילה זה ראוי לעשות הכל לכתחילה. ושותים בהסיבה. [ולכן יזהרו בכל דיני הזימון, שהמזמן יברך בקול והם שומעים ממנו, ומברכים לעצמם בלחש עמו, ויקדימו לסיים כדי שיענו אחריו אמן על כל ברכה].

הלל

קכ נהגו למזוג כוס של אליהו לפני "שפוך חמתך", יחד עם מזיגת כוס רביעית. לרמז שאנו מאמינים שכשם שגאלנו ה' יתברך ממצרים, כך עתיד לגאלנו וישלח את אליהו הנביא לבשרנו על הגאולה.
אבל מנהיגנו להניחה לפני בעה"ב, ולמוזגה רק לפני הלל הגדול, כדי להדגיש שזו מזיגה בפני עצמה במקום כוס חמישית ולצאת בכך שיטות הראשונים שמוזגים כוב חמישית לפני הלל הגדול. (ע"י תשוה"נ ח"ב סי' רמ"ד).
קכ"א אף שאדם אחר מוזג ארבע כוסות, את כוס של אליהו מוזג בעל הבית בעצמו וזה כבודו. ואומרים הלל על הכוס, בעה"ב קורא פסוקי הודו [או שמכבד אחר לקרוא] ועונים אחריו הודו לה' כי טוב וכמו בבית הכנסת.
קכ"ב יש אומרים "ההלל" אחרי ההלל, בלי חתימה, וחותרים בישתבח לאחר נשמת כל חי. ויש האומרים יהללך אחר נשמת, וחותרים בו.
וראוי לצאת ידי שניהם, דהיינו שאחרי נשמת יאמר ישתבח עד "מעתי ועד עולם", ואז יאמר "יהללך", ובחתימתו מצרף שניהם ואומר "כי לך טוב להודות ולשמך נאה לזמר, כי מעולם ועד עולם אתה א-ל-ל ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות" [עד כאן חתימת "ההלל", ומוסיף חתימת "ישתבח"] א-ל-ל ההודאות אדון הנפלאות הבורח בשירי זמרה מלך א-ל-ל חי העולמים", ויוצא בזה ידי כל הדעות.
קכ"ג יש להקפיד לשתות רביעית בבת אחת מכוס רביעית, כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה.

נרצה

קכ"ד מסיימים בשירת הפיוטים ויש אומרים גם שיר השירים, וראוי לקרות בליל פסח עם בניו הראויים להבין את האיגרת מהגה"ק רבי שמשון

מאורסטופוליא ואין לקרוא שמות המלאכים בפה.

ונהגו להיות ער ולעסוק בהלכות הפסח ולספר בניסים ונפלאות עד שתחטפנו שינה. [ואם חוטפתו שינה ומתאמץ להשאר ער, מבטל מצות שמחת יום טוב שנוהגת גם בלילה ראשון, ובודאי לא חייבוהו חז"ל באופן שיבטל מצות עשה].
ויקרא פרשה ראשונה של קריאת שמע [ואם התפלל ערבת לפני זמן רבינו תם ראוי לקרוא שלוש הפרשיות] וברכת המפיל, ואינו אומר פסוקי שמירה, כי ליל שימורים הוא.

חול המועד פסח

קכ"ה לדעת הגר"א בכל כזית מצה שאוכלים בשבעת ימי הפסח מקיימים מצוה מדאורייתא, ונראה שמצוותו לאכול בכל יום כיון שנאמר 'שבעת ימים', וכעין לולב במקדש שנאמר בו שבעת ימים ומצוותו בכל יום, ואם לא אכל מצה יום אחד לא קיים המצוה של אותו היום, (ע"י תשוה"נ ח"ו סי' קי"ג), ועל כן ראוי לאכול כל יום כזית מצה בכדי אכילת פרס ויאמר הנני לקיים מ"ע דשבעת ימים תאכלו מצות. ואם שמחתו בין, ישתה כל יום יין

קכ"ו כשנוטל ידיו לסעודה בכל ימי הפסח יזהר לאכול כזית, ואם לא אכלו כזית מצה עכ"פ בתוך כחמש דקות אין לברך ברכת המזון, ולצורך ברכת על נטילת ידיים יש אומרים שצריך שיעור כביצה. ומצוי שנוטלים ידיים ומברכים ואוכלים מעט מצה אבל עיקר הסעודה מתבשילים שונים.

קכ"ז מלאכת חול המועד הוא מן הדברים העמומים וקשה לקבוע בזה הדינים, ולא התירו מלאכה בחול המועד כשמכוון מעיקרא לעשות את המלאכה במועד דווקא, וצריך ללמוד היטב הלכות חוה"מ, ויש נזהרים שלא להוציא בחול המועד שלא לצורך היום, ולא משתמשים ביהודי למונית (טקסי) בשכר בחול המועד כשאינו צורך ממש, ולא משתמשים בסבון אלא לצורך כדי לנקות לכלוך, וראוי לבקר את רבו וגדולי תורה במועד, וישמח כראוי.

חמץ ומצה לאחר הפסח

קכ"ח יש נזהרים לאחר הפסח שלא לאכול חמץ שנמכר לגוי בפסח, אך היות שבזמנינו מוכרים החמץ כדן בבתי דינים, נמצא שלדעתם זהו רק חומרא בעלמא, ואין צריך עבור זה לדרוש ולחקור על כל דבר אם הוא חמץ הנמכר או לא, דדי לנו בעצם החומרא להחמיר בוודאי ולא בספק. וגם כל זה הוא רק בחמץ ממש וכגון דברי מאפה, אבל מה שהוסיפו חומרא שלא לאכול גם מקמח הנמכר אין לזה טעם בזמנינו, כי אין הקמח שורה במים לכ"ד שעות כזמננו, אלא עובר על המים לכמה שניות, ואינו מתבקע בכה"ג.

בשנה שתודה אגדה והלכה
מִצּוֹת לְפָנֶיךָ!

להסב על שתלחנו של מרן פוסק הדור רבי **משה שטרנבוך שליט"א** עם אוצר רעיונות מאלפים, פניני הלכה, הנהגות מופלאות, סיפורים מפעמים וחידושים מאירים
ההגדה נערכה ביד אמן ע"י הרב שלום מאיר הכהן ולך שליט"א

הגדה של פסח
ויגד משה

ביאורים דברי אגדה פסקים חידושים הנחמדות וספורים לוקט ונעדר מאוצרו המדול של רבינו מרן פוסק הדור **משה שטרנבוך שליט"א**

חדש!

הוצאה והפצה: "פה נוף" ניתן להשיג בחנויות המספרים המובחרות

יפה נוף פרום

מסלולים עד הבית: 1-599-581-581 אחר: YEFECO.LI

ניתן לקבל את המאמר כל שבוע בחייל: 7110992@gmail.com
כמו כן ניתן לקבל בפקס, חייל לטל: 0774379553

לטרומות או הצעות ע"ג הגליון, הערות והארות. חייל לק מכן טעם ודעת: 0799691219 שלוחה 3

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פסח תשפ"ב

ומרורים, שדין צלי אש ומצות על מרורים הוא בגדר משתה המלך, שהקב"ה עשה משתה לאוהביו בני ישראל, ועוד מבואר בדברי המדרש דהאיסור ערל באכילת קרבן פסח הוא משום דאין ראוי שיכנס במשתה המלך מי שאין בו סמנטרי, ומי שאין בו חותמו של אברהם אבינו בבשרו אין בו סמנטרי של המלך.

ולפי זה יש לבאר הטעם דאיסור ערל באכילת קרבן פסח נאמר בפני עצמו, ולא נאמר בכלל שאר כל הקדשים, דבקרבן פסח יש גדר מיוחד לאיסור הערל, והוא מחמת שאין בו סמנטרי ואין יכול ליכנס במסיבת המלך, וזהו טעם מיוחד ששייך רק בקרבן פסח, שאכילתו הוא בגדר של משתה המלך, משא"כ שאר כל הקדשים שאין בהם גדר זה, ועל כן נתייחד קרבן פסח משאר כל הקדשים, ונאמר בו האיסור ערלות במסויים בפני עצמו משאר כל הקדשים.

ולפי המבואר מדברי המדרש דאכילת קרבן פסח הוא בגדר של משתה המלך, יש לומר ביאור חדש בדין אתכא דרחמנא סמכינן בשוכה לאכול האפיקומן, דביאורו הוא דכיון דהאכילת קרבן פסח הוא סעודה של המלך, על כן שייך לומר בזה דאתכא דרחמנא סמכינן, דכמו דבעל הבית אמרינן דאתכא דבעל הבית סמכינן, כן בסעודה זו שהיא בגדר סעודה של הקב"ה סמכינן אתכא ידיה, ומדין אתכא דבעה"ב הוא, דרחמנא הוא בעה"ב של סעודה זו.

ולפי זה יש לומר דלכן יש סברא זו דאתכא דרחמנא סמכינן רק לגבי אכילת האפיקומן, ולא לגבי שתיית ארבע כוסות, דלגבי פסח מצה ומרור מבואר בדברי המדרש שהם סעודת המלך, ועל כן שייך בהם דאתכא דרחמנא סמכינן, אבל שתיית ארבע כוסות ושאר אכילה ושתייה דמצוה אינם בגדר סעודת המלך ואינם בגדר תכא דרחמנא, ועל כן לא שייך לומר בהם דאתכא דרחמנא סמכינן.

זרוע וביצה בקערה

כתב בטור סימן תע"ג שנוהגים ליתן בקערה ביצה. ובכית יוסף הביא דברי הכל בו שהמנהג לקחת זרוע וביצה, כלומר בעא רחמנא למיפרק יתנה בדרעא מרמא. והיינו דהביצה הוא מלשון בעא, ולומר שהגאולה בזרוע נטויה הייתה ברצון הקב"ה. וצריך להבין שהרי כל דבר הנעשה הוא מרצונו של הקב"ה, ומה מיוחד ביציאת מצרים שמדגישים הענין שהיה זה ברצונו של הקב"ה.

ויש לבאר דהנה ביציאת מצרים יצאו ישראל קודם הזמן שהיו צריכים לצאת, ובמדרש בפרשת בא דרשו הכתוב בשיר השירים 'מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות' על יציאת מצרים שיציאתם הייתה על ידי דילוג וקפיצה להוציאם קודם זמנם. ונמצא דמן הדין

צלי אש ומצות ומרורים-משתה על גאולתן של ישראל

בשור"ע (סי' תע"ז ס"ב) כתב, אם שכח ולא אכל אפיקומן ולא נזכר עד שנמל ידיו או שאמר הב לן ונברך, אוכל אפיקומן בלא ברכת המוציא. והיינו דגם להשימות דאומר הב לן ונברך הוי היסח הדעת, ואם ירצה לאכול צריך לחזור ולברך, הכא אתכא דרחמנא סמכינן דאין תלוי בדעתו, וכמבואר כל זה בתוס' בברכות דף מ"ב ע"א. ובמשנה ברורה כתב ביאור הסברא דאתכא דרחמנא סמכינן דכיון דהרי צריך לקיים רצון השם, ובדאי השכחה גרמה לו שיטול ידיו או לומר הב לן ונברך, ולא הסיה דעתו לגמרי.

והגרעק"א הביא קושיית בעל הגינת ורדים מהא דמבואר בס' ת"פ דאם שתה כוס רביעי בלא הסיכה שהזכיר ושותה וצריך לחזור ולברך קודם השתייה, לפי שהסיה דעתו מלשתות עוד, וקשה למה אין אומרים שיפטר מברכה דאתכא דרחמנא סמכינן ואין תלוי בדעתו, כמו שאומרים כן לגבי אפיקומן.

והנה באמת עיקר דברי המשנה ברורה דאתכא דרחמנא היינו משום דעדיין הוא מצוה ושכחתו גרמה לו צריך ביאור, דדין אתכא דבעל הבית הוא באורח הסמוך על שולחן הבעה"ב שדעת האורח סומכת על דעת הבעה"ב, ועל כן דעתו נגררת אחר דעת בעה"ב, ומה זה שייך לסברא שעדיין הוא מהוייב באכילה ושכחתו גרמה לו, והם שתי סברות נפרדות.

ועוד דעצם הדבר דמשום שעדיין הוא מצוה אין זה היסח הדעת הוא דבר הידוש שלא מצאנו כן בשום אכילת מצוה, וזאת כאן גבי אכילת אפיקומן.

והנה ערל אסור הוא באכילת כל הקדשים, אכן בהידושי מרן רי"ז הלוי (בהל' מאכלות אסורות) הביא ללמוד מדברי הרמב"ם דאיסור ערל בקרבן פסח ואיסור ערל בשאר קדשים, אינם נכללים באיסור אהר, אלא הויין שתי איסורים נפרדים, ואיסור ערל דקדשים להוד ואיסור ערל בפסח להוד, ולכאורה יש להבין למה נחלק קרבן פסח משאר הקדשים שהאיסור ערל נאמר בו במסויים וביהוד, ולמה לא נכלל איסור ערל שלו יחד עם שאר כל הקדשים.

ונראה לבאר בזה על פי דברי המדרש (מד"ר פי"ט ה') משל למלך שעשה משתה לאוהביו אמר המלך אם אין סמנטרי על כל המסובין אל יכנס אחד מהן לכאן, כך האלוקים עשה משתה להם צלי אש ומצות ומרורים מפני שגאלם מן הצרה, אמר להם אם אין חותמו של אברהם בבשרכם לא תטעמו ממנו, מיד כל הנולד במצרים נמולו וכו'.

ומבואר בדברי המדרש גדר מהודש באכילת קרבן פסח עם המצות

לא היו ראויים להגאל ולא היו זכאים לצאת ממצרים, וכל מה שנעשה כן הוא רק מחמת רצונו של הקב"ה לנהוג לפנים משורת הדין. מעתה יש לומר דלכך נתייחד יציאת מצרים להיות בגדר דבר הנעשה ברצון הקב"ה, כי נעשה רק מכח רצון מיוחד מאת הקב"ה.

האור דליל הפסח

בליל הסדר אומרים 'הרחמן הוא ינהילנו ליום שכולו טוב ליום שכולו ארוך ליום שצדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה'. ויש לבאר מה שייך ענין זה של לעתיד לבא שצדיקים יושבים ועטרותיהן בראיהן ונהנין מזיו השכינה לליל הסדר.

ויש לומר דהנה הגר"א מבאר דשאלת מה נשתנה הוא מה נשתנה הלילה הזה שיש בו דין יום, ואשר לכן נאמרו בלילה זה מצות הנהגות דוקא בו, משא"כ בשאר מצות שרובן נוהגות דוקא ביום, ובזה תלוי אם לילה הוא לשון נקבה או לשון זכר, והתשובה על כך היא כי ליל הסדר מתקיים בו ענין הכתוב 'לילה כיום יאיר', ועל כן דינו כיום ולא כלילה. [ויסוד הדבר מבואר כבר בדברי הוזה"ק שבליל פסח האיר הרקיע ולא היה חושך, והיה כליל הסדר הענין דלילה כיום יאיר, אבל הגר"א מוסיף דהיה לזה דין יום. ונפק"מ לדינא מזה דלכך היתה מילתם כלילה כשירה, ובזה מיושב איך מלו כלילה אצל משה]. ויש לומר בזה דהנה מכת בכורות היה ע"י הקב"ה ככבודו ובעצמו, והקב"ה עבר בארץ מצרים, וגילוי שכינה מביא עמו מעטה אורה, כמו שכתב רש"י בפסחים דף כ' דהאור הוא מהוד מעטה לבושו של הקב"ה, וא"כ י"ל דהאור שהיה בליל הפסח, היה אור של גילוי שכינה. ויש להוסיף בזה עוד, דהאור שיש בגילוי שכינה הוא האור של העולם הבא, דהנה בגמ' בפסחים דף ס"ח ע"א אמרינן על הכתוב בישעיה ז' הפרה הלבנה ובושה החמה' שזה מדבר על העולם הבא שאז השמש והירח לא יאירו, רק זיו וזהר ומראה שכינה הוא שיאיר. וכן כתוב עוד 'לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולננה הירח לא יאיר לך והיה לך ה' לאור עולם ואלוקיך לתפארתך', הרי מבואר דלעתיד לבא יהיה אור משכינתו יתברך, ולא מהחמה והלבנה.

וא"כ י"ל דבזה שהקב"ה עבר במצרים, ומוזה היה אור של גילוי שכינה, והאור של גילוי שכינה הוא האור של לעתיד לבא, והוא האור שנאמר עליו לילה כיום יאיר, על כן נתקיים באותו לילה הענין של לילה כיום יאיר.

ולפי זה נמצא דבלילה הזה היה גילוי האור דלעתיד לבא, והיה בו

הענין דלילה כיום יאיר דלעתיד לבא, וא"כ יש לבאר דלכך שייך הענין של לעתיד לבא שצדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה לליל הפסח.

פסח מצרים ופסח דורות

הנה הטעם של מצות פסח דורות, הוא לזכרון והודאה על שנאלו מצרים, והטעם של מצות פסח מצרים הוא בשביל שעל ידי זה ינצל, כמו שכתוב ולא יהיה בכס נגף למשהית בהכותי את מצרים, ונמצא דטעם מצות פסח מצרים וטעם מצות פסח דורות, הם שתי טעמים נפרדים, והדבר צריך ביאור, והרי שתיים נכתבו בפרשה אחת, ודיניהם נכללו יחד.

ונראה לבאר בזה דהנה במדרש איכה איתא ד' מלכים היו, מה שתבע זה ולא תבע זה, דוד אסא יהושפט והזקיהו. דוד אמר ארדוף אויבי ואשינם, אמר לו הקב"ה אני עושה כן וכו', עמד יהושפט ואמר אני אין בי כוח להרוג ולא לרדוף, אלא אני אומר שירה ואתה עושה וכו'. ומבואר במדרש גדר חדש בענין השירה, דכפשוטו השירה באה בהודאה על הניצחון והנס שכבר נעשו, [והגר"ח אמר בביאור הכתוב בתהלים 'אני בהסודך במחתי יגל לבי בישועתיך אשירה לה' כי גמל עלי' שאמירת שירה אפשר רק אחר שבאה הישועה בפועל], אמנם במדרש מבואר שעל ידי אמירת השירה קודם הנס, זה גופא סיבה שיבא הנס, ויהושפט תלה את נצחונו, שעל ידי אמירת השירה יבא לו הניצחון, וזה שעל ידי שמעמיד עצמו במדרגה של אומר שירה אף קודם הניצחון, זה גופא הווי סיבה שיבוא הניצחון והנס, כדי שיהא לו על מה לומר שירה, דכך היא ההנהגה שאם האדם מתעלה ומגיע למדרגת אומר שירה, ומתהלל בקב"ה תמיד, נותנים לו סיבה להגדת שירה, ולא הנס הוא סיבה להשירה, אלא השירה היא סיבת הנס.

ולפי זה נראה לבאר, דהטעם דפסח מצרים היה סיבה שעל ידי זה ינצל, הוא משום דבזה שנהגו את הקרבת הפסח שעיקרו הוא לזכרון והודאה על הנס וההצלה, והם נהגו את ההודאה על הנס, גם קודם שנעשה להם הנס, זה גופא הוא סיבה להביא להם את הישועה ולהצילם מיד מצרים, דע"י שכבר עתה קודם הגאולה, הם נוהגים את ענין הצלתם וישועתם, זה יהיה טעם שלא יתן המשהית לנגוף.

ונמצא דבאמת ענין הפסח במצרים ופסח דורות אחד הוא, שפסח מצרים הוא גם הפסח של הודאה על הנס והגאולה, וזה גופא שעשו אותו גם קודם שנאלו, היא הנותנת הזכות שינאלו, וכדרך שכתוב אצל דוד מהולל אקרא ה' ומן אויבי אושע.

מנין המצות בקערת ליל הסדר

בערב פסח בעת שהיה א"ז מרן הגר"ז זצ"ל בן ג' שנים ומחצה, שאל אותו אביו רבנו הגר"ח, כמה מזבחות בנה אברהם אבינו, והשיב לו מרן הגר"ז, שאברהם אבינו בנה ארבעה מזבחות, שאל אותו מנין לך זאת, אמר לו שכן כתב רש"י בפרשת בלק על הפסוק את 'שבעת המזבחות ערכתי', שבלעם בנה ז' מזבחות כנגד שבעת המזבחות שבנו אבותיהם של אלו, ובתוך המנין של השבעה, כתב רש"י שארבעה בנה אברהם אבינו, כשסיים דבריו, אמר לו הגר"ח, שעוד מעט יבא לכאן הגאון רבי שמחה זעליג זצ"ל, וכשיבא, תאמר לו את מה ששאלתיך, ומה שהשבת לי.

כעבור רגעים אחדים נכנס הגר"ר שמחה זליג לבית, ומיד אמר לו מרן הגר"ז את כל הדברים. באותה שעה ישבו כרגיל כמה רבנים בבית הגר"ח, המה ראו כן תמהו לפשר המעשה. הגר"ש"ו שראה את תמייתהם, אמר להם שיבאר להם כל הענין, שהנה לפני מספר שנים, החליט הגר"ח שלא להניח בסדר שלוש מצות, אלא ב' מצות כשיטת הרמב"ם והגר"א, ושאלתי את הגר"ח, שביצרות לשבת הגדול מבואר דמניחים ג' מצות, והרי מחבר הפיוט הוא רבי יוסף טוב עלם, שהוא היה רבו של רבנו גרשום, שהיה רבו של רש"י, ואם כן ראוי היה לנהוג כפי המבואר בפיוט. ואמר להם הגר"ש"ו, דעל זה שלח הגר"ח את בנו כעת, להשיב לו על שאלתו מאז, וכונת הגר"ח היא, דהנה בתוך הפיוט שם כתוב דנתינת הדם על המשקוף ושתי המזוזות, הוא כנגד שלושה המזבחות שעשה אברהם אבינו, ומבואר דבעל הפיוט, סובר דאברהם אבינו עשה רק שלושה מזבחות, ונמצא דחולק עם רש"י שסובר דאברהם אבינו עשה ארבעה מזבחות, ונמצא דאין שום הכרח ממה שהוא רב רבו של רש"י, דרש"י יסבור כמוהו, ואם כן גם בעיני מנין המצות שצריך להניח, אין הכרח דדעת רש"י כדעת בעל הפיוט, זו הייתה כונת הגר"ח בשליחת בנו אלי.

מצוה קנז

לספר ביציאת מצרים

בלילה הראשון של חג המצות

שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר וכו'

לקראת חג הפסח הוקדמו ג' מצוות העוסקות במצוות המועד

ובאריכות הסיפור על כל פרטיו. וא"כ פשיטא שהיא מצוה בפני עצמה.

מצות סיפור יציאת מצרים בלשונו של הרמב"ם

הרמב"ם מאריך לבאר את אופן קיומה של מצות סיפור יציאת מצרים וז"ל (בסה"מ): "והמצוה הקנ"ז היא שציונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן בתחילת הלילה כפי צחות לשון המספר. וכל מה שיוסיף במאמר ויארך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו עמנו המצרים מעול וחמס ואיך לקח השם נקמתו מהם ובהודות לו ית' על מה שגמלנו מחסדיו יהיה יותר טוב. כמו שאמרו כל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משובת. והכתוב שבא על הציווי הזה הוא אמרו ית' והגדת לבנך ביום ההוא וכו'. ובא הפירוש והגדת לבנך - יכול מראש חדש תלמוד לומר ביום ההוא, אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. כלומר מתחלת הלילה חייב אתה לספר. ולשון מכילתא מכלל שנאמר כי ישאלך בנך, יכול אם ישאלך אתה מגיד לו ואם לאו אין אתה מגיד לו, תלמוד לומר והגדת לבנך, אף על פי שאינו שואלך, אין לי אלא בזמן שיש לו בן, בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין, תלמוד לומר ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים. כלומר שהוא ציוה לזכרו כמו אמרו זכור את יום השבת לקדשו. וכבר ידעת לשון אמרם ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה כולה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים וכל המספר ביציאת מצרים הרי זה משובת".

ברכה על מצות סיפור יציאת מצרים

עוד הקשו מפני מה אין מברכין על מצות סיפור יצי"מ, ומאי שנא משאר מצוות עשה שמברכים עליהן ברכת המצוות. וכתב רבינו ירוחם (נתיב ה"ד) וכן הביא באבודרהם (סדר ההגדה ופירושה) בשם הרשב"א דכיון דהיא מצוה שאין לה קצבה ויוצא ידי חובתו אף בדיבור בעלמא שידבר בענין יציאת מצרים, כגון מה שמזכיר בקריאת שמע של ערבית או הזכרת יציאת מצרים בקידוש, לכך אין מברכין עליה. ולדעתם המצוה מתקיימת בהזכרה בלבד, וא"כ יש לתמוה מה התוספת בליל ט"ו והרי היא המצוה שבכל יום, וכן מה שייך לומר שהריבוי בסיפור משובת.

ופשיטא הרמב"ם לא סבר הכי, שהאריך לבאר את ענין הסיפור וצורתו, ובוודאי לא יצא ידי חובתו בהזכרה בעלמא, ויש לידע מפני מה אין מברכין על הסיפור לדעת הרמב"ם.

פירושו של הרא"ש בטעם שאין מברכים על סיפור יצי"מ

בשו"ת הרא"ש (כלל כד ס"ג) נשאל בדבר הברכה על מצות סיפור יציאת מצרים, וכתב דנצטונו במצוות רבות זכר ליציאת מצרים ואעפ"כ אין אנו מברכין עליהן, ולא מזכירין את יצי"מ בשעת קיומן, כגון הפרשת בכורות וכל המועדים, שאין צריך להזכיר שאנו עושין אותן זכר ליציאת מצרים. אלא ציוה הקב"ה לקיים את המצוה ומתוך כך זוכרין את יציאת מצרים. ועוד הוסיף דאין חיוב מצות הגדה בפה אלא כאשר הבן שואל מחיוב לפרש לו. ונראה דהרא"ש כיוון לפרש ב' עניינים במצות הסיפור. דמתחילה בא ליישב מפני מה אין מברכין ומזכירין יציאת מצרים בשעה שמקיימים את מצוות הפסח בליל הסדר, כגון אכילת הפסח ואכילת המצה. וקאמר דכשם שאין מברכים על פדיון פטר חמור ואין מזכירין יצי"מ בשעת קיום המצוה [וכן במצוות רבות כגון שבת לדעת כמה ראשונים ועוד], מאחר וזיכרון יצי"מ באה כטעם נוסף למצוה ואינה מעצם המצוה. כך אין מברכים ואין מזכירים את יצי"מ על אכילת המצה שהיא מצוה בפני עצמה ובנוסף באה להזכיר את יצי"מ. ועוד בא לומר דאין להקשות מפני מה אין מברכים על מצות הסיפור עצמה, ומיישב מפני שהיא מצוה שאין מחויבים בה אלא אם כן הבן שואל, ולהכי אין מברכים עליה.

יש שלמדו (ה"ר פערלא עשין לג) את דברי הרא"ש כפשוטן, דמדאורייתא לא נתחייבו לספר ביציאת מצרים אלא אם הבן שואל כמו שנאמר "כי ישאלך בנך" (דברים ו, כ), ואין חובת סיפור בלא"ה אלא מדרבנן. ומה דילפי' במכילתא (הובא בסה"מ) דאיכא חובת סיפור אע"פ שאין הבן שואל מדכתיב "והגדת לבנך", אינו אלא אסמכתא בעלמא. ורחוק מאד לומר דליכא חיוב סיפור אם לא שאל הבן, אחר דחיוב הסיפור מפורש להדיא במשניות (ואם אין דעת בן אביו מלמדו" פסחים קטז). ובסוגיות הגמ' ובכל הפוסקים, ולא מסתבר לתלות בדברי הרא"ש שיטה מחודשת זו. ובלא"ה צ"ב יישובו של הרא"ש, דמה בכך שהסיפור הוא מצוה התלויה באחרים, דאע"ג דאין מברכים על מצות צדקה וכיו"ב מצד שהיא מצוה התלויה באחרים, מ"מ לא דמו למצות סיפור יצי"מ. דהא דאין מברכים על נתינת צדקה, מאחר ואפשר שהעני לא יטול את מתנת הצדקה ותצא ברכת הנותן לבטלה. אבל מצות סיפור הבאה כתשובה לשאלת הבן, אינה תלויה באחרים אלא כאשר הבן שאל נתחדש חיוב התשובה, וכשמשיב האב ומספר על יצי"מ, מקיים מיד את המצוה ואין צד של ברכה לבטלה. ובהכרח דלא לזה נתכוון הרא"ש בתירוצו, ויש לפרש את דבריו באופן אחר.

כעין זה האריך בהלכות (פ"ז מהל' חמץ ומצה) והוסיף לפרט את אופן הסיפור דצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח, וכן להזכיר ג' דברים כמו שאמרו (פסחים קטז). "רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן, פסח מצה ומרור". וכן כתב דלפי דעתו של בן אביו מלמדו, ואם היה הבן גדול וחכם, מודיעו מה שאירע לנו במצרים וניסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו הכל לפי דעתו של בן, ואם אין לו בן אשתו שואלתו, אין לו אשה שואלתו זה את זה מה נשתנה הלילה הזה, ואפילו היו כולן חכמים, היה לבדו, שואל לעצמו מה נשתנה הלילה הזה.

ובדברי הרמב"ם נתחדשו ב' נקודות עיקריות שיש לעמוד עליהם.

א. הרמב"ם מדגיש ב' פעמים שזמן מצות הסיפור הוא מתחילת הלילה, וצ"ע מה אתא לאשמועינן, דהרי כל מצוה שזמנה בלילה התחלת חיובה בתחילת הלילה.

ב. השוואת הרמב"ם את מצות הסיפור לזכירת השבת טעונה הסבר, דלכאוו' הם ב' מצוות דלא שייכי אהדדי כלל.

מצות הזכרת יציאת מצרים שנכלל יום ומצות סיפור בליל ט"ו בניסן

ומתחילה יש לעמוד על התוספת שיש במצות סיפור יציאת מצרים בליל ט"ו בניסן, שהיא יתרה על המצוה לזכור את יציאת מצרים בכל יום שחרית וערבית. ומחלק במנחת חינוך (מצוה כא) וכן הובא בשם מרן הגרי"ז הלוי (בספר עמק ברכה) ששמע מאביו, דבכל ימות השנה אנו מצווים במצות זכירה ואילו בליל ט"ו המצוה היא סיפור. והחילוק ביניהם מתבטא בכמה פרטים, דלסיפור בעינן התחלה בגנות וסיום בשבח, אמירת ג' פסח מצה ומרור, וצריך לספר לאדם אחר, לבנו או לאשתו או לכל אדם. ואילו לזכירה של כל ימות השנה אין צריך לכל הדינים הללו.

ויש להוכיח שהם ב' מצוות שונות מצד עצמן, מההלכה המיוחדת שנאמרה בליל ט"ו "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח", ולכאוו' שייך להרבות רק בסיפור וכמו שהזכיר הרמב"ם את פרטי הסיפור, אבל בזכירה יצא מיד כאשר הזכיר את יציאת מצרים ואין זכירה נוספת במשך זמן רב

ובמש"כ הרמב"ם דמצות סיפור יצי"מ היא מתחילת הלילה כמו מצות זכור את יום השבת, י"ל דכין דאמרן (במכילתא פ"ז ובהגש"ס) "והגדת לבנך. שומע אני מראש חודש, ת"ל ביום ההוא, אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, ת"ל בעבור זה, בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך", הו"א דקודם שהביאו מצה ומרור לפניו על שולחנו אין חיוב סיפור יצי"מ, קמ"ל דמצות סיפור אינה תלויה בהבאת המצה ומרור בפועל אל השולחן, ואף מי שאין לו מצה מחויב לספר ביצי"מ, אלא זמנה מתחיל בשעה שהתחיל חיוב אכילת מצה ומרור דהיינו בתחילת הלילה.

ובשו"ת מהר"ש לניאדו (ס"ו ט) באר דלא מצינו בשום מקום גזירה שוה בין זכירת השבת לזכירת הפסח, ומפרש את ההשוואה לזכירת השבת בדרך חדשה. דהנה אי' בברכות (ס) "אמר רב אדא בר אבהו נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה" ומבאר רבא הטעם "אמר קרא זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והני נשי, הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה". והיינו דאחר דזכור ושמור בדיבור אחד נאמרו אין זה רק היקש ללמוד את הדינים של זה בזה, אלא מצות הזכירה קאי על השמירה, והיא ע"מ לקיים את השמירה וחלק ממנה. [והוכיח כן מדילפ"י מתיבת "לקדשו" שיש לזכור את יום השבת בדברי שבח וקידוש, משמע דבלאו האי קרא, משמעות הזכירה היא לעצם השמירה והשביתה ממלאכה] ומדמה הרמב"ם דה"נ מאי דכתיב על ליל ט"ו בניסן "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" (שמות ג, א), הוא חיוב זכירת קיום המצוות שבו, שלא לאכול חמץ ולאכול בו פסח מצה ומרור, דהזכירה מביאה לידי זהירות בשמירת המצוות. ואחר שנאמר בפרשה "והגדת לבנך" (שם ח), נוסף חיוב הגדה בפה לספר ביציאת מצרים. ומבואר דמצות הסיפור היא חלק ממצוות הלילה ומתלווה אליהם, ומה"ט נשים שהן מחויבות בשאר מצוות הלילה, חייבות גם בסיפור יצי"מ דההגדה בכלל חיוב כל מצוות הלילה.

וכן יש ללמוד מדברי הרמב"ן (בס"מ מ"ז ש"ש כח הרב מצוה טו) שמנה את ברכת התורה כמצוה נפרדת במנין המצוות מלבד מצות תלמוד תורה [ודלא כהרמב"ם שהשמיט מצוה זו], וכתב דליכא למימר דהברכת התורה היא חלק ממצות תלמוד תורה, כמו שמצינו דהבאת ביכורים ומקרא ביכורים נמנו כשתי מצוות נפרדות מאחר והקריאה על הביכורים היא הודאה על הבאתם. וה"ה ברכה"ת שהיא הודאה על ת"ת אינה חלק מהמצוה עצמה. ועוד הביא דמצות סיפור יציאת מצרים נמנית כמצוה נפרדת מלבד מצות אכילת הפסח. ומוכח דהסיפור ענינו הודאה הנאמרת עם מצוות הפסח, אע"פ שנמנה כמצוה בפני עצמה.

יציאת מצרים ע"מ שנקיים המצוות - ולכן זכירתה כרוכה במצוותיה

והשייכות בין הסיפור למצוות הפסח מבוארת בכתוב, שנאמר "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שם) ואמרו עלה דהגדה זו בשעה שמצה ומרור מונחים לפניו, וכמו שפירש רש"י "בעבור שאקיים מצותי, כגון פסח מצה ומרור הללו". ומה"ט פסק בטור ובשו"ע (או"ח תפ"ב) דאף בלימוד הלכות הפסח מקיימים את מצות סיפור יציאת מצרים. וכ"כ בחי' תלמיד הרשב"א (פסחים טז). דמה שישנו "לפי דעתו של בן אביו מלמדו" היינו שאם הוא פיקח מלמדו הלכות הפסח, ואם לאו מלמדו דברים הפשוטים.

ונראה דאף המנחת חינוך (שם) למד כן במצות הסיפור, דבתוך דבריו רצה לומר דזמן מצות סיפור יציאת מצרים תלוי במחלוקת רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא לענין זמן אכילת מצה, דראב"ע אמר עד חצות ור"ע סבר עד עלות השחר. וטעמו דכל מצוות הלילה שייכי אהדדי ומצווים עליהם ביחד וממילא זמנם אחד, וכמו שנתבאר דהזכירה של יציאת מצרים והסיפור הם הסיבה של קיום מצוות הפסח, דהקב"ה הוציאנו ממצרים בעבור שנקיים מצוותיו.

ואין לסתור מדכתיב בפר' ראה (דברים טז) "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות... למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך", הרי שקיום מצוות הפסח באו למען הזכירה ולצורכה. ד"ל דעצם ההוצאה היא בכדי שנקבל את המצוות, וצורת קיום המצוה היא אכילת פסח מצה ומרור זכר ליציאת מצרים.

ועדיין יש להוסיף הסבר בדברי הרמב"ן שמדמה את מצות סיפור יצי"מ לברכת התורה, דברכה"ת פשיטא שהיא הודאה על תלמוד תורה, אולם הסיפור לכאורה אינו הודאה על מצוות הפסח אלא הודאה בפני עצמה על יציאת מצרים. אכן, מתוך הדברים יש ללמוד את עצם ענינה של מצות הסיפור, דלא חייבה תורה רק להזכיר את המאורעות והניסים בלבד אלא גדר הסיפור הוא 'הודאה'.

ויש לדקדק כן מלשונו של הרמב"ם שכתב "מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו שנאמר והגדת לבנך, לפי דעתו של בן אביו מלמדו", הרי דאין האב מקיים את המצוה באמירה בעלמא אלא עליו ללמד את בנו. ובהמשך כתב דהיכא שאין לו בן אשתו שואלתו, וכשהוא לבדו שואל לעצמו, ועכ"פ צורת הסיפור היא בדרך שאלה ותשובה, ונשפכו נחלי דיו לבאר הקפדה זו. ולהאמור ענין הסיפור הוא 'הודאה', ואין הודאה אלא בדבר שנתחדש ובהתנוספות ידיעה והעמקה בהטבה, היות וההודאה אמורה להיאמר מתוך הבנה והכרה ולא מתוך חזרה על דברים וסיפורים שנאמרו בעבר. ואשר על כן סדר ההגדה הוא "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" ובדרך שאלה ותשובה, דהחיוב הוא ללמוד את ענין היציאה וההודאה עליה מחדש בכל שנה ושנה, וע"י השאלה והתמיהה מתקבלת תשובה מתוך התבוננות מחודשת בפרטי הניסים ובנפלאות שנעשו אז. והגם שחוזרים בסיפור היציאה על אותם הפרטים שנאמרו בעבר, מ"מ המבוקש הוא התבוננות מחודשת והודאה מתוך הכרה והעמקה בכל שנה ושנה.

ואהכי הדין של "אביו מלמדו" שוה לכל נפש, ואף אם הבן חכם יותר מאביו, המצוה היא לשאול את האב ולקבל תשובה ובכל תשובה יש תוספת עומק והבנה. אלא דצריך לכוון את התשובה לפי דעתו של בן, שאם הוא פיקח מלמדו הלכות הפסח, ואם לאו מלמדו דברים הפשוטים.

ומבוארת כוונת הרמב"ן שיש להודות על היציאה שהיתה לצורך קיום המצוות, ולכן הודאה זו דומה לברכת התורה שמתייחסת למצות ת"ת.

ויש ללמוד כן מהא דהובא בגמ' (פסחים ס) "אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה, עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא, מאי בעי למימר ליה, אמר ליה בעי לאודווי ולשבוחי. אמר ליה פטרנן מלומר מה נשתנה, פתח ואמר עבדים היינו". הרי דעיקר ענינה של המצוה היא ההבנה של ההודאה העולה מתוך סיפור הדברים.

ולהאמור, נתפרש היטב ענין הריבוי והאריכות בסיפור יציאת מצרים, דבכל פרט יש תוספת הודאה ושבח להקב"ה, ומתקיימת המצוה עוד ועוד.

וראיה פשוטה לזה, מהא שלא נמנה סיפור יציאת מצרים בריש מסכת פאה בכלל המצוות שאין להן שיעור, דמצוה שאין לה שיעור כגון פאה וביכורים הם מצוות שאפשר לקיים אותן בשיעורים שונים, דאפשר להביא פאה קטנה או גדולה וכן כולם. אבל המרבה לספר ביציאת מצרים מקיים מצוה חדשה בכל תוספת סיפור ובכל פרט ופרט של העמקת ההודאה.

גם זכירה לשם ההודאה

ונראה דאפשר לבאר כן גם בדעת רבינו ירוחם והרשב"א, דיוצאין ידי חובת המצוה אף בהזכרה בעלמא של יציאת מצרים, דהגם שלא קיים את כל פרטי הדינים של דרך שאלה ותשובה וכו', מ"מ יש קיום מינימלי של הודאה בהזכרת יציאת מצרים.

ואף בדעת הרא"ש יש לפרש בפשיטות, דבדאי איכא מצוה וחובה לספר גם כאשר אין הבן שואל, וכוונתו ליישב שמאחר והסיפור צריך להיאמר כתשובה לשאלה הרי דאין ענין הסיפור אמירת דברים בעלמא, אלא בעינן להגיע להודאה, והרי זו מצוה שעיקרה בלב ועל מצוה שבלב אין מברכים. ואורחא דמילתא נקט "אלא אם ישאל מפרשין לו" דבד"כ נשאל ע"י אחר, ובאמת גם כשאינו נשאל - שואל את עצמו ועונה ומודה.

נומא - ענין מצות סיפור יציאת מצרים היא ההודאה על שהוציאנו ממצרים, ונכלל בה הודאה על התכלית שנקיים מצוות, ולכן היא באה כחלק ממצוות הלילה והודאה עליהן.

נחל אליהו

יקרת מצות 'סיפור יציאת מצרים', סגולת מצות 'והגדת לבנך' והאופן הנכון לקיימה, 'עבדים' היינו ויוציאנו ה'

ואם מתכוננים ומבינים כמה נחת רוח יש לבורא מזה אפשר להתעלות בלילה הזה הרבה מאד.

והגדת לבנך

הכח הסגולי בהעברת האמונה מאב לבן

בלילה הזה יש מצות עשה מיוחדת 'והגדת לבנך' ויש כח מיוחד בליל הסדר להעביר את יסודות האמונה מאב לבן, ונרחיב בענין מצוה זו.

נתחיל עם מאמר של ר' ירוחם בדעת חכמה ומוסר (ח"ב מאמר ט') - כתוב על ג'דעון בן יואש שהקב"ה מינה אותו להיות שופט על ישראל, ובפעם הראשונה שנגלה אליו מלאך ה' כתוב בפסוק (שופטים ו') 'ויאמר אליו גדעון בי אדוני ויש ה' עמנו ולמה מצאתנו כל זאת ואיה כל נפלאותינו אשר ספרו לנו אבותינו לאמר הלא ממצרים העלנו ה' ועתה נטשנו ה' ויתננו בכף מדין' ומביא רש"י את דברי הילקוט פסח היה, אמר לו אמש הקרני אבא את ההלל ושמעתי שהיה אומר בצאת ישראל ממצרים, ועתה נטשנו אם צדיקים היו אבותינו יעשה לנו בזכותם, ואם רשעים היו כשם שעשה להם נפלאותיו חנים כן יעשה לנו, ואיה כל נפלאותינו, ועל הטענה הזו שלו כתוב 'ויפן אליו ה' ויאמר לך בכחך זה והושעת את ישראל' ומביא רש"י בכח הזכות הזה שלימדת סגוריא על בני.

שואל ר' ירוחם: כשגדעון רוצה להגיד למלאך מאיפיה הוא יודע על יציאת מצרים הוא אומר 'אמש הקרני אבא' זה המקור של גדעון שהיה יציאת מצרים?? לא מדובר פה על ילד בחיידר אלא על אדם שהקב"ה בחר בו לשופט על כל ישראל, ואל תחשבו שאבא שלו היה גרויסע צדיק, זה היה יואש אבי העזרי שהיה דבוק בעבודה זרה, וכתוב ששבע שנים הוא פיטם פר לעבודה זרה, וממנו גדעון יודע שהיה יציאת מצרים?? היום כל ילד וילדה בגן יודעים את כל סיפור יציאת מצרים, האם גדעון לא ידע? וכי מדובר כאן על עולה מרוסיה או על בעל תשובה? 'אבא שלי סיפר לי' מכאן הוא יודע על יציאת מצרים??

אמונת אומן שרשית באה מ'אמש הקרני אבא'

אומר ר' ירוחם: כתוב כאן יסוד גדול - ודאי שגדעון ידע את הכל בכל מכל כל, והוא היה יכול ללמד את אבא שלו את כל סיפור יציאת מצרים ארבעים יום וארבעים לילה, בהלכה, באגדה, במחשבה, חסידות, קבלה וכו', לא היה חסר לו כלום בידיעה, אבל האמונת אומן החזקה, האמונה השרשית בעומק הנפש שדבוקה בלב של כל יהודי זה מהכח הסגולי של 'אמש הקרני אבא' מאב לבן והבן לבנו וכן הלאה והלאה מדור לדור עוברים יסודות האמונה בלילה הגדול הזה, ואפילו גדעון מנהיג הדור ואביו דבוק בעבודה זרה השורש של האמונה שלו זה מאמש הקרני אבא, כי בכוחות הנפש לזה יש הכי הרבה השפעה, המשלנו על זה פעם את מה שאומרים שהמטרנה הכי טובה היא לא חליף לחלב אם, וככה זה גם באמונה אין כמו מה שעובר מאב לבן להקנות לו את יסודות האמונה עמוק עמוק בלב.

השמחה הגדולה בשמים בזמן שכלל ישראל מספרים ביציאת מצרים

ליל הסדר הוא זמן מופלא מאד, מתנה גדולה שקיבלנו משמים, בלילה הזה מונח כל יסודות האמונה עובר מאבא לבן על ידי מצות והגדת לבנך, בזוהר הקדוש כותב דברים מופלאים על מה שקורה בשמים בזמן שאנחנו יושבים ומספרים בשבחו של מקום, ויש כאלו שקוראים את דברי הזוהר באזני הבני בית לפני מגיד כדי שיבינו עד היכן הדברים מגיעים, ואחרי שרואים מה כתוב בזוהר יש הרגשה שאם השמים היו נפתחים בליל הסדר לרגע אחד, והיינו רואים מה שקורה שם למעלה, איזה ששון ושמחה עוז וחדוה במקומו, היינו מתעלפים מרוב שמחה על הזכות הגדולה שיש לנו.

ונקרא מעט את לשונו של הזוהר הקדוש (זה נדפס בחלק מההגדות לפני מגיד) - פיקודא בתר דא לספר בשבחה דיציאת מצרים, דאיהו חיובא על בר נש לאשתעא בהאי שבחה לעלמין, המצוה שלאחר זו הוא לספר בשבח יציאת מצרים, שהוא חוב על האדם לעולם לספר בשבחים אלו, הכי אוקימנא כל בר נש דאישתעי ביציאת מצרים ובהוהו סיפורא חדי בחדוה, כך העמדנו כל אדם המספר ביציאת מצרים ושמח בסיפור ההוא בשמחה, לא מספיק לספר את הסיפור צריך גם לספר ולהיות שמח עם הניסים שנעשו לנו, זמין איהו למחדי בשכינתא לעלמא דאתי, דהוא חדו מכלא, דהאי איהו בר נש חדתי במריה, וקודשא בריך הוא חדי בהוהו סיפור, עתיד הוא לשמוח עם השכינה לעולם הבא שהיא שמחה מכל צד, שזה הוא אדם השמח באדונו והקב"ה שמח בסיפור ההוא שלו, בה שעתא נכש קודשא בריך הוא לכל פמליא דליה ואמר לון: זילו ושמעו סיפורא דשבחה דילי דקא משתעו בני וחדון בפורקני, כדן כולהו מתכנשין ואתין ומתחברין בהדיהו דישראל ושמעי סיפורא דשבחה דקא חדון בחדוה דפורקנא דמאריהון, בה בשעה מקבין הקב"ה את כל החבורה שלו, ואומר להם לכו ושמעו הסיפור של השבח שלי שמספרים בני ושמחים בגאולתי, אז מתקבצים כולם ובאים ומתחברים עם ישראל ושומעים סיפור השבח ששמחים בשמחת הגאולה מאדונם, כדן אתין ואודן ליה לקודשא בריך הוא על כל אינון ניסין וגבורן, ואודן ליה על עמא קדישא דאית ליה בארעא חדון בחדוה דפורקנא דמריהון, ובאים ומודים להקב"ה על כל אלו הניסים והגבורות, ומודים לו על עם הקדוש שיש לו בארץ ששמחים בשמחת הגאולה של אדונם, אין שום יהודי שנמצא לבד בליל הסדר, גם מי שמקיים את ההלכה של שואל את עצמו לא נמצא לבד, מלאכי השרת באים לכל בית יהודי ומקשיבים לסיפור יציאת מצרים, וככה אנחנו משבחים מלמטה והמלאכים מלמעלה מצטרפים יחד ומפארים לקב"ה, כדן איתוסף חילא וגבורתא לעילא, וישראל בהוהו סיפורא יחי חילא למאריהון כמלכא דאיתוסף חילא וגבורתא כד משבחן גבורתיה, אז נתוסף לו כח וגבורה למעלה, וישראל בסיפור ההוא נותנים כח לאדונם כמלך שנוסף לו כח וגבורה בעת שמשבחים גבורתו ומודים לו, והזוהר שם מאריך כמה זה זכות וחובה לכל אחד לספר ביציאת מצרים וכמה זה חביב לפני הקב"ה.

צריך לבוא לליל הסדר בהכנה נכונה, הכנה לזכות לספר בשבחו של מקום,

התכלית של המצוה, ולפעמים האבא הכין דברים להגיד לכל ילד ולמרות שזה מאד טוב להכין אם זה לא מצליח והאבא נלחץ כי הוא צריך להספיק הוא יכול להפסיד את עיקר מצות הלילה.

אין שום ענין של הספק בסיפור יציאת מצרים!

צריך לדעת - אין שום ענין של הספק בסיפור יציאת מצרים, כל המרבה לספר ביציאת מצרים זה לא בכמות אלא באיכות, בצורה, בנעימות, לחבר את הילד הכי טוב לסיפור, ועיקר המצוה זה להגיד לילד או עם הילד את נוסח ההגדה מילה במילה זה הקיום של המצוה, ומי שרוצה יכול להוסיף איזה מאמר חז"ל או סיפור על העבודות החירות והניסים, להגיד משהו שיעניין את הילד וירתק אותו, ואמנם יש ענינים גדולים בסיפור הלילה הזה אבל יש תנאי אחד שזה לעיכובא בקיום המצוה - **שלוה, רוגע, נעימות, וחמימות**, צריך לחשוב על רעיונות איך לרתק את הילד כל הזמן, איך לגרות את הילד להיות שותף בסיפור ההגדה, יש כאלו שמכנינים לכל ילד משהו לשאול או להגיד וכך הילד ערני כל הזמן, וכל ערום יעשה בדעת איך שמתאים לילדים שלו ולא איך שהוא מתכנן.

בלימוד עם הבן העיקר הוא להקנות לו מתיקות ועריבות בתורה

וככה זה גם במצוות תלמוד תורה - למרות שעשוי עניינו זה ליל הסדר חשוב מאד לעורר על זה, כשאבא לומד עם הבן שלו העיקר זה לתת לו את היסודות של מתיקות וקדושת התורה, עדיף ילד שהספיק עם אבא שלו פסוק אחד אבל חדר לו לעצמות שדברי תורה זה דבר נעים מתוקים מדבש ונופת צופים, והאבא ישב רגוע ושמח ונינוח ולמד איתו בנעימות, מילד שהספיק ללמוד עם האבא פרשה שלימה ומה שחדר לו לעצמות זה שתורה זה עול ומעמסה, הילד קולט רק את הלחץ והמתח של האבא, איזה קיום של ושיננתם יש בלהמאים את הלימוד על הילד? ? ואם האבא לומד בנעימות ומתיקות הוא לא לימד אותו רק פסוק אחד אלא נתן לו טעם וחשק לתורה למשך כל החיים.

שמעתי פעם ממחנך חכם שסיפר שהרבה הורים מתלוננים שהילד לא אוהב ללמוד איתם, והוא עונה להם תנסו לדמיין שמגיע אליך אדם בגובה ארבע מטר ותופס אותך באמצע העסקים שלך וגורר אותך לחדר ואומר לך תתחיל ללמוד, ומתחיל לשאול אותך: למה אתה לא יודע? למה אתה לא מבין? למה אתה לא מקשיב לרבי' בחיידר? ככה בדיוק אתם עושים לילד! איך אתם רוצים שיהיה לו טעם בלימוד?? הוא שונא ללמוד איתך וקנית את זה ביושר!! **צריך לדעת**, ילדים היום בחיידר לומדים הרבה שעות והזמן שהאבא לומד עם הילד זה לא ניצול הזמן ולא זמן של הספק, אלא זמן שלילד יש חיבור לתורה בנעימות עם האבא ביחד, וכמו שהילד מקבל את המתיקות הראשונה בשמע ישראל ובתורה ציוה לנו משה ביחד עם האבא, כמו שלילד יש טעם טוב מללכת ביחד עם אבא לבית כנסת כך צריך להיות טעם של חיבור לתורה עם האבא, זה לא תלוי בכמות אלא בנעימות, ורוב הפעמים עדיף ללמוד עם הילד לא מה שלמדו בחיידר, צריך למצוא קצת זמן לבחון אותו על מה שלמדו ובשאר הזמן ללמוד דברים חדשים מתוקים ומעניינים, ללמוד דבר שלילד אין ממנו לחץ של מבחנים, דבר שלילד לא יהיה ממנו שום עול.

הרבה גדולי ישראל היו כאלו שלמדו עם אביהם את כל התורה כולה

מעיקר הדין האב מצווה ללמד את בנו את כל התורה כולה ומתקנת ר' יהושע בן גמלא עושים את זה המלמדים, אבל צריך לדעת שכמו בהגדת לבנו כך בתלמוד תורה יש כח סגולי בללמוד עם האבא, וידוע שבסטטיסטיקה אחוז מאד גדול של גדולי ישראל היו אלו שלמדו עם אבא שלהם את כל התורה כולה.

ר' משה פיינשטיין זצ"ל בגיל שבע עשרה כבר כתב תשובות בכל חלקי התורה, והיה לו אח שהיה גם כן גאון עצום, ושניהם למדו עם אבא שלהם את כל התורה כולה, ופעם סיפרו לר' חיים עוזר שיש עיירה נידחה ברוסיה

אמרנו פעם על דרך דרוש - למה לובשים קיטל בליל הסדר? אנשים שלא כתבים צוואה בשעת המיתה הם מצוים את הילדים שלהם ומדריכים אותם, והבן יודע שמה שהאבא אומר לו עכשיו זה תמצית חייו, ולכן לובשים קיטל שזה מזכיר את יום המיתה כי האבא אומר לבן שלו תדע לך עכשיו אני מעביר לך את תמצית חייו, זה מה שקיבלת מאבא שלי שהוא קיבל מאבא שלו והוא מאבא שלו וכן הלאה למעלה למעלה עד יציאת מצרים, זה תמצית חייו וחיי כל המשפחה שאתה גודל בה וחיי כל הדורות שחיו עד היום הזה, ואתה גם תעביר את התמצית הזו לבן שלך שיעביר את זה לבן שלך כי זה התכלית של כולנו.

אם היו מציעים לאחד מאיתנו שהילד שלו יהיה בלילה הסדר אצל ההיליגער חפץ חיים, אי אפשר לדמיין את האמונה בחוש שהיתה אצל החפץ חיים, אבל אם היו מציעים לי הייתי אומר: כל השנה הייתי נותן כל הון דעלמא בשביל שהבן שלי יהיה רגע אחד אצל החפץ חיים, אבל בליל הסדר זה הלילה של והגדת לבנו, לילה שהקב"ה טבע כח סגולי שהאמונה עוברת דוקא מאבא לבן, ולזה אין תחליף גם לא אצל החפץ חיים.

באלו שני מצוות החיוב לחנך את הבן הוא מדאורייתא?

ומאיזה גיל מתחילים חיובים הללו?

בכל התרי"ג מצוות החיוב חינוך הוא רק מדרבנן, יש נידון האם רק האבא מחוייב בחינוך או גם הבן עצמו חייב אבל מדאורייתא ילד לפני גיל בר מצוה פטור מכל המצוות, ויש שני מצוות שבהם החיוב של האבא על הבן הוא מדאורייתא - ללמד את בנו תורה כמו שכתוב ולימדתם אותם את בניכם לדבר בס, ומצוות והגדת לבנו בלילה הגדול הזה, שני מצוות אלו מוטלות על האבא מן התורה ושניהם מתחילות מהרגע הראשון שהילד יכול לתפוס את מה שמדברים איתו, **תלמוד תורה** כתוב בגמרא בסוכה מב. קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה וקריאת שמע, תורה מאי היא אמר רב המנונא תורה ציוה לנו משה מורשה קהילת יעקב, מה הגיל של יודע לדבר? שנתיים שלש, כשהילד מתחיל להגיד: אבא, אמא, במבה וכדומה, יש מצות עשה דאורייתא להתחיל מיד ללמדו תורה ואם לאו כאילו קוברו, וכך גם סיפור יציאת מצרים כתוב בהגדה ושאינו יודע לשאול את פתח לו, מהרגע שהילד יכול להבין מה הפירוש עבדים היינו כשילד יכול לקלוט מה זה עבד, ומבין מה זה ויוציאונו ה' אלוקינו משם, מהרגע הזה יש חיוב דאורייתא לספר לו, יש אנשים שבליל הסדר זוכרים את הילדים הגדולים ושוכחים את הילדים הקטנים, אבל מדאורייתא אין שום הבדל, ולהפך ככל שהילד יותר קטן יש יותר מצוה כי הוא עדיין לא שמע מספיק בחיידר ואפשר ללמד אותו יותר, ואת כל אחד צריך ללמד ברמה שלו מהרגע שהוא מסוגל לקלוט, ולמה דוקא בשני מצוות אלו יש חיוב חינוך מן התורה? ולמה שני המצוות האלו מתחילות בגיל כל כך צעיר? **התשובה** היא כי תורה ואמונה זה היסוד של כל היידישקייט, וכמו שייסודות של בנין חייבות להתחיל מלמטה ואם לא הבנין קורס כך היסודות של יידישקייט חייב להיות מושרש בילד מקטנות ממש מהרגע שהילד יכול לקלוט תורה ואמונה.

לפי דעתו של בן ולא לפי דעתו של אב

יש דבר מאד חשוב שצריך לדעת שגם סיפור יציאת מצרים וגם תלמוד תורה צריך לבוא בנחת ונעימות, יש אנשים שהופכים את הילד לחפצא של מצוה כמו לולב של האבא, והאבא מתאמץ לקיים את המצוה אבל הוא מנותק מהילד, ובשביל שהילד יתחבר לדברים ויהנה מהם זה מוכרח להיות בנעימות בלי לחץ, ואם הילד לא מתחבר האבא חייב לשנות סגנון לא לשנות את הילד, הילד הוא לא אתרוג שמקיימים איתו את המצוה, **לשון הרמב"ם** (פי"ח ח"מ ב') וזה מבוסס על הגמרא בערבי פסחים 'לפי דעתו של בן אביו מלמדו, כיצד אם היה קטן או טיפש אומר לו בני כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים ובלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאונו לחירות, ואם היה הבן גדול וחכם מודיעו מה שאירע לאבותינו במצרים וניסים שנעשו לנו על ידי משה רבינו הכל לפי דעתו של בן' החיוב הוא לפי דעתו של בן לא לפי דעתו של אב ולא לפי התוכניות של האבא, ואם מקיימים את הסיפור בכפיה ובלחץ מלבד החשש של אונאת דברים מפסידים את כל

שיושב שם אבא שלומד עם הילדים שלו את כל התורה כולה, ור' חיים עוזר שהיה ליבם של ישראל וכל הזמן היה עם יד על הדופק של כלל ישראל הגיב ואמר: יא איך וייסט שיין (כן אני כבר יודע), הוא לומד עם הבנים שלו והם צומחים כמו לפני מאתיים שנה. **וכך כל בית בריסק הבית הלוי למד עם ר' חיים ור' חיים עם הבריסקער רב, ור' חיים העיד על הבריסקער רב 'בגיל חמש עשרה סידרתי לו את הש"ס בראש' וגם בדורינו ר' יעקב אידלשטיין צוק"ל ולהבחל"ח הראש ישיבה ר' גרשון שיאריץ ימים אבא שלהם למד איתם את כל התורה כולה, וכך עוד רבים אחרים.**

נדאי מאד שהחיבור הראשוני לכל אחד ממקצועות התורה יהיה ביחד עם האבא

אבל אנחנו עסוקים כל היום ואנחנו שולחים מלמדים שיעשו את זה במקומינו, ושמעתי פעם דבר יקר מאד - נדאי שהחיבור הראשוני לכל אחד מחלקי התורה יהיה כן מהאבא לבן, לפני שהילד מתחיל אל"ף ב"ת לשבת וללמוד איתו כמה אותיות במתיקות בלי לחץ של זמן, לפני שהילד מתחיל חומש ללמוד איתו כמה פסוקים לא הרבה בשלוח ורוגע כדי שהחיבור הראשוני יהיה עם האבא, כך גם בלימוד המשניות להתחיל תקופה לפני כן ללמוד איתו כמה פרקים לאט לאט ובנעימות, לעשות את זה כמו שלוקחים אותו לטיול בים שיהיה בזה את הכיף שיש כשאבא וכן משתעשעים, לפני שמתחילים ללמוד בחיידר גמרא ללמוד איתו איזה פרק קל, לא צריך אלו מציאות אפשר אין עומדין או פרקים אחרים בברכות, כך גם החיבור הראשוני לתוספות שיהיה עם האבא, לפתוח איתו ביחד רמב"ם להראות לו איך הרמב"ם בנוי איך הוא סידר כל דבר לפי הגמרא, ובכל גיל מה שהוא מתחיל ללמוד שההתחלה תהיה עם האבא, לפני בר מצוה אפשר לפתוח איתו תשובות רע"א יש בחלק אורח חיים תשובות קלות שגם ילד בגיל הזה יכול לקלוט, ללמוד איתו מנחת חינוך, שטיקל משנה למלך, כל חלק מחלקי התורה שהחיבור הראשוני יהיה על ידי האבא.

אתם עידי נאום ה'

נחזור לליל הסדר - המלבושי יום טוב כותב שבלייל הסדר לפני שהתחיל את ההגדה הוא היה אומר לילדים שלו: אתם רואים את השולחן שערך פה, יש כאן קערה זרוע ביצה מרור וחרוסת, יש כאן שלש מצות, יש כאן סדר של הגדה של מה נשתנה של עבדים היינו של הא לחמא עניא וכו' וכו', תדעו לכם כל הסדר הזה בדיוק יש עכשיו בכל בית יהודי בכל העולם כולו, בארצות הברית, ברוסיה, בקנדה, ונוצואלה, דנמרק, תימן, תוניס, מקורו, תיילאנד, איראן, עיראק, בכל מקום שיש יהודי יש את אותו סדר, אותו מה נשתנה, אותה קערה, אותו עבדים היינו, אותו לחמא עניא, אותו הלל, קהילות שלימות שרחוקות זו מזו ולא נפגשו אלפי שנים כולם עושים את אותו סדר, איך זה קורה? כי כל אחד מעתיק את מה שהוא ראה אצל אבא שלו ואבא שלו אצל אבא שלו וכן הלאה עד פסח מצרים, זה לא מליון שנה סך הכל שלשת אלפים שלש מאות שנה, והיום יש הרבה שעושים את הסדר ארבעה דורות ביחד והילד שומע עבדים היינו מהסבא רבה, ואם כל דור זה שלושים שנה זה סך הכל שלושים ושבע חוליות כאלו של סבא רבה לנין וזה מגיע עד פסח מצרים, האם יש לנו עדות גדולה מזו לנצחיות התורה? לנצחיות של כלל ישראל? **אתם עידי נאום ה'!** כלל ישראל הם העדים על כל היסודות של האמונה שמונחים בלילה הזה.

הכח הסגולי במצוות הקטנות'

עמוד הדעת הגר' יוסף לייב בלוך בספרו שיעורי דעת עומד על נקודה נפלאה - כשנתבונן במעשה המצוות נראה שדוקא המעשים הקטנים הם אלו שחודרים עמוק לנבכי הנפש יותר מהמעשים הגדולים, למשל: נרות חנוכה זה סך הכל כמה נרות קטנים אבל מה שנשאר לכל ילד יהודי מחנוכה ומהעיסוק סביב הנרות זה הרבה יותר ממה שהיה נשאר אם היה מצוה להסתובב עם שמונה פרוז'קטורים גדולים ברחובות העיר, ובליל הסדר יושבים כל אחד עם הילדים שלו ויש כל כך הרבה פרטים קטנים כל כך הרבה מעשי מצוות בפרטי פרטים קערה, מצות, מרור, כרפס, כמה זה נכנס עמוק בנפש ובנשמה של הילד לנצח נצחים.

זה לעומת זה - אני זוכר בילדותי שהציונים ביום אידם היו עושים חגיגות גדולות מצעדים צבאיים ומססים, ומכל הדברים הללו שעשו בקול רעש גדול לא נשאר כלום לילדים שראו את זה הכל עורבא פרח, ומלבד מה שאין בזה קדושה ואין כח סגולי לזכור דברים כאלו, התורה מבינה יותר טוב מכולם בכוחות הנפש ויודעת איזה דברים משאירים רושם בנפש לנצח נצחים, והתורה צייתה על הרבה מעשים קטנים כי הם משפיעים יותר מכל הדברים הובמבסטים שאפשר לעשו.

ואפשר להמליץ על זה את ההלכה של בדיקת חמץ שאין בודקין את החמץ לאור אבוקה אלא עם נר קטן, כי אבוקה לא נכנסת לחורים וסדקים, דוקא נר קטן מעשה מצוה קטן הוא זה שחודר ומאיר את החורים וסדקים של הנפש.

שיטת הרמב"ם שבהסיבה יש קיום של סיפור יציאת מצרים

כתוב במשנה בכל דור ודור חייב אם לראות עצמו כאילו הוא עצמו יצא ממצרים, ומביאים על זה שני פסוקים - **ואותנו הוציא משם, ובעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, אבל ברמב"ם הגירסא חייב אדם להראות עצמו כאילו יצא ממצרים, וכך כותב הרמב"ם** (בפרק ז' מחמץ ומצה הלכה ז' ז) - **בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משיעבוד מצרים שנאמר ואותנו הוציא משם וגו', ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה וזכרת כי עבד היית כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחרות ונפדיה, לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות כשהוא מיסב דרך חירות, עד כאן לשונו, שמעתי מדודי הגר' שמעון משה דיסקין זצ"ל לדקדק מלשון הרמב"ם שהחיוב הסיבה באכילת מצה ובד' כוסות זה חלק מהסיפור יציאת מצרים, כי בזה הוא מראה את עצמו כאילו יצא ממצרים, וכמו שיש סיפור בפה כך יש סיפור על ידי מעשה, ולכן למרות שהחיוב הסיבה הוא רק מדרבנן אבל יש בזה קיום של סיפור יציאת מצרים מדאורייתא, ומקיימים בזה את כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, (ודבר דומה מצאנו בנרות חנוכה שמדוקדק ברמב"ם שבהדלקת הנרות יש סיפור הנס לבני רשות הרבים).**

המבנה של ההגדה

במשנה כתוב שבלייל הסדר יש דין מתחיל בגנות ומסיים בשבח, ונחלקו אמוראים בגמרא האם פירושו להתחיל במתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ולסיים בועכשיו קירבנו המקום לעבודתו, או להתחיל בעבדים היינו ולסיים ביוצאינו ה' אלוקינו משם, ואנחנו אומרים את שניהם, והמשנה ממשיכה ודורש מארמי אובד אבי וגומר את כל הפרשה כולה, דהיינו שמביאים את ארבעת הפסוקים שכתובים במקרא ביכורים ודורשים כל מילה ומילה, ואחרי זה אנחנו אומרים את דברי רבן גמליאל כל שלא אמר שלשה דברים הללו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואחרי זה אנו אומרים לפיכך אנחנו חייבים להודות, ואחר כך את החצי הראשון של ההלל כדעת בית הלל שכוללים את בצאת ישראל ממצרים ביחד עם מגיד שזה גם בכלל סיפור יציאת מצרים, ואנחנו חותמים את מגיד בברכת אשר גאלנו, זה המבנה של ההגדה.

מה הענין הגדול להתחיל בגנות?

וחלק בלתי נפרד מסיפור יציאת מצרים זה ההלכה של מתחיל בגנות ומסיים בשבח, לא מספיק לזכור את החירות צריך גם לזכור את העבדות את המיררו את חיי אבותינו במצרים, ומה הטעם שצריך לזכור גם את זה? **החובות הלבבות** בפתחה לשער הבחינה מביא משל - תינוק שמצאו איש מאנשי החסד במדבר, וחמל עליו ויאספהו אל ביתו, ויגדלהו ויאכילהו וילבישהו, ויתנדב עליו בכל הטוב לו עד שהשכיל והבין אופני דרכי טובתו, ואחר כן שמע האיש ההוא על אסיר שנפל ביד שונאו והגיעהו אל תכלית הצער והרעב והערום ימים רבים, ונכמרו רחמיו על צערו ופיס לשובאו עד שהתירו ומחל לו את דמיו, ויאספהו האיש אל ביתו והיטיב לו במקצת הטוב אשר היטיב בו לתינוק, והיה האסיר מכיר בטובת האיש עליו ומודה עליה יותר מן התינוק שגדל בה, מפני שיצא מענין העוני והצער אל ענין הטובה והשלוה בעת שהכרתו בה גמורה על כן הכיר טובת האיש החסיד וחסדו מאד, והתינוק לא הבין מעלת הטובה עליו אף על פי שהתחזקה הכרתו והתיישב

בדעתו מפני שהיה רגיל בה מימי נעורו, עד כאן משלו הנפלא של החובות הלבבות.

ונביא עוד משל - היה ילד שנולד עיוור ופרופסור ריפא אותו בגיל שנה, והיה עוד אחד שבגיל עשרים התעוור והפרופסור ריפא גם אותו, מי מהם מרגיש יותר הכרת הטוב?? הילד בכלל לא זוכר שהוא היה עיוור והוא לא מבין את הטובה שהפרופסור עשה לו, אבל מי שזוכר מה זה להיות עיוור יודע כמה צער וקושי יש בזה הוא מלא הכרת הטוב למי שריפא אותו.

ולא ידעו כי רפאתים

רבותי, בדברים האלו של החובות הלבבות כתוב יסוד עצום - אנחנו מוקפים כל היום בחסדי הבורא, ברוך ה' כולנו לא עוירים, לא פיסחים, לא צריכים דיאליזה, ברוך ה' אין לנו קוצר נשימה, ואנחנו לא יודעים מה זה נקרא כל הנשמה תהלל י-ה להודות לרבש"ע על כל נשימה ונשימה, אננו דומים לתינוק של החובות הלבבות שנולד לעולם מלא חסד ורחמים, אנחנו חושבים שמי שהיה חולה והתרפא צריך לעשות סעודת הודאה ולברך הגומל, אבל מה עם מי שלא היה בכלל חולה?? למה הוא לא מודה לקב"ה?? יש פסוק בהושע (יאג) **'אנוכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותי ולא ידעו כי רפאתים'** אנחנו מוקפים כל היום בחסדי הבורא ולכן אנחנו לא מרגישים שהכל זה חסד.

כולנו מלייארדרים!

אמרתי פעם בשיחה לשומעים תדעו לכם כולכם מלייארדרים! והם הסתכלו עלי בפליאה, ואמרו כנראה אתה לא יודע לכולנו יש חובות, משכנתא, שכירות, לא גומרים את החודש, אמרתי להם: שלא תדעו אף פעם יש אנשים שצריכים דיאליזה, כל יומיים צריך ללכת לבית חולים ומוציאים להם את כל הדם מנקים אותו ומחזירים אותו לגוף, ואחרי זה יש עשרים וארבע שעות חולשה גדולה, ומיד אחרי שמתאוששים כבר צריך ללכת עוד פעם, ואם מדלגים כמה פעמים על דיאליזה אפשר להגיע מהר מאד לעולם האמת, ובשנים האחרונות המציאו דיאליזה ביתית, לא צריכים ללכת לבית חולים יש בבית מכשיר ואפשר תוך כדי המשך ללמוד ולתפקד בבית רגיל, וזה עולה מאות אלפי דולרים זה דיאליזה רק של מליונרים, אבל יש דיאליזה הרבה יותר משוכללת שזה שוה מלייארדרים קוראים לזה כליות מתפקדות, לא צריך להתחבר לשום מכשיר הכל עובד לבד, ואת זה יש לכל אחד מאיתנו רק צריך לפתוח את העיניים ולראות כמה אנחנו מוקפים בחסדים כל הזמן.

היה יהודי יקר מאד מנקיי הדעת של בני ברק, מתמיד עצום עמל בתורה בכל כוחותיו מתלמידי מרן המשגיח הגר"י לוינשטיין זצ"ל **הגאון ר' שלו' צבי הכהן שפירא זצ"ל** - סיפר לי בנו שלעת זקנה הוא היה אומר כל יום בבוקר במתינות ובנעימות ברכות השחר, והוא שמע אותו מידי יום אומר לעצמו כך: ר' שלום השכן שלך ממול עיוור ואתה אולי צריך משקפיים אבל אתה רואה - ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם פוקח עיוורים, ואחר כך המשך: ר' שלום השכן פה ברחוב לא יכול ללכת אתה אמנם צריך מקל אבל אתה מצליח ללכת - ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם המכין מצעדי גבר, כך הוא היה עושה יום יום כל בוקר, אנחנו לא קולטים בכלל כמה חסד יש לנו, אתה רואה, מדבר, שומע, אתה מלייארדר! איזה טענות עוד יש לך על הרבש"ע??

היה לי סבא צדיק גדול הגר' שמחה שפירא זצ"ל - הוא נולד ברוסיה הלבנה ששם הכל היה רחוק מידישקייט ובקושי לימדו אותו כלום, ואחר כך הוא התגייס לצבא הרוסי ושם היו הרבה מלחמות וכל אחד היה שוחט את השני, ופעם אחת שבו אותו יחד עם כל הגדוד שלו והעמידו אותם מול כת יורים וירו באחד אחד, והוא היה האחרון ולפני שירו בו אחד מהרוצחים ריחם עליו ואמר תראו איזה בחור יפה תואר בא נרחם עליו וככה הוא ניצל, ועוד פעם היתה לו שהוא עמד מול כיתת יורים וניצל ברגע האחרון, והיה לו נס שלישי - הוא נסע בספינה קטנה לארץ ישראל והיה בים סערה נוראה, הוא סיפר שהיו שם גלים בגובה שתיים שלש קומות ואוניות גדולות התהפכו וטבעו כמו קופסאות גפרורים והוא עם האוניה הקטנה שלו ניצל, וכל החיים

הוא זכר את הניסים האלו וחי אותם מול העיניים, זה מה שליווה אותו תמיד חסד ה' שהציל אותו וכך הוא עבד את הקב"ה באמונה ובשמחה, הוא לא ידע מעולם מה זה להיות עצוב, למה אנשים עצובים? כי חסד להם משהו, כסף, בריאות, מעמד, אבל הוא הרגיש שכל מה שיש לו זה חסד לא חסר לו כלום, על כל מאורע שקרה לו הוא היה אומר: את החיים שלי קיבלתי במתנה על מה יש לי להתלונן, הוא נפטר בשנת תשנ"א ולפני פטירתו היה מאושפז בשערי צדק במחלקת גיאטרטיה והיה מחובר לכל מיני מכשירים, נכנסתי לבקר אותו ושאלתי אותו: סבא איך אתה מרגיש? הוא היה עם אור וחיוך על הפנים ואמר לי בשמחה: תגידי לי אתה האם אני יכול לבוא בטענות לרבש"ע? שבעים ושלוש שנים קיבלתי במתנה, יש לי אשה וילדים נכדים ונינים וביניהם הרבה מרביצי תורה, הכל קיבלתי מתנה בחינם האם אני יכול לבוא בטענות לקב"ה?? כך הוא חי את כל החיים שכל נשימה ונשימה זה מתנה מהקב"ה.

עבדים היינו בגוף ובנפש

זה הטעם שצריך עבודה מיוחדת לזכור גם את העבודות, לזכור את מיררו את חיי אבותינו במצרים, אי אפשר להבין את החסד של החירות בלי להבין מה זה עבודות, בלי להתחבר לצער ולהתייגעות שהיה שם, לקרוא קצת מדרשים איזה עבדים היינו כמה סבלנו שם, צריך להבין אנחנו מדמיינים עבדים שעובדים שמונה עשרה שעות ביממה עבודת פרך כמו שהיה בסיביר ובמחנות עבודה אצל הנאצים, וזה נכון, אבל מי שמבין יודע שהעבודות הפיזית הכי גדולה היא כאין וכאפס לעומת העבודות הרוחנית והנפשית, כל מי שקרא ספרי הסטוריה מפעם מבין שהחלק הקשה של עבודות זה החלק הנפשי והרגשי, עבד היה נטול אישיות עצמית, אבק אדם, אין לו כלום משלו לא חלומות לא שאיפות לא תקוות, הכל שייך לאדונו, אוכל ישן קם הכל בשביל האדון כמו שורו וחמורו אין לו לעצמו כלום.

אנה ה' כי אני עבדך

מסופר על האמרי אמת שאמר פעם לחסידים שהוא בוכה בהלל באנא ה', והיה ויכוח בין זקני החסידים אם הוא בוכה באנא ה' הושיעה נא או באנא ה' הצליחה נא, וכששאלו אותו למה הוא התכוין הוא אמר: לא זה ולא זה, אני בוכה ב'אנה ה' כי אני עבדך בן אמתך' מה כתוב כאן בפסוק? יש עבד שנמכר בגיל שמונה עשרה הוא יודע מה זה להיות בן חורין, יש לו כל הזמן תקוה לחזור להיות חפשי כמו שהוא היה פעם, אבל יש עבד שנולד למשפחת עבדים עבד בן אמה, הוא מעולם לא טעם מה זה בן חורין, הוא לא מכיר משהו אחר, הוא לא חולם ומצפה להשתחרר כמו שבן אדם לא חולם שיהיו לו כנפיים, הוא עבד גמור, אומר דוד המלך משיח ה' 'אני עבדך בן אמתך' אין לי שום תקוה וחלום להשתחרר, אני עבד גמור כמו עבד בן אמה, והעבודות הגמורה הזאת לעבוד ככה אצל בני אדם זה הסבל הכי גדול שיש גם מבחינה פיזית וגם מבחינה נפשית, אבל מי שהוא מעבדי ה' ולא עבדי פרעה כמו דוד המלך, תפתחו ספר תהילים תראו את התענוג שיש לדוד מלהיות עבד לקב"ה.

מאיסקופה נדרסת לממלכת כהנים

ואנחנו כולנו כל כלל ישראל היינו אומה שלימה של עבדים מאה ושש עשרה שנים ומתוכם שמונים ושש שנה עבודת פרך, זה היה מחיקת אישיות מוחלטת, חז"ל הקדושים אומרים על הפסוק **לקחת לו גוי מקרב גוי כעובר במעי אמו**, כל כך היינו מעורים ומחוברים לתוך המצרים, עם שלם של עבדים בני עבדים נטולים תקוה, נטולי אישיות, שפלים ונבזים כאיסקופה הנדרסת, וברגע אחד כהרף עין מלוש בצק עד חומצתו הקב"ה הוציאנו ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה, ברגע אחד הפך אותנו מעם שהוא אבק אדם לממלכת כהנים וגוי קדוש, ברגע אחד מעבדי פרעה שזה הסבל הכי גדול לעבדי המקום שזה התענוג הכי גדול, ההכרה הזו היא חלק בלתי נפרד מסיפור יציאת מצרים - עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאתנו ה' אלוקינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה.

להצטרפות לקבלת הגליונות והשיעורים: 2132817@gmail.com

מסלול מייל בלבד: N636567@gmail.com

ידיעת ה' שנתגלתה ביציאת מצרים כנגד ארבעה בנים

עניין מצוות הפסח סביב האכילה

עניין המצה וחומר עניינה

עוד נקודה ראשונה נראה להתבונן בה בעניין המצות עצמם מה עניין אכילה נעשים בסדרי הסעודה, גם בליל פסח שהוא עיקר המצה ושורש כל החג, וגם מתרחב השינוי הזה לכל ימי הפסח שמשנתנה בו המאכל הבסיסי של האדם, ובזה מבואר עיקר השאלה 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות' שעניינו ש'הגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור' ודווקא בצורה הזו משתייכים לגאולת מצרים, ואמת שהחיסרון של קרבן פסח הוא גדול שהוא עיקר הלילה אבל עכ"פ מתגלה השייכות במצה ומרור לעניין הגאולה, וסעודה זו היא הסעודה היחידה שהתורה גוזרת בה מאכלים מסויימים שהתפריט בה הוא דאורייתא, וזה לכאורה הפשט של הקדמת 'הא לחמא ענייא כו' כל דכפין ייתי ויכול' והרבה קולמוסין נשתברו בביאור המאמר הזה, והנראה בזה שהיא פתיחה משמעותית לא מדיני הכנסת אורחים אלא מדיני הסעודה שכל דכפין מורה שהסעודה הזו בעצם היא סעודת הגאולה של כלל ישראל, והלכה למעשה אם יבוא אדם שאין לו כזית מצה - הרי שמדין ערבות מחוייבים לתת לו, כלומר שהסעודה הזו היא סעודה כללית לכל ישראל והגם שנאכל בחבורה אבל בכנופיא קאתי וכקרבן ציבור דמי (יומא נא) כלומר אמנם הצורה היא בחבורות אבל הקיום הוא בסעודה המשותפת, ולכן אחרי שאכלו את הפסח רצו להורות שהיא סעודת כלל ישראל היו שרים את ההלל יחד (פסחים פה), וזה שאומר כל דכפין כו' לומר שאני לא יותר מחותן עם הסעודה הזו מישראל אחר אלא כל אחינו גאולי ה' שווים לפני הסעודה של הלילה הזה.

ועניין המצה הוא העיקר שהרי הוא נמשך מסעודת הלילה לכל שאר ימות החג שנא' (דברים טז א) "שבעת ימים תאכל עליו (על קרבן הפסח של הלילה הראשון) מצות לחם עוני", וצ"ב.

עניין הבכורה והראשית

עוד נקודה שלישית יש לנו לעמוד באופי הגאולה ממצרים כמו שנאמר בתורה כששלח הקב"ה את משה לפרעה - "ואמרת לפרעה כה אמר ה' בני בכורי ישראל כו' שלח את בני" כו' ואם לא - "הנה אנוכי הרג את בנך בכורך" (שמות ט כב-כג) וכמה נקודות בזה א' מה עניין בני בכורי דווקא שנאמר על ישראל? ולמה לא מספיק שהם בני אברהם יצחק ויעקב? ועוד מה הקשר להרוג את בכורי מצרים מכח המשל של בני בכורי ישראל? וכן נראה שהיה נקודה מרכזית שביום היציאה נצטוו ישראל במצוות פדיון הבן הבכור לכל הדורות וכן בצאן ובחמורים "כי לי כל בכור בארץ מצרים" כו' מה הרעש הגדול הזה על הבכורה דווקא - ועוד מצאנו שישראל נקראו ראשית ביציאת מצרים "קודש ישראל לה' ראשית תבואתה כו' (ירמיהו ב א) מה עניין הראשית והבכורה ליציאת ישראל ממצרים?

כנגד ארבעה בנים דברה תורה

עוד נקודה רביעית מרכזית יש לעמוד פה בעניין שהתחדש בלילה הזה - מצות הסיפור לבנים שיחד עם זה שמתרשמים מסדרים חיצוניים באכילות ליל פסח באים לבנות את דעת התינוק כלומר שמורידים את מושגי יציאת מצרים לרמת התינוק וזה חידוש בדין תלמוד תורה שבד"כ מתחיל בתינוק כבר שמתחיל לדבר שאז אביו מלמדו "תורה ציוה לנו משה" כו' (סוכה מב) ופה נאמר דין חדש במשנה 'לפי דעתו של בן אביו מלמדו' והיא הלכה חמורה מחודשת שבאה יחד עם הסדרים של הודאה במתחיל בגנות ומסיים בשבח - לפי דעתו של בן, ועוד מבואר שגם אם אין לו בין הרי שואל ומשיב לעצמו וא"כ גם בזה יש לפי דעתו שצריך להשיב לעצמו, ויש לצורה זו מקור מפורש בתורה וכמו שדרשו במכילתא (פסחא יח) שיש ארבעה בנים כלומר שהתורה חלקה את התשובה והסיפור של גאולת מצרים לפי דעות הבנים בארבע סוגי תשובות, ועוד מקור לזה מהתורה שנאמר (שמות י ב) "למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים כו' וידעתם כי אני ה'" היינו שצריכים לדעת גם האב וגם הבן אחרי הסיפור "כי אני ה'", ואם כנים הדברים הרי שהתחדש פה עוד נקודה בסיפור שחוף מזה שצריך להודיע לפי דעתו של בן את ההתרחשות עצמה של יציאת

ועוד נקודה ראשונה נראה להתבונן בה בעניין הפסח שעיקר המצוות נעשים בסדרי הסעודה, גם בליל פסח שהוא עיקר המצה ושורש כל החג, וגם מתרחב השינוי הזה לכל ימי הפסח שמשנתנה בו המאכל הבסיסי של האדם, ובזה מבואר עיקר השאלה 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות' שעניינו ש'הגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור' ודווקא בצורה הזו משתייכים לגאולת מצרים, ואמת שהחיסרון של קרבן פסח הוא גדול שהוא עיקר הלילה אבל עכ"פ מתגלה השייכות במצה ומרור לעניין הגאולה, וסעודה זו היא הסעודה היחידה שהתורה גוזרת בה מאכלים מסויימים שהתפריט בה הוא דאורייתא, וזה לכאורה הפשט של הקדמת 'הא לחמא ענייא כו' כל דכפין ייתי ויכול' והרבה קולמוסין נשתברו בביאור המאמר הזה, והנראה בזה שהיא פתיחה משמעותית לא מדיני הכנסת אורחים אלא מדיני הסעודה שכל דכפין מורה שהסעודה הזו בעצם היא סעודת הגאולה של כלל ישראל, והלכה למעשה אם יבוא אדם שאין לו כזית מצה - הרי שמדין ערבות מחוייבים לתת לו, כלומר שהסעודה הזו היא סעודה כללית לכל ישראל והגם שנאכל בחבורה אבל בכנופיא קאתי וכקרבן ציבור דמי (יומא נא) כלומר אמנם הצורה היא בחבורות אבל הקיום הוא בסעודה המשותפת, ולכן אחרי שאכלו את הפסח רצו להורות שהיא סעודת כלל ישראל היו שרים את ההלל יחד (פסחים פה), וזה שאומר כל דכפין כו' לומר שאני לא יותר מחותן עם הסעודה הזו מישראל אחר אלא כל אחינו גאולי ה' שווים לפני הסעודה של הלילה הזה.

וכן התמהה התינוקות מסביב לאכילות שהרי ודאי אין המטרה להתמיה את התינוקות כדי להתמיה שאין הכוונה שיעמוד על הראש או יעשה תמיהות שלא ממין העניין, שאין בזה שום טעם אלא הכוונה בפשט שהוא כעין "לא אוכל עד אם דיברתי דברי" (בראשית כד א) כלומר שעושים שינויים באוכל להעיר התינוקות על הסעודה עצמה ואז יאמר להם שרוצה לבאר להם עניינה של הסעודה, וזהו כל התמהה התינוקות בסילוק הקערה, ובחוטפים מצה, ובחילוק קליות ואגוזים, שכולם מסביב לאכילה, והקליות הם קשורים לדין כיצד משמתן בקליות ואגוזים שזה החלק של שמחת החג של התינוקות ומביאים את זה לפני הסעודה לעורר שהיום מיוחד בסדריו, וכן בהבאת דברים המלפתים את הפת בירק שגורר תאוות המאכל בפרפרת שלפני המזון לומר שהולכים לאכול אכילה גדולה, ואח"כ מסלקים השולחן והכל כדי שהסיפור יחול על המצה ולכן הקידוש שנעשה לפני המגיד אין בו הפסק של הסיפור בכדי עיכול כמו שעמדו האחרונים אלא שבאים להורות שהתחילה הסעודה כבר ואז מסלקים את השולחן להורות שהיום האוכל לא נאכל בלי להבין קודם עניינו והוא הסיפור של יציאת מצרים והוא שנקראת המצה 'לחם עוני' שעונים עליו דברים הרבה, ודבר זה אומר דרשיני שהכל צריך להכנס באוכל לפי ארבעת הקושיות שעומדים על מצוות היום [בזמן המקדש פסח מצה ומרור והטיבולים, וכיום יצא פסח ונכנס דרך חירות].

וכן בהסבה שבא להורות דרך חירות ג"כ בסעודה, וכולם מרגישים בליל הסדר שילוב מיוחד שמצד אחד מעשיות רבה של פעולות ואכילות בסדרים ממשיים של אוכל ושתיה - ומצד שני יש פה תוכן עילאי וצ"ב איך חלים המחשבות העליונות של סדרי הגאולה עם מציאות האכילות דווקא בצירוף אחד של מושגים.

הערה: מן הראוי היה להרחיב בכל פרט לעצמו, אבל בשל הזמן המצומצם, נכללו כל העניינים במאמר אחד, ותן לחכם ויחכם עוד.

מצרים - צריך להוסיף את ידיעת ה' שבדבר, וכן מדויק בתורה שבכל הסיפורים של ארבעת הבנים מוסיפה התורה את ידיעת ה' "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלוֹקינו משם ביד חזקה" "בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים" "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" וכן לבן הרשע שניתק מתשובת ה' שאינו יודע לשאול ששניהם באותו פסוק.

וא"כ יש לנו לעמוד על עניין הדעת שמתחדשת ביציאת מצרים וצריכים כולם להיות בני דעת בגילוי הסיפור בארבעת החלקים שלימדנו התורה, ועניין הדעת שהתגלה ביציאת מצרים כבר מופיע בתכנון הראשוני שנאמר לאברהם אבינו כתשובה על שאלתו "במה אִדע כי ארשנה?" בברית בין הבתרים - "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך" וכמו שפרשו חז"ל 'ידוע' - בגלות, 'תדע' - בגאולה, וכן מופיע עניין הדעת בפרשת וארא אחרי ארבעת לשונות הגאולה - "וידעתם כי אני ה' אלוֹקים" כו' שע"י היציאה יהיה את ה' וידעתם" וכך תוכלו לבוא "אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם" כו' ונתתי אותה לכם מורשה" כו' (שמות ו) וכך יתקיים מה שהבטחתי לאברהם ידוע תדע - כי תרשנה, וכן הוא בגמ' בב"ב (קט) שהארץ נתנה ליוצאי מצרים כי להם יש את ה' וידעתם", וא"כ צריך שכ"א יכוון את דעתו לדעת את ה' לפי איך שהופיע ביציאת מצרים וכך יוכל להעמיד את הסיפור כראוי.

וממילא צריך להבין לפחות בגדרי התורה איזה דעת מצופה מאיתנו שנדע לבלי פסח ואפילו שהדברים מרחיבים מאוד יש לנו להסתפק קודם בשרשים בראשי פרקים המפורשים בדאורייתא בארבע דעות המוזכרים בתורה החכם, התם, השאינו יודע לשאול, והרשע, והרי ראשי הדעות הם ארבע מדאורייתא שיוצאים מסיפור יציאת מצרים, וברור שלא רק שהחכם כחכם והתם כתם אלא שבכל אדם יש את ארבעת ההבחנות הללו שצריך לספר לעצמו ולבניו לדעת את ה' כראוי, ועיקר השינוי בין אנשים הוא החלק הדומיננטי אבל לכולם יש את כולם ולכן צריך לספר את ארבעתם. ומכיון שיש קצת השמטה של השאלות הללו בדרך קושיא ותירוץ שבהגדה לכן צריך ללמוד את הדברים לכשעצמם ואז נראה אותם בהגדה.

תשובת הבן החכם

ונראה דווקא לפתוח מהנקודה האחרונה בסדר חוזר - דווקא בעניין הדעת שהתחדשה ביציאת מצרים ונבאר קודם את הבן החכם שמופיע בתורה בפרשת ואתחנן וכמו שביארו המפרשים שאין שאלתו דווקא בפסח אלא איכן שעומד בלימודו יכול להיות בכל חלק בתורה ותוכן השאלה כתוב בתורה (דברים י) "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציוה ה' אלוֹקינו אתכם" ואין כוונתו ידיעת המצוות דווקא שהרי הוא כבר חכם ויודע המצוות אלא כוונת שאלתו היא לשם מה כלומר מה טעם המצוות ומה המבוקש והתכלית שלשמה ציוה הקב"ה אותנו את המצוות, וברור שזה שאלתו מתוך התשובה שנאמרה בתורה (שם) - "ואמרת לבנך עבדים היינו כו' ויציונו ה' לעשות את כל החוקים האלה לטוב לנו כל הימים ולהחיותינו כהיום הזה, וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת כו' כאשר ציונו" ובאמת עיקר ההגדה נתקנה על סדר התשובה לבן החכם שהרי בתחילת ההגדה מתחילים מעבדים היינו לפרעה במצרים כמו שמופיע בתשובת הבן החכם ובסוף ההגדה מסיימים ואותנו הוציא משם שהוא ג"כ מתשובת הבן החכם. א"כ ברור שהכוונה היא לטעמי המצוות, ונראה לבאר את אישיותו של החכם ומה דעת החכמה שמבארים אנו לחכם.

החכם הוא אדם שלא חי רק את ההתרחשויות והאירועים אלא שהוא מבקש לדעת לפי עצמת החוויה - מה המהלך והמבוקש, וכן

¹ הפסוק האמצעי של הבן החכם ויתן ה' אותות ומופתים כו' לא מפורט מכיון שדרש הגאולה עצמה

כתוב באיוב בביקוש החכמה - "לכל תכלית הוא חוקר" (איוב כח ג) שהוא סיבת בקשת החכמה כלומר מבקש מראשית את האחרית, וכן בדין ששואל החכם על מגמת התורה ופותחים לו את הביקוש מיציאת מצרים לדעת מה משמעות הגילוי האלוֹקי שמתגלה בו ומשם חוזרים לבאר את התורה, ועוד סעיף יש בחכם כמו שמפורש בתורה - שהוא מתעורר לפי עוצמת הפרטים שרואה עדות, חוקים, ומשפטים, וזה מעורר אותו לדעת ולבקש את הדבר הכולל את כל הפרטים וככל שיהיה יותר בפרטים כך גדל צמאונו לדעת את המהלך הפנימי של הדבר, וזה מידת חכמה - להתבונן על המבוקש הכולל את כל המהלך, וכמו שאמר שלמה המלך ע"ה "יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך" "החכם עיניו בראשו והכסיל בחושך הולך" (קהלת ב יג-יד) והיינו שהחכם רואה את המבוקש.

ובגילוי זה מופיע הסיפור של יציאת מצרים בתורה כגילוי המבוקש והמטרה האלוֹקית בבריאה ומתוך זה מתבאר גם המבוקש במתן תורה, כלומר שנתנית התורה מתבארת ע"י יציאת מצרים, וכך הלשון בתורה "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' משם כו' ויציונו כו'" והרי שהאבא מוליד פרי מסיפור יציאת מצרים שמספר את שלימות החפץ ההטבה 'ורב טובו את בית ישראל' ולגאול אותם משחת הקלקולים בלי זכות מוקדמת שלהם ולא משנה באיזה מצב הם אלא הוציא אותם ביד חזקה לתת להם את התורה ולמען הביא להם את הארץ שנשבע לאבותם.

יציאת מצרים מלמד על תכלית התורה

ומכאן יציאת מצרים מבואר שפעולת הקב"ה לבית ישראל היא להעמידם בתכלית טובה וכך מתבארת המטרה הכללית במצוות התורה ולכן חילוק יש בתשובה שלא מחלקת את המצוות לחוקים משפטים ועדות אלא כולם כחוקים לגבי הידיעה הזו [לעומת השאלה שחלקה את המצוות לשלוש] ומיציאת מצרים אתה למד שהכל עומד ליראה את ה' אלוֹקינו כו' וכבר ראינו שאפשר לסמוך עליו שהתכלית היא לטוב לנו כל הימים להחיותינו כיום הזה, והרי שייציאת מצרים מלמד על מתן תורה שהוא באותו מגמת הטבה, וכך מסיים "וצדקה תהיה לנו" היינו שיהיה זה לנו לזכות והוא היסוד שעליו סובב הולך גילוי המגמה האלוֹקית שנעשתה עם ישראל והיא מקיפה את כל הבריאה לפי העצמה של ההתרחשות אז זה מה שמשוה בספר דברים את שני המאורעות הללו יציאת מצרים ומת"ת שנאמ' שם (דברים ד לב) "כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלוֹקים אדם על הארץ" כו' "השמע עם קול אלוֹקים כו' או הנסה אלוֹקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי" כו' והמיוחד בשני אלו שמקיפים הם את כל העולם כלומר שצריך לראות את יציאת מצרים ומתן תורה בהקף כזה שלא היה מימות עולם ובאמת ביאור העניין הוא שבאו ללמד על כלל המציאות כולה ולא רק על הקשר בין הקב"ה לישראל ויתבאר יותר לקמן.

ואמת שיכולים לשאול על האבא מה ההקשר בין יציאת מצרים למתן תורה אולי יציאת מצרים היתה לתכלית אחת ומת"ת לעניין אחר? וע"ז עונה האבא א. שכך כתוב בואתחנן ב. שמפורש כן בתורה במעמד המתן תורה עצמו "אנוכי ה' אלוֹקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" וכבר עמדו ע"ז הראשונים למה מוזכר במת"ת עניין יצא"מ הרי ברור שהגילוי במתן תורה היה עליון יותר מהגילוי במצרים 'שקרע להם את השמים והראה להם שהוא יחיד בעולמו' ולמה נשען הגילוי העליון בגילוי התחתון? ולמה לא אמר אנוכי ה' אלוֹקיך הנותן לך את התורה? וכן בזקנים שבאים לראות את ה' לאחר מת"ת צריכים לראות "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" שמזכירה את עבודת הלבנים במצרים? והפשט הוא שהקב"ה כשמופיע על ישראל אומר להם 'אני המוכר לכם ביציאת מצרים - אני בא לתת לכם את התורה' שלומר שגילוי הבסיס של

נמצא כבר בפרשת ארמי אובד אבי.

אמונת טוב ה' שהתגלתה ביציאת מצרים היא היתה ההקדמה להמשך גילוי המהלך הזה על ישראל בנתינת התורה, שבא להעמיד להם את החפץ וההארה להאיר לאומתו החביבה לו, (וכן הוא להדיא במכילתא מסכתא דבחדוש ה) וכך נועדו ישראל להשראת שכינתו ביניהם והוא סדר מראה הכבוד של מת"ת שחל אח"כ במשכן וכך מתהלכת המגמה האלוקית שנפעלת עם ישראל.

חינוך הבנים בתהילים ע"פ פסוקי התורה הג'ל

והוא חינוך דאורייתא של פרשת הבן החכם וכבר ביארנו שדהע"ה לקח הפרשה הזו עטרה לראשו לחנך את הבנים לידיעת וקיום התורה במזמור האלפא ביתא של "אברכה את ה' בכל עת" כו' (תהילים לד) "לכו בניי שמעו לי יראת ה' אלמדכם מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב" וזה הפניה בדיוק כמו שמחנכת התורה, "יראת ה' אלמדכם" - "ליראה את ה' אלוקיני" וכן "מי האיש החפץ חיים" כנגד "להחיותינו כיום הזה" וכן "אהב ימים לראות טוב" שמתורגם בלשון תורה "לטוב לנו כל הימים" א"כ הוא ממש פרשת החינוך הדאורייתא שהתורה היא טובינו וחיינו וכן מצינו גם בפרשת הבחירה בתחילת פרשת ראה שמוגדר בחירת האדם בתורה כבחירת "החיים ואת הטוב", וזה צריך להיות יסוד מוסד להבין את המהלך האלוקי, וזהו שאפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר כו' שאל תאמר אני כבר חכם בחכמת התורה ומה לי להתפלש בעפרי שיעבוד מצרים ולצאת עם ישראל לחירות עולם אני כבר בוגר התורה - אין לומר כן אלא צריך לחיות את המגמה שהתגלתה ביציאת מצרים שהיא מפרשת את ההטבה לכל התורה ורק משם מתגלה הרצון להטיב בשלימות מצד הקב"ה.

'ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא'

וממילא מבוארת ג"כ הברכה שנאמרת בהגדה 'ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא' ולכא' מה שייך להגדה הרי אנו ממוקדים ביציאת מצרים ומה נכנס מתן תורה לתוך ההגדה? אלא שלדברינו מבואר שהיא פתיחה לפני שבאים ללמוד את סיפור יציאת מצרים שלא נלמד כראות עינינו אלא לפי איך שהתורה מלמדת אותנו לפי ארבעה בנים וכו' ועוד שמודים על התורה שכולה באה לעניין זה להרחיב את ההטבה שבקשר עם הקב"ה שנעמד ביציאת מצרים, א"כ יוצא שתשובת הבן החכם היא הרוח הכללית של כל ההגדה 'דאבעי ליה לאודווי ולשבוחי' (פסחים קטז. עיי"ש) וזהו הגדתי היום שאיני כפוי טובה לראות ולהתבונן במהלכי הקב"ה בבחירתו לישראל לרוממם.

ביאור שני מזמורי ההלל הראשונים

ועוד נקודה שמתבארת בבן החכם והיא ההקף הכללי של פעולת מצרים שכוללת את כל המציאות ומלקטת את כל הפרטים של העולם ולא רק של התורה, וכמו שפותחים במזמור הראשון בהלל - "ממזרח שמש ועד מבואו" בגילוי ההקף של הגילוי בעולם שנה נפש - "יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם" בזמן היינו שנה, "ממזרח שמש ועד מבואו" היינו עולם, "רם על כל גוים" כו' היינו נפש, ומתוך זה - "מי כה" אלוקיני המגביה לראות בשמים ובארץ" "מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון להושיבי עם נדיבים" כו' והיינו שמכילים את הפעולה האלוקית בתוך המסגרת השלימה של המציאות, איך מעמידים את ישראל בתכלית מה ששייך לצפות מהמין האנושי "והייתם לי סגולה מכל העמים" כו', וזה היסוד שמבין הבן החכם בחיבור יציאת מצרים והתורה בהקף גילוי התכלית של כל העולם, ואמת שהסיפור עצמו מורה ע"ז "ויציאנו כו' ביד חזקה" - בשידוד כל מערכות הטבע ולא מסתפק החכם בהגדרת הסיפור לפי מה שעשה הקב"ה עם ישראל בלבד, אלא

מבין שהסיפור של יציאת מצרים בא להחכים על כל הבריאה והוא בכלל מידת החכמה שמחייבת שהראשית הזו מגלה על ה'בראשית' ואין זה רק פעולה מצומצמת עם ישראל אלא שההתערבות הפכה את השמים והארץ וכל צבאם, והוא הפירוט במזמור השני של ההלל "מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוך יעקב" היינו שפעולת יציאת מצרים התגלתה ע"י הקב"ה כבורא עולם, וזה גילוי של נקודת הראשית והמטרה שלשמה נברא העולם לצורך התורה שנקראת ראשית ולישראל שנקראו ראשית, היינו שהבחנת התכלית המבוקשת בבריאת העולם התגלתה ביציאת מצרים והמשיכה במת"ת שהם פירוש ופרשנות שלימה על כל העולם ולא רק על קשרי הקב"ה וישראל, וזה הבחנת ה'אח"כ' על מופתי יציאת מצרים שמתפרשים בדרך חכמה לא רק מההתפעלות מהשינויים שמזעזעים את כל העולם - "נמוגו כל יושבי כנען" כו' שמזדעזעים כולם משליטתו של הקב"ה, אלא מורה שכל מעשה בראשית כפוף ליציאת מצרים ולמה הם כפופים כי זה תכליתם ועניינם, ולכן מתקפלים תחת הגילויים של יציאת מצרים, כלומר שלא היה סוד של 'שינוי הטבע' אלא 'ביאור הטבע' שמבואר למה עומד, וכן מרחיב במזמור השני בהלל "בצאת ישראל ממצרים כו' הים ראה ויננס" כו', ולכן אומרים את שני הפרקים הללו בהגדה בתוך הסיפור המזמור הראשון ללמד על ההקף של הפעולה והשני ללמד על החלות בפועל בשידוד כל המערכות, וכך מתבאר שכל המרחב העצום שברא הקב"ה סובב הולך על בחירת ישראל.

ובמאמר המוסגר בקצרה שחתימת ההלל היא מעין פתיחה לפני שעוברים לחלק ההודאה שהרי ההלל מורכב משני חלקים חלק ראשון הללויה והשני בהודאה [הלל והודאה], והחלק הראשון בנוי בדרך של סמוכה לחברתה שהראשון פותח בהללויה ואח"כ רק החתימות ולא הפתיחות והאחרון "ואמת ה' לעולם הללויה" סוגר את מעגל ההלל שהתחיל בכלל הגדול איך הקב"ה אלוקי העולם אדון כל הארץ ואז ירד לפרטיות הקשר עם ישראל בהיתה יהודה לקדשו כו' בעצם יציאת מצרים ואח"כ הבדלת ישראל לעומת העמים בלא לנו ה' כי לשמך תן כבוד בסדר של ישראל בטח בה' וה' זכרנו יברך ואח"כ יורד עוד ליחיד בסדר של אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני וכך הפעולה האלוקית הולכת ומתפרטת ואז מסיים מעין הפתיחה חזר וכלל - הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים - כי גבר עלינו חסדו היינו מתוך ההכרה של מה שנעשה עם ישראל מגיע הגילוי לגוים להללו [ולא רק בהבנה הבוסרית שנאמרה ברישא ש'על השמים כבודו] וכך מתרחב הגילוי האלוקי לכל העולם מכח ישראל.

ברוך המקום ברוך הוא

ולפ"ז נראה חידוש בברכה הראשונה שאומרים בפסח 'ברוך המקום ברוך הוא' וצ"ב עניין הברכה הזו מה משמעותה שהרי לא אומרת כלום רק כופלת את הברוך ה' ועוד מה מקומה בהגדה לפני הבנים ועוד צ"ב למה לא פתח בברכה על הגאולה עצמה? ורציתי לחדש שברוך המקום ברוך הוא הוא ברכת יציאת מצרים כלומר שתמיד ה'ברוך' הוא פתיחה לגילוי הנהגה מסויימת לפי המשך הברכה אבל היום שמדברים על זה שהקב"ה העמיד את הבסיס שגילה שהוא מקומו של עולם - וזה התגלה ביציאת מצרים, וכמו שאומר מרע"ה בתפילה למשה (תהילים ז) "ה' מעון אתה היית לנו בדור ודור" היינו שנעשה מקומו של עולם להורות שהכל תחת שליטתו ועניינו איך שחפץ להעמיד את הבריאה וזה הכוונה ש'הוא מקומו של עולם" - "בטרם הרים יולדו" כו' ומשם נהיינו לעם ישראל היינו שהמקום שלנו אצל הקב"ה? הוא בהקף של כל המציאות, וכך הקב"ה מעמיד אותנו במקום נכון ולפ"ז מגיעה גם הברכה השניה 'ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא' שזה

שאנו נמצאים זה אצלו

² וכן הלשון בנביא (ישעיה כב ז) "זחיית עטרת תפארת ביד ה' וצניף מלוכה בכף אלוקיך" היינו שהמקום

המשך הפעילות של הקב"ה עם ישראל שמלמדינו בינה להואיל איך נהיה עימו לחלקו וכמו"ש.

ולפי זה נראה לבאר את התשובה שנאמרה בהגדה 'אף אתה אמור לו כהלכות הפסח' ולו"ד אמינא שהתשובה העיקרית היא מה שנאמר בתורה וכמו"ש, וכן ראינו שמביאה ההגדה, ומה שנאמר בהגדה אף אתה אמור לו כהלכות הפסח וכחלק הנוסחאות עד אין מפטירים אחר הפסח כו' העניין שהתשובה של האבא שייכת לליל פסח ולכן הסדר הוא ללמדו את פרטי התורה היינו בחינת את פתח לו בתוכן המצוות לראות את ההקף והטראסק' של ענייני הפסח בכל משפטו וחוקתו וכן מרחיבים את שאלת החכם בבחינת את פתח לו שתהיה שאלה על פסח ואז לפי רמת ההתעניינות תבאר לו על הפסח עצמו את התשובה, ואפילו ששאל על מצוה אחרת איפה שאחז, ונ"ל כן פשט פשוט בהגדה ואז אף אתה אמור לו איננה התשובה אלא הכוונה תרחיב את שאלתו בצורה הנכונה כדי לתת לו תשובה.

ומסתבר שלזה התכוון הבריסקער' רב שיוצאים במצות סיפור יציאת מצרים בהלכות הפסח מכיוון שזה מתפיס את הלב של האדם [וודאי אם למד בבריסק...]. בסדרי הנוראות של יציאת מצרים לפי כל ההלכות הנאמרים בו שרואה את עניין הפסח כמה הוא עצום וגודל וא"כ זהו סיפור של החכם שהוא מחפש את המבוקש והתכלית בכל העבודה.

והתשובה של החכם היא ההגדה עצמה עבדים היינו כו' ואותנו הוציא כו' ולפיכך כו' שכל ההגדה היא סיפור טובת יציאת מצרים כמו שכתוב בתשובת החכם ואנחנו עסוקים ללמוד את מצוות הפסח כשורש התורה כולה ולכן הבאנו את הבן החכם.

חידוש דעת הבן התם

ועוד יש לנו דעת שניה שהתורה מלמדת אותנו והוא עניין התם והוא עומד על נקודה אחרת ושאלתו מנוסחת בשאלת מה זאת - והשוני בתם שהוא מגיב להתרחשויות המציאותיות, ואני רוצה קצת לבאר למה כולם יש להם להאחז גם במידת התמימות ולא רק במידת החכמה - שמוצאים אנו לפעמים במידת החכמים ובפרט בנסיונות - שמנהגם שהקול שלהם מצטרד ונהיה דקיק יותר ויותר לפי הגילוי של מצבי השערוריות והמשברים שיש בעולם ולאט לאט הופכים להיות בחינת השרידים אשר ה' קורא וחסר להם את הבהירות של תשובת הבן התם.

ועיקר הבן התם הבאנו דוגמא לדבר לבאר ממעשה דהח"ח ור"ש שוואב שכשבא לח"ח לשאלו מה לעשות עם ענייני הדת באשכנז והציע לפניו כל מיני בעיות וכדו' והח"ח אמר לו כמה דברים נוקבים באותה שיחה ואחד מהם היה ששאלו הח"ח כשיש מלחמה בין שני אומות לצד מי צריכים להיות אז הגרש"ש ענה כהוגן (כמו שהיה מחונן בחינוך הגרש"ר הירש...) שצריך להצטרף עם מי שהאמת והצדק איתו, אז הח"ח - נפנף בידו בביטול 'לא אתה טועה צריך להיות עם מי שיותר חזק - מי שינצח.' ומה התכוון הח"ח הרי וודאי שהגרש"ש צודק וצריך לעשות לפי האמת והצדק אלא שהריח שיש עמידה חלושה לפעמים למי שחושב שהוא נלחם למען הצדק ותו לא והוא לא מבין שהצד של הקב"ה חוץ מזה שהוא צודק הוא גם המנצח בוודאות והח"ח רצה לחזקו בעניין זה וכן בעניינינו.

וכן ע"ד משל שואלים אחד ממחנה יודה - האם מעיז לגזול וכדו' ועונה שהוא פחד גדול כי זה מסוכן להסתבך עם חטאים 'מה אני משוגע להסתבך כמו פרעה? אני כבר ראיתי שזה לא נגמר טוב...!' כלומר שיש פה ידיעת מציאות מוחלטת וברורה של הבחנת חילוק בין טוב לרע 'ומה חושב לעצמו מי שילחם נגד הקב"ה? הרי זה נגמר גרוע...' ובשפת השוק 'הוא יצא קטן...' גם אכל את הדגים

המסריחים גם לקה כו' 'אצלי מה שהקב"ה אומר זה קדוש' וזה עניין התם ששואל מה המציאות שאני רואה ומבארים לו "בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים" וזה יסוד גדול מאוד במציאות האדם שמאירה בליל פסח במיוחד שהרי יש אנשים שמסתובבים כל השנה ומתנצלים בשביל הקב"ה.. למה הקב"ה נותן שלטון לקליפות כאלו.. ומה זאת עשה אלוקים פה ושם.. ומבארים - 'כי אנו לא זכאים' וכן 'שהוא לעניין הנסיונות' וכו' כו' ובכלל מה אתה רוצה שהקב"ה יהפוך את העולם כרצונו? וכדו', עד כדי שאפשר להיות ח"ו אשטיק'ל פרעה שיודע שיש ה' אבל טוען שלא חוקי שהקב"ה יתערב בעולם לעשות כרצונו "ודא אקשי ליה מכולהו" ועל זה נלחם וזה התגלה ביציאת מצרים שלא כך אלא אדרבה העולם של הקב"ה מתאים לו שכך יראה, וזה העניין שיציאת מצרים לא היה מאורע חד פעמי אלא היה מראה למה שבאמת עתיד להיות והוא הראייה האמיתית של העולם שמתאים שהקב"ה יתערב להפוך את העולם וליישרו כרצונו, והגם שיש זמן ההסתר אבל אינו האמת של העולם, וכן יש לנו בזה שימוש מגדעון השופט שלאחר שהקראו אביו את ההלל בליל הסדר (ברש"י שם) שאל למחרת את המלאך (שופטים י י) "ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו?" - וענה לו המלאך "לך בכוחך זה והושעת את ישראל" כלומר שהבין נכון את המשמעות של יציאת מצרים, ואנחנו היינו אומרים לגדעון מה אתה מדבר אביך מפטם שוורים לע"ז ואתה שואל איה חסדיך ונפלאותיך הראשונים כו' ולא כך ענה לו המלאך אלא אדרבה שגדעון כיוון יפה להבין את המהפכה האלוקית שאנו מוכנים אליה גם עכשיו.

ויש פה דבר מזעזע שיש משל של הנביאים על ישראל באותו הזמן לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה שהיא אהבת כלולתיך ויש להתבונן במשל זה שהרי יש שחושבים שהקב"ה הוציא את ישראל והמשך ממשיך מכח 'חוק ההתמדה..' ואינו כן אלא שה'חתן' נשאר חם על ישראל כביום הוציאו אותם ממצרים והחפץ הראשוני שלו בישראל היה אפילו שראה את כל דורות ישראל עד הסוף וכך בחר בישראל - אלא שבכלה יש את החולשה של חוסר ההבנה ולזה מתחדשים אנו בפסח כל שנה ובהתחדשות זו יש להבין נקודת עומק - שיש אישה שמתנצלת על קלקוליה וודאי שיותר טוב מאשר המתכחשת - שהרי היא מודה על רוב פשעיה אלא שזה בתחילת השנה של תשרי בכל הסדרים שלו אבל זה לא מספיק שהרי כל אחד מבין שאישה שכל היום מתנצלת זה יכול להיות לזרה שהיא מתכחשת לכל האפשרות של הקשר, ולא שמתכוונת כך אבל כך זה יוצא - אלא שצריכה לומר לבעלה ש'אם תיקח אותי אחר כך אני מוכנה ויכולה לבוא לכל השלימויות שאתה מביא אותי' וזה הכלה הכלולה שמעמידה עצמה כשייכת וראויה לקשר וזה הארה של השלמת החסרונות בדרך החיובית שעם ישראל אומרים בתחילת שנת חדשים דניסן שאפילו שנאמר (יחזקאל כ ל) "כי ביד חזקה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם" - כל כי האי לרתח רחמנא עלן ולפרקינן (ר"ה לב:) שאנו רואים עצמינו כן שייכים וכן קשורים להיות מובלים אחרי הקב"ה בחינת לכתך אחרי במדבר ועד היום אנו מוכנים לזה, וזה שאמר גדעון שמסר עצמו ליישר קו עם הפעולה האלוקית.

יש אנשים שיש להם תחרות סמויה עם הקב"ה שהוא לא יעשה כדי שתיקון העולם יחשב שלנו לגמרי... רבותי הנאמנות מוחלטת של הכלה היא שהכבוד של הקב"ה יותר חשוב מהשיקולים הקטנוניים הללו ולא עושה לנו צפוף שאנחנו נמשך אחריו הפוך זהו כבודינו שחפצים אנו שהוא יתקן את העולם - "והולכתי המדבר ודברתי אל ליבה וענתה שמה כימי נעוריי וכיום עלותה מארץ מצרים" (הושע ב י) וזה הצורה שהיו עימו תמימי דרך ביציאת מצרים ואמרו על החררה אחת אנו יוצאים אל המדבר (תד"א י) והיא

² מצד עניין נהמא דכיסופא וכדו'

הצורה שהעמידו ישראל וזה מתגלה בדעת התם שזה המציאות, וכך משלימים התם והחכם זא"ז החכם בגילוי התכלית והתם בתיאור העולם המציאותי של ההתערבות האלוקית איך משנה את הכל וכל המציאות של ישראל עומדת על הנוראות והנפלאות הללו, וזהו "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז טו) גם לעתיד, ולכן שמו של הקב"ה אצלינו הוא גואל ישראל - "גואלנו מעולם שמך" (ישעיהו סג טז) וזהו "אני ראשון ואני אחרון" (ישעיהו מד ו) כתרגום בעל התפילה 'אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע' והוא באמת רישא דקרא "כה אמר מלך ישראל וגואלו אני ראשון" כו'.

וזה המהלך שמבריה את המציאות מן הקצה אל הקצה כמו שאמר הקב"ה בתשובה למשה בזמן השליחות "אקיק אשר אקיק" כלומר אני אהיה עימם בשעבוד זה ואני אהיה עימם בשעבודים אחרים (ברכות ט): וזה ההנהגה של הקב"ה בכל דור ודור ומי שלא רואה את הנהגת יציאת מצרים כעומדת לגאולתו של עולם לא מבין מה היה אז, וזה היציאה לחירות עולם מכח ההתערבות האלוקית והוא ליל שימורים לדורותם לשמור על הגאולה העתידה כדברי התרגום יונתן שאז מצפים לגאולה העתידה וכמו שאומרים בנרצה, כלומר שאין לומר שהקב"ה יכול לעשות הכל אבל אין המנהג כן.. במצרים התגלה שזה לא נכון זה אלא המנהג האלוקי הוא כן להתערב בעולמו ולכוונו כרצונו, והוא כנגד המנהג העתיק שהנהיגו הבנ"א לתקוע את עגלת האנושות בבזבז עמוק מאדם קין אנוש מבול פלגה סדום ועמורה כו' כו' והקב"ה מתערב לגאול את העולם מקלקולו להביא את בריותיו לרצונו.

ושני חלקים הנ"ל הם המבוארים לפני מתן תורה "אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים" השייך לבן התם, "ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי" שייך לבן החכם, כלומר שלסרב על בחירת ישראל למדנו על חשבון פרעה שלא שווה וכן הוא רשמית בעשר מכות שקיבל פרעה שהיה על הדבר הזה⁴ ולא על שציער לישראל [שזה היה בקרי"ס].

תשובת השאינו יודע לשאול

עוד נקודת דעת שלישית ורביעית אחרי שהעמידו את החכם והתם על הידיעה והמציאות הכללית מציודו של הקב"ה יש לנו להבין גם את הצד שלנו במציאות הזו - כלומר מה שמצופה מאיתנו בגילוי הזה, וכן הוא תמיד העבודה במצב גילוי הייחוד שנדרש מישראל איך שהם מתחברים מצידם לסדר הזה וכך מתהלכים אחרי הקב"ה לפי איך שהוא מוביל אותנו, וזה כוונת התשובה האמורה בתורה "בעבור זה עשה ה' לי" כו' ומתאים דווקא לחלק ה' שאינו יודע לשאול' שלא עוסק במושכלות בדעת טוב ורע אלא שהוא לומד את הטבע הראשוני של החיים 'מי אני בעצמי' - ובירור הזהות הבסיסית היא זו שנלמדת בליל הסדר, וזה עוד לפני שאלות טיפשיות בעניין זהותו מאיזה מפלגה הוא וכדו' - יש להעמיד את התפיסה הבריאה הנכונה והראשונית מה עניינו בעולם, ואמת שבא לידי ביטוי בעיקר בשירת ליל פסח שמעמיד את היסוד הזה⁵, וד"ז שליל פסח הוא מקור כל השירות איתא בגר"א בשיה"ש שהפסוק הראשון [שיר השירים אשר לשלמה] הוא נגד חג הפסח ששרים אנו את שירת הייסוד, וכך אנו דבקים במהלך הזה מתוך שאנו מליאי הודאה התפעלות ושמחה שזכינו לקשר הזה, כמו"ש "בעבור זה עשה ה' לי" כדי שנוכל להודות לו, וזה מעמיד את הזהות שלנו כעם ה' - שאנו העם שהלך אחרי ה' כמו שמתוארת מעלת ישראל בנביא - "לכתך אחרי במדבר" כו'.

תשובה לבן הרשע

ויש פה בצד השני של הדעת גילוי של נקודה חמורה בהלכות

הפסח להשלמת דעתו של הבן הרשע, שהבנת המשמעות שבמציאותינו אנו ששייכים לקב"ה היא העיקרית שמהדהדת בכל ההסטוריה של עם ישראל והיתה משמעותית לא פחות מבחינת ההתרחשות מתשובת הבן החכם - שמציאותם של ישראל היא כך ורק כך וזה מה ששומע הבן הרשע שאם יתכחשו למציאות הזו אין להם קיום במציאות אחרת כלומר שעם ישראל לא בנוי בצורה של עם נרמלי ככל העמים שדואג לעצמו לאפסניה ביטחון וכדו' ואח"כ מוסיף את המושכלות לקבל ע"ע עול מלכות שמים, כ"ז לא קיים בישראל - כך עומדים שאר האומות ולכן נקרא שהם עומדים על אלוהיהם [כמו"ש בפרעה "הנה עומד על היאור" וכדרש חז"ל שם] כפי רצונם ושרשם בקלקולים אם אלוהי הפלאפל או החומוס אלוהי החריף או המתוק... ולא כך חלק יעקב שיצירת מציאותו הפשוטה ביותר מתקיימת ועומדת מתוך "הוי הנסה אלוקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי" כלומר מה שהוציא את ישראל מלהיות הטיט המצרי הוא הגילוי של היד החזקה והזרוע הנטויה של הקב"ה להיות שלו וכן הוא בכל סדר הגאולה שביקש משה "נלכה נא נעבדה לאלוקינו" וכך נבנתה מציאותם של ישראל מהמסד עד הטפחות. וזה שאומרים לבן הרשע 'אילו היה שם לא היה נגאל' ואין הכוונה רק למה שהיה אז, אלא הקהה את שיניו שגם כיום אין לו מציאות איך שהוא חי והרי שתשובתו עולה מתוך התשובה 'שאינו יודע לשאול' שהבין שכל קיומו הוא רק מכח הגאולה לצורך ההודאה לקב"ה (כדאי בהרחבה ברמב"ן בסוף בא). ויציאת מצרים איננה רק סיפור היסטורי אלא גם כיום 'אם אתם מובדלים מן העמים הרי אתם שלי ואם לא הרי אתם של נבוכדנאצר וחבריו' (מכילתא דרשב"י יט ה ועוד) וזה גילוי מציאותם של ישראל שרק מכח המהפכה וההתערבות של הקב"ה לשנות את העולם הם נמצאים ואם לא עומדים ברמה הנדרשת אין להם מציאות קיום כלל. כלומר שאין הקב"ה קונה בישראל קניין שני ושלישי, והיינו שלא שהיינו ברשות עצמינו ואז עברנו לבעלות הקב"ה, אלא אנו בחינת יליד בית שנולדנו לתוך המציאות הזו, וזהו שנאמר בשירת ההלל "אני עבדך בן אמתך" שכך נולדנו כשייכים לקב"ה והוא הסיפור המיוחד שנאמר בליל הסדר [שהחכם והתם נאמרו בתורה על פדיון הבן, וכלל התורה, ורק השאינו יודע לשאול והרשע נאמרו בעיקרם בלילה הזה].

עניין בכורת וראשית דישראל

ומזה נבוא להתבונן ג"כ בשאלה השלישית בעניין בכורת ישראל להוסיף נקודה אחת שמתרחבת והולכת בבחירת ישראל שבאה לשלול את נקודת הראשית המזוייפת שמתייחסת למצרים וכן את הראשית של עשו "ויצא הראשון אדמוני" כו' וכמו שנאמר בגמ' שראשון דפסח שולל את הראשון של עשיו כו' (פסחים ה. עיי"ש) והוא הנאמר בפסיקתא (החודש טו עיי"ש) 'חדשו מעשיכם בראשון' נגד עשיו, וזה הרחבה לדעת הבנים כמו"ש לעיל שיציאת מצרים רשמית יש בה עניין מיוחד של החלפת הראשוניות ולכן נצטוו ישראל מיד ביציאה את מצות מניין החודש הראשון בניסן, ובכורת הבנים, וכן אנו אומרים בתפילה "בכורך (ישראל) גאלת" ולכאורה הבכורה של יעקב דחוקה שהרי יצא שני הגם שנוצר ראשון ולמה צריך להתעקש על עניין הבכורה?

ונראה להקדים במאמר הגמ' (שבת דף עז): רבי זירא אשכח לרב יהודה כו' אמר ליה: מאי טעמא עיזי מסגן ברישא והדר אימרי? אמר ליה: כברייתו של עולם, דברישא חשוכא והדר נהורא ע"כ. וביאר הגר"א שתורף שאלתו היתה שעז זה עשיו, וישראל הם השה, והוקשה לו למה קודמת בכורתו של עשיו לישראל וענה לו כבריאתו של עולם שקדם החושך לאור וצ"ב העניין.

ונראה לבאר ממציאיותו של עולם שהתפתחות התינוק היא קודם

שהם לא אמרו כי לא היה להם סוף גאולה ואנו מחזירים את השירה והיא לליל פסח מתוך הבנת שאז נגאלנו בעצם וזה השליך על החשלקה של קריעת ים סוף ג"כ.

⁴ כמו שמוכח בכל הפסוקים שהמכות מגיעות על זה שלא מקיים דבר ה' "שלח עמי ויעבדוני" ולא על השעבוד שע"ז קיבל את הנשנים בקריעת ים סוף כמו שכתוב להדיא בירוש' עיי"ש.
⁵ וכן בירושלמי שאמנם את השירה הם אמרו רק בקריעת ים סוף אבל אנתנו אומרים בליל פסח והעניין

סביב התחושות הגשמיות בסדר העיכולים כו' וזה הראשוניות של החיים הגשמיים אצלו וכך נוצרת הקליטה למה שסביבו בהתפתחות העריבות והנעימות, והאנשים המבוגרים שהולכים לפי התנאים הללו מרגישים בתחילה איזה שחרור שחוזרים לחיים הגשמיים כמו תינוקות ולצערנו לפעמים רואים אנשים מבוגרים שרואים את התינוק שנהנה מהגשמיות מתעגל להם העיניים על החלקות של הנאה... וזה הראשוניות שהאדם מתחבר אליה בקומת הפשטות לפני שהתגבר בו חלק המשכיל ב"יוסיף דעת יוסיף מכאוב" ויש אנשים שמנסים לשכוח מהדעת הזו כדי לחזור לראשוניות החמרית וזה הראשוניות של עשיו כמו"ש "הנה אנוכי הולך למות ולמה זה לי בכורה" היינו שמעדיף להספיק את הצמאון שלו לפני ה'כמה מיני אזהרות ענשם ומיתה תלויים בה' (רש"י ט"ו) וזה אדמוניות הזו שאדומה מחוויית הבשר ולמעשה כך התנהל העולם עד שבא הקב"ה לגאלו מהפחיתות הזו - וכשבא הקב"ה להוציא את ישראל ממצרים צריך לגלות את הראשוניות שקדמה לראשוניות שמעמיד עשיו ודעימיה, ולגלות מחדש את סדרי התכלית והמחשבה לפי מחשבתו של הבורא וזה עיקר המריבה בין פרעה לישראל שהוא חושב שהוא מבין את התרגום של החלק הבסיסי והראשוני של החיים ולעומתו בא הקב"ה להורות שטעה בכל הדרך ויש הקדמה לראשוניות החומר והיא המחשבה שקדמה לכל והוא גילוי גם לשאלה היסטורית שאמנם הלילה קדם ליום וכן בעובר קודם החלק החמרי לשכלי אבל יש משהו שקדם לשניהם וזה הרצון שקדם להעמדת החושך בעולם - בשביל התורה וישראל שנקראו ראשית וכן בתינוק יש את ההקדמה של הנר דלוק לו בראשו שמעמיד לו את התכלית להיכן צריך לבוא וכן הוא ביעקב ועשיו שאמנם הסדר של הגילוי בעולם מתחיל מעשיו והחמריות, אבל ביצירה ובמחשבה קדם יעקב ועניינו, והשורש הזה של העולם הוא שמעצב את סדריו וממנו בא הלילה והיום שלאחריו שעוצבו לפי ה'היום לעשותם' ולכן התגלה ביציאת מצרים הראשית העיקרית שהיא מגלה גם על תכלית העולם כולו למה הוא נועד כעניין שנא' בגמ' (ברכות יז) ראשית חכמה - תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים.

וזה צורת הבכורה של יציאת מצרים שאם אוחזים את הראשית הזו הרי שמפקיעים את הראשית של עשיו וכך מופקעים הסדרים של "אשר שלט האדם באדם לרע לו" וכך מסירים את הקליפה שקדמה לפרי בגילוי שהעיקר והשורש היה עניין הפרי (והוא כעין מה שאמרו חז"ל (ברכות סג) במי אתה מוצא חמאה של תורה במי שמקיא חלב שינק משדי אימו כלומר שלומד את כל עולם המושגים החמרי מחדש נכון) וזה שבא הקב"ה לדחות את הראשית המקולקלת של מצרים ולהעמיד את ראשית דישאל - קודש ישראל לה'. והוא מצוות הבכורה שמבארת שהראשוניות שייכת לקב"ה ואמת שבחמור - החומר שכנגד מצרים מתגלה שצריך להפדות בשה ואם לא נפדה טוב ביטולו מקיומו - "וערפתו" כלומר שאם לא מבינים את מקומו האמיתי של החומר צריך לערפו.

המצה מתקנת את קלקול הטא אה"ר

ונחזור א"כ לבאר את תפקיד ישראל מתוך הגילוי הכולל של העולם - שצריכים לתקן את קלקולי המין האנושי מעיקרא עוד מחטא אה"ר וכך יתבאר עניין המצוה והאכילות של חג הפסח שהרי הקלקול של אה"ר היה באכילתו ועל זה חלו כל קלקולי הדעת שלו בטוב ערב ומועיל [ר"ת טע"ס] והיינו שאה"ר נטה קו לעשות מהלך אחר בכל החיים איך שהאדם יחיה נפרד מהקב"ה ויעשה לעצמו שיקולי טוב ורע לפי פרמטרים חדשים שהאמת והשקר לא שייכים אליהם בהכרח - ולהפך הופך להיות מטרד

ועשה את זה ע"י אכילת עץ הדעת ש'מין חיטה היה' (סנהדרין ע.) כלומר שאכל את הקיומיות שלו בחיבור עקום לחיים' - לחיי חטא בשיבוש הטוב ערב והמועיל, ולמד את החיים בצורה עקומה כמו שכתוב בישעיהו (ה ט) "הוי האומרים לרע טוב ולטוב" כו' וכן הפך את המר והמתוק, והחושך והאור⁸ (ט"ו), ושלושת השיפוטם הללו היו צריכים להתקן בראשית דישאל גם קומת השכל ששם ה'מועיל' וגם קומת הרצון ששם הטוב וכן קומת הנפש ששם הערב, ושלושתם נתקנו ע"י המצה.

שהרי עניינה של המצה מורה שהלכנו אחרי הקב"ה בביטול שלושת חלקי השיפוט של האדם שהרי המצה עניינה היא בשלושת ההבחנות הנ"ל א. שנקראית "לחם עוני" - שדרכו של עני בפרוסה ובלי יין ושמן, היינו בביטול העריבות ב. "לחם חיפזון" גם בעשייה והוא שהריצו אותנו ממצרים והיינו בבהילו (כהתרגום) שלא נתנו לנו את יישוב הדעת שלנו והוא כנגד הטוב כלומר שלא עשינו לפי מה שאנו מתחברים אליו ומתאים לנו אלא ביטלנו את הרצון והלכנו אחרי הקב"ה ג. "גם צידה לא עשו להם" שהעתיד היה מופקר מבחינת ישראל מבחינת התכלית 'מה נעשה שם במדבר ומה נאכל?' אלא אדרבא "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" והרי ששלושת החלקים לעיל נתקנו בעניין המצה דווקא באכילה נכונה ומתוקנת לנגד האכילה הראשונה שהביאה את חורבן האדם והעולם. במסירת כל החלקים לקב"ה שינהלנו כרצונו והוא ההשתתפות של ישראל לפעולה האלוהית וכמו"ש, אם כי וודאי שאצל הקב"ה יש את העריבות הגדולה ביותר באכילת המן וכו' אבל היציאה עצמה בייסוד החיים היה בויתור על כל חלקי הטוב ורע המשובשים שבאדם לקב"ה שיוביל אותנו כרצונו וכן נדרש בתד"א על המצה שהיא העטרה שעטרה לו כנ"י לקב"ה ביציאת מצרים 'שהיו עימו תמימי דרך ואמרו על החררה אחת אנו יוצאים ולא הרהרו על דרכיו. וע"ז זה קרא עליהם בקבלה "לכתך אחרי במדבר - קודש ישראל לה' ראשית תבואתו" (כמו"ש לעיל).

וזה הארה המיוחדת של ליל פסח שאנו מתמודדים בעולם של ערבוב הטוב והרע אבל שחוזרים לנקודת הייסוד של ישראל אז מתברר בחינת המשכני אחר כך נרצה ולכן אנו עושים את הסדר לפני חצות ששייכים אנו לאותו מהלך ומפקירים את החיים כרצונו לבד וכך הוא מוציא אותנו לגאולת עולם וכך נתקנת האכילה הנפרדת הראשונה של העולם שקלקלה את מציאות האדם באכילה זו שהעיקר לאכול את המצות אצלו וזה בחינת "טוב פת חריבה" - זו מצה - "ושלוח בה" וכן איתא ברוקח עה"פ "טוב ארוחת ירק ואהבה בה" שמדבר על המרור, והעיקר שאנו אוכלים את החיים אצל הקב"ה וזה מטבל את כל העולם הזה בטעם של קרבת ה' וכך נתקן חטא עץ הדעת במצה שעניינה בפועל צורה כו' ועשירה בדעת כפירוש הגרא בהגדה.

וכך יתבאר האיסור הנורא של חמץ בפסח דווקא שהוא חמור מכל שאר איסורים שבתורה ואפילו שכל השנה אנו אוכלים את החמץ אבל בייסוד עם ישראל צריך להבין נכון את מקום האכילה כראוי לפני שנגשים אנו לאכילות שאר השנה והוא נהמא דאסוותא שמרפא את קלקולי החטא שנעשו באכילה. ומי שאוכל את הלחם הרגיל ביציאת מצרים חושב שהחיות הקיומית היא רגילה ונוסף עליה היו"ט דפסח הוא טועה טעות חמורה בעיקרו של יום אלא אדרבה כל החיים יונקים את מציאותם מהמצה דווקא - משכני אחר כך נרצה.

וכך נזכה לפי חיבוב המצה - לנאמר בפסוק (הושע ב טז) "והולכתיה המדבר ודברתי על ליבה וענתה שמה כימי נעוריתה וכמו עלותה מארץ מצרים" בב"א.

⁷ וברומה לזה יש לנו בכך סודר ומורה שאכילתו המכוערת בטרטימר בשר ולוג יין מעמיד את עצמו לבית שילווחו שסופו יהיה ללססם את הבריות ולכן עדיף שימות זכאי ואל ימות חייב ⁸ וכן בכל אדם שייכים הקלקולים הללו למחצה לשליש ולרביע.

⁹ ב"שוב העץ למאכל ותאוה (ש"ב) הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל" (מועילה) ושלשתם נהפכו באה"ר וחזרו עוד להתקלקל במבול (ש"ב), פלגה (מועילה) וסדרם ועמורה (ש"ב) בקלקול העולם המוסרי) והארכנו בזה בשעורם אחרים.

מתוקים מדבש

נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

ראשית גאולת מצרים

פרשת החודש נושאת בכנפיה בכל שנה ושנה, את ניחוח חג הפסח הבעל"ט. וכאשר היא נקראת בראש חודש ניסן גופא, מצטרפים לריח הניחוח גם צלילים מוכרים העולים מתוך ההגדה: "יכול מראש חודש?" ומכאן מדייקים המפרשים שמיום זה ואילך יש מקום להתעסק בעניני השעבוד והגאולה. על כן זהו הזמן וכאן המקום לדלות מפרשה זו הכנות רעיוניות לחג עצמו, ולליל הסדר בפרט.

הגרי"צ סלנט זצ"ל שואל בספרו "באר יוסף", מהי השייכות של הציווי למנות את מנין החודשים החל מחודש ניסן, לענין עשיית הפסח ודיניו הנאמרים כאן בהמשך? כמו כן, יש להבין מהו הטעם לנתינת מצוות קידוש החודש תחילה לכל שאר המצוות העיקריות והיסודיות שבתרי"ג מצוות? ושאלה נוספת: מה הענין בזה שכפלה התורה בענין עשיית הפסח כמה וכמה פעמים, את ענין ה"בתים" (8 פעמים)?

איתא במדרש (ילקוט, ואתחנן תתכח) על הפסוק (דברים ד) "או הניסה אלקים לקחת לו גוי מקרב גוי": "ומהו גוי מקרב גוי, כאדם שהוא שומט את העובר ממעי הבהמה, כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, כענין שנאמר והקרב והכרעים. אר"א בשם ר"ס מהו מקרב גוי, שהיו מובלעין בתוך מעיהם". ובהמשך שם: "גוי מקרב עם ועם מקרב גוי אין כתיב כאן, אלא גוי מקרב גוי, מלמד שהיו אלו ערלים ואלו ערלים, אלו מגדלי בלוריות ואלו מגדלי בלוריות" וכו'.

למדנו כאן שבני ישראל היו מחוברים אל המצרים, כעובר המקושר לאמו. המילדות יודעות שכל זמן שלא ניכרת תנועה מצד העובר המעידה על הגעת זמנו לצאת, אין לפעול פעולות לזירוז הלידה. כי ניתוקו מהחיבור לאמו בכח, מהוה סכנה לאם ולולד. כך ישראל כל זמן שנחשבו למחוברים למצרים כעובר לאמו, והיו דומים להם עד שמלאכי השרת אמרו: "הללו עובדי עבודה זרה והללו עע"ז", והיו ערלים ומגדלי בלוריות כמותם, לא ניתן היה להוציאם משם.

לכן הקדים הקב"ה וציוה עליהם תחילה, לפרוש מע"ז הקשורה ללב ולמת. כמו כן ציום שימולו את עצמם, כי המילה היא החותם שבגוף ובזה יהיו שונים בגופם מהמצרים. בכך יתרחקו מהמצרים, עד שגם הבית יהיה שונה ויהיה ניכר עליו שהוא בית ישראל.

כדי לשרש את הע"ז נצטוו לשחוט את הפסח, והוא הטלה שהיה הע"ז של המצרים. ובנוסף למילה שע"י נבדלו מהמצרים בגופם, הרחיקום מהם ע"י הצו של כל בן זכר וכל ערל לא יאכל מקרבן הפסח, כי גדולה לגימה שמקרבת את הלבבות. ולכן מחד גיסא הרחיקו את המצרים מאכילת הפסח, ובמקביל צירפו את המשפחות ואת השכנים לחבורה אחת מאוחדת. וכדי למנוע מהמצרים את כניסתם לבית שבו נאכל הפסח נתנו מדם אלוהיהם על המזוזות ועל המשקוף, דבר שבדאי ירתיעם מלהכנס. כמו כן נאסר על בני"י לצאת מפתח ביתם עד בוקר, כדי לחזק את הניתוק משכניהם המצרים.

כל ההרחקות והציונים האלה גיבשו את האחדות של בני", ונבנו בכך חומה בצורה ומחיצה של ברזל בינם לבין המצרים. כל זה ביטא למעשה את תנועות העובר המבשרות כי קרובה עת הלידה. **זה היה ראשית הניתוק מ"קרב גוי"**, ועתה נפתחה הדרך ללידה. לכן הוכפל כאן ושולש הדגש בענין ה"בית", להורות כי המטרה היא להקים את בית ישראל, אשר יהיה שונה לחלוטין מבית המצרים. **זוהי ההבדלה הגמורה מהאומה המצרית, עתה הגיעה שעת גמר הגאולה.**

מזה יבואר הקשר בין מנין החדשים מחודש ניסן, לבין עשיית הפסח, וגם מה שהקדימה התורה מצוות קידוש החודש לכל שאר המצוות. הענין יובהר עפ"י דברי המפרשים אודות אור הלבנה שאינו אור עצמי אלא היא מקבלת אותו מהשמש (אחרי שקטרגה ומיעטו אותה ואורה העצמי גנוז בתוכה, ובעתיד הוא יתגלה ויאיר כבימי בראשית). מכיון שאורה ניזון מהשמש, גודלה וקוטנה במשך ימי החודש, נקבע לפי התקרבותה לשמש והתרחקותה ממנו. כשהיא בשיא ריחוקה אורה מלא, וכאשר היא מתקרבת אל השמש בתכלית ההתקרבות, היא נעלמת מעינינו.

כך היא האומה הישראלית המונה את חדשיה לפי הירח. אין לה אור עצמי בעוה"ז, כתוצאה מהחלוקה שנעשתה בין יעקב לעשו. יעקב נטל את חלקו לעוה"ב, ואין לו שום חלק ונחלה בעוה"ז. מאז מקבלים ישראל את כל השפעתם בטובות העוה"ז, מאומות העולם, וככל שנתרחק ונתבדל מהאומות ולא נלך בדרכיהם, נקבל את השפעתם ביתר שאת. וכן להיפך.

עתה יובן אחר שראינו שענין הפסח שנעשה במצרים, היה להרחיק ולהבדיל את ישראל מהמצרים. לכן ניתנה להם אז מצוות קידוש החודש, שישראל ימנו את חדשיהם לפי הלבנה, כדי להורות את **העיקר החשוב שהיה את המעבר משעבוד לגאולה - ההתבדלות מהעמים.** כשם שאור הירח גדל והולך עם התרחקותו מהשמש, כך יגדל וילך אורם של ישראל כפי מידת התרחקותם מהגויים.

כאן נפגשים יחד מצוות קידוש החודש עם מצוות הקרבת הפסח, כאשר שניהם מורים על הצורך בהסתייגות מחלטת מהעמים, ועי"ז נפתח הפתח לגאולה. לכן מצוות קידוש החודש היא ראשונה לכל המצוות, לפי שכל הנעשה בעולם קשור לזמן. לכן ישראל נצטוו ראשית הכל במנין חדש של הזמן החל מחודש ניסן, כדי להדגיש את השוני מהאומות אשר להם יש ספירה שונה, כל זה להשריש בנו את העיקר הגדול, שנהיה מובדלים ומרוחקים מהם תכלית ריחוק. על זה באה המצוה "החודש הזה **לכם** ראש חדשים, ראשון הוא **לכם** לחדשי השנה". נמצא איפוא ש"בצאת ישראל" מחיבורם למצרים, כעובר הניתק מהקשר עם אמו בעת התקרב הלידה, זכו ל"בצאת ישראל ממצרים... היתה יהודה לקדשו". את זה מלמדת אותנו פרשת החודש.

שקיעתה של ה"שמש" הגדולה, המאירה, המחממת, אשר פקדה אותנו שלושים יום קודם חג הפסח, חייבת לעורר אותנו לשמר את זהרורי חמה הנראים עדיין גם אחרי השקיעה. ההספדים הרבים והסיפורים לאין ספור, מתווים לנו קווים כדי שנוכל לקלוט וליישם בעצמנו פרקים מארחות חייו. ויהא זה בבחינת השמש, ונהיה אנחנו בבחינת הירח, הקולט את אור השמש עם התרחקותה ממנו. ובמיוחד בנושא העקרי שדובר כאן עליו, ההזדככות מהשפעות זרות של כל מה שאינו קשור לתורה ולחיי תורה. דבר שכל כך אפיין את רבינו זצוק"ל. זאת ראינו ושמענו ולאור זה ננתב את אורח חיינו.

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

חצי שיעור כמצה ומרור אי עובר ככל תגרע,
ב' דינים ככל תגרע + בחובת ד' כוסות

חשש לבל תגרע כסברת הגר"י פערלא, ומאי שנא ג' מינים בלולב שיש בזה בתגרע, מחצי שיעור מצה ומרור דאין בזה משום בל תגרע דלא הזכיר המ"ב שיכוין שלא לצאת כמש"כ לענין ג' מינים בלולב, וצ"ע.

בל תגרע רק במגרע מ'מנין' ולא בחסרון בשיעור

והיה נראה, דכל האופנים דבל תוסיף ובל תגרע היינו במוסיף על מנין כג' ברכות כהנים, ג' מינים בלולב, ה' פרשיות בתפילין, ה' ציציות ד' מתן דמים במקום מתן א', ועד"ז לענין בל תגרע, והכלל בזה דכל המוסיף או מגרע מ'מנין' החיוב, בזה נשנה איסורא דבל תוסיף ובל תגרע, ולפ"ז לענין פחות מכשיעור במצה ומרור שאינו מגרע ממנין, בזה אין בל תגרע, ומיני' ובי' הרי ליכא איסורא להוסיף על הכזית באכילתו, והרי חיובו כזית ולא יותר והיאך אוכל יותר מכזית, וע"כ משום שאינו מוסיף על ה'מנין'.

ויתכן שזהו עומק דברי התוס' בר"ה ט"ז ע"ב, דכופל המצוה פעמים אין בל תוסיף ותירצו בזה היאך תוקעין במישוב וחוזרין ותוקעין בתקיעות דמעומד וכן לאכול ב' כזיתים בליל הסדר וכו', ולא ביארו סברת הדבר, ולפמש"כ נראה דזהו כוונתם דרק בהוסיף על מנין יש בל תוסיף ולא בכופל מצוה פעמים משום דבזה אינו מוסיף על עיקר המנין דגוף המצוה, וכן הוא לשון הרדב"ז בלשונות הרמב"ם בביאור דברי התוס' דיסוד איסורא דבל תוסיף משום דמבלבל המנין ע"י שמוסיף או מגרע, יעו"ש, ועד"ז לענין בל תגרע, רק במגרע ממנין כג' מינים בלולב וג' פרשיות תפילין וכו'.

ומישוב היטב דלא חשש המ"ב בפחות מכזית מצה ומרור לאיסורא דבל תגרע, משום דאינו מגרע ב'מנין', ושאני מג' מינים בלולב דמגרע במנין. וכמש"נ.

דעת הח"ח אף בכל מחסר מהמצוה יש בל תגרע

אמנם מדברי הח"ח בס"י ל"ד נראה דיש איסור בל תגרע אף באינו מגרע ממנין, אלא כל שמגרע בגוף המצוה שיאטי' לאיסור בל תגרע, דהוכיח שם בביאור הלכה דיש איסור בל תגרע לא רק בדבר המעכב המצוה, אלא אף שחיסר דבר שהוא רק לכתחילה במצוה, שגם בזה יש איסור בל תוסיף והוכיח כן מהגמ' בר"ה בנתערב מתן א' בד' דנותן א' לר"י ובגמ' שם דנה משום בל תגרע, אע"פ דאין מתן ד' מעכב דהרי כיפר באחת, ומ"מ ע"י שנותן רק א' יש משום בל תגרע, ושמעינן מזה שאף בדבר דהוא רק לכתחילה מ"מ בחיסור קעבר משום בל תגרע, והוסיף שם בביאור הלכה 'ומכאן תוכחה מגולה לאלו שמתרשלים במצות עשה בדבר שהוא רק לכתחילה'.

ויש כאן חידוש נפלא שהמקיים מצוה רק בדיעבד באופן שלא קיימו לכתחילה יש בזה משום בל תגרע. וסתימת הדברים בכל

מצות עשה שהיא רק לכתחילה איירי הח"ח ולא רק בדבר דיש בו מנין שחיסר ממנינו, ומזה נשמע דשייך בל תגרע לא רק בחיסור מ'מנינו', כי אם בכל מגרע אף מהמצוה שהיא רק לכתחילה כבר עובר בבל תגרע,

א

חידוש הגר"י פערלא דאוכל חצי שיעור מצה עובר בבל תגרע

הגר"י פערלא בעשין ה' כתב לדבר פשוט דמי שיש לו חצי זית מצה, שלא יאכל בליל הסדר משום דקעבר על בל תגרע דאורייתא, ותמה על כמה אחרונים דיצאו לדון דאדרבה יש בזה אולי חצי שיעור במצוות, והקשה הרי אדרבה איסורא קעביד משום בל תגרע, וכנוטל ג' מינים בסוכות וכדומה.

ולפ"ד יתחדש לדינא דבר חדש, דאם מפסיק באכילת המצה יותר מכדי אכילת פרס שדינו שצריך לאכול שוב כדי לקיים מצות אכילת כזית, מ"מ קעבר בבל תגרע באכילת חצי זית כשלא מצורף לו עוד חצי, ויש מקום להחמיר בשיעור המחמיר דצירוף כדא"פ בכדי לא לעבור בבל תגרע, וכן עמד בזה הגר"י הוטנר זצ"ל.

וראיתי בשפת אמת ר"ה כ"ח ע"ב בהגהה מחתנו דיצא לדון כן דבאכילת חצי כזית מצה לחשוש לבל תגרע, וכתב עפ"ד השפת אמת שם כשאין לו אפשרות ליותר אין בזה משום בל תוסיף משום דיסוד איסורא דבל תגרע זהו העדר קיומו ובמקום דהוא אנוס אינו מבטל, וישב בזה קושיה גדולה היאך הולכים עם ציציות בלא תכלת, והרי אע"פ דאין מעכבים זה את זה הרי בד' דמים הניתנים ע"ג המזבח כיפר באחד ומ"מ מבואר שם בר"ה דיש בזה משום בל תגרע, וכתב כיון דאין לנו תכלת, א"כ כל שאין בידו לקיים ליכא בל תגרע.

והנה אף לדבריו אכתי ההערה דידן באוכל המצה יותר מכדי אכילת פרס יש עדיין לדון משום בל תגרע, משום שבידו לאכול תוך כדא"פ.

אמנם עיקר יסודו בזה אינו לדעת הח"ח דכתב בס"י תרנ"א סעיף י"ב לדבר פשוט דמי שאין לו ד' מינים ב"ט ראשון דסוכות דאם יטול יעבור בבל תגרע, אלא"כ יכוין שלא לשם מצוה, ומבואר דעת המ"ב דאע"פ שאין לו יותר מאלו ג' המינים מ"מ במה שנוטלו לג' מינים אלו קעבר בבל תגרע. וזה דלא כהפמ"ג ס"י תרנ"א מ"ז סק"ז שדעתו כדעת השפת אמת בהאי ענינא.

וכדברי המ"ב כן מתבאר מדברי הגרע"א בס"י י"ג דכתב לענין מש"כ המרדכי בנקרע לו בשבת הד' כנפות דמותר לו לילך בבגד בלא ד' כנפות משום דאנוס על הביטול עשה וכמו"כ בחול באופן שאין לו ציציות, ובמקום כבוד הבריות אינו צריך לפושטו, וכתב דכ"ז אם נקרע כל הד' כנפות, אבל אם נקרע רק חלק, הרי יש כאן משום בל תגרע, וזה ל"ת שאין היתר דכבוד הבריות, וממילא מחויב לפושטו או להתיר כל הציציות, יעו"ש. אשר מבואר מזה דעת הגרע"א דאף דהוא אנוס על קיום המצוה בשלימות מ"מ כל העושה מצוה בגרעון, הרי יש בזה משום בל תגרע, וזה כדעת הח"ח הנ"ל.

והנה כתב המ"ב ס"י תע"ג סקמ"ג מי שמפני בריאותו אינו יכול לאכול כזית מרור, עכ"פ יאכל מעט 'זכר טעם מרירות', ומבואר דלא

ושוב צ"ב מחצי זית מצה ומרור אמאי אין בזה משום בל תגרע.

סתירת דברי המ"ב במקום שאנוס על הקיום אי עובר בבל תגרע

והנה בעיקר מה שיסד המ"ב מדברי הגמ' דכל היכא דמקיים המצוה בדיעבד וחסר בלכתחילה, הרי קעבר בבל תגרע, לא מצינו ידונו ורגלינו היאך ניתן לקיים מצוה באופן של בדיעבד, והרי קעבר בבל תגרע לפמש"כ בה' לולב דאף במקום דאין לו אפשרות לקיים מצות לולב משום שאין לו אלא ג' מינים והוא אנוס בקיום המצוה, מ"מ קעבר בבל תגרע, א"כ לפי הנחת הח"ח דאף בחיסור במצוה לכתחילה הרי זה בכלל בל תגרע, היאך קעביד המצוה בדיעבד, הרי קעבר בבל תגרע, ואף דאנוס הוא הרי המ"ב הכריע דאף במקום שהוא אנוס על הקיום כגון שאין לו יותר מאשר ג' מינים מ"מ קעבר על בל תגרע, וצ"ע.

אשר נראה בזה שכל דברי הביאור הלכה הנ"ל דאף בחיסור הלכתחילה דקעבר על בל תגרע זהו רק במזיד אבל באנוס אינו עובר על בל תגרע, ושאני מג' מינים בלולב דעובר בבל תגרע אף באנוס, והדברים מדויקים להדיא בביאור הלכה דכתב 'מכאן תוכחה מגולה לאלו המתרשלים במצות בדבר שהוא רק לכתחילה', הרי כתב רק במתרשלים קעברי בבל תגרע ולא במי שהוא אנוס. ואמנם צ"ב מאי שנא ממש"כ לענין ג' מינים דעובר בבל תגרע אף דאין לו ד' מינים ואינו מכח התרשלות אלא אנוס על הקיום בשלימות, וע"כ דיש כאן ב' דינים בדין בל תגרע וב' גדרים חלוקים, בחד מנייהו רק במתרשל קעבר בבל תגרע, ועוד אופן דבל תגרע דקעבר אף באנוס, וצ"ת ביסודי הדברים.

שיטות הראשונים בלא קיים המצוה קעבר בבל תגרע

הנה דעת הרשב"א ר"ה ט"ז ע"ב רבינו יונה בשערי תשובה שער ג' אות י"א והריטב"א פ"ג דר"ה דמי שמבטל מצוה ואנו מקיים קעבר על בל תגרע, והטורי אבן ר"ה ט"ז תמה ע"ז דרק היכא דעושה המצוה בגרעון יש בזה משום בל תגרע ולא באינו עושה לגמרי, אמנם דעת רבותינו הראשונים אינו כן, והאריך בשיטתם הבית הלוי ח"א סי' מ"ב, ותמוה טובא הרי מבואר בספרי פרשת ראה האופנים דבל תגרע ג' פרשיות ג' מינים בלולב ג' ציציות, וקשה הרי לדברי הראשונים הבל תגרע במה דאינו מקיים המצוה ובמה איירי הספרי אם כבר קיים המצוה אינו עובר ואם עדיין לא קיים הרי בזה שאינו מקיים עובר ומה שייך לג' פרשיות וג' מינים בלולב וכו' דמשמע דיסוד האיסור במה דקעביד המעשה מצוה בגרעון.

ב' דינים בבל תגרע וב' פרשיות המה

אשר יראה מבואר בזה דב' דינים המה שנאמרו בבל תגרע, א. בהעדר קיום המצוה כמש"כ הראשונים. ב. אף אם קיים המצוה מ"מ היכא דקעביד מעשה מצוה בגרעון גם זה בכלל בל תגרע.

ונראה דמקור הדברים דהנה ב' פרשיות המה בדין בל תגרע, פרשת ואתחנן פ"ד פסוק ב' 'לא תוסיפו על הדבר ולא תגרעו ממנו', ופרשת ראה פ"ג פסוק א' 'לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו'. וביאר הגר"א דבפרשת ואתחנן דרשו שלא יוסיפו על תרי"ג מצוות, ובפרשה זו דראה אמר 'את כל הדבר' דרשו חז"ל שבאותה מצוה גופא לא תוסיפו ולא תגרעו.

אשר מבואר מזה דבל תוסיף ובל תגרע דפרשת ואתחנן זהו להוסיף ולגרוע על התרי"ג בכללות וכשם דלענין בל תוסיף היינו להוסיף על התרי"ג כך לענין בל תגרע זהו לפחות ולגרע מהתרי"ג, וזהו מש"כ רבותינו הראשונים דהעדר קיום מצוה בכלל בל תגרע והיינו בל

תגרע דפרשת ואתחנן דמגרע מכלל התרי"ג מצוות בהעדר עשיתו, ואילו בפרשת ראה נתחדש להוסיף על המצוה עצמה כגון ה' פרשיות וה' מינים וכו' ועד"ז הגרעון זהו לעשות מצוה עצמה בגרעון כגון ג' פרשיות וג' מינים בלולב וג' ציציות, ואין זה מצד העדר קיום המצוה מהתרי"ג, כי אם המעשה מצד עצמו לא לעשות המצוה בהוספה על מנינו ולא בגרעון ממנינו, והוא דין נוסף דבל תגרע שנאסר גוף המעשה בתוספת ובגרעון.

חלוקים בעיקר גדרם ונפק"מ באנוס על הקיום

אשר יראה דזהו המקור להנך ב' דינים דבל תגרע, חדא, מלבד שזהו באופן שמגרע ואינו עושה המצוה בשלימות כמו שנקט בפשיטות הטורי אבן בר"ה ט"ז והוכיח כן הח"ח מגמ' ר"ה זהו שיאטי' לבל תגרע דפרשת ואתחנן דמגרע מהתרי"ג וכמש"כ הראשונים דאף בהעדר קיום כל עיקר המצוה יש בל תגרע, עוד נתחדש בזה דשינוי מצורת המצוה ומגרע מהמנין הנדרש זהו בכלל בל תגרע, וכשם שמוסיף על מנין המצוה עובר בבל תוסיף כן הוא כשמחסר ממנין המצוה עובר בבל תגרע, דכל תוספת או גרעון 'מהמנין' שייך לאיסורא דבל תוסיף ובל תגרע, ויסודו משום שינוי במנין המצוה, וכמו שהזכרנו לעיל מדברי הרדב"ז כי כל המידות יש להם ולמספרם סוד נעלם והמוסיף או גורע בהם מבטל ומבלבל הכוונה האלוקית, יעו"ש.

ומעתה נראה דחלוקים ב' אופנים אלו דבל תגרע ביסודם, לענין חסרון בשלימות המצוה יסודו משום העדר ואי עשיה בשלימות וא"כ זהו רק היכא שבידו לקיים המצוה בשלימות ולא עשה בזה קעבר בבל תגרע, וכמש"כ הביאור הלכה דרק אי מתרשל במצוה בדבר שהוא לכתחילה, אבל לענין שינוי במנין המצוה בזה יסוד איסורו משום שינוי במנין להוסיף או לגרע בזה אף דאין בידו לקיים כהלכתו מ"מ הרי בנטילת ג' מינים קעביד ע"י מעשה שינוי במנין המצוה וקעבר בבל תגרע.

ומבוארים דברי המ"ב בהאי ענינא דבה' לולב כתב דהנוטל ג' מינים קעבר בבל תגרע אלא"כ מכיון שלא לשם מצוה, והיינו משום השינוי במנין המצוה, וזה אף באופן שאנוס מלקיים נטילת כל המינים עצם המעשה הגרעון בנטילת ג' מינים, אולם בביאור הלכה בסי' ל"ד איירי במחסר מהמצוה לכתחילה זה אינו אלא בזדון ומתרשל בזה, משום דענין הבל תגרע באופן זה הוא משום דחיסור מהמצוה ותל"י אי בידו לקיים בשלימות, וכמש"נ.

ישוב הקושי' מחצי זית מצה אמאי אין בזה משום בל תגרע

ודאתינן להכי הדרינן לענין חצי זית מצה וחצי זית מרור, מדוע אין בזה משום בל תגרע כדנקט הגר"י פערלא, והיינו משום דאין כאן שינוי וגרעון במנין וא"כ אינו בכלל הבל תגרע דפרשת ראה וכש"כ לעיל, ואך אתינן עלה משום דחיסור ומדין בל תגרע דפרשת ואתחנן וכמש"כ הראשונים בהעדר קיום המצוה עובר בבל תגרע, א"כ הרי באופן שאין לו יותר מהחצי זית אינו מגרע במעשה זה דבין כך אינו מקיים מצוה וכמש"כ בפשיטות הטורי אבן שם בר"ה דלפ"ד הרשב"א דהיכא דלא קיים המצוה קעבר בבל תגרע א"כ לא יוסיף תת כוחו במאי דנוטל ג' מינים, [אמנם לפמש"כ אף להרשב"א אי יטול הג' מינים קעבר על הבל תגרע דפרשת ראה ולדעת הטורי אבן יש רק דין א' דבל תגרע, עכ"פ בודאי צדקו דברין בדברי הרשב"א לענין בל תגרע דפרשת ואתחנן וכגוונא הנ"ל דאין לו כזית מצה וא"כ בין יאכל חצי בין לא יאכל קעבר על בל תגרע בשוגג ויתכן דכלל לא עבר באנוס כמש"כ דאינו מבטל ליכא כל עיקר האיסור דבל תגרע באונס], וכן מיושב מה שהערנו באוכל כזית ביותר מכדי אכילת פרס נמצא שאכל חצי זית מצה בפנ"ע והוי כנוטל ג' מינים בלולב, והיינו משום דהרי אין בזה בל תגרע דפרשת ראה מצד גרעון במנין המצוה,

פסחים, ועמד בזה החשק שלמה בסתירת דברי רש"י במקור החיוב דד' כוסות.

ב' דינים בחובת ד' כוסות

והנה מפורסם מש"כ הגרי"ז ה' חמץ ומצה פ"ז ה"ט, דתרי דיני נשנו בחיובא דד' כוסות, חדא, דין שתי' בפנ"ע והוא דין שתי' דרך חרות, ועוד, נתחדש דבעי ד' כוסות של ברכה דקידוש בעי על הכוס והגדה על הכוס וכן הלל ובהמ"ז, וכל הדין שתי' בהך חיובא הנוסף הוא מדין המברך צריך שיטעום.

והיא שיטת הר"ף והרמב"ם לפי גירסתם בסוגית הגמ' ק"ח ע"ב, "שתאן בבת אחת ידי יין יצא ידי ד' כוסות לא יצא", והיינו דקיים מצות שתי' דד' כוסות אכן לענין ד' כוסות של ברכה בעי על הסדר. וכן לאידך גיסא בסוגי' שם מבואר "שתאן חי ידי יין יצא, ידי חרות לא יצא". וביאר הגרי"ז דין חי הוא יין דמהני לענין ד' כוסות דברכה אכן דין שתי' התלי' בדרך חרות לא יצא דלזה בעי יין מזוג.

והנה אי ילפי' ד' כוסות מד' לשונות של גאולה, י"ל דנאמר בזה דין שתי' דד' כוסות. אמנם אי ילפי' מכוסות פרעה, הרי הוא מקור לג' כוסות, וכוס רביעי הוא כוס של בהמ"ז כמש"כ רש"י, והרי לענין כוס דבהמ"ז ליכא דין שתי' בפנ"ע כי אם חיובא דבהמ"ז על הכוס ורק המברך צריך שיטעום. וא"כ הנך ג' מכוסו של פרעה ע"כ באותו הגוונא איירי, וכל קיומם באותו אופן דכוס דבהמ"ז דענינו דהאמירה דהלל הגדה וקידוש בעי אמירתם על הכוס דוגמת כוס דברכה"מ, והא דבעי ילפותא לכוס קידוש, י"ל לפמש"כ הפוסקים דבעי לילה ולא מהני תוספת יו"ט משום דיש לו דין כוס ראשון.

באופן דתרי מקורות הנ"ל הם חלוקים ביסודם, הילפותא מד' לשונות של גאולה הוא דין שתי' דד' כוסות, ואילו מכוס פרעה זהו לענין דבעי אמירה על הכוס.

לדעת רש"י ב' חיובים לאיש ואילו לאשה חיוב א'

ומעתה נראה בישוב שיטת רש"י, דאיש המחויב בד' כוסות חיובו מכח תרתי דין שתי' בפנ"ע כנגד ד' לשונות של גאולה ועוד מדין ד' כוסות של ברכה, ואילו אשה כל חיובה דאף הן היו באותו הנס אין זה אלא לענין דבעי ד' כוסות דברכה דוגמת בהמ"ז.

ויסוד הדבר, דהנה לקמן קי"ב ע"ב מבואר, דשתיית ד' כוסות אית ב' משום פרסומי ניסא ומה"ט אף עני המתפרנס מן התמחוי מחויב בד' כוסות, וככל מצוה דפרסומי ניסא דמחויב אף יותר מחומש, ובפשוטו הדין פרסומי ניסא קאי על גופו דשתי' דרך חרות.

ביאור דברי הראב"ה

והנה ספק הראב"ה לשיטת הבה"ג במגילה נשנה אף לענין חנוכה וד' כוסות. ובארנו בה' חנוכה סי' ל', דיסוד דברי הבה"ג דהחיוב דנשים דאף הן היו באותו הנס מחייב הוא לענין זכרון הנס ולא בפרסום הנס. ושמיעת המגילה אית בה משום זכרון הנס ולא פרסומו, וכן ביארנו לענין נר חנוכה ע"פ המבואר בכל בו, דתרי מחייבים הם במצות

ורק יש לדון בהעדר קיומו והרי יאכל לבסוף כזית ונמצא דלא חיסר מהתרי"ג דפרשת ואתחנן.^א

באופן שנתבאר ב' אופנים באיסורא דבל תגרע, א. באופן דאינו מקיים כל עיקר המצוה וכן היכא דמחסר בשלימות המצוה בלכתחילה, וזהו רק בגוונא דמתרשל ולא באופן שהוא אנוס על קיום הלכתחילה כמבואר בביאור הלכה בסי' ל"ד, וילפי' מבל תגרע דפרשת ואתחנן. ב. באופן שמגרע ממנין המצוה בדבר שמעכב, אף זה בכלל כל תגרע, וזהו אף היכא שהוא אנוס ואין בידו לקיים כל המנין מ"מ עצם המעשה שינוי ממנינו זהו בכלל כל תגרע וכמש"כ הביאור הלכה בסי' תרנ"א בנוטל ג' מינים בלולב וילפי' מבל תגרע דפרשת ראה, וכמש"נ.

ב

בדין חיוב ד' כוסות

תרי מחייבים בדין ד' כוסות * חיובא דנשים וחולה

פסחים ק"ח ע"ב, אמר ר' יהושע בן לוי נשים חייבות בארבעה כוסות הללו שאף הן היו באותו הנס. והנה בג' דוכתי נשנה הטעם, דאף הן היו באותו הנס לחייבם, חדא בד' כוסות כנ"ל, במגילה ובחנוכה.

ספר הראב"ה האם ע"פ שיטת הבה"ג במגילה האם אף בד' כוסות חיובם אנו כחיוב אנשים

הראב"ה בה' מגילה נסתפק לשיטת הבה"ג במגילה, דנשים חייבות במגילה משום דאף הן היו באותו הנס ומ"מ אינם חייבות אלא בשמיעת המגילה ולא בקריאתה ומה"ט מברכין על משמע מגילה, יעו"ש, אי כמו"כ לענין ד' כוסות אף דחייבות, מ"מ אין חייבות כאנשים בהך חיובא דד' כוסות.

ואשר יראה מבואר מדברי הראב"ה, דכמו דלענין מגילה נשנו תרי חיובים מצות קריאת ומצות שמיעה, ואף הן היו באותו הנס מחייב רק לענין שמיעת המגילה, כמו"כ לענין חיוב דד' כוסות נשנו בזה תרי חיובים ואין חיוב האשה כחובת האיש בד' כוסות. ויל"ע בהנך תרי דינים דד' כוסות היכן נשנו ומהו הדמיון לשיטת הבה"ג במגילה, וצ"ע.

ב' מקורות לד' כוסות

והנה מדברי רש"י בפסחים מבוארים ב' מקורות לחיוב ג' כוסות, בדף צ"ט ע"ב במתני' אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מד' כוסות של יין, פרש"י, "ארבעה כוסות כנגד ד' לשוני גאולה האמורים בגלות מצרים והוצאתי אתכם והצלת אתכם וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם בפרשת וארא".

ואילו בדף ק"ח ע"א, במימרא דריב"ל נשים חייבות בד' כוסות שאף הן היו באותו הנס, פרש"י, "שלשה כנגד שלשה כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידי וכו' ורביעי ברכת המזון", ומקורו בירושלמי

(א) ואמנם יל"ע הרי מקור דברי הח"ח ללמוד מכל העושה מצוה ומחסר בלכתחילה דקעבר משום כל תגרע זהו מהגמ' בר"ה לענין מתן דמים, דנתן מתנה א' כיפר, ומ"מ יש בל תגרע לענין לכתחילה, ומזה יליף הביאור הלכה לכל מצוה שמחסר לכתחילה, והרי במתן דמים יש בזה שינוי מהמנין מתנות, ושוב ליכא מקור למחסר מהמצוה שלא בתורת מנין.

ונראה בזה כיון שמתנה א' כיפר, א"כ אינו משנה מגוף המצוה ממנינו אלא רק מחסר משלימות המצוה דהיינו רק היכא שהמנין מעכב בכל קיום המצוה א"כ שינוי המנין הוא שינוי בגוף המצוה ולא רק חסרון, אבל כיון שכיפר בא' א"כ אם אינו מקיים כל המנין אינו שינוי במנין [ואינו בלבול המצוה כלשון הרדב"ז] אלא חסרון וכמש"כ הח"ח שנתחדש בסוגין בר"ה אע"פ דאינו מעכב הגרעון בגוף המצוה מ"מ יש בזה משום בל תגרע משום דמחסר הלכתחילה ובה' י"ל דאה"נ זהו שייך לגדר בל תגרע דפרשת ואתחנן דמחסר מצוה מהתרי"ג, וכמש"כ הראשונים, וזהו דמדמה הח"ח לכל מצוה דמחסר בלכתחילה דקעבר בכל תגרע.

הדלקה נר חנוכה זכרון הנס, ופרסום הנס, כמו"כ י"ל בד' כוסות דאין נשים חייבות בפרסומי ניסא דד' כוסות, דהוא הדין שתי דרך חרות, ומ"מ חייבות בד' כוסות מדין ד' כוסות של ברכה.

ואשר לפ"ז מבוארים היטב דברי רש"י, דבמתני' דעני המתפרנס מן התמחוי לא יפחות מד' כוסות אייתי לד' לשונות דגאולה והוא דין שתי בפנ"ע וכמבואר בגמ' דכל חלות חיובו משום פרסומי ניסא המחייבתו אף דהוא עני וקאי על עיקר השתי דרך חרות. אכן במימרא דריב"ל לענין נשים כל חיובם אינו אלא מדין דבעי קידוש הלל הגדה וברהמ"ז על הכוס, דלית בהו החיוב דפרסומי ניסא אלא חיובם בעיקר הברכות על הכוסב.

וזהו דנסתפק הראבי' ד"ל דקיים שיטת הבה"ג אף לענין ד' כוסות דחייבות רק בהך חיובא דכוסות בברכה ולא בעיקר שתייתם בפנ"ע דהוא משום פרסומי ניסא והכל שורש אחד דאף הן היו באותו הנס מחייב הוא לענין זכרון הנס ולא בפרסומי וכמש"נ.

והנפק"מ בזה, לענין אשה עני' ד"ל דאה"נ פטורה מד' כוסות דכל חיובא דעני משום פרסומי ניסא כמבואר בגמ', א"כ באשה עני' דכל חלות חיובה משום דאף הן היו באותו הנס אינו אלא בכוסות דברכה משום זכרון הנס בהא הדין לכל מצוה דאינו מחויב להוציא כל ממונו למצוה דאין חיובה משום פרסומי ניסא.

נופל למשכב מחמת היין פטור מד' כוסות

והנה בשו"ע סי' תע"ה סעיף י' כתב, "כל מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו או שונאו צריך לדחוק עצמו ולשתות לקיים מצות ד' כוסות". וכתב המ"ב סק"ל ה, "רצה לומר שמצטער בשתייתו וכואב ראשו מזה ואין בכלל זה כשיפול למשכב מזה", ובשער הציון ביאר בזה, "שאם יפול למשכב אין זה דרך חרות".

קשה אמאי לא יתחייב מדין כוס של ברכה

ודברי המ"ב תמוהים בתרתי. חדא, למאי בעי לפטור הנופל למשכב מטעם "דאין זה דרך חרות" תיפוק לי' מדין חולה שאין בו סכנה דפטור ממצות דרבנן לכה"פ, כמש"כ לענין מרור בסי' תע"ג ס"ק מ"ג, ואף לענין איסורים דרבנן פסק הרמ"א ביו"ד קנ"ז דאיכא היתר לחשאב"ס כל דאינו מאכלות אסורות והוא מדברי הראשונים פסחים כ"ד.

ועוד יל"ע, הרי לדעת הר"ף והר"מ מצינו אף דאין בו קיום דרך חרות, מ"מ מקיים מצות יין והיינו דין ד' כוסות של ברכה וכגון שתאן חי דלא יצא ידי חרות וידי יין יצא, וכדביאר הגרי"ז דאיכא מחייב בפנ"ע לקיים מצות ד' כוסות דברכה, וא"כ אף אי יפול למשכב ואין זה דרך חרות, מ"מ בעינן לקיימי מצות יין דהוא ד' כוסות של ברכה ואף באופן דלית בי' משום דרך חרות דוגמת שתאן חי, וצ"ע.

פטור חולה במצוות

ואשר יראה בזה, דהנה בעיקר פטור חולה במצוות כתב בשו"ת בנין שלמה סי' מ"ז ועד"ז באגרות משה ח"א סי' קע"ב, הוא משום דמצינו דחיוב למצוה מנכסיו עד חומש, וכעין זה נשנה פטור חולה, ומעתה היכא דחיובו בכל ממונו ליכא לפטור חולה. ואשר לפ"ז אי אתינן לחייב הך חולה שנפל למשכב בדין ד' כוסות של ברכה בהא הוא ככל מצוה ולא משום פרסומי ניסא ואיכא בהו פטור דחולה. אמנם אכתי איכא לחיובי משום דין שתי דד' כוסות דיסודו מחמת פרסומי ניסא כמבואר בגמ' ק"ב, ובהא ליכא לפטור חולה, לזה כתב הח"ח דפטור בזה משום דליכא בזה דרך חרות וא"כ ליכא בזה כל החפצא דמצוה, ומיושבות בזה שתי הקושיות בדברי המ"ב, וכמש"נ.

חידוש הגריש"א זצ"ל דשונא יין ואין לו כלל הנאה פטור מד' כוסות

והנראה לדון לפמש"כ במה שראיתי בשם הגריש"א זצ"ל, דחידש, דמי ששונא יין לגמרי ואין לו שום הנאה מזה פטור דאין זה דרך חרות, והוא בכלל דברי המ"ב לענין חולה דיפול למשכב, והשו"ע איירי בגוונא דיש לו הנאה קצת.

ולפמש"נ, אף לפי הנחה זו דאין בזה דרך חרות, מ"מ בדין דיתחייב מהדין השני דד' כוסות של ברכה דהוא חיוב גמור מדבריהם אף בגוונא דלית בי' משום דרך חרות וכשתאן חי, וכ"ד המ"ב הם, לענין חולה שאבס"כ דמדין ד' כוסות של ברכה הרי הוא נפטר כמו בכל המצוות מדין חולה, וכל הנדון במ"ב לחיובו משום דין השתי בפנ"ע מלתא דפרסומי ניסא, ובהא ליכא לפטור חולה, ולזה כתב דאין בזה דרך חרות. אכן בנדון הגריש"א זצ"ל דליכא לפטור חולה, אכתי בדין דיתחייב מדין ד' כוסות של ברכה, ואמנם בזה יכול לצאת בשומע כעונה ומ"מ הנפק"מ בסועד לבדו דבכה"ג אכתי מחויב מדין כוסות של ברכה, וכמש"נ.

ב) והעיר בזה ידידי הרה"ג ר' מרדכי קנר שליט"א מטורנטו, דהרי שיטת רש"י בערכין דף ג' ע"א דלא כבה"ג ולעולם נשים מוציאות אנשים בקריאת המגילה, וא"כ ע"כ טעמא דאף הן היו באותו הנס הרי הם נכללו כאנשים וחד חיובא המה, וא"כ זהו דלא כהראב"י. והוא מוטיב והוא מפרק, עפ"ד השפת אמת מגילה דף ד' דפלוגתת הבה"ג והתוס' מתלי תלי בביאור אף הן היו באותו הנס. הבה"ג קסבר כהרשב"ם דאף הן באותו הנס היינו דעיקר הנס על ידם, וא"כ הוא זה חיוב מחודש ולא באותו חיוב כאיש. ואילו דעת התוס' לטעמייהו אזלי דאף הן היו באותו הנס, היינו בכלל להשמיד ולהרוג וא"כ חדא חיובא הוא נשים כאנשים.

והנה רש"י במגילה כתב כהתוס' דאף הן היו באותו הנס, היינו בכלל להשמיד ולהרוג. וזהו לשיטתו בערכין דנשים מוציאות אנשים. ואמנם בפסחים פרש"י לענין ד' כוסות דבזכות נשים צדקניות. וכן מדויק במג"א דבה' מגילה סי' תרפט העתיק לדברי הב"ב דעבדים שאינם משוחררים חייבים, וביאר הב"ב משום דכמו נשים בכלל הגזירה דלהשמיד ולהרוג כמו"כ עבדים, יעו"ש במחצה"ש. וזהו כטעם התוס' במגילה. ואמנם בה' פסח סי' תע"ב סקט"ז פירש המג"א בחיובא דנשים "מפני שהנשים עיקר באותו הנס שבזכות נשים צדקניות נגאלו". ובנתיב חיים שם העיר דכ"ד המג"א זהו לפמש"כ רש"י בפסחים. אבל דעת התוס' אינו כן. והמבואר מדברי רש"י והמג"א דחלוקים הם אף הן היו באותו הנס דמגילה מפסח. במגילה היינו בכלל אותו הגזירה, ואילו בפסח מכח דעיקר הנס על ידם. וביאר בזה הגר"מ קנר עפ"ד השפת אמת שם דכתב דבשלמא כפורים היו בכלל אותו הגזירה. אמנם בפסח י"ל דעיקר השיעבוד במצרים היה רק על האנשים כדמשמע פשטא דקרא וגם בגזירה דיאור כתיב הבת תחיון, ומה דאיתא שהחליפו מלאכת אנשים לנשים באקראי הי' כשהיו אצלם לשפחה אבל השיעבוד לא היה על הנשים וכו'. ולכן פירש רשב"ם שעי" הנשים נעשה הנס.

ואשר לפ"ז מתיישב היטב מש"כ בפנים, דאף לרש"י בערכין דעתו כדלא כהבה"ג והראב"י, כ"ז נכון לענין מגילה, דחיוב הנשים מאותו החיוב דאנשים כמש"כ השפ"א, אכן לענין ד' כוסות דחיובא דנשים הוא חיוב מחודש דנגאלו ע"י, בהא דעתו כהבה"ג דהוא חיוב מחודש, ושוב הדין ל"כ דהראב"י וכמש"נ, ודפח"ח.

לע"נ ר' צבי יצחק בן ר' משה אהרון זצ"ל

להערות והארות ניתן לפנות לכתובת המייל - shurimbehalacha@gmail.com

יעלת הון

תזריע - פרשת החודש
שבת הגדול - פסח תשפ"ב

דברי חזקוני מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד היפה

פרשת תזריע - העונשים הבאים על האדם בכדי שישבו בתשובה ויתרפא מהעונש

"והיה הנגע ירקק או אדמדם בבגד או בעור וגו' נגע צרעת הוא וגו' וראה הכהן את הנגע והסגיר את הנגע שבעת ימים" (ג, מ"ט-נ)
א- וכותב האור החיים הקדוש וז"ל, צריך לדעת מה טעם שינה הכתוב משפט צרעת הבגד ממשפט צרעת אדם, שצרעת אדם ישנה בלא הסגר כשהיא צרעת, וצרעת הבגד הגם שהיא צרעת כמו שאמר הכתוב 'נגע צרעת הוא' אף על פי כן לא ציוה שיטמאנו הכהן אלא יסגורנו, ונמצא כפי זה מחשיב הכתוב בגדי אדם מאדם עצמו.

ונראה כי הבגדים לצד שהחלטו הוא כליונו, אם בפעם ראשונה יוחלט, אם כן אין תרופה לבעל תשובה לשוב על חטא שצרעת זה בא בעבורו, וכבר קדם לנו כי לא יחפץ ה' בהפסד וכליון ממון האדם, וצא ולמד מה שדרשו ז"ל (תו"כ להלן י"ד לו) בפסוק 'וצוה הכהן ופנו את הבית', שהקב"ה חס אפילו על ממון הבזוי של הרשעים, אשר על כן אין לך נגע בגדים שיוחלט בפעם אחד, מה שאין כן האדם שישנו בתשובה ותיקון גם אחר החלטו, שהרי אינו נאבד בהחלטו אלא נבדל, ובשובו יוסר ממנו הנגע וטהר, לזה ישנה לצרעת חלוטה בפעם ראשונה. וישרים דרכי ה'. עכ"ל.
ומזה נלמד שאין הקב"ה מעניש את האדם בתחלה באופן שלא יוכל לעזור לו התשובה, אלא כל העונשים שבאים על הדם זה כדי שיעשה תשובה, ועל ידי התשובה יוסר ממנו העונש.

ב- הקב"ה מתרה באדם בביתו ובבגדיו ובסוף בגופו

עוד נראה לישב על פי דרכו, דהנה במדרש רבה (ויקרא י"ז, ד') כתוב, רב הונא בשם רבי יהושע בר אבין, ורבי זכריה חתניה דרבי לוי בשם רבי לוי אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחילה וכו' ואף נגעים הבאים על האדם. תחילה הן באים בביתו, חזר בו טעון חליצה, ואם לאו טעון נתיצה. הרי הן באים על בגדיו חזר בו טעון כביסה, ואם לאו טעון שריפה. הרי הם באים על גופו, חזר בו יטהר, ואם לא בדד ישב. עכ"ל. מבואר במדרש שבתחילה הקב"ה מביא נגעים על ביתו שיחזור בו, ואם לא חוזר הקב"ה מביא נגעים על בגדיו, ואם לא חוזר בו הקב"ה מביא נגעים על גופו.

והספורנו (פסוק מז) **כתב וז"ל**, אמנם העיד הכתוב שלפעמים יהיה זה כפלא בבגדים ובבתיים, וזה להעיר אוזן הבעלים על עבירות שבידם, כמו שסיפרו ז"ל (קידושין כ.) שיקרה בענין שביעית, כמאמרם בוא וראה כמה קשה, אבקה של שביעית, אדם נושא ונותן בפירות שביעית, סוף מוכר את מטלטליו, לא הרגיש סוף מוכר את שדהו וכו', וכל זה בחמלת ה' על עמו וכו', עכ"ל. והיינו שהקב"ה בחמלתו מעורר את האדם שיעשה תשובה לכן מביא נגעים על ביתו, ואם אל חזר בו מביא נגעים על בגדיו, ואם לא חזר בו מביא נגעים על גופו.

ולפי"ז אפשר לישב שבנגעים שעל בגדיו כיון שעדיין לא התרו בו ג' פעמים, לכן אפילו שכבר בפעם הראשונה היה נגע צרעת טעון הסגר שמא יחזור בו, אולם כשזה על גופו כיון שהתרו בו על בגדיו לכן כבר בפעם הראשונה כשזה נגע צרעת מטמאין אותו עד שיחזור בו ויטהר.

ומזה נלמד שאם באים יסורים על האדם ימהר ויעשה תשובה, שאם לא יעשה תשובה אזי ח"ו יבואו יסורים על גופו, ואזי לא ימתנו לו אלא יטמאו אותו עד שיטהר.

פרשת החודש

מצות קידוש החודש ולמנות כל החודשים מניסן

"החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחודשי השנה" (שמות י"ב ב). וברש"י וז"ל, הראהו לבנה בחידושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהי לך ראש חודש (מכילתא). ואין מקרא יוצא מיד פשוטו, על חודש ניסן א"ל זה יהיה ראשון לסדר מנין החודשים, שיהא אייר קרוי שני, סיון שלישי, עכ"ל. **והרמב"ן כתב וז"ל**, וטעם החודש הזה לכם ראש חודשים, שימנו

אותו ישראל חודש ראשון, וממנו ימנו כל החודשים שני ושלישי עד תשלום השנה ב"ב חודש, כדי שיהיה זה זכרון בנס הגדול, כי בכל עת שזכיר החודשים יהיה הנס נזכר, ועל כן אין לחודשים שם בתורה, אלא יאמר בחודש השלישי (להלן י"ט א). ואומר ויהי בשנה השנית בחודש השני וכו'. וכמו שתהיה הזכירה ביום השבת במנותינו ממנו אחד בשבת ושני בשבת, כך הזכירה ביציאת מצרים במנותינו החודש הראשון והחודש השני והשלישי לגאולתינו, שאין המנין לשנה, שהרי תחילת שנותינו מתשרי וכו', אם כן כשנקרא לחודש ניסן ראשון, ולתשרי שביעי, פתרונו ראשון לגאולה ושביעי אליה, וזה טעם ראשון הוא לכם, שאיננו ראשון בשנה, אבל הוא ראשון שנקרא לו לזכרון גאולתינו. עכ"ל.

והנה צ"ב למה באותו פסוק ובאותם תיבות 'החודש הזה לכם ראש חודשים', נכללים שתי מצות א. מצות קידוש החודש כשהלבנה בחידושה, ב. שניסן הוא ראש לסדר מנין החודשים, שיהא אייר קרוי שני וסיון שלישי? **וכן צ"ב** למה המצוה הראשונה שצוה הקב"ה את כלל ישראל לפני יציאת מצרים היה המצוה החודש זה לכם ראש חודשים?

ב- בני ישראל מושלים על הטבע, על ידי קידוש החודש

ונראה דהנה בירושלמי בנדריים בפרק הנודר מן המבושל (כ"ג ע"ב) איתא אמר רבי אבין (תהלים נ"ז ג) אקרא לאלקים עליון לקל גומר עלי, בת שלשה שנים וים אחד, נמלכו בית דין לעברו, בתולין חוזרין, ואם לאו אינן חוזרין. עכ"ל. פירוש, שקטנה בת שלשה שנים ויום אחד אם בא עליה אדם ביום ההוא אין בתוליה חוזרין, ואם בית דין עיברו את החודש אזי בתוליה חוזרין. רואים שקידוש בית דין את החודש, יש בכוחו לשנות את הטבע, וזה הפירוש אקרא לאלקים עליון, לקל גומר עלי, שהקב"ה משנה את הטבע לפי קביעת בית דין. והובא בירושלמי בש"ך י"ד (סי' קפט סק"ג) **ובזה מבואר** מה שהיונים גזרו על ישראל לבטל מהם הברית שכרת הקב"ה עם ישראל שבת ראש חודש ומילה, (הובא במדרש ובמגילת אנטיוכוס). וצ"ב למה רצו לבטל במיוחד את ענין ראש חודש, זה מובן ששבת זה הברית שהקב"ה כרת עם ישראל, ביני וביני בני ישראל אות היא לעולם (שמות לא יז), וכן ברית מילה כתוב (בבראשית י"ז י"א), ונמלתם את בשר ערלתכם, והיה לאות ברית ביני וביניהם, אולם ענין ראש חודש למה רצו לבטל את זה. ולפי דברי הירושלמי מיושב שפיר, כיון שהקב"ה נתן כח לישראל שעל ידי קידוש בית דין החודש הם שולטים על הטבע.

ג- ובזה מבואר הקשר של שתי המצות, קידוש בית דין החודש, וכן שניסן הוא החודש הראשון לחודשי השנה, כיון שהרמב"ן מבאר הטעם שניסן הוא ראשון לחודשי השנה, וכלל ישראל מונין כל חודשי השנה לניסן, כדי לזכור הנס של גאולתינו ממצרים, וכיון שכל השנה הם קשורים לזכור הניסים שהשי"ת עשה עמנו בהוציאנו ממצרים. לכן נתן להם הקב"ה כח למשל על הטבע. וכפי שב"ד קובעים כך נשתנה הטבע, כיון שהם קשורים וזוכרים כל הזמן הניסים שהשי"ת עשה להם ביציאת מצרים למעלה מהטבע. לכן כתבו בתורה באותו פסוק ובאותם תיבות שתי המצות קידוש החודש וניסן ראשון הוא לכם לחודשי השנה. וכן מובן שהמצוה הראשונה לפני יציאת מצרים ניתן להם מצות קידוש החודש שהם שולטים על הטבע. שהקב"ה משנה את הטבע כפי הדיבור של ישראל. **ובזה מבואר** הפסוק בתהלים (פ"א י"א), אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים, הרחב פיך ואמלאהו, ופרש"י וז"ל, הרחב פיך, לשאול ממני כל תאות לבך. ואמלאהו, ככל אשר תשאל אמלא. עכ"ל.

וזה חזקון לכל אחד שהקב"ה העלה את כלל ישראל ממצרים על מנת שיתפללו וישאלו מהקב"ה כל מה שהם צריכים, והוא ימלא משאלותם.

שבת הגדול - בענין שנקרא כך שבת שלפני פסח

הטור בהלכ' פסח סימן ת"ל כתב וז"ל, שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מצרים מקחו בעשור כדכתיב (שמות י"ב ג) בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות

שה לבית, ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום חמישי כדאיתא בסדר עולם, ונמצא שעשרה בחודש היה בשבת, ולקחו להם כל אחד מה לפסחו וקשרו אותו בכרעי מטתו ושאלום המצריים למה זה לכם, והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהם, ולא היו רשאים לומר להם דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול. עכ"ל.

וכתב הלבוש ז"ל, ומה שתולים הנס בשבת ולא בעשירי לחודש איזה יום שיהיה, מפני שלא בא הנס אלא על ידי שמירת השבת, שמפני שידעו המצריים שהיו ישראל שומרים השבת במצרים כדאיתא במדרש, היו מתמיהין שהיו מטפלין בבעלי חיים בשבת ועל יד כך שאלום, לכן קורין דוקא שבת הגדול, עכ"ל.

ובמלבושי יו"ט כתב ע"ד הלבוש ז"ל, שהיו מטפלין בבעלי חיים, ומנלן שקיימו שבות, ואין לומר גם כן שקשרו בקשר של קיימא, דקשר זה למה ומנלן וכו' עיי"ש עכ"ל. היינו דהקשה מנלן שבני ישראל שמרו במצרים גם שבות דרבנן, ואין לומר שקשרו קשר של קיימא, דקשר זה למה, דלמה בני ישראל יקשרו קשר של קיימא, ויעברו על איסור אורייתא של קשר, וכן מנלן דהם קשרו קשר של קיימא.

ובאליהו זוטא תירץ ז"ל, מצאתי כתב דהיו מתמיהים על הקשר שעשו בשבת דלא ידעו לחלק בין קשר של קיימא. עכ"ל. והיינו שאפשר שבני ישראל לא קיימו לשמור שבות וקשרו קשר שאינו של קיימא, אבל המצריים הם לא ידעו לחלק בין קשר של קיימא, לקשר שאינו של קיימא ולכן שאלו אותם למה לכם זה לקשרו את הכבש.

ב- ישראל במצרים למדו תורה בשבתות

ונראה ליישב את הלבוש, דהנה איתא במדרש שבני ישראל היו להם מגילות שהיו משתמשים בהן משבת לשבת לומר שהקב"ה גואלינו. (ילקוט שמעוני שמות פ"ג). היינו שבשבת הם היו לומדים תורה במגילות שהיה להם מיעקב אבינו שהקב"ה יגאלם ממצרים, ולכן המצריים שראו את בני ישראל שאלום בבעלי חיים שאלו אותם למה השבת במקום ללמוד במגילות שלכם אתם מסתובבים בשוק עם בעלי חיים, ומדויק לשון הלבוש שכתב שהיו מתמיהין שהיו מטפלין בבעלי חיים בשבת, ולא כתב שהיו קושרים בעלי חיים בשבת, לכן כיון שהנס נעשה משום שהיו שומרים שבת לכן קורין דוקא שבת הגדול.

ואפשר להוסיף שזוהו שבשבת הגדול דורשין ברבים, שזה זכר לנס שנעשה ע"י שהיו רגילים ללמוד תורה בשבת לכן שאלום המצריים למה אתם מטפלין בבעלי חיים.

פסח - לקיחת השה לפסח ושחיטתו היה במסירות נפש, ובזה זכו לגאולה

א- "דברו את כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש הזה" וגו' (י"ב א) והנה כלל ישראל שלקחו את השה בעשור היה במסירות נפש כמו שמפורש בטור באו"ח סי' ת"ל, שלקחו להם כל אחד מה לפסחו וקשרו אותו בכרעי מטתו, ושאלום המצרים למה זה לכם, והשיבו, לשחטו לשם פסח במצות ה' עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטים את אלהיהם ולא היו רשאים לומר להם דבר.

והנה בפרשת וארא (ח' כב) ויאמר משה וכו' כי תועבת מצרים נובח לה' אלקינו אמר נובח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו. וכאן הם אמרו להם שהם לוקחים השה לקרבן פסח הרי הם יסקלנו, ובני ישראל עשו את מצות השם במסירות נפש.

וכן כתוב בזוה"ק פרשת פנחס [תרגום לשון הקודש] השה לפסח למה? אלא משום שהיראה של מצרים ואלוה שלהם היה השה, אמר הקב"ה מבעשור לחודש קחו יראתם של המצרים ותפשו אותו, ויהיה אסור ותפוס בתפישה שלכם יום אחד ושנים ושלושה, וביום הרביעי הוציאוהו לדן, והתקבצו עליו, ובשעה שהמצרים היו שומעים קול יראתם שהוא תפוש בתפישה של ישראל ולא יכלו להצילו, היו בוכים והיה קשה עליהם כאלו הם עצמם נעקדו להרג וכו'. ואלו הדינים שהיו עושים ביראם היה קשה להם יותר מכל המכות שהביא עליהם הקב"ה, אחר כך דנים אותו באש שנאמר פסילי אלהיהם תשרפון באש וכו'.

וכיון שהיה כל כך קשה עליהם, היה חשש שאולי ח"ו יסקלו את ישראל, אלא כלל ישראל עשו את מצות השם במסירות נפש. ובזה זכו לגאולה.

ב- צריך לצפות לישועה שתבוא במהרה

"וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידיכם ואכלתם אותו בחפזון" וגו' (י"ב יא) ופרש"י מתניכם חגורים, מזומנים לדרך. בחפזון לשון בהלה ומהירות וכו' עכ"ל. ובני ישראל אכלו את הפסח כמו שכבר הם יוצאים לדרך כשמקליכם בידיכם' ולא שיהיה מונח לידו, אע"פ שזה כמה שניות לקחת המקל. שבנ"י האמינו באמונה שלימה

במצות השי"ת שצריך לאכול הפסח בחפזון כאילו כבר יוצאים לדרך והנה כתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, וכמו שביציאת מצרים היה מסירות נפש בלקיחת השה, וכן היה להם אמונה שלימה שכבר הם יוצאים ממצרים. כך בגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו צריך מסירות נפש בעד קיום התורה והמצות וכן להאמין באמונה שלימה שהגאולה תבוא מיד. ואף שאומרים אני מאמין בביאת המשיח ואע"פ שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא, צריך להאמין שהגאולה תבוא כל שנה ושנה, שאפילו לא יהיה פנאי לקחת את המקל, ואף שזה דרגה גבוהה מאד בכל זאת כל אחד לפי דרגתו צריך לצפות לביאת המשיח כמו שאמרו חז"ל ששואלים לאדם לעתיד לבוא ציפית לישועה.

ג- מי שציפה לביאת משיח יזכה לביאתו

במכת חושך פרש"י (י' כ"ב) וז"ל: ולמה הביא עליהם חושך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים שלא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי האפלה, כדי שלא יראו המצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו וכו' עכ"ל. **ושמעתיה ממ"ר מרן המשגיח מפוניבז' הגה"צ רבי יחזקאל זצ"ל** שלא יתכן לומר שהם עכשיו לא רצו לצאת, שהרי עבדי פרעה אמרו לפרעה (י' ז') הטרם תדע כי אבדה מצרים לפני מכת הארבה, אלא הפירוש שלא רצו לצאת קודם לכן, כשהיה במצרים טוב בגשמיות, ולכן נענשו שאפילו כשאבדה מצרים ורצו לצאת לא זכו לצאת ומתו בשלשת ימי האפלה. **ואמר שגם כשיבוא משיח**, מי שרצה לצאת מהגלות וצפה לביאת מלך המשיח הוא יזכה לגאולה השלימה, אבל מי שלא רצה לצאת מהגלות ולא ציפה לביאתו של משיח לא יזכה לצאת מהגלות, ונזכה לאני מאמין בביאת המשיח ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא.

מצות ההגדה שהלילה נעשה יום, וע"י מצות ההגדה נהפך הלילה וכל הגליות לאור וזוכים לגאולה

האור החיים הקדוש עה"פ 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" כתב ז"ל, צריך לדעת למה לא אמר 'ואמרת' כי תיבת הגדה מצינו לרבותינו ז"ל (שבת פז). שאמרו שיתכוין בה דברים קשים כגידיים, עוד קשה אומרו ביום ההוא, ובסמוך גמר אומר בעבור זה, ודרשו ז"ל (מכילתא) בשעה שמצה ומרור וכו', והוא בלילה ולא ביום, וא"כ לא היה לו לומר אלא 'והגדת לבנך לאמר בעבור זה', ואני יודע זמן ההגדה שהוא בלילה, עוד צריך לדעת אומרו 'לאמר', והלא כבר אמר והגדת? ונראה כי יכוין על דרך אומרם ז"ל (פסחים קטז): מתחיל בגנות ומסיים בשבח, יאמר גנות אבותיהם של האבות כי לא היו דבר משובח, והוא אומר 'והגדת' דברים קשים שלב האדם נעקש מהם, ואחר כך מסיים בשבח, והוא אומר 'לאמר', אמירות משובחות משמחים את הלב ומסעדים אותו. ואמר 'ביום ההוא' הודיע במתק לשון צדיק, כי הלילה ההוא יום נקרא, לא לילה, והוא אומרו (תהלים קלט) ולילה כיום תאיר, ולא חש שתטעה לומר יום ממש, ממה שגמר אומר 'בעבור זה', שהוא בשעת מצה וכו' כאומרם ז"ל, ואולי כי סמך ביום הוא עם והגדת, כי גם נס זה בכלל מצות ההגדה. עוד ירצה באומרו 'לאמר', להיות שאמר והגדת לבנך תינה אם יש לו בן, אם אין לו בן יהיה פטור, תלמוד לומר לאמר, שעל כל פנים צריך להגיד, ואפילו בינו לבין עצמו. ואפשר עוד שירמוז באמרו והגדת לבנך, שאם יגיד ההגדה האמרוהו בענין, יזכה ה' שיגיד לבנו, וכדי שלא תטעה לומר דוקא, לזה אמר לאמר. עכ"ל.

והנה האור החיים הקדוש כתב שבכלל מצות ההגדה הוא גם לומר שהלילה נעשה נס ונעשה יום, וכנראה שאפילו בזמן הזה שלא זוכים לראות שנעשה ממש יום, מ"מ נעשה יום שרואים את השגחת הקב"ה בעולם, וצריך לומר והגדת, דברים קשים כגידיים, מתחיל בגנות שהיו עבדים בגשמיות, והיו עובדי עובדה זרה, היינו גנות ברוחניות, והיו בלילה חושך בין בגשמיות ובין ברוחניות ונהפך הלילה ליום, ובכל שנה ושנה בליל פסח כל החושך ברוחניות ובגשמיות, על ידי אמירת ההגדה זוכים שנהפך כל הצרות ברוחניות ובגשמיות לאור יום, וזוכים לגאולה, ונקראת הגדה, על שם שדברים קשים כגידיים, היינו חושך צרות ברוחניות ובגשמיות, שהכל נהפך ליום, וצריך לומר ההגדה באופן שירגישו שכאלו הוא יוצא עכשיו ממצרים, ואמרו במדרש בראשית פרשה ט"ז כל הגליות מכונים בשם מצרים, על שם שהם מצריים לישראל. וזוכים בליל פסח לצאת מכל הגליות. ועוד כתב האור החיים הקדוש שאם יגיד ההגדה יזכה ה' שיגיד לבנו: וזה סגולה נפלאה למי שאין לו בנים או שאין לו בנים שומרי תורה ומצות, שעל ידי ההגדה יזכה ה' שיגיד לבנך, שיהיה לו בנים, וכן שיהיו שומרי תורה ומצות ויזכה והגדת לבנך בעבור זה, ופרש"י בעבור שאקיים מצותי, כגון פסח מצה ומרור הללו עשה ה' לי בצאתי ממצרים, דהיינו על ידי קיום המצות יצאנו ממצרים, וכן כל שנה שנקבל עלינו לקיים המצות נצא מכל הגליות ונזכה לגאולה שלימה בקרוב.

לבירורים: 0527626683

עינינו גל

פרשת
תזריע-החודש

מאמרים ותפיסות עמוק בעולמם של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

והואיל ומרן הסטייפלער סמך את ידו על סגולה זו, עלינו לבאר מה הקשר בין קידוש הלבנה לכאבי שיניים דווקא, ולמה לא יתפלל שם על כאבי ראש או פרקים רח"ל, אבל לכשתדוק בדברי רבינו בחיי הנ"ל יבואר עומק הסגולה, דהנה אמרו חז"ל בפסוק "ולבן שיניים מחלב" גדול המלבין שיניים לחבירו יותר ממשקהו חלב, ומבואר שגדר הלבנת השיניים הוא השכנת השלום היותר מופלא, כנאמר באבות "והוי מקבל כל אדם בספר פנים יפות", והרי טעם הגלות בעוון שנאת חנם, א"כ גם שחרורית הלבנה שמתאבלת על ישראל, שורשה בעוון שנאת חנם שעדיין מרקד בינינו.

והנה מי שיש לו חור בשן הרי ניכר הדבר בשחרורית השיניים, ונמצא שאינו יכול להלבין שיניים לחבירו, ובשבח ישראל אתה מוצא שאמר שלמה בשה"ש, "שיניך כעדר הרחלים שעלו מן הרחצה", דהיינו שאין שום שחרורית בשיניים, וכאילו רחצו אותם כעת, וזהו רמז עמוק למהלך ההתחדשות של כלל ישראל בניסן, שנמשל לרחיצה במי המקוה, המטהר ומעלה את האדם מכל הטומאות בעולם, ולכן נמצא כל כוח רפואת השיניים בברכת קידוש הלבנה.

ג. ובשמות רבה (פרשה טו) אמרו על הפסוק: החדש הזה לכם זהו שכתוב "אשרי הגוי אשר ה' אלהיו", משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים, וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ראש חודש של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל שנת (מכהז) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, ובו נולד יצחק ובו נעקד, ובו קבל יעקב את הברכות ובו רמז להם לישראל שהוא ראש להם לתשועה שנאמר ראשון הוא לכם לחדשי השנה, משל למלך שהוציא את בנו מבית האסורין אמר עשו אותו יום טוב כל הימים שבו יצא בני מחשך לאור מעול ברזל לחיים מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה, כך הוציא הקדוש ברוך הוא לישראל מבית האסורין וכו', עכ"ל.

א"כ בתקופה זו, שמעוררים אותנו לחיזוק, הלא בוודאי שהחיזוק צריך להיות בכוח ההתחדשות שגנוז בכל אחד, וגם מי שאחרי חדשי החורף המעובר, חש כעץ בלי עלים ומרגיש יבש כחרס, הרי כעת כל האילנות מתחילות לפרוח וללבלב, ומכוח החידוש בעולם, נמשך חידוש עצום גם על הנשמות, וזה הזמן לקבל חיזוקים והתחדשויות, כן יזכנו ה'.

"החודש הזה לכם ראש חדשים"

א. כאשר מחוץ תשכל חרב וסכין מרצחים, בחוצות באר שבע, וכשבלב ליבה של הארץ בחדרה, חרדה ופחד בפגיעו דמים קשה, שומה עלינו להתעורר ולהתחזק בעבודת ה'.

וכעת השבת הרביעית מד' פרשיות, היא פרשת החודש הזה לכם ראש חדשים, שנאמרה למשה תיכף על אדמת מצרים כשהראה לו הקב"ה את הלבנה ואמר לו "כזה ראה וקדש", ואמר לו פרשה זו דווקא על אדמת מצרים מכיון שהמצב הכי נוראי של כלל ישראל היה שם במצרים, שהיו שרויים בעומק מ"ט שערי טומאה, עד שהמלאכים קטרגו שהללו והללו עובדי ע"ז, ולא היה ניכר כמעט חילוק ביניהם לבין המצרים, וכל יכולת תקומתם היה מתוך כוח החידוש העצום שמונח בכלל ישראל וכנוסח ברכת הלבנה "עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה".

וכתב רבינו בחיי על פר' החודש: "...וידוע כי כשיראה האדם הלבנה בחדושה ומברך עליה, הנה הוא מעיד על חידוש העולם שהוא עיקר האמונה, ומודה על אלהותו של יוצר בראשית שחידש העולם כשם שמחדש הלבנה בכל חדש וחדש, ואמרו כי גוון השחרות הנמצא בה הוא מענין מתאבלת על ישראל המונים ללבנה כשהם שרוים בגלות... ואל תתמה בזה, שגם השכינה שהיא כח הלבנה היא שורה עמהם בגלות ומצטערת בצרתם, שנאמר (ישעיה סג, ט) "בכל צרתם לא צר". עכ"ל. הרי שמבואר כאן סוד תקומת העם היהודי מכל המצבים הכי ירודים, שאפי' אם ח"ו יגיעו עד לדרגת מות ואפיסה טוטלית ללבנה, תמיד יחזרו ויתחדשו.

ב. וחשבתי לבאר סגולה מעניינת ומקורית, ואולי גם די מפורסמת, שמובאת בספר סגולות ישראל (אות ש') בשם ספר "בארות המים" וז"ל: סגולה ממרן הריב"ש מרוזין זצ"ל, לומר בשעת קידוש לבנה אחרי אומרו כשם שאני רוקד וגו' כך לא יוכלו כל אויבי לנגוע בי לרעה ולא יהיה לי כאבי שיניים, כן יאמר בכל ג' הפעמים שאומר כשם וכו', וזהו בדוק ומנוסה. ואכן מסופר על מרן הסטייפלער, כי אף כאשר אחד מבני ביתו היה לו כאב שיניים היה מבקש שיוכירו לו לפני קידוש לבנה להתפלל שלא יכאבו שיניו.

עלי דמותו רבת ההוד של מרן זללה"ה

א. מצויה לעסוק עוד ועוד בדמותו הנוראה של מרן רבינו שר התורה זללה"ה, שאי"ז פלא שנצמד אליו כינוי מפואר זה שלא רבים זכו לו בהסטוריה, כי שלט בכל חלקי התורה בבת אחת כשר ששולט על ממלכתו, ושמו הטוב "שמריהו יוסף חיים קניבסקי" שווה לגימטריא "שר התורה" עה"כ! ורבים מחזיקים סיפורים אישיים נדירים ממרן זללה"ה, ובוודאי ליכא אינש על יבשתא שיוכל להקיף בספר אחד את כל סיפורי המופת המופלאים והמפעימים שהתגלגלו על שולחנו בריבוי עצום מידי יום, ויש דברים כה מופלאים, שכדאי לשוב ולספרם, הגם שכבר נשמעו בכמות אחרות, לכן טוב לרשום כאן כמה פלאות, למען יעמדו לנגד עינינו.

ראשית, נציין את הענווה המופלגת שהתגלתה אצל מרן זללה"ה, עד שאמרו שלא עבד מעולם על יצר הגאווה כי פשוט לא פגש בו מעולם, ותעיד על כך העובדה המפליאה שהיה אומר תמיד לפני שמע ישראל את התיבות א-ל מלך נאמן, כמובא בהלכה שאם חושש שלא יספיק לשמוע מן החזן את התיבות ה' אלקיכם אמת צריך להשלים למנין רמ"ח תיבות ע"י תיבות א-ל מלך נאמן, והרי חיכו לו שנים, אבל הוא לא החזיק את עצמו כרב, ואפילו במנין שבביתו ששם בודאי היה אמור להרגיש מלך, גם שם הוא לא חשב שודאי ימתינו לו, לכן גם בבית הקפיד לומר א-ל מלך נאמן.

וכשבנו את המעלית בכולל חזו"א רק בעבורו, לא העלה בדעתו שזה דוקא בשבילו, אז הוא שאל מה יעשו בצהריים כשכולם מסיימים ביחד הרי יהיה אז לחץ על המעלית, ומני אז כל צהריים כשבא למעלית והמעלית נפתחה אמר, אוהו איזה סיעתא דשמיא שהמעלית פנויה בדיוק כשאני בא...

ומוכחה היה שפל ברך, ובעל סבלנות של ברזל, לשמוע צרותם של רבים, ולעמוד בעיצה ותושייה גם בספיקות הבל ודברי שטות של מה בכך, על הכל ענה בהתחשבות, וברך מעומק הלב, וגם כשהיה צורך להעיר, העיר ברמיזה דקה.

כמו באותו אברך שרצה לומר למרן זללה"ה איזה יסוד בדברי הספרי על פי איזה שינוי לשון שם בין שני דרשות, הוא אמר את הדיוק ומרן הפטיר: זהו דרכו של הספרי, אבל האברך חס על היסוד שלו, ואמר: זה תירוץ אחד, אך ניתן בכל זאת להמתיק את דיוק הלשון ותיכף אמר את היסוד שלו. מרן המתין בסבלנות שייסיים, ואז שאל אותו: אולי יש לך פשט למה בספרי כתוב בהלעות'ח עם ח', האברך עוד לא תפס את המכוון, ואמר לו ביראת כבוד, שכמדומה כתוב בהלעותך בך', השיב מרן: זה תירוץ אחד, אבל ניתן

להציע שזה רמז ח' ימי חנוכה בפר' בהלעות'ח את הנרות, והבין שעד כמה שזה סגנון הספרי אין מקום לפלפולי הבל.

ב. **חובותיו** המפורסמות מופלאות עוד יותר, כאשר נגלה מאיזה גיל החל בהם. שסיפר שפעם היה לו תכנית לתפוס מסכת אחת ולדעת אותה על בוריה, ובחר במסכת קידושין והתחיל ללומדה ביסודיות, אך הפסיק כשראה שזה פוגע לו במילוי חובותיו, ושאלוהו, שהרי הוא צידד שמה שהגמ' אומרת האומר אשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלקי ישראל, זה שייך גם במתחיל ללמוד מסכת שהיו כעין נדר שמוכרח לסיימה, השיב מרן, שסיפור זה היה לפני שהגיע לעונת נדרים!! הרי שכבר בקטנותו היו לו סדרי לימוד שראה בהם חובות גמורים שמוטלים עליו, ולפלא שאחזו בהם כל ימיו.

והנה מעבר לחובותיו היה בעל הספקים כבירים ובלתי נתפסים, כפי שאביו סיפר עליו שגמור בתור בחור מאתיים פעמים שבת, והלכו ושאלו את מרן אם זה נכון, ומרן השיב, לא, זה לא נכון!! חזרו שוב אל הסטייפלער, והסביר: על מאתיים אני יודע, כנראה שהוא למד עוד יותר פעמים מזה.

והכל מכוח התמדתו הבלתי פוסקת יומם וליילה בניצול דקות, וכשגר בדירת שנים וחצי חדרים עם שמונה ילדים בלעה"ר, בא אליו יהודי יקר והציע לו שיבנה לו עוד חדר, אמר לו מרן זללה"ה שזה ביטול תורה בשבילו, אמר לו שהוא מקבל על עצמו לבנות הכל מא' ועד ת', ומרן בשלו: זה ביטול תורה... התעקש אותו ולא הבין, אני אמצא מקום מגורים חלופיים ואני אבצע את כל העברת הדירה ואבנה הכל ומה ביטול תורה יש כאן...? הסביר לו מרן: זה ביטול תורה שאצטרך כל שנה לבדוק חדר נוסף מחמץ...

וסיפר הגאון רבי יוסף חיים קופשיץ שליט"א שאצלו בבית נסגר השידוך עם חתנו הגר"י קולודצקי, ומרן רצה להתקשר לבית ולהודיע לרבנית שנסגר השידוך, ושאל את מרן: מה המספר? אבל מרן לא ידע מה המספר בבית שלו! ולא רק את המספר שלו לא רצה לזכור, אלא שאת כל הסיפורים שעברו באזניו מידי יום לעשרות או אולי למאות לא זכר אפי' לרגע, ומעשה מדהים סיפר אברך שהיתה לו בעיה מורכבת, ומרן הגיע לברית בי-ם, והרב אפשטיין יצא מהרכב ונתן לו לשבת במקומו כדי להתייעץ ביחידות עם מרן שמיד פסק לו מה לעשות, ואחר שיצא והרב אפשטיין התיישב ברכב, נזכר בעוד פרט מעכב שלא הזכיר בשאלה, ודפק על החלון, הרב אפשטיין בסבלנות יצא מהרכב ונתן לו שוב לדבר עם מרן, והתחיל: בקשר לשאלה הקודמת שכחתי להוסיף... מרן לא הבין על מה מדבר? ניסה האברך

להזכיר לו את קיצור המעשה, ומרן לא הבין מה רצונו...? תמה האברך והרי לפני רגע דיברנו בפרוטרוט, התנצל מרן ואמר ברגע שאני מסיים עם יהודי אני שוכח תיכף מה היה!

ג. למרן זללה"ה היו חברותות, אך הקביעות היתה ברזל! והיה חסיד סטאמר, שניגש אל מרן וביקש ממנו ללמוד עימו בחברותא, מרן כדרכו לא סירב לשוב הצעה, והתנה עימו את התנאי המפורסם, שקביעות זה קביעות בלי שום מורה היתר ותירוצים שבעולם, ובכך יום אחד הגיע כ"ק אדמו"ר מסטמאר שליט"א למסע בארץ הקודש, והחסיד הלך אצל רבו והפסיד את הקביעות, מחשבתו היתה שכיון שמעולם לא החסיר ולא הפסיד את הקביעות, יתחשב מרן בחסידותו, אולם למחרת כשהגיע לקביעות, אמר לו מרן: מצטער, ראיתי שלא הופעת, כבר קבעתי חברותא אחרת.

לעומת זאת סיפר הגאון רא"ב שליט"א שזוכה ללמוד עם מרן את כל הש"ס כבחור בפוניבז' במשך חמש שנים, והנה פעם אחת אחרי שנתיים ומחצה, היה בחתונה בירושלים ועקב שיבושי התחבורה הפסיד את הקביעות, למחרת ניגש בחיל ורעדה ללמוד עם מרן, והנה מרן קיבלו כרגיל, ורק "עקץ" אותו עם משנה בדמאי לגבי פדיון שאפשר גם חוץ לירושלים לעשותו, הרי שבתוך כלל יש יוצא מהכלל. והנה הגרא"ב היה מביא בחורים מפוניבז' עימו לקביעות, וכשסיימו בבלי החלו ירושלמי וראה מרן שהבחורים אינם מעירים הערות בדרך לימודם כי לא הבינו לשון הירושלמי, ובכך, מרן הציע פרס כספי, ומוני אז החלו להיכנס גם לזה.

ד. בחור ישיבה מפורת יוסף דהיום, ניגש לפני כמה שנים למרן (כשלמד בישיבה קטנה בב"ב) לתנות את צערו על שגנבו לו את כל חסכוניותו על סך 800 ₪, אמר לו מרן: תלמד הלי' גניבה וגזילה, כשסיים את לימודו מצא שהחזירו לו 400 ₪, ניגש למרן שוב וסיפר לו שחזר רק החצי, שאל לו מרן: האם למדת פרק ז', הלה הפך בזכרונו, ונדהם שאכן הוא שכח ללמוד פרק ז', ובכך כשסיים גם פרק ז', חזר הכל!

עוד שמעתי מר"מ בישיבה בירושלים, שלמד בישיבתם בחור שהחל לנשור לו קווצות שיער, וסבל מחלקי קרחות בכל הראש והתבייש בזה ביותר, וניסה לעבור טיפולים כימותרפיים יקרים ולא הצליחו לפתור לו את הבעיה, עד שהלך אל מרן זללה"ה שייעץ לו ללמוד נזיר, וביום שסיים עברה ובטלה כל מחלתו, וחזר לגדול שיער נאה בכל ראשו.

ה. להלן מקבץ סיפורים מתוך הספד הגאון רבי אוריאל שלנגר שליט"א: היה יהודי בצרפת שנטה למות והיה לו שם של גוי ורצה להחליף לשם יהודי, ושלח למרן שאלה

איזה שם כדאי לבחור, ומרן קרא את המכתב ואמר לי תגידי שיקראו לו "ויזתא", הזדעזעתי, אבל מרן הוסיף שהוא יכול לבחור כל אחד מעשר השמות, ניסיתי לשאול שוב, והתעקש: אמרתי לך בדיוק איזה שם לתת לו, והתקשרו לקרובו של השואל ומתוך אי נעימות אמרו לו שהרב לא רוצה לענות איזה שם לתת, אז הוא אמר תגידי לרב שאותו אחד לא נימול, אמר הרב אמרתי לך שזה מה שמתאים לו.

פעם שוחחו על ענייני זבוב, ומרן ציטט את כל המבואות בש"ס ובמדרשים על זבוב, ודיבר על שירת הזבוב, והגמו' אומרת על איש אלקים קדוש ולא עלה זבוב על שולחנו, ואז סיפר שהיה בחור בלומז'ה בתקופה שהיו שם הרבה זבובים ומפני קדושתו לא עלה על מיטתו אף זבוב, ושאל אותו מה שם הבחור, ענה אם הייתי רוצה הייתי אומר לך... אך בכל זאת היה לו קשר עם זבוב, בכל זאת בכל צהריים חמש דק' לארבע לפני תחילת סדר שני, הופיע אליו הזבוב להעירו, אבל פעם אחת הבחור הזה לא התייחס ל"מעורר" הזה, ולא קם לקריאת הזבוב, ושאל אותו אז איך הוא המשיך לקום, ענה לו מרן שאז הבחור למד לקום בלי זבוב.

אכן משחר נערותו קיים מרן את כל עיצות חז"ל, ונזהר בכל אזהרותיהן בנוגע לידיעת התורה כספר זכירה שחיבר, ומכוח זה נתקדש גופו ביותר, וסיפר יהודי שזכה להמציא לו את הנעליים, שפעם הלך מרן עם נעליו במשך שנתיים עד שהסוליה כמעט נמחקה מרוב שפשוף, אבל כל הכיתוב בתוך הנעל נשאר כמו חדש, כי היה איש קדוש ולא הזיע, שכל הזיעה מהחטא (וכידוע על בעל האגרות משה שלא הזיע כלל, ורק לכבוד שבת התקלח), ומרוב התפעלות לקח את הנעליים למפעל נעלי בריל, ולא האמינו שיתכן כדבר הזה.

לא פלא שהיה גוזר וה' מקיים, כפי שסיפר ת"ח שליט"א שבנו בן השלש ריסק את רגלו עד שהוצרך לגבס מחזהו ועד קרסוליו לג' חדשים, והסבל היה בל יתואר, בית כלא לילדון מסכן, אחר חודש כשחש שהוא מתפוצץ הלך למרן ותיאר את הצער האיום, אמר מרן: אז תוריד לו את הגבס... זה היה נשמע מופקע, אך אחר כמה דק' נפל הילד מהמטה ונשבר הגבס, ורצו לרופא שערך צילום, והנה הכל התאחה.

בראותינו את כל המתנות האלו שזכה להם מרן זללה"ה, עלינו להתחזק בגודל מעלת התורה, להבין שכל שורת גמו' מקדשת אותנו בפועל ממש, ומעצימה אותנו בכל קומותינו הרוחנית לאין ערוך. עלינו להאמין כמו שהוא האמין לכל דברי חז"ל כפשוטם, שכל רגע של לימוד תורה אין על עפר משלו, וכך נדע גם בבין הזמנים לנצל זמנינו ללימוד תורה.

פשר משמעות חצי התורה וחצי השנה

א. פר' תזריע היא הפרשה האמצעית בתורה, שיש כ"ו לפניה וכ"ו לפניה, וביחד עולים לג' סדרים. א"כ עץ החיים שבתוך הגן הוא פרשת תזריע, כי בו נזכר משיכת החיים של "אשה כי תזריע וילדה זכר", שככל שנתבונן בו נתפעל יותר מגודל הפלא, שנמסר לבני אדם שפלים, הכוח היותר מופלג של משיכת החיים והנשמות שמתחת כסא הכבוד, עד לכאן למטה לעולם השפל, בתוך ט' חדשי עיבור בלבד.

והנה בפסוקי פרשתנו פרשת תזריע, וכן בפרשת שמיני שלפניה, מצויין בגמ' בקידושין (לא) ידיעה מעניינת שלנו נראית שולית ביותר: לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה, שהיו אומרים "וא"ו דגחון" חציין של אותיות של ס"ת, "דרש דרש" חציין של תיבות, "והתגלח" של פסוקים, עכ"ל. ויש להבין למאי נפק"מ היכן חצי התורה באותיות תיבות ופסוקים, ומה כ"כ מרגש בזה.

תמיהה זו התחדדה לנוכח הסיטואציה המעניינת שצינינו איך שמרן שר התורה זללה"ה נסתלק בדיוק בשושן פורים שהוא היום האמצעי (!) דשנת השמיטה, וצריך להבין מה הנפקא מינה ומהו המשמעות ב"אמצע" הזה, מה מגלה לנו האמצע של פסוקי ואותיות ותיבות התורה, או ימות השנה.

ב. ובמהרש"א עמד בבירור ענין זה ע"פ נקודה עמוקה, שבנקודת האמצע מתגלה מאבק האיתנים בין הטוב והרע שבבריאה, דהנה המאבק הזה לא רק בניסיונות ובמלחמות שמתרגשות מבית וחוץ, אלא היא עולה ומטפסת לתוככי סוגיות התורה, עד שכל פרשה ופרשה שבתורה יכולה להידרש במ"ט פנים טמא או במ"ט פנים טהור, ופלאולא של תורה בהיכלי המוללים והישיבות, וצידודי החכמים אם לטהר או לטמא, להכשיר או לאסור, לחייב או לפטור, כל אלו הם בירורים עמוקים במלחמת הטוב והרע שבבריאה.

ולכן בנקודת האמצע של התורה, מוכרח להיות נקודה מסופקת ובלתי ברורה, שממנה משתלשל כל הספיקות והפקפוקים אשר שייכים בתורתנו, בכל צדדי מ"ט פנים טהור וטמא שיש בה, אמנם שלשה רבדים נאמרו בזה מן החוץ על הפנים, מפסוקים גלויים, דרך תיבות מסופקות, עד לאותיות התורה הנעלמות שרב הנעלם בהם על הגלוי.

ובזה יובנו דברי הגמ' שם, דמה שהיו אומרים "והתגלח" הוא חציין של פסוקים, כי ודאי הפסוק לפי חיבורו בתיבות אין לו רק משמעות אחת לפי פשוטו, מ"מ פשר הענין נוגע בשתים בטהרה ובטומאה, כי פסוק זה "והתגלח ואת הנתק לא יגלח והסגיר..." לא נאמר במצורע מוחלט שודאי טמא,

אלא במוסגר שהוא ספק טהור וספק טמא, הרי לנו שבפס' שבאמצעיתה של התורה, נרמז מאבקי הטהרה והטומאה.

ולמעלה מזה בתיבות שאמרו כי "דרש דרש" הוא חציין של תיבות כו', כי הרי התיבה שבנויה בחיבור אותיות יש לה משמעות לצד הטהרה ולצד הטומאה, אלא שתלוי איך דורשים את התיבה, ולזה רמז בתיבת "דרש דרש" רצונו לומר שהדרש והמכוון של התיבה, שנים הם, אחד לצד הטהרה ואחד לצד הטומאה, שהם שני חלקי התורה, וגם לפי פשוטו של מקרא כך היה שם כמו שפירשו שם "דרש דרש" שתי דרישות היו מפני מה נאכל זה, וזה נשרף, שהיה דרישה אחת לצד הטהרה, ודרישה שנית לצד הטומאה.

ופנימי לכל, הוא חציין של אותיות - בוי"ו דגחון, כי עיקר מה שאמרו כי התורה יש לה מ"ט פנים טהור וטמא, זה ע"פ חיבור אותיות לתיבות ולפסוקים שבהם יתכן משמעויות סותרות, אבל האותיות מורות רק על שמות הקב"ה שהוא הנסתר הגמור של התורה, ולפי שהסטרא דשמאלא וכח הטומאה הוא נחש הקדמוני וכמו שדרשו הולך על גחו"ן זה נחש, לפיכך הפסיק באותיות התורה בוי"ו דגחון לרמוז כפי אותיות התורה שהם כולן שמותיו של הקב"ה אין כאן מקום כלל לכח הטומאה אע"פ שוי"ו דגחון מפסיקו.

ופירש המהרש"א שם דבוה יובן גם מה שאומרת הגמ' בהמשך: עי"ן דיער (בפס' יכרסמנה חזיר מיער), חציין של אותיות דספרי תהלים, לפי שכל ספק תהלים נתייחד כתפלות לבטל כחו של עשו, שהוא כח הטומאה של נחש הקדמוני, ע"כ באה החלוקה וההפסק באותיות חזיר מיער, שהוא כחו של עשו כדאיתא במדרשות, באופן שהאמצע דתהילים באות ע' דיער, הוא כמשמעותו דגחון דתורה.

ג. לפי דרכו של המהרש"א נראה להסביר, שגם בשנה יש שני חלקים טמא וטהור, כי החלק הראשון של השנה הוא בלי רגלים וימים טובים, ואז כל הבריאה נראית כמתה בלי שום חיות ופריחה ושגשוג, אבל מחצי השני של השנה החל מהאביב וימות הקיץ, מתעורר פריחת האילנות ועצי הפרי, ובהם השדות מוריקים, ותבואת השדה רבה, ולכן דווקא בחדשי הקיץ נצטוינו על שלשת הרגלים ששמחתם מוטבעת בסדר השנה, ומכוחם מגלים ששמחתנו רק בה.

והנה שנת שמיטה היא לז' שנים, שבה נתקן חטא הנחש הקדמוני שמבו' בגמ' שגם הוא נולד אחת לז' שנים, ונמצא שסילוקו של מרן זללה"ה ביום האמצעי דשמיטה, מקביל לו דגחון, ומעתה מקווים אנו שכבר יתגלה החצי השני של התיקון, שילך ויושלם עד מוצאי שביעית בביאת גואל צדק.

טיפים לעורכי "ליל הסדר" בפעם הראשונה

הנה הרשע שואל מה העבודה הזאת לכם, ומקמים את שינוי ואומרים לו אילו היית שם לא היית נגאל! הרשע חושב שכלל ישראל נגאל יחד, לכן הוא חושב שגם הוא היה נכנס בין כולם ונגאל עמהם, אומרים לו: כל אחד נגאל בפני עצמו, ממילא אם היית שם, לא היה לך זכות להגאל. נוכל ללמוד מזה שיציאת מצרים שייכת לכל יחיד בפנ"ע, לכן העורך השנה ליל הסדר עם עצמו מאיזה סיבה שהיא, הוא בהחלט מיוצאי מצרים, כי זה הציור האמיתי של ליל הסדר שכ"א היה לו את הזכות המיוחדת והחיוך הפרטי מבורא עולם לצאת לחירות, ואל לו להצטער על הפסדת סדרים גדולים, אלא לשמוח שיכול ע"י הסדר הפרטי שלו לתאר לעצמו את יציאתנו הפרטית והאישית ממצרים.

מלבד מה שנתבאר בארוכה בקונטרס "הלילה הקדוש" הרבה עיצות והדרכות והלכות עדכניות לעורכי הסדר, נראה להגיש כאן כמה טיפים ורעיונות מעשיים ופרקטיים למי שזוכה השנה לערוך את הסדר לראשונה בחייו - בחוג המשפחתי המצומצם (טוב גם ל"רעיון" לותיקים), נתמקד כאן בחלק הפרטי המעשי, בתוספת טיפים ורעיונות איך וכיצד לתפוס את הילדים עד לגמר הסדר בעירנות מושלמת.

הגיגות ותפאורה

ראשית, כדאי להזיז את השולחן ממצבו בכל השנה, טוב גם לפתוח אותו במקסימום שלו או לצרף אליו שולחן אחר, וזאת משני סיבות: סיבה ראשונה, כדי ליצור שינוי וייחודיות לליל הסדר. סיבה שניה, ההגדה עם הכוס תופסים מקום, צפיפות מגדיל את האפשרות לשפיכת כוסות ולבלאגן שיכול לעורר מהומות, בכיות והפגנות...

שנית, אפשר ליצור "אווירה" חגיגית, ע"י פריסת מפות או סדינים לבנים על כיסאות ההסיבה של הבנים, או אם יש מספיק לכל הילדים. במידה ויש מקום מרווח, אפשר להשתמש בכל מיני שידות כ"משענת" להסיבת שמאל.

כדאי "לרוקן" את הויטרנה ולהציב על שולחן הסדר את הכלים הנאים שבבית (כולל אגרטלים מסוגנים וכדו'), זו הלכה מפורשת בשו"ע, וגם אם בעריכת הסדר שבכל שנה לא ראינו שמבצעים זאת, מחוסר מקום, אבל עתה זה יוסיף מאד ל"שינוי" ולחגיגות של אירוע הסדר.

אתגרים ופרסים

כדי לתפוס את הילדים נציע שני רעיונות אסטרטגיים, ראשית, כדאי להכין כרטיסי נקודות (אגב, ניתן לתת לילדים לפני ליל הסדר להכין את הכרטיסים, עוד תכנית

מגוונת) למשל להכין כרטיסים של 1 נקודה, 2 נקודות, 3 נקודות, ו"מצטיין" שערכו 5 נקודות, (היחס צריך להיות כ-40-30 נקודות לכל ילד, כאשר החלוקה של מספר הכרטיסים מכל סוג הוא כמו פירמידה, הכי הרבה כרטיסים של 1 נקודה, פחות מזה של 2 נקודות, פחות מזה של 3 נקודות, וכרטיס המצטיין בערך 3-4 לכל ילד).

במוצאי ליל הסדר עורכים יריד, וכל ילד יכול לרכוש לעצמו בנקודותיו כל מיני פרסים (זה יכול להיות כל מיני פרסים מהכל בשקל, או ממתקים כשוקולדים חטיפים וסוכריות, או זכות קניה באיזו חנות וכן הלאה כיד הדימיון הטובה עליכם, מכינים כמה דרגות של פרסים מהקל אל הכבד ורושמים כמה נקודות כל פריט כדאי להכין את השילוט בערב יו"ט. זכרו, חשוב מאד, לערוך את היריד תיכף במוצאי יו"ט ראשון, כדי שבשנה הבאה שוב פעם יהיה "אימון" בכוח הקניה של הנקודות ששישגו מותרתם).

את הנקודות יש לחלק במשך הלילה כיד המלך, על כל שאלה, ויתור לאח, או התנהגות נאותה, וכן על שתית הכוסות בצורה יפה וכדין, לחלק בשפע את הנקודות.

שנית, הרי הילדים מצפים "לגנוב" את האפיקומן, אם הם יגנובו אותו מיד בתחילת הסדר לא יהיה להם למה לחכות, לכן כדאי מאד שהאמא תודיע לילדים שהאבא מאד מפחד מגניבת האפיקומן, והוא משגיח ע"ז היטב, ורק כשיקום ליטול ידיים לשולחן עורך, נוכל לגנוב ממנו את האפיקומן, הריווח בזה, שהילדים דרוכים ונשארים עירניים עד סוף אמירת ההגדה כדי לגנוב את האפיקומן.

הילדים מאד אוהבים את השירים שבסוף ההגדה, כדאי מאד לא לשורר אותם במהלך הסעודה, אלא אך ורק בסוף הסעודה, כדאי לתת לקטנים לשאול "אחד מי יודע" וכולם עונים לו במקהילה, וכך כל אחד שואל בקול רם בתורו וכולם עונים לו, זה מוסיף חגיגות ושמחה.

יש משפחות שמשמחות את השיר חד גדיא, על ידי תיאור והשמעות הקול של הגדי והשונרא והכלבא וכו', וכך בכל פעם שמוגעים בשיר לבע"ח התורן, משמיעים גם את צליל קולו, כ"ז משאיר לילדים זכרון נעים מהסיום של הסדר, ונותן להם את החשק להישאר עד סופו.

ניתן גם להבטיח פרס מיוחד ותגמול אישי למי מהילדים שישאר עירני עד סוף הסדר.

עקרונות והיגיון

כדאי מאד להתפשר על העקרונות שמקפידים עליהם במשך השנה, כאשר נכנסים עם הילדים לחיכוך מיותר

היטב את ההבדל בין סיפור של לצאת יד"ח, לבין חיות אמיתית, הילד צריך לחוש שהאבא שלו מיוצאי מצרים. וזה בדיוק מה שאמרו חז"ל שחייב אדם "להראות" את עצמו כאילו "הוא" יצא ממצרים.

כששאלו את מרן הגראי"ל זצוק"ל איך עושים זאת? ענה: אין לדבר עצה חיצונית, אלא אך ורק ע"י שהאב עצמו מתרומם ויש לו השגה בגדולת הנסים ומהות יציאת מצרים שעל ידה יצאנו לחרות עולם וקבלנו את התורה ונבחרנו לעם סגולה, ולכן זו העצה היעוצה, להתבונן לפני החג בכל זה, ולהתעלות בעצמו, ואז ע"ז יוכל להשפיע לבנו.

שולחן ערוך

בל נשכח שחלק מן הסדר הוא השולחן ערוך, כדאי להכין סיפור יפה לסעודה, ולהיות גם אז קשוב לשאלות הילדים, כל שאלה של ילד, הוא מנוף להסבר מנומק על היהדות, אמונה והשגחה, וקשר ונאמנות לבורא עולם.

במצבינו ראוי מאד להחזיר את האמונה הפשוטה הן על הנגיף המונחה על ידי הבורא עולם כעשרת המכות, והן במלחמת רוסיה, ללמד לילדים שאין כזה דבר איבוד שליטה חלילה, אלא הכל מאת הבורא יתב' בסדר מתוכן וידוע מראש כדי להביא לגאולה השלימה בקרוב ממש.

שתיית הכוסות

לא להכביד בשתיית שיעורים גדולים, ולא לתת לילדים לשותות סתם מיץ ענבים, בתחילה זה נחמד להם ורוצים עוד ועוד, אבל אח"כ הם לא יוכלו לשותות את כל הד' כוסות, הרבה פעמים ה"קולא" בשיעורים קטנים, הוא בעצם ה"חומר" שמאפשר לילד לקיים את כל שתיית הד' כוסות כהלכתו.

לחלק תפקידים

אפשר שילד אחד יהיה אחראי לחלק את הנקודות לפי ההוראות שמקבל מהאבא או מהאבא, וילד שני יהיה אחראי להכריז קדש ורחץ, וילד אחר יהיה אחראי להביא את הנטילת ידיים לאבא, כל ילד ברגע שיש לו תפקיד הוא מרגיש חשוב ואחראי, וזה מחבר אותו אישית לסדר.

נרצה

מה פשר הסימן הזה? אלא בסופו של לילה צריך לצאת מרוצה באמת ממה שייצא, הרי הקב"ה נתן לנו את המציאות החדשה הזאת, "עוצר" בליל הסדר שכל אחד יושב עם משפחתו המצומצמת, בוודאי זהו רצונו יתב' שמו, ואנו עבדיו הנאמנים שמחים למלא את רצונו.

טוב לקום ולרקוד עם הילדים ולשמוח מאד כשמשוררים בסיום הסדר, זה מכנים גם להם סיפוק ושביעות רצון במה שזכו לקיים בלילה זה, ולא יחושו נפסדים ח"ו מסדר אחר שהורגלו אליו. בהצלחה רבה!!

הילד "נסגר" בתוך עצמו, והרבה פעמים אח"כ קשה "לאפס" אותו בחזרה, ומפסידים את המצווה של והגדת לבנד, צריך להתגמש לגמרי לרצונותיו ביום זה, כמובן גם לגבי זה ישנו איזה "גבול" אבל העקרון הוא מידת הרחמים (בפרט שכל עניינו של ליל הסדר הוא "אהבה" וכאשר אנו מעוררים למטה את האהבה, זה מעורר גם את ההנהגה העליונה של אהבת הקב"ה אותנו).

שמעתי פעם מהגאון רבי יהודה עדס שליט"א שאמר שבירושמי כתוב "והגדת לבנד" ושבתית לבנד, ואמר במליצה שבלילה זה צריך "לשבח" כל ילד ולהחמיא לו מחמאות ביד נדיבה, שע"ז הוא יסכים לשמוע סיפורים.

המחשבות וציוריות

ליל הסדר בנוי על המחשה (ידועים דברי הגר"ח שבזה נבדל סיפור יציאת מצרים של לילה זה מכל השנה שצריך להמחיש ע"י פסח מצה ומרור) וזהו מה שנוזכר בהגדה בשעה שמצה ומרור "מונחים לפניך", צריכים המחשבות.

כדאי להכין את הקערה אם הילדים ולהסביר להם מה כל סימן, וגם אם בכל שנה, מביאים את הקערה מוכנה, כעת שיש הרבה זמן, אפשר לשתף את הילדים בעריכה.

טוב לקחת את המצה אחרי יחץ, ולקחת את החלק שנשאר לאפיקומן כשהוא מוצנע בתוך המפה, ולהניחו על כתיפו ולפסוע לאורך הסלון הלך חזור ולהראות לילדים, הנה כך יצאו אבותינו ממצרים, הלכו רגלית, יצאו בחיפזון עם הבצק ולא הספיקו בציקם להחמיץ מרוב חיפזון, ולהאנח וללכת קצת כפוף, ממש "הצגה".

גם את המכות אפשר לצייר בצבעוניות, במידה וישנם רק ילדים קטנים בעת הסדר, כדאי להריץ את ההגדה עצמה (ולגדולים להסביר קצת את המבנה ופירוש מילות בסיסי) ואז בעיקר להאריך בחלק של עשרת המכות.

מי שיש לו את ציורי המכות של גדי פולק או כעין זה אפשר לדבר על זה כמה שעות ולהאריך בכל פרט.

לגדולים יותר יש את הספר המפורסם של הרב לואיס, ניתן גם להכין קצת מדרשים עם תיאורים צבעוניים של מכות מצרים, בל נשכח שזה עיקר הסיפור בלילה זה.

חיות והיבור

חשוב מאד, לא "לדבר" על המכות ועל נס יציאת מצרים, אלא "לספר" את המכות ואת נס היציאה, ההבדל ביניהם הוא עצום, לדבר הוא להקריא נתונים מן השפה ולחזן, משא"כ לספר הוא תיאור חי מלא רגש.

הילד צריך לראות את האור בעיניים אצל האבא, הרי הוא מעביר לו עכשיו את לפיד האמונה שקיבל מאבותיו, והילד שלו עתיד להעביר זאת לילדיו אחריו, איזה תפקיד עצום ומחייב זה, כמה חשוב להחיות את זה בצבעים עזים ולדבר בקול נלהב ומלא חיות דקדו, הילדים חשים

נושא הגיליון

'שיעור יין לארבע כוסות'

היין (=75) כוס (=86)

כוס הגון (=150) כוס כהוגן (=170)

הלכה למשה מסיני: מבואר בגמ' (עירובין דף ד. סוכה דף ה: 1.) שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני. ואחד מהם הוא שיעור רביעית יין לנזיר. ואסמכוה על הפסוק (דברים פרק ח פסוק ח) אָרְךָ חָטָה וּשְׁעָרָה נִגְפָן, שכל הפסוק נכתב לשיעורין, ולומדים מהמילה נִגְפָן שיעור רביעית יין לנזיר.

ומבואר בגמ' (נזיר דף לח.) עשר רביעיות הן: רביעית יין לנזיר, ד' כוסות בפסח טעון רביעית, חכם ששתה רביעית יין אל יורה, כהן ששתה רביעית יין ונכנס למקדש חייב מיתה, רביעית דם מטמאה באוהל, רביעית שמן לחלות של קרבן תודה, רביעית שמן לנזיר, רביעית מים למצורע, מים טמאים פוסלים את הגוף ברביעית, המוציא רביעית משקין בשבת חייב. עוד מבואר שם בגמ' דברים שיש מחלוקת בשיעורם, שיעור רביעית מים לנטילת ידים, שיעור רביעית מים להשקאת סוטה, רביעית מים מבטל מי רגלים. וכן יש שיעור רביעית למקוה דבטלוח רבנן.

מעניין לציין קושית הגר"ח קנייבסקי זצ"ל (דרך אמונה תרומות פרק י הלכה ג ביאור ההלכה ד"ה שתיה), שבתשע מקומות מצינו שהשיעור הוא כזית, ובתשע מקומות מצינו שהשיעור הוא רביעית, ומיישב שם את הסתירה בכקאות גדולה.

1. רביעית = מידת נפח

אופן המדידה: מבואר בגמ' (פסחים דף קט.) והובא בטור

תמונות מהביקור ההיסטורי של רבני 'הילכתא' בבית מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל חורף תש"פ

מרן מעיין בגיליון 'עומק הפשט'

כהוראות לרבני 'הילכתא'

תרומת קודש ל'הילכתא'

דבר העורך

בתמונות: הגביע של הערוך לנר שנמצא כיום בידי צאצאיו המכיל 122 סמ"ק (לפי יחס שווה משקל / נפח).

בתמונות: הגביע של מרן הגר"ר יוסף חיים זוננפלד זצ"ל רבה של ירושלים, הגביע מכיל 90 סמ"ק. יישר כח למשפחת פלס צאצאי הגר"ח זוננפלד, על רשותם האדיבה לפרסום התמונות.

בתמונות: הגביע של בעל ה'לשם' סבו של מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל הגביע הכיל מתחילה רק 120 סמ"ק. והיה מונח לפני הגר"ש בליל הסדר, ולא השתמש בו לכוסות מחמת שיעורו הקטן.

כשראה חתנו הגר"ר יצחק זילברשטיין שליט"א את צערו פנה אל חברת 'הצורפים' שהוסיפו תוספת על הגביע והשיעור של הגביע עם התוספת הוא 180 סמ"ק. כשמסר את הגביע המתוקן לידי הגר"ש לא היה גבול לשמחתו, ומאז השתמש בו לד' כוסות בליל הסדר.

בתמונה ניתן להבחין שהחלק העליון של הגביע נוסף בתקופה מאוחרת. (אבני חן חלק א דברי זכרון מהגר"י זילברשטיין, חשוקי חמד, חיים שיש בהם הגדש"פ עמוד קלג).

תגלית: הגביע שהשתמש בו החפץ חיים נמצא כיום בידי צאצאיו משפחת זקס, על הגביע חרוט שמו של הגר"ר ישראל סלנטר זצ"ל - בעל הגביע, שהביאו להגר"ר מאיר אטלס זצ"ל, שהביאו לחתנו הגר"ר אלחנן וסרמן זצ"ל, שהביאו להגר"ר מנחם מנדל זקס זצ"ל חתן החפץ חיים לכבוד שמחת נישואיו.

על פי השמועה, אחר ההשתדלות להגיע לחקר האמת, הגביע מכיל יותר מ- 140 סמ"ק, ומנהג החפץ חיים בליל הסדר שבכוס ראשון קידש על גביע זה, ואת שאר ג' הכוסות מזג בכוס זכוכית קטנה יותר.

בברכת התורה עקיבא יוסף לוי

מטבע דרהם עתיק כפי שהיה בזמן הרמב"ם שהשתמש בו לקביעת מידות ושיעורי תורה (מתוך ספר הידורי המדות).

3. שיעור הגר"ח נאה = 86 סמ"ק

לא התקטנו הביצים: שיעור הגרא"ח נאה (קונטרס השיעורים עמוד ט, שיעורי תורה עמוד לב עמוד עו) שנקט את השיעור הקטן כמנהג ירושלים שרביעית הוא כ- 86 סמ"ק ('כוס' = בגימטרייה 86) וליתר דיוק 86.4 סמ"ק. והוכיחו כשיטה זו מדברי הראשונים הרוקח והרא"ש והטור והמרדכי ומהרי"ל ומהרי ווייל ורבינו ירוחם. משקלו של מטבע הדרהם (מטבעות עתיקות שהיו בשימוש באימפריה הערבית - ראה תמונה) שימש את הרמב"ם לציון מידות ושיעורי תורה, וכפי שכתב הרמב"ם (פירוש המשניות עדויות פרק א משנה ב), שלאחר מדידה מדויקת בתכלית הדיוק, מצא שהרביעית האמורה בכל התורה, מחזיקה קרוב לעשרים וששה דרהם יין (ככל הנראה כוונת הרמב"ם לדרהם מצרי עתיק), וקרוב לעשרים ושבעה דרהם מים. שיעור הגר"ח נאה מבוסס על משקל הדרהם, ועל ההנחה שמשקלו לא השתנה מזמן הרמב"ם עד זמננו.

מידת 75 סמ"ק

ר' חיים נאה מדד את הדרהם הטורקי שהיה בימיו בארץ ישראל, במשקל 3.2 גרם, וכאשר חישוב עשרים ושבע דרהם שהוא המשקל של רביעית מים לפי השיעור שכתב הרמב"ם, יוצא 86.4 סמ"ק, ולפי החשבון הזה יוצא שהרמב"ם מדד את הנפת המעוקב של שיעור רביעית, בסך הכל 10.8 אצבעות מעוקבות ($10.8 = 2.7 * 2$), נמצא לפי שיעורי זמננו שהאצבע שהרמב"ם מדד בה היתה בת 2 ס"מ.

4. השיעור הקטן = 75 סמ"ק

השיעור הקטן: וכתב הגר"ח חיים פינחס בניש שליט"א (מידות ושיעורי תורה פרק ד סעיף ח) ששיעור רביעית הוא 75 סמ"ק (בגימטריה = 'היין') בדק ומצא, שמטבעות הדרהם שהיו בזמן הגאונים והרמב"ם היו יותר קטנים ממשטבעות הדרהם שהיו בזמן רבי חיים נאה בערך של כ- 7-12%, ומשקלם היה 2.83-2.97 גרם, ויוצא לפי החישוב הזה ששיעור רביעית הוא 74-76 גרם, כאשר רוחב כל אגודל הוא 1.9 ס"מ. והוסיף (פרק ה הערה 81) שהציע את תוכן דבריו לפני הגר"ש ז"א אוערבאך זצ"ל והשיב לו, ששמע מכבר שהגר"ח נאה הפריז במידותיו, אך מכיון שהוא בעצמו אינו מתמצא במשקל הדרהמים העתיקים אינו יכול להחליט בסוגיא זו.

מאידך לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל יש לנהוג כמנהג המקובל 86 סמ"ק ולא לשנות. וכאשר אמרו לפניו שמצאו שמידות המטבע הדרהם קטנות יותר, לא הסכים לקבל, והתבטא שלפני זמן העירו בפניו להיפך, ולא ניתן לסמוך על בירורים כאלו.

5. מנהגי הקהילות

בריסק: לדעת הגר"ח בריסק זצ"ל (הגדת מבית לוי עמוד צב), שיעור רביעית כביצה ומחצה, ולפי מה שקבעו האחרונים שהביצים נתקטנו צריך שיהיה בו 150 סמ"ק, ויש להחמיר שיהיה בו 170 סמ"ק, כמשמעות הצל"ח בפסחים שהביצים התקטנו יותר מחצי, ואם כי יש להקל בשיעור זה בד' כוסות שהם מדרבנן, הרי בכוס ראשון יש להחמיר כי להרבה פוסקים עיקרו דאורייתא משום של קידוש של יום טוב.

ספרדים: המנהג המקובל אצל הספרדים הוא לשער בשיעור הקטן של הגר"ח נאה וכפי שכתב הגר"ח עובדיה יוסף זצ"ל (חזון עובדיה שבת חלק ב עמוד נג, מאור ישראל פסחים סוף דף מת). שיעור רביעית הוא כשמונים גרם. וכעין זה כתב הגר"ב צ אבא שאול זצ"ל (שו"ת אור לציון חלק ג מבוא אות ג עמוד לב) שכל

(סימן תעב), שיעור רביעית של תורה, אצבעים על אצבעים, ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע. כלומר, תכולה של כלי ברוחב 2 אצבעות. עומק שתי אצבעות, גובה 2.7 אצבעות, והמקור הוא משיעור מקוה שהוא כשיעור גוף האדם, אמה על אמה בגובה 3 אמות ומכיל 40 סאה, ולפי החשבון המבואר ברשב"ם (שם), יוצא שהשיעור האמור מכיל רביעית הלוג.

הנתונים הבאים מוסכמים על כל השיטות. שיעור רביעית הינו שיעור נפת, מקובל כיום למדוד נפת במידת סמ"ק (ראשי תיבות סנטי מטר קוב, centimeter cubed, cc), כלומר ריבוע של ס"מ על ס"מ. (כמו אבן של משחק 'חמש אבנים'). לוג = 6 ביצים, רביעית הלוג = 1.5 ביצים. השאלה היא האם הביצים בזמננו, קטנים מהביצים שהיו בזמן חז"ל.

גדולי הפוסקים: סוגית השיעורים נדונה רבות בספרי הפוסקים בכל הדורות, והכריעו בזה הרמב"ם (עירובין פרק א הלכה יב) הטור והשו"ע והנושאי כלים (סימן תפו סעיף א), והמשנ"ב (ס"ק א, וביאור הלכה סימן רעא ד"ה והוא, וד"ה של רביעית), ולמעשה שתי שיעורים עיקריים התקבלו בדורות האחרונים, השיעור הגדול נקרא שיעור החזו"א, והשיעור הקטן נקרא שיעור רבי חיים נאה, כדלהלן.

וכתב הביאור הלכה (סימן רעא ד"ה של), בכל דבר שהוא דאורייתא כגון כזית מצה בליל הסדר, יש להחמיר בוודאי כשיעור הגדול, וכן לקידוש של ליל שבת שעיקרו דאורייתא נכון לחוש לכתחילה לשיעור הגדול, אך לקידוש של שבת בבוקר ובשאר כוס של ברכה, אפשר לסמוך על מנהג העולם כשיעור הקטן. ולכתחילה צריך שהכוס תחזיק כשני ביצים עם הקליפה.

2. שיעור חזון איש = 150 סמ"ק

התקטנו הביצים: לפי שיעור החזו"א (קונטרס השיעורים או"ח סימן לט ס"ק א-ו) שיעור רביעית הוא כ- 150 סמ"ק ('כוס הגון' = בגימטרייה 150), וליתר דיוק 149.29 סמ"ק, וכפי שהאריך לבאר משנתו הגר"ר יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל (שיעורין של תורה שיעורי המצוות עמוד סה אות יח), וביאר שאין להוכיח כשיעור הקטן ממנהג ירושלים.

השיעור מבוסס על חידוש שכתבו אותו כמה מגדולי האחרונים. הראשון הידוע שבהם בעל הנודע ביהודה רבי יחזקאל לנדא מפראג בספרו צל"ח (פסחים קטז:), וכדבריו נקטו החתם סופר (הובא בשערי תשובה), הערוך לנו (הובא בביאור הלכה סימן תרמת סעיף כב ד"ה פחות), והגר"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל, שהביצים שלנו התקטנו לכדי מחצית מהשיעור, ולכן שיעור הרביעית שהוא ביצה ומחצה הוא 150 סמ"ק. וכתוב במעשה רב (סימן קה) שמדדו לפני הגר"א ונמצא כמו השיעור הגדול ויש לשער לחומרא לענין רביעית וכזית בפסח.

וכך כותב הצל"ח (שם), ששני שיעורי תלה מכתישין זה את זה, ששיעור תלה לפי כמות של ארבעים ושלוש ביצים וחומש הוא פחות משיעור 'פינט', ולפי מדידת אצבעות עולה לשיעור 2 'פינט', ובהכרח שהמידות השתנו מזמן חז"ל, או שהאגודלים שלנו גדולים יותר מהאגודלים שלהם, או שהביצים התקטנו ממה שהיה בזמננו, וכיון שידוע שהדורות הולכים ומתמעטים, ולא מסתבר שהאגודל שלנו גדול מהאגודלים שהיו בזמננו, ועל כרחך שהביצים בזמננו התקטנו. ומסיים 'ופורתא לא דייקנין לתומרא'.

פוסקי זמננו, האם יש עצה לקיים את הכוס של קידוש דאוריתא של שבת על ידי 'שומע כעונה' מגדול הבית כמו בכל שבת, ואת הדין של ד' כוסות יקיים כל אחד מהמסובים בשיעור הקטן שלפניו, או שלא מועיל כי סוף סוף גם הכוס שלפניו הוא כוס של קידוש.

ויש להסתפק האם עדיף שיעור גדול וישתה רק רוב, או שיעור קטן וישתה הכל. ואם מוגדר כספיקא דדינא, צריך לקחת שיעור גדול שהוא לעיכובא, ושתיית כל הכוס הוא רק לכתחילה, ואם מוגדר רק כתומרא בעלמא יתכן שעדיף שיעור קטן וישתה הכל (א.ת.).

חופץ לארץ: לדעת הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה או"ח א סוף סימן קלו, הגדה של פסח ויגד משה עמוד 61 סעיף ה, הגדת קול דודי באנגלית עמוד טו לבנו של הגרמ"פ) שיעור רביעית לפי ג' ביצים, למצוה דאורייתא 130 סמ"ק, ולמצוה דרבנן 97.5 סמ"ק, ויש שכתבו בשמו 93 סמ"ק.

וכתב בשמירת שבת כהלכתה (פרק מז סעיף ט) שמנהג ירושלים ועדות המזרח 86 סמ"ק, יש מחמירים וכן המנהג בחו"ל ששיעור רביעית הוא 137 סמ"ק. והנהגים כחזו"א מחמירים לשיעור של 150 סמ"ק. במה דברים אמורים בקידוש בלילה והבדלה שיעקרו דאורייתא, וגם קידוש והבדלה של יום טוב דינם כשל שבת, אבל בקידוש של יום שהוא רק מדרבנן יש לסמוך על השיעור הקטן.

בספר **עלה יונה** (עמוד קנד) כתב ששיעור רביעית הוא 136 סמ"ק, וזה מתאים עם השיעור של גביע החפץ חיים (ראה 'דבר העורך') שמכיל יותר מ-140 סמ"ק.

לחומר: לדעת החזו"א וההולכים בדרכו והמחמירים כשיטת הצל"ח, תמיד נוהגים להחמיר בשיעור הגדול גם במידי דרבנן. יש מחמירים לחוש שרביעית הוא 200-180 סמ"ק. ויש אומרים על פי הגר"ח מוולאז'ין שרביעית הוא ג' ביצים, וכל ביצה היא 60 סמ"ק כי הביצים התקטנו יותר מחצי, נמצא שהרביעית הוא 180 סמ"ק.

6. פולמוס השיעורים

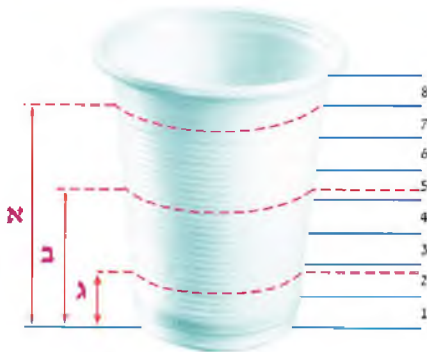
מראי מקומות: כמה תלמידי חכמים, ערכו בירורים ומדידות, וחיברו ספרים ומאמרים בענין השיעורים, בדגש על שיעור רביעית יין לקידוש בשבת ולד' כוסות בליל הסדר, ונציין חלק מהספרים שדנו בזה ונעזרנו בהם בהכנת המאמר, הגר"י **מרצבך זצ"ל** (עלה יונה עמוד קכז), הג"ר **חיים פנחס בניש שליט"א** (מידות ושיעורי תורה פרק טז), הג"ר **הדר יהודה מרגולין שליט"א** (הידורי המדות שער ב, קונטרס שיעורי המצות לליל הסדר), הג"ר **משה לייב לוי שליט"א** (בית מלא חלק ב סימן פד), הג"ר **שמואל יוסף שטיצברג שליט"א** (שערי ההגדה עמוד רלג), הג"ר **משה ויא שליט"א** (פסח כשר ושמת עמוד 29, עמוד 45), הג"ר **יצחק דרזי שליט"א** (שבות יצחק פסח פרק כה), הג"ר **משה קוטקס שליט"א** (קונטרס 'שיעורי המצות לליל הסדר', ומובא בקצרה בסוף 'לוח ההלכות והמנהגים'), **דור המלקטים** (קונטרס השיעורים), **משפט הלילה** (עמוד קה).

גדולי ספרד לא סברו שהשתנה השיעורים, ונהגו כשיעור הקטן. וכן כתב בספר הידורי המדות בשם גדולי פוסקי הספרדים.

מנהג ירושלים: מנהג ירושלים מקדמת דנא כשיטת הגר"ח נאה, כפי שהעיד הגרש"ז **אוערבאך זצ"ל** (הליכות שלמה פסח פרק ט סעיף ח דבר הלכה אות טז ארחות הלכה 53, הלכות יום כיפור פרק ו הערה 47), ואמר בשם הג"ר **דוד בהר"ן זצ"ל** שחישב ויצא כשיטת הגר"ח נאה זצ"ל.

והוכיח כן הג"ר **דוד בהר"ן זצ"ל** (ארח דוד עמוד רלז), שהרי מזמן הגמרא ועד זמן הרמב"ם לא התקטנו, ומהרמב"ם עד זמן הב"י גם לא התקטנו, ומהב"י ועד זמן הש"ך גם לא התקטנו, ולא מסתבר שהתקטנו השיעורים, כי אם כן אבותינו היו מספרים לנו דבר זה ומעוררים על כך, ואיך יכול להיות שעד הרמב"ם לא התקטנו, וכן עד הבית יוסף ועד הש"ך, ורק מהש"ך עד זמננו התקטנו, וכן מוכיח מהכוכים ועוד מידות שנמצאו שתואם לשיעור הקטן. וצ"י שם בהגהות עלי ארח (מספר 553) **איזר להמחשה מספר מעיין הברכה עמוד 437** עיין בספר שיעורין של תורה (עמוד נג הערה ז) מה שכתב בזה.

איזר להמחשה מספר מעיין הברכה עמוד 437

בשריטט - כוס חד פעמית רגילה למשקאות קרים 180 CC, כגודל 4.5 קוטר למטה, 7 ס"מ קוטר למעלה על 8 ס"מ גובה.

- א. שיעור רביעית לחון איש.
- ב. שיעור רביעית למיין נאה. כמות השתייה החייבת בברכה אחרונה למנהג העולם, היא הכמות של משקה כשהכוס מלאה עד קצת יותר מחצי גובהה.
- ג. שיעור כזית משקה, זוהי כמות שיש בה ספק אם חייבת בברכה אחרונה, וראוי לשתות פחות משיעור זה, או שישתנה שיעור רביעית (שרייע סי ריי מ"ב ס"ק ז).

ולדעת הג"ר **שמואל הלוי ואזנר זצ"ל** (שבט הלוי חלק ו סימן ס) סתימת הטור ושור"ע בכמה דוכתא דלא התקטנו השיעורים, ואין לומר בשום אופן שמימות סתימת השור"ע עד היום נתקטנו הביצים שזה דבר שהחוש ודעת תורה מכחישי, ואם כי שאנחנו מחמירים לכתחילה כדעת רבותינו הצ"ח והח"ס והחזון איש היינו לכתחילה בדאורייתא, לא כן בקדוש שחרית, ושאר דרבנן שסומכים על השיעור הקטן.

לחוש לחומר: ולדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות חלק ב סימן ל, הגדה של פסח הלילה הזה עמוד 24, הגדת מרן הגר"ש אלישיב עמוד מזו הערה פג ועמוד קג, עדות בנו לרבני הילכתא) יש לנהוג כמו שכתב הביאור הלכה שבחיוב שתיה דאורייתא צריך את השיעור הגדול, ובחיוב שתיה דרבנן מספיק השיעור הקטן, ולכן לד' כוסות שחיובו מדרבנן (משנ"ב סימן תפו סוף ס"ק א), יכול ליקח ד' כוסות בשיעור הקטן של הגר"ח נאה 86 סמ"ק שכך היה מנהג ירושלים, ובפרט אם קשה לו כגון נשים שאינן רגילות לשתות יין, והמהדר כשיעור הגדול של החזו"א 150 סמ"ק תבוא עליו ברכה.

והידשו תלמידי הגר"ש אלישיב (פ.ד. / ז.ז. ק.), וכן מעידים בשם הגר"ש **ואזנר זצ"ל** שבליל הסדר שיעקר החיוב הוא ביין, ואילו מיץ ענבים הוא רק בדיעבד (ישא יוסף חלק ד סימן קז, שבות יצחק חלק ד פרק י אות ב) אם כן עדיף להחמיר לשתות יין ממש בשיעור הגר"ח נאה, מאשר מיץ ענבים בשיעור החזו"א. וכן דעת הג"ר **צבי רוטנברג שליט"א** כיון שמנהג פולין וכמעט בכל תפוצות ישראל כשיעור הקטן, לכן עדיף יין כשיעור הקטן, מאשר מיץ ענבים כשיעור הגדול.

וכתב בפניני הלכה (תזריע תשפ"ב) בשם גדולי הוראה שליט"א, שנפק"מ בפסח שחל בשבת (כמו השנה שנת תשפ"ב) שכוס הראשון של קידוש עיקרו דאורייתא, בשונה מכל פסח שקידוש של יום טוב הוא רק דרבנן (משנ"ב סימן רעא ס"ק ב בשם המגן אברהם), ולכן בכוס הראשון צריך שיעור גדול. ופלפל מדברי

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל במזומן

הזוכה בהגרלת גיליון 349 בסך 100 שקל מזומן
האברך המופלג הר"ר אלחנן יהודה כהן שליט"א
ביתר עילית

שאלה: כמה יין ותוך כמה זמן צריך לשתות כוס של ברכה?

מהו שיעור היין שצריך לשתות בד' כוסות בליל הסדר,
ובקידוש והבדלה בשבת ויום טוב, תוך כמה זמן צריך לשתות
לכתחילה, ושיעור ההפסק באמצע השתיה שמעכב בדיעבד?

מקורות: גמ' (פסחים דף קז. קח: ורשב"ם ותוס' שם); טור
ובית יוסף (סימן תעב); **שו"ע ומשנ"ב** (סימן רעא סעיף יג וביאור
הלכה שם, סימן תעב סעיף ט, סימן רי
שער הציון ס"ק יא); **חידושי מרן רי"ז**
הלוי (הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה
ט); **ארחות רבינו** (חלק ב עמוד ע); **ויגד**
משה (סימן ו סעיף ז).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח
תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל.
התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

כנדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד!
נא להעביר את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע
אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון,
מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' גיליון 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 1532-6507823
5. במייל 5047867@gmail.com

המדור השבוע הוקדש לעילוי נשמת

מרת חיה שרה ב"ר רפאל ע"ה נלב"ע י"א ניסן תשל"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- שיעור רביעית:** שיעור רביעית יין לנזיר הלכה למשה
מסיני, ואסמכוה על הפסוק וְגַפְּן. לפי חשבון 40 סאה של
מקוה = רוחב ואורך 2*2 אצבעות, בגובה 2.7 אצבעות.
- מידה:** לוג = שש ביצים, רביעית הלוג = 1.5 ביצים
שהיה בזמן חז"ל, לרוב הפוסקים ביצים שלנו כביצים
שלהם, לשיטת הצ"ח ביצים שלנו התקטנו למחצית
ורביעית = 3 ביצים שלנו.
- כמות:** שיעור הקטן = 75 סמ"ק (גימטריה = 'היין', כחצי
כוס חד פעמי). שיעור הגר"ח נאה = 86 סמ"ק (גימטריה
'כוס', יותר מחצי כוס חד פעמי). שיעור חזו"א = 150
סמ"ק (גימטריה 'כוס הגון', מעט פחות מכוס חד פעמי).
שיעור הגרי"ז מבריסק = כ-170 עד 175 סמ"ק (גימטריה
'כוס כהוגן', כוס חד פעמי כמעט מלא). יש מחמירים =
180 עד 200 סמ"ק (כוס חד פעמי רגיל = 180 סמ"ק).
- מעשה רב:** בקידוש של לילה והבדלה יש להחמיר
כשיעור הגדול, אבל בקידוש של יום וד' כוסות מספיק
שיעור הקטן, ולכתחילה יחזיק הכוס כשני ביצים עם
הקליפה. בליל הסדר שחל בשבת, הכוס הראשון צריך
להיות כשיעור הגדול.

עדכוני הלכה

פולמוס השיעורים

שנה שעברה הופיעו 3 גיליונות בנושא 'פולמוס
השיעורים' (ניתן להשיגם במערכת), גיליון מספר 302 בנושא
'שיעור כזית מצה', גיליון מספר 303 בנושא 'אופן מדידת מצה
ומרור', גיליון מספר 304 בנושא 'כדי אכילת פרס'.

נושא הגיליון שלפנינו (מספר 350)
שיעור יין לד' כוסות, שיעור רביעית
בסמ"ק לארבע כוסות לחומרא ולקולא.
נושא הגיליון הבא (מספר 351) 'משך זמן
שתית כוס של ברכה'.

נושא הגיליון הבא:

'משך זמן שתית כוס של ברכה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

לע"נ ר' מתתיהו ב"ר יחזקאל שרגא זצ"ל נלב"ע י"ד ניסן תשס"ג
והר' מרדכי ב"ר משה זצ"ל נלב"ע ט"ז ניסן תש"פ
והר' שמואל מנחם ב"ר יצחק אייזיק זצ"ל נלב"ע כ"ב ניסן תשט"ו
ת.נ.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחצות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות,
עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 192

חג הפסח

תשפ"ב

הפרשת חלה ממצות יד שמפרישים הקונים כ"א בביתו ♦ הרב אליסף פרלמן
עיונים במשנת מרן זיע"א בחמץ של שביעית קודם הפסח ♦ הרב חיים הלפרט
אכילה דרך ישיבה לעיכובא בנשים ♦ **אכילת ב' כזיתים** ♦ הרב שמואל דרזי
שיעור הכוס בליל הסדר שחל בשבת לבעה"ב ולמסובין ♦ הרב אברהם זנגר

הרב אליסף פרלמן

הפרשת חלה ממצות יד שמפרישים הקונים כל אחד בביתו

[א] כידוע הרגילות היא שיש חילוק בין אפית מצות מכונה ובין אפית מצות יד בשיעור כמות העיסה שעושים בבית אחת, דבמצות מכונה העיסה גדולה יותר ויש בה שיעור חלה משא"כ במצות יד שמפני חשש חימוץ עושים את העיסה קטנה יותר משיעור חלה, ואמנם אין מתכוונים להיפטר ממצות חלה, אלא שלאחר אפיתם, מקבצים את המצות בסל אחד, ומועיל קיבוץ זה לחייבם בהפרשת חלה, ובזה נחלקו המנהגים שיש מקומות שהמאפיה היא זאת שמקבצת את המצות ומפרישה על כל המצות בב"א, ויש מקומות שכל אחד לוקח לביתו ומפריש בפני עצמו על המצות שלקח.

והנה הב"ח סי' שכו' כתב דנחתום שעשה עיסה אחת גדולה ונתחייב בחלה, חייב שהוא יפריש את החלה, ואין לו למכור ללקוחות טבל ושהם יפרישו את החלה, והביאו הש"ך סי' שכו' ס"ד, ומצינו בזה ב' ביאורים, דמדברי הש"ך דלהלן נראה דסברתו היא מאחר שאצל הנחתום הוא חיוב אחד של הפרשה אין לו להניח זאת ללוקחים שיעשו בו כמה הפרשות, [ועל כן להמשאת בנימין דס"ל דהוי כמה חיובים ס"ל דשפיר יכול להניח זאת ללוקחים להפריש] וביאור אחר מצינו [כן נראה דביאר החכמת אדם, שערי צדק י"ד י"ט] דהוי כבירה שאינה צריכה מאחר שע"י הנחתום הוי הפרשה אחת לכולהו בבירה אחת, ואילו כשהם יפרישו יצטרכו לברכות הרבה דכ"א מבורך על הפרשתו, ולביאור זה נראה נמי דזהו דוקא מאחר שאצל המוכר הוי חיוב אחד על הכל ונפטר בבירה אחת על כן הוי כבירה שאין צריכה מה שיחלוק לכמה הפרשות וברכות.

אכן הש"ך שם סק"ד הביא את דברי השו"ת משאת בנימין סי' א' דפליג בזה וס"ל דשפיר יכולים הלוקחים להפריש את החלה וז"ל יראה דאין לפקפק על מנהג זה בנחתום ישראל כיון דמתחילת הלישה היה דעת הנחתום לחלק העיסה ולמכור לכמה חלקים הוי כאילו לש כל חלק וחלק בפני עצמו, ולכן יכולין להפריש מכל חלק בפני עצמו, דאמרי' בירושלמי אמר רבי יוחנן העושה עיסה ע"מ לחלקה בצק פטור מן החלה פי' ע"מ לחלקה בצק פחות משיעור חלה לכל אחד, אלמא אף על גב שבשעת הלישה היה כדי שיעור חלה כיון שבדעתו היה לחלק פטור מן החלה כאלו מתחלה לש פחות משיעור דלאו בלישה תליא מילתא אלא בדעת בעל הלישה, והשתא נראה דק"ו בנדון דידן דהתם אמרינן דמועיל מחשבתו להק' ולהפקיע מחיוב חלה כ"ש בנדון דידן שיועיל מחשבתו להחמיר ולהביא לידי חיוב ולומר כיון שדעתו היה לחלק לבצק

הוי כל בצק ובצק נלוש בפני עצמו וחייב כל אחד ואחד לטול חלה מן בצק שלו מאחר דיש בו כדי שיעור חלה ואף על גב דריש לקיש פליג התם עליה דר' יוחנן מ"מ רוב הפוסקים פסקו כרבי יוחנן עכ"ל.

והש"ך כתב דאין דברי המשאת בנימין מוכרחים, וגם הט"ז הסכים עם דברי הב"ח אי לאו מטעם אחר דכתב דכיון דעושה הנחתום עבור הלוקחים היכא דהם לוקחים רגילים הרי הסקונים מעיקרא את המצות ומעין הדין דמצינו במכירי כהונה שהוא רגיל לתת להם את מתנותיו דע"כ חשיב כמו דמעיקרא נתן והקנה להם את המתנות וזכו בהם והרי הם שלהם מתחילה.

ואשר נראה לדון דכל דברי הב"ח והש"ך והט"ז דס"ל בעיקר דינא דלא כהמשאת בנימין, י"ל דכל זה שייך היכא דהוי מעיקרא עיסה אחת ממש, משא"כ היכא דלא הוי מעיקרא עיסה אחת אלא ע"י צירוף כלי הוא שנצטרף השיעור לשיעור חלה ולהתחייב בו דין חלה, י"ל דבכל כהאי גונא שפיר מהני סברת המשאת בנימין לומר דמה שדעתו לחלק לאחר מכן הרי זה נותן שיש חיוב חלה בכל עיסה ועיסה, ועל כן בכהאי גונא אין צריך הפרשת חלה אחת על כל העיסה, ומהני להו לכל לוקח להפריש בפני עצמו, וכפי שיתבאר הטעם בזה להלן.

[ב] ובביאור הדבר נראה, בהקדם, דהנה מצינו חילוק דין בין עיסה אחת המצרפת את העיסה לחיוב חלה ובין צירוף סל שמצרף לחיוב חלה, דכתב המשנ"ב תנ"ז סק"ו דחלת חו"ל אם היתה מעיקרא עיסה אחת אין צריך בשעת ההפרשה שיהא מן המוקף כדי להפריש מחתיכה אחת על כל העיסה, אמנם כל זה הוא בשהיתה עיסה אחת אבל אם לא היתה עיסה אחת הרי אע"ג שהיה ביניהם צירוף סל, אין לו בשעת ההפרשה להפריש שלא מן המוקף, ואשר יש לבאר מהו החילוק בזה הרי צירוף סל מהני לחיוב חלה כמו שהוי עיסה אחת.

ועוד מצינו חילוק ביניהם, דהנה יש מחלוקת באחרונים בהא דחלת חו"ל אוכל ואח"כ מפריש אם הוא דוקא בעיסה אחת או אפילו אם רק נצטרפו בסל אחד, ויש סוברין דאף בכה"ג שנתחייבו רק מחמת צירוף סל אפ"ה כיון שלא נילווה יחד לא אמרינן בו אוכל ואח"כ מפריש, וכן כתב המשנ"ב שם בס' תנ"ז סק"ו, ולכאורה תמוה כיון דצירוף סל עושה כל מה שבסל לדבר אחד מה טעם אינו אוכל ואח"כ מפריש.

והנה המנחת שלמה קמא סי' סח' כתב לבאר את חילוק הדינים הנ"ל וז"ל אולם לדברינו שרק השיעור מצטרף אבל לא נעשה ממש גוף אחד נחא, עכ"ל. ועיי"ש לעיל מינה שביאר את יסוד דין צירוף סל דאין לזה מקור אלא הוא מסברא וז"ל ולכן נראה דמלחם הארץ ילפינן רק דכמו ששם עיסה גורם חיוב חלה כך גם השם של לחם, וכו' וכיון שכן אמרינן נמי דסברא הוא שלאחר האפיה אין מקום

בפני עצמו אין זה סתירת בנינו, ושפיר י"ל דאזלינן בתר מחשבתו, וכן מה שכתב על דרך הרמב"ן דמי יימר דלאחר כל המעשים החלוקה היא בגדר פטור י"ל דכל זה אם באנו להחיל פטור על מה שהוא מתחייב עכשיו בשעת הצירוף, אבל מה שהוא חושב להוסיף בחיובו ולחייבו בכל עיסה בפני עצמה לאו מחשבת פטור היא ושפיר יש לנו לילך אחר מחשבתו.

ה] אלא דכבר אפשר לדון ולומר דמה שאנו מחייבים כל עיסה ועיסה בפני עצמה בחיוב חלה הרי זה כסותר בנינו מאחר שהוא הפקעה על החיוב האחד שחל מתחילה לחייב את כל העיסה כאחד ע"י הך צירוף של ע"י אותו צירוף אי אפשר לחלק את הפרשת העיסה לכל חלק וחלק בפני עצמו אלא הוי הפרשה אחת לכולהו, ועתה הוא רוצה לתת שם חיוב נפרד לכל חלה וחלה בפני עצמה באופן דמשמע דהוא עוקר את אותו חיוב האחד שהיה ראוי לחול מתחילה, וא"כ נמצא דהוא כסותר בנינו.

אכן מדברי המשאת בנימין מבואר דאין כאן גדר של סתירת החיוב הראשון שחל על הכל כאחד, אלא הוא כמוסיף על חיובו, ומחיל עוד חיוב חלה בפני עצמה על כל חלק וחלק, ולמדנו כן מדברי המשאת בנימין, דהנה הקשה המשאת בנימין על חידושו שהמחשבה מועילה לחלק את החיובים אפי' באפית נחתום וקשה שהרי למדנו דנחתום כיון דאם לא ימצא למכור את העיסה יעשה אותה עסה אחת לעצמו על כן גם בחושב למוכרה לחלקים קטנים אינו מפקיע את החיוב חלה דהא על צד שלא ימכרה יחזור ויעשה אותה עיסה גדולה לעצמו, וה"נ נימא דע"כ גם לא יתחלק לכמה חיובים כיון דאם יעשה אותה לעצמו לא יחלקה כלל לכמה חלקים.

ותירץ המשאת בנימין וז"ל נראה דלחומרא דוקא יש לחלק בין נחתום לאינש דעלמא, וכדאמרין התם שאם לא ימצא מי שיקנה ממנו נותן דעתו לאפות פת, והלכך כיון דדעת נחתום הכי והכי אזלינן לחומרא לחייבו בחלה, אבל בנדון דידן ליכא לחלק בין נחתום לאינש דעלמא ולהקל דכיון דדעת נחתום הכי והכי אזלינן לחומרא התם והכא. התם אמרי' שמא לא ימצא מי שיקנה ויאפה הכל בבת אחת לעצמו, והכא אמרינן שמא ימצא קונים הרבה ויחלק לכל אחד כדי שיעור, עכ"ל.

המבואר בדבריו דאדרבה מה שהוא סיבה מתחילה להיות חיוב אחד, אינו סתירה ומניעה למה שהוא סיבה להיות כמה חיובים, ואזלינן לחומרא לומר נלך אחר הסיבה להיות בה כמה חיובים, ועל דרך זה נראה בנידון דידן דמה שהוא צירוף בתחילה והוא סיבה להיות חיוב אחד על הכל אינו מניעה למה שנוסף במחשבתו סיבה להיות חיוב מכל חלק וחלק, ועל כן לא שייך כאן לומר דהוא סתירת הבנין הראשון, וכל כהאי גונא נראה דשפיר אפשר לנו לילך אחר מחשבתו גם כאשר הוא בתורת לחם.

ו] ומה שכתב המשאת בנימין שם בסוף דבריו וז"ל אמנם מה שנוהגין בחתונות שעושין לחם גדול שמניחין אותו על השלחן בשעת הדרשה שממנו לוקחים חלה הרבה נשים כל אחת בפני עצמה אף על פי שכל אשה נוטלת עיסה כדי שיעור מ"מ כיון שמתחלה לשו הכל בבת אחת ואחר כך כשאופין חוזרין ומערבין ועושין מן הכל לחם אחד אין להפריש רק חלה אחת על כל העיסה ואף ע"פ שהמנהג שלאחר הדרשה שולחין לכל אחד חתיכה פרוסה מאותו לחם אל ביתו. וא"כ בשעת לישיה היה דעתו לחלק אפי"ה לאו מידי הוא דדוקא על מנת לחלק בצק קאמר ר' יוחנן ולא ע"מ לחלק פרוסה כמו שכתב ב"י ואפי' לדברי הסמ"ג וכו' ואין בכל זה סתירה לנידון דידן דלא היה כלל עיסה אחת וכל צירופו הוא רק בהיותו פת ע"י צירוף של א"כ שפיר יש לדון דבדעתו לחלק את אותו לחם הוי חלוקה, ועל דרך מה שחילק בזה התורת הארץ בשם החלת לחם שהבאנו לעיל.

ז] והנה אחר כל דברינו בזה, אין הכרח כמבואר למעיין, שהרי אפשר דהפוסקים פליגי בזה גופא על דברי המשאת בנימין, וס"ל דיצירת כמה חיובים הוא סתירה לחיוב האחד שחל כאן מעיקרא, וממילא י"ל דגם בצירוף של אין לו לסתור בנינו הראשון שחייב בחיוב אחד את הכל, אלא דמאחר דהפוסקים דפליגי על המשאת בנימין מיירי בכה"ג של עיסה אחת, על כן נראה דאין הכרח מדבריהם דפליגי בהכי על המשאת בנימין, ואפשר דרק לענין עיסה אחת ממש פליגי דאין לחלק החיובים ולא בצירוף של וכמושנ"ת, ועל כן נראה דכיון דלדברי המשאת בנימין כן הוא

להצריך שכל החמשת רבעים יהיו דוקא לחם אחד, דבשלמא גבי עיסה דילפינן גז"ש מעיסת מדבר יש מקום להצריך שתהיה דוקא עיסה אחת דומיא דעיסת מדבר, אבל לאחר אפיה הרי גם עשירית האפיה של המן חילקהו לכמה ככרות ולא אפו אותו כולו לחם אחד, ולכן אמרינן דילפינן רק מעיסת מדבר ענין זה שצריכים דוקא "שיעור" חשוב של ה' רבעים משום דבהכי חשיב טפי, אבל אין מקום כלל להצריך שכל השיעור יהי' דוקא לחם אחד, עכ"ל. והיינו דאין זה צירוף שענינו להיות דבר אחד, אלא צירוף להשלים שם שיעור אחד חשוב ואע"ג שאינו דבר אחד, ובזה מבואר דלענין דין אוכל ואח"כ מפריש י"ל דשייך זאת רק היכא דהוא גוף אחד.

ומעתה נראה דכל מאי דפליגי הפוסקים על דברי המשאת בנימין וס"ל דאין מועיל מה שהכונה היא לחלק את העיסה לכמה חלקים היינו רק לענין עיסה אחת אשר התם הוי צירוף לא רק לענין השיעור שבו אלא גוף העיסה הוי גוף אחד, וכל כהאי גונא ס"ל דאע"ג דמועילה מחשבה לענין שאם חשב לחלק העיסה לפחות מכדי שיעור הרי היא כחלוקה ואין בה שיעור, אבל כל שחשב לחלק חלקים יותר מכדי חלה א"כ לא פקע חיוב חלה, וכאשר לא פקע הרי מה שבמציאות היא עיסה אחת זה מחיל חיוב אחד על כולה, ואי אפשר לחלק את החיוב האחד לכמה חיובים במחשבה שחושב לחלק בלבד.

ובזה י"ל דכל זה הוא רק כאשר הוי עיסה אחת שהיא גוף אחד אבל כאשר הוי צירוף של שאין זה צירוף של גוף אחד אלא רק עושה הדבר לשיעור אחד א"כ י"ל דכל האי גונא מה שהוא חושב לחלק את העיסה לכמה עיסות שפיר מהני לו לחייב כמה חיובים כיון דבלאו הכי בעיקר הגוף הם חלוקים, ורק צירוף מן הצד הוא מה שנותן שיהא להם צירוף לענין להתחייב, ובזה כיון שדעתו לחלקם לא שמענו בפוסקים שחולקים על סברת המשאת בנימין דאפי' בצירוף של שיעור בעלמא אין ניתן לחלקו את החיובים ע"י מה שחושב לחלקה.

ג] אלא דהעומד כנגד זה הוא מה שדנו האחרונים בדין צירוף של, דבספר תורת הארץ להגר"מ קלירס זצ"ל פ"ד אות ק' מביא מס' חלת לחם דמסופק האין הדין כשבעוד עיסה וגם בתנור עדיין לא הצטרף רק נצטרף בסל ורק אז חל החיוב אמנם בשעת צרוף הסל אחרי האפיה היה דעתו לחלק אח"כ לאנשים הרבה בזה י"ל דמהני מחשבתו לחלק לאחרים ולפטור וכן דעת בעל חלת לחם נוטה כיון דהיתה המחשבה לחלק מיד אחרי הצרוף כמו מיד אחרי תחילת הלישה בעודה בצק.

ובשו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קעט' כתב על זאת וז"ל ולדידי בעניי אין הדברים נראין כן דטעם לחלקה בצק כתבנו למעלה בשם הר"ש משירילאו משום דהוא סופו לסתור מה שעשה וזה לא שייך רק בעשה עיסה שלמה משיעור, ושוב דעתו לחלקה ולהרסה וחשבינן גם עכשיו כנסתר בנינו, אבל בצרוף ס"ל דבלא"ה לחמים נפרדים הם וכך דרך העולם שיהי' מחולקים ולחלקם, אין בזה שינוי מכלל עריסותיכם, וכן לפי מה שמגדיר לה הרמב"ן דה"ל מגלגל ע"מ לפטור מי יימר דגם לאחר כל המעשים החלוקה היא בגדר פטור, וכן נוטה דעת בעל תורת הארץ והכי נראה, עכ"ל. ולכאור' לפי דבריו הוא הדין דלא יועיל לחלק לכמה חיובים כאשר ע"י הצירוף של הוי חיוב אחד.

ד] אכן הנראה לחלק בזה ולומר דכל זה הוא ביחס אם באנו לדון על חלוקה שהיא פחות מכדי חלה ולהפקיע את הדין חלה מינייהו, משא"כ כשמחלק לכמה חתיכות שיש בהם שיעור עיסה והכונה רק לחייב כל חתיכה חלה בפני עצמה י"ל דכלפי זה שפיר יכול לחייב כל עיסה ע"י מה שדעתו לחלקה, דביסוד הדבר נראה מדברי השבט הלוי דלא אתא למימר דכל שהוא לחם אין לנו לילך כלל אחר מחשבתו, ולא חילק אלא דאין לנו להפקיע דין חלה מכח מחשבה זו שחושב לחלקה, ואין זה שייך בנידון דידן שאינו בא להפקיע את החיוב חלה אלא להחמיר בו לחול בו כמה חיובים ע"י שמתחייב כל עיסה בפני עצמה.

וכן מבואר מדברי השבט הלוי בשתי החילוקים שחילק בזה, דהחילוק הראשון שכתב הוא דאי אפשר לומר דהכא נסתר בנינו מה שבנה בהצירוף שלהם, כיון דכך דרך בני אדם לאכלם מחולקים, והנה סברא זו מהני דע"כ אין לסתור בנינו מה שנתחייב בחלה אבל לענין מה שאנו מוסיפים לחייב כל חלק וחלק

לבהמה דחשיב הפסד, וקמ"ל דלא נחשב מאכל אדם היות ואין דרכו לאוכלו ולכך רשאי להאכיל לבהמה [והוסיף החזו"א דממילא אסור לאוכלו היות ולא ראוי לאדם ומפסידים מאכילת בהמה]. ומדבריו מבואר דאין חיוב להציל פירו"ש מהפסידים.

בתמיהת הדרך אמונה מהרמב"ם

בבאור ההלכה פ"ה ה"ה [ד"ה אין מחייבין] הביא שכתב החזו"א שאין מצוה לאכול פירו"ש, ותמה ממש"כ הרמב"ם פ"ה ה"ה "הלכה הבהמה מאליה לתחת התאנה ואכלה אין מחייבין אותו להחזירה שנאמר ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול", וכתב בבאור ההלכה "ומשמע דדוקא הכא דאיכא קרא דלבהמתך שלא להחזיר אבל שאר דברים כשרואה פ"ש שהולך להפסד חייב למנוע, ואע"ג דבשביעית לא כתיב משמרת כמו בתרומה מ"מ כיון שיש ע"ז קדושה ואסור להפסידה יש למנועה ג"כ מהפסד", ויסוד דבריו מבואר בירושלמי פ"ד ה"ז דמקור איסור הפסד פירו"ש מקרא ד'קודש תהיה לכם וגו' מה היא קודש אף תבואתה קודש' ולפי' הפני משה והרש"ס [דלא כהגר"א שם] הירושלמי בא ליתן מקור לדינא דלאכלה ולא להפסד, [וכ"כ בכתבי מעדני ארץ פ"ח מ"ז דלש' הרמב"ם יש דין 'משמרת' בשביעית ומקורו מדכתיב 'קודש', והארכנו בזה בגליון הקודם], ולפי"ז תמה בבאור ההלכה דא"כ יהא חייב לאוכלה כדי להצילה מהפסד, עוד הקשה ממש"כ הירושלמי דמותר להעלות לגג פירו"ש והן נפסדים מעצמם, ואין מותר להניחה בראש הגג שתתייבש והרי חייב להצילה מהפסד.

הדרך אמונה מחלק בין הפסד הבא מאילוי להפסד הבא ע"י מעשה

ותי' בבאור ההלכה, "ול"ל דהחילוק הוא דהיכא דבא הפסד ע"י מעשה כגון שבאה בהמה או גוי לאכלה שם חייב להצילה דכיון דאסור להאכילה לבהמה משום הפסד חייב ג"כ למנוע הבהמה לאכלה אי לאו קרא דלבהמתך דשריא רחמנא בהדיא אבל בדבר שאינו עושה כלום רק מעצמה מתייבשת אין איסור להעלותה לגג אף שתתייבש שם במהרה כיון שאין נעשה שם שום מעשה הפסד אלא שע"י שמונחת נפסדת במשך הזמן וכיון שאין כתיב בשביעית משמרת א"צ למנועה מזה וכו' אבל לעשות מעשה בידים כמו שאסור להאכיל לבהמה יש לו למנוע ג"כ שהבהמה לא תאכלנה", ועפ"ז סיים לדינא "ולפי"ז הוואה פירות שביעית מונחין בדרך צריך להגביהן או להזיזן למקום שלא ידרכו עליהן דכיון דאנשים מפסידין אותן בידים ואפי' גוים צריך למנועם מזה וכנ"ל".

כיסוד חילוקו מבואר במקד"ד ס' מ"ב שתמה דמחד גיסא מבואר בירושלמי שמוותר להעלות פירו"ש לגג אע"פ שגורם שיפסדו שם, ומאיך גיסא מבואר ברמב"ם דדוקא את אכילת הבהמה אין צריך למנוע, אבל את היזק הבהמה צריך למנוע, ותי' המקד"ד דמותר רק לגרום להפסד טבעי, אבל מהפסד שע"י סיבה חייב אף למנועו שלא יבוא.

בתמיהת הקובץ תשובות

בקובץ תשובות למרן הגריש"א זצ"ל ח"א ס' רל"ב פסק לדינא דאין חובה להכניס פירו"ש למקור אע"פ שאם לא יכניסם יפסדו, והביאו בציון ההלכה פ"ה סקכ"ט "וראיתי תשו' ממר"ח שליט"א ז"ל לאכלה ולא להפסד אמר רחמנא ואין עליו חיוב שמירה לשומרם מהפסד ולכן אינו מחויב להכניס את המרק שנתבשל בהן ירקות שיש בהן קדו"ש בפריזידר וע' שו"ת מהרי"ט ס' פ"ג דאין איסור אלא במפסידן בידים ולא ע"י גרמא", אולם בקובץ תשובות ח"ד ס' ר"ג תמה דמחד גיסא מבואר ברמב"ם דחייב לשמור פירו"ש שלא יפסדו, ומאיך גיסא מבואר במהרי"ט דמותר לגרום לפירו"ש שיפסדו, ולפמש"כ בד"ר"א מיושב שפיר, דרק מהפסד הבא מאילוי לא חייב לשמור, אבל מהפסד הבא ע"י מעשה חייב לשמור.

חמץ של שביעית העומד ליפסד ע"י איסור חמץ

עפ"ז יל"ד אם חייב לאכול חמץ שקדוש בקדו"ש קודם הפסח כדי שלא יפסד בזמן איסורו. שורש הספק, האם דומה לפרי העומד ליפסד מאילוי, דהא גם אם לא יאכלנו יפסד בזמן איסורו, או שמא רק הפסד טבעי הוי כהפסד הבא מאילוי, דכאילו הפירו"ש מוגבלים

בודאי ומשאר פוסקים אין הכרח שחלקו גם בכה"ג, א"כ שפיר אפשר לסמוך על דברי המשאת בנימין בדין זה, ויל"ע.

[ח] שיטת החזו"ן איש [ליקוטין להל' זרעים סי' ב' אות ב' ג'] והובא בדרך אמונה [בכורים פ"ו ה"ט] דכל הך דין דעיסה העומדת להיחלק אין בה חיוב חלה היינו בשיש קפידא על אפייתם, ואין בזה חילוק בין אדם אחד לב' בנ"א, אלא שדרך ב' נשים להקפיד על עיסתם ואפייתם שלא יתערבו עם של אחרים, והנה לפי זה לכאו' בכה"ג של אחר אפיה ועומד להיחלק שדן בזה החלת לחם והתורת הארץ שהבאנו לעיל אות ג' לכאו' אינו שייך נידון זה לדברי החזו"ן איש דמה יקפידו אחר אפייתם, ואין הנידון שייך אלא לשו' הגר"א, ודלא כהחזו"ן איש, דס"ל דעצם החלוקה לב' אנשים מחלקת בין העיסות, ולפי"ז הכי נמי לנידון דידן שמחלק לכמה אנשים כשיעור חלה אין בזה סיבה הפרשה לכל אחד, כיון דלא קפדי על אפייתם שהרי כבר נעשתה.

אמנם יש לדון דשפיר שייך ענין קפידא גם לאחר אפיה ודוקא בנידון דידן שדרך העולם להקפיד על המצות שלא יתערבו האחד בשל חברו ואפי' אם נאפו שתיהם באותו מקום מ"מ אחר שלקח כל אחד את מצתו ושומר עליה באופן המיוחד לו לשומרה, ואין רוצה יותר שיתחלפו מצות אחרים במצות שלו ומקפיד על כך, ושמא י"ל דהך קפידא היא נחשבת הקפידא השייכת בענין זה שיהא בזה סתירה לצירוף סל, אם עומד לחלק ללקוחות שמיד אחר חלוקתם יקפידו שלא להחליף זה בזה, ולפי"ז שפיר יהא שייך בזה גם טעם לחלק לכמה הפרשות ע"י הך קפידא לשיטת המשאת בנימין דבעומד להיחלק כשיעור עיסה לכל אחד, זהו טעם שיפריש כל אחד הפרשה נפרדת, ויל"ע [ובעיקר נידון זה של עומד להיחלק עיין שש"כ פרק מב' ה"א שהביא השיטות בזה, ועיין במאמר הרב אליקים שלנגר [הליכות שדה 134] שסיכם השיטות בזה, ואכמ"ל, ולא באנו בדברינו אלא לדון ולהקל עפי' סברת המשאת בנימין, היכא דתחילת הצירוף היה ע"י צירוף סל, וכנ"ל].

הרב חיים הלפרט

עיונים במשנת מרן בעל הדרך אמונה זיע"א בחמץ של שביעית קודם הפסח

יל"ע במי שיש לו חמץ שיש בו קדושת שביעית אם חייב לאוכלו קודם הפסח כדי למנוע הפסד פירות שביעית כשיגיע זמן איסור חמץ, ובפשוטו לא מצינו אלא איסור הפסד ולא חיוב שמירה מהפסד, אולם שורש הספק מיוסד על מש"כ מרן רבינו בעל הדרך אמונה זיע"א שיש אופנים שחייב למנוע הפסד פירו"ש כפי שיתבאר להלן, ומזה יל"ד אף לניד"ד אם הוא בכלל חיוב זה.

בד' הרמב"ם דאין מחייבין לאכול פת שעפשה

והנה הרמב"ם פ"ה משמיטה ה"ג כתב משמיה דהירושלמי פ"ח והתוספתא פ"ו, "ואינו מטפל לאכול תבשיל שנפסד והפת שעפשה כדרך שאינו אוכל בתרומה ומעשר", ומבואר שהיה צד לחייבו לאכול וקמ"ל דאינו חייב לאכול, והקשו האחרונים איזה הר"א היה לחייבו לאכול.

שי' האחרו' כהרמב"ן דיש מצוה לאכול פירו"ש

המגילת אסתר על הרמב"ן [הובא בתו"ז פ"ח מ"ב] והמהרי"ט אלגזי חלה סק"ב נקטו בדעת הרמב"ן דיש מ"ע לאכול פירו"ש מדכתיב 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה', ולפי"ז פ' בירושלמי דבעלמא יש מ"ע לאכול פירו"ש ורק פת שעפשה אין מחייבין אותו דהוא דבר שאין דרכו לאכול כמבואר בתוספתא פ"ו וברא"ש פ"ח מ"ב בהסבר הקמ"ל, ולפי"ז אין מצוה מיוחדת באכילת חמץ של שביעית קודם הפסח, אלא איכא מצוה מדין 'לאכלה' ככל פירו"ש.

שי' החזו"א שאין מצוה לאכול פירו"ש

אולם החזו"א כתב בסי' י"ד סק"י "לכאורה אין חיוב לעולם לאכול פירות שביעית שאינן כשלמים שיהא מצוה באכילתן", ואת ההר"א בירושלמי באר דס"ד דנחשב מאכל אדם וממילא אסור להאכילו

הרב שמואל דרזי

אכילת מצה ושתיית ד' כוסות דרך ישיבה לעיכובא בנשים

כתב השו"ע [סי' תע"ב ס"ד] אשה אינה צריכה הסיבה אלא א"כ היא חשובה, והרמ"א כתב וכל הנשים שלנו מקרי חשובות אך לא נהגו להסב כי סמכו על דברי ראב"ה דכתב דבזמן הזה אין להסב ע"כ. וז"ל הראב"ה [סי' תקל"ה] ובזמן הזה שאין רגילות בארצינו להסב שאין רגילות בני חורין להסב ישב כדרכו. וכ"כ הראב"ן אנו שאין אנו רגילין בכך יוצאים אנו כדרך הסבתנו. ומבואר מדברי הרמ"א דמן הדין נשים דידן שכולם חשובות צריכות הסיבה אלא שדי להם בישיבה כדרך בני חורין היום ואינן צריכות להסב כמו בזמן חז"ל.

והנה הראשונים לא חילקו בזה בין אנשים לנשים וצריך להבין הרמ"א היקל כדברי הראב"ה לפטור מהסיבה רק לגבי נשים ולא לענין אנשים, וביאר הגרש"ז א"צ"ל [הליכות שלמה פ"ט הע' מ'] דכיון דבזמן חז"ל לא נהגו סתם נשים להסב אלא אשה חשובה לפיכך תלויה מצות הסיבה דנשים במנהגן כל השנה, ונשים דידן אע"ג דכולם חשובות הן אבל כיון דמנהגן כל השנה בישיבה וזהו דרך חשיבותן לפיכך פטורות מהסיבה.

והנה בירושלמי [פסחים פ"י ה"א] איתא אמר רבי לוי לפי שדרך עבדים להיות אוכלין מעומד וכאן להיות אוכלין מסובין להודיע שיצאו מעבדות לחירות ע"כ ומבואר דאכילה מעומד היא כדרך עבדים ואין בזה קיום של אכילה כדרך חירות כלל.

ולפ"ז הורו מרנן הגרש"ז א"ו והגר"ש א"צ"ל דאשה צריכה לישיב באכילת המצה ושתיית הכוסות דזהו דרך בני חורין בזמן הזה, ואם אוכלת או שותה בעמידה נראה דלא יצאה יד"ח וצריכה לחזור ולאכול, [הליכות שלמה שם שבות יצחק פסח פ"ט].

ולפ"ז יש לדון גם באנשים לענין כוס ג' וד' דכתב הרמ"א [סי' תע"ב ס"ז] דאם שתאן בלא הסיבה סומכין על הראב"ה לענין דייעבד, מ"מ לענין עמידה נראה לכאן דצריך לחזור ולשתות.

ולפי האמור יש להסתפק בתלמיד אצל רבו דפטור מהסיבה האם בעי ישיבה ע"כ פ' בכדי שלא יאכל וישתה כדרך העבדים, או דשאני תלמיד דמשום כבוד רבו פטור לגמרי מאכילה ושתייה כדרך חירות, [ושמעתי דגם החסידים אצל רבותיהם בליל הסדר יושבים ליד שולחן אם אין דוחק ועכ"פ לא היה מנהג קדום לעמוד דוקא ובדאי לא בעת אכילת המצה ושתיית הכוסות], ולפ"ז נראה דלא דמי לנשים דהתם חייבות הם באכילה דרך חירות ורק פטורות מצורת ההסיבה כיון דבזה"ז אין דרך להסב אלא לישיב, משא"כ תלמיד אצל רבו דפטור מהסיבה ולא חייבוהו חכמים בישיבה דרך חירות, ושור"ר דכן צידד אאמור"ר שליט"א בשב"ו שם דאפשר דתלמיד אצל רבו יכול גם לשתות בעמידה.

אכילת ב' זיתים מהשלימה והפרוסה

כתב השו"ע סי' תע"ה ס"א יקח המצות כסדר שהניחם הפרוסה בין שתי השלמות ויאחזם בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה, ואח"כ יבצע מהשלמה העליונה ומהפרוסה משתייהן ביחד וכו' ויאכלם בהסיבה ביחד כזית מכל אחד, ואם אינו יכול לאכול כשני זיתים ביחד יאכל של המוציא תחילה ואח"כ של אכילת מצה ע"כ, וביאר המשנ"ב דבתחילה אוחז כל הג' מצות העליונה והתחתונה בשביל לחם משנה והפרוסה על שם לחם עוני, ויברך ברכת המוציא, ויניח השלישית להשמט מינו ויברך על הפרוסה עם תפיסת העליונה על אכילת מצה.

והנה במש"כ השו"ע דצריך שיאכל ב' זיתים אחד מהשלימה ואחד מן הפרוסה הקשו האחרונים דבשלמא מן הפרוסה בעי כזית דמברך על אכילת מצה ובזה מקיים מצות אכילת מצה והיינו בכזית, אבל השלימה דהיא פרוסת המוציא הלא ק"ל דהמוציא מברכין אפי' על פחות מכזית.

ומצינו ב' דרכים בדברי הפוסקים: א' שיטת הב"ח והמג"א

מצד טבעם, אבל הפסד שע"י דין' שהפירו"ש מצד עצמם לא מוגבלים ורק אריא הוא דרביע עליה, הוי כהפסד שע"י מעשה שחייב למנוע הפסידם ע"י שיאכלם.

אם מותר לשרוף בער"פ חמץ של שביעית

ויש להוסיף לספק, דהנה יל"ד אם מותר לשרוף בע"פ חמץ שקדוש בקדו"ש, וראיתי אחד שכתב דמותר לשרוף בע"פ לפמש"כ תוס' בפסחים דף י"ג דמותר לר"מ לשרוף תרומה טהורה קודם הפסח, "כיון דסופה ליאסר ולילך לאיבוד שרי לשרופה", וה"ה חמץ של שביעית שסופו ליאסר ולילך לאיבוד שרי לשרופו, דלפ"ז יל"ד שמא מחוייב לאוכלו כדי למנוע הפסידו ע"י שריפה. אולם י"ל, דאם מותר לשרופו משום שהולך לאיבוד, ע"כ דחשבינן ליה כמופסד, וממילא לא שייך חיוב שמירה מהפסד.

ובלא"ה יש לדחות הראיה מתוס', דיל"ל שכל דבריהם נאמרו רק לענין תרומה שהוא מדין 'משמרת', דע"ז כתבו דליכא דין משמרת בדבר ההולך לאיבוד, אבל פירו"ש שאסור 'להפסידם' וכן חייב למונעם 'מהפסד' הבא ע"י מעשה כמש"כ בדר"א, מנ"ל דע"י שהולך לאיבוד לא חשיב הפסד, הא לענין זה י"ל דאזלי בתר השתא שאינם מופסדים ואסור לשרופם קודם זמן איסורם.

לשרוף חמץ של שביעית בשעה שישית

אולם אף לפמש"נ דלענין שביעית ל"מ מה שהולך לאיבוד, אלא מותר לשרופם רק אחר שנאסרו, אכתי יש להסתפק אם מותר לשרופם בשעות דרבנן, ובשעה חמישית פשיטא שאסור לשרופם דהא מותר בהנאה וחזי לבהמה, אבל בשעה שישית שאסור מדרבנן אף בהנאה יל"ד אם אסור לשרופו כיון דמדאורי' מותר והוי כמפסיד פירו"ש, או דאחרי שנאסר בהנאה ל"ח מפסיד פירו"ש.

נידון החזו"א והדר"א אם מותר להפסיד ספיחין

בבאור ההלכה פ"ד ס"ח [ד"ה אלא גוזז] כתב "ובחזו"א שביעית סי' ט' סק"ו מסתפק בכל ספיחין אם מותר לאבדן ביד דיל"ל כיון שחכמים אסרום באכילה מותר לאבדן ביד", ובבאור ההלכה שם כתב שמהירושלמי "משמע דבאיסור דרבנן אכתי לא נקרא שאין ראוי שיהא מותר לאבדו וכו' ומצאתי בת"ט פ"ה מ"ד שכ"ג כ"כ שאסור להפסיד ספיחין בידיים אף על גב דאסורין באכילה מדרבנן, וצ"ע". ולכאורה אף חמץ בשעה שישית תלוי בזה, דאם מותר לאבד ספיחין, ה"ה דמותר לשרוף בשעה שישית, ואם אסור לאבד ספיחין ה"ה דאסור לשרוף בשעה שישית.

ובבאור הנידון אם מותר להפסיד פירו"ש שאסורים מדרבנן שמעתי מהגר"ר אהרן מיאסניק שליט"א דתליא במש"נ בשורש איסור הפסד פירו"ש, דאם הוא איסור 'הפסד' ל"ח הפסד כיון דכבר מופסד ע"י איסורו, אולם לפ"מ שמבואר בדר"א דיסוד איסורו מדין 'קודש' כמבואר בירושלמי, אפשר שאע"פ שנאסר מדרבנן חשיב 'קודש' מדאורי' וחייב לשמור הפירו"ש שלא יופסדו מקדושתם.

בד' הגרי"ז דשעה שישית הוא איסור חמץ בחפצא

בח"י מרן ר"ז הלוי בהל' חו"מ כתב דשעה שישית הוי איסור חמץ בחפצא, דלהכי מותר לשרוף לחמי תודה דל"ח איבוד קדשים, ולכאורה מהת"ט והדר"א מוכח דפליגי, דלכאורה גם ספיחין הוא איסור חפצא, ואפ"ה יש בזה איסור איבוד שביעית. ולפ"ז י"ל טעם אחר בחזו"א, דספיחין הוי איסור שביעית בחפצא, ול"ח מאבד שביעית. אך לפ"ז אולי יש לחלק בין חמץ שקדוש בקדו"ש שבשעה שישית הוי איסור חפצא אך מצד החמץ אך מצד השביעית דמי לשעה חמישית ואף להחזו"א אסור לאבדו.

תמצית העיונים

לפמש"כ מרן זיע"א דחייב לשמור פירו"ש שלא יפסדו מהפסד שאינו טבעי, יל"ע האם פירו"ש שעומדים ליפסד באיסור חמץ הוי כהפסד שאינו טבעי וחייב לאוכלם. עוד יל"ע לפ"מ שהניח מרן זיע"א בצ"ע אם מותר לאבד ספיחין, האם חמץ שקדוש בקדו"ש לענין שריפה בשעה שישית תליא בזה, או שלכו"ע אסור לשרופו.

דרשות מבטל טעם דמצוה, כן הקשה הגרשז"א זצ"ל [במנחת שלמה קמא סי' צ"א אות ט"ז והובא באריכות בהליכות שלמה פ"ט דבר הלכה אות פ"ה]. ויל"ע אם שייך ביטול טעם במין במינו ושונים בטעם, ואפי' במרור ומצה יש סוברים דרק טעם מרור מועיל לבטל.

קו' המגן האלף דיש ביטול ברוב

אולם המגן האלף סי' תע"ה הקשה דיש כאן ביטול ברוב דפעמים נשאר רק שליש ממצה של מצוה בתוך ב' שליש של השלמה וגם א"א לצמצם ופעמים לוקח מהשלמה מעט יותר מהפרוסה וא"כ נימא דיש כאן ביטול ברוב, ובגמ' זבחים ע"ח. מצינו כה"ג לענין ביטול באיסורין דתוך כדי אכילה איכא ביטול ברוב.

בישוב הקו' דקיום המצוה בשתיים בשוה

והנראה בזה ביישוב ב' הקו' דאמנם לכתחילה בעינן שיאכל כזית מכל אחת כלומר מהשלימה ומהפרוסה, מ"מ כשאוכל משתייהן יחד המצוה מתקיימת בב' הזיתים בשוה בין מהשלימה ובין מהפרוסה, וכן נראה מדברי הב"ח הנ"ל דאם הקדים הכזית של שלימה כבר יצא בו יד"ח מצה, וכ"כ המשנ"ב דאם בדיעבד אכל כזית אחד בין מהשלימה בין מהפרוסה יצא ולא אמרינן דדעתו היה לצאת בכזית מהפרוסה דוקא, וכן מוכח מקושיית הבה"ל דאחר כל הדברים שביאר המשנ"ב בטעם הדין דבעינן ב' זיתים לכתחילה, כתב וז"ל בעיקר הדבר תמוה מאוד דלפי כל זה נפק לן דבר חדש דבלילה ראשונה צריך לאכול שני כזית ולא מצינו זה בשום מקום וכו' וכל שכן לפי פשרת הפוסקים וכפי פסק המחבר שאוחז בשתיים ומכוין בשתי הברכות על שתיים ביחד מכל שכן דא"צ רק כזית אחד משתיים והניח הבה"ל בצריך עיון, ולפ"ר אינו מובן דאחר שביאר לן דברכת אכילת מצה קאי על הפרוסה דוקא וברכת המוציא על השלימה אלא דמשום דיש סוברים להיפך אוחז בשתיים ביחד אבל לכא' דעתו לצאת באופן הראוי דברכה אחת על השלימה וברכה אחת על הפרוסה והיאך נצרך ב' חצאי זיתים לכתחילה לקיום המצוה, ובהכרח דאחר שהכריע השר"ע דמברכים על שתיים ברכת אכילת מצה קאי בשוה על השלמה ועל הפרוסה, ועכ"פ כשאוכל משתיים כאחת נראה דקיום המצוה משתיים בשוה, ועדיין הדברים צ"ב דאם בלא"ה מקיים המצוה בשתייהן הדרא קו' לדוכתא למה תקנו לכתחילה לאכול ב' כזיתים, ולכא' יש ליישב לפי"ד המהר"ל והנצי"ב דכל מה שמוסיף באכילת המצוה הוא חלק מהמצוה ונמצא דמקיים המצוה של אכילת מצה בב' הזיתים ולא רק בזית הראשון וצ"ע.

תירוצו של הגרשז"א זצ"ל

אולם מרן הגרשז"א זצ"ל תי' ביישוב ב' הקושיית דנראה דכיון דב' המצות ראויות לקיום המצוה לא שייך ביטול בכה"ג, ולפיכך אין חוששין לא לביטול ברוב ולא לביטול טעם דמצוה בטעם דרשות.

הנפק"מ לדינא באוכל מצה פרוסה מהודרת

ולפי"ז חידש הגרשז"א זצ"ל דאם המצה הפרוסה מהודרת יותר מן העליונה השלמה, [כגון דהפרוסה שמורה משעת קצירה, או שהפרוסה ממצה שאופין ב"ד לאחר חצות, או שהפרוסה ממצת יד וכדומה], לא יאכל ב' הזיתים בב"א אלא בזה אחר זה כיון דלפי ההידור שהוא רוצה בו נחשבת המצה האחרת מצה דרשות וא"כ יש לנו לומר דאתיא מצה דרשות ומבטל מצה דמצוה דכיון דשתייהן מין אחד גרע טפי ומבטלת האחת את חברתה [יעו"ו במנ"ח מצ' ו' אות ב']. א"ה ויל"ע אם שייך ביטול בהידור מצוה שאינו לעיכובא.

ולכן כתב הגרשז"א זצ"ל דנראה שבאופן זה לא יאכלם בב"א אלא או שיאכל כזית מן העליונה תחילה ואח"כ מן הפרוסה, או שיטעם תחילה רק מעט מן העליונה ומיד אח"כ יאכל כזית מן הפרוסה ואח"כ ישוב ויגמור לאכול כזית מהעליונה עכ"ד, ובהערות הביאו דבמנח"ש סיים 'ומעולם לא שמענו להקפיד על כך' אולם למעשה נהג הגרשז"א זצ"ל שמצתו האמצעית היתה מצת מצוה שנאפית בערב פסח וטעם מעט מהעליונה ומיד אכל כזית מהפרוסה ואח"כ השלים הכזית של השלמה, וגם הורה לרבים לעשות באופן זה, ויעו"ו בהע' למה לא נהג כאופן הא' לאכול

דהשלימה באה רק לברכת המוציא ולחם משנה וכתב המג"א דלכתחילה צריך לאכול כזית לברכת המוציא ומטעם זה צריך לאכול כזית מהשלימה, ויש שהוסיפו דאפי' אם לברכת המוציא בעלמא לא בעינן כזית מ"מ לקיום מצות לחם משנה צריך לאכול מהפת שבוצע עליה כזית. ב' מאידך שיטת ה"ט"ז הפר"ח הגר"ז וכן נקט המשנ"ב סק"ט דהטעם דצריך כזית מכל אחת משום דיש פוסקים דס"ל דברכת המוציא קאי על הפרוסה וברכת על אכילת מצה קאי על השלמה לכך צריך מכל אחת כזית.

נפק"מ מתי זמן הבציעה

והנה לפי"ד המג"א יש לדון דכשיש כמה מסובין היוצאין בברכה היה ראוי למעט בהפסק בין ברכת אכילת מצה לאכילה ויבצע השלימה מיד לאחר ברכת המוציא ויחלק לכל אחד מהשומעין כזית מהשלימה וכזית מהפרוסה ויברכו על אכילת מצה ויאכלו מיד סמוך לברכה דלמה יפסיק לב' ברכות אם יכול להפסיק רק לברכת המוציא, ועוד דיעו"ו בתוס' פסחים קט"ו דברכת המצוות יש קפידא טפי שלא להפסיק, ומצינו במנהגי החת"ס דנהג כן למעשה שהיה בוצע תיכף אחר ברכת המוציא ומחלק לכל המסובים כזית מהשלימה, והחזיקו כל אחד ב' הזיתים יחד ויברכו על אכילת מצה ואכלו תיכף משתיים, אולם יעו"ו במשנ"ב שדקדק בלשון השו"ע דצריך לבצוע רק לאחר ברכת אכילת מצה ובמקור הדברים בבאר היטב בשם המהר"ל ונראה דזה א"ש עם שיטת ה"ט"ז ודעימיה דיש ספק על ברכת אכילת מצה אם קאי על השלימה או על הפרוסה ואם יבצע תחילה הפסיד הברכה על השלמה לפי דעה זו ואין טעם לאכול ב' זיתים באופן זה דסגי לאכול מעט מהשלימה וכזית מהפרוסה.

אכילת ב' הזיתים יחד

והנה השו"ע כתב דלכתחילה צריך שיאכל ב' הזיתים ביחד, וביאר המשנ"ב הטעם שאם יאכל תחילה כזית של המוציא מהשלמה הרי הוא כמפסיק בין ברכת על אכילת מצה לאכילה הפרוסה שעלה קאי הברכה, ואם יאכל הפרוסה מקודם ג"כ הוא כמפסיק להני פוסקים דברכת על אכילת מצה קאי על השלמה ועל כן יאכלם ביחד. עוד כתב בשעה"צ סק"ו טעם נוסף בשם הב"ח דאם יאכל של המוציא תחילה דהיינו השלמה יצא בה יד"ח מצה, ואנן בעינן לכתחילה לחם עוני לשם מצה דהיא הפרוסה ולא השלמה, ולאכול של הפרוסה מתחילה ג"כ אין נכון אחרי דהשלמה מונחת מלמעלה ואין מעבירין על המצוות ע"ש.

וכדברי הב"ח נראה גם בפרישה הגר"א והפמ"ג משב"ז סק"ב ויש מכאן מקור גדול ליסוד המפורסם בשם הגר"ח מבריסק דלא שייך לקיים המצוה בהידור לאחר שכבר יצא יד"ח מעיקר הדין, וכאן יש חידוש יותר דאפי' שדעתו לקיים המצוה בפרוסה לא מהני ויל"ע למה לא יועיל הכונה, וי"ל דשאני מצות אכילה דאפי' באנסוהו לאכול מצה יצא שכן נהנה, לפיכך לא מהני הכונה לקיים המצוה בפרוסה, ועוד דאין כאן כונה ברורה שלא לצאת בשלימה משום דיש סוברים דהמצוה היא בשלמה, ועוד יש להוסיף דברי האחרונים המהר"ל הנצי"ב דמצות 'בערב תאכלו מצות' אין לה שיעור למעלה וכל מצות שאוכל בלילה זה יש בהם קיום מצוה ועכ"פ באותה אכילה של מצוה כל מה שמוסיף הוא בכלל המצוה וא"כ אין ראוי לכיון שלא לקיים מצוה באכילת השלימה דגם היא מכלל המצוה ויל"ע בדברים.

עוד כתב המשנ"ב [סק"ט] הסכימו האחרונים דצריך רק להכניס לפיהו את שני הזיתים בב"א [בבת אחת] ולרסקם, אבל אין מחוייב לבלעם בב"א אלא די שיבלע כזית לערך בב"א, ואח"כ יבלע השאר, ובדיעבד אפי' בלע הכזית מעט מעט יצא כל שלא שהה מתחילת אכילתו עד סופה יותר מכדי אכילת פרס ע"כ.

קו' הגרשז"א זצ"ל דטעם רשות מבטל

והנה יש להעיר ולהקשות קו' עצומה דלפי המבואר מי שמכוין לצאת ידי מצה רק במצה הפרוסה שהיא לחם עוני ובעליונה כוונתו רק לברכת המוציא ולחם משנה, וכן לשיטת ה"ט"ז ודעימיה כשמכוין לקיים המצוה במצה הראויה לקיום לחם עוני, והשניה רק לצורך ברכת המוציא, אמאי לא אמרינן דאתיא מצוה דרשות ומבטל מצוה דמצוה, וכמו שמצינו בגמ' פסחים קט"ו. דטעם

עצה זו. [כ"כ בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' רמ"ב, הלכות חג בחג פ"ט הע' 11, הגר"מ רובין שליט"א בדרשת שבת הגדול תשע"ד, ועוד].

ב' אופנים בדין שומע כעונה בקידוש על הכוס

אך לפו"ר דבריהם צ"ע, דהא חז"ל תקנו לשתות הכוס שמברכים עליו ברכת הקידוש לחובת כוס ראשונה של ד' כוסות, [ולד' הפר"ח הוא לעיכובא כמובא בביה"ל (סי' תע"ב ס"ח), ואף לד' הבי"ד אינו מעכב בדיעבד, מ"מ בודאי זהו תקנת חז"ל לכתחילה כמו שאמרו בגמ' (פסחים קיז): 'ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות, כל חד וחד נעביד ביה מצוה', ועל חידושי הגר"ז ואבי עזרי (פ"ז מחמץ ומצה ה"ט)], וא"כ איך יתכן לומר דהמסובין יוצאים יד"ח קידוש בכוסו של בעה"ב והם שותים כוס אחרת לדין ד' כוסות.

ובע"כ נראה הביאור בזה דיש ב' אופנים בדין שומע כעונה של קידוש, דיש אופן שהשומע מתכוין לצאת יד"ח בקידוש של המקדש (הנעשה על הכוס שביד המקדש), ויש אופן שהשומע מתכוין לצאת יד"ח רק בברכת הקידוש שאומר המקדש ולא בקיום מצות קידוש של המקדש ע"י כוסו, אלא השומע מייחס את ברכת הקידוש שהוא שומע אל הכוס שבידו ובצירוף שניהם הוא מקיים מצות קידוש.

לברך ברכת הקידוש עבור חבירו מדין ערבות וחבירו אחוז את הכוס

[ויש בדין זה נפ"מ גם למי שבא להוציא את חבירו בקידוש מדין יצא מוציא, דלהאמור המקדש אינו צריך לאחוז את הכוס בידו בשעת הקידוש, אלא יכול לברך ברכת הקידוש עבור חבירו בלא כוס והשומע יאחוז את הכוס].

אם המסובין יחזיקו את הכוס של קידוש

וכ"כ בספר הליכות שלמה להגרש"א זצ"ל (פ"ט סכ"א) וז"ל; 'טוב שיאחזו ויגביהו כל המסובים בידם את הכוס בשעת הקידוש כדרך המקדשים, למען דעת שכוס זה שלהם אינה כוס ראשונה לארבע כוסות בלבד והקידוש יוצאים מבעה"ב, אלא שהיא גם כוס הקידוש שלהם, דחשיב שהם עצמם עשו קידוש כל אחד על כוסו מדין שומע כעונה, ואם אינם אחוזים עכ"פ ראוי להודיע לכל בני הבית שכוס זה שלפניהם היא גם כוס הקידוש שלהם' עכ"ד.

נמצא חומץ או נקב בכוסו של אחד המסובין

וכן נקט מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל (גליון אליבא דהלכתא פ"ח עמ' כ"ה) דהשומעים יוצאים יד"ח קידוש רק ע"י הכוס שלהם ולא ע"י כוסו של המקדש, ונפ"מ דאם לאחר הקידוש נמצא שהיין בכוסו של אחד מהמסובין מקולקל או שהוא פחות מכשיעור או שיש נקב בכוס וכיו"ב לא יצא יד"ח קידוש וצריך לחזור ולקדש, [אך אילו היו יוצאים בכוס של המקדש לא היה שום חסרון בעצם הקידוש, אלא היו צריכים רק לשתות כוס אחרת לקיום מצות ד' כוסות, וכמו מי ששתה בלא הסיבה דודאי יצא יד"ח קידוש וצריך לשתות כוס אחרת כדי לקיים מצות ד' כוסות בלבד, דקיום מצות קידוש אינו תלוי בקיום מצות ד' כוסות (וכ"כ בתשובות והנהגות (ש"ס)].

ובספר שומע ומשמיע (סי' כ"ג אות ג') הביא דברי התוספת שבת (סי' רע"א סקמ"ב) ומחצה"ש (שם על המג"א סקל"ב) דמבואר בדבריהם יסוד זה דשייך דין שומע כעונה על ברכת הקידוש לחוד ולייחס ברכת הקידוש שהוא שומע אל הכוס שבידו, ותלה בזה כמה

סמ"ק, ומ"מ להלכה נתקבלו לעיקר ב' השיעורים של 86 סמ"ק ו 150 סמ"ק, ואכ"מ.

² והנה הביה"ל שם כתב דמ"מ לענין שתיית הכוס בודאי יש לסמוך להקל שלא ישתה אלא כמלא לוגמיו ידיה אף שלא יעלה כי אם עד קרוב לשליש הכוס, כי לענין זה יש לצרף הדעות דא"צ לשתות כי אם כמלא לוגמיו ידיה אע"פ שאי"ז רוב כוס. אולם לענין ד' כוסות צ"ע אם אפשר להקל כן, כי הר"ן ומהר"ם חלאוה ורבינו דוד חילקו בין קידוש לד' כוסות, ולדעתם בד' כוסות בעינן רוב כוס ולא תליא כלל במלא לוגמיו בין לקולא ובין לחומרא, וכן הכריע הביה"ל (סי' תע"ב ס"ט).

כזית מהעליונה וכדברי השו"ע דמי שאין יכול לאכול בב"א יאכל תחילה מהעליונה וביארו דהכא בנידו"ד דיש קפיא לקיים המצוה בפרוסה ואם יקדים העליונה יפסיד ההידור וכמש"כ הב"ח דכבר יוצא יד"ח בכזית ראשון לפיכך אין לחוש משום אין מעבירין ובפרט דטועם מעט מהעליונה ע"ש. ולא באתי בכל הנ"ל אלא לדון ולהעיר מעט בדברי הפוסקים ולמראה מקום לחידושו הנפלא של המנחת שלמה לדינא.

הרב אברהם זנגר

שיעור הכוס בקידוש ליל הסדר שחל בשבת

בשנה זו שחל ליל הסדר בשבת עוררו רבים מחכמי זמנינו דראוי להקפיד יותר על כוס ראשון של ד' כוסות שיהיה בשיעור הגדול (המכונה שיעור חזון איש והוא כ 150 סמ"ק), ולא בשיעור הקטן (המכונה שיעור רבי חיים נאה והוא כ 86 סמ"ק), מאחר שלדעת הביאור הלכה (סי' רע"א ס"ג) ההכרעה למעשה היא דלענין קידוש ליל שבת דעיקרו דאורייתא נכון להחמיר לכתחלה לקדש על השיעור הגדול, אבל לענין קידוש בשבת ביום וכן שאר כוס של ברכה שהם מדרבנן יש לסמוך על מנהג העולם שנוהגים כשיעור הקטן, [והכרעה זו כבר כתב השערי תשובה סי' תפ"ו], ונמצא שלד' המשנ"ב אפשר להקל בשאר השנים לקיים קידוש וד' כוסות בליל הסדר בשיעור הקטן, דד' כוסות הוא תקנה דרבנן וכן קידוש של יו"ט הוא מדרבנן (כדפסקו המג"א ומשנ"ב סי' רע"א סק"ב), אולם כשחל ליל הסדר בשבת יש חיוב קידוש של שבת שעיקרו דאו' וראוי להחמיר בו בשיעור הגדול².

[והנה בספר שמירת שבת כהלכתה (פמ"ז ס"ט) כתב דגם בקידוש ביו"ט יש להחמיר כמו בשבת אע"פ שהוא מדרבנן, והוא ע"פ מה שכתב המשנ"ב (סי' רע"א סק"ב) 'ודע דקידוש של יום טוב הוא מדרבנן ומ"מ יש לו כל דין קידוש של שבת'. ואינו מובן מהיכ"ת לומר כן, וכוונת המשנ"ב היא לכל פרטי דיני קידוש וקידוש במקום סעודה דכל דתקון רבנן כעין דאו' תקון, אבל ודאי כיון שחומר החיוב הוא רק מדרבנן על כן בספק פשוט דדינו כשאר מצוה דרבנן דספיקא דרבנן לקולא, וה"נ לענין השיעור א"צ להחמיר בו יותר מד' כוסות ושאר מילי דרבנן. ושו"ר כדברינו בקובץ בית אהרן וישראל (מ"א שנת תשנ"ב עמ' פ"ט) בשם הגרש"א זצ"ל דפשוט דקידוש דיו"ט דינו כשאר מילי דרבנן לענין זה ודלא כמש"כ בספר שש"כ. אלא דיש שכתבו דאחר שנתברר דדעת הרבה ראשונים דקידוש ביו"ט הוא מדאו' ראוי לחוש לזה, ואכמ"ל].

אם בעה"ב מקדש לכולם א"צ שיהיה כוס בשיעור הגדול לכולם אלא רק לבעה"ב

[א] אמנם כתבו כמה מחכמי זמנינו דהנוהגים לשמוע הקידוש מבעה"ב [ולא שכל אחד מהמסובין מקדש בעצמו על הכוס שבידו], א"צ שכל אחד מהמסובין יהא לו כוס בשיעור הגדול, אלא די בכך שבעה"ב יש לו כוס בשיעור הגדול, דהא מצד מצות קידוש יוצאים כולם יד"ח בכוס של בעה"ב [כמו בכל קידוש בשבת ויו"ט], וחיוב שתיית הכוס של כל אחד מהמסובין הוא רק מדין מצות ד' כוסות ובה די בשיעור הקטן כדברי הביה"ל הנ"ל. אולם הנוהגים שכל אחד מהמסובין מקדש בעצמו על כוסו אין להם

¹ החילוק בין השיעור הגדול לשיעור הקטן נולד מפלוגת גדולי האחרונים אם נתקטנו הביצים בזמנינו, אך מהו השיעור הגדול ומהו השיעור הקטן יש בזה עוד דעות, ולענין השיעור הגדול החמיר מרן הגר"ז בדאו' בשיעור כ 170 סמ"ק כמובא בהגדה מבית לוי (עמ' צ"ב), ובשו"ת להורות נתן (ח"ח סי' כ"ב) בירר דלד' החת"ס השיעור הוא כ 175 סמ"ק, ובשו"ת אמרי בינה (להגר"ה פרנקל יר"ד סי' ק"ט) בירר דלד' החת"ס השיעור הוא יותר מ 200 סמ"ק, וכן מובא במנהגי החת"ס שהכוס שלו היה בשיעור זה, ובדרשת שבת הגדול אמר בעל להורות נתן זצ"ל דלתלמידי הכתב סופר הקפידו על שיעור בין 180 ל 200 סמ"ק, וכן בשיעור הקטן יש דעות רבות בין 75 סמ"ק או פחות מה ל 100

ועוד יש להעיר בדגמ' מבואר דכל כוס וכוס נעביד ביה מצוה, והיינו שיתקיים בזה מצות קידוש, ולהאמור הרי לא נתקיימה בזה מצות קידוש, דהא גם בלא כוס זה יצאו יד'ח קידוש ע"י כוסו ושתייתו של המקדש, ולא מסתבר דדי בזה שמתקיים בזה ההידור מצוה של טעימת השומעים, וצ"ע.

תמצית הדברים

העולה מן האמור דדברי חכמי זמנינו הנ"ל דאם שומעים את הקידוש מבעה"ב די בכך שיש לבעה"ב כוס בשיעור הגדול והשומעים יכולים להחזיק כוס בשיעור הקטן, דבר זה תלוי בנידון הנ"ל, אם השומעים מקיימים מצות קידוש ע"י כוס של בעה"ב או ע"י הכוס שלהם, ולפ"ד הקה"י והגרש"א והגר"א גנחובסקי זצ"ל דמקיימים את הקידוש ע"י הכוס שלהם ולא ע"י כוס של בעה"ב אין מקום לעצה הנ"ל.

עצה מחודדת בדרך תנאי

ב אולם שמעתי מהגאון רבי אברהם ישעיהו וולפא שליט"א דיש מקום להציע עצה זו באופ"א, דלד' הב"י (סי' תפ"ט) והגרע"א (סו"י מ"ו) ודעימיהו שנקטו דמהני תנאי במצוות, א"כ יכולים להתנות דאם השיעור הנכון הוא השיעור הגדול הרי הם מכוונים לצאת יד'ח קידוש בכוסו של המקדש ולא בכוס שלהם, ואף אם נימא דבכה"ג אינם מקיימים מצות ד' כוסות לא אכפת לן, דהא בלא"ה הם מקיימים את כל הד' כוסות בשיעור הקטן, ואם השיעור הגדול הוא השיעור הנכון הרי אינם יוצאים יד'ח ד' כוסות, אלא דלענין ד' כוסות שהוא מצוה דרבנן אנו סומכים על הדעות שהשיעור הקטן הוא השיעור הנכון, ורק לענין מצות קידוש של שבת דאו' אנו מחמירים את השיעור הגדול, ומצות קידוש הרי יוצאים יד'ח ע"י שתיית המקדש גם אם אינם שותים כלל, ודפח"ח.

שומע כעונה בשעה שמדבר

ונראה להוסיף דעצה זו יש לה מקום גם לאלו הנוהגים שכל אחד מהמסובין מקדש בעצמו, דהנה כתב המג"א (סי' רע"א סק"ב) דאשה לא תצא יד'ח קידוש מבין י"ג שלא ידוע אם הביא ב' שערות אלא תקדש בעצמה, ובתוספת שבת (סק"ג) ושו"ת רעק"א (סי' ז') ביארו כוונתו דתאמר עמו את הקידוש מילה במילה, ואף שאין כוס לפניו יוצאת יד'ח, דלענין קידוש על הכוס שהוא דרבנן סמכינן על חזקה דרבא שהביא ב' שערות ויוצאת ממנו יד'ח בשמיעה, ולענין דאו' יוצאת באמירתה אע"פ שאי"ז על הכוס, כי מדאו' אפשר לקדש בדברים (הובא בביה"ל שם ס"ב). ומבואר מדבריהם דאין סתירה לומר ולשמוע בבת אחת אותה ברכה כנהוג בברכת הזימון כמבואר בשו"ע (סי' קפ"ג ס"ז) שאומר בעצמו וגם שומע מהמזמן את ברכת הזון, וכן מבואר בשו"ת פנים מאירות (ח"א סי' נ"ז) לענין הזימון דלא הוי סתירה לברך וגם לצאת יד'ח מהמזמן בבת אחת, וכן משמע במשנ"ב (סי' קס"ז סקמ"ה ושעה"צ סקמ"ג ומשנ"ב סי' רצ"ז סק"ג) דאף בב' ברכות נפרדות לא הוי סתירה בעצם הדבר (כגון לברך ענט"י ולשמוע ברכת המוציא מהבוצע בב"א או לברך על הנר והבשמים ולשמוע ברכת המבדיל בב"א) אלא רק משום דהוי כהפסיק בדיבור באמצע הברכה באמירת ברכה אחרת, אבל אם אומר אותה ברכה אין חסרון, וא"כ גם בניד'ד יכולים לקדש וגם לשמוע מבעה"ב בב"א, ויעשו את התנאי הנ"ל, דאם השיעור הגדול הוא הנכון ונמצא שברכתם לבטלה הרי הם מכוונים לצאת יד'ח קידוש מבעה"ב³.

אם אפשר לקדש על כוס שביד חבירו

ג עוד עצה דן בזה הגאון רבי ישראל גואלמן שליט"א, דבאופן שכל אחד מהמסובין מקדש בעצמו שמא יוכל לכיין שמקדש גם על הכוס שביד בעה"ב, דאם השיעור הגדול הוא הנכון ונמצא

שבת חשש משום דהוא חיוב דאו' ולא משום חשש ברכה לבטלה, וכבר האריך הקה"י בהקדמה לספרו שיעורין של תורה לבאר הטעם דאין לחוש לברכה לבטלה, משום דקי"ל דאיסור ברכה לבטלה הוא דרבנן, ועוד טעמים ע"ש. [אמנם צ"ע ממש"כ המשנ"ב (סי' תפ"ו) לענין מרור דאף שיש להקל בזה כיון שהוא דרבנן מ"מ לענין הברכה על המצוה אין להקל ע"ש].

פלוגתות בראשונים, והאריך שם לדון בביאור הדבר לפי שיטות האחרונים בגדר דין שומע כעונה, ואכמ"ל.

וכן הראני ידידי הג"ר שמואל דרזי שליט"א בקה"י (פסחים סי' ס"ד) שעמד בזה איך נהגו בתפוצות ישראל שבעה"ב מקדש ומוציא את השומעים יד'ח קידוש, והרי צריך שהכוס שבידם יהא כוס של קידוש כדי שיוכלו לקיים בו מצות כוס הראשונה של ד' כוסות, וכתב שחכ"א הראה לו דברי הרא"ש (פרק ערבי פסחים סי' ט"ז) דמשמע מדבריו דאם השומע יש לו כוס לפניו נחשב הכוס המונח לפניו בגדר כוס של קידוש והוא יוצא יד'ח קידוש ע"י הכוס שבידיו ולא ע"י הכוס שביד המקדש, והן הן הדברים.

הולך לכמה בתים לערוך להם את הסדר

וכן משמע קצת בשו"ע (סי' תפ"ד) דמי שהולך לכמה בתים כדי לערוך להם את הסדר והם לא יודעים לקדש ולומר הגדה, הוא מברך עבורם את ברכת הקידוש והם שותים את הכוס של הקידוש, ומסתימת הדברים משמע קצת דמיירי שהשומעים אווזים את הכוס בידם בשעת הקידוש והוא רק מברך עבורם את ברכת הקידוש, ושמיעת הברכה מצטרפת לכוס שבידם.

אולם מצאתי בגר"ז (שם ס"א) שכתב וז"ל; 'מי שרוצה לעשות הסדר בהרבה בתים לפי שאין בהם מי שיודע לקדש וכו' יקח כוסו של אחד מבני הבית ויברך עליו בורא פרי הגפן וקידוש היום ושהחיינו ויחזיר להם הכוס וישתו כל אחד מכוסו אבל הוא לא יטעום כלום מהכוס' עכ"ל, הרי שנקט דצריך המקדש להחזיק הכוס בידו בשעת הקידוש ואינו יכול לברך עבורם את ברכת הקידוש והם יחזיקו את הכוס. ושמא י"ל דאי"ז אלא לכתחילה, דראוי שהאומר את הקידוש יחזיק את הכוס ולא השומע, וצ"ע.

דעת החוט שני דאין השומעים צריכים להחזיק את הכוס בליל הסדר

אמנם בספר חוט שני (שבת ח"ב עמ' שי"ט) נקט דלא כד' הגרש"א הנ"ל, דאין השומעים צריכים להחזיק את הכוס בידם בשעת הקידוש, וביאר דין זה באופ"א וז"ל; 'נראה שאם רק בעה"ב מקדש אין צריך שכל המסובים יגביהו את הכוס, אלא רק המקדש יגביה את כוסו שהוא מוציא את כולם בקידוש אף שאחרים שותים את הכוס שלהם שהוא גם כוס קידוש, מפני שהמקדש מוציא האחרים ידי חובת קידוש מדין שומע כעונה מן המקדש, אלא שאת הטעימה עושים כל אחד בכוס שלפניו, שהרי טעימה אפשר גם בכוס אחר שלפניו' עכ"ל.

ביאור דבריו נראה ע"פ ד' השו"ע (סי' רע"א ס"ו) דאם נשפך הכוס של קידוש קודם שטעם ממנו מביא כוס אחר ומברך בפה"ג ושותהו וא"צ לחזור ולקדש, והמג"א שם הוכיח כן מהא דמבואר בראשונים ובשו"ע שם ס"ז דיש הידור מצוה שהשומעים את הקידוש יטעמו מהיין, אבל יכולים לטעום מהיין שלפניהם ואינם צריכים לטעום מכוסו של המקדש, ולפ"ז י"ל דמטעם זה יכולים ג"כ לקיים בזה מצות ד' כוסות.

אבל לפו"ר הוא מחודש טובא, דהא דין זה דאפשר לקיים חובת הטעימה בכוס אחר הוא רק בדיעבד אם נשפך הכוס (עי' דה"ח דיני קידוש סק"ז), ורק לענין הידור מצוה שהשומעים יטעמו מהיין יכולים לכתחילה לטעום מכוס אחר, ודוחק לומר דגם לענין קיום מצות ד' כוסות הוי לכתחילה לטעום כוס אחר, דהא ודאי גם לדבריו אינם יכולים למזוג את הכוס לכתחילה לאחר גמר הקידוש, אלא צריכים שיהא לפניהם כוס מלא בשעת הקידוש, וכן פשוט דאף דלגבי דין הידור מצוה הנ"ל מועיל שיש לפניהם כוס פגום בשעת הברכה מ"מ בניד'ד ודאי צריכים שהכוס לא יהא פגום וככל דיני כוס של ברכה.

³ ואין לומר דיש לחוש דלענין חשש איסור ברכה לבטלה א"א לסמוך על השיעור הקטן, דהא להדיא מבואר בביה"ל הנ"ל (סי' רע"א ס"ג) דלענין שאר כוס של ברכה דרבנן מלבד קידוש אפשר לסמוך על השיעור הקטן, וכגון להדעות דהבדלה דרבנן, הרי דלא חשש בזה לאיסור ברכה לבטלה, וכן בכל קידוש של יו"ט שחל בחול בפשוטו ד' הביה"ל להקל בזה ולא חשש לברכה לבטלה, דהא רק בקידוש של

שבת מהקידוש של יו"ט, דקידוש של שבת יתכוין לצאת יד"ח מהמקדש, וקידוש של יו"ט יצא בכוס שלו, וכן מצאתי בספר הסדר הערוך (סי' נ"ב ס"ז) בשם הגרש"א זצ"ל דמי שקידש קידוש של שבת ושכח להזכיר יו"ט וחזר וקידש קידוש של יו"ט ולא הזכיר שבת יצא יד"ח וא"צ לקדש פעם שלישית, ומבואר שנקט דעכ"פ כדיעבד אפשר לחלק את הקידוש של שבת מהקידוש של יו"ט, אולם בספר יד אליהו (להגר"א רגולר, פסקים סי' י"ח אות ג) הסתפק בזה ולא הכריע.

אך באמת ל"ל דבניד"ד לכו"ע מהני, דהא לענין חיוב דאו' הרי הוא חייב רק בקידוש של שבת, וא"כ יכול לצאת מחבירו קידוש של שבת ויצא יד"ח מדאו', ואח"כ יקדש על הכוס שלו קידוש של שבת ויו"ט כאחד.

אולם יש לפקפק בזה, דכיון דמדרבנן הוא חייב לקדש את ב' הקידושים כאחד, נמצא שמדרבנן אינו יוצא יד"ח החיוב קידוש של שבת, וא"כ הוי עיקרו דאו' ומבואר בביה"ל דבקידוש של שבת דעיקרו דאו' יש להחמיר את השיעור הגדול אפי' בדרבנן [כלומר אף אם מדאו' יוצאים יד"ח בקידוש בדברים וא"צ כוס או עכ"פ א"צ טעימת הכוס מדאו' או קידוש במקום סעודה וכיו"ב, מ"מ הואיל ועיקרו דאו' יש להחמיר בזה בכל אופן].

לשתות את השיעור הגדול בכוס הראשונה כדי לקיים בזה קידוש במקום סעודה

בשולי הענין יש להוסיף דיש שכתבו דבכוס הראשון ראוי להקפיד לשתות את כל הרביעית יותר מבשאר הכוסות, כי כבר נתחבטו רבות גדולי הדורות איך מתקיים דין קידוש במקום סעודה מאחר והסעודה באה לאחר זמן רב, ואם ישתה את כל הרביעית אזי לד' הגאונים שהביא השו"ע (סי' רע"ג ס"ה) מקיים בזה דין קידוש במקום סעודה, ויש בזה טעם נוסף להקפיד על השיעור הגדול, כי במשנ"ב (שם סק"ז) הביא דעות דצריך לשתות רביעית נוספת מלבד הקידוש, ונמצא שאם שותה השיעור הגדול אזי שותה כב' רביעיות לפי השיעור הקטן.

בענין אמירת יהי רצון שקודם הלימוד

ז"ל ספר ארחות רבינו (ח"ג עמ' קי"ב): 'שמעתי בשם מרן החזו"א זצוק"ל שהרזעה להצליח בלימודו יזהר בג' דברים; א. יזהר מהדברים הצריכים נטילה. ב. יזהר שלא יוציא שקד מפיו בשום אופן. ג. יזהר לומר היה"ר שקודם הלימוד.

ומצו"ב כמה הוראות לא ידועות מומן רבינו הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בעניני תפילת יה"ר שקודם הלימוד [מתוך ספר דולה ומשקה עמ' ע"ה ואילך וספר שיח חיים עמ' קט"ז].

א. תפילה זו היא מצוה ולא ענין בעלמא, ומי שלא מתפלל תפילה זו מבטל מצוה.

ב. גם בשבת יש לומר תפילה זו.

ג. אפי' הלומד לאחר התפילה חומש עם רש"י יתפלל קודם לימודו תפילה זו ולא ימתין עד תחילת סדר א'. וכן השומע שיעור יאמר קודם תפילה זו אע"פ שאינו אומר בעצמו כלום אלא רק שומע השיעור. וכן הלומד מעט בביתו קודם שהולך לבית המדרש יאמר התפילה מיד קודם הלימוד בביתו.

ד. מי ששכח להתפלל לפני לימודו ונזכר באמצע לימודו שעדיין לא אמר היה"ר, יפסיק ויתפלל אפי' אם הוא באמצע ענין, ולא ימתין עד שיסיים הענין שעוסק בו.

יצא, [ע"י ספר שיח מרדכי (ח"ב פ"ב) והארכנו בזה בספר בירורי ברכות בהערות לחידושי הגר"א גנחובסקי (סי' ח)], אולם יש מקום לומר דקידוש עדיף מתפלה, דבתפלה הוא חיוב אחד של תפלת ערבית או שחרית ויש בו דין הזכרה המעכבת של שבת ויו"ט, אולם לענין קידוש ל"ל דב' חיובי קידוש נפרדים הם, חיוב לקדש את השבת וחיוב לקדש את היו"ט, אלא דלכתחילה נאמרים הם יחדיו אבל אינם מעכבין זא"ז, וכע"ז כתבו בשו"ת אגרות משה (ח"ד סי' ע' סק"ד) ושו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' ל"ה אות י') לענין מוסף בשבת ר"ח דהם ב' חיובי קרבנות מוסף נפרדים ואין מעכבין זא"ז, וביותר חידש באג"מ דגם לכתחילה אחר שהתפלל מוסף של שבת וחזר ומתפלל מוסף של ר"ח לא יזכיר שוב שבת, דדמי למי שאכל מזונות ושתה יין ובירך על המחיה ושכח להזכיר על הגפן דחזר ומברך על הגפן ואינו מזכיר שוב על המחיה, אולם המנחת שלמה פקפק בזה ואכמ"ל.

שהקידוש לא חל על הכוס שבידו יחול הקידוש על הכוס שביד בעה"ב, ולענין טעימת הכוס יועיל מה שבעה"ב ישתה מהכוס שבידו, כמו כל מי שמקדש על כוס דאינו צריך לטעום בעצמו כמבואר בשו"ע (סי' רע"א ס"ד) 'אם לא טעם המקדש וטעם אחד מהמסובין כמלא לוגמיו יצא'.

ועיקר היסוד דאפשר לקדש על כוס שאינו אוחזו בידו בשעת הקידוש מבואר במשנ"ב (סי' רע"א סקע"ח) בשם הט"ז דאם קידש על הכוס וסבר שהוא יין ונמצא שהוא חומץ, אם היה יין מוכן לפניו בכלי על השלחן בעת הקידוש ודעתו היה לשתות ממנו אח"כ א"צ לקדש שנית דהוי כאילו קידש על כל היין שמוכן לפניו וישתה מהן מלא לוגמיו, והגר"ז שם (סכ"ח) הוסיף שאף שכוס של קידוש צריך שיאחזנו בידו מכל מקום אין זה מעכב כדיעבד.

אלא דבאמת נחלקו גדולי האחרונים בדבר זה אם אפשר לקדש על כוס שביד חבירו וחבירו מקדש עליו, דבשו"ת רעק"א (סי' ז) נקט דאי אפשר, והובא בביה"ל (סי' רע"א ס"ב וכן בס"א בסוף דבריו), והביה"ל חשש לדבריו, ובחזו"א (סי' כ"ט סק"ג) ביאר הטעם בתרי אנפי, או משום שהכוס ביד חבירו או משום שאין שנים יכולים לקדש על כוס אחד, אולם בברכ"י (סי' רצ"ה סק"ד) כתב בשם מהר"י זיין דהמבדיל עם הש"ץ ומכוין על הכוס שביד הש"ץ יצא יד"ח כדיעבד והוכיח כן מדברי הט"ז הנ"ל דדיעבד א"צ לאחוז הכוס בידו, וכן הביא בביה"ל (סי' רע"א ס"א) מדברי השערי תשובה (סי' רצ"ו סק"ג) בשם הגהות יש נוחלין, וכן משמע בעולת שבת סי' רע"ג סק"ה, וכן פסק בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' מ"א) דאם בעה"ב המקדש מגמגם ואינו אומר את הקידוש כראוי רשאי השומע לברך בלחש אע"פ שהכוס ביד בעה"ב, וכ"כ במשנ"ב (סי' קצ"ג סק"ה) דאשה שאינה מבינה לשה"ק טוב שתאמר אחרי המקדש מילה במילה בלחש ע"ש, הרי שנקט לדינא דאפשר לקדש על כוס שביד השני ודלא כד' הגרע"א.

לחלק את הקידוש של שבת מהקידוש של יו"ט

[ד] עוד עצה יש לדון בזה, דשמא אפשר לחלק את הקידוש של

⁴ ולפ"ז כתב מור"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל (גליון אליבא דהלכתא פ"ח עמ' כ"ה) דה"ה בליל הסדר אם לאחר הקידוש מצא שיש לו חומץ בכוס וכיו"ב ויש על השלחן בקבוק יין שהיה דעתו למזוג ממנו לכוס שני חל הקידוש גם על היין שבבקבוק וישתה ממנו לאלתר רביעית וא"צ לחזור ולקדש.

⁵ והנה במשנ"ב (סי' רע"א ס"ק ס"ט) כתב דלא מהני טעימת אחד מהמסובין אא"כ הוא יצא ממנו יד"ח בברכת בפה"ג, וא"כ בכל האופנים הנ"ל שמקדש או מבדיל על כוס שביד חבירו הרי רק חבירו ישתה את הכוס וחבירו לא יצא ממנו יד"ח בברכה. ואפשר דהכא עדיף הואיל ושניהם קידשו או הבדילו על כוס זו.

⁶ והנה גדולי הפוסקים נחלקו בזה לענין תפלה, אם התפלל תפלת שבת ולא הזכיר יו"ט ואח"כ התפלל תפלת יו"ט ולא הזכיר שבת אם

יכמות דף יז, א

עד שתכלה ריגלא דתרמודאי מן השוק, כי כל זמן שיש תרמוד בחוץ, צריך שידלק נר חנוכה שבא לסלק את הרע שתרמוד מביא בעולם.

דף יח, א

האם חליצה היא מצווה?

מבואר בסוגיין שיטה ש'אסור לבטל מצוות יבמין', והיינו לגבי אופן זה: ד' אחין, ראבן שמעון לוי ויהודה, שנים מהם - ראובן ושמעון - נשואין ב' אחיות, ומתו הנשואין את האחיות, אזי למ"ד דאסור לבטל מצות יבמין, לוי ויהודה לא ייבמו את רחל ולאחיה אלא קודם יחלוץ לוי לרחל, כי אם לוי ייבם את רחל שמא יהודה ימות ולאחיה תישאר ללא מצות יבמין ואסור לבטל מצות יבמין.

האחרונים דנים האם יש מצוה בחליצה, או שחליצה היא רק דרך שנתנה התורה לצאת מחובת יבום, כשלא רוצה היבם לקיים מצות יבום וכדוגמת גירושין באשה (ואחת הנפק"מ היא האם אומרים ברכה על חליצה). ובספר עין יצחק (תנינא אה"ע סי' סב) מביא ראיה מסוגייתנו שיש מצוה בחליצה, דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתם, דהרי רחל לא מקבלת יבום אלא חליצה, אלא מוכח שגם חליצה היא מצוה.

ודחה שלעולם זו לא מצוה ממש, אבל מאידך לא ניתן לומר שחליצה היא 'ביטול מצות יבמין', כי התורה איפשרה את חליצה כדרך לצאת מייבום וע"כ אינו מבטל מצוה.

החת"ס (שו"ת אהע"ז ח"ב סי' פה) נשאל בנידון שיש יבם ויבמה שאינם רוצים לעשות יבום או חליצה, ולא אכפת להם שתישאר שומרת יבם עד סוף ימיה (כגון שאינה רוצה להינשא לשוק), האם מ"מ יש מצוה לעשות חליצה.

ונכנס החת"ס לנושא הנ"ל אם יש מצוה בחליצה, ומביא מכמה אחרונים שהוכיחו מדברי הוזהר פרשת חוקת, שאדם שמת בלא בנים, איננו יכול להמשיך לעולם העליון אם לא תקבל אשתו יבום. ע"י המצוה הזו המת יכול ללכת לעולם העליון ולצאת מהעולם הזה. אבל אם היבם אינו רוצה ליבם, ע"ז מגיע ענין החליצה, שהיא הדרך שבורא העולם נתן למת להמשיך לעולם העליון. וזה הרמז בנעל שקשורה לרגל האח, והיינו שהאח המת קשור לאח החי. וכשהיבמה מסירה את הנעל מרגלו, כביכול אומרת שבזה מסירה את הקשר בין האחים, ולוקחת את הנעל בעצמה בסו"ד "עטרת בעלה", והיא זורקת אותו לעפר רמז

פסולי הרפניא

פרק ראשון מסתיים בענין פסולי יוחסין. ואמרו בגמ' שהמקום הגרוע ביותר הוא הרפניא, שם נמצאים כל הפסולים. ועמוקה היא משאול, שהרי ליורדי גיהנם יש תקנה ולפסולין אין תקנה.

רבי צדוק הכהן בספר דובר צדק מפיין אור על סוגיא זו, ונביא כמה ראשי פרקים ממנו.

המשמעות הגדולה של פסולי יוחסין היא על דרך שאמרו בגמ' (קידושין ע, ב) שאין השכינה שורה אלא על המשפחות המיוחסות שבישראל. ממילא כאשר יש פסולים נוצר חסרון בגילוי כבוד השכינה בעולם. הוי אומר שהפסולים מהווים חציצה בפני השכינה, וזה גילוי הרע והסט"א, וזהו רוע יותר בשיאו מאשר הגיהנם.

אלא שכל זה רק בעוה"ז, אבל לעת"ל כל הרע בעולם ייהפך לטוב, ומכל מקום בעולם יעלה כבוד שמים. וזה כדברי הגמ' בקידושין (עב, ב) עתידין ממזרים להטהר. אולם עד אז, אין רואים זאת בעוה"ז.

ומוסיף רבי צדוק, שנפלא להתבונן דבעל המימרא בסוגייתנו אודות הרפניא, הוא רבא, ובעירובין (יט, א) אמרין שיש פתח לגן עדן בבבל - ורבא משתבח בפירי דהרפניא, כלומר שהרפניא הוא מקום פתח גן עדן. אותה הרפניא!

ומה הביאור בזה? אומר רבי צדוק כי במקום של הרע המוחלט, משם מגיע גילוי כבוד שמים הגדול ביותר. וכפי שמב' בגמ' (סנהדרין צח, א) באפשרות אחת, שאין בן דוד בא אלא בדור שכולו חייב, כלומר בדור הנמוך ביותר. כאשר שולטת הבחינה הרחוקה ביותר מגילוי כבוד שמים, שם מגיע המשיח. לכן דוקא הרפניא היא מקום הגילוי.

רבי צדוק מוסיף ומסיים שהגילוי הזה שעתידין ממזרים להטהר התגלה כשארע חורבן לתרמוד כמו שאמרו בסוגיין, והיסוד הוא שמה שנחרב זה לא העיר תרמוד אלא המושג הזה, שבטל הרע הגמור.

ודבר זה התגלה במיוחד בחנוכה, שבתוך החושך הגדול ביותר, גם שם יש מקום של אור. אז תוקן הפסול יוחסין שהיוונים רצו להטיל פסול בתוך יוחסי ישראל ע"י גזירתם שכל כלה תיבעל להגמון תחילה, וכמה נפלא שאמרו בגמ' דנר חנוכה צריך לדלוק

שיכול לנוח בעפר ולהמשיך לעולם העליון ככל אדם. זה סוד יבום וחליצה.

אומר החת"ס שיש שהוכיחו מכאן שיש מצוה עצמית לעשות חליצה, שבזה המת ממשיך לעולם העליון. אך דחה החת"ס שאין ראייה, אלא יש לומר שאין מצוה לעשות חליצה אלא שמ"מ זו מעלה גדולה למת, וכמו קדיש שאינו מצוה אלא עילוי ומעלה גדולה.

עכ"פ נמצינו למדים שאין ראייה גמורה מסוגייתנו ומהזהר שיש מצווה בחליצה.

שמעתי דברים אלה פעמים רבות מאבי מורי שליט"א, והוסיף שרואים זאת במציאות, שכאשר בן נמצא בשידוכים אין המשפחה עסוקה כל כך בענין זה, ואילו כאשר בת מהמשפחה מצויה בתקופת שידוכים, כל המשפחה מעורבת בדאגה גדולה לשדך אותה. והיינו משום שכל עניינה של האשה הוא להיות נשואה. משא"כ אדם יש לו מציאות גם להיות יחיד, כמו אדם הראשון, ואף שנאמר על כך "לא טוב היות האדם לבדו", אבל עצם המציאות של דבר זה הוא בגדר האפשרי.

דף כ, א

קדש עצמך במותר לך

לפי גירסא אחת 'איסור קדושה' קאי על איסור דרבנן של שניות לעריות, והסביר אב"י "כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש", א"ל רבא וכל שאינו מקיים דברי חכמים קדוש הוא דלא מקרי רשע לא מקרי? אלא אמר רבא "קדש עצמך במותר לך". רש"י מסביר שגם לפי רבא איסור קדושה קאי על איסור שניות, כלומר אין מחלוקת בין אב"י ורבא שאיסור קדושה הוא איסור שניות, אלא שנחלקו למה נקרא איסור זה קדושה, האם מפני שכל המקיים ד"ה נקרא קדוש או משום הפסוק קדש עצמך במותר לך. והדברים תמוהים טובא, דאיך יישב רבא אות קושייתו על אב"י, הרי כיון שדברי חכמים הם מוכרחים, א"כ אין ראוי שייקראו "איסור קדושה", שמשמע רק שאדם מקדש עצמו במותר לו?

ובאמת המהר"ל (באר הגולה א) מסביר שרבא בא לחלוק על אב"י, דהפסוק לא קאי על שניות: "אף כי אמרנו לך למעלה כי מצות דרבנן מורים על עבודת הש"י מאהבה, היינו עצם קבלתם כאשר גזרו חכמים המצוה, אבל אחר שכבר גזרו מי שעובר על מצותן בודאי הוא רשע", ומסיק המהר"ל בביאור דברי רבא: "זמה שאמר והייתם קדושים שיקדש עצמו במותר לו, וזה כמה דברים שלא גזרו חכמים והם פרישות של קדושה וע"ז אמרה התורה שיקדש עצמו בפרישות ובקדושה יתירה".

וצ"ב ביאור רב בדברי רש"י. וביאר רבי צדוק הכהן בספר ישראל קדושים (אות טז) כך, "דנהי דאחר שגזרו חכמים, שוב הוא עלינו ככל איסורין דהעובר נקרא רשע, מ"מ האיסור מצד עצמו, מצד תחילת תקנת חכמים שהיה עדיין היתר וחכמים באו לאסרו, שהם כיוונו בזה לגדור ולקדש במותר כדי להוסיף קדושה בלבבות בני ישראל, יש לקראו איסור קדושה, שעל כן אסרוהו כדי להוסיף קדושה במותר", וכבר רמז לזה מהר"ל לעיל. כלומר, תחילת התקנה היא קדושה, אע"פ שמכאן ואילך התקנה מוכרחת.

ורבי צדוק מוסיף שדבר זה ניתן להאמר לא רק על איסורים דרבנן אלא גם על איסורים דאורייתא, וביאר זאת ביחס

דף יט, א

קידושין דעלמא מרעתה

הגמ' דנה במחלוקת התנאים האם מאמר ביבמתו צריך להיות מדעתה של היבמה כמו קידושין דעלמא שהיא מדעתה, או אפילו בעל כרחה כמו יבום. רש"י מביא שהמקור לכך שקידושין בעלמא צריכים להיות מדעתה של האשה היא מהפסוק: "והלכה והיתה לאיש אחר, מדעתה משמע". והקשה רבי יוסף ענגיל בספרו ציונים לתורה (כלל לט), מדוע רש"י נוקק להביא פסוק, הרי גם ללא מקור מפורש לענין זה, פשיטא שלא ניתן לעשות שום קנין בעולם ללא דעת המקנה, א"כ בוודאי שאשה לא תקנה את עצמה לבעלה ללא דעתה?

ומוסיף שאלה נוספת. הנה אשה פטורה ממ"ע שהזמן גרמא, וביארו הראשונים שכיון שאשה משועבדת לבעלה, פטרתה התורה ממצוות התלויות בזמן. וקשה דהתינח אשה נשואה, אבל אשה פנויה וכי למה שתפטור. וביארו הראשונים דכיון שאשה נשואה פטורה א"כ כל אשה פטורה גם כן. והדברים סתומים, דמפני שנשואה פטורה מדוע שאינה נשואה תפטור?

וביאר הגר"ע שהאשה הראשונה בעולם - חוה, נבראה כדי להשלים את החסרון של אדם הראשון "לא טוב היות האדם לבדו", נמצינו למדים דחלוקה יצירת האיש מיצירת האשה: האיש נוצר כדבר עצמי, אלא שמ"מ "לא טוב היות האדם לבדו". משא"כ האשה נבראה מלכתחילה בתורת 'עזר כנגדו', דהיינו רק עבור החיבור עם האיש, וממילא א"כ שכל הוייתה של האשה היא רק לחיבור עם האיש, ומצד עצמה אין לה הויה כלל. ומובן אפוא שתפטור ממ"ע שהזמן ג, לא מבעיא אם היא נשואה, אלא גם אם היא פנויה הרי כל עניינה ותכליתה היא להיות ראויה ומיועדת אל החיבור והנישואין.

ובדרך זו מתורצים דברי רש"י, דכיון שכל עניינה של האשה הוא לחיבור עם האיש, על כן היתה הוא אמינא שיהיה ניתן לקנות אשה גם ללא דעתה.

אלא מתבאר מדברי רבותינו שלמה הוא הגילוי הגדול של המלך בישראל, המלך הגדול ביותר שהיה לעם ישראל מאז ומעולם ועד ביאת גואל צדק.

הקב"ה מתגלה כמלך בעליונים, שם יש גילוי ברור של מלכות ה', אבל כאן בעולם הקב"ה נסתר. יש כאן העלמה של גילוי הקב"ה. זה עבודת המלכות לגלות מלכות ה' בתחתונים. המלך מגלה את מה שלא מתגלה על פני שנטח אלא הוא הרובד העמוק יותר ממה שמתגלה לעין.

בגר"א (ליקוטי הגר"א דף קיט) כתוב ששלמה המלך הוא דור ט"ו מתחילת המלכות, כלומר מיהודה, כדוגמת הלבנה שביום הט"ו היא מגיעה לשיא הארתה. כך מלכי ישראל נמשלו ללבנה כי הוא משקף את אורו של הקב"ה בתוך העולם, ומי שמגלה את בחינת הארת הלבנה, מידת המלכות, בעוצמה הגדולה ביותר היה שלמה המלך.

רבי צדוק הכהן (דובר צדק אחרי-מות אות ד') מוסיף שזה הטעם לכך ששלמה עסק בכל החכמות שבעולם, כי הוא בא לחבר את כל הדברים הרחוקים אל הקדושה, ולגלות את בחינת תושב"ע שנמצא בעולם, את בחינת הרובד העמוק יותר שיש בכל דבר ודבר בעולם, היאך הוא מביא לכבוד ה' בעולם.

נמצא ששלמה המלך עיקר ענינו הוא גילוי כבוד שמים בעולם, כלומר שהוא בחינת תורה שבע"פ, גילוי דברי אלוקים חיים מתחת לפני השטח, וע"כ ולו יאה להיות זה שאינן חקור. הוא עשה אזנים לתורה, כלומר גילה את התושב"ע פ שהיא הגילוי העמוק יותר של התורה.

יבמות דף כב, ב

כח התשובה

למדים אנו בסוגייתנו שממזר חייב בכבוד אביו וחייב על מכתו. והגמ' מקשה הרי אדם שהוליד ממזר הוא רשע, ומדוע יתחייב הבן על מכתו, והרי נשיא בעמך לא תאור - בעושה מעשה עמך. ומתצינן שעשה תשובה. ושוב הקשו על כך שהרי "איזהו מעוות לא יוכל לתקון, זה הבא על הערוזה והוליד ממנה ממזר", ותירצו לבסוף: "השתא מיהא עושה מעשה עמך הוא". ופירש רש"י: "הואיל ושב, עושה מעשה עמך הוא, ונהי נמי דעונו גלוי ונזכר כל זמן שממזר קיים, מיהו מתשובה ואילך בכלל עושה מעשה עמך הוא".

בפירוש 'הבונה' על העין יעקב, כתב שרואים כאן את גודל כח התשובה "כי אין להתייאש מרחמי ה' כי עצמו מאד" שאפילו בדבר שאי אפשר לתקן כ"כ מ"מ הועילה לו תשובתו במידה מסויימת שהרי נחשב כעושה מעשה עמך.

ולבאר קצת יותר בעומק, יש לצרף מה שמבו' בספה"ק מה

למחלוקת רש"י ורמב"ן בתחילת פרשת קדושים על מה שנאמר "קדושים תהיו", דרש"י פירש פרושים תהיו מן העריות ומן העבירה, כלומר שלא יעברו באיסורי עריות, ואילו הרמב"ן לומד שקדושים תהיו הוא להוסיף קדושה מעבר לאיסורי התורה - קדש עצמך במותר לך (והוא דומה מאד למחלוקת כאן). ורש"י אזיל לשיטתו, דהרי כאן רש"י מסביר בדעת רבא ד"קדש עצמך במותר לך" קאי על איסורים דרבנן, הרי ששייך לומר לשון "במותר לך" ביחס לאיסורים דרבנן משום שאנו מתייחסים לשלב קודם האיסור וכמו שביאר רבי צדוק. וכך גם בההיא ד"קדושים תהיו", שמצד אחד מדובר בעריות שאסורות מעיקר הדין, ומאידך שייך לומר על כך "קדש עצמך", ומשום שמצדו של הקב"ה כביכול, שציוה עלינו את העריות, יסוד הדבר הוא מחמת קדושה. כמובן שמהיום והלאה מי שאינו שומע לזה הוא נקרא רשע, אבל מצד הציווי של הקב"ה זה נקרא קדושה. והרמב"ן ס"ל כשיטת המהר"ל הנ"ל, דקדש עצמך שייך רק על קדושה מעבר למה שנצטוונו.

דף כא, א

אזניים לתורה

לשון הגמ': "רמזו לשניות מן התורה... רב יהודה אמר, מהכא, ואזן וחקר תקן משלים הרבה, ואמר עולא א"ר אלעזר, קודם שבא שלמה, היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים, עד שבא שלמה ועשה לה אזנים".

המהרש"א מבאר שהדיוק מהפסוק, דבכל מקום לשון 'האזנה' היא ששומע מאחר, אבל כאן שנאמר "איזן וחקר תיקן", משמע שהוא בעצמו איזן בלי לשמוע ממישהו אחר, ועל כן דרשוהו מלשון שעשה אוזן לכלי.

אבל בבן יהודע מבואר שאין הכי נמי, ה'אזן' הוא האזנה ממש, "כי תורה שבעל פה תתייחס לאזנים, כי דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרה בכתב, ותורה שבכתב תתייחס לעין, דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם ע"פ... וכאשר תיקן שלמה שניות ועירובין ונט"י, נתחזקה תורה שבע"פ המתתיחסת לאזניים, לכך אמר ועשה לה אזנים, שחיוק האזנים שהיא תושב"ע פ". ומוסיף הבן יהודע דזהו ביאור הפסוק (משלי כ, יב): "אוזן שומעת ועין רואה ה' עשה גם שניהם", דקאי על תורה שבכתב ותורה שבע"פ.

העולה מן הדברים, שהתורה שבכתב היא הרובד הנגלה לעין, והתורה שבע"פ היא מה שמתגלה רק ע"י האזנה למשהו עמוק המצוי מתחת לפני השטח.

ולמה דוקא שלמה המלך הוא זה שעשה זאת?

וביאר שם גם שכאשר אדם עובר עבירה, פוגם באותו חלק של האדם שקשור למצוה הזו. האיבר הרוחני נפגע. כך הוא בכל האיברים, אבל מיוחד הדבר כאשר אדם עושה עבירה באותו אבר שנושא את אות ברית קודש, שזה החיבור של עם ישראל להקב"ה, שאז לא רק שהאבר נפגם אלא מה שהאבר נושא עליו - האות ברית קודש, גם הוא נפגם. פירושו ששיש פגם ביהדות של אותו אדם לפחות לפי שעה.

וזה ביאור הגמ' בעירובין (יט, א) שאת כל החוטאים אברהם אבינו מעלה מהגיהנם חוץ מבעל ארמית דלא מבשקר ליה (-שלא מכיר אותו. ולשון רש"י: איננו מכירו שהוא יהודי דמשכה ערלתו ודומה לו כמי שאינו נימול), והיינו שכשאדם חוטא בחטאים אחרים, אע"פ שחטא ישראל הוא. אך מי שפוגם באותו איבר הברית, ונמצא ברשות אחרים ובעל ארמית, ממילא חסר לו משהו בעצם היהדות. על כן אברהם לא מציל אותו, כי אברהם מחפש את מי שיש לו ברית קודש, אבל הבעל ארמית הוא 'שטיקל' לא יהודי. [אין הכוונה שהוא לגמרי כגוי, אבל הפירוש הוא שבאותו מעשה הוא לא יהודי, וכלפי המעשה הזה אברהם לא יכול להצילו, כי במעשה הזה הוא מנותק מאברהם.]

והנה היחס בין אב לבנו הוא בזמן ההריון, שהרי אחרי כן העובר כבר נמצא אצל האמא, וכלשון רש"י במגילה על דברי הגמ': "כי אין לה אב ואם, ובמות אביה ואמה למה לי? אמר רב אחא עיברתה מת אביה ילדתה מתה אמה", וביאר רש"י: "נמצא שלא היה לה אב משעה שנראה להקרות אב", שמן שהאדם נהיה אב הוא בזמן ההריון.

ונמצא כאשר יש אדם שהוא בעל ארמית הרי הוא משתייך אל הבן בדיוק באותה נקודה ששם הוא מוגדר כמו "לא יהודי", שהרי אז פוגם הוא באות ברית קודש, ונמצא אפוא שאין לאותו בן מהיכן לשאוב את יהדותו, דהאם גויה ממש, והאב נחשב כגוי באותו זמן, ועל כן הבן גוי.

מה שאין כן אם האב הוא גוי והאם יהודיה, אף שאפשר שגם האם בשעת הזיקה אל הגוי מאבדת את גדר יהדותה, אבל מ"מ במשך תשעה ירחי לידה האם קשורה לעובר, שנושאת אותו ויולדת אותו, על כן נחשב הוא בן מצד זה. וא"כ עכ"פ יש לו יחס ליהדות מצד אמו עכ"פ. עד כאן ביאורו הנפלא של מו"ר הגרמ"ש זצ"ל.

הביאור בתשובה, איך יכול לתקן למפרע מה שעשה. בעל התניא בליקוטי תורה (ר"ה דרוש א) מבאר שהכוח של תשובה להפוך זדונות לזכויות, ביאור הדבר הוא שכאשר אדם עושה תשובה אמיתית, וע"י תשובה מעומקא דלבא בחרטה ועקירת הרצון במסירת הנפש ממש, הרי מתגלה למפרע שהעבירה הביאה אותו להתקרב להקב"ה. וממילא הקב"ה מתקן את כל מה שעשה האדם בעבר, ודבר זה בא מלמעלה מסדר ההשתלשלות, והוא מפני כי עכשיו נעשה מכך טוב.

לפי משנת האיזביצ'ר ותלמידו רבי צדוק הכהן, מתבאר שכל דבר רע בעולם הוא טוב בתוכו, ולכסוף יתגלה שהביא כבוד שמים. וזה יכול להתגלות אם עשה תשובה שאז ע"י הסרת הרע, מתראה כיצד הרע הזה בעצם הוא טוב.

אולם יסוד זה זה יכול להתגלות בעולם שלנו רק עד כמה שלא נותר משהו ממשי מן העבר, אז יש כח לבא ולתקן את העבר. אבל כשאדם עשה דבר רע שקיים כאן בעולם, וכגון שהוליד ממזר, בזה לא ניתן לתקן את הדבר בעוה"ז (ולשון התניא פ"ו: שאז גם אם יעשה תשובה גדולה כל כך אי אפשר לו להעלות החיות לקדושה, מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף בשר ודם).

אמנם לעתיד לבא יתגלה שאפילו הדברים האלה יתקנו, ויתגלו כטוב (וכפי שהאבנו לעיל על דף יז. שזהו סוד עתידיים ממזרים ליטרה). אולם בעוה"ז כשיש דבר גשמי לפנינו, את זה לא שייך לתקן למפרע כי א"א לבטל מה שיש עתה לפנינו. על כן נקרא הדבר "מעוות לא יוכל לתקון", שסו"ס בעולם הזה א"א לעקור המעשה. אולם גם זה הוא רק לענין שאין עקירה למפרע, אולם לענין מכאן ולהבא, גם בהוליד ממזר יכול לשוב בתשובה, ולהחשב "עושה מעשה עמך" (ועיין כעין זה בקובץ הערות סי' כא אות כד).

דף כנא

בן הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנה

מובא בסוגייתנו הכלל הגדול שגוי הבא על בת ישראל הוולד ישראל, וישראל שבא על הגויה הוולד גוי. הווי אומר שהולכים אחר האם בענין היהדות.

מה הביאור בדבר זה? מה עומק הדבר?

שמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל ביאור נפלא. דהנה ידוע שמצוות התורה הם כנגד אברי גידי האדם.

וכמו שהובא בנפש החיים (ד, כט): "וכן ידוע בזוהר, שהתרי"ג מצוות הם מכוונים נגד התרי"ג איברים וגידים שבאדם, ובעשות האדם אחת ממצוות ה' כראוי, מתקדש על ידה אותו האבר המכוון נגדה, ומחיה אותו".

מאמר פסח

שבת הגדול – יום הכיפורים דניסן

הבכורות מלחמה והרגו מהם הרבה הדא הוא דכתיב למכה מצרים בבכוריהם עכ"ל ורבינו כתב הנס בענין אחר וכן כתב בכל בו סימן מ"ז וכן כתב שבלי הלקט".

פירוש שטעם הנס הנוסף הוא בזה שבימים אלה היה מלחמה גדולה בין בכורות מצרים לשאר העם והיה כאן נס גדול שנהרגו הרבה מהם, וגם כאן צריך ביאור מהו העניין בנס זה שגשעה בימים אלה, והרי בליל ט"ו כל בכורי מצרים יהרגו, ומה טעם בתוספת זו? ועוד הקשה הבית יוסף וז"ל: "ואם תאמר לפי טעם זה הוה ליה למיקרי לכולהו יומי דמעשור לחודש עד ערב הפסח ימים גדולים דבכולם נעשה הנס ויש לומר שעיקר הנס היה בהתחלתה שאז היה עיקר קהיון שיני המצריים אבל אחר שעבר היום הראשון כיון דדשו דשו", פירוש שלפי ב' הטעמים הנ"ל כל החמשה ימים הם נסים ומ"מ מתייחסים רק ליום הראשון של הנס. וכל זה אומר דרשני.

ב.

מחלוקת ר"א ורבי יהושע אי בתשרי נברא העולם אי בניסן נברא העולם וביאור אלו ואלו דא"ח

הגמ' בר"ה (י:): מביאה מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע אי בתשרי נברא העולם אי בניסן נברא העולם. וכתב תוס' (שם כז. ד"ה כמאן) "אומר ר"ת דאלו ואלו דברי אלקים חיים ואיכא למימר דבתשרי עלה במחשבה לבראות ולא נברא עד ניסן", ובפשוטו כוונתם שרק עלה במחשבה לבראות את העולם בתשרי אבל למעשה לא נברא עד ניסן. ובדרך זה הרחיב בכתבי האר"י במקומות הרבה (עי' שער הכוונות דרושי ר"ה דרוש א') עפ"י סוד שישנם ב' בחינות במציאות אחת השייכת למחשבה ואחת השייכת למעשה. והדברים עמוקים מאד, ולמעשה קשה לתפוס לדידנו שמונים מתשרי דזה דבר שהיה רק במחשבה.

אמנם הגר"א בספר יצירה ביאר להפך, וז"ל (פ"א מ"א אופן ג'): "וכן בשנה התחלתו העיקרי מתשרי שהוא רויה כמ"ש לקמן והוא רוח השנה. וחום מניסן הוא נשמה כמ"ש לקמן הכל. וזה מחלוקת רבי אליעזר ור"י ואלו דברי א"ת, רק שבריאת העולם מניסן הוא נעלם, כי ידוע שבריאת האדם בתשרי כמ"ש זה היום תחלת מעשיך, רק שאנו מונין בהר"ד לשנת תהו בשביל ה' ימים שקדם לאדם כידוע, אבל עיקר המנין משנת יצירה ומתשרי מנין השנים כמ"ש למבול כר"א. אבל לתקופה כר"י שבתחילת ליל ד' מנין התקופה והוא ניסן שנת תהו וכן החום הוא רק במחשבה", פירוש שבריאת העולם בניסן הוא במחשבה, ולמעשה נברא בתשרי.

ועיין בדברי רבי יצחק אייזק חבר בהגדה של פסח הנקרא יד מצרים (ד"ה יכול מר"ח) שכתב שבריאת האדם בתשרי הוא בריאת אדם הראשון, ובריאת האדם בניסן הוא בריאת עם ישראל שנולדו בר"ת ניסן - החדש הזה לכם ראש חדשים. ואע"פ שביאר

א.

שבת הגדול נקרא ע"ש הנס שנעשה בו

איתא בטור: "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מצרים מקחו בעשור וכו' ונמצא ש"י בחדש היה שבת ולקחו להם כל אחד מה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו ושאלום המצריים למה זה לכם והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול". וקשה, דהרבה ניסים נעשו לישראל, ומדוע נתייחד נס זה דוקא ליקרא "הגדול"?

ועוד הקשו הגו"כ דלפי טעם הטור היה צריך שיהיה הנס נחגג ביום י' בניסן ולא בשבת, ומדוע נקבע שבת להיות יום הנס? ועי' בב"ח שיישב וז"ל: "מה שתמהים העולם דאמאי יחסוהו לנס אל השבת ולא ליום העשירי בחודש כבר נאמרו בו דברים הרבה ואני קיבלתי (משם ר' משה חריף) דהטעם הוא לפי שבעשור לחודש עלו מן הירדן ואם היו מייחסין הנס ליום העשירי והיו קוראין יום העשירי יום גדול היו טועים לומר שעל שם הנס שעלו מן הירדן נקרא גדול ולכך יחסו הדבר אל השבת לפי שידוע היה שעלייתם מן הירדן לא היתה בשבת", והדברים עדיין צריכים עיון.

לקחת השנה בי' ניסן

עוד צריך ביאור מה עניין נס זה שהיו צריכים ישראל ליקח השנה בעשירי לניסן? והנה רש"י בחומש ביאר דבר זה וז"ל (שמות יב, ו): "ומפני מה הקדים לקחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא צוה כן בפסח דורות? ה"י ר' מתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו שנא' ואת ערום ועריה ונתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה שנא' מתבוססת בדמך בשני דמים ואומר גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו ושהיו שטופים באילילים אמר להם משכו וקחו לכם משכו ידיכם מאילילים וקחו לכם צאן של מצוה", ביאור דמשכו וקחו לכם צאן היה כדי שייסירו עצמם מאילילים, ועדיין קשה דמדוע היה צורך בנס גדול זה רק כדי להסיר את הע"ז שהיה בכלל ישראל, ולא היה סגי בדבר אחר.

הנס של מכה מצרים בבכוריהם

והנה, הבית יוסף שם הביא ביאור נוסף וז"ל: "לפי שנעשה בו נס כדאיתא במדרש כשלקחו פסחיהם באותה שעה נתקבצו בכורות של מצרים אצל ישראל ושאלום למה היו עושים כך אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרוג בכורי מצרים הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רצו ועשו

ההשפעה של יום הכיפורים שאין בו חטא.

וכן הוא ג"כ בניסן, עשרה ימים ראשונים הם בניין האדם דכלל ישראל. יום העשירי הוא יום ההשפעה של כל הבכח שיש לאדם דניסן במשך השנה, ואח"כ באים ד' ימים המובילים מהבכח הגבוה הזה עד שיורדים למטה לעולם הזה בט"ו בו. וכן ביאר הקדושת לוי וכן הוא בלשם (דע"ה ח"ב דרוש ה' ענף ב' סימן י"א).

ד.

י' ניסן תחילת יציאת מצרים

ובזה משובים קושיותינו, שבעשירי לחודש מתחיל יציאת מצרים, ולכן אז או נוטלים את השה, שביאר רש"י שבזה מתחילים לפרוש מע"ז, פירוש שמתחילים לצאת ממצרים, או שבכורי מצרים מתחילים למות שיציאת מצרים היא ע"י מכת בכורות. ודבר זה נמשך חמשה ימים, משום שהמהלך המתחיל ב"י בחודש אינו מסתיים עד י"ד בו שזהו המהלך של הבכח הגדול עד שיורד לפועל. ולכן עיקר הנס הוא י' אפילו שנמשך עד פסח, משום שעיקר ההשפעה הוא ב"י בחודש.

שבת הגדול הוא יום הכיפורים דחודש ניסן

ובזה מתבאר עניין שבת הגדול, שהוא המקביל ליום הכיפורים דחודש תשרי בחודש ניסן, והוא עיקר הבכח של כלל ישראל שמשם באה ההשפעה מלמעלה להביא לבפועל שבא ביציאת מצרים. אלא שהחילוק אחד הוא, דבתשרי עיקר ההשפעה באה ע"י האדם - התערותא דלתתא, והוא שמקדש את השמנים מביא לידי יוה"כ מתי שסופר י' ימים. אבל בניסן שהוא התערותא דלעילא שם ההשפעה באה מלמעלה וכל קדושה שבאה שלא ע"י האדם שייכת לשבת שקביעא וקיימא, שכביכול זהו דריסת רגל לקדושה של מלעה בעולם הזה.

ולכן מזמן יציאת מצרים ואילך שבת הגדול אינו נופל בימי השבוע אלא בשבת קודש, שרק שם יש שייכות לשבת שבתון של יום הכיפורים. וזה הטעם שנקרא "שבת הגדול", שזהו השבת השייכת לבחינת יום הכיפורים שיש בה גדולה שאין בשבתות האחרים.

וכן ביאר הלשם שם, וז"ל: "הרי נמצא לפי זה כי השבת הגדול של אז היה אז בסוד יוה"כ ולכן נקרא שבת הגדול משום שהוא היה השורש להיום הקדוש דיום הכיפורים (הגהה: והעיקר הוא כי אז נתגלה אור הבינה עצמה כנז' משא"כ ככל השבתות הוא הגילוי דהמלכות שהיא ה' זעירא אבל הבינה היא ה' רבתא לכך נקרא הוא שבת הגדול)".

ואולי זה הטעם שמצינו שעיקר הדרשות שנתנו הרבים במשך הדורות הם שבת שובה ושבת הגדול, ולפי זה שניהם הם שייכים לעניין יום הכיפורים, זה ביום הכיפורים דתשרי וזה ביום הכיפורים דניסן.

דבר זה לשיטת האר"י, מ"מ דבר זה מתבאר באר היטב לשיטת הגר"א, דצורת אדם שעלה במחשבה, היא הצורה של עם ישראל שלא יצאה לפועל עד ניסן, והאדם שנברא למעשה הוא אדם הראשון, שהוא שלא כפי המחשבה הראשונה.

החילוק שבין תשרי וניסן - התערותא דלעילא כנגד אתע' רותא דלתתא

ומ"מ נמצא שביראת האדם היא בב' זמנים, תשרי השייך לאדם הראשון, וניסן השייך לבריאת עם ישראל. ויש חילוק גדול בין ב' בריאות אלה, דאדם הראשון היה צריך לזכות ע"י מעשיו דמייד בתחילת בריאתו נצטווה מצווה אחת והיא היתה נסיונו, וכשלא עמד בנסיון זה מייד עמד בדין ונענש, וכלשון המדרש שעמד בדין ויצא בדימוס.

אבל כלל ישראל זכו שלא ע"י מעשיהם, וכמבואר בדברי רבותינו (ע"י בעל התניא בספר תורה אור בענייני פסח) שעם ישראל לא היו ראויים לצאת ממצרים, וכדברי המלאכים על ים סוף שאמור הללו עובדי ע"ז והללו, אבל מ"מ היה התערותא רחמים עליהם שאפילו שלא היו במדרגה לזכות בזה מ"מ קיבלו הדבר במתנה (והוא ע"מ שיזכו בזה לאחר מ"ט ימי העומר, כדביארנו במקומות אחרים). ודבר זה היה בהתערותא דלעילא, שהגיע מלמעלה שלא ע"י מעשי התחתונים, וכדהבאנו בשם הלשם שזה טעם החיפזון בליל יציאת מצרים שהיה למעלה למעלה ממעשיהם. מה שא"כ תשרי שתלוי במעשי התחתונים ובעי התערותא דלתתא.

ג.

מהלך חודש ניסן מקביל למהלך חודש תשרי, ביאור הימים שבין י' לט"ו

נמצא דתשרי וניסן שניהם מקבילים אחד לשני ושניהם עוסקים בבריאת האדם, אלא שזה בבריאת אדם הראשון וזה בבריאת עם ישראל. ולפי זה, מתבאר בדברי רבותינו, מהלך החודש של תשרי וניסן מקבילים זה לזה לגמרי. והוא, דבתשרי ר"ח הוא יום הדין, והוא יום בריאת האדם בכל שנה מחדש. ובעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ הוא זמן בניין האדם להביאו לשלמות שיזכה בדין. וביום העשירי באה השפעת רחמים עצומים מלמעלה שנותן לאדם מקור חיות לכל השנה כולה.

ואח"כ ישנם ארבע ימים עד סוכות, והוא דסוכות הוא ההוצאה לפועל את כל הבכח שלניתן ביוה"כ, שבסוכות שמחים שמחת בעלי תשובה הצילא דהימנותא ועם כלי זינו של מלך כלומר דידן נצח. אלא שכדי להגיע מיום הכיפורים ועד סוכות ישנם ד' ימים נוספים המובילים מיוה"כ עד סוכות, ועניינם הוא שהם שייכים ליוה"כ וממשיכים אותו כדי לחברו לסוכות, וכביכול כדי להביא מההשפעה העליונה שניתנת ביוה"כ ולהורידו לעולם הזה, צריך ד' ימים אלו.

וכן הוא מה שאמרו חז"ל שבט"ו תשרי ראשון הוא לחשבון עוונות (תנחומא אמור פכ"ב), שעד אותו יום עדיין ממשיכה

חג החרות הפסח והמצות ולבו הגדול של הגר"ח קנייבסקי זצ"ל

חג הפסח הוא חג החרות וחג המצות.

מתורתו של מהר"ל למדנו שהמצה מבטאת את החרות. כיצד "לחם עוני" מבטא חרות?

המשנה באבות אומרת: "והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות, אל תקרא חרות אלא חרות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".

כיצד המילה חרות בקמץ מלמדת על חרות בצירה?

כששרפו את רבי חנינא בן תרדיון וספר תורה עמו, אמר שהוא רואה גווילים נשרפים ואותיות פורחות באויר. כלומר, הם מסוגלים לשרוף את החומר של הספר אך לא את רוחו, את התוכן שבו. וכונתו הייתה גם על עצמו ולא רק על ספר התורה הנשרף עמו. האויב, אמר רבי חנינא בן תרדיון, יכול לשרוף את החומה, את הגוף, אף לא את הצורה, לא את הרוח.

אדם נמשל אפוא לכתב. כל כתב מורכב מחומר וצורה.

ישנם שלשה סוגי כתב. הכתב הרגיל בדיו על גבי נייר וכד'. בכתב כזה החומר, קרי: הדיו, יוצר את הצורה ומכתיב את כיוון התפשטותה. הצורה משועבדת אפוא לחומר. אנלוגי לאותם המוני בני אדם שהגוף משעבד את הרוח והנשמה לצרכיו.

הכתב שבלוחות היה חרות והייתה זו חריתה מעבר לעבר - כתב מפולש. בכתב מפולש כשאדם קורא את הכתוב אינו קורא את החומר, במקרה זה האבן, אלא את הצורה המופשטת העומדת בתוך החומר הוא קורא את החור... ותפקיד האבן בכתב כזה הוא להקיף את צורת האות ולאפשר לקורא להבחין בה. משל לאותם אנשים שהחומר אינו משעבד את הרוח אלא מסייע לרוח לפעול כאן בעולם.

יש סוג שלישי של כתב. בכתב מפולש האותיות ס' וס' יוצרות בעיה כי בתוך צורת האות החרותה באבן צריכה להתיצב אבן כדי שצורת הס' או הם' תיווצר אך לאבנים אלו אין אחיזה בגוף הלוחות, כיצד נוצרו אותיות אלו? אמרו חז"ל שס' וס' שבלוחות בנס היו עומדים. מה המשמעות של נס זה? וכי צריכים להראות לעם המאמין שהקב"ה מחזיק את כל העולם על בלימה שהוא יכול להחזיק אבן קטנה בתוך אות כזו או אחרת?

אלא שהכתב הרגיל מבטא את אלה שהחומר משעבד את הצורה והוא הנראה לעין. והכתב שבלוחות מבטא את אלה שהחומר מסייע לצורה להתבטא. ואילו הס' וס' מבטאות את אלה שהחומר נישא על כתפי הצורה כמו שהאבן הפנימית שבאותיות אלו עומדת על צורת האות.

זהו שאמרו "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה", התורה נקראת סם - סם חיים ומי שעוסק בה, הרוח היא הדומיננטית אצלו, והגוף נישא על כתפיה, בבחינת "ארון נושא את נושאי".

אמור מעתה. כיון שהאדם מורכב משני כוחות סותרים, גוף ונשמה וכל אחד מושך לכיוונו, הרי אחד מהם משועבד לשני ולכן רק "למתים חופשי" רק כשהגוף והנשמה נפרדים אין יותר שעבוד. בחיי האדם כאן

בעולם, אחד מהשנים משועבד לשני ולכן לא מדברים על חופש אלא על חרות. מיהו בן החורין? מה הם החורים שהאדם המשוחרר הוא בנם? הוה אומר החורים שבלוחות שמבטאים כיצד הרוח משעבדת את החומר לצרכיה ולא להפך ואז האדם, ככל שהדבר נוגע לעצמותו האמיתית, קרי: לנשמתו, חש משוחרר.

כיון שבפסח יצאו מעבדות מצרים והשעבוד לחומר והיו בדרכם אל הר סיני הרי יצאו לחרות להיות בני חורין.

יציאה זו לחרות מהשעבוד לחומר באה לידי ביטוי בפסיחה שפסח ה' על בתי בני ישראל ובכך הראה לכולם ש"בני בכורי ישראל" לפיכך מלבד היות החג חג החרות הוא גם חג הפסח...

וגם "חג המצות". כי המצה המורכבת מקמח ומים מקבילה לאדם. קמח הדגן מבטא את הדעת כמו שנאמר "עץ הדעת חיטה היה" ונאמר שאין התינוק מקבל דעת לקרוא אבא ואמא עד שטועם טעם דגן. ומים כיזוע מבטאים חומה, דגן ומים הם חומר ורוח. תפקיד המים כתפקיד החומר באדם מה החומר באדם אמור לאפשר לנשמה לפעול כאן בעולם, כך המים תפקידם לאפשר לטעום טעם דגן. אלא שבלחם חמץ המים לא מצטמצמים בתפקידם והם משנים את טעם הדגן ומשתלטים עליו. ואילו במצה המים מצטמצמים בתפקידם וכשאוכלים את המצה אוכלים טעם דגן ולכן, אומר מהר"ל, מצה מכונה "לחם עוני", כי העשיר מתבלבל ומזהה עצמו עם הרכוש החומרי שברשתו ואילו העני אין לו אלא גופו ונשמתו והוא יותר קרוב ל"אני". חג הפסח שהוא חג החרות שמשמעותה שלטון הרוח על החומר הוא גם חג המצות שמבטאות את שלטון הדגן (- הרוח) על המים (החומר).

כל זה התחיל בפסיחה שפסח ה' על בתי בני ישראל בנוגפו את מצרים ומכאן - חג הפסח. ובאמת בקרבן הפסח אסור שיגע מים כלל "לא תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים" והגמרא אומרת שאפילו השיפוד עליו תולים את הפסח כשצולים אותו חייב להיות יבש לחלוטין ולכן לוקחים שיפוד של רימון.

מכל זוית ראה שמתבוננים בענייני החג רואים שהכל מוביל למסקנה שיש להשתחרר מהאחיזה של החומר, ולהשליט עליו את הרוח.

כשמנסים להשיג מקצת דרכיו של רבנו הגדול ר' חיים קנייבסקי זצ"ל. ניתן להבין מעט לאור הדברים שנאמרו.

במשלי פרק ג פס' ג' נאמר אודות הדרך ללמוד תורה "כתבם על לוח לבך". המקום הנוסף בו כתבו בכתב על אבן היה בכתבת הלוחות. ויבוא זה וילמד על זה. כמו שעשרת הדברות לא נכתבו בחומר על האבן אלא נחרתו על האבן והפכו להיות לחלק אינטגרלי מהלוחות עצמם כך צריך לחקוק את התורה על לוח הלב. שהתורה והאדם הלומדה יהיו לאחד. שהתורה תהפוך לחלק מעצמותו.

ראינו זאת אצל ר' חיים זצ"ל. כולם עומדים בתדהמה נוכח הזכרון המפליא שהתגלה כל אימת שמדובר היה בתורה. זכרון כזה נובע מהיות התורה חקוקה על הלב, חלק בלתי נפרד ממהותו והרי אדם לא שוכח את עצמותו. גם מי שלא מצליח לזכור מאומה את עצם היותו אינו יכול לשכוח, המושג שכחה לא רלונטי כשמדובר על עצם היותו. כמו שאומר רבי אברהם אחי הגר"א בספרו מעלות התורה: "תלמידי חכמים כיון שפורשים מן התורה מיד מתים, וזה שנאמר השמר לך פן תשכח כו' (דברים ח יא), האם אפשר להעלות על הלב, שישכח האדם שהוא חי, וינעוץ סכין בבטנו או בלבו",

כמו שהכתב בלוחות היה חרות על הלוחות, כך ר' חיים חקק את התורה על לוח לבו.

אדם כזה הוא מבני החורין האמתיים ועליו אמר המשורר "עבדי הזמן עבדי עבדים הם עבד ה' הוא לבד חופשי" (ריה"ל),

לגיליון מורחב
יש לשלוח בקשה ל-
amikta@amikta.co.il

שמעתא עמיקתא

גיליון ת"ח | פרשת תזריע - החדש | תשפ"ב | קהילת הניכוי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תשפ"ב

הלכות מצויות לפסח

משיעורי הר"ח"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

הכשרת המטבח

א. הכשרת השיש

א' מנהג בני אשכנז: להכשיר השיש שבמטבח על ידי עירוי ורתחין על אבן מלובנת. וינגב השיש תחלה כדי שלא יצטננו המים הרותחין ששופך. (מ"ב ספי תנא ס"ק טו). וי"א שיערוי מקומקום חשמלי שבזמנו מועיל לעיני זה כעירוי על אבן מלובנת, כי הברזל המלובן מונח בתוכו, וממילא אף כשהוא מנותק מהחשמל. כל זמן שגוף החימום רותח. וכן שמענו מהגר"י ג"ס שליט"א. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גיליון ת"ט. ונהגו לכסותו לאחר ההכשר. (הגרשו"א זצ"ל הלכ"ש פ"ג אות ט והנה י"ח). ובמקום שלא ניתן להכשיר השיש על ידי מים רותחים (עי' בסמוך בסוגי השיש), יש להמתין מעת לעת משימוש האחרון בחמים, ולאחר מכן יש לנקות היטב ולכסותו כיסוי עבה. (ועי' להלן האם מותר לערות מכלי פסח לכלי חמץ ע"מ להכשירם).

ב' מנהג בני ספרד: מעיקר הדין די לשיש בנקיון יסודי בלבד. ומי"מ נוהגים להכשיר השיש על ידי עירוי מים רותחים מכלי ראשון. ואם חושש שהשיש יתקלקל יש להמתין מעת לעת משימוש האחרון בחמים, ולאחר מכן יש לנקותו היטב ולכסותו כיסוי עבה. (אור לציון (ח"ג פ"י אות יא) והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גיליון ת"ט).

ב. סוגי שישי

גרניט: מורכב מאבן גרניט. (הוא הנפוץ ביותר בזמנינו). ועי"פ השוואה סובל עד כ-300 מעלות חום. ועל כן יש זה ניתן להגעילו ע"י עירוי רותחים. והמכשיר ע"י אבן מלובנת עליו להזהר שחומה לא יהיה גבוה יותר מהחום הנ"ל. ונ"ל האבן תהיה תמה בחום גבוה יותר מחום המים (דהיינו קצת יותר ממאה מעלות). וכי"כ בספר הגעלת כלים (פ"א הגה ל ע"מ רסג).

קיסר (עשוי מקוורץ ונקרא אבן קיסר): אע"פ שברדך כלל היצרנים אינם מקבלים אחריות על עירוי חמים, מי"מ לפי ניסיונות שנעשו ע"י צירים, השיש עמד בעירוי של מים רותחים. ולפי"ו ניתן להכשירו ע"י עירוי מ"מ (ויש לכסותו לאחר מכן כני"ל). ומי"מ יש לערות מים שפונים על כל השיש לפני עירוי הרתחים לזמן קצר (וינגב השיש לפני עירוי הרתחים כדי שלא יצטננו המים הרותחין ששופך). ואין להכשירו ע"י אבן מלובנת כי עלול להתקלקל. ואם חושש מבקיעות השיש, יש לנקות את השיש ולאחר מכן לכסותו בכיסוי עבה. (וכן פסק הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות ד) שמעולל להם הכשר ע"י עירוי).

מוצלן - קיסר מוצלן וכדו': עמיד לטמפרטורות גבוהות. ועל כן ניתן להכשיר אותו על ידי עירוי ורתחין מכלי ראשון.

חברון: עשוי מאבן חברון, והוא אבן חלשה בהרבה מהגרניט, ועלולים להיווצר בה סדקים בקלות ע"י מים רותחים או סיר חם. ועי"כ יש לנקותו היטב ולאחר מכן יכסה אותו בכיסוי עבה.

ג. כירי

א' לבני אשכנז: יש לנקותו היטב, ולאחר המתנת מעת לעת משימוש האחרון בחמים יש להכשירו ע"י עירוי מכלי ראשון (כי מצוי שמשמשים בו חמץ בחמין, כגון ע"י שפיתת תבשיל אטריות שעמד ע"י האש וכדו'). ואם הוא עשוי מחומר שלא מועיל לו הכשר (כגון חרסינה), יש לכסותו. ולמעשה אף בכיר ממועיל לו הכשר נוהגים להחמיר לכסותו. (הגרשו"א זצ"ל (ליקוט הל' פסח ה"ר"מ פ"ה פ"ה) והגר"י זצ"ל (ספר הגעלת כלים אות סכז).

ב' לבני ספרד: די לשוטפו ולנקותו היטב. ויש נוהגים לערות עליו מים רותחים (ואם הוא מחרסינה יערה עליו ג' פעמים) ולכסותו בפלסטיק. (אור לציון (ח"ג פ"י אות יא).

ד. כריזים

הכריזים יש לנקותם היטב. (הגרשו"א זצ"ל (שם ע"מ ט). וי"א שראוי לערות עליהם ועל הידיות ורתחין, ובעת שבה לערות הרתחין יפתח תחילה את ברו המים החמים שיצאו ממנו מים רותחים כדי להגעילו מבפנים ומבחוץ יחדו. (מדריך הכשרות (שם ע"מ 148 אות ח). ויש נוהגין להניח בד נקי לסינון המים בפסח.

ה. אריחי החרסינה

אריחי החרסינה מעל השיש לפעמים נבלע עלה חמץ שמחת שנשפך עליהם ורובת חמץ מקדירות ורתחנות המונחות על השיש, או מוצעת אדים העולה אליהם מקדרות חמץ ורתחות הסמוכות להם, לכן רצוי להגעילם על ידי ניקוי ועירוי רותחים מכלי ראשון. (מדריך הכשרות (שם אות ט).

ו. מקום יציאת מי הכיור

ראוי לשפוך חומרי נקי במקום יציאת מי הכיור, כי לפעמים נשאר שם חמץ ויש להפסידו מאכילה, לחושי לדעת הסוברים שבעת שיערה שם בפסח תבשיל רותח יאסר התבשיל על ידי "ניצוק חיבור". (מדריך הכשרות (שם ע"מ 149 אות י). ועי' בספר הגעלת כלים (אות קט) בשם הגר"ש ואור זצ"ל).

ז. תנור (אף מצופה אמאיל)

התנור ניתן להכשירו על ידי ניקוי יסודי, ולאחר המתנת כ"ד שעות ללא שימוש, יש לעשות ליבון קל על ידי חימום התנור בחום הכי גבוה. (ואם ניתן להדליק גם הגריל עדיף, כי גוף החימום שלו מגולה. וכן בתנורים המצופים ל-375 דרגות צלזיוס שהוא ליבון חמור (כמבואר לעיל), יש להכשירם בדרגת חום זו). ע"י מנחי"ש (ח"ג פ"ג אות ג) ור"ד סי' ב' אות א), מנחי"ש (מ' ת' סי' נא), הגר"י זצ"ל (חוט שני פ"ל ס"ק ט), שו"ע (פ"ה פ"ה ב"ח ביאורים סי' ה) ועוד. ועי' בתח"ס (ח"ד ס"י קג) שכלי אמאיל אפשר להכשיר ע"י ליבון קל או ליבון חמור. ואף אם הדלת עשויה מזכוכית מועיל הכשר זה. (הגר"י זצ"ל (שם פ"ה ט). וי"א שראוי לכסות הזכוכית בנייר אלומיניום. (הגרשו"א זצ"ל (שם ע"מ 2 אות 2). ודעת האור לציון (שם אות ב) ובזה"ה הנהיג כל זה) דכך יש לעשות מעיקר הדין, כי לדעתו אין מועיל הכשר לתנור לצורך פסח. אלא שיש צדדים שלא לסמוך על הכשר לענין פסח, ועל כן מי שיכול לייחד תנור אפיה עובר פסח תבא עליו ברכה. (הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ה ט) והגר"ש ואור זצ"ל (מבית לוי ח"א ע"מ ל).

ה. רשתות ותכניות התנור

תכניות ורשתות שהשתמשו בהם לצורך חמץ צריכות ליבון חמור. (שו"ע סי' תנא ס"ד ט). והמציאות בזמנינו לרוב אי אפשר ללבנם חמץ שיתקלקלו, ועל כן יש לרכוש חדשות לפסח. (ומי"מ לפעמים ניתן ללבנם בתוך תנור המגיע ל-375 דרגות צלזיוס שבאופן זה נחשב ליבון חמור כמבואר לקמן). ואם לא השתמשו בהם ישירות בחמץ אלא על ידי הפסק כלי אחר (או נייר אלומיניום), בשעת הדחק ניתן להפסידם כשאר התנור ולהשתמש בהם ע"י הפסק כלי. (ועי' בדברי הגרשו"א זצ"ל בליקוט הל' פסח (לגר"מ פ"ה פ"ה פ"ה ע"מ 2 אות 2).

ט. תנור פירוליטי (תנור מתנקה מעצמו)

ניתן להכשיר תנור פירוליטי לפסח ע"י חימום התנור במידת הטמפרטורה המקסימלית, משום שבאופן זה נחשב לליבון חמור כי התנור מגיע לטמפרטורה של כ-500 מעלות צלזיוס. (בעל הא"מ (ספר הלכות פסח פ"ה ה"ה ט). ומי"מ לפני הכשרתו במדת האפשר יש להסיר את מסגרת הגומי שביב דלת התנור (אמנם יש סוגים שאין גומי אלא חוטי ברזל). (משום שבבדיקות שנערכו ע"י מומחים התגלה שבפניות של צדדי דלת התנור ושל חלקי המתכת של התנור שסביבות הדלת, מגיעה הטמפרטורה רק לכ-250 מעלות צלזיוס, בשל מסגרת גומי המתוקנת סביב הדלת לשם בידוד התנור מסביבות החיצונית. ורמת חום זו בכלל ליבון קל בלבד ולא ליבון חמור.) ובמדת האפשר יש לרכוש גומי חדש לפסח, או ע"פ ההגידל את הגומי הישן ג"פ. ולענין הרשתות כיון שברדך כלל א"מ ללבנם ליבון חמור דינם כמבואר בסמוך. והתבניות, אם אפשר להכניסם לתוך התנור בחום המקסימלי ניתן להכשירם באופן זה, ומי"מ ראוי להדר לקנות תכניות חדשות לפסח.

(עי' לעיל לענין כלי אמאיל. ועי' עוד בסמוך).

י. כיריים (הצרכות העומדות על הגז)

הצרכות יש לנקותם (כולל משטח הגז, וצדדיו והכפתורים), ולאחר מעת לעת משימוש האחרון יש ללבנן ליבון קל, על ידי הדלקת האש כ-30 דקות. נכון שהצרכות שלנו יש חשש שיתקלקלו אם ילבנו אותם ליבון חמור עד שיהיו ניצוצות ניתון, סומכים על ליבון קל בצירוף דעת הפוסקים שחמץ הוא היתרא בלע, ועוד שמשמשים בהם על ידי הפסק כלי, ועוד דאף כשהחמץ נשפך עליו מיד נשרף. ע"מ מ"ב סי' תנא ס"ק לד), אג"מ (ני"ד ח"א סי' נט) ואור לציון (ח"ג פ"י אות א). וכן פסק הגר"י זצ"ל (שם פ"ה ט) ועי' עוד משי"כ בשמעתא עמיקתא גיליון ק"ג). ונוהגים גם לכסותם בפה או ברדיד אלומיניום. (הגר"י זצ"ל (שם) ואור לציון (שם)). והמבטרים א"צ הכשר ודי להם בנקיון, ומי"מ משום חומרא של פסח ראוי לעוטפם באלומיניום. (שאיך גיליות כ"כ שישפך עליהם חמץ, ועוד דהאש שולטת בהם יותר, כני"ל). ולשימוש של בשר וחלב א"צ הכשר ככל. (מ"ב (שם), אג"מ (שם) ואור לציון (שם)).

יא. כירה חשמלית (שזכוכית קבועה עליהם)

כירה חשמלית שזכוכית קבועה עליה, י"א שאין הדלקתה מועיל להכשירה לפסח, כי הרגילות הוא שנשפך מהתבשילין על הזכוכית ולבני אשכנז דינם בליבון חמור, ואש כזה מתנתר שאינו כליבון חמור. (הגרשו"א זצ"ל (אות א). ועל כן יש לנקותה היטב ולהדליקם כמנחם חצי שעה, וישים עליה רשת ממתכת שיפסיק בינה לבין הסירים. ויש להזהר שלא לכסותם לגמרי כי הזכוכית עלולה להתפוצץ) ולשימוש של בשר וחלב יש מקום להקל להשתמש בה ללא הכשר. (כי אינו דומה לאינודוקציה דלהלן כי בכירה זו המשטח מתחמם וד"כ שורף הבעין).

יב. אינדוקציה

כירה חשמלית הנקראת "אינדוקציה" דומה בחזותה לכירה חשמלית רגילה, אלא שמעלת ע"י שדה מגנטי אלקטרוני המפעיל סליל המייצר שדה מגנטי בתדירות גבוהה, השדה החשמלי לולדד מתכת של סיר הבישול יוצר זרם חשמלי היוצר חום, החום מועבר לתכולת הסייר כחבר, שטח שמוחץ לסיר לא מושפע מהשדה המגנטי ועל כן אינו מתחמם. (מדריך כשרות גלאס (ח"ב) שנת תשע"ג ע"מ 94) המשטח שעליו מניחים הסירים עשוי מזכוכית או קרמיקה (שגם היא עשויה ביסודה ממרכיבי זכוכית). (הגר"י זצ"ל (מורה נסו"ע ע"ט)). ויש להחמיר שלא להכשירה לפסח. וכן יש להשתמש בכירה מיוחדת לשם לחלב בנפרד או יעשה הצעה שבסמוך. (דהנה מ"ב סי' תנא ס"ק לד) מבואר ב' טעמים להחיר בכל השנה השימוש בכיריים לבשר וחלב, א' מיד מה שנשפך נשרף, ב' הבלוע בהם לא יוצא מי חוץ מכלי לכלי בלבד ורטוב. והצרכות אלו טעם הראשון פעמים שאינו קיים כי כשנשפך מהסיר לחוץ המקום קר (ופעמים הסיר קטן ואח"כ משתמש בסיר גדול יותר וכדו') וכן יש לחוש שיניח סיר חם על מקום המלכלך ויתכן תזכיר בעין (וכדו'). ומי"מ המשטח עשוי מזכוכית או אי שקרמיקה כני"ל, ולבני אשכנז לא מועיל לו הכשר לפסח (פרט לבעה"ט שד"ל שיש הכשר לחרס ע"י הגעלת ג"פ, והאור לציון (ח"ג פ"ה ט) אף לפסח, ולמחמירים הוא משום חשש "משהו", ע"י בזה לעיל בדון כלי חרס). ומי"מ לבני אשכנז מותר להשתמש בהם אחר ניקוי יסודי והנחת דבר החוץ בין הסייר למשטח האינדוקציה כגון מדבקות מגנטיות המיוחדות לתאם הכלים לאינדוקציה או משטח סיליקון דק (המאפשר חיבור מגנטי). (דהיינו מכלי כללי שלא עובר בלא חרס, ואע"פ שמרה"א (סי' צב ע"ח) משמע שיש לחוש לכת' שעובר בלא חרס, מי"מ מבואר מ"ב סי' תנא ס"ק לד) דבכה"א אין חשש. ובכל אופן אם נפל אוכל ישירות על האינדוקציה, אם הוא מבני אשכנז (המחמירים לענין זכוכית ונטל"פ בפסח), לא יאכלנו. ולבני ספרד הנוהגים להקל (לענין זכוכית שא"צ הכשר) מותר להשתמש בהם אחר ניקוי יסודי בלבד. (ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גיליון ק"ג).

יג. פלטה חשמלית

פלטה חשמלית יש לנקותה היטב, ולאחר מעת לעת משימוש האחרון יש להדליקה כחצי שעה, ויכסה עם נייר אלומיניום. ע"י ספר סדור פסח חבלתו (פ"ח אות ה), ועי"ש שאם לא מגיעה לחום הנצרך לליבון קל, דיליקטה וישפך עליה מים חמים (ויש להזהר שלא יערום לקצר חשמלי). וכי"כ במבית לוי (ח"א ע"מ ח). והאור לציון (ח"ג פ"י אות ד) תב שיש לנקותה ולכסותה עם נייר אלומיניום.

יד. מיקרוגל

יש סוברים שניתן להכשיר מיקרוגל אחר ניקוי יסודי והמתנה מעת לעת משימוש האחרון, על ידי שיתמחם את מים (ועדיף שיהיו מעורבים עם חומר פוגם - אקונומיסם וכדומה שאינם מניבים את המים) עד שהוא מתמלל באדים. אלא שהכשר זה אינו מוסכם לכל השיטות, ועל כן יש להמנע מלהכשירו לפסח. וצלחת הזכוכית, לבני אשכנז לא מועיל לה הכשר (כי זינה ככלי חרס) וצריך צלחת מיוחדת לפסח. וכן הגלגלים המעמידים את הצלחת כיון שהם מפלסטיק יש להחמיר שלא לסמוך על הגעלה להכשירם לפסח. ומי"מ בשעת הדחק הסומך להכשיר תנור זה, יכסה המאכל על ידי שני כיסויים. (עי' בזה בתשובות והנהגות (ח"ב סי' ר"ג), בחשב האפור (ח"ג סי' פ"ח), בסידור פסח חבלתו (שם אות 8) בשמעתא עמיקתא גיליון קמ"ב).

להצטרפות לקבלת הגיליון ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל amikta@amikta.co.il

מוצרים לפסח

א. שפתח (המיועד ליושב בשפתים)

שפתונים שיש בהם טעם ערב, פעמים שמיאסור האסור הנקרא "גליצריין", וחומר זה בחלק מהחברות מוצר עם תערובת של איסור ובחלק מהחברות מוצר ללא תערובת איסור. (ע"י בדרבית ס"י קג ס"ק ע) וכן דעת המחנ"י (ח"א סי' נב אות יט) לאסור ובצ"י (ח"י ס"י טו) מתיר, ע"י ש באיה גוונא. והיום יש מיצרים אותו ללא תערובת איסור. אלא שמצוי שהגליצריין (נפסל מאכילת כלב, וכיון שיש כמה צדדים בזה, והחשש העיקרי הוא טעימת לשון בלבד האסורה מדרבנן, יש מקום להתיר בשיעור הצורך להשתמש בהם אף ללא הכשר. נכ"י שאינו מכוון לרוק ליתנות מהטעם. אולם בזה בדיקת בש. עמיתתא גליון קל"א). ובפסח יש להחמיר יותר. [משום חשש לחקק של חמץ]. ומ"מ מעיקר הדין מותר. (כ"י א"ל על הצד שיש בו תערובת חמץ הוא נפסל מאכילה. ע"פ מומחי כשרות).

ב. משהת שיניים

משוחות שיניים מעיקר הדין מותרות אף ללא אישור מיוחד לפסח, כיון שבדרך כלל אין בהם תערובת איסור ואף אין יהיה מעורב בהם אישור מ"מ הוא נפגם ואין אלא טעימת פה ללא בליעתו. (הר"ב בבי' מ"ד סי' נה ד"ה אולם) ובעל האג"מ (או"ח ח"י סי' סג), וכ"כ הקנה בשם (ח"א סי' כה אות ב) והאור לציון (ח"י פ"ח אות ו) ומ"מ במקום שאפשר ראוי לקנות עם אישור מיוחד, כברט לימיל פסח. וע"י בתשובות והנהגות (ח"ה סי' כה אות יא). וע"י משי"כ לעיל לענין שפתון].

ג. תמרוקים (קרוצים, בושם וכדומה)

מעיקר הדין מותר להשהות ואף להשתמש בקרמים, סבונים, בושם וכדו', כי לא מצוי בהם אלוהול שהוא חמץ, ואף באופן שמעורב בהם אלוהול שהוא חמץ מותר, כיון שהוא נפסל מאכילה לגמרי. ומ"מ משום חומרא של פסח יש מקום להמנע מלהשתמש בהם (משום חשש סיכה כשתיה), ויש מורים אף למוכרם לגוי. (ע"י בחזון נחום סי' מא), באשר האיש (פסח פ"סי אות ה) בשם הגר"ש"א זצ"ל ובקובץ תשובות (ח"א סי' מט ד"ה ע"כ"פ), דלא כהדבר מלכאל (ח"ד סי' כב ס"ק א). וכן פסק הגר"צ ובר שלטי"א (לאט גליון כו ע"מ 68). וע"י בשמעתא עמיתתא גליון קע"ט.

ד. איפור (מזיקאפ, רימול, תחמום וכדו')

איפור, אין בהם חשש חמץ. וע"פ מומחי כשרות. ואף אם ינחש לחמץ הרי הם פגומים מאכילת כלב, ושמענו מגדולי הראה שבאיפור אין משום סיכה כשתיה ועל כן מותרים אף לכתחלה.

ה. שפתונים (ליפמטיק)

מעיקר הדין מותר להשתמש בשפתונים בפסח מכל החברות (גיד, לוריא, קרליין, וולף, רבלון וכ"ו). [ושמענו ממומחי כשרות שלאחר בדיקה על ידי כימאי התקבלה תשובה כי מתוך מאה ועשרים הרכיבים של כל מוצר כזה יש 5-6 רכיבים שהם ספק חמץ או ספק קטניות. האחוז שהופיע היה בפרומילים. כשכל רכיב בעייתו היה בין 3-6 פרומיל וכמו כן הוא חומר שנפגם. והורה הגר"ש ואזנר זצ"ל שמותר להשתמש בהם לכתחלה].

ו. סבון

סבון עשוי מתערובת חמץ (או איסור אחר) שנפסל מאכילת כלב, מ"א שמותר להשהות ולהשתמש בו בפסח. (הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ד אות יא), אור לציון (ח"י פ"ח אות ו) [יש ממחירים משום חומרא דפסח שאין ראוי להשתמש בו. (הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"י פ"ח אות טו). וע"י בזה בשמעתא עמיתתא - גליונות קל"א וקע"ט]. ומ"מ בזמננו לא מצוי בהם תערובת חמץ. (ע"פ מומחי כשרות).

ז. אוכל לבעלי חיים

המטפל בדגי נוי או שאר בעלי חיים, מותר לאכילם מזון שיש בו תערובת חמץ, אם הוא אינו חמץ בעין וגם נפסל מאכילת אדם. (ע"י בשו"ע (סי' תמ"ב סעי' ד) ובמ"ב (שם וסי' תמ"ב ס"ק כב) שחמץ שאינו ראוי לאדם בתערובת מותר בהנאה. ולפ"י ה"ה בני"ד. וכ"כ באור לציון (ח"י פ"ח אות ה)).

תרופות וויטמינים

א. תרופות שאינן מופיעות במדריכי הכשרות

תרופות, אף אלו שאינם מופיעות במדריכי הכשרות, מותר לקחתם, כי בזמננו לא שכח בהם חמץ. ועוד אילו היה מעורב בהם חמץ אינו אף לאכילת כלב, ועל כן יש לסמוך להקל במקום הצורך (כגון חולי וכדו'). (הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי חודש ניסן ע"מ ח וחדש ניסן, אייר, סיון ע"מ כו אות א). וע"י בשמעתא אברהם (ח"א סי' תס"ו ע"מ רסה ד"ה ובזמננו). וכן שמענו מגדולי המורים ממומחי כשרות. וע"י בסמוך. וע"י עוד בזה באורך בשמעתא עמיתתא גליון ק"פ).

ב. שיש בהם טעם ערב

אף תרופות שיש בהם טעם ערב שאינם מופיעות במדריכי הכשרות, מותר לקחתם, כי אף אם נחוש שיש בהם חמץ ברוב הפעמים החמץ שבהם פסול מאכילה והטעם הערב אינו מהחמץ. ועל כן יש לסמוך להקל במקום הצורך (כגון חולי וכדו'). (ע"פ מומחי כשרות מהשכרם המהודרים. וכן פסק הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי חודש ניסן ע"מ ח וחדש ניסן, אייר, סיון ע"מ כו אות א) אלא שהסו"ף לערעם עם בדרים מותרים כדי שיהיה ודאי ששים. וע"י בשמעתא אברהם (ח"א סי' תס"ו ע"מ רסה ד"ה ובזמננו). וע"י בשמעתא עמיתתא גליון ק"פ).

ג. ויטמינים

ויטמינים עולולים להכיל מיני דגן וקטניות, ועל כן יש לרכוש עם הכשר לפסח. (ע"פ מומחי כשרות. וכן הוא במדריך הכשרות של הע"מ (שם ע"מ 99). וכ"כ באור לציון (ח"י פ"ח אות ג בהגה ד"ה ויש). ומ"מ אלו שיש בהם תערובת קטניות באופן ששטולת ברוב, אם יש בהם צורך מותרים בפסח אף לגדולים, אבל ללא צורך יש להימנע. (ע"י ברמ"א (סי' תנ"ג סעי' א) ובחס (ע"מ אות ו). וע"י עוד בכל זה בשמעתא עמיתתא גליונות שי' ותס"ט).

ד. ויטמינים למעורבות

לדעת הרופאים גם מעורבות הנוטלות פרנטל, ברזל ותחליפי ברזל, מסיבת חוסר דם, בדרך כלל יכולות בפסח לדלג על תוספי הברזל, משום שבחג מרובות הסעודות הברשיות והעשירות, ולא ייגרם נזק אם בימות הפסח לא ייקחו ויטמינים וברזל. אלא שיש מקרים יוצאים מן הכלל בהם הרופא מחייב לקחתם, ויש להתיעץ עם הרופא בענין זה.

ה. תרופות שאינן דרך הפה

משאפים, טיפות לעינים ואזניים, פתילות, זריקות ומשחות רפואיות לשימוש חיצוני על העור, מותר להשתמש בהם בפסח ובכל השנה בכל אופן. (הוראת הדין הע"מ (מדריך הכשרות פ"ח שנת ע"מ 125). וע"י בזה בשמעתא עמיתתא גליון ק"פ).

ו. שימוש בתרופות שנמכרות במכירת חמץ

מעיקר הדין אין חובה למכור תרופות הנמצאות ברשותו. ומ"מ המנהג להחמיר למוכרם במכירת חמץ, ובית הדין המוכר החמץ לעכו"ם מתנה עם העכו"ם שאם יהיה צורך לקחת מהם שלא יקפיד על כך. (הטעם שאין חובה למוכרם, כי בדרך כלל אפ"י תרופה שיש בה חמץ, החמץ נפסל מאכילה, ובכ"ה"י אין משום בל ריאה ובל ימצא כמבואר כמ"ב (סי' שמ"ב ס"ק מד). ועוד שאף אם יש בהם חמץ מ"מ אין בו אלא פחות מכשיעור, ודעת החכם צבי (ס"ס פו), הדומ"ר (סי' תמ"ב על המ"א ס"ק יו), דליכא איסור חו"ש מה"ש בבי' ובי"ו. ויש בזה עוד טעמים כמבואר לעיל אות א'. וע"י בזה בשמעתא עמיתתא גליון ק"פ).

טו. מיהם מים שלא מניחים עליו חמץ

מיחם המשמש לחימום מים, אם לא מניחים עליו כלל חמץ, צריך רק ניקוי יסודי. נאור לציון (ח"י פ"י אות ה). וע"י שאף אם יש בו אבנית אי"צ להסירה. וכ"כ הגר"ש"א והגר"ש ואזנר זצ"ל (הגעלת כלים פ"י הגה שם). ובאופן שמניח חמץ על ידי הפסק כלל, לכתחלה ראוי להגעילו. ומ"מ אם אפשר עדיף לקנות מיוחד לפסח. [מבית לוי (ח"א ע"מ לה)].

טז. מניחים עליו חמץ

מיחם המשמש לחימום מים יש עליו היטב. ואם שמים על גבי המכסה (ללא הפסק כלי וכדו') חמץ, יש להגעילו לפסח, על ידי שיתחיל בתוכו מים עד גדותיו, אחר מעת לעת משימוש האחרון. והמכסה עצמו יגעילו תוך כלי אחר. (נאור לציון (ח"י פ"י אות ה). ומ"מ אם אפשר עדיף לקנות מיוחד לפסח. [מבית לוי (ח"א ע"מ לה)].

יז. שופכים מננו מים על דייסא (או על שאר מיני חמץ)

מיחם המשמש לחימום מים, אם שופכים ממנו מים חמים על דייסא ושאר מיני חמץ, יש להגעילו כמבואר לעיל, אף אם לא מניחים עליו חמץ כלל. [משום דניצוק חיבור ע"י ברמ"א (סי' קה סעי' ג) וע"י ב"ד יהודה (סי' קה פ"ק ס"ק לב) שבאסוריו משהו של לחוש שנוצק אוסר אפילו בדלעת. וע"י עוד בשמעתא עמיתתא גליון נ"ט שהבאנו מגדולי הפוסקים דיש להחמיר בניצוק אף בתתאה קר א"י בערב פסח]. ויערה על הברז רותחין, ולפני העירוי יפתח את הברז על מנת שיצאו המים החמים מהמיחם. [ויש להפסיד את הברז משום שפעמים עולה ויזעה מחמץ. ואע"פ שבדרך כלל אין הזיזה חמה בשעור של יד סולדת, מ"מ הכי עדיף טפי לצאת ידי כל ספק. ובני"ד יש לסמוך ע"י אע"פ שהברז הוא מפלסטיק]. ומ"מ אם אפשר עדיף לקנות מיחם מיוחד לפסח. [מבית לוי (ח"א ע"מ לה)].

יח. מיני ברים

יש לנקות ניקוי יסודי סביב הברזים והפיות, ואת כל האזור החיצוני של המכשיר כולל בסיס העמדת הכוס והקערית וסביב כל הלחצנים. [כ"י היינו לצורך ניקוי מכל חשש חמץ]. יש לרוקן על המים של המכשיר ולא להשתמש בו בחם כ"ד שעות (במכשירי מיני בר המאושרים לשימוש בשבת, ויש להעביר את המכשיר תחילה למצב "שבת" ולאחר מכן לרוקן אותו), לאחר מכן יש להכניס מים חודשים תוך המיכל ולהרתיח המים (במכשיריים המאושרים לשימוש בשבת יש להחזיר את המכשיר למצב חול ע"מ שיתמלא המיכל מחדש). ושוב לרוקן את כל המיכל (במכשיריים יש להעביר שוב למצב "שבת"). לאחר מכן ניתן להשתמש בו. (הפסח הנ"ל הוא משום שבשימוש במיני בר לפעמים יש משום ניצוק חיבור ע"י קילוח המים החמים שעירוי לתוך כלי חמץ או חמץ גמור (כגון דייסה) כמו כן האדום החמים עולים מכלי החמץ ועלולים להבלע בפיות המכשיר (אולם אין זה אלא חומרא כי בדי"כ האדום העולים אינם מגיעים לסיכ"כ כנ"ל).

יט. מדיה כלים

מדיה כלים העשוי מאלומיניום (ולא מפורצלק), ניתן להכשירו על ידי נקיון יסודי ואחר המנתה כ"ד שעות משימוש האחרון יש להדליקו על חום הכי גבוה (כדי שהמים יהיו חמים יותר מכפי הרגילות להשתמש בהדחת הכלים), ולפי המנהג (שלא מגעילים כלים שאינם רותחים) צריך שיהיו המים רותחים בחום של כ-100 מעלות. ואם המים לא מגיעים קרוב למאה מעלות יש לחמם המים ולתת בפניהם אבן מלובנת. [אג"מ (או"ח ח"י סי' נח, יו"ד ח"י סי' נח, ח"י סי' כח - כט ח"י סי' ג) וספר הגעלת כלים (פ"י אות רכה)]. ומ"מ יש להמנע מלהכשירם לפסח, כי יש בהם חלקי פלסטיק (ויש סוברים שלא מועיל להם הכשר), וחריצים שקשה לנקותם. [מבית לוי (ח"א ע"מ לה ובהגה אות ה)].

כ. מפות

מפות ומגבות שמשתמשים בהם בחמץ, ניתן להכשירם על ידי כיבוס במים חמים (מעל 40 מעלות) עם חומר ניקוי. (ע"י ברמ"א (סי' תנ"ג סעי' יח). וכן פסק הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"י פ"ג אות יח). מפת "טרליון", שאי אפשר להרתיחם ישתמש בהם על ידי הפסק של כישור. ומ"מ נוהגים ליחד מגבות מיוחדות עבור כלים של פסח. (הגר"ש"א זצ"ל (חוס שני ח"י ע"מ ס"ז)).

כא. מקרר ומקפא

המקרר יש לרוקנו ולקוותו עם מטלית פסגה בחומר נקוי. ויש נוהגים לכסות המדפים (כדאי להשאיר חורים לאוורור). (הגר"ש"א זצ"ל (שם)). ויש לנקות היטב בקפלי הגומי, ואם ישארו לכלוכים שקשה להוציאם אין חוב להוציאם. ואי"צ לפרק את המקרר על מנת להגיע למקומות שעלול להיות שם חמץ. (הגר"ש"א זצ"ל (חוס שני ח"י ע"מ ס"ז)).

כב. שולחנות שמניחים עליהם חמץ רותח

שולחן שמשתמשים בו ללא מפה, כיון שלפעמים נשפך או מניחים עליו חמץ חם, דעת השו"ע (סי' תנ"ג סעי' ב) שאחר ניקוי יסודי יש לשפוך עליו רותחים. והכרעת השו"ע (סי' קיד) שבאופן זה צריך לשפוך מים רותחים על כל מלובנת. ועל כן במקום שאין חשש השולחן יתקלקל ע"י עירוי רותחים יש לעשות כן (ולדעת המ"ב שמחמיר שצריכים אבן מלובנת, שפך רותחים מקומקום חשמלי, כמבואר לעיל אות א'). וינגב השולחן תחלה כדי שלא יצטננו המים הרותחים ששופך. (מ"ב (סי' תנ"ג ס"ק ג). והמנהג להחמיר ולכסותו אע"פ שיערה עליו רותחים. ואם יש חשש לקלוקל ע"י עירוי רותחים, יש לנקותו היטב ולאחר מכן לכסותו.

כג. שולחנות שברך כלא אוכלים עליהם על ידי הפסק מפה

שולחנות שברך כלל אין מניחים עליהם חמץ בלי הפסק מפה או כלי, די לנקותם על ידי ניקוי יסודי ואין צורך להגעילם. ונהגו לכסות השולחנות על ידי מפה או נייר אלומיניום. (הגר"ש"א זצ"ל (שם אות 6) והוראת הדין הע"מ (שם ע"מ 149 אות יא). וכן הוא בכ"ה"י (אות רל"ג שא"י הכשר).

כד. גביע קדושי

גביע שמשתמשים לקידוש של השנה צריכה ניקוי יסודי, ומעיקר הדין אינה צריכה הגעלה. (שו"ע (סי' תנ"ג סעי' כה) ואף לרמ"א שם שמצדד לכתחלה הגעלה או מליו ועירוי לכוסות, היינו כי חושש למיעוט תשמיש (כמבואר בדברי שם) וגביה כיון שאין דרך להשתמש בו בחמץ כלל (ולא לכבוש בה חמץ) א"צ הגעלה דלמיעוט דמיעוט לא חייב כמ"ש ה"ת"ס (בהנהגות) על סי' תנ"ג ע"ג ג, וי"ד תשובה קיד). וכן מבואר בב"ב (יו"ד סי' ככא סוף אות טו). ומ"מ יש לציון שמי שדרכו לנקות כלי כזה או אחר במדיח כלים עם שאר כלי חמץ יש להגעילו, מחמת החמץ של שאר הכלים הנבלע בו. ויש להקפיד רותחים].

כה. עירוי מכלי פסח לכלי חמץ (הכשרת השיש עם קומקום של פסח)

אין לערות מכלי ראשון (עירוי שהיד סולדת בו) מכלי המיועד לפסח על גבי כלי חמץ (כגון על השיש) כדי להכשירו. [שער הציון (סי' תמ"ד ס"ק ד) בשם הפמ"ג (סי' תמ"ד א"א ס"ק ד) משום ניצוק. דלא כס"י (ס"ס תנ"ג) שמתנה על הנוהגים. כן. וע"י בפמ"ג (שם א"א ס"ק ד) שדוקא מכלי ראשון שסי"ב חיי. וכן הביא הכ"ה"י (שם אות כה). וכל זה בעירוי שלא נפסק הכולח. (גר"י (סי' תנ"ג אות נט)). ואם עבר והשתמש בפסח בקדירה שעירו ממנה על כלי חמץ, התבטל מותר אפילו באכילה. (גר"י (שם) והפמ"ג (שם) שמעט שאף אם כבר עיריה מהכלי אין הכלי נאסר ומותר בשימוש אף לכתחלה].

כו. עירוי מכלי של פסח על כלי חמץ שאינו כן וימו

דין הני"ל שאין לערות מכלי כשר לפסח על כלי חמץ, אפשר שנאמר דוקא במקום שהכלי חמץ הוא כן וימו, וצריך עיון. (הגר"ש"א זצ"ל (חוס שני ח"י פ"י ס"ק כד)).

גליזון ס"ג

פסח
השפ"ב

חד גדיא, חד גדיא... מה המסר החשוב כל כך - שאיתו נועלים את ליל הסדר???

מ"ה למעשה ההזקקות בעבודת ה'...

לענין מ"ה הרבי אבן סעוד
ג' הרי"ו אבן סעוד, י"ב מתי ישרא"ל

'את הקב"ה ושחט למלאך המוות, הן לכאורה המלאך המוות כדן עשה???

אמנם הרבי ר' יונתן ועוד צדיקים ז"ל ע"ע ביארו העניין - שאפילו אם לדעת ה'הכלבא' עשתה כאן ה'שונרא' עוולה נוראה ממש לאכול גדיא תמימה על לא עוול בכפיה, ולהקין יתבאר שיש בחינה שלפי האמת ה'שונרא' לא עשתה עוולה כלל וכלל אבל לפי דעת ה'הכלבא' עשתה כאן ה'שונרא' עוולה נוראה ממש]. אך זה לא סיבה מוצדקת כלל וכלל לה'הכלבא' להתערב, ויש בחינה של תביעה גדולה על ה'הכלבא' איך אתה נכנס לתמונה למה אתה מתערב? מה איכפת לך בכלל מהשהשונרא עשה? וכי מיישהו מינה אותך להיות השופט והשוטר של החתולים להשיב להם כרוע מעשיהם, הן אף אחד לא מינה אותך לשופט ולמה אתה מכניס ראשך בעניינים שאינם שייכים לך.

[ולפי האמת יש בחינה שה'שונרא' לא עשה עוולה כלל וכלל כי אבינו שבשמים עשה טבע שאחד מהמאכלים שהשונרא אוכל הוא 'בשר גדיא' ויש בחינה שכמו שאבינו שבשמים סידר כל סדר הבריאה מאחרי המבול שבני אדם אוכלים בשר בעלי חיים וזה תיקון וזה הבריאה אבינו שבשמים ברא בעלי החיים לתכלית הזה שיתעלו ויגיעו לתקונם על ידי אכילת האדם כמו כן יש בחינה שלכל בעל חי יש המזון שלו וענין כל אלו שבו ואתה נוהג להם את אכלם בעתו ואחד מהמאכלים של השונרא הוא ה'גדיא' והשונרא שהיה רעב ואכל לה'גדיא' לא עשה בזה שום עוולה רק לה'הכלבא' שיש לו מאכלים אחרים ואינו אוכל גדיא לער נדמה שנעשה כאן עוולה נוראה ולכן הפריע לו מעשה השונרא ולכן הלך ונשך להשונרא, ועל זה יש תביעה הרחוקה שאפילו לשיטתן שהשונרא עשה עוולה לא צריך הדבר להפריע לך תתעסק בדברים שלך מה איכפת לך מה שעשתה השונרא, אבל למעשה תחבר שהשונרא לא עשה כלל עוולה רק ה'הכלבא' הוא זה שעשה העוולה].

ולפי יסוד הזה יש בהמשך של העובדא של ה'חד גדיא' כמה ביאורים ואחד מהם הוא, דיש בחינה שכולם התערבו כי הפריע להם היתכן שההוא עשה וכן, להחוטא הפריע למה הכלבא נשך, ולאש הפריע למה חכה החוטא, ולמים הפריע שהאש שרף, וכן הלאה כל הסיפור, וכולם לא צדקו, ולכן אתה הקב"ה ושחט למלאך המוות משום שיש בחינה שכולם עשו

כאן עולות גדולות שלא היה לאף אחד להתערב בעניינים של אחרים, שאף אחד לא נתמנה להיות השופט והשוטר של השני.

יסוד עצום למעשה ממש - את הביקורת נשמור לעצמינו והרבה צדיקים ז"ל ע"ע בראש קודש שבביאור הזה מונח יסוד גדול ועצום ונשגב מאד מאד שיש בחינה שזה מקף כל סדר היום והחיים והבית של כל אחד ואחד ובפרט בכל עניני בין אדם לחבירו, וכל אחד ואחד בדרגה ובאופן דיליה יכול להתבונן וימצא אצלו שה'הכלבא' דחציפין' של היצר וחילולו משתדלים להביא אצלו התגברות ה'הכלבא' שבכל אחד ואחד כעין ה'הכלבא' של הפיוט הקדוש ד'חד גדיא', וזה אחד הסיבות שמסיימים הסדר הקדוש עם הפיוט הקדוש והנורא של 'חד גדיא' משום שמונח וגנוז בפיוט הקדוש הזה היסוד הגדול והעצום והנשגב הזה שיש בחינה שזה הנקודה של ההייליגע סדר וההייליגע יום טוב.

היסוד הגדול והעצום הוא, שאבינו שבשמים עשה טבע ומציאות שבאופן כללי יש לכל יחיד ויחיד דברים שאיכפת לו ומפריעים לו 'היתכן שנעשה כך וכך' וכדומה, וכמו כן באופן כללי יש לכל יחיד ויחיד דברים שיש לו עליהם מה שנקרא שאיכפת לו ומפריע לו וכואב לו ומציק לו וקשה לו לסבול את זה, "היתכן, היתכן, היתכן"...

ואבינו שבשמים עשה וברא הטבע הזה כדי ששנתמש בו [רק] לעבודת ה' ולטובה בהרבה אופנים, שיפריע לו מאד כל העניינים שהקב"ה רוצה שיפריעו לו. לדוגמא: אם נכשל חס ושלום בעביה, אם לא השיג עדיין כל חלקי התורה שצריך להשיג, כל החולשות והמכשולות שלו בכל פרטי עבודת ה', למה אינו עושה חשבון הנפש בתמידות באופן הראוי כרצון אבינו שבשמים, למה עדיין לא נמצא בהדרגה שהיה צריך להיות בכל פרטי תורה ועבודה, למה לא מפריע לו צרתם של ישראל, למה לא מפריע לו צער השכינה, למה לא מפריע לו כל פירצה באידישקייט בכללות ובפרטות, למה לא מפריע לו כל דבר שאינו כרצון אבינו שבשמים, שיפריע לו ויהיה איכפת לו מאד מאד שמשחך צדקנו עדיין לא בא, שיפריע לו שאין לנו עדיין בית המקדש וקרבנות וכל השייך לזה, שיפריע לו למה עדיין לא זכה לעשות תשובה שלימה על כל הפגמים של כל ימי חייו, ועוד הרבה דברים שאבינו שבשמים רוצה שיהיה

ליל הסדר הוא מהרבה בחינות ה'לב' של השנה, מעמד יסוד של הנחלת היהדות לדורות הבאים, וכמו שהגמ' אומרת על רבי עקיבא שרק פעמיים בשנה היה שולח את תלמידיו מהבית מדרש לביתם - "בערב יום כיפור, ובערב פסח" (פסחים ט:). וכן במקומות רבים התורה הקדושה מצווה על 'הגדת לבנך', 'למען ידעו דורותיכם', וזה הלילה הגדול ביותר של היהדות מהרבה בחינות.

ידוע ש'הכל הולך אחר החיתום'. וכאן עולה תמימה רבת, החיתום של הלילה הגדול הזה מסתיים בפיוט המנוח 'חד גדיא'. ואמנם רבו גם רבו פירושים מגדולי הדורות (ובהגדה של 'מתניבתא' בהוצאת מכון 'עוז והדר', ישנם 17 פירושים (!) בעומק הפיוט הנורא). אבל אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ומה רצה בעל ההגדה שנתקבלה בכל תפוצות ישראל, לרמז לנו בפיוט הנורא הזה. [וכמובן שכמו כל דבר בתורה, זה אין סוף, אבל זה לקח חשוב שמוכרחים לדע ולקח בנעילת לילה גדול זה].

מבאר הגה"צ ר' צבי מאיר זילברברג שליט"א: יש כאן יסוד עצום - יש יסוד גדול וקדוש שנכלל בה'חד גדיא'.

היסוד הנורא בנוי על דברי הרבי ר' יונתן [אייבישין] ועוד הרבה צדיקים ז"ל, ע"ע, שהסבירו לנו - שלכאורה יש בחינה של פרבא גדול על כל העובדא של ה'חד גדיא', שבמושכל ראשון נראה ונגדר העובדא של ה'חד גדיא' כך...

היה כאן 'גדיא' תמימה שלא עשתה שום רעה לאף אחד, ופתאום הגיע איזה 'חתולה' רעה ועשתה כאן עוולה נוראה שאכלה את ה'גדיא' התמימה על לא עוול בכפה, ולשבר את האוזן יש בחינה של שומו שמים על 'עוולה נוראה' כזו לטורף גדיא תמימה ונקיה שלא עשתה שום רעה!!

כאשר הגיע השמועה הנוראה הזו אל ה'הכלבא', לא יכול היה ה'הכלבא' להעביר העניין בשתיקה, ועל כן תיכף ומיד הלך ה'הכלבא' ונשך את ה'שונרא', ולכאורה ה'הכלבא' צדק במעשיו להשיב לה'שונרא', כראוי לה על רוע מעשיה, ועל פי זה נמצא שה'חוטא' על מעשה טוב אשר עשתה, ואם כן עשה שהכה את ה'הכלבא' על מעשה טוב אשר עשתה, ואם כן ה'נורא' [האש] ששרף את החוטא כדן עשה, ואילו ה'מיא' [המים] שכיבו את ה'נורא' [האש] לא טוב עשו, וכיון שכן ה'נורא' [השור] ששתה ה'מיא' [המים] בצדק עשה מעשיה, ואילו ה'שוחט' ששחט את ה'נורא' [השור] שלא כדן עשה, נמצא שה'מלאך המות' ששחט את ה'שוחט' צדק בפעולתו, וכיון שכן למה

בהגדה יש אתתך מילים - כמניין שמות הרי"ה שיש בתורה הקדושה
הגה"צ ר' צבי מאיר זילברברג שליט"א מקשה ח' קושיות על 'הגדה של פסח' ואכמ"ל.
ומתוך יסוד גדול ועצום. חז"ל מגדירים את עניין ההגדה כ'דברים הרבה'. והכוונה שעצם אמירת ההגדה שיש בידינו [שש אומרים] שהיא מ'אליהו הנביא' כל מילה ומילה ממנה כוללת דברים גבוהים ועצומים של 'והגדת לבנך' - הארת האמונה בנו ובצאצאינו. של 'תפילות ותחנונים', של 'שיר והלל'. של 'גילוי שכינה'.
וצא ולמד עד היכן הדברים מגיעים מכך שיש בהגדה [מ'הא לחמא עניא' עד 'גאל ישראל'] 1820 תיבות שהם כנגד 1820 פעמים שכתוב בתורה שם ה'הוי"ה, כל מילה בהגדה מכוונת כנגד שמות הקדושים, וכל ההגדה עניינים גבוהים ורמים, שרק בלילה כל כך גדול עם גלויו שכינה ממש, רק אז ניתן להגיד את ההגדה הקדושה והנוראה.
וקצאתי טובא במקום שראוי האריך טובא, ואכמ"ל.

ר' אמות של הלכה | הרב דוד מטיאס | do548432274@gmail.com
להקפיד בימי הפסח לאכול כזית מצה בכדי אכילת פרס
מצוי בסעודות שעושים בימי הפסח שמד אחר ברכת המוציא, אכילים המסובים מעט מהמצה ומפסיקים בדיבור או באכילת שאר דברים ושוב ממשיכים באכילת המצה, והרבה פעמים קורה שמתחילת הסעודה ועד גמר הסעודה לא אוכלים המסובים כזית מצה בכדי אכילת פרס, ולכאורה אי אפשר לברך ברכת המזון על אכילה כזו, והא מבואר בפסיקים בדברי לברך ברכה אחרונה על מאכלים בעיני לאכול כזית בכדי אכילת פרס [עין מג"א סי' ר"ס ס"ק א'], והכא נמי נהי דאוכלים במשך כל הסעודה כולה יותר מכזית מצה, מיהו הרבה פעמים לא אוכלים אפילו כזית אחד של מצה בכדי אכילת פרס, ולכן יש לזהר בזה ולהקפיד לאכול עכ"פ כזית אחד של מצה בכדי אכילת פרס [שהוא עכ"פ לא יותר מארבע דקות].
מיהו אם שבע מהסעודה אפשר דשפיר צריך לברך אפילו לא אכל כזית מצה בכדי אכילת פרס, דהא כתב המשנ"ב (סי' ר"ס ס"ק א') בשם הפרי מגדים דכל היכא ששבע מהפת אפילו לא אכל כזית בכדי אכילת פרס חייב בברכת המזון דהא קרינן ביה 'ושבעתי' עיי"ש, אלא שלמעשה נראה דראוי לזהר בכל אופן לאכול עכ"פ כזית אחד של מצה בכדי אכילת פרס [אפילו עתיד לשבוע מהסעודה], משום שבשער הציון (שם) כתב על דברי הפרי מגדים דבריו לאו ברירא כולי האי, דאפשר שאף שיש כדי שבעה, מכל מקום הן התורה בעינינו נמי "ואכילת", והיא לא אכילה כיון שלא אכל כזית בכדי אכילת פרס, וכתב שם בפעם האחרונה דאפשר דאכילת פרס חייב שיהיה בעינינו עיון עיי"ש, וכ"כ המנחת חינוך בפשיטות כדברי השער הציון [עין מנחת חינוך מצוה שי"ג], ולכן אפילו אוכל כזית כשיים הפרי מגדים בצורך עיון לאכול עכ"פ כזית אחד של מצה בכדי אכילת פרס.

איכפת לו מהם ושהדברים יפריעו לו, כדי שיעשה מה שצריך להשתדל לתקן כל זה יותר ויותר למעשה. אמנם היצר והחילוליו משתדלים להתגבר במאד מאד שיפריעו לו הרבה הרבה עניינים שרצונו יתברך שלא יפריעו לו כלל וכלל ושלא יהיה איכפת לו מהם כלל וכלל, ובתוכם, ריבוי עצום מאד מאד של דברים שאחרים עושים שאינם בגדר עבירה וכדומה כלל וכלל רק הם דברים שהם לא כפי שהוא הורגל בהם מחמת תכונותיו והילוך מחשבתו וסדר חייו ועוד הרבה הרבה סיבות, והרבה פעמים היצר והחילוליו מביאים מצבים שחלק גדול מהחיים עסוקים ונטרדים למה הלה עושה

בהספקי ידיעת התורה שנדרש ממני? האם הקדושה שלי במדגה הראויה? האם השבת קודש שלי בסדר? וכאן היצר יודע ש'חשבון הנפש' זה סם המוות בשבילו, אז הוא מפנה את כל הביקורת החוצה. וזה טעות מרה ונוראה, זה עצת היצר ממש. [והדבר מסור לגדולי ישראל שהם אחראים על תיקון פרוצות הדור] התפקיד של כל אחד, זה לבקר את עצמו - ולתקן את עצמו. כשנגמור את זה נתחיל לתקן את האחרים.

ואין הדברים רק לחתולים על ארבע. הרבה פעמים דברים מציקים לנו... למה ראונו מעצבן אותי? למה שמענו לוקח לי? לוי מקניט אותי? הילד מפריע לנוח בצהריים, והתינוק בוכה בלילה, וכו'... והקב"ה יודע שכל מאן דעביד רחמנא לטב עביד. מה שכן... לפעמים הקב"ה שולח את כל הדברים האלו כדי שנתפלל לפניו, וצריך הרבה רחמים ותפילות להמתיר הדברים. לכן יתפלל לפני הקב"ה, יודע בבירור שששמעה תפילות, ואם עדיין נשאר המפגע או ההצקה אות הוא כי לטובת האדם נעשה הדבר.

האם אני בסדר? האם אני מנצל את הזמן? האם אני עומד

היציאות מהבית כשעדת חתולים סביבי, [לב"ב הדבר היה כמעט בבחינה של 'גוב אריות'] אבל לא היה הרבה מה לעשות ושתקתי, אך התפללתי לה' שיסיר ממנו את המטרד הזה.

יום אחד אני לוקח את הילד שלי לגן, ומרחוק אני רואה את אחת החתולות משחקת עם מין חבל, מסובבת מעלה ומורידה, הדבר עורר את מבטי, והתבוננתי בעיון וצמרמורת חלפה בי...

החתולה שיחקה עם נחש מת... היא תפסה את הנחש בלילה בזמן שכולם ישנו על מיטתם בשלוח, אכלה את ראשו ושחקה בו כאילו הוא חבל. (ועי' פסחים קיב: "דשנורא קטיל לחייה ואכיל ליה")

אני חשבת - שהחתולים היא מפגע ומציקים לי ולשאר תושבי השכונה, והקב"ה ידע - שעל ידם תבוא רווח והצלה להנצל מנחשים במקום שמסתובבים הרבה ילדים רח"ל או בבתיים רחמנא לישזבן.

בה אגל הדין
מעשה מהוק באמנה ובטחון
"חילי הגדול אשר של חתי"
 (יואל פרק ב)

סיפר אברך חשוב, היה בשכונתי משפחה שהייתה מגדלת חתולים, ופירושו של דבר שהיו נותנים להם מאכל ומשקה בשפע, ופירו ירבו ויעצמו במאד מאד...
 למוותר לציון שהחתולים לא נשארו בחצר ביתה של אותה משפחה, אלא פרצו 'ימה וקדמה צפונה ונגבה' והדבר היווה מטרד רב לכל תושבי השכונה. מקצתם מחו בקול ורובם סבלו בשקט...
 מספר האברך, גם לי לא היה נעים ללכת לבית כנסת או בשאר

לעברו בנר לבבכם
 התחזקת בעבודת הלב - זו תפילה

"ונצעק אל ה' - צעק ליכם אל ה'..."

ידוע שבלייל הסדר מתעורר מחדש הבחינה של יציאת מצרים, וכדברי הגמ' (פסחים קח) המביאה מח' מתי צריך לשתות את הכוסות בדרך חירות, האם בשתי כוסות הראשונות שאו עדיין יש בחינה של עבדות, ואם בשני כוסות האחרונות שאו בני חורין גמורים, ונח' בזה גמ', וגם לסטרא השניה רואים שכל הבחינה של עבדות וחירות מתחדשת בכל שנה ושנה ולמעשה פוסקת הגמ': "השתא דאימרת הכי ואיתמר הכי - אידי ואידי בעו הסיבה".

וכן ידוע מהרמח"ל (בדרך ה) שכל ההשפעות שהיו בזמן הז"ל חוזרות ומשפיעות בכל שנה שונה, והקריאה מעוררת את הזמן. לכן כל הפסח זה עת רצון לתפילות, אבל יש זמן שהוא 'רעוא דרעיון' ממש, זמן אמירת "ונצעק אל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינו וְיִשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ וְיִרְא אֶת עֲנֵינוּ וְיִתֵּן עֲמָלֵנוּ וְיִתֵּן לְחַצְנוּ".

והגה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א מספר גדולות ונפלאות אודות סגולה זו, ממש לא יאומן כי יסופר (עי' ביבאר הפרשה), ואני רוצה לספר מעשה ששמעתי מכלי ראשון.

סיפא לי אברך יקר: כמו רבבות בני ישראל שמעתי את הסגולה של ר' מיילך, על זמן התפילה המסוגל בעת אמירת "ונצעק", וכשהגיע ליל הסדר בעת אמירת ההגדה, הרגשתי ממש את דברי הזהר [המובאים בחלק מההגדות] שהקב"ה ופמליה של מעלה באים לשמוע את אמירת ההגדה של בני ישראל. כשהגענו ל"ונצעק" לא יכולתי להתאפק ואמרתי בצעקה בלב [בבחינה של "צעק לבם אל ה'"] ריבובו של עולם אני רוצה שיהיה לי בן שאוכל לקיים בו מצוות והגדת לבנך" (היה לאברך זה כבר 2 בנות, אך הוא מאד מאד רצה בן, אם זה מצד קיום מצוות פרו ורבו, או מצד 'שמוליה חזי' שיוולד בן שהוא 'כרעיה דאבוה' - או שפשוט מצד טבע האדם הקב"ה באר שאדם רוצה בן) ואכן לא עבר 9 חודשים, ובחדוש טבת בשנה שאחר כך נולד בן לאותו אברך, ואף שבדרך הטבע לא היה אמור להיוולד לו, כח התפילה של ה'ונצעק' גבר על הכל, ונולד בן". ע"כ סיפר לי האברך הנ"ל, שאף זכיתי להשתתף בבית לבנו הנוולד לו 'ונצעק'...

לכן, עם ה' חזקו ונתחזקה בעד עמינו, לבקש כל אחד ואחד מהקב"ה בשעת רצון עילאית זו, אך לא לבקש רק על "פכים קטנים", לבקש על הגאולה השלימה, על מלכות ה' על תיקון הבריאה, ובעז"ה עוד השנה נזכה ל'ניסן עתידים להגאל".

מוערי ה' מועיניי ההג

הגני מוכן ומזומן לקיים את מצוות הפסח

הגה"צ ר' צבי מאיר זילברברג שליט"א מביא מעשה שהיה לפני המלחמה ביהודי נכבד בשם ר' יוסף שהיה ת"ח מופלג, ובנו, בעל המעשה, היה גאר גאר א דערהויבענע וינגערמאן (אברך צעיר בן עליה גדול מאד), והגיע לאביו לליל הסדר בשנה ראשונה אחר החתונה, וערכו ליל הסדר מרומם מאד, ובהגיעם לאחת ממצוות הלילה [איני יודע אם זה היה לפני קידוש או לפני כוס שני או מצוה אחרת של מצוות הלילה], שמע ר' יוסף איך שבנו האברך הצעיר אומר בהתלהבות גדול הנוסח שנדפס בהרבה הייליגע 'הגדות' הריני מוכן ומזומן.

ובשמוע ר' יוסף ההתלהבות של בנו שאל לבנו; בני היקר - האם למדת מסכת פסחים עם הראשונים שאתה יכול לומר הריני מוכן ומזומן??? ובשמוע הבן שאלת אביו השיב בהכנעה 'אבא, האמת הוא - שלא למדתי'.

חזר האב ושאלו, לפחות למדת את כל טור בית יוסף ושולחן ערוך ונושאי כלים על הלכות פסח??? והשיב הבן עוד הפעם 'אבא, האמת הוא - שלא למדתי', חזר האב ושאלו; האם למדת לכל הפחות שולחן ערוך עם מגן אברהם עם כל הפרי מגדים??? וגם על זה ענה שלא. והבן אמר שאביו היה מלא עם כל כך הרבה צער ועגמת נפש שהוא רואה בעיניו את בנו במדרגה (-נמוכה) כזו, וחזר ושאלו מיין טייער קינד (בני יקירי) על כל פנים פוקר 'ערבי פסחים' עם ר"ש ור"ן למדת??? וגם על זה ענה שלא, ושאלו בפעם אחרונה: כלום למדת לכל הפחות כל הסימנים מסימן ת"ע עד תפ"ח שאתה יכול לומר הריני מוכן ומזומן??? והבן חזר והשיב, 'טאטע, אף על כן מוכרח אני להשיב את האמת - שלא למדתי'...

ובשמוע אביו זאת נתן לו שתי סטירות לחי מצלצלות על שאמר מיט די גאנצע ברייטקייט (כלי הכנעה ועונה ובושה הראויה) 'הריני מוכן ומזומן' בשעה שכמעט שלא התחיל להכין עצמו ליום טוב.

וסיים האברך הצעיר לומר, שבשנה הבאה התיישב כבר במוצאי שמחת תורה ללמוד מסכת פסחים עם הראשונים והאחרונים וכל הטור והבית יוסף עם השולחן ערוך ונושאי כלים, ועם כל זאת בהגיע ליל הסדר אף שכבר סיים כל מסכת פסחים עם הראשונים וכל טור והבית יוסף עם השולחן ערוך ונושאי כלים של כל הלכות פסח מכל מקום אמר ה'הריני מוכן ומזומן' בלחשיה ובהכנעה גדולה מאד [שקלט באמת התוכחה והמוסר של אביו].

ממשיך הגה"צ ר' צבי מאיר שליט"א: רצון אבינו שבשמים להוסיף שבזמנינו אין רצונו יתברך שאב יתן פעטש (סטירות) לבנו ובפרט על מה שלא למד לפני היום טוב הקדוש של פסח מה שהאב סובר וחושב שצריך ללמוד, כיון שיש בחינה שרצונו יתברך להיות חריף עם עצמו ולא עם אחרים, 'קשוט עצמך תחילה', ובדורות הקודמים שה'אוהב את התוכחות' וה'כיבוד ומורא אב' היו בדרגות גבוהות מאד מאד היה עולם אחר, ומכל מקום מוסר השכל יש מזה לכל אחד כשהבן מרגיש ההשגות הגבוהות האמיתיות על אביו וכמת באמת כואב לו על מושג של 'הריני מוכן ומזומן' בלי לימוד המסכתא והטור ושולחן ערוך והיאב עצמו הכין את עצמו להיום טוב הקדוש לא עם המסכתא והטור ושולחן ערוך בלבד אלא עם הרבה הרבה יותר, ועמו רושם חזק מאד על הבן, ולשנה הבאה התחיל כבר להכין עצמו מהזמן של מוצאי שמחת תורה, וידוע מה דאיתא מהרבה צדיקים ז"ע דיש בחינה דעיקר האופן איך למסור להילדים והצאצאים הוא על ידי מה שאיכפת באמת להאב והאב בעצמו עושה הרבה יותר ממה שרוצה מבניו, וזה מעיקרי העבודה של היום טוב של פסח למסור להמשך הדורות כל מה שצריכים למסור להם, ועיקר האופן הוא על ידי שעמלים להתעלות בעצמם ועל ידי זה נבלע ונחקק בדם של הילדים והצאצאים.

[א"ה: ראינו הגדרה ממרן ר"ה הרב שטינמן זיע"א שהורים רוצים להיות כמו תרח אבל שיהיה להם בן כמו אברהם אבינו... והאמת שזה אינו אם האבא הוא אברהם אבינו אז יש בן יצחק אבינו שהוא 'יצחק עקידתא ועולה תמימה]...

<p>עלון יו"ט פסח: תרומת: ר' אהרן יצחק בן גולדא לרפ"ש במהרה זכות זיכוי הרבים תעמוד לו ולכל משפחתו ולכל עם ישראל. חלק מטרם על ידי הרב תורתו לע"נ הרוי</p>	<p>טול חלק בזיכוי הרבים והרם את תרומתך למען הרפסת העלון. תודה לכל התורמים שבענו תרמי ו...זכר (!!!)</p>	<p>ניתן להרשם לקבלת העלון במייל 0548496676@gmail.com ככל ענייני העלון ניתן לפנות ל- 0548496676</p> <p>דורות ותרומות להרפסת העלון ניתן לתרום בהרבים פלוס בקיפת 'עלי באר' הנצחה שבועית - 150 ש"ח מצוות רבת זיכוי הרבים להרפסת העלון להחלק בבתי כנסת.</p>
---	--	--

מים זכים

דורשי השומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פכ).

פסח

ומעתה יל"ע טובא בזה, דהניחא במה שהתלמידים של רבי יהושע ור"ע באו להעיר את תשומת לב רבותיהם להפסיק מלספר ביצ"מ משום שכבר הגיע זמן קר"ש של שחרית, דהדבר מבואר שפיר, משום שרבי יהושע ור"ע ס"ל (ברכות, שם) שהפסח נאכל כל הלילה, וא"כ לשיטתם גם המצוה לספר ביצ"מ בליל הסדר נמשכת כל הלילה (כיון שמצות סיפור יצ"מ תליא בזמן אכילת הפסח וכנ"ל).
וכיון שכבר עבר הלילה והגיע זמן קר"ש של שחרית שוב עבר זמן המצוה, ולכן כבר אין עניין להמשיך לספר ביצ"מ, ואדרבה צריך להזדרז לקיים את מצות קר"ש של שחרית, ועל כן התלמידים באו להעיר את תשומת לב רבותיהם לזה.

- ב -

אך לכאוי יל"ע טובא, מדוע התלמידים של ר"א וראב"ע באו להעיר את תשומת לב רבותיהם להפסיק מלספר ביצ"מ משום שכבר הגיע זמן קר"ש של שחרית, והרי האחרונים הנ"ל ביארו, שמחצות הלילה ואילך כוננת ר"א וראב"ע הייתה לקיים בסיפור יצ"מ שלהם את המצוה הרגילה של זכירת יצ"מ בלילה שמחוייבים בה בכל ימות השנה, משום שגם בכל ימות השנה כל המרבה בזכירת יצ"מ הרי זה משובח.

וא"כ לכאוי צ"ב מדוע תלמידיהם באו להפסיק מלספר ביצ"מ, והרי אע"פ שכבר הגיע זמן קר"ש של שחרית מ"מ אכתי הייתה להם מצוה להרבות בזכירת יצ"מ, שהרי קיי"ל דמצות זכירת יצ"מ הינה גם ביום וגם בלילה.

וא"כ צ"ב בזה דאע"פ דבעלמא קיי"ל (ע"י שו"ע או"ח סי' נח, ב, ובמשנ"ב שם) דמשום זריזין מקדימין למצוות יש להקדים לקרות קר"ש במהרה כל מה שיוכל, אך מ"מ י"ל דכאשר ר"א וראב"ע עסקו במצוה של זכירת יצ"מ לכאוי הם לא היו צריכים להפסיק בכדי לקיים בזריזות את מצות קר"ש, דהרי העוסק במצוה פטור מהמצוה, ואכתי הייתה שהות של כמה שעות עד סוף זמן קר"ש.

[ואע"פ שכבר קיימו את עיקר מצות זכירת יצ"מ מייד כשזכרו את יצ"מ בתחילת זמן החיוב, וכל מה שהוסיפו אח"כ עוד בזכירת יצ"מ הי' זה רק בגדר הידור מצוה, - אך מ"מ אכתי יל"פ בזה, משום דהנה שאלתי פעם קמ"י מרן שר התורה בעל **הדרך אמונה** וצ"ל, האם העוסק בהידור מצוה ג"כ פטור מהמצוה, והשיב מרן וצ"ל דמסתבר דגם העוסק בהידור מצוה פטור מהמצוה, ואכמ"ל בזה].

וא"כ לכאוי צ"ב טובא, מדוע התלמידים של ר"א וראב"ע באו להפסיק מלספר ביצ"מ, והרי לכאוי הם לא

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבגדי ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית: (הגדה של פסח).

הנה בשו"ת 'משכנות יעקב' (או"ח סי' קלט) ובספר 'מנחת עני' (לבעל הערוך לנר, פרשת צו) ובספר 'עמק ברכה' (סדר ליל פסח, אות ג) הקשו, מדוע רבי אליעזר ורבי אלעזר בן עזריה סיפרו ביצ"מ כל הלילה, והרי המצוה המיוחדת של סיפור יצ"מ בליל הסדר היא רק בשעת אכילת הפסח, ור"א וראב"ע בעצמם ס"ל שהפסח נאכל רק עד חצות (ברכות ט), וא"כ צ"ע מדוע הם המשיכו לספר ביצ"מ אפי' לאחר חצות שלשיטתם כבר עבר זמן המצוה.

ובמנחת עני ובמשכנות יעקב הוסיפו לשאול בזה, דיל"ע עוד מדוע לא הי' בזה איסורא ד'בל תוסיף', במה שהמשיכו לקיים את המצוה לאחר שכבר עבר זמן המצוה.

ותירצו כולם בסגנון אחד, שבאמת מה שר"א וראב"ע המשיכו לספר ביצ"מ לאחר חצות הלילה, לא הי' זה משום המצוה המיוחדת של סיפור יצ"מ בליל הסדר, - אלא מחצות ואילך כוונתם הייתה לקיים בזה את המצוה הרגילה של זכירת יצ"מ בלילה שמחוייבים בה בכל ימות השנה, וגם בכל ימות השנה כל המרבה בזכירת יצ"מ הרי זה משובח, וכיון שבכל ימות השנה זמן המצוה של זכירת יצ"מ בלילה נמשך בכל הלילה, לכן גם לר"א וראב"ע הי' עניין להמשיך לספר ביצ"מ כל הלילה.

[וע"ע בעמק ברכה שם, שלאחר שתירץ כהנ"ל שוב התקשה בתירוץ זה עיי"ש, - וכן ע"ע במש"כ בזה בקה"י (ברכות סי' ד)].

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה איתא שהחכמים הנ"ל סיפרו ביצ"מ כל הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם שהגיע זמן קר"ש של שחרית, - ובפשטות י"ל שבין התלמידים שבאו ואמרו לחכמים שהגיע זמן קר"ש דשחרית, לא היו אלו רק התלמידים של רבי יהושע ור"ע, אלא בפשטות נראה שהתלמידים של כל החכמים שהיו שם הגיעו להעיר את תשומת לב רבותיהם שהגיע זמן קר"ש של שחרית, וגם התלמידים של ר"א וראב"ע היו בנייהם, (דהרי בעל ההגדה לא חילק בזה).

היו צריכים להפסיק במצות זכירת יצ"מ שעסקו בה, בכדי להזדרז לקיים את מצות קר"ש במהרה וכנ"ל.

- ג -

אכן באמת יל"פ טובא בדבר זה, דיליע מה הדין במי שחשב שכעת לילה ולכן כיוון בדעתו לקיים כעת את מצות זכירת יצ"מ של לילה, אך לבסוף התברר לו שבאמת כבר עבר הלילה וא"כ נמצא שמה שהזכיר את יצ"מ הי' זה ביום, - האם נימא דיצא בזה ידי"ח זכירת יצ"מ של יום, כיון דהכוונה בזה ליום או ללילה לא מעכבת, משום שבעצם הו"א אותה המצוה ממש ורק חיובה מתחדש בכל יום ובכל לילה שוב פעם.

או"ד דכיון דחשב בדעתו לקיים בזה את מצות הזכירה של הלילה, לכן חסר כאן בכוונה לקיום מצות הזכירה של היום, ועל כן לא יצא בזה ידי"ח זכירה של יום, כיון דקיי"ל דמצוות צריכות כוונה.

והנה אי נימא דבכה"ג באמת לא יצא בזה ידי"ח מצות זכירת יצ"מ של יום, כיון דמצוות צריכות כוונה וחסר בזה בכוונת המצוה של זכירה ביום וכנ"ל, א"כ יש ליישב שפיר את מה שהקשינו לעיל, מדוע התלמידים של ר"א וראבי"ע באו להפסיקם מלספר ביצ"מ וכנ"ל.

דמעתי לפי"ז י"ל, דר"א וראבי"ע באמת כבר לא קיימו את מצות זכירת יצ"מ במה שהמשיכו לספר ביצ"מ לאחר שכבר עבר הלילה, כיון שכוונתם הרי הייתה לקיים בהידור את מצות זכירת יצ"מ של לילה, וכל זמן שלא העירו את תשומת ליבם שכבר עבר הלילה, הם המשיכו לכון על קיום מצות הזכירה של הלילה.

ולכן לפי הצד הנ"ל שוב לא הי' להם בזה קיום מצוה מצד המצוה של זכירת יצ"מ ביום, כיון שהם לא כיוונו לזה והי' בזה חיסרון בכוונת המצוה לפי מה דקיי"ל דמצוות צריכות כוונה וכנ"ל, - וא"כ להצד הזה מבואר שפיר מדוע התלמידים של ר"א וראבי"ע באו להפסיקם מלספר ביצ"מ, ואמרו להם שכבר הגיע זמן קר"ש של שחרית, וכמבואר.

אכן אי נימא שבמצות זכירת יצ"מ אין נפ"מ אם חשב בדעתו לקיים כעת את המצוה של היום או של הלילה, משום דהכוונה בזה לא מעכבת, כיון שבעצם הו"א אותה המצוה ממש ורק חיובה מתחדש בכל יום ובכל לילה שוב פעם, א"כ לכאוי צ"ע מה שהקשינו לעיל, מדוע התלמידים של ר"א וראבי"ע באו להפסיקם מלספר ביצ"מ, והרי הם היו עסוקים אז במצות זכירת יצ"מ של יום, ולא היו צריכים להפסיק בכדי להזדרז לקיים את מצות קר"ש במהרה וכנ"ל.

- ד -

והנה נחלקו האחרונים האם נשים חייבות במצות זכירת יצ"מ בכל ימות השנה, **דהמג"א** (סי' ע, א) ס"ל שנשים חייבות במצות זכירת יצ"מ, וכן כתב בשו"ע הגר"ז (שם) שנשים חייבות בזכירת יצ"מ, והוסיף לבאר שהנשים חייבות בזה משום דהו"א מ"ע שאין הזמן גרמא, כיון שזכירת יצ"מ נוהגת גם ביום וגם בלילה, ונשים חייבות במ"ע שאין הז"ג, (וזהו הביאור ג"כ בדברי המג"א אלא שקיצר בדבריו שם).

אך השאג"א (סי' יב) כתב שנשים פטורות ממצות זכירת יצ"מ, משום דס"ל דהו"א מ"ע שהזמן גרמא שהנשים פטורות בזה, ואע"פ שבעצם מצות זכירת יצ"מ נוהגת גם ביום וגם בלילה, וא"כ הי' לנו להחשיבה כמ"ע

שאינן הזמן גרמא משום שהמצוה נוהגת כל הזמן, אך מ"מ כתב בזה השאג"א וז"ל: **'מ"מ הו"ל מ"ע שהז"ג, כיון דשל יממא חלף ועבר זמנה בלילה, ואם לא הזכיר ביום שוב אי"צ להזכיר הזכרה זו של יום בלילה, - ואע"ג דחייב נמי להזכיר יצ"מ בלילה, הא הזכרה אחריתא היא ומשום הזכרת לילה היא, אבל הזכרה של יום עבר זמנה ואי"צ להזכירה בלילה, וכן הזכרה של לילה חלף ועבר זמנה ביממא...'**

'שהרי הזכרה דיום ולילה תרתי מצוות ותרתי אזכרות נינהו, וכיון דשל יום ליתא בלילה ושל לילה ליתא ביום, כל חדא וחדא הזכרה מהן הוה לי מ"ע שהז"ג, ולא מהני הזכרה של יום לשוויה להזכרה של לילה למ"ע שאין הז"ג, דהא של יממא מצוה אחריתא היא, ושל לילה אין זמנה ביום וכן של יום ליתא בלילה, הילכך נשים פטורות מהזכרת יצ"מ, וזה ברור' עכ"ל, - וע"ע במשנ"ב (שם, ב) שהביא את מחלו' האחרונים הנ"ל, האם נשים חייבות בזכירת יצ"מ או פטורות בזה, עיי"ש.

- ה -

ומעתי בנידו"ד לכאוי יש מקום לומר, דהדבר מיתלא תליא במחלו' האחרונים הנ"ל, והיינו דלדעת השאג"א הנ"ל שס"ל שזכירת יצ"מ דיום וזכירת יצ"מ דלילה הווין ב' מצוות נפרדות, אזי י"ל דבכה"ג שחשב בדעתו לקיים את מצות זכירת יצ"מ דלילה ולבסוף התברר שכעת כבר יום, לא יצא בזה ידי"ח זכירת יצ"מ דיום, כיון שיש בזה חיסרון בכוונה של מצות הזכירה דיום, משום שהזכירה בלילה הו"א מצוה נפרדת ממצות הזכירה דיום.

אך לדעת המג"א והגר"ז הנ"ל שס"ל שבעצם זכירת יצ"מ דיום וזכירת יצ"מ דלילה הו"א אותה מצוה ממש, ורק שחיובה מתחדש בכל יום ובכל לילה שוב פעם (ולכן ביארו דהו"א מ"ע שאין הזמן גרמא, משום שנוהגת כל הזמן), אזי לדעתם יש מקום גדול לדון בכה"ג שחשב בדעתו לקיים את מצות זכירת יצ"מ דלילה ולבסוף התברר שכעת כבר יום, דיתכן דיצא בזה שפיר ידי"ח זכירת יצ"מ דיום.

כיון שבעצם הו"א אותה המצוה ממש וחשב בדעתו לקיים את המצוה, ואולי אין נפ"מ במה שחשב בדעתו שכעת לילה ולבסוף נמצא שכעת יום, דיתכן דמ"מ יצא בזה שפיר ידי"ח, ויל"פ בזה ואכמ"ל עוד.

[והנה יש לדון עוד כנידון זה ממש גם גבי קר"ש, במי שכיוון לקר"ש של לילה ולבסוף נמצא שכעת כבר יום, האם יצא בזה ידי"ח קר"ש דשחרית, - ועי' במש"כ בזה בשו"ת 'פרי יצחק' (להגר"י בלאור זצ"ל, סי' א) ואכמ"ל.

וע"ע בספר 'שלמי תודה' (פורים סי' ז) שהסתפק לגבי מי שחשב בדעתו לצאת ידי"ח מקרא מגילה של לילה, ולבסוף התברר שכעת כבר יום, האם יצא בזה ידי"ח מגילה דיום, או"ד דיש בזה חיסרון מצד מצוות צריכות כוונה, עיי"ש ואכמ"ל].

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפוי"ש וכדו' (50), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

טמונה בפרשה

עלון שבועי לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

הגדה של פסח

חידות לפסח

- א. איך יתכן שנאמר לאדם שילכתחילה עדיף לו לשמוע את ההגדה מאחר ולא לומר בעצמו?
- ב. איך יכול להיות שאדם ביטל את חמצו כדת וכדין אבל עדיין יעבור בפסח על 'בל יראה'?
- ג. איך יתכן שנאמר לאדם שעליו לקרוא הלל שלם בחול המועד פסח?
- ד. באיזה יום בחול המועד יש להוסיף תוספת מאכל?
- ה. על מי כתוב בהלכה שעליו לצום בערב פסח למרות שאינו בכור?
- ו. איזו הלכה שקשורה ליו"ט יש בגמרא 7 שיטות של אמוראים כיצד לקיימה?
- ז. מלבד מזימון לברכת המזון, באיזו הלכה נוספת ישנו דין שצריך שלושה אנשים לאמירה מסוימת?

שאלה לשולחן החג

"והגדת לבנך ביום ההוא"
אחת ממצוות ליל הסדר הוא סיפור נס יציאת מצרים: 'מצוות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן' (רמב"ם מהל' חמץ ומצה פ"ו ה"א).
ויש לבאר מדוע לא תיקנו לנו חכמים ברכה מיוחדת למצוה זו שנוכל לברך קודם תחילת סיפור הדברים?

מטרת השאלה
הינה לעורר דיון סביב שולחן החג.
ניתן לשלוח את תשובותיכם למערכת (בצרוף מקורות, אם ישנם) ובל"ג אכתוב מן התשובות בעוד כחודש.

פנינים

טעמים לביצה בקערה, ולאכילת ביצה בליל הסדר: א. ביצה היא סימן אבלות כדי שלא יבוא לידי קלות ראש מרוב שחוק ושמחה. (שיח יצחק) ב. סימן אבלות משום שאברהם אבינו נפטר בערב פסח. (לקט יושר) ג. זכר לקרבן חגיגה. (הגר"א) ד. סימן אבלות על כך שבית המקדש חרב ואין אנו יכולים להקריב הפסח. (רמ"א) ה. משום שלפי ר' יהושע בניסן אנו עתידים להיגאל בליל ט"ו, ובא התאריך ועיין אנו בגלות, על כן אוכלים אנו מאכל אבלים. (ילקוט שמעוני) ו. עם ישראל כמו ביצה, שככל שתבשלה היא תתקשה יותר, ככתוב: "וכאשר יענה אותו כן ירבה וכן יפרץ". (אוצרות צדיקי וגאוני הדורות) ז. כמו שלביצה אין פה, כך נסתמו פיותיהם של המלעיגים על בני ישראל שכבר אין הקב"ה יגאלם, וכן הוא בכל דור ודור. (כי טוב) ח. כיון שביצה הנאכלת היום בהכרח הייתה מוכנה כבר מאתמול, וכן בפסח עיקר ההכנה היא לפני החג ובי"ד. (אמרי אמת) ט. משום שלא נשלמו לנו הארבע מאות שנה במצרים, הוצרכנו לגלויות אחרות ולחורבן שני בתי המקדש, לכן אנו אוכלים מאכל אבלות. (חת"ס) י. זכר לאבלות כי ט' באב תמיד יחול באותו יום כמו פסח. (רמ"א) יא. על שהיו כאבלים במהלך העבודות במצרים. (חיים לראש) יב. עד שנגאלו ישראל היה יום ט"ו בניסן יום אבל לזקני העם שכן הוכפלו בו הצרות: בו נודע על הגלות בברית בין הבתרים, בו נלקחה שרה לפרעה, בו עמד יעקב לפני פרעה, בו התחיל השיעבוד לפני 86 שנים, ואף בו הוכבד השיעבוד בפעם הראשונה שבא משה לפני פרעה. וזכר לאבלות ההיא אוכלים ביצה. (חת"ס) יג. כמו שהביצה היא הולדה ראשונה שרק לאחר מכן יבקע ממנה האפרוח, כך כשיצאו מצרים לא היה זה התכלית והגאולה השלמה עד שקבלו את התורה. (ספר הזמנים) יד. כמו שלביצה אין פה כך אנו צריכים להראות שככל שנודה ונהלל, עדיין לא יצאנו ידי חובתנו. טו. הביצה היא רמז לתחיית המתים שהרי הביצה היא דבר שעל פניו אין לה חיות עצמית ורק לאחר שמחממים אותה היא מולידה. (הגיון ליבי) טז. ביצה בארמית נקראת 'ביעא', כי רחמנא בעא עלן רחמים ופרקינן. (מהרי"ל) יז. כי הקב"ה הוציאנו מעבודות לחרות ומאבל ליו"ט. (אורחות חיים)

"ברוך המקום... כנגד ארבעה בנים דיברה תורה"

מה הקשר בין תחילת המשפט - "ברוך המקום ברוך הוא", להמשכו - "כנגד ארבעה בנים דיברה תורה"? כידוע, ילד בכיתה א' אינו לומד את אותו חומר לימוד שלומד ילד בכיתה ו', מה שאין כן התורה הקדושה, שהיא ניתנת ללמידה לכולם, בכל גיל ולכל ארבעת הבנים. (הרב מבריסק)

"כן עשה הלל בזמן שיבית המקדש היה קיים: היה מודך מצה ומרור ואוכל ביחד"

יש שתמהו על מנהגו זה של הלל: והרי כלל יש לנו שאין עושים מצוות חבילות חבילות' דהיינו שאין מחברים שתי מצוות שונות לעשותן יחד, וכיצד חיבר הלל את מצות אכילת מצה לאכילת המרור? האחרונים (מנחת חינוך, כתב סופר) חידשו, שידי חובת אכילת מצה אין אדם יוצא אלא בהנאת מעיו ולכן הדין הוא שאם בלע מצה מבלי ללעוס כלל - יצא. אבל במרור, המצוה היא להיפך: ואנו מצריכים שתהא הנאת גרונו, כמו שפירש הרשב"ם שהתורה הקפידה למרר את פיו של האוכל זכר ל"וימררו את חייהם". אם כן, ברור לנו שאין כאן בעיה של 'חבילות חבילות' כלל, שהרי אין הם באין כאחד, את מצות העשה של אכילת מרור מקיים מיד במרירות פיו, ואילו ידי מצות העשה של אכילת מצה יוצא רק כאשר בא לתוך מעיו. (משיב נפש)

"שני לוחות הברית... עשירה דבריא"

יש לבאר מדוע הלוחות מוזכרות בפיט פועמים: גם כשני לוחות הברית וגם כעשרת הדברות? ויש לבאר: א. הכוונה לעשרה המאמרות שבהם נברא העולם. ב. שני לוחות הברית אלו לוחות שניים ועשרת הדברות אלו לוחות ראשונים. ג. ד' נתן לנו את התורה הן בצורה מילולית והן בצורה גשמית. ד. עצם שמיעת עשרת הדברות מהקב"ה וממשה בזה התפרסם עיקר אמונת הנבואה והתורה. (ע"פ תשובות הקוראים הנכבדים שליט"א לשאלה לשולחן החג' תשע"ט)

העלון מוקדש
לע"נ שמחה סימני בת עישה
ת.נ.צ.ב.ה

ישנו ביקוש רב בבתי הכנסת ברחבי הארץ לקבל את העלון לקהילה שלהם.
זו ההזדמנות שלכם לזכות בהפצת תורה. ניתן לתרום:
1. בהעברה לבנק לאומי (10 סניף 911 חשבון 3787939, ע"ש 'ביין' 2. לשלוח שיק למערכת

חידון א' ת'

- התשובה לכל שאלה **מתחילה** באות המופיעה בתחילת השורה
- א. רב שאמר הרי אני כבן שבעים שנה
  - ב. מי אמר: ימי חיייך- הימים, כל ימי חיייך- הלילות
  - ג. היינו במצרים
  - ד. מכה שנאמר עליה "כבד מאד"
  - ה. לוחות _____
  - ו. מה שעשו לנו המצרים במצרים
  - ז. בשניים כאלו נקנה גדי אחד
  - ח. הבן המובחר
  - ט. רב שהיה בין המסובין בבני-ברק
  - י. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר _____
  - כ. השי"ת הולך את אברהם אבינו בארץ _____
  - ל. כך מכשירים דברים הבאים באש
  - מ. הלילה הזה כולו _____
  - נ. "אפילו כולנו _____"
  - ס. הקב"ה _____ צרכנו במדבר ארבעים שנה
  - ע. אבא של תנא שהיה בין המסובין בבני-ברק
  - פ. אחד מג' הדברים שחייבים לומר בליל הסדר
  - צ. ממכות מצרים
  - ק. מסימני הסדר
  - ר. יצאנו ב- _____ גדול ממצרים
  - ש. חיה מן הפיוט "חד גדיא ..."
  - ת. אחד מהבנים

חידון א' ת' הפוך

- התשובה לכל שאלה **מסתיימת** באות המופיעה בתחילת השורה
- א. אש בארמית
  - ב. מעשרת המכות
  - ג. " _____ עולמו בחסד ובריותיו ברחמים"
  - ד. המילה הראשונה באחד מהשירים שב'נרצה'
  - ה. ה _____ על גבי הקערה היא כנגד קרבן _____
  - ו. באלו מים נהוג ללוש את המצות?
  - ז. " לאיש חמודות נגלה _____ חזות לילה"
  - ח. "שאינו יודע לשאול, את _____ לו"
  - ט. מלאך המוות הרג אותו
  - י. לשון חמישית של גאולה
  - ך. כך היה הלל עושה כשבית המקדש היה קיים
  - ל. מסיבים לצד זה
  - ם. מארבעת הבנים
  - ן. מעשרת המכות, מאותן ללא ההתראות
  - ס. מסימני הסדר
  - ע. מארבעת הבנים
  - ף. הוא לא עבר בארץ מצרים במכת בכורות
  - ץ. שניים מסימני הסדר
  - ק. שניים מכינויי הקב"ה בפיוט 'אדיר הוא'
  - ר. חמץ המשמש להחמצת עיסות
  - ש. אחד מהסימנים שנתן רבי יהודה לעשרת המכות
  - ת. שני מאכלים המונחים על קערת הסדר

ואלה שמות

"תרח אבי אברהם ואבי נחור"

מה היה שמה של אשת נחור (אמו של תרח)? (התשובה במדור התשובות)

מן המדרש

בחג (סוכות) אתה מוצא שלוש שמחות, שכתוב: "ושמחת בחגך", "והיית אך שמחה", "ושמחתם לפני ד' אלוקיכם שבעת ימים", אבל בפסח אין אתה מוצא שכתוב בו אפילו שמחה אחת. למה? שבפסח התבואה נדונית ואין אדם יודע אם עושה השנה תבואה ואם אינה עושה. וכן אתה מוצא שאין כתוב בעצרת (בחג שבועות) אלא שמחה אחת: "ועשית חג שבועות לד' אלקיך... ושמחת... אתה ובנך וגו'". ולמה? מפני שהתבואה נכנסת בפנים (כבר בגורן). ומה טעם אין כתוב בה שתי שמחות? מפני שפירות האילן נידונים. אבל בראש השנה לא כתוב בו אפילו שמחה אחת, מדוע? מפני שבו הנפשות נידונות ומבקש אדם נפשו יותר מממונו. אבל בסוכות, לפי שנטלו הנפשות דימוס (גזר דין זכאי) שלהם ביום הכפורים, כמו שכתוב בו: "כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתכם", ועוד, בחג (הסוכות), התבואה ופירות האילן בפנים (כבר נאספו ומאוחסנים בבטחה), לפיכך כתוב בו שלוש שמחות. דבר אחר (סיבה נוספת שלא נאמר בפסח שמחה): בגלל שמתו בו המצרים. וכן אתה מוצא: כל שבעת ימי חג סוכות אנו גומרים בהם את ההלל, אבל בפסח אין אנו גומרים את ההלל אלא ביום טוב ראשון ולילו. למה? משום שכתוב: "בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך". (ע"פ ילקוט שמעוני)

מילה בהגדה

**הלהבה האירה ביותר,
ואותם נלמד לוותר,
קודם שיצא מהאקדח,
בפחד גדול הודח.**

המונח המבוקש הינו מילה
ב 4 אותיות המופיעה בהגדה.
אשר כל שורה בחידה
רומזת להקשר שונה שלה.
(יתכן כתיב חסר וחילופי אותיות
בעלי הגיה דומה)

התשובה תפרסם אי"ה בגיליון הבא

ושפני טמוני חול

מי היה רגיל לשתות 1000 מוסות יין?

****

"על אכילת מצה"

המהרי"ל השווה את אכילת המצה בליל הסדר לשמחת נישואין. וכשם שבנישואין יש חובה לברך שבע ברכות, כך לפני אכילת המצה יש לברך שבע ברכות, ואף לכן כתוב בירושלמי שמי שאוכל מצה בערב פסח הרי הוא כמי שמתחתן עם ארוסתו בבית חמיו קודם לזמן החופה. וב'אבודרהם' מונה את כל שבע הברכות: בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, שהחיינו, בורא פרי האדמה (על הכרפס), בורא פרי הגפן (כוס שני), המוציא לחם מן הארץ ועל אכילת מצה. למדנו מכאן, שבלייל הסדר מתעורר קשר של נישואין בין בני ישראל לאביהם שבשמים.

שעשועי דאורייתא

"הלילה הזה שתי פעמים"

היכן בתורה כתוב את המילה 'פעמיים' (4 תשובות)

****

מצאו נא בהגדה:

1. את המילה 'לחם' (חוץ מב'ברך')! (3)
2. 4 אותיות שאינן נמצאות בשמות סדר ליל הסדר?
3. כמה שיותר שמות של ערים בארץ!
4. היכן מוזכרת ירושלים ב'מגיד'?
5. את שמותיהן של עשר ממסכתות הש"ס! (ביצה וחגיגה לא כתוב!)
6. שתי מילים רצופות שכל אחת מהן נקראת ישר הפוך.
7. שמות של שלושה בעלי מקצוע.

גימטריא

"ואף אתה הקהה את שניו ואמור לו: בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים"

מדוע אנו צריכים בתשובתנו לרשע להקהות דווקא את שיניו? אלא, המילה 'רשע' בגימטריא היא 570, ואם נקהה (נסיר) את המילה 'שניו' (בגימטריא 366), נקבל את הגימטריא של המילה: 'צדיק' (204). ויש שאמרו בדרך צחות, שטענת הרשע היא שאינו מתנהג כמו שצריך, ואינו מקפיד על פיאות וזקן, מפני שגם כשנולד נולד בלעדיהם, לכן אומרים לו, שגם את שיניו צריכים להוציא, שהרי נולד בלעדיהם...

תשובות

ושפני טמוני חול - תשובה לשבוע שעבר: מתי אסור לשתות כוס אחת אבל מותר לשתות שתי כוסות? - בער"פ. (שו"ע תעא א) **חידות לפסח** - א. אונן. אם אינו קובר מתו בלילה זה, עדיף שישמע מאחר את ההגדה כי יש בה אריכות ומדרש פסוקים. (מהר"ם מלובלין) ב. בצק של חלה. מכיון שלא שלו אלא ממון השבט לא יכול לבטלו ועובר עליו משום בל יראה כי יכול להישאל עליו. (מ"ב תנז) ג. אם נאנס ולא קרא הלל שלם ביו"ט ראשון. (הגדת בית הלוי) ד. בט"ז ניסן זכר למשתה אסתר. (מ"ב ת"צ) ה. למי שאם יאכל לא יהיה לו תיאבון לאכול בלילה מצה. (שו"ע תעג) ו. סדר הברכות בקידוש בליל יו"ט החל במוצ"ש. (פסחים קב) ז. יש דין לחפש עוד שני אנשים לומר איתם הלל בליל פסח, כדי לומר "הודו לד' כי טוב" וששניים יענו לו "כי לעולם חסדו". (שו"ע תע"ט) **חידו א' ת** - אלעזר, בן זומא, גרים, דבר, הברית, ויענונו, זוזי, חכם, טרפון, ירקות, כנען, ליבון, מרור, נבונים, סיפק, עזריה, פסח, צפרדע, קדש, רכוש, שונרא, תם. **חידו א' ת' הפוך** - נורא, ערוב, המנהג, חד, ביצה חגיגה, שלנו, רז, פתח, שוחט, והבאתי, כורך, שמאל, חכם, שחין, כרפס, רשע, שרף, ורחץ יחץ, ותיק צדיק, שאור, עד"ש, חרוסת וחזרת. **שעשועי דאורייתא** - בפרשת תולדות: "ויעקבני זה פעמים", בפרשת מקץ: "השנות החלום אל פרעה פעמים", "כי עתה שבנו זה פעמים", בפרשת חקת: "ויך את הסלע במטהו פעמים". 1. "המוציא לחם מן הארץ", "נותן לחם לכל בשר", "הא לחמא עניא". 2. א, ז, ט, ת. 3. ירושלים, בני ברק, ראש פינה, מעלות. 4. "חרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים". 5. בכורות, פסחים, אבות, ברכות, ע"ז, תמיד, מכות, ידים, זבחים, שבת. 6. "הלילה הזה". 7. כורך, מגיד, שוחט. **ואלה שמות** - יסכה בת ניסה. (ספר הישר) **מילה בפרשה צו** - אצל. "ליד בית השר החשוב" - ליד=אצל ושר חשוב הוא אציל, "העביר סמכות לאהוב" - אצל לו מתכונותיו (האציל), "שמיד ציוה בפסגה" - פסגת הר=אצל (רש"י זכריה יד,ה), "לתת לבטלן מהעוגה" - בטלן=עצל. **טמונות בפרשה** - 1. ונתן לנו את השבת. 2. נורה - ואתא נורא. 3. מסימני הסדר - ברך. 4. יכול מראש חודש. 5. מסימני הסדר - צפון. 6. לחמניה = "הא לחמא עניא", וגם חמץ שמוזכר בהגדה מספר פעמים. 7. חלמיש הצור אגם מים. 8. אחד עשר כוכביא. 9. סבוגי כדבורים דעכו כאש. 10. וידינו פרושות כנשרי שמים. 11. כורך ספרים - כורך. 12. מכת ארבה, "וארבה את זרעו". 13. דלתיו דפקת כחם היום, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. 14. האי מלטה - "אנא ד' מלטה". 15. חייב אדם לראות את עצמו. **טמונות בהפסדה** - 1. "ויריחו סוגרת ומסוגרת אין יוצא ואין בא" (ו,א). 2. "גלגל" (ה,ט). 3. "עשה לך חרבות" (ה,ב) "וחרבו שלופה בידו" (ה,ג). 4. "זבת חלב ודבש" (ה,ו). **שאלה לשלוח השבת כי תשא** - שאלנו: כיצד היה מותר למשה להביא את הלוחות ביה"כ מרשות היחיד לרשות הרבים? כמה מעיקרי התשובות שהתקבלו במערכת: 1. היה זה בציווי מיוחד מהקב"ה. 2. משום שלא היה לו עקירה שהרי הקב"ה הטעינו את הלוחות. 3. לרמב"ם כשבני ישראל היו במדבר לא היה למדבר דין של רשות הרבים. 4. מפאת קדושת הלוחות הרי אסורים בהנאה ולא הוציא כדרך המוציאים. 5. כתב הלוחות היה מסייע למשה להרים אותם שהרי כשפרחו מיד השליכם, והיו כמו נפש בגוף ואנו אומרים שהחי נושא את עצמו.

ניתן להשיג את העלון:

במייל: ע"י שליחת מייל בקשה אל: temunabaparashah@gmail.com - מלמדים, תלמודי תורה ובתי ספר - נא ציינו זאת.
באתרים: באתרים: 'לדעת', 'אידישער וינקל' (באידיש) 'תורת יוסף ו'דרשו'.
בשכונת בית ישראל בירושלים: בחנות 'פיצוחי בית ישראל' רח' בית ישראל 1, ובמערכת.

העלון מגיע מדי שבוע לעשרות אלפי משפחות וילדים, המשתמשים בו ללימוד משותף סביב שולחן השבת.

מעוניינים להקדיש את העלון לכל מטרה? צרו קשר עם המערכת, או טלפנו: 052-766-5775

© כל הזכויות שמורות לאהרן ביינ.
 ניתן לשלוח תגובות, רעיונות והערות למערכת:
 קויפמן 17, ירושלים
 femunabaparashah@gmail.com

פרשת מצורע ~ יבמות כ"ז עד ל"ג ~ מבחן מס' 118

המערכת הטלמונית נפתחת בכל שובע, מיום שישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

ניתן לעשות המבחן גם בעמדות נדרים מלוס-בוקומוס נפות- "לדעת"- מילוי טפסים. כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע, ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com

"לדעת"

מבחן שבועי – כדף היומי
לע"ר ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל
073-7289669

- בטאיזה אופן יבמה שבשעת נפילה היתה אסורה על היבם היא מותרת לו אח"כ?
  - אם הותרה תוך כדי הנפילה הראשונה.
  - אם בנפילה הראשונה היתה מותרת לאח אחר ואח"כ הותרה גם לראשון.
  - בשתי האופנים הנ"ל היא אסורה עולמית.
- נפל הבית עליו ועל אשתו שהיא בת אחיו, מה דין צרתה?
  - חולצות.
  - או חולצת או מתייבמת.
  - לא חולצת ולא מתייבמת.
- הנושא אחות אשת אחיו ומת אחיו, האם מותר לו לייבם את האשה?
  - למ"ד אין איסור חל על איסור מותר.
  - גם למ"ד אין איסור חל על איסור אסור.
  - מותר רק ביאה ראשונה.
- אשת אחיו שנעשית אחות אשתו, האם זה איסור מוסיף או איסור כולל?
  - איסור מוסיף.
  - איסור כולל.
  - גם איסור מוסיף וגם איסור כולל.
- במה נחלקו רבי חייא ובר קפרא לענין איסור חל על איסור בזר שאכל מליקה?
  - האם באיסור כולל שני האיסורים חלים.
  - האם באיסור מוסיף שני האיסורים חלים.
  - האם בשני האיסורים שחלים בבת אחת שני האיסורים חלים.

- האם אומרים נאסרה באיסור זיקה דרבנן?
  - כן.
  - לא.
  - מחלוקת.
- אחיות שנפלו ליבום לפני אדם אחד, ואחת מהם אסורה עליו, האם מותר לו לייבם את השניה?
  - באיסור ערוה דאורייתא מותר, ובאיסור שניות דרבנן אסור.
  - באיסור ערוה דאורייתא אסור, ובאיסור שניות דרבנן מותר.
  - אסור בכל אופן.
- ב' אחיות שנפלו ליבום לפני ב' אחים, וכל אחת אסורה על אח אחר באיסור ערוה, האם מותר להם לייבם את השניה?
  - מותר.
  - אסור.
  - לראשון מותר ולשני אסור.
- לבית הלל שמאמר אינו קונה, מה הדין כשעשה מאמר ביבמה ואח"כ אחותה נפלה לפניו ליבום?
  - יחלוץ ויתן נט לבעלת המאמר, ולאחותה רק יחלוץ.
  - ייבם איזו שירצה.
  - יחלוץ לשתייהן.
- באיזה אופן י"א שהיבם מיפר נדרי יבמתו כשנפלו לפניו ב' יבמות?
  - כשעשה מאמר באחת מהן.
  - כשעמדה בדין ופסקו לה מזונות משלו.
  - שתי התשובות נכונות.

מדור - לדעת חכמה

לע"ר ישראל יעקב ב"ר יצחק איידיק ז"ל

- למאן דאמר יש זיקה, האם חליצה לצרת אחותו בזיקה נחשבת "חליצה פסולה"?
  - כן.
  - לא.
  - מחלוקת.
- האם מותר לייבם ספק צרת ערוה, כגון שבערוה נעשו קידושין מסופקים, ומדוע?
  - אסור שבע פגע בערוה, וספק דאורייתא לחופרא.
  - מדאורייתא מותרת נכח חזקה, ורבנן אסור לייבם.
  - מותר לכתחילה אף מדרבנן, כיון שיש לה אסות היתר.
- אחים הנשואים לג' נשים נכרות, ומת אחד יבבם השני את אשתו ומת, מה צריך לעשות השלישי?
  - לייבם אחת מהם.
  - לייבם את שתייהן.
  - לייבם אחת ותחלוץ לשניה.
- על איזה מלאכה עובר זר המטקיר אברים על גבי המזבח בשבת (יבמות ל"ג)?
  - ממיר.
  - מכבה.
  - ממשל.

רשות - מהי לכולי עלמא אין בעדות חסרון של "ממי כתבם"?

- מדעידם שולחים עדותם בכתב לבית דין.
- כשהעדים מגידים שראו שטר, והינינו דווקא משכתב לעדות.
- כשהעדים מגידים שראו שטר אפילו אם הוא נכתב לזכרון דברים.

ההגרלה השבוע

על- 500 ₪

הגרלה נוספת
על מדור לדעת חכמה:
שובר ע"ס 200 ₪
לכחורה:

"לדעת"

מבחו שבועי - כדף היומי
לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

שבת פסח ~ יבמות ל"ד עד מ' ~ מבחן מס' 119

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום שישי עד יום שני בלילה.
לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

ניתן לעשות המבחן גם בעמדות נדרים בלוס-אנג'לס, בקופות נוספות - "לדעת" - מיליו טפסים.
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com

- באיזה אופן לרבי יהושע הטועה בדבר מצוה פטור?
  - רק אם עשה מצוה.
  - אף בלא עשה מצוה ובלבד שזמנו בהול.
  - אף בלא עשה מצוה אם זמנו בהול, ויש אומרים אף אם אין זמנו בהול.
- לענין מה ביאת אונס פוסלת לכהונה?
  - אשת כהן שנאנסה, אסורה לבעלה.
  - אשת ישראל שנאנסה אסורה להנשא לכהן.
  - שתי התשובות נכונות.
- החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת, האם הוא אסור בקרובותיה?
  - אם הולד של קיימא מותר, ואם הפילה אסור.
  - אם הולד של קיימא מותר, ואם הפילה לרבי יוחנן אסור ולרבי לקיש מותר.
  - בכל אופן אסור מדרבנן.
- הנזשא מניקת חבירו, מה דינו?
  - לר"צ יוציא ולא יחזיר עולמית, ולרבנן ימתין מלבטל עד שיגיע הזמן.
  - לר"מ יוציא ולא יחזיר עולמית, ולרבנן יוציא בגט וכשיגיע זמנו יכנס.
  - לר"מ יוציא בגט ויחזיר כשיגיע הזמן, ולרבנן ימתין בלי גט.
- הכונס ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה ספק בן ט' לראשון ספק בן ז' לאחרון, מה דין הכונס?
  - יוציא וחיוב אשם תלו.
  - יוציא וחיוב חטאת.
  - יקיים ופטור מן הקרבן.

מדור - לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אהייזק ז"ל

- קטנה שבעלה, מתי היא צריכה להמתין ג' חודשים לפי שמואל?
  - כשתן לה בעלה ג', ויש אף בגנות.
  - גם כשמיאנה.
  - גם בנתגירה.
- אשה שבעלה וצרתה הולכו למדינת הים ומת בעלה, מתי מותר לה להתייבם (גמרא ורש"י)?
  - משתדע שהיא וצרתה לא מעוברות ובעלה לא נשא אשה אחרת.
  - משתדע שהיא לא מעוברת, ואין חוששים שבעלה נשא אחרת.
  - משתדע שהיא לא מעוברת, ואין חוששים שצרתה מעוברת או שבעלה נשא אחרת.
- ספק בן ט' לית ספק בן ז' ליבם, אלו נבסיים אין הספק יורש ללא ראה?
  - נכסי הבת יחד עם היבם.
  - נכסי היבם יחד עם בני היבם.
  - נכסי הסבא יחד עם היבם.
- ספק בן ט' לית ספק בן ז' ליבם, באלו נבסיים יחלקון?
  - נכסי הבת יחד עם היבם.
  - נכסי היבם יחד עם הסבא.
  - שתי התשובות נכונות.

רשונה מי שאבדה דרך שדה ואלו אחד שמקיפו מכל רוחותיו והוא מבר שדהו לארבעה, האם הוא יכול לתבוע מהמבר את הכסף שקיבל על הדרך?

- יכול, כיון ששוא קיבל כסף על קרקע שאינה שלו.
- לא יכול, מפני שהוא טוען שלא מבר את הדרך.
- יחלוקו.

ההגרלה השבועי על-500 ₪

הגרלה נוספת
על מדור לדעת חכמה:
שובר ע"ס 200 ₪
לבחירה:

שבת אחרי מות ~ יבמות מ"א עד מ"ז ~ מבחן מס' 120

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום שישי עד יום שני בבליה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

ניתן לעשות המבחן גם בעמודות נדרים פלוס-בקופות נוספות- "לדעת"-מילוי טפסים. כמרו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע, ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com

"לדעת"

מבחן שבועי – כדף היומי
לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

1. אחות חלוצתו שנפלה לפניו ליבום, מה דינה (יבמות מ"א)?
  - א. פטורה מיבום וחליצה.
  - ב. חלוצת ולא מתייבמת.
  - ג. יכולה גם להתייבם.
2. האם מותר לחלוץ בתוך ג' חודשים למיתת הבעל?
  - א. מותר.
  - ב. אסור.
  - ג. לרבי יוחנן יחלוץ ולרשי לקיש לא יחלוץ.
3. אשה שמת בעלה ונדאי אינה מעוברת האם היא צריכה להמתין ג' חודשים?
  - א. אינה צריכה.
  - ב. צריכה.
  - ג. מחלוקת.
4. לגבי מה ארוסה דינה כנשואה?
  - א. שאם הארוס מת היא גובה כתובה אם כבר כתב לה.
  - ב. שמתר לבעלה הכהן להטמא לה אם היא מתה.
  - ג. שאם היא מתה הוא יורש אותה.
5. המקדש חייבי לאוין האם צריך לתת לה גט?
  - א. לרבי עקיבא אין צריך ולרבנן צריך.
  - ב. לכולי עלמא צריך.
  - ג. לכולי עלמא אין צריך.
6. לרבי יהושע שסובר שאין ממזר אלא מחייבי מיתות בת דין, האם נעשית זונה, והאם הולד מגום לכהונה?
  - א. לא.
  - ב. כן.
  - ג. נעשית זונה, אבל אין הולד מגום לכהונה.
7. האם שידך תפיסת קידושין לעכו"ם ועבד בבת ישראל?
  - א. לא.
  - ב. כן.
  - ג. עכו"ם לא ועבד כן.
8. באיזה אופן הקונה עבד מנכרי לַע מועיל שהנכרי יקדים ויטבול לשם בן חורין?
  - א. בנכרי שמכר עבד שלו לישראל.
  - ב. בנכרי המוכר עצמו.
  - ג. שתי התשובות נכונות.
9. למ"ד שאין גר בלא מילה וטבילה, האם מותר לטבול בלילה או בשבת?
  - א. אסור.
  - ב. מותר.
  - ג. בלילה אסור ובשבת מותר.
10. מי שאמר שהוא נתגייר בינו לבין עצמו, האם הוא נאמן לפסול את בניו?
  - א. כן.
  - ב. לא.
  - ג. מחלוקת.

מדור - לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. גר וגיורת שנישאו, האם צריכים להמתין ג' חודשים?
  - א. כן.
  - ב. לא.
  - ג. לפי הטעם של הבתנה לא צריך.
2. מה נכלל להלכה בג' החודשים של ההמתנה מלהנשא באשה שמת בעלה?
  - א. יום המיתה אבל לא יום האירוסין.
  - ב. יום האירוסין ויום המיתה.
  - ג. לא יום האירוסין ולא יום המיתה.
3. מ איזה טבילה מועילה לגירות?
  - א. דווקא טבילה לשם גירות.
  - ב. גם טבילה של נדה או מעל קרי מועילה.
  - ג. גם טבילה שתם כשרה.
3. כמה תלמידי חכמים עומדים על הגר בזמן הטבילה?
  - א. אחד.
  - ב. שנים.
  - ג. שלש.
- רשות - האם גר או ממזר כשרים לדון?
  - א. כשרים.
  - ב. ממזר פסול וגר כשר.
  - ג. ממזר כשר, וגר כשר לדון רק גר אחר.

ההגרלה השבוע

על- 500 ₪

הגרלה נוספת
על מדור לדעת חכמה:
שובר ע"ס 200 ₪
לכתיבה:

פרשת קדושים ~ ימות מ"ח עד נ"ד ~ מבחן מס' 121

המערכת הטלמונית נפתחת בכל שבוע, מיום שישי עד יום שני בבליה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

ניתן לעשות המבחן גם בעמדות נדדים פלוס-בקופות נוספות- "לדעת"-מילוי טפסים.
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי
לע"ר ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

1. הקונה עבד, האם הוא צריך לקבל על מצוות בטבילת שחרור?
  - א. בלוקח מישראל אין צריך, ובלוקח מנכרי מחלוקת.
  - ב. בלוקח מנכרי צריך, ובלוקח מישראל מחלוקת.
  - ג. מחלוקת בין בלוקח מנכרי בין בלוקח מישראל.
2. איזה על אסור יש לישא ושומרת יבם של אביו?
  - א. חייבי לאוין.
  - ב. חייבי כריתות.
  - ג. חייבי מיתות בית דין.
3. הבא על הנדה, האם הולד ממזר?
  - א. כן.
  - ב. לא.
  - ג. מחלוקת.
4. מה הביאור בדברי רבן גמליאל "אין גט אחר גט"?
  - א. שאם נתן גט לשתי הנשים של האח המת, אינו אסור בקרובות שניה.
  - ב. שאם שני אחים נתנו גט ליבמה אחת, אין השני אסור בקרובותיה.
  - ג. שתי התשובות נכונות.
5. האם לרבן גמליאל יש גט אחר מאמר?
  - א. כן.
  - ב. לא.
  - ג. מחלוקת.
6. מתי יש מאמר אחר מאמר לבן עזאי?
  - א. בבי יבמות ויבם אחד.
  - ב. בבי יבמין ויבמה אחת.
  - ג. שתי התשובות נכונות.
7. מדוע יש צד לרב חנניה שגט למאמרו ולא לזיקתו אינו מועיל?
  - א. מפני שהמאמר חל על הזיקה והוא כמגרש חצי אשה.
  - ב. מפני שהמאמר נפרד מהזיקה, וכיון שהזיקה לא פקעה לא מהני.
  - ג. מפני שגט אינו מועיל ביבמה אלא לאחר יבום.
8. האם כל אונס קונה ביבמתו?
  - א. כן.
  - ב. אם היא אנוסה קונה ואם הוא אונס לא.
  - ג. אם אנסוהו על הביאה לא קנה.
9. האם ביאה שלא כדרכה קונה ביבמה?
  - א. קונה.
  - ב. אינו קונה.
  - ג. קונה רק לפוסלה על שאר אחיו.
10. איזה ערוה אסורה רק בקורבה מן האב ולא מן האם?
  - א. אחות אביו.
  - ב. אחותו.
  - ג. דודתו.

מדור - לדעת חכמה

לע"ר ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

ההגרלה השבוע

על- 500 ₪

הגרלה נוספת
על מדור לדעת חכמה:
שובר ע"ס 200 ₪
לבחירה:

1. איזה גר חייב לשבות בשבת (רש"י)?
  2. רק גר צדק.
  - א. אפילו גר תושב.
  - ב. גר תושב מותר לו לשבות אבל אינו חייב בכך.
3. עשה מאמר ביבמה אחת ובעל את השניה, מה דינו?
  - א. יתן גט לבעלת המאמר ויקיים את השניה.
  - ב. יתן גט לשתיהן ויחלוץ לאחת.
  - ג. שתייהן צריכות גט וחליצה.
4. האם מאמר ביבמה מועיל מדאורייתא, ומדוע (גמרא ורש"י)?
  - א. אינו מועיל מדאורייתא משום שאין קדושין ותפיסה באשת אב.
  - ב. מועיל, כיון שאשת אב שאין לה בנים מותרת ליבום.
  - ג. מחלוקת.
5. האם גט שנכתב ליבמה או לארוסה או לסתם אשה מועיל לגרש בו אחרי הנשואין?
  - א. מועיל.
  - ב. בארוסה וביבמה מועיל ובסתם אשה אינו מועיל.
  - ג. בארוסה מועיל בסתם אשה אינו מועיל וביבמה ספק.
6. רשות - אם אנסוהו נכרים להשתחוות לבהמה לעבודה זרה, מה דינו?
  - א. מותר לו להשתחוות.
  - ב. אסור לו להשתחוות ואם השתחוה חייב מיתה.
  - ג. אסור לו להשתחוות, אמנם אם השתחוה אינו חייב מיתה.

מבחנים ב'משנה ברורה' 'חפץ חיים'

אדר ב' ניסן פ"ב

מבחן 6 פרשת חזריע

משנה ברורה מחתיכת סימן ט' עד סימן י"ב סוף סעיף ז'

לדעת המשנה ברורה מאיזה מין יש לעשות את הטלית?
א' חובה לעשות את הטלית מצמר או פשתים.
ב' ירא שמים יעשה מצמר גם את הטלית גדול וגם את הטלית קטן.
ג' טלית גדול מצמר וטלית קטן יכול לעשות משאר מינים.

האם ניתן בזמנו לעשות ציצית צמר לבגד פשתן?

א' לא, מפני שזה כלאים ואין לנו תכלת.
ב' כן, מפני שצמר פוטר את כל המינים, וכלאים הותרו בציצית.
ג' מעיקר הדין מותר אף בזמן הזה, אבל ראוי להחמיר.

בגד של ארבע כנפות שחתך כנף אחד באלכסון מה דינו?

א' פטור מציצית כיון שיש לו ה' כנפות.
ב' פטור מציצית כיון שאלכסון אינו נחשב כנף ואין לה אלא ג' כנפות.
ג' חייב בציצית מד' מתוך ה' הכנפות.

איזה טלית של עור פטורה מציצית?

א' אם הטלית מעור, אפילו אם הכנפות מבגד.
ב' אם היא מבגד, אפילו אם הכנפות מעור.
ג' רק אם גם היא וגם הכנפות מעור.

באיזה אופן הטלית פסולה משום תעשה ולא מן העשוי?

א' רק כאשר עשה את רוב הציציות בזמן שהבגד לא היה חייב בציצית.
ב' כל קשר שנעשה בזמן שהטלית היתה פטורה מציצית פסול, אבל אם נעשה בהכשר ואח"כ נתעגלה הטלית כשר.
ג' גם אם נעשה בהכשר ואח"כ נתעגלה הטלית צריך לקשור מחדש.

מלכוש שהוא פתוח בצדדים למטה ויש שם ד' כנפות ולמעלה הוא סתום, האם הוא חייב בציצית?

א' חייב מפני שיש לו ד' כנפות.
ב' פטור, מפני שרק בגד שיש לו ד' כנפות מלמעלה למטה חייב בציצית.
ג' אם רובו פתוח חייב, ואם מיעוטו פתוח פטור.

האם מצנפת שיש לה ד' כנפות חייבת בציצית?

א' פטורה, כיון שעיקרה עשוי לכיסוי הראש.
ב' אם מכסה בה ראשו ורובו חייב, ואם לאו פטור.
ג' אפילו אם מכסה בה רק ראשו ומעט מגופו חייב.

חפץ חיים מחתיכת כלל ז' עד כלל ז' סוף סעיף ז'

האם מותר לספר לשון הרע כאשר לא נגרם מזה שום רעה למי שמספר עליו?
א' מעיקר הדין מותר אבל ראוי להחמיר.
ב' אם בשעת הסיפור היה עלול להגרם נזק אסור, ואם לאו מותר.
ג' אפילו אם הוא משער מתחילה שלא יגרם מזה שום רעה אסור.

מה נכלל בכלל לשון הרע?

א' רק לספר שפלוני עשה דבר שאסור מדאורייתא.
ב' אפילו דבר שאמרו חכמים שאין לעשותו לכתחילה.
ג' דבר שהוא אסור באיסור גמור, אפילו מדרבנן.

נקודה למחשבה מבית: עולם התורה

כתב רבינו בתחילת כלל ג' שהמספר לשון הרע בסתר ומקפיד שהדבר לא יתגלה למדובר, מקבל על עצמו "ארור מכה רעהו בסתר", אבל המספר בפניו אינו בכלל הארור הזה. וקשה שב'ארור' שבסוף הפתיחה כתב רבינו במ"ח שגם המספר בפניו עובר על ארור זה. וצ"ע. גם יש לעיין מה הדין כאשר האדם המספר מעדיף שהמדובר לא ידע שהוא דובר עליו לשון הרע, אבל אינו מקפיד שיהיה 'בסתר', האם גם בכזה גונא הוא מקבל את הארור? היה, או רק כאשר צורת הסיפור היא באופן של קפיא שהלה לא ידע מך. וצ"ע.

מבחן 7 פרשת מצורע

משנה ברורה מסימן י"א סעיף י"א עד סימן י"א סוף סעיף ז'

על איזה בגד כתב המשנה ברורה שיש לעשות לו קרן אחת עגולה?
א' בבגד שיש לו ד' כנפות אבל אינם ב' מלפניו וב' מלאחוריו וזו כנגד זו, ירא שמים יעשה קרן אחת עגולה.
ב' בבגד עליון ארוך שהוא פתוח מאחורה ברובו (כגון פראק) חובה לעשות לו קרן אחת עגולה.
ג' שתי התשובות נכונות.

האם מספיק מחשבה לשמה (בלי דיבור) בטוית ציצית?

א' מספיק מחשבה.
ב' לכתחילה עדיף שיאמר בפה, ובדיעבד מועיל מחשבה.
ג' לכתחילה צריך שיאמר בפה, ובדיעבד צ"ע.

האם אשה יכולה לטוות ציצית?

א' כשרה, ונאמנת לומר שטוטה לשמה.
ב' כשרה, אבל אינה נאמנת לומר שטוטה לשמה.
ג' פסולה, כיון שאשה אינה שייכת במצות ציצית.

מה מעכב בדין שזירת חוטי הציצית?

א' שיהיו שזורים לארבע, והשזירה תהיה לשמה.
ב' שיהיו שזורים לשנים, והשזירה תהיה לשמה.
ג' שהיו שזורים לארבע, והשזירה לשמה אינה מעכבת.

שיעור י"ב אגודלים שנאמר בחוטי הציצית, מה הוא כולל?

א' החוט לפני הקשירה והכריכה.
ב' החוט לפני הקשירה והכריכה אבל לא מה שעל הכנף ממש.
ג' החוט שנשאר אחרי הקשירה והכריכה.

הקונה ציצית בהקפה והמוכר עייל ונפיק אזוי והוא לא רוצה לשלם, האם יוצא בציצית ידי חובה?

א' לא.
ב' כן.
ג' יוצא ידי חובה אבל לא יברך.

גזל צמר ועשאו חוטים, האם זה כשר לציצית (לדעת הרמ"א)?

א' כשר לכתחילה, ויכול לברך עליהם.
ב' כשר, אבל לכתחילה אין לעשות מהם ציצית, ולא יברך עליהם.
ג' כשר, אבל לכתחילה אין לעשות מהם ציצית, ויכול לברך עליהם.

חפץ חיים מכלל ז' סעיף ח' עד סוף סעיף ה'

באיזה אופן מותר לספר על אדם שנמנע מלהיטיב לחבירו?

א' אם מניעת הטובה היתה לאדם אחר, והמספר מכיון רק לקנאת האמת.
ב' אם ראה את הדבר בעצמו ונתברר לו שהיה יכול להיטיב ולא עשה כך מפני רוע שבעו.
ג' בכל אופן אסור.

האם מותר לומר לאנשי העיר שהרב שלהם אינו חכם גדול בתורה ויודע רק את פסקי ההלכות הנצרכות למעשה?

א' מותר.
ב' אסור מדאורייתא.
ג' רק אם מספר בפני שלשה מאנשי העיר מותר.

נקודה למחשבה מבית: עולם התורה

כתב רבינו בכלל ג' סעיף ז' בענין לדין לכף זכות מעשה הנוטה לחובה, שבאדם ירא אלוקים חייבים לדון לכף זכות, אבל באדם בינוני אין חיוב לדון לזכות בזה אבל 'נכון מאד' שהדבר יהיה בגדר ספק. ויש לעיין מה הדין באדם שבאופן 'כללי' הוא ירא אלוקים' אבל כלפי מעשה זה הוא נוהג כאדם בינוני, כגון אדם שאינו מקפיד כ"כ להתפלל בציבור או להגיע בזמן לתפילה, ואיננו מעשה בדבר זה הנוטה יותר לכף חובה, האם יש חיוב לדון לכף זכות כיון שהג'ברא' ירא אלוקים, או ידלמא שהטעם בירא אלוקים שצריך לדון לכף זכות אף בדבר הנוטה לחובה הוא מפני שמסתבר שבאמת הוא לא עשה עבירה אף שהדבר נראה רחוק מהמציאות, וזה לא שייך כ"כ בעניינינו, וצ"ע.

מבחן 8 פסח

משנה ברורה מסימן י"א סעיף ח' עד סימן י"ב סעיף א' ו'לרבינו חם'

היכן המקום שצריך לעשות את הנגב בכנף הטלית?
א' לא פחות מקשר אגודל ולא יותר מג' אצבעות.
ב' לא פחות מקשר אגודל, ולא יותר מד' אצבעות.
ג' לא פחות מאצבע, ולא יותר מג' אצבעות.

נקב שהיה במקום הנצרך ועל ידי הקשירה הכנף התקפל לפחות מהשיעור, מה דין הציצית?

א' כשרה.
ב' כשרה בדיעבד, אך לא יברך עליה.
ג' פסולה.

נקב שהיה במקום הנצרך ונקרע אחרי שעשה שם ציצית וכבר אין שם כשיעור הנצרך, מה דין הציצית?

א' פסול.
ב' החוטים שכבר עשה כשרים, אבל לא יחליפם באחרים.
ג' יכול אף להחליף את החוטים באחרים, ובלבד שבכנפות האחרות יהיו חוטים כשרים.

מה בקשרים ובכריכות של הציצית הוא מדאורייתא?

א' מדאורייתא מספיק להשחיל את החוטים בטלית, והקשרים והכריכות הם מדרבנן.
ב' מדאורייתא צריך לפחות שלש כריכות וקשר פסול על גביהם, וי"א שהקשר שלפני הכריכות הוא מדאורייתא.
ג' מדאורייתא אין שיעור לקשרים ולכריכות, ובלבד שיהיה שליש גדול ושני שליש פתילים.

מתי מסקנת המשנה ברורה לגבי לתת בגד בכנף הטלית בין החוטים לכנף?

א' אסור.
ב' מותר, ובלבד שלא יהיה מעור שהוא פסול לציצית.
ג' אפילו של עור מותר כיון שמניחו כדי לחוק את הבגד שלא יקרע.

מחו שיעור כדי עניבה להלכה, אם נחתך החוטים?

א' כדי עניבת חוט אחד.
ב' כדי עניבת כל ח' החוטים.
ג' כדי עניבת החוטים שנחתכו.

מה הרווח בכך שמקפידים שאותם ד' ראשים יהיו תמיד בצד אחד?

א' שאם נחתכו ב' ראשים מצד אחד כשר אנ"פ שאין בהם כדי עניבה.
ב' שאם נחתכו ב' ראשים מצד אחד כשר, ובלבד שיהיה בהם כדי עניבה.
ג' שאם נחתכו ב' ראשים מב' צדדים כשר, כיון שיתכן שנשארו ג' חוטים שלמים

חפץ חיים מחתיכת כלל ז' עד כלל ז' סוף סעיף ב'

באיזה אופן עובר השומע על איסור בקבלת לשון הרע?

א' רק אם מסכים בפירוש לסיפור.
ב' כל שמאמין בליבו לסיפור, ואם מסכים בפירוש עובר גם על איסור סיפור לשון הרע.
ג' אם הדבר נוגע לו לתועלת מותר להחליט בליבו שהדבר אמת.

מה הכונה שבלשון הרע צריך לחוש לדברים?

א' שיהיה הדבר אצלנו בגדר ספק, אבל לא יגרם לו שום נזק.
ב' שיחשוש לענין למנוע עצמו או אחרים מנזק, ולא יהיה הדבר אפילו בגדר ספק.
ג' מכיון שאסורה תורה להאמין ללשון הרע מעמידים את האדם על חזקת כשרותו ואין לחשוש כלל לדברים.

נקודה למחשבה מבית: עולם התורה

יש לעיין האם מותר לספר דבר שילדעת המספר יש בזה גנאי או עבירה אבל בעיני המדובר אין בזה שום גנות, ואדרבה הוא חושב שזה מעלה או מצוה, האם יש בזה איסור לשון הרע כיון שאותו אדם נתנהו בעיני השומע, או כיון שלמדובר אין שום קפיא שידעו דבר זה אין בזה איסור. ויש לדון אי הוי בכלל נתחייב בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה כיון שהשומע נתחייב לגנותו (דמהאי טעמא כתב רבינו בכלל ז' ס"ק מ"ו לאיסור סיפור לשון הרע לתועלת שכחותנו נלגנות), ואי נימא שהדבר אסור בגלל שכחותנו נלגנות, יש לדון האם גם כשאצל המספר אין בזה גנאי אבל אצל השומע יש בזה גנאי הדבר מותר כיון שאין כוחנו נלגנות, או שגם באופן זה הדבר אסור כיון שבעיני השומע יד ערכו של המדובר וזה לשה"ר כמבואר בכלל ז' סעיף ו' ובמ"ח סק"ז ובעוד מקומות.

מבחן 13

כ"ד אד"ב-א' ניסן

לדעת

מבחנים נושאי פרסים
ב"חפץ חיים" ו"אהבת חסד"
0737-289-669

חפץ חיים

מתחילת כלל ט' עד כלל י' סוף סעף ו'

אהבת חסד

חלק ב' פרק י"ח "וגדר המעשר" עד סוף פרק י"ט

אהבת חסד

מה מייצג הח"ח למי שהיצר אינו מניחו לתת מעשר מן הקרן?

א' שיתן מעט בכל חודש.

ב' שיעשה בזה גמ"ח לעניים, וגם לו מותר ללוות ובתנאי שכשיבואו עניים ילווה מאחרים וילווה להם.

ג' שיזכיר לעצמו שממון שנמצא אצלו שלא כדין סופו יאבד ממנו.

האם אפשר להשתמש במעות מעשר לגמ"ח באופן שהמעות נשארים שלו לענין ירושה ועוד דברים?

א' אינו ברור כ"כ ההתיר, די"ל שצריך להוציא המעות מרשותו לגמרי.

ב' לדעת המתירים לקנות ספרים ולהשאילם לאחרים ודאי מותר.

ג' אינו יוצא בזה ידי חובת מעשר.

האם חייבים להפריש את המעשר מיד כשמרויח ממון?

א' כן.

ב' אינו חיוב, אבל אסור להשתמש בממון עד שיתן.

ג' יכול להפריש בכל חצי שנה או שנה ואין לו אסור להשתמש בממון.

כשמפריש מעשר, האם חייב לתת אותו מיד?

א' כן.

ב' יכול לשמור אותו עד שידמנו לו האנשים שהוא רגיל לתת להם, אבל לא ישתמש במעות בינתיים.

ג' מותר אף להשתמש במעות בינתיים, אבל כשידמנו לו האנשים שהוא רגיל לתת להם חייב לתת ולתת להם מיד.

מי שאינו יכול לדייק בחשבון המעשר, כגון חנוני שיש לו הרבה הוצאות והכנסות קטנות, האם מותר לו לחשב את המעשר בערך?

א' יתנה בתחילת קבלתו מצות מעשר שיחשב בערך ולא בצמצום.

ב' אין צריך להתנות.

ג' גם תנאי אינו מועיל בזה, ויתן שיעור שודאי יש בזה מעשר.

האם מותר לשלם שכר לימוד של בני עניים ממעות מעשר?

א' מצוה גדולה.

ב' מותר.

ג' מחלוקת.

מהיכן למדו חכמים מצות נתינת חומש?

א' מדכתיב "עשר אנשרנו לך" ושני פעמים מעשר יוצא חומש.

ב' מדכתיב "וחמישתו יוסף עלי".

ג' מדכתיב "ונתן לכהן את החומש".

חפץ חיים

האם יש אדם שמותר לשבחו אפילו בפני שונאיו בו? בפני מי שמקנא בו?

א' לא.

ב' אדם שמחוקק רבים אדם כשר וצדיק.

ג' אדם שכבר מת.

האם מותר לדור בשכונת בעלי לשון הרע?

א' אין איסור.

ב' אסור.

ג' אדם שמחוקק לצדיק צריך להנמנו משום חילול השם.

אדם שאחד מתלמידיו הוא מבעלי הלשון, מה יעשה איתו?

א' יקרבו כדי שהתלמיד ישפיע ממנו לטובה.

ב' ירחיקו, אא"כ הוא מקבל תוכחה.

ג' יגמור בדעתו שלא לדבר איתו בעניינים שיוכל לשמוע ממנו לשון הרע.

אדם שביישו או ציערו אותו ולא ביקשו ממנו מחילה, האם מותר לספר זאת לפי כללי לשון הרע לתועלת?

א' מותר.

ב' אסור.

ג' דווקא כשציערוהו ממש ולא בבושה בעלמא.

האם מותר לאדם שראה דבר לבדו לספר זאת לפי כללי לשון הרע לתועלת?

א' מותר.

ב' אסור.

ג' מחלוקת.

האם כוונה הבריות יתרחקו מדרך רשע ואולי החוטא בעצמו ישוב בתשובה נחשבת כוונה לתועלת?

א' לא.

ב' כן.

ג' ראוי להנמנו מלספר באופן זה.

איזה קולא מצינו לספר דבר כאשר הניזק בעצמו מבקש זאת ממנו?

א' שמותר לספר אפילו ללא כל כללי לשון הרע לתועלת.

ב' שמותר לספר אפילו אם אין כוונתו לתועלת.

ג' גם באופיין הנ"ל אסור.

ניתן לעשות את המבחנים

בטל: 0737-289-669 ☎ בעמדות 'נדריים פנוס' (לדעת)

במייל: 7692282@gmail.com ✉

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:

במייל: 7692282@gmail.com ✉ בפקס: 0799-414-144

בנקודות הפצה ניתן לשמוע בטל: 0737-289-669

הפחץ חיים

כלל י' סעיף ז' עד סוף הלכות לשון הרע
אהבת חסד
חלק ב' תחילת פרק כ' עד פרק כ"א "ודע עוד"

אהבת חסד

מדוע תיקנו שלא יבזבז מנכסיו יותר מחומש?

- א' כדי שיוכל להמשיך להרויח הרבה ולתת עוד מעשר ויחוש מהרווח הנוסף.
ב' שמא יצטרך לבריות.
ג' משום שעל כגון זה נאמר חייר קודמים לחיי חברך.

מדוע מסתבר שמותר להוציא יותר מחומש על החזקת תורה?

- א' מפני החשיבות העצומה של התורה.
ב' מפני שבזה יש לו חלק בשכר התורה של הלומד.
ג' מפני שכל העתיד של כלל ישראל תלוי בלומדי התורה.

כמה ראוי לתת עבור החזקת התורה?

- א' לתת חצי מממונו כדי שיהיו שותפים גמורים.
ב' לתת עד שליש מממונו, כדמצינו שהידור מצוה עד שליש.
ג' יתן יותר מחומש, וככל שיוסיף - יתווסף לו חלק בשכר התורה.

המחזיק לומדי תורה אבל בצמצום ובפנים זועפות, מה נגרם לו בגלל זה?

- א' יפסיד ממנו ולא יוכל לתת.
ב' מפסיד שכרו בעולם הבא.
ג' יקבל שכרו לבסוף באותו האופן שהוא נתן ללומדי התורה.

מה לומד הח"ח ממה שתיקנו חז"ל שלא לתת לצדקה יותר מחומש?

- א' שמותר לאדם לחיות ברחבות, אבל לא יותר מדאי.
ב' שיזהר האדם שלא לפזר ממנו שלא לצורך.
ג' שעד חומש זה חיוב.

האם עדיף לתת מעשר או לתת סתם צדקה באותו הסכום?

- א' מעשר עדיף, מפני שבזה יש בעסק שלו מצוה.
ב' צדקה עדיף, מפני שהוא לא מגביל את עצמו כה לתת.
ג' שניהם שקולים.

מה המעלה לתת הלואה בתשלומים?

- א' שבזה הוא מקיים מצות חסד גם בזמני הפרעון.
ב' שבזה קל יותר ללווה לפרוע.
ג' שתי התשובות נכונות.

הפחץ חיים

המספר לשון הרע לתועלת ויודע שהמדובר לא יקבל תוכחתו, מדוע מותר לספר את הדבר רק בפני שלשה?
א' מפני שאם לא כן נראה שהוא מסתיר הדברים מהמדובר, ובפניו מחניף לו וגונב דעתו, והוא נהנה מלספר לשון הרע.
ב' שיבואו לחושדו שזה לא אמת, וממילא התועלת לא תושג.
ג' שתי התשובות נכונות.

המספר לשון הרע לתועלת, האם מותר להאמין לדברים ולגנות בליבו את אותו אדם, ומדוע?

- א' מותר להאמין, ומידת חסידות שיהיה הדבר בגדר ספק.
ב' אם יודע שהתקיימו דבר כללי ההתר מותר, כיון שמותר לספר.
ג' אסור לקבל דבר זה בהחלטה, שמא חסר פרט שעל ידו ישתנה זה כל הסיפור.

איזה תנאים להתיר לשון הרע לתועלת שייכים רק בסיפור על עבירות שבין אדם למקום ולא שייכים בעבירות שבין אדם לחבירו?

- א' שישנעש את העבירה כמה פעמים, והאיסור מפורסם לכל.
ב' שיוכח לתועלת, ולא יגדיל את העולה יותר ממה שהיא.
ג' שתי התשובות נכונות.

מי שחבירו ביישו, האם מותר לספר זאת לתועלת (לפי כללי ההתר) באופן שחבירו יתבזה לפני השומעים על ידי זה?

- א' מותר, כיון שכונתו לתועלת.
ב' אסור, מפני שהתועלת מתירה רק איסור לשון הרע ולא לבזות את חבירו בעיני השומעים.
ג' מותר רק באפי תלתא, ויחייב להוכיחו מתחילה אף אם משער שלא יקבל תוכחתו.

המספר דבר לתועלת לפי כללי ההתר, והוא יכול לספר את הסיפור בצורה שהעולה אינה חמורה כ"כ, האם צריך לעשות זאת?

- א' אם התועלת תושג גם באופן זה מצוה לעשות זאת.
ב' כיון שמותר לספר אין ענין להקטין את העולה ממה שהיא באמת.
ג' פשוט וברור שחיוב גמור לעשות זאת.

אם ראובן סיפר לשון הרע על שמעון, האם מותר לשמעון לחזור לספר על ראובן לשון הרע?

- א' מותר כמו שכתוב "כאשר עשה כן יעשה לו".
ב' אסור רק כאשר אין שני עדים על הדבר.
ג' גם אם באמת ראובן סיפר עליו לשון הרע אסור.

אדם שחושדים בו שעשה דבר שלא כהוגן, מה יעשה?

- א' מותר לומר שהוא לא עשה, ובעל נפש לא יאמר שהוא לא עשה.
ב' מותר לומר מי עשה זאת, ובעל נפש יאמר רק שזה לא הוא.
ג' מותר לכתחילה לומר מי עשה זאת, ואין מקום להחמיר בדבר, ועל זה אמרו "חייר קודמים".

שאלה לעיון

כתב רבינו (כלל ש' סעיף ד', ומקורו מהרמב"ם) "אסור לדור שכנתו בעלי לשון הרע, וכי' לישב עמהם ולשמעו דבריהם, ואיננו אין בדעתו לקבל את הדבר". ובהערה שם הוסיף רבינו "ומזה נובל ללמוד דכ"ש שיש לזהר מאד שלא לקבוע לו מקום בבית הכנסת ובבית המדרש אצל בעלי הלשון וכי' ". ולפי זה יש לעורר שכנותיכם יחד באיזה סעודה צריך לזהר לשבת ליד אלו ההורגים מלדבר לשון הרע. ועיין בכ"ח בפתיחה אות ו' שכתב שכשמיגיעים לחתונה הרבה פעמים מסית הציץ ליכנס דווקא בתוך אנשים שיוכל לדבר עמהם כי מה שירצה, ולשמעו מהם מענייני העולם היחודשי, ובודאי יפול עלי"ז בחטא העצום של לשון הרע, אבכי אם יתגרר על יצרו וישב אצל בעלי לשון הרע ויעל מחטא זה, ויקיים ערך מצות "דבר תבקי".

חפץ חיים

מתחילת הלכות רכילות עד ככל ב' סוף סעיף ב'
אהבת חסד
חלק ב' פרק כ"א "ודע עוד" עד פרק כ"ג
"ואיתא במדרש"

אהבת חסד

מי קודם למי לענין לקנות או למכור?

- א' ישראל קודם לנכרי, ובלבד שהישראל עני.
- ב' כל ישראל קודם לנכרי, ובלבד שאין שום הבדל במחיר.
- ג' כל ישראל קודם לנכרי, אפילו אם יש קצת הבדל במחיר.

באיזה אופן מקיימים מצות "והחזקת בו"?

- א' דווקא כשנותן לו דבר שעל ידו יוכל להתפרנס באופן קבוע.
- ב' כל דבר שיוכל להתפרנס על ידו, אפילו דבר חד פעמי.
- ג' המצוה היא להקימו פעם אחת משפלותו, ואם חזר ונפל אין חייבים לעזרו.

עשיר הנצרך לדבר מסוים, האם צריך להשאילו דבר זה?

- א' צריך להשאילו מפני מידת החסד, וכ"ש בעני שיש בזה חיוב גדול.
- ב' לא, שהרי יכול לקנות זאת בכסף.
- ג' גם בעני אין זה חיוב גמור אלא מידה טובה בעלמא.

מה כתב הח"ח שיתבונן האדם כדי שלא להמנע מלהשאיל חפץ לאדם שיש לו שנאה עליו?

- א' שהוא לא היה רוצה ששונאו ימנע מלהיטיב לו.
- ב' שהשכר הוא לפי הצער.
- ג' שהקב"ה מטיב לו למרות שהוא הקניט את הקב"ה בדיבורו ובמעשיו.

מי שחבירו מבקש ממנו הלואה ואין בידו להלוות לו, מה יעשה?

- א' צריך ללוות מאחרים בשבילו, ולכל הפחות יבקש מאחרים שילוו לו.
- ב' יאמר לו בדברים רכים שהוא רוצה להלוות לו אלא שאינו יכול עכשיו.
- ג' ידחה אותו בלך ושוב עד שיבין מעצמו שאין לו.

אדם שרוצה שאינו יכול לעשות את המצוה אלא רק לתועלת עצמו ולא גם לשם מצוה, מה יעשה?

- א' לא יעשה את המצוה, כיון שאין לדבר כזה שם מצוה.
- ב' בלימוד התורה ילמד אפילו שלא לשמה, אבל במצוה אחרת לא יעשה.
- ג' יעשה את המצוה, ועל זה נאמר מתוך שלא לשמה בא לשמה.

העושה מצוה רק כדי לקבל שכר בעולם הבא, האם יש בזה מצוה?

- א' אינה מצוה.
- ב' מצוה שלא לשמה.
- ג' מצוה גמורה.

חפץ חיים

איזה איסור שייך לעבור על ידי רכילות?

- א' רק איסור לא תלך רכיל בעמך.
- ב' לא תלך רכיל בעמך ועוד הרבה לאוין ועשין.
- ג' לא תלך רכיל מדבר רק לשון הרע, אבל שייך לעבור ברכילות על כמה לאוין ועשין אחרים.

האם שייך איסור רכילות כאשר האדם המדובר לא מכחיש דבר זה?

- א' כן.
- ב' לא.
- ג' צריך לבקש ממנו רשות לספר זאת.

האם מותר לספר רכילות באופן שמי שעשה את המעשה צודק במה שהוא עשה?

- א' מותר.
- ב' אסור.
- ג' אם השומע יודע שהעושה צודק מותר לספר אף אם תיכנס בליבו שנאה על העושה.

האם מותר לספר רכילות למי שבלאו הכי שונא את חבירו?

- א' מותר.
- ב' אסור.
- ג' אם שונאים קצת אסור, אבל אם זה שנאה גמורה מותר.

המספר לחבירו רכילות בלי לומר על מי הוא מספר, ועו"י הסיפור חבירו מבין א"כ ממילא על מי הסיפור, האם מותר לספר?

- א' אסור.
- ב' מותר.
- ג' מותר, אבל אינו ראוי.

האם מותר לומר לאדם שפלוגי גינה את סחורתו?

- א' אסור.
- ב' מותר.
- ג' מותר אבל אינו ראוי.

באיזה אופן אסור לספר שפלוגי אחר עליו איזה דבר, בדבר שיכול להשמע לטובה או לרעה?

- א' בכל אופן אסור משום ספיקא דאורייתא לחומרא.
- ב' בכל אופן מותר מפני מעמדיים אותו בחוקת כשרות שהתכוון לטובה.
- ג' אם אומר באופן שמוכח שכונתו היתה לנגותו או שידוע שחבירו יפרש לנגאי אסור.

שאלה לעיונא

בביאור ענין רכילות כתב רבינו (הלכות רכילות פרק א') דהיינו שאומר לאדם 'כך אמר פלוני עליך' כך עשה לך פלוני, ואע"פ שאין באותו דבר נגות על מי שמספר, ואילו היו שואלים אותו הוא לא היה מכחיש, ואפילו אין כוונתו להכניס שנאה בלב השומע על מי שמספר עליו הוי רכילות. ויש לעגור מה שמצוי שאדם מתקשר לבית של אחד ומבקש מבני ביתו שיאמר לו שהוא חיפש אותו, ואח"כ כשהוא מברר למה הוא לא חזר אליו שהרי הוא ביקש שימסרו לו שהוא חיפש אותו, והוא גורם בזה לקפידא. ומבואר בח"ח שאע"פ שאין כוונתו לזה אסור, ובמיוחד יש לזהר לומר זאת לאדם על אשתו, שהרי מציונו שאף הקב"ה שניה בדבר באברהם ושרה.

מבחן 16

ט"ז - כ"ב ניסן

לדעת

מבחנים משאי פרסים
ב' חפץ חיים' ו'אהבת חסד'
0737-289-669

חפץ חיים
הלכות ורכילות מכלל ב' סעיף ג' עד כלל ה' סוף סעיף ה'
אהבת חסד
חלק ב' פרק כ"ג "ואיתא במדרש"
עד חלק ג' סוף פרק א'

אהבת חסד

האם האדם מקבל שכר על מצוה שעושה שלא לשמה?
א' כן, דאין הקב"ה מקפח אפילו שכר שיחה נאה.
ב' לא, שכיון שכוחו לתועלת עצמו אין על זה שם מצוה כלל.
ג' רק אם עשה גם מצוה לשמה מקבל אגב זה שכר גם על המצוה שלא לשמה.

מה לומד הח"ח (פרק כ"ג בהגהה) ממה שהמוכרים עושים במכירת חפץ?

א' שעל האדם ליפות את המצוה בכוונה לשמה כמו שמוכר מיפה בכל יכולתו את החפץ שהוא מוכר.
ב' שאין לזלזל במצוות קטנות כמו שמוכר לא מזלזל גם ברווחים קטנים.
ג' שעל האדם לעשות המצוה בשמחה כמו שהמוכר מחמ למכור ולהרויח כסף.

מתי מי שאינו פורע נקרא 'רשע'?

א' רק מי שיכול לפרוע ואינו פורע.
ב' גם מי שאין בידו לפרוע.
ג' מי שיכול לפרוע ואינו פורע או שלווה שלא לצורך ומאבד הממון עד שאין בידו לפרוע.

מה נכלל במצות גמילות חסדים?

א' רק הלואות ממון לעני.
ב' הלואות ממון לעני או לעשיר הנצרך למעות באותו זמן, ולא שאר דברים.
ג' כל הדברים שאדם מיטיב לחבירו.

מתי אין מבטלים תלמוד תורה בשביל הכנסת אורחים, כאשר יש אחרים שיכולים לקיים המצוה?

א' רק אם הוא כבר התחיל ללמוד.
ב' גם אם הוא לא התחיל ללמוד.
ג' בכל אופן נדיפה הכנסת אורחים שהרי אמרו חז"ל גדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת בית המדרש.

מה זכה יתרו בשכר שאמר "קראן לו ויאכל לחם"?

א' שבתו צפורה תינשא למשה רבינו.
ב' שבני בניו ישובו בלשכת הגזית.
ג' שמשנה רבינו וכל ישראל יצאו לקבל את פניו.

מה זכה מיכה בזכות שפיתו היתה מצויה לעוברי דרכים?

א' שהיה לו ממון בריוה כל חייו.
ב' לחזור בתשובה.
ג' שיש לו חלק לעולם הבא.

חפץ חיים

האם מותר לספר לאדם ששותפו רצה להסתלק מהשותפות?

א' מותר, כיון שלבסוף לא נסתלק מהשותפות.
ב' אסור, כיון שדאי יהיה בליבו עליו על כך.
ג' אם יש חשש שהוא יפרק בגלל זה את השותפות אסור, ואם לא מותר.

המספר רכילות לאדם זר וידוע שהוא לא יספר זאת לשום אדם, האם הדבר מותר?

א' צריך להזהר בזה, כיון שעל פי רוב יש בזה גנות וא"כ זה לשון הרע.
ב' יש בזה איסור גמור של רכילות.
ג' מותר.

באיזה אופן שייך איסור רכילות בסיפור שכבר ידוע למדובר?

א' אם הוא עדיין לא התבונן על העולה שבזה והוא מעורר אותו לזה.
ב' בכל אופן אסור.
ג' אין איסור רכילות אלא בסיפור חדש שלא היה ידוע למדובר.

אם ראובן גינה את שמעון בפני שנים ואחד מהם כבר סיפר זאת לשמעון, האם מותר לשני לספר זאת?

א' אסור.
ב' מותר.
ג' אם שמעון האמין לראשון מותר, ואם הוא מסתפק בזה אסור.

איצד עושים תשובה על איסור רכילות?

א' כמו בכל העבירות שבין אדם למקום.
ב' צריך גם לבקש מחילה ולפייסו.
ג' אין לו תוקנה, כיון שכבר גרם למריבה.

האם מותר לשמוע רכילות אם לא גמר בדעתו אם להאמין או לא?

א' אסור באיסור גדול.
ב' אינו ראוי.
ג' מותר.

לענין מה מותר לחוש לרכילות?

א' רק לענין לשמוע עצמו שלא יבוא לידי נזק.
ב' לענין שיהיה הדבר אצלו בגדר ספק, אבל אסור לקבל כודאי.
ג' להמנע מלהטיב מותר, אבל להיזק לו אסור.

שאלה לעיונא

ידועה המחלוקת האם מצוות צריכות כוונה או לא, ולהלכה פסק המשנה ברורה ביסמין ס' שמצוות צריכות כוונה, וכתב שם שגם מצוות דרבנן צריכות כוונה. ובספר אהבת חסד חלק ב' פרק כ"ג מבואר שיה דין גם במצוות שבין אדם לחבירו. והנה במצוות שבין אדם למקום מביא הח"ח בשם הח"י אדם שאם מוכח שעשייתו היא כדי לצאת ידי חובה, יצא בדיעבד אף אם לא כוון בפירושו, וכאורה במצוות שבין אדם לחבירו מצוי שאדם עושה אותם מתמת אי נעימות וכדומה, ובזה לכאורה לא שייך לומר שמספיק שתמת.

אוסף גיליונות | לדעת

חפץ חיים
הלכות רכילות כלל ה' סעיף ו' עד סוף כלל ו'
אהבת חסד
חלק ג' תחילת פרק ב' עד פרק ג' ו"בעוונותינו הרבים"

אהבת חסד

מדוע אברהם ישב בפתח האהל כחום היום?

- א' כדי להתרפא ממילתו.
- ב' בגלל שבחון הבית היה מם מאד.
- ג' כדי לראות אם עוברים אורחים שיכול להכניסם לביתו.

מדוע אברהם אבינו אמר "אקחה פת לחם" ולבסוף נתן להם סעודה שלימה?

- א' אולי אין רצונם להתעכב אצלו ולהטריחו, וכך דרך הצדיקים לומר מעט ולעשות הרבה.
- ב' חשש פן לא יתאפשר לו לתת להם יותר.
- ג' כשאמר זאת עדיין חשש שהם עובדי עבודה זרה ולא רצה שיסגדו אצלו.

על מה כתב הח"ח שכמעט מאבד שכרו עבור זה?

- א' על המכניס אורחים ומספר להם תלאותיו והם חושבים שזה בגללם
- ב' על המכניס אורחים ולא מלווה אותם אחר כך.
- ג' על מי שאינו מכבד את האורח לפי ממנו.

מהיכן למדו חז"ל שהקב"ה מלביש ערומים?

- א' מדכתוב "ויעש ד' אלוקים לאדם ולאשתו כנתנת עור וילבישים"
- ב' מדכתוב "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש".
- ג' מדכתוב "שמלתך לא בלתה מעליך וכל זה ארבעים שנה".

מנין שמה שאמר מז"ל שלומדים גמילות מסדים מ"את הדרך אשר ילכו בה" הכונה לכל ענייני המסד ולא דווקא להלואת ממון?

- א' מפני שאין הבדל בין הלואת ממון לשיאר ענייני החסד.
- ב' מפני שדרכו של הקב"ה להיות רחום וחנון בכל העניינים.
- ג' מפני שמצות הלואת ממון כבר כתובה ב"אם כסף תלוה".

האם יש מצות ביקור מולים בבן גילו שנוטל אחד משישיים בחוליו?

- א' כן.
- ב' לא, כיון שהוא מפסיד מזה וחייב קודמים.
- ג' ודאי לא יחלש ולא יפסיד בגלל המצוה.

אלו דברים נתבטלו מישראל במעמד הר סיני וחזרו בחטא העגל?

- א' מיתה.
- ב' מיתה וחוליו.
- ג' מיתה חולי ועניות.

האם המבקש רחמים על החולה צריך להתפלל דווקא בלשון הקודש?

- א' כן, כיון שצריך שמלאכי השרת יעלו את תפילתו.
- ב' לא, כיון שהקב"ה מלוא כל הארץ כבודו.
- ג' בפני החולה יכול להתפלל בכל לשון, אבל שלא בפני החולה צריך להתפלל בלשון הקודש.

שאלה לעיונא

כתב רבינו בכלכל ט' ס"ג ו"חייב אדם לשמור פיו וכל שלא יחשד בדבריו ויתנו אותו כמספר לשה"ר, ואם הביא עצמו ליד החשד זה הכלל אבק לשה"ר". ומקורו מדברי רבינו יונה. וצ"ב למה זה נחשב אבק לשה"ר, דאף שעובד בזה על "ההיתם נקיים" הרי אין כאן איסור לשון הרע. ונראה שרבינו יונה למד שאבק לשון הרע זהו איסור דרבנן חדש שענינו הוא שאנשים לא יבואו נזכר באיסור לשה"ר, וע"ה שהוא נחשב כמספר לשון הרע אנשים יבואו נזכר בלשה"ר, וכמו שאמר שהמספר שבבא אדם כשר אז אבק לשה"ר, כיון שאנשים יבואו ע"ה לידו. ומה שכתב ב"מ"ה שיש איסור לומר בשכונת בעלי לשה"ר, וכן יש נכאר לפי זה מה שמביא רבינו (סעיף ד') מהרמב"ם שיש איסור לומר בשכונת בעלי לשה"ר, ומשמע שזה דין בלשה"ר יותר משאר חטאים, והיינו כמשי"מ מפני שזה גורם נזכרו באיסור לשה"ר, וזה נכלל באבק לשון הרע.

חפץ חיים

האם מותר לקבל רכילות שסופרה בפרסום לפני כמה אנשים?

- א' מותר, כיון שמסתבר מאד שהדבר נכון.
- ב' מותר רק לחשוש לדברים אם זה נוגע לו להבא.
- ג' אסור אפילו לחשוש לדברים.

אדם שנעשה לו נזק, האם מותר לו למשוך במישהו שהוא עשה לו זאת?

- א' אסור בכל אופן.
- ב' אם יש דברים הניכרים מותר להחליט בליבו אבל לא להפסידו.
- ג' אם יש דברים הניכרים מותר להסתפק בדבר.

איזה דבר כתב הח"ח (כלל ו') שצריך לעשות משום "והייתם נקיים מד' ומישראל"?

- א' לא לעשות דברים שיגרמו שאחרים יחשדו בו.
- ב' שאם חושדים בו שהוא עשה עולה, יראה למשוך בו א"ך שהוא נקי מן המשד.
- ג' שיזהר האדם מלדבר רכילות כדי להיות נקי מד', וזכות זו תעמוד לו שלא ירכלו עליו.

האם מותר להאמין לרכילות בדבר שיצא עליו קול בעיר?

- א' בקלא דלא פסיק מותר.
- ב' אסור לקבל ולהחליט שהדברים אמת אא"כ כוונת המספרים לטובתו.
- ג' אפילו אם כוונת המספרים לטובתו אסור להחליט שהדברים אמת.

אדם הנאמן כשניים, האם יש לו נאמנות גם בדבר שהמספר לא ראה בעצמו?

- א' כן, מפני שמסתמאה בירר הדבר היטב.
- ב' לא, מפני שגם המספר היה אסור לו להאמין.
- ג' מותר להאמין לעצמו אבל אסור לספר לאחרים.

האם מותר לקבל רכילות ממסיה לפי תומו?

- א' אסור.
- ב' מותר, שהרי הוא נאמן להתיר אשה להנשא.
- ג' מותר, אך צריך לבדוק היטב שבאמת אין כוונתו לעורר בליבו שנאה על הבירור.

באיזה אופן מותר לקבל רכילות כשיש דברים הניכרים שהדבר אמת?

- א' שאין בדבר צד זכות, והדבר יהיה ניכר ממש בגוף הסיפור, ויראה את הדברים הניכרים בעצמו.
- ב' אסור לשמוע בלי תועלת, ואסור לספר לאחרים או להפסידו.
- ג' שתי התשובות נכונות.

חפץ חיים

הלכות לשון הרע מתחילת כלל ט' עד הלכות רכילות סוף כלל ו'

אהבת חסד

חלק ב' פרק י"ח "וגדר המעשר" עד חלק ג' פרק ג'
"ובעונותינו הרבים"

אהבת חסד

האם נתינת מעשר או חומש היא רק מהרווח או גם מהקרן.

- א' בפעם הראשונה יתן מהקרן, ומאן ולהבא רק מהרווח.
ב' רק מהרווח.
ג' מעשר גם מהקרן וחומש רק מהרווח.

איזה דבר בהלכות מעשר מביא החפץ חיים שיש בזה מחלוקת?

- א' האם צריך לתת מעשר מירושה.
ב' האם מותר להשתמש במעות המעשר עד שיוזמנו האנשים שבדעתו לתת להם.
ג' האם מי שנתן יותר ממעשר, יכול לנכות מהמעשר של שנה הבאה.

איזה דבר אסור לכוזי עלמא לעשות ממעות מעשר?

- א' לקנות ספרים ולהשאימם לאחרים כשאין לו ממון אחר לזה.
ב' לפרנס בניו הגדולים.
ג' לשלם שכר לימוד לבניו.

העושה מצוה לשם מצוה אבל הוא רוצה גם שיכבדוהו,

מהי דרגת המצוה?

- א' אינה מצוה כלל.
ב' מצוה לשמה גמורה.
ג' בודאי מצוה היא, ואפשר שזה בכלל לשמה.

האם בעשירים שייכת מצות הכנסת אורחים?

- א' לא.
ב' כן, אם מקבלם בסבר פנים יפות ומשמשם ומכבדם לפי כבודם.
ג' מחלוקת.

באלו מצוות צריך לכוון בעשייתם לשם מצוה?

- א' רק במצוות שבין למקום, אבל במצוות שבין אדם לחבירו צריך לחשוב רק על טובת חבירו.
ב' גם במצוות שבין אדם לחבירו שיש להם שורש בתורה כגון "אם כסף תלוה" ו"בימוה תתן שכור".
ג' מספיק לחשוב פעם אחת שכל פעולות השייכות לאותה מצוה יהיה לשם מצוה.

האם כופים על מצות צדקה או על לוי האורח?

- א' רק על הצדקה.
ב' רק על לוי האורח.
ג' גם על הצדקה וגם על לוי האורח.

מהי עיקר מצות לוויה?

- א' להראותו הדרך שלא יכשל.
ב' לתת לו הרגשה שלא רוצים שהוא ילך.
ג' סגולה לאורה שלא יארע לו אסון בדרך.

חפץ חיים

באיזה אופן המשבח אדם הרי זה בכלל 'אבק לשון הרע'?

- א' דווקא המשבח את חבירו בפני שונאיו.
ב' גם המרבה בשבח חבירו או שמדבר במסבת אנשים רבים, אסור אפילו שלא בפני שונאיו.
ג' כל המרבה בשבח חבירו הרי זה משובח.

באלו תנאים מותר לספר לשון הרע על עניינים שבין אדם לחבירו לתועלת?

- א' שידע בברור שהדבר אמת, והוא אסור על פי דין, ולא יגדיל העולה יותר ממה שהיא.
ב' שיוכיח קודם את החוטא, ויכוין לתועלת, ואינו יכול לסבב את התועלת באופן אחר, ולא יגרם לו נזק שאינו מוצדק.
ג' שתי התשובות נכונות.

איזה דבר מותר לעשות רק כשהוכיח לפני כן את מי שמספר עליו (מלבד שאר תנאי ההתר)?

- א' לספר אבק לשון הרע.
ב' לספר לשון הרע לתועלת.
ג' לספר לשון הרע על מי שסיפר עליו לשון הרע.

מהו ענין רכילות?

- א' מי שדרכו ללכת למקום שמדברים לשון הרע ולספר לאחרים מה ששמע שם.
ב' מי שמספר לאדם מה פלוני עשה לו, ובלבד שיש בזה גנות על המסופר.
ג' חי שמספר לאדם מה פלוני עשה או רוצה לעשות לו, אף אם אין בזה גנות על המסופר.

מי שאם לא יספר רכילות יחשדו בו שהוא תומך באותו אדם ויפטרמה ממשרתו, האם מותר לו לספר רכילות?

- א' אסור, ככל חייבי לאוין שאסור לעבור עליהם אפילו יפסיד כל מה שיש לו.
ב' מותר כיון שזה נחשב תועלת.
ג' במקום שימנע ממנו רווח אסור, אבל אם יפסיד פרנסתו מותר.

האם מספר רכילות לאדם שאינו שייך לענין?

- א' מותר, מפני שמעמידים את השומע בחזקת כשרות שלא יעביר הלאה.
ב' אסור.
ג' לקרוביו ואוהביו של המדובר אסור אבל לאדם אחר מותר.

מה התיקון למי שהאמין לרכילות ולא סיפר לאחרים?

- א' מספיק שיוציא את הדברים מליבו.
ב' מספיק שיודעה ויקבל על עצמו שלא לעשות כך יותר.
ג' צריך גם להוציא הדברים מליבו וגם וידוי וקבלה לעתיד.

על אלו דברים ברכילות כתב הח"ח שהם חמורים יותר מסתם רכילות?

- א' רכילות על תלמיד חכם, או על ישראל בפני נכרים, או כשיש בזה שקר.
ב' רכילות על קטן, רכילות לקרובי המדובר.
ג' שתי התשובות נכונות.

הודעה משמחת

ניתן לשמוע שיעורים במשנ"ב ה"ח ואהבת חסד בטל' 03-6171132

כ"כ ניתן לשמוע שיעורים בפה"ש והכנה לחודש ניסן,
ושיעורים ב'הגדה של פסח' בעברית ובאידיש

לדעת

מבחינים שבועיים בדף היומי
חפץ חיים, אהבת חסד ומשנ"ב

0737-289-669

מצטרפים לרבבות הלומדים המאושרים

הקובעים לימוד יומי

ב'חפץ חיים' ו'אהבת חסד'

עושים מבחן שבועי

ונכנסים להגרלות בכל שבוע:

ועוד **10 זוכים:**

פרס ראשון:

תלושי קניה

יפה נוף
פלדהיים

ברשת
החנויות:

בסך: **150 ₪** כל אחד

500 ₪

במזומן

ניתן לעשות את המבחנים

בטל: 0737-289-669 בעמדות נדרים פלוס (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:

במייל: 7692282@gmail.com ברפס: 0799-414-144 בנמודות הפצה וחו לשמוט רטל: 0737-289-669 גשוחה 4

פרטי ההצטרפות למבחנים על משנ"ב, חפץ חיים, ואהבת חסד

- המבחנים הם על הספרים 'משנה ברורה' ו'חפץ חיים' לפי סדר ה'דף היומי בהלכה', ו/או על 'חפץ חיים' ו'אהבת חסד' לפי סדר הלימוד היומי בספרים אלו.

- המבחנים הם על ההספק השבועי מיום ראשון עד שבת קודש.

- המערכת נפתחת לעניית תשובות ביום שישי 7:00 בבוקר, ונסגרת במוצאי יום שני בשעה 5:00 לפנות בוקר.

- המבחן החדשי (במסלול חפץ חיים/אהבת חסד) נפתח ביום ראשון 7:00 בבוקר שאחרי ההספק החדשי, ונסגר במוצאי יום רביעי בשעה 5:00.

- מטרת המבחן לעידוד הלימוד היומי וידיעתו למעשה, והשאלות מותאמות לכך.

- כדי לענות על המבחן בטלפון יש להירשם בקו שמספרו 0737-289669 בשלוחת ההרשמה, או בטלפון 077-5283934. לאחר ההרשמה, ניתן בכל שבוע להזין את התשובות במערכת הטלפונית.

- ניתן לעשות את המבחן גם בעמדות "גדרים פלוס" קופת "לדעת" מלוי תפסים.

- ניתן לקבל ולענות על המבחן גם ע"י רישום במייל - 7692282@gmail.com.

- ניתן לקבל את גיליונות המבחנים בנקודות ההפצה (ניתן לשמוע את נקודות ההפצה בטלפון 0737-289-669 שלווחה 4) או בפקס ע"י שמתקשרים לטלפון 0799-414144.

- ניתן לקבל בנקודות ההפצה או בפקס או במייל גם את שאר סיוכומי 'תמצית' ומבחני 'לדעת' על דף היומי מ"ב ומוסר.

- המבחן מיועד ללומדי הלימוד היומי, ניתן להשלים את הלימוד החסר לפני המבחן.

- המבחן בספרים סגורים, השאלות בח"ח הם על מקור החיים בלבד.

- כל מבחן לפני עצמו מזכה בכניסה להגרלה, העונים על 3 המבחנים נכנסים פעמים, והעונים על המבחן החדשי נכנסים פעם נוספת להגרלה השבועית.

- ציון עובר להגרלה במשנ"ב 6 מתוך 9 שאלות, בחפץ חיים ואהבת חסד 5 מתוך 7 שאלות, ובמבחן החדשי 6 מתוך 8 שאלות.

- הגרלות בכל שבוע: פרס ראשון - 500 ₪ מזומן, ועוד 7 זוכים בתלושי קניה לרשת חנויות "יפה נוף" בסך 150 ₪ כל אחד.

- ניתן לשמוע את שמות הזוכים בשלוחה 6 בתפריט הראשי.

- בחודש זה בנוסף להגרלות הרגילות יתקיימו בעזרת ד' הגרלות מיוחדות לכלל מבחני 'לדעת'. פרס ראשון: תוכנת 'אוצר החכמה'. פרס שני: חליפה ברשת 'ליבוויץ' (1200 ₪). פרס שלישי: זיכוי בסך 500 ₪ לרשת 'יפה נוף'. כל השתתפות במבחן בחודש זה מזכה בכניסה נוספת להגרלה המיוחדת.

רשימת נקודות הפצה חלקית-

- אופקים** - יהלום 1603/2 (קרוקס) 054-8416289.
- אויסקר** - בית הנסע המרכזי - בניסה בצד סובאל.
- אלעד** - כולל מנחם אליהו, 052-7600972.
- אשדוד** - **הרצ"ג** - בעלזא - בבית"מ בתלמי תלמידי הסימל.
- הרצ"ג בעלזא**.
- הרצ"ג יזינה** - בארון גמרות.
- בעלזא** - (יהודה הנשיא) - בארון גמרות פסחים.
- הרצ"ג** - הרחוב 37 (תלמי) 083-3148677.
- בית חלקה** - (ליפשיץ) 058-7080956.
- בית שמש** - **ברב"א** - בית נוסח לב אליהו ליד אוצר החכמה.
- ברב"ג** - בית"מס' הירובי - ליד אוצר החכמה.
- ברב"ד** - בית הרנס' פרישים ליד הדלת.
- הפריצה** - כן איש חי 71/6 (תלמי) מחזור לדלת.
- ביתר** - פרידמן, קניג 18 088-3207845.
- בני ברק** - כרמל, 24 053-5790989.
- רכוב** - הסתרים הרוב זכרי 3.
- מיכאל** - קרוב לנתיב 9 054-8446691.
- ימת ארז** - "יד ארז" כולל יששכר באהלך 054-8440406.
- כרית הרצ"ג** - כן, יגאל אלון 27/8 054-8440406.
- חופה** - גאולה 43 (הרדומים) 0527695086.
- טבריה** - שור 1109/2 (השיר) 05041-84418.
- יסודות** - מושפת קורטק 050-4172898.
- ירושם** - מושפת יריד י"ח ההנהגה 748 דירת 6 052-76249681.
- ירושלים** - **ישבת מנחם** - "בית שלום" בארון גמרות הקללות.
- אב** - בניסה ליד קול השלום, 052-7692282.
- בית גור** - רח' מושלבי ראם 1 (קרפל) 02-6424736.
- בעלזא** - בית"מ בעלזא - בארון קול השלום.
- רחוב דברי חיים 12 (טלפון) 02-6259923.
- גאולה** - כולל בית ישראל (גור) בארון הפסחים בניסה לביהמ"ד.
- גבעת שאול** - בית החתומים דיסקין מעל אוצר החכמה.
- מנחם ברוב** - סקווירא בשלוח בניסה לשיבול.
- נהר צבי** - **בוכריב** - רחוב סרחי 10 (רחוק) 02-5401420.
- נהר יעקב** - גולק 8/2 077-7979554.
- עזרת תורה** - בית ישראל במידת תפ"ד.
- ירושלם** - תיכו הישיבות במידת הדף היומי.
- ירמת פולין** - 60 דירה 28 02-5879786.
- ירמת שלמה** - ביהמ"ס חזו"א בארון שמונתשטין.
- כרמיאל** - מרחק הרצ"ג 18/20 (תנאים סבוכים) 05041583350.
- מודיעין עילית** - **אחוזת הכפלה** - רבי עקיבא 052-7692282.
- חברת ספר** - מרחק שדה 23 (פדולסקי) 08-9791339.
- אבני נזר 30/2 (יזידל) 08-9741111.
- כולל "עטרת שלמה" - בגבעת מכשירי טבריה.
- גור פאראק** - בני הישיבות -בגבעת מכשירי טבריה.
- נאות הפיסגה** - ריב"א 26 (הולקין) 050-4173968.
- מוסי - באצרה, בניסה.
- נאות עילית** - בית"מ קהילת ימ"מ.
- הפריצה** - אבי עזרי' 22 קומה ב' נשכ"ח.
- נוף הגליל** - הר יונה בבית"מ המרכזי 058-3293176.
- נתיבות** - ישיבת טבריה שבי.
- עפולה** - נקמת המריד ד'בוסנסקי 14/8 (קרפ) 0527192074.
- בית המדרש אוהל משה מאחורי התריסים סולד 6.
- הרד"ג 053-3118800 52/30.
- פתח תקוה** (נרובים) רח' אריה בן אליעזר 26/15 052-7107905.
- רכסים** - כולל נר ישיאל (מקו) 052-7183722.
- תל ציון** - אהבת ישראל 21/20 (בייבוס) 052-7114696.
- תפרח** - ריב"ס 3 (סולד) 089969073.

פ
אוסף גיליונות | לדעת

בְּנֵי יִצְחָק

דרכי עליה למבקשי דעת את ה' ולהידבק בדרכיו
ממשנתו של הגאון רבי יצחק זיסמן זללה"ה ר"מ וממנחילי יראה ודעת בישיבת תושיה תפרח

פרשת תזריע גלין מס' 55

בס"ד

דיבור בנחת

וברמב"ם מבואר (פ"ז מהל' תשובה ה"ג) שכשם שאדם צריך לעשות תשובה על העבירות שבידו, כן צריך לעשות תשובה על כעס.

ומלבד היות הכעס פגם בכחות הנפש הרוחניים של האדם, עוד הוא אב נזיקין להרבה עבירות, כמבואר בגמ' נדרים (כד): "אמר רבי יונתן כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו שנאמר (קהלת יא י') 'והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך', ואין רעה אלא גיהנם שנאמר (משלי טז ד) 'וגם רשע ליום רעה'", ופירש הרא"ש "כל מיני גיהנם שולטין בו - מתוך כעסו בא לידי עבירה ומשליט עליו גיהנם", והר"ן פירש "לפי שהכעס מביאו לכפור בעיקר".

עוד איתא שם (בע"ב) "אמר רבה בר רב הונא כל הכועס אפילו שכנינה אינה חשוכה כנגדו וכו', רב נחמן בר יצחק אמר בידוע שעונותיו מרובין מזכויותיו שנאמר (משלי כט כב) 'ובעל חמה רב פשע' [שפשעיו מרובים - המפרש]". ורבינו יונה כתב (שערי תשובה ש"א טז) "ובעל הכעס עלול לפשעים ומופקר לנזקים, שנאמר 'ובעל חמה רב פשע', ונאמר 'עיר פרוצה אין חומה איש אשר אין מעצר לרוחו'", (וע"ע בדברי מוהרח"ו בשערי קדושה ח"א שער ב, ובאבן שלמה פרק ב).

הרי מבואר מכל זה שמלבד מה שהכעס גופיה הוא דבר רע, עוד הוא גורם לחטאים אחרים.

והנה דרגת הכעס הגדולה והחמורה ביותר היא בחינת המשבר כלים בחמתו, שעליה אמרו חז"ל (שבת קה): "ר"ש בן אלעזר אומר משום חילפא בר אגרא שאמר משום ר' יוחנן בן נורי המקרע בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו והמפזר מעותיו בחמתו יהא בעיניך כעובד ע"ז, שכך אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד עבודה זרה".

אך גם כעס בדרגה פחותה מזה הוא ג"כ שורש להנהגה לא ראויה בין אדם לחבירו [וביטול כבוד אב ואם ועוד], ועל כן צריך להשתדל להתגבר ולהתרחק מזה.

הדרך להינצל מן הכעס

והעצה להינצל מן הכעס היא כמבואר בגמ' ברכות (יז): "מרגלא בפומיה דאביי לעולם יהא אדם ערום ביראה 'מענה רך משיב חמה' (משלי טו א), ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם ואפילו עם נכרי בשוק כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ויהא מקובל על הבריות".

החיוב להתבונן שלא להכשל בדברים שנכשל בהם
בימים אלו שאנו יוצאים לבין הזמנים של חודש ניסן, יש להתבונן בדברים שנכשלנו בהם בחודשי ניסן בשנים קודמות, ולהתבונן להתחזק בהם, לבל נכשל בהם שוב.

וכפי שכתב רבינו יונה (שערי תשובה ש"א ד) "וכאשר יאחר לשוב בבוא החטא לידו יפול במוקשו כנפול בתחלה, ויגדל עונו האחרון מאוד, ותעלה רעתו לפני השם, כי מראשית לא חשב כי פתאום יבא היצר השורר עליו, אך אחרי אשר ראה דלות כחו ואשר גברה יד יצרו עליו וכי עצום הוא ממנו, היה עליו לראות כי פרוע הוא ולשית עצות בנפשו וכו', ולהצילה ממארב יצרו ולהשתמר מעונו".

ואחד מהדברים העיקריים שראוי להתחזק בהם מחמת שהוא שכיח אצל רובא דעלמא, הוא בחינת הכעס, או קוצר רוח מעבודה קשה אשר גם הוא בחינת כעס, ולכך מוטל עלינו להתחזק ולחפש תחבולות כיצד להינצל ממדת הכעס, [וכשאדם עושה הכנה כראוי כיצד להינצל מהכעס, אף אם ישוב ויפול ויכשל לא יהיה זה בפשיעה כ"כ, וממילא התביעה על האדם אף היא מועטת יותר].

גנות הכעס

מבואר בחז"ל (ויקרא רבה יג א) על משה רבינו "כיון שכעס נתעלמה ממנו הלכה, אמר רב הונא בשלשה מקומות כעס משה ונתעלמה ממנו הלכה וכו', 'וישמע משה ויטב בעיניו' הוציא כרוז לכל המחנה ואמר אני טעיתי את ההלכה ואהרן אחי בא ולימד לי".

ונראה דמה שמשה רבינו ע"ה הוציא כרוז לכל המחנה, לא היה זה רק להרבות את כבודו של אהרן, אלא גם ללמד שכעס מביא לידי טעות ושכחה.

כתב החרדים (כא יז) "בגמרא אמרו דהכועס כעובד עבודת אלילים, ועל זה הזהיר (תהלים פא י') 'לא יהיה כך אל זר', ובזהר פרשת תצוה אפקוהו נמי מן התורה דכתיב (שמות לד יז) 'אלהי מסכה לא תעשה לך', דעל ידי הכעס מסתלקת ממנו הנשמה, ונקרא טורף נפשו באפו ושורה במקומה רוח הטומאה". הרי שהכעס פוגם בנפשו של האדם, וזהו הטעם שהכועס משכח תורתו משום שכח הזכרון באדם הוא מחמת אור הנשמה שמאיר באדם כמבואר בנפח"ח (ש"א פט"ו), וכשאדם כועס וטורף נפשו באפו דבר זה גורם שכחה לאדם.

ובעיון יעקב (על העין יעקב) כתב לבאר "לפי שאביי היה כהן מבני עלי וכהנים קפדנים הם, לכן הרגיל עצמו לומר כן שיהא דבורו בנחת ומשיב חימה".

והיא כוונת אביי שיהא אדם 'ערום ביראה', שכדי להתגבר על תכונה זו של קפדנות שהיא מחמת הכעס, היה צריך להערים ולהרגיל עצמו ב'מענה רך' שהוא 'משיב חימה'.

וכפי שכתב הגרי"ס זצ"ל (אור ישראל אגרת ל ד"ה היועיל לאיש) "היועיל לאיש עלול לרגזנות יתירה ע"י התעוררות קטנה המעירתו, גם אם יחזור הרבה פעמים במאמר רז"ל כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו, עד אשר המאמר יאיר תמיד מול פניו, בכל זאת כאשר תעלה עליו רוח הרגזנות לבו כל עמו ונהפך אז לאיש אחר, קל מהרה יגביהו עוף ממנו כל ציוריו היפים אשר קנה בעמלו, ואין רפואה לו בלתי אם ישים עין בינתו לחתור במעמקי שרשי לבבו מה המה הכחות הכלליות אצלו העלולים להתפש בהתעוררות קטנה מחוצה להם, ולשפוך עליהם מי תבונתו לכבותם מעט שלא ילכו כל כך בחפזון עצום, עד אשר יהיה בכחו להיות איש עוצר ברוחו".

הרי מבואר בדבריו שדרך העבודה נגד הכעס הוא לא בלימוד וידיעת חומר גנות הכעס, אלא למנוע את עצמו שלא לבוא לידי כעס, וזהו המרגליה בפומיה דאביי שיהא אדם 'ערום ביראה' שכדי לתרחק מן הכעס, יש להערים ולנהוג ב'מענה רך' ה'משיב חימה' שעל ידי הדיבור בנחת מתרחק מהדברים המביאים לידי כעס.

ודבר זה להתרחק מן הכעס היה הסוד מרע העיקרי של אביי, ולכך היה מרגליה בפומיה דאביי דבר זה.

איתא במשנה באבות (א טו) "שמאי אומר וכו' והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", וכתב רבינו יונה "שיראה להם פנים של שמחה כדי שתהא רוח הבריות נוחה הימנו, פי' אחר והוי מקבל את וכו' שיתרחק ממדת הכעס שהיא מדה רעה עד מאוד, וינהג עצמו במדת הרצון על דרך שיהיו מרוצין ממנו בני אדם וכו', שאין אדם יכול להשיג שיהיו בני העולם חפצים בו אם לא יעביר על מדותיו".

ולהנ"ל יש לבאר את דברי שמאי, דהנה שמאי כידוע היתה הנהגתו במדת הקפדנות כמבואר בגמ' שבת (דף ל:) "לעולם יהא אדם ענותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי" [ועי' באור ישראל (אגרת כח ד"ה אולם ביאור הענין) שכתב דשמאי היה ס"ל כי ע"פ דרך התורה צריך אדם להתנהג במדת הקפדנות לכבוד התורה], ולכך שמאי הוה מרגלא בפומיה 'הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות' שעל ידי כך אדם ניצול מן הכעס, וכדברי הגרי"ס זצ"ל שהדרך העבודה נגד הכעס היא למצוא עצות ותחבולות שלא לבוא לידי כעס".

והדיבור בנחת מלבד היותו עצה להינצל מן הכעס, עוד הוא דרך ההנהגה לת"ח, כפי שכתב הרמב"ם (פ"ה מהל' דעות ה"ה) "ת"ח לא יהא צועק וצווח בשעת דבורו כבהמות וכחיות, ולא יגביה קולו ביותר, אלא דבורו בנחת עם כל הבריות", ולדעת הרמב"ם דבר זה נכלל בהנהגה של סבר פנים יפות, דבפירוש המשנה "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", כתב

הרמב"ם "הוא שישא ויתן עם הבריות בנחת וכדברים ערבים ורצוים".

כתב הרמב"ן באגרתו "תתנהג תמיד לדבר כל דברך בנחת לכל אדם ובכל עת ובזה תינצל מן הכעס שהיא מדה רעה להחטיא בני אדם", ומבואר שאדם צריך לדבר בנחת את 'כל דבריו', ו'לכל אדם' אפילו לקטן ממנו, ו'בכל עת' אפילו בזמן טירדא, ו'בזה תינצל מן הכעס' שהדיבור בנחת מלבד היותו חיוב בפנ"ע והוא דרך ההנהגה לת"ח, עוד הוא סיבה להינצל מן הכעס ומשום שמענה רך ישיב חימה, 'שהיא מדה רעה להחטיא בני אדם' שהכעס מלבד היותו עבירה בפנ"ע, עוד הוא אב נזקין לעבירות אחרות וכו"ל.

והדיבור בנחת יש בו גם ענין גדול של קידוש ה', כדאיתא בגמ' יומא (פו.) "כדתניא ו'אהבת את ה' אלקיך' (דברים ו) שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש ת"ח ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה, או להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמד תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר (ישעיה מט ג) 'ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר', אבל מי שקורא ושונה ומשמש ת"ח וכו' ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו או לו לפלוני שלמד תורה או לו לאביו שלמדו תורה או לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו, ועליו הכתוב אומר (יחזקאל לו כ) 'באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו'".

הרי שאדם שאין דבורו בנחת עם הבריות יש בזה חילול ערך עסק התורה, שפלוני שלמד תורה כמה מקולקלין מעשיו, ולאידך גיסא אדם שמשאו ומתנו בנחת עם הבריות, בזה מתרוממת קרנה של התורה, שפלוני שלמד תורה כמה מתוקנים מעשיו.

עצה נוספת להינצל מן הכעס היא שלא להגיב כלל בזמן הכעס כפי שכתב בספר חסידים (פג) "ותלין כעסך לילה אחת, ועצור ברוחך שלא תדבר כלל בשעת הכעס".

במשנה שבת (לד.) תנן "ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עשרתם ערבתם הדליקו את הנר", ובגמ' (שם) "אמר רבה בר רב הונא אע"ג דאמרו רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר וכו', צריך למימרינהו בניחותא, כי היכי דליקבלינהו מיניה", וימים אלו של ערבי פסחים הם בחינה של ער"ש עם חשיכה, שהם זמן של טירדא דמצוה העדר מנוחת הנפש וקוצר רוח מעבודה קשה, אשר הטבע אינו נוטה לדיבור בנחת, וצריך שימת לב מיוחדת וגבורת הנפש.

העולה מן הדברים שהדיבור בנחת, אינו נימוס גרידא והנהגה יפה, אלא תורה שלמה, שהכעס מלבד שהוא עבירה בפנ"ע עוד הוא אב נזקין להרבה עבירות, והוא עצה להינצל מהכעס, ובנוסף הוא דרך ההנהגה לת"ח ובזה הוא מקדש שם שמים, וע"י שנתחזק בדיבור בנחת נזכה לרוח חכמים נוחה הימנו ולקרבת אלקים אשר היא תכלית הגאולה, ובהיותנו ראויים לקרבת אלקים נזכה לה, ובפרט בימים אלו המסוגלים לגאולה בבחינת בניסן נגאלו ובניסן עתידים ליגאל.

{ אז נדברו }

פרשת תזריע תשפ"ב | לסדר: "בניסן עתידין להגאל" | גליון מספר: 553

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון במקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

נודה להשתתפותכם

בהוצאות הגדולות!!:

בבנק: בנק מאני

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא (ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת לחזור מט
(ס' 46)

באשראי: "נדרים מלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: מולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

גם לי יש נתח מכובד להציע בעבודת ה' הפרטנית שלי...

אנחנו בעיצומם של ימי העפלה לאור צה פסגות מגדלותו של מרן זיע"א... ומשם אנחנו נוחתים היישר לימי בין הזמנים המאתגרים!!! זהו מאוד מבלבל... בשבוע האחרון שמענו הספדים ומושגים על שקיעות בתורה ובקיאיות עצומה בכל מכמני התורה... קיבלנו שאיפות עצומות... ועוד לא הספקנו אפילו להתחיל לעבד את הנתונים ולנסות לחשוב איך אני מתרגם את זה לחיים שלי... ובבת אחת אני צולל לימי בין הזמנים... היישר לסמרטוט הלה או יותר נכון היבש של הטרלול של ערב פסח... ואני לא צריך להגיד לך שבין הזמנים אני מתמודד ונלהם כדי לשרוד... לשרוד את המדרגה שבה אני כעת אוהז וכולי האי ואולי... הלוואי ואצליח... ממילא כשהיישר מההספדים ששמענו השבוע... משם לנחות היישר לתוך בין הזמנים זה... זה די מבלבל...

זה בבת אחת לנחות למציאות המרה והריאליטי!!! **ומה עושים עם זה??** איך אני משלב את החיזוק והשאיות בשולי גלימתו של מרן זיע"א עם ההתמודדות היומיומיות של בין הזמנים?? אז בשבת האחרונה קבלתי לפתע פלעש!!! הבזיקה לי הארה מיוחדת שהפיסה את דעתי:

כמו שבזכירת עמלק כלנו יודעים שיש שתי ציונים: יש מצוות עשה **זכור!!!** ויש לאו ד-**לא תשכח!!!** על אותו משקל: להבדיל לגבי זכירת ה' גם מצינו שתי ציונים... השמר לך **פן תשכח** את ה'... פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת... ורם לבבך ושכחת... ואז בסוף כתוב: **וזכרת את ה' אלוךך**... כלומר: גם לגבי זכירת ה' יש לנו שתי מצוות!!! שתי סוגי שטייגן בעבודת ה'!! יש עבודת ה' מסוג של **"וזכרת את ה'!!** ויש עבודת ה' מסוג של **"השמר לך פן תשכח את ה'!!!"**

ומעתה: מרן ר' חיים זיע"א היה סמל ודוגמא ליהודי שעשה שטייגן גדול במצות **עשה של "וזכרת את ה'!!!"** כל הזמן הוא היה דבוק בתורה ובמצוות ובדקדוק הלכה... ועל אלה אני בוכיה... מי יתן ואזכה להיאחז במשהו מהדבקות וזכירת ה' הזו... אז נכון... אני לא זכיתי לעשות שטייגן ב"וזכרת את ה'..." אבל עדיין! עדיין יש לי שטייגן מסוג אחר!!! שבזה יתכן שאני ואתה זוכים לעשות שטייגן עוד יותר ממרן זיע"א... במה?? **בהשמר לך פן תשכח את ה'!!!** אנחנו כל היום וכל הלילה מתמודדים מול "שכחת ה'..." מי כמונו מבוססים עמוק עמוק ב"פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת... ובקרך וצאנך והאנשי קשר בפלאפון ורביזון... וכל אשר לך ירבה... אוהו... הקליפים בנגן, והצנתוקים בקוי הנייעס... בקיצור: ככככל אשר לך ירבה... "וכל כידוע זה ריבוי... כל אחד ידווש את הריבוי הזה בנימה האישית שלו... כל אחד והפרפרים שממלאים לו את הראש... ותכל'ס יש לי את כל הסיבות שבעולם - שכחת את ה' אלוךךך!!! **ו... ותכלס בסוף אני לא שוכח!!!** כמה שהראש שלי מפוצץ בפוליטיקה ובקריאת עיתונים ובנייעס... בכל זאת אני נלחם ונאבק ובסוף מחזיק מעמד... משתדל להמשיך לעסוק בתורה, משתדל להמשיך להתפלל כמו בן אדם... משתדל להתאפק עד סוף התפילה... אני כל היום וכל הלילה עושה שטייגן ב"השמר לך פן תשכח את ה' אלוךךך..." בינינו... עם כל הקנאה שיש לי לר' חיים איך שכל הזמן הוא היה זוכר את ה'... בינינו... כמה יצא לר' חיים לפגוש את "השמר לך פן תשכח את ה' אלוךךךך..." כמה ניסיון היה לו עם "בתים טובים תבנה וישבת"? וכי היה לו כתובת מייל שכל היום הוא היה חושב אולי נכנס שם משהו?? וכי היה לו פלאפון שהוא היה צריך לחזור לכל החברים? איפה!! לא היה לו ניסיון במגרש הזה... הוא כמעט ולא פגש את הניסיון של "וכל אשר לך ירבה, ושכחת את ה' אלוךךךך..." ואילו אני כן. אוהו... אני כל יום מתמודד ומחזיק בשיניים לא לשכוח את ה'... למרות כל הפרפרים שיש לי בראש אני עדיין לא שוכח את ה'... לא שוכח להגיד מאה ברכות ביום ולהתפלל שלוש תפילות ולזכור שבורא עולם בסופו של דבר מנהל את העולם...

אז נכון!!! נכון שבשבועיים האחרונים יש לי חלישות הדעת גדולה מאוד מהשטייגן שר' חיים זכה לעשות ב"וזכרת את ה' אלוךךךך..." יש לי קנאת סופרים גדולה ומי יתן ואזכה גם אני לקבל איזה אחיזה שם!!! אבל גם כעת... שנחתתי בנחיתת אונס לתוך בין הזמנים וכעת אני שורד את המינימום... **אסור לשכוח שגם אני עושה כעת שטייגן!!!** אמנם לא בזכור!!! אבל לכה"פ **באל תשכח!!!** אני עושה כעת שטייגן בלא לשכוח את ה'... **ותאמין לי... בינינו... מה יותר קשה???** לזכור את ה' או לא לשכוח אותו? ? לא יודע... קשה לי לענות... (כי אני נוגע בדבר וגם אף פעם לא הייתי בצד השני של המתרס, אבל) תרשה לי לנחש שהרבה יותר קשה לא לשכוח מאשר לזכור!!! כי לזכור זה לשבת מול הגמ' ולזכור!!! לזכור זה משהו אחיד!!! לעומת זאת לא לשכוח... אתה יודע מה זה לא לשכוח? זה להתניע כל כמה דקות מחדש... אוי... לא ברכתי ברכה אחרונה... אוי... לא פתחתי היום ספר... אוי... צריך לשמור על העיניים... אוי... המידע הזה לא מתאים לרמה הרוחנית שלי... אוי... לא לשכוח שאני יהודי... אוי... את התפללתי מנחה... ותצחק תצחק... אני כל פעם כמעט שוכח... ו... ובסוף תכל'ס אני לא שוכח!!! אתה יודע כמה פעמים יוצא לי ביום אחד... "עכ"פ בכל הניסיון הזמנים) לא לשכוח את ה'?? ? מלא מלא פעמים!!! וה' רואה את זה ומחשיב את ה'... כי הוא ידע יצרנו... סו"ס כל ההיסח הדעת שקיים היום זה לא המצאה שלי... זה ערים גדולות אשר **לא בנית** ובתים מלאים כל טוב אשר **לא מלאות**... הטכנולוגיה המתקדמת והפיתויים שיש היום זה נתונים שלא אני הזמנתי אותם... ה' העמיד אותנו מול ה'לונגל הזה וה' רוצה אותי מול כל הסהרוריות הזו שמעניקה לי את כל הסיבות לשכוח ה"ו את ה'... ואני מתאמץ לא לשכוח וב"ה לא הפסדתי אפילו מנחה מעריב אחד למרות כל השטויות שיש לי בראש... אז גם אני עושה שטייגן... אמנם לא בזכור!!! אבל לכה"פ בלא תשכח... כמובן!!!! כמובן שאני מייחל ומצפה ושואף כמה שיותר מהר להחליף קידומת ולהתקדם לשטייגן של זכור... לא להישאר בלא תשכח... אבל כל עוד שאני עדיין לא אוהז שם... אני לא משועמם... גם אני עובר שעות נוספות... בין הזמנים שמח ובעיקר כשר...

המשר מעניין לעניין בעמוד 6 בגיליון זה...

יוצאים לבין הזמנים בצל ההספדים...

בימים אלו נערכים הספדים בכל תפוצות ישראל על עמוד התורה שהסתלק מאיתנו... אגב: הגעתי למסקנה שאולי תשמע לך קצת מנוחמת... נדמה לי שעדיין לא עיכלנו שמרן ר' חיים קנייבסקי כבר לא איתנו... כן... היינו בלוויה... שמענו הספדים... אפילו הורדנו דמעה... ותכל'ס בהרגשה... נדמה לי שהאסימון שם לא לגמרי נפל... כי מרן ר' חיים היה כ"כ בלב שלנו... הדמות שלו כ"כ ליוותה אותנו בכל דבר... שברגע שזה קרה בפתאומיות שכחו אנחנו לא באמת מעכלים את זה... נא לקחת את זה בחשבון!! אם ההספדים עד כה היו קצת מאופקים קח בחשבון שזה יושב על זה...

אבל!!! צריך בין היתר להיות ריאלי ולחשוב על עצמנו!!!

על מרן זיע"א בהחלט אפשר לקונן את הפיוט המוכר: אנשי אמנה אבדו... היו לנו לחומה ולמוחסה ביום ועם...

היה לנו צדיק שהגן על הדור ובעת ההגנה הוא נחסרה מאיתנו!!! זה כמו "כיפת ברזל" שהגנה על העיר בני ברק מאז מלחמת המפרץ ושאר המלחמות שאחריה והכיפת ברזל הוא הסתלקה מעל שמי בני ברק ומעל כל יושבי ארץ ישראל... **וזה לא פשוט!!!** אנחנו רק נכנסים לבין הזמנים וכבר יש לנו קבלת פנים של הסלמה והתפרצות של הבני דודים שמוחץ תשכל חרב... ואנו זקוקים לחומה ומוחסה שבדיקו קצת נחסרה מאיתנו... אין ברירה!! חייבים לאסוף כוחות ולהתחזק בייתר שאת בעסק התורה ובעבודת ה'... ומי צריך להתחזק?? כל מי שקיבל משהו ממרן זיע"א... והרי מי לא קיבל?? כל השכבות וכל הסוגים, הת"ח קיבלו ממנו תורה, והיהודים הפשוטים קיבלו ברכות, וגם האיפוניםטים לא ויתרו על האלאקע ונזקקות ומילה טובה, כל מי שמצא את עצמו אצל מרן זיע"א... קצת צריך **למצא את עצמו** מתחזק!!! עושה משהו כדי לנסות להשלים משהו מהחסר הזה... לא מדברים פה גבוהה גבוהה... אנחנו מדברים בסה"כ על עצמנו!! על השמירה שנחסרה מאיתנו אנו... וקצת צריך להשלים ולמנן את הממ"ד שלנו...

אין ברירה!! חייבים להתחזק ולו בשביל לשמור על עצמנו!!

סו"ס יש פסוק מפיחד בישעיה: הצדיק אבד ואין איש שם על לב כי מפני הרעה נאסף הצדיק!!! הפסוק הזה מתחלק לשני חלקים, בחלק השני כתוב נבואת זעם שכשנאסף הצדיק זה סימן למשהו רע חלילה... נו... אך מונעים את הרע הזה?? בשביל זה יש את תחילת הפסוק: הצדיק אבד ואין איש שם על לב!!! אם אין איש שם על לב... אם לא עושים עם זה משהו... לא מתחזקים... לא לוקחים חיזוק או מפני הרעה ח"ו נאסף הצדיק, אבל אם שמים לב ואם משתדלים להתרומם ולהתחזק אז מונעים רעה, אך בדיוק נתחזק?? לב יודע מרת נפש... מה שכן, מוכילץ בחום לקחת את הספר "ארחות יושר" (שהו מהחברים האחרונים שמרן זיע"א חיבר... וזה גם הספר הכי נגיש והכי קריא...) ספר שבנוי על ערכי יידישקייט לפי א' ב' ופשוט להיעזר לאחד הערכים... איזה שמתאים לך... אם זה כיבוד הורים, או תפילה, או כעס וקפדנות, ופשוט להתחזק בוה!!!

וכאן המקום להזכיר שרבינו האריז"ל אומר שכשצדיק נפטר אז הקרובים והתלמידים מקבלים ממנו את האורות והקדושה שהיה הוא בחיי חיותו... ומרן בעל האש דת מאזרוב מנאר שיה הפירוש במה שמושה אומר לאהרן לאהר מיתת נדב ואביהוא, "עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממרן" ותמוה: וכי באמת הם היו יותר גדולים? אלא משה רבינו אומר בהתפעלות לאהרן... שהאורות העצומים שבשעה האחרונה קבלנו בבת אחת מאור נשמתם של נדב ואביהוא, נתן לי להבין כמה הם היו גדולים, (וזה הכוונה שממני וממרן אנחנו מבינים כמה הם היו גדולים) וגם כאן, אם בימים אלו נאחו בקצות דרכיו של מרן זיע"א נזכה לקבל אור ובהירות חדשה בעבודת ה' כדי להשלים מעט את החסר ובקרוב ממש נזכה לגאולה השלימה, בניסן נגאלו ובניסן עתידים להיגאל.

ואם המשיח יגיע בדיוס כשאנחנו לא ככזה מרוגשים ממנו

לפני שנתיים... כשהתחילה הקורונה... אז בסוף אדר ותחילת ניסן... כלונו היינו בטוחים שהמשיח מגיע!!! בטח... אם העולם עובר כזו טלטלה... אם כל כדור הארץ מוכה בנגיף מסתורי שכזה... בטח פעמי משיח קרבים... ככה היתה לנו תחושה מאוד חזקה!!!

אבל עברו חודשים שלוש... וזהו... נרגענו... ההלם הראשוני חלף עבר... ויחד איתו הריגוש העוצמתי והתחושה שמשיח הולך להגיע... גם זה חלף עבר... קבל ביטול... עסקים כרגיל...

אבל אם תשים לב... אליבא דאמת אמת!!! הנתונים בעצמם כמות שהם הרי לא השתנו בכחוא זה!!! אם זה נכון שה' לפני שנתיים דפק על השולחן והכריז זהו... אני עושה פה סדר יום חדש!! מהיום יש פה קורונה ותכיר שאני מנהל את העולם ונשגב לבדי ביום ההוא הנתון העובדתי הזה לא השתנה בכחוא זה...

כל מה שהשתנה זה ברגשות שלנו... סו"ס אנחנו בני אדם ואנחנו מתרגלים לכל דבר... וגם הדברים הכי הזויים שמתרחשים בעולם... גם לזה מתרגלים יום אחד... אז נכון שהתרגלנו לקורונה וזה טבעי, אבל לא לשכוח שהמציאות העובדתית לא השתנתה!!! זה שלפני שנתיים הופיע וקרא לעולם לסדר... והציב עובדות בשטח והעמיד אותנו בפני מציאות של "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא", הנתון העובדתי הזה ממשיך להיות עדכני... לא רק כמו שהיה לפני שנתיים... אלא הרבה הרבה יותר... (כי... כי הנתונים הרבה יותר גדולים מאז) משום מה הגל החדש של הקורונה שמתחיל עכשיו... (אני כבר לא אחז ראש איזה מספר גל זה) הגל הזה משום מה מאוד תופס אות... כי אני פתאום מפנים שההלו... לפני שנתיים הרבש"ע הכריז על פרומה חדשה בעולם... וזהו!!! כי אמר ויהי והוא ציווה ויעמוד וזה ממשיך לנהל את העולם כבר יותר משנתיים... ואחרי כל הכרכור מחיסון להכחשה ומפרוייקטור למתווה בשורה התחתונה ונשגב ה' לבדו ביום ההוא... והקורונה פה!!!!

וכפי שאמרת... לפני שנתיים התרגשנו מזה!!! מאוד תפס אותנו שהרבש"ע פתאום הכריז פוס!! היתה לנו תחושה חזקה שיש פה קולות של משיח... אז נכון שבסוף כבר לא התרגשנו אבל אל תתבלבל!!! הסיבה שהפסקנו להתרגש, זה לא בגלל שמשוה השתנה בנתונים... אלא בגלל שהתרגלנו כזה כי אנחנו בני אדם... אבל הנתונים עצמם כמות שהם לא רק שלא השתנו אלא הם רק העצימו!!! המצב שהיה הזוי לפני שנתיים שכולנו היינו בטוחים שהנה משיח... קצת המצב הזה הזוי הרבה יותר!! כי זה כבר שנתיים ככה!!! לפני שנתיים זה היה הזוי בסה"כ חודש... ועכשיו זה הזוי שנתיים!!! (תחשוב שלפני שנתיים היו אמרים שהסיפור הזה הולך להיות לפחות שנתיים... היית מתעלף פעמיים...) ממילא אני חושב שיש מקום שוב לחזור ולהתרגש ולהיזכר שמשיח בפתח!!! אדרבה... עכשיו ההתרגשות הזו היא הרבה יותר שכלית ושקולה... רבותי: המשיח בפתח... כבר שנתיים שהרבש"ע עושה פה סידורים... צריך להתכונן... האם זה הולך להיות מחר? לא יודע... גם אם זה עוד **במוצאי** שביעית הקרוב... אז בחצי שנה הזו אנחנו עמוק **בערב** יומו של משיח!!!

מה שעורר אותי לנקודה הזו... זו המלחמה בין רוסיה לאוקראינה... לפני חודש שוב היינו בריגושים שאוטוטו משיח מגיע... מה יש?? יש מלחמה בין רוסיה לאוקראינה... ולך תדע... זה יכול כל רגע להתפתח למלחמת עולם... וזה גוג ומגוג... והנה חלפו שבועיים ומשום מה הפסקנו לדבר על זה... עבר... שוב עבר לנו המשיח... ועכשיו אני שואל אותך... עזוב משיח... עזוב ריגושים... אני קצת מדבר איתך על נתונים הכי יבשים!! אני מדבר על פרשנות צבאית מדינית!!! האם יש קצת חשש למלחמת עולם?? **בטח!!!** ותגיד לי: מתי היה יותר חשש למלחמת עולם?? האם לפני חודש או עכשיו?? כל המומחים יענו פה אחד שעכשיו החשש למלחמת עולם הרבה יותר מוחשי מלפני חודש!!! ולמה?? מסיבה פשוטה... לפני חודש המלחמה רק התחילה... צבא רוסיה רק התחיל לעשות את דרכו לכיוון קייב... ואילו עכשיו הוא הרבה יותר קרוב... הכל שם יותר נפיץ ורגיש ורווי דם... הצבא הרבה יותר מובס ומותש... והסיכוי קצת להסלמה פתאומית... זה עניין של הפצי אחד... בקיצור: קצת אנחנו הרבה יותר קרובים למלחמת עולם מאשר לפני חודש!!! רק מה?? לפני חודש המלחמה בדיוק התחילה... לכן התרגשנו מאוד... ולכן המשיח פתאום היה אמור להגיע... כי אנחנו מרוגשים... מה... אתה לא רואה... ואילו עכשיו לפי נתונים כמות שהם!!! המשיח הרבה עוד יותר אמור להגיע מאשר לפני חודש... רק מה נעשה... אנחנו כבר לא מרוגשים...

אז זהו רבותי!!! לא כתוב בשום מקום שהמשיח יגיע דווקא כשאנחנו מרוגשים ממנו... אדרבה... אם כבר, אז כתוב שכן דוד בא דווקא בא בהיסח הדעת... ובאמת התפלאתי: הרי סו"ס יהיו הרבה סימנים לפני שהמשיח יגיע... אז איך זה הולך ביחד?? אם יהיו כ"כ הרבה סימנים לפני שהמשיח יגיע... אז איך עם ישראל יסיוו דעת... הרי יש סימנים??

אני חושב שכעת התשובה היא מאוד ברורה: נכון... לפני שהמשיח יבא יהיו סימנים... ויהיו עוד סימנים ועוד סימנים... אבל יעברו שבועיים ונתרגל גם לסימנים הכי מובהקים...

אז זהו... שצריך לדעת שכל הקורונה הזו שחתמה כאן קבע בשנתיים האחרונות... בצירוף המלחמה שכעת ניטשת בכל עוז ברוסיה שאין לה ולך סבלנות לדבר על זה וכ"ש על הקורונה שיצאה לנו מהאזניים אבל זה לא משנה את הנתונים כמות שהם (-) שתי התופעות האלו ביחד נותנים תחושה שאנחנו לקראת "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא"!! מתי? לא יודע וזה לא משנה, מתי בדיוק זה שאלה שמתאימה לחנות מכולת... מתי היא נפתחת?? שמדברים על הטופס ארבע של הגאולה שלימה... זה לא עניין של היום ומחר... זה קרוב וצריך הרבה להתכונן... **כלפי מה הדברים אמורים??** סו"ס בניסן נגאלו ובניסן עתידים להיגאל ואנחנו מייחלים שזה יקרה... והלוואי וזה יקרה עכשיו... **תכלס: למאי נפסקא מינה??** לא לעשות עסק!!! לא לקחת ללב את הפיצ'יפקס של החיים... לדעת שאוטוטו הנה ה' אלוקים בחזק יבא, הנה שכרו איתו ופעולתו לפניו!!! כשה' יופיע כאן בהדר גאון עוזו בבת אחת כל המפה תשתנה... כל מי שחשב שהוא לא מסודר בחיים... בבת אחת ה' יופיע עם מסמכים מסוג אחר!!! הנה שכרו איתו... כל מי שעבד את ה' יבא ויטול שכרו... כך שגם עכשיו המפה נראית כאילו יש כאלו שמסודרים בחיים ויש כאלו שלא... נא להתכונן!!! כמו שהקורונה העמידה אותנו בפני מזרח תיכון חדש... בקרוב ממש פתאום יבא האדון אל היכלו... ובניסן נגאלו... והכל פתאום ישתנה ולטובה... וממילא עד אז!!! במקום לשקוע בדאגות המחר... להיכנס לטורבו של תשובה ומעשים טובים... חשבון הנפש והכנה לקראת בא יום ה' הגדול והנורא...

את הדאגות האחרות נשאר בצד... ונתמקד בערב פסח!!! בהכנות לקראת הגאולה...

זהירו מחיקויים!!!!

(וטיפ קטן לעבודות לפסח)

אחת התופעות לוואי הבעייתיות ואפילו קצת מסוכנות שלאחר אשכבתיה דרבי זה תופעת החיקוי!!! בחור בן עליה ששומע כ"כ הרבה עובדות על הגדלות של מרן ר' חיים זיע"א נתקף בשאיפה סוערת אני חייב להיות ר' חיים ובכל מחיר!!! וקדימה... מסתערים על המשימה... אני מתאר לעצמי שיש כבר בחורים שמסתמא מתפללים לה' שישכיח מהם את השם של הרחוב שלהם כי... כי הרי לפי הסיפורים ר' חיים לא ידע את השם של הרחוב שלי ואם אני כן יודע אז איך אני יצא ר' חיים...

אז כאן חשוב להדגיש שתי נקודות עיקריות: דבר ראשון: צריך לדעת שגם לגדול בישראל יש אופי!!! יש סגנון!!! כמו שאין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד כל שכן שאצל תלמידי חכמים קיים מושג שפרצופיהן שונים ודעותיהן שונות... אופי הלימוד והסדר יום של ר' חיים קנייבסקי היה לא רק גדלות עצומה בתורה... אלא בין הייתר זה גם היה סגנון!!! סגנון שהתאים לצורת החשיבה והאופי הספציפי של מרן זיע"א... והההרואיה: שאם תסתכל ימינה ושמאלה לא תראה אף אחד מגדולי ישראל שלמד בסגנון של ר' חיים... ואני אגלה לך סוד: זה לא רק ר' חיים, אם תשים לב גם כל אחד מגדולי ישראל בפני עצמו בייחס ללימוד הפרטני שלו... רק הוא ככה עשה ולא ראינו אחרים שעשו כמותו... ולכן אדרבה!!! אם כבר אתה שואל אותי... מה ניתן ללמוד מדרך הלימוד של גדולי ישראל???

לענ"ד המכנה המשותף בדרך הלימוד של כככל גדולי ישראל ללא יוצא מן הכלל... שהם למדו לפי האופי והסגנון האישי הספציפי שלהם!!! ואיפה רואים את זה בצורה מאוד בולטת??? בזה שלכל גדול בישראל היה סגנון לימוד מאוד שונה... מאוד אחר... ומאוד לא שגרתי וקלאסי... ולא רק שונה מאיתנו הקטנים... אלא שונה גם מדרך הלימוד של שאר גדולי ישראל האחרים... ולמה?? כי זה גופא אחד מהסודות שמצמיחים גדול בישראל! גדול בישראל זה דבר שמתחיל מצורבא מרבגן שלא חשש מלהעיז וללמוד אין שמתאים לאופי שלו!!! זה בדיוק נקודת החולשה שלנו שאנחנו לא מעיזים לעשות וגדולי ישראל כן!!! כן העיזו... החזו"א למד טור ב"י... למה?? כי זה מה שהתאים לו!!! ולמה אני לא?? יתכן מאוד שזה בגלל שאני לא מעיז... כי בימ"ד שלי זה פחות מקובל... ר' חיים היה לומד ספרא ספרי מכילתא תנ"ך זוהר ומדרשים... למה אתה לא תראה אחרים עושים את זה?? כי זה לא מקובל... תחשוב שפתאום אנשים אותי יושב ולומד נביאים וכתובים זוהר... האור שמח והנצי"ב הוציאו ספרים חשובים מאוד על חמשה חומשי תורה... למה אני לא?? כי... כי בשביל זה צריך לשבת עם חומש פתוח... מה... אתה רוצה שיגידו עלי שאני לומד בסדר א' פרשת שבוע...?? אתה מבין את הכיוון?? וכן הלאה וכן הלאה... בקיצור: שורה תחתונה גדולי ישראל

צמחו מזה שהוא למדו לפי המשיכה הטבעית שלהם...

זאת אומרת: אם כבר!!!! אם כבר יש לי מה ללמוד מצורת הלימוד של גדולי ישראל... זה פשוט להתחיל להיות קשוב לאופי שלי ולנסות לזהות מה סגנון הלימוד היותר מתאים ואהוב עלי... ודווקא ככה אני יכול לגדול בתורה!!!! (וכמובן: מיותר להזכיר שרק בגיל מסוים ניתן לקבל את המושכות האלו... בחור מישי"ק או בתחילת ישי"ג שעדיין לא עמד על דעתו ואפילו לא על דעת בהמתו... הוא לא בתורת לזהות את המשיכה הטבעית שלו, ולכן בייחס לתקופה הזו יש מושג שנקרא "שימוש תלמידי חכמים" שאז אתה כן נצמד לדרך לימוד של הרב) ומעתה אי לכך ובהתאם לזאת!!! מי שכעת יתחיל להיצמד ולחקות את דרך הלימוד של ר' חיים... אין לך חיקוי פזול ולא מוצלח ולא קולע כמו זה... כי אם כבר היה לר' חיים דרך לימוד מסוימת... זה לא ה'חובות' ולא הסדר הלימוד הספציפי שלו... אדרבה... אם כבר ההגדרה של הדרך לימוד של ר' חיים זה האומץ ללמוד בסגנון המתאים לאופי וצורת החשיבה שלו למרות שהוא לא ראה אף אחד אחר שנוהג ככה... ולכן אם אתה כעת הולך כקוף בבן אדם ומחקה את דרך הלימוד של ר' חיים דייקא... זה מתכון בדוק לצאת נישט!!! נישט ר' חיים!!! ואשר ע"כ איציק היקר!!! ה' רצה ר' איציק... ובשביל זה הוא נתן לך אופי מסוים, וסגנון מסוים, וצורת חשיבה מסוימת ושלל נתונים סביבתיים שמכל המכלול הזה ביחד יכול לצמוח ר' איציק... אם תחקה את ר' חיים או לחילופין את הרב שטיינמן זה יהיה אסון... למה?? כי הפסדנו את ר' איציק... ואל תעשה לנו את זה!!! תלמד מר' חיים, תחקה אותו... במה תחקה אותו?? בזה שכמו שר' חיים לא עשה לנו את העוול הזה... הוא כן הלך ישר לפי האופי שלו ולפי הסגנון שלו... ככה גם אתה תזהה את עצמך... תלמד להכיר את המשיכה הטבעית שלך ותנהג על פי זה וכך תגדל בתורה...

זו ההערה הראשונה- שגדולי ישראל למדו לפי האופי שלהם וזה מה שיש לנו ללמוד מהם... זה דבר ראשון... חוץ מזה דבר שני: לכל אלו שכעת מחקים את ר' חיים ולא כ"כ הולך לכם ואתם מאוד מאוכזבים מעצמכם. אני רוצה להרגיע: הסיבה שכ"כ כ"כ קשה לחקות את ר' חיים זה לא רק בגלל שהוא היה כ"כ גדול... אלא בגלל שעצם המושג חיקוי הוא דבר קשה!!! חיקוי מצד עצמו זו אומנות מאוד קשה ומסורבלת... לאדם קשה לחקות אפילו... אפילו את עצמו... אם תתן לי הקלטה של עצמי שאני מדבר שתי דקות, ותבקש ממני שאני אחקה את עצמי ואחזור במדויק באותם מילים ובאותו טון על מה שאמרתי יהיה לי מאוד קשה... למה?? כי עצם החיקוי הוא היצמדות עקשנית לדפוס שלבנית של מילים ותנועות וצורות זה עצמו דבר קשה... שתבין: הסיבה שקשה לי לחקות את הזמר אברהם פריד זה לא רק בגלל שאין לי את היכולות המוזיקליים שלו אלא גם בגלל שהוא בעצמו יתקשה לחקות את עצמו... וממילא לחקות את ר' חיים זה קשה לא רק בגלל שהוא היה כ"כ גדול... אלא בגלל שזה חיקוי וחיקוי זה סתם דבר קשה ו... ובעיקר מיותר!!! זה לבזבז אנרגיה לחינם וללא תועלת. זה בעיקר בעיקר טכני ומיותר... זה אפילו לא מתחיל להיות קושי של שאיפות... זה סתם עקשנות להיצמד לדמות

ולעשות חיקוי עלוב ולא מוצלח למה שהוא עשה... חבל על המאמץ המיותר... ולכן אין ברירה!!! אם רוצים לקחת שאיפות מאדם גדול שנפטר, אי אפשר להיצמד למעשים ספציפיים או לסדר יום נקודתי שהוא עשה... אי אפשר להיצמד לפיציפיקעס ולראש קטן...

וכאן אני שוב חוזר ומשנן את מה שנכתב כאן (דווקא לאחרונה) לא פעם ולא פעמיים... צריך לדעת שלמרבית האבסורד (זה לא אמור להיות ככה) רוב הסיפורים והעובדות שמספרים לנו על גדולי ישראל... בשורה התחתונה רב הנזק על התועלת!!! הסיפורים אמנם נותנים לנו קצת שדה תעופה של מעוף ודחיפה לשאיפות... אבל על הדרך הסיפורים האלו או מסיטים אותנו לכל מיני פינות שוליות ולא מהותיות... (כמו להיצמד לסדר יום או להנהגות הספציפיות של הרב...) או מעוותים לנו את ההסתכלות הנכונה...

אז מה בכל זאת כן??? אז לדוגמא: יצאו לאחרונה כמה ספרים עם הרבה תמונות מר' חיים, על הסדר יום המלא וגדוש בתורה ועל כל ההנהגות שלו... אתה רואה איך שר' חיים מתעטף בטלית ותפילין... איך שר' חיים הולך לבית הכנסת מהר ויוצא לאט, איך שהוא סוחב ענפים לסוכה ואיך שהוא לומד גמ' ורמב"ם ומכילתא וכו' וכו'... והסתכלתי בזה ובהתחלה זה באמת הכניס אותי לאיזשהו תחושה מרוממת... תראה איזה גדלות... ואז פתאום תפסתי את עצמי... רגע רגע... בעצם את כככל התמונות האלו שצילמו את ר' חיים... עקרונית את כל זה אפשר לצלם גם אותי!!! גם אני מתעטף בטלית ותפילין, גם אני יושב ולומד, וגם אני סוחב ענפים לסוכה... גם אני תורם לקופת העיר... ואז קלטתי שדווקא את הגדלות האמיתית של ר' חיים... זה משהו שאי אפשר לצלם אותו!!! רוצה דוגמאות?? הפלאפון שלא היה לו!!! הכמויות שעות שאנחנו מבזבזים על שיחות עם מה שלא פה... (החל מפלאפון וכלה במייל וקווי נייעס ופולטיקה וכל מה שתכל"ס לא פה!! ולא נוגע לכאן!! מה שנקרא בלשון הגמ': חשבונות של מה לך ומה בך) ואת הבזבז הזה לא היה לו... נו... כזה דבר אפשר לצלם?? הסבלנות הבלתי נתפסת שכן היתה לו לרבבות אלפי ישראל שבאו לקבל ממנו חיוך ומילה טובה... נו... כזה דבר אפשר לצלם?? השעה שהוא קם לפנות בוקר... (איך בדיוק תצלם את זה...?? מה... תצלם את השעון?? אז מי שרצה יכל לצלם או להקליט איך הוא אומר לרבניית ברכות השחר, אבל מישהו לוקח בחשבון שזה היה בשעה 2 בלילה) ועוזב מתי הוא קם... בא נדבר על מתי הוא הלך לישון בלילה?? בשעות המוקדמות של הערב... ו... ועוד בבני ברק... ועוד באזור של האולמות... מי יכול ללכת לישון בבני ברק בשעה 10.00 בערב?? ולר' חיים יש את המשמעת ברזל ללכת לישון כדי לקום לעבודת הבורא... נו... את המשמעת הרוחנית הזו אפשר לצלם?? את מה תצלם?? את זה שהוא לא נגרר אחרי כולם ולא מרח את הערב... אלא ניצל אותו להכנה לקראת פאר טוקס של חצי חצות?? כולם יודעים את החלאקאס הרבים שהוא עשה... מישהו קלט שר' חיים בכלל לא אחז מזה והוא עשה את זה רק בשביל לעשות מצב רוח והרגשה טובה לכלל ישראל... זה לגמרי מוציא אותי מהכלים!!!! לשבת שעות עם מספרים בשביל לעשות לאנשים טוב בלב... משהו יכול לצלם את

שמתחילים לעבוד... אוטומטית אני מתחיל לעשות רונדלים... פותח מקרר... אולי משם תבא הישועה... ואז אני מוצא איזה גזיר עלון וקורא אותו... ואז סו"ס מגיע איזה צלצול טלפון שגואל אותי... ואז סו"ס אני ניגש לארון וכבר מתחיל לעבוד... ואז אני מוצא איזה אלבום ונכנס לנוסטלגיות... ובקיצור: בשורה התחתונה הבית נשאר הפוך... גם לא פתחתי ספר... וגם לא התקדמנו כלום לפסח... ובשורה התחתונה לא עשיתי כלום... ואז מגיעה תחושת **הסמרטוטיות** ותאמין לי!... שלהרגיש סמרטוט זה ממש חיוב קרבן נזיר!!! הנזיר הרי מתחייב קרבן על זה שהוא חטא על הנפש וציער עצמו מן היין... ואני חושב שלהרגיש סמרטוט זה התעללות בעצמי!!! זו הרגשה כ"כ זיפתית... אתה מרגיש כזה כלום... שזה מה שמשניא עלינו את ערב פסח ובעיקר משניא עלינו את עצמנו... ותאמין לי שהרבה מהנפילות הרוחניות מתחילות שם!!!! בתחושת הסמרטוטיות... (מי שמבין על מה אני מדבר... מבין יותר מידי טוב) ולא נותר לנו אלא לתפוס גיגית וסמרטוט ולצאת במאבק עיקש נגד הסמרטוטיות... **פשוט להתמקד!!!** אין פה מה להבין... פשוט להתמקד!!! לא בא לך לעבוד??? אין בעיה, אז לך ללמוד!!! אה... צריך לעבוד?? אז תעבוד... אה... אין לך כח לזה?? אז תחליט: עובדים חצי שעה ולא יותר! אבל כשעובדים עובדים... וכעת מתמקדים בעבודה... לא כל היום בוכים... אוי... מה יהיה עם פסח... ואוי... מתי אני אפתח ספר... ותכל'ס לא עושים לא את זה ולא את זה... ושוב: שלא תבין לא נכון: אני לא באתי כעת לעודד **לא** את עבודות לפסח **ולא** את הלימוד... אני מתמקד כעת במי שנפל פה בין שתי הכסאות... **זה הסמרטוטיות!!!** סמרטוטיות זה לא בעיה של אי עבודה לפסח וגם לא ביטול תורה... זה הגברא שבך... שבסופו של יום מרגיש סמרטוט... ואם אנחנו רוצים שהשבויעים הקרובים יעברו בגדלות המיוחין ולא בקטנות... בשביל זה צריך היערכות והתמקדות... אבל אנא... אל תשאיר את המאמר בגיגית והסמרטוט של ערב פסח... זה בעיקר הערה נקודתית לעכשיו... עבודה נעימה...

להמשיך לעדכן שוב את החלטות קבינט הקורונה, והזן החדש מאפריקה. והחיסון הכושל מרוסיה וכו' וכו'... הסיבה שהוא בקי בזה כ"כ זה בגלל שהוא המשיך **להתמקד בזה באדיקות!!! התמקדות זה כח עוצמתי ללא גבולות!!!** ואם אתה רוצה עוד דוגמא אחת אחרונה להמחיש את כח ההתמקדות: כמה זמן אורך לכנרת להתמלאות?? חורף שלם והלוואי... אבל להוי ידוע לך שאם הייתה דקה אחת בלבד שכככל הגשם שאמור לרדת באזור הצפון בדקה הזו... היה מתנקז כולו רק לכינרת ויורד רק שם... תוך **דקה אחת של גשם** הכינרת היתה עולה על גדותיה!!! (החשוב על זה... מתמטיקה פשוטה...) רק מה?? הגשם יורד בכל המקומות וגם... גם... גם בכנרת!!! על אותו משקל: הראש שלנו נמצא באלף ואחד מקומות ו... וגם בתורה!!! העיניים שלנו פוזלות לכל מיני מקומות ו... וגם הרצון ה'... אז לכן יש לנו קצת מכל דבר... אני יודע קצת תורה, וקצת קורונה, אני קצת נהנה מהחיים, וקצת מלא חרטות ומקבל ע"ע להתחזק... קצת שומר על העיניים וקצת לא... מכל דבר קצת... מה הפלא שיש לי כמות של מאה חמישים מילימטר בכל דבר!!! בתורה 150 מ"מ, בפוליטיקה 80 מ"מ, בקורונה 25 מ"מ, בפרנסה 83 מ"מ... ואילו ר' חיים הסכים להשקיע את כל ההתעניינות שלו רק בתורה!!! אז למה שזה לא יקרה?? למה שהוא לא יהיה בקי בכל שבילי התורה כמו נהג מונית שבקי בכביש??? ממילא אם יש לנו מה לאחוז בשולי גלימתו של ר' חיים זה לא כ"כ להתחיל עכשיו להיכנס לטורבו של חזרות ושינון וללמוד עוד מלא שעות... אלא בעיקר להשיל מעלינו עוד היסח הדעת שלא רלוונטי אלינו... להתנער מעוד התעניינות ועוד חשיפה לתחומים שלא מקדמים אותי לאן שחשוב לי להגיע... כבר כתבתי כאן שר' עזריאל טאובר צ"ל היה אומר: שהוא לא קורא עיתונים לא משיקולי פאנאטיות אלא משיקולי בינסס... אני לא מוכן להכניס את הראש שלי בשום נושא שלא רלוונטי אלי ולא מקדם אותי ביעדים שלי... אז שוב... אנחנו לא אוהזים שם!!! אבל לפחות **להתחיל...** להתחיל לעבוד בכיוון הזה... יש לנו כ"כ כ"כ הרבה נושאים נוספים שממלאים לנו את הראש... וכעת באשכבתיה דרבי שאנחנו רוצים לאחוז בקצות דרכיו, פשוט לדחות לצד נושאים אחרים... לפחות **חלק מהם!!!** וכאן כל אחד במקום שלו!!! יש אחד שצריך לקבל על עצמו להפסיק להאזין לקו נייעס מסוים... ויש אחד שזה אצלו להפסיק להתעניין בפוליטיקה מסוימת שמאוד מסקרנת אותו... בקיצור: לב יודע מרת נפשו... ויש כאלו שצריכים להיגמל מכמה קבוצות וואצפ ולהישאר רק עם אחד... כן... הרי כולם הסתובבו אצל ר' חיים, הוא הרעיף ברכות על כולנו... אז לכולם יש מה להתחזק כעת!!! כל אחד ברמה הרוחנית האישית שלו צריך טיפ טיפה **להתמקד!!!** אצל האברך הבן עליה זה מתבטא יותר בדקויות... ואילו אצל המוגניסט זה מתבטא בלהיות קצת יותר פנוי לחיק המשפחה שה' רוצה אותך איתם... וכן הלאה וכן הלאה... ברגע שנהיה קצת פחות מפוזרי קשב וקצת יותר ממוקדים... אוטומטית ההתמקדות תתקז לתורה ומעש"ט...

זה?? את המספריים ואת התלתלים אתה יכול לצלם... את האבא המרוגש שמצידו מרגיש שכל ההשפעות יורדות עכשיו מהשמים על הילד שלו (לא סתירה שזה נכון) אבל משהו יכול לצלם את אגווא ייד שמוכן להקריב מזמנו על חשבון החובות שלו בשביל לעשות נחת רוח לנשים... וכן הלאה וכן הלאה... הגדלות האמיתית של ר' חיים זה לא היה הסדר יום הספציפי וגם לא מה שראית בתמונות... אלא מה שעומד מאחורי זה...

אז בסדר!!! תסתכל באותו ספר תמונות... תנשום את האויר הרים הזה שנצפה מול עיניך... תתחבר לתמונה... אבל אל תתקע במה שאתה רואה... אל תתקע במספריים!! תכנס ל-מה שעומד מאחורי זה, **ודווקא במה שעומד מאחורי זה... בזה אנחנו שייכים!!!** בזה יש לנו שייכות!! כשאני רואה את התמונה של ר' חיים עם המספריים... אני לא רואה פה מספריים ותלתלים... **אני רואה פה סבלנות!!!** ועם סבלנות יש לי הרבה עבודה... ואצלי זה דווקא לא ברקע של התלתלים... אין צורך... אני פוגש את זה במספיק מקומות אחרים... וכן הלאה וכן הלאה...

וסתם ככה כולם מתפעלים מהבקיאות העצומה של ר' חיים בתורה...

סליחה... בעצם אל תשכח שמדובר ביהודי שכל החיים שלו היה מונח רק בזה!!!! רק רק בתורה!! אז בעצם מה הפלא שהוא היה כ"כ גדול בתורה?? מה אתה רוצה... **זה ענין של התמקדות!!!** פשוט את כל הזמן שאנו מבזבזים בשביל דברים אחרים הוא ניקז רק לתורה... אז מה תרצה?? שהוא ישאר באותו גובה כמו כולם?? זה בכלל לא סוגיה של זכרון וגדלות בתורה!! זה פשוט ענין של **התמקדות!!!**

אני אתן לך דוגמא מוכרת: אני לאחרונה איבדתי ראש לגמרי עם הקורונה. (מסתמא גם אתה.) יותר מידי הרבה קודים ותוים סגולים ויורקים והנחיות ופרוייקטורים ומספרי חיסונים ומספרי גלים... ומאומתים... ובידודים... ומילים לועזיות שצצות לך כל שבועיים... ומכחישי החיסונים... ודי... איבדתי קשר עין... תחשוב: לאחוז ראש בכל המידע של מונחי הקורונה מתחילתה ועד עכשיו... אני חושב שזה חומר לימודי לכל דבר!! מדובר בספרים עבי כרס... עכשיו: ברור לי כשמש בצהרים שהשדרן של קו הקורונה זוכר את כל החומר הזה **כמונה בקופסא**, הוא זוכר במדויק ויודע לדמות מילתא למילתא, בין הגל הזה לגל השלישי... ולהשוות מספרי מאומתים מול החולים במצב קשה... וכמות המתחסנים והיוצאים לחו"ל ואלע אלע אלע... הכל מונח אצלו בראש... ואל תסמוך עלי... אתה מוזמן להקשיב לקו ולראות גד'ת!!! כמובן גדלות בתורת הקורונה...

ואיך באמת?? מאיפה יש לו את ההיקף של הידע הזה?

ובינינו... בנימה אישית... ומניסיון אישי... הנושא הזה של ההתמקדות הוא קריטי לערב פסח... שהרי בינינו... אני לא אוהב לעבוד לפסח!!! מה שנכון נכון... והיות ואני לא אוהב. אז ברגע

תפילת רבים על יענקלה... והן קל כביר לא ימאס תפילת רבים...

התאריך כעת כ"ז באדר ב'... סתח לא נורמלי בבית משפחת יענקלה!!! בני המשפחה התגייסו לתפילות מעומק לב על ראש המשפחה ר' יענקלה... אפילו בבית הכנסת תלו מודעה: נא להתפלל ולעורר רחמי שמים מרובים על ר' יעקב בן שרה שעומד לקראת בדיקה גורלית בכ"ט באדר... והן קל כביר לא ימאס תפילת רבים... ובכן: נקדים את המאוחר ונספר בקצרה: יענקלה שלנו כבר מצורע למעלה משלושה חודשים... בהתחלה כולם היו בהלם... כל העיר היתה כמקרה... כל העולם דיבר על זה... זה רץ ברשת ואפילו היה על זה פייק ניוז... כי כולם מכירים את יענקלה... יענקלה זה אדם שכולנו חבים לו את החיים שלנו... מדובר באדם נועז ואמיץ שחרט על דגלו את הניקיון כפיית הדמוקרטי שנקרא "זכות הציבור לדעת"!!! הוא תמיד דואג מתוך אחריות ונחישות ליידע את הציבור במידע נחוץ ש... ש"זכות" הציבור לדעת!!! אם יש סתח מסוים בשלום בית בין שני בני זוג בשכונה... כולם רגועים... זה עניין של שעות עד שיענקלה יצף את זה ברשת בצורה ניטרלית... הוא יציג את שני הצדדים ויפרט את כל הטיעונים... זה יפתח כפורום ציבורי פתוח... וכולם יחוו דעה בנושא... אם יש איזה פרץ ויוצאת ותלמיד שמקדיח תבשילו שלא ברבים... אל דאגה... שלוימלה הנאמן והמסור ידאג להביא את המידע לידיעת הציבור... שלוימלה לא אוחד מדברים שמטופלים בשקט כי... כי אתה יודע... הרי היום הכל פוליטיקות... אי אפשר לסמוך על אף אחד שיטפל בנושא בצורה יסודית ולא יטיח... לכן ליענקלה שלנו יש עקרון בלתי מתפשר שזכות הציבור לדעת!!!! וככה כל נושא מוגש להכרעה פומבית ציבורית... ככה הדברים מטופלים בשקיפות ובניקיון כפיית... אה... יענקלה... איזה הכרת הטוב יש לנו אליו... סמכה נוכלים הוא הציל אותנו...

הנהנה!!! יום בהיר הגיע וכעת זכות הציבור לדעת שיענקלה נהיה מצורע!!!! ומאס ומאס יקרא!!! אה... אנחנו לא מעכלים... איך יכול להיות שדווקא יענקלה הישר באדם... בעל השקיפות והניקיון כפיית... דווקא הוא נהיה מצורע... מי כעת יעדכן את הציבור בכל מה שצריך לדעת... בהתחלה ההלם היה גדול... אפילו ברשת נפתחה קבוצה מיוחדת למחאה ספונטנית... גם יענקלה בעצמו שנאלץ ביום בהיר אחד לעזוב את ביתו ולצאת מחוץ למחנה... גם הוא היה במצב של הכחשה... הוא היה עסוק בלהאשים את הכהן שבא לראות את הנגע שהוא עיוור צבעים... וכשהוא יצא מהמחנה והתיישב שם באוהל כמו מנודה... במקום לקרא לזה אוהל מצורע... הוא החליט לקרא לזה אוהל מחאה נגד עסקנים כהנים שמנסים לסתום פיות ומנהלים מאבק נגד זכות הציבור לדעת... בהתחלה היה לזה תהודה גדולה... אפילו קמה הפגנה מול ביתו של ר' ירמיה הכהן שהוא זה שהסגיר את יענקלה... אנשים הפגינו ודרשו מר' ירמיה שיחזרו בו מהעלילה ויספר לנו איזה עסקנים שלחו אותו להתנכל ליענקלה... ר' ירמיה הכהן יצא מהבית ואמר להם: רבותי... אין בעיה!!! אני מוכן לחזור ביי! תגידי ליענקלה שיחטוף זרוע קדשו ויראה לכולם את הגב הלבן שלו עם המחיה באמצע ועם שיער לבן... ובבקשה... שישלח את זה בוואצפ לכולם ושהציבור יכיר... הרי יענקלה חרט על דגלו את השקיפות המלאה וזכות הציבור לדעת... אז קדימה... אם אתם לא מאמינים לי שהוא מצורע... שהוא בעצמו יתן לציבור לשפוט!!! ושם!!! שם המחאה לפתע הסתיימה בקול דממה דקה... יענקלה כמובן לא הסכים בשום פנים ואופן להראות את הכתם הלבן הענק שנמצא בגבו ועמוק אין מראהו מן העור... הוא ממש לא שש לזכות את הציבור בלעשות שטייגן במראות נגעים על העור שלו... ואם בהתחלה הוא עוד ניסה להחביא את המחיה (בשר חי שבלוט בלב הנגע שזה נחשב סימן טומאה... שכל זמן שיש נגע בלי סימן המצורע הוא רק מוסגר ויש סיכוי שהוא יפטר, אבל כשיש סימן זה צרעת מוחלטת וכאן צריך תהליך של טהרת מצורע) אז כעת המחיה התרחבה והנגע פשה, וכעת גם יש כמה שערות לבנות בשביל הבקשיש... (שזה עוד סימן טומאה... בצרעת עור בשר יש שני סימנים, מחיה ושתי שערות לבנות)... ואכן זכות הציבור לדעת וחובה לדעת שיענקלה שלנו מצורע ומאס ומאס יקרא ורבים מבקשים עליו רחמים... תכלס... הזמן עשה את שלו!!! ואם בחודש וחצי הראשנים עדיין יענקלה היה עסוק בלהציף ברשת את ההתנכלות של המסד החרדי שחושש לעורו בגלל "זכות הציבור לדעת"... עם הזמן יענקלה הפנים את מצבו והגיע תורו לחשוש גם הוא לעורו!!!! לעורו בשרו! אף בשרו עליו יכאב... (צרעת זה דבר כואב... זה לא רק טמא... זה גם כואב) ובחודש האחרון משהו שם השתנה... הציבור כבר פחות "זוכה" לדעת... יש כמה יהודים שפתאום התחילו להגיע לבית הכנסת והתחילו להרשות לעצמם להסתובב ברחוב לאחר שיענקלה השמיץ אותם והציף אותם ברשת...

יענקלה היה הרבה הרבה זמן לחשוב!!! הוא פתאום קלט מה התחושה של אדם מבודד שמסומן כמנודה ע"כ כולם זכות הציבור לדעת שטמא ומאס יקרא... המפגש האישי את הבידוד החברתי נתן את אותותיו על יענקלה ומשהו שם נסדק... יענקלה התחיל להבין עד כמה "זכות הציבור לדעת"... לא כ"כ בטוח שזה נקיון כפיית וזה לא כזה שקיפות ואחריות... זה בעיקר חוסר מצפון ורוע... לא כל אחד יכול להבין את זה... יש כאלו שבשביל להבין את זה... הם צריכים קצת התאוורות מחוץ לשלוש מחנות... ולפגוש מקרוב את ההרגשה של "בית החפשיית" איך זה להרגיש שכולם מדברים עליך וכולם מנדים אותך ואתה זרוק כמצורע.

ולאחרונה העסק מתחיל להיות מעודד... אם בהתחלה הכהן ראה את הנגע והוא היה נראה עזב כשג... זה היה צרעת הכי חריפה!!! שאף אחד לא יכל להתווכח עליה... (גם ברשת כולם היו מסכימים שזה צרעת)... לאט לאט ככה הנגע... הכהן ר' ירמיהו שמגיע במסירות יום יום לראות אולי משהו שם כבר התקדם... ביום כ"ג באדר הוא כבר ציין בסיפוק שרואים כיוון... אמנם זה עדיין שאת לבנה בעור בשרו... אבל זה כבר מתקרב לקרום ביצה שזה הלבון הכי דהה... גם המחיה התחילה להצטמצם סו"ס... ו... ותשמע... יש סיכוי... והכהן המשיך להגיע יום יום... ושוב הוא בודק... מודד... מתפלל ומייחל... יענקלה עומד משתאה מהמסירות והאכפתיות של כל מיני יהודים מהשכונה שכ"כ לכלכתי עליהם... ותמיד הייתי בטוח שהכל אצלם אינטרסים... מגיעים במסירות ונותנים אוכל ושתייה חמה... דואגים שלא יחסר כלום... ור' ירמיה הכהן בכלל... זה שקראתי לו עסקן שסותם פיות... הוא לא מפסיק להגיע לכאן ועם דמעות בעיניים הוא מייחל ומקווה שנגמור עם זה בקרוב... כל פעם שהוא מגיע הוא טמא והבגדים שלו נטמאים... יש פה אנשים שמוכנים להיכנס אלי רק עם בגד ים כי אין להם כח כל היום לטבול גם את הבגדים... אבל ר' ירמיה נטמא ושוב פעם נטמא... ומדובר בכהן שהמחיה שלו זה תרומה וחלה... ובגלל שהוא מגיע אלי הוא נאלץ לטבול ולהמתין עד הערב שרק אז העריב שמשו אוכל בתרומה... אבל לא מעניין אותו כלום... הוא נחוש להוציא אותי מפה כמה שיותר מהר... ותכלס... כעת נכון לעת כתיבת שורות אלו... התאריך כ"ה באדר ב'... ואם כולנו נתפלל ונרעיש עולמות יש סיכוי שעד כ"ט באדר יכהה הנגע ואז יענקלה יוכל להיכנס למסלול הטהרה... והתאריך כ"ט באדר הוא קריטי!!! כי המסלול טהרה של מצורע זה לא כמו בטומאת מת... בטומאת מת זה תהליך קצר שמתחיל ונגמר בשבוע ימים של פרישה לטהרה... אבל בטומאת צרעת זה תהליך של שבועיים לכה"פ... והתאריך האחרון לקראת פסח זה כ"ט באדר ב'... אגא... העתירו ברחמים... בשבוע הבא נעדכן אתכם בהתפתחויות... מקוים מאוד שיהיו בשורות טובות... תלוי בכם!!! והן קל כביר לא ימאס תפילת רבים...

נקודה למחשבה מול הפריחה המלבלבת

בא"י

במאמר זה אחרון נשאלה השאלה: מה ישראל כ"כ מתרגשים מהאש הקטנטנות שירדה על המזבח... וכי חסר להם אש שירדה מהשמים אם זה במתן תורה או בעמוד אש של כל לילה?? והתשובה היתה: שהפעם ההתרגשות היא מהנימה אישית!!! זה אש שה' שלח לי... זה לא עוד אש גדולה של ה'... ע"כ במאמר שלפני... על אותו משקל בדיוק!!! כאן גם טמונה התשובה על השאלה שכולם שואלים: מה יהודי כ"כ מתרגש מארץ ישראל?? שהיא ארץ טובה ורחבה והיא זבת חלב ודבש?? וכי מישוהו מתעלם מעצם העובדה שבאירופה יתכן שאפשר למצוא נוף הרבה יותר יפה... ואולי גם מחצבים ואוצרות אדמה יותר מארץ ישראל...?? וכי מישוהו מתעלם מהעובדה שיש עולם מאוד גדול ורחב מחוץ לגבולות ארץ ישראל?? מה התשובה?? נכון!!!

יש עולם גדול ויפה גם מחוץ לארץ ישראל... אבל כל העולם הגדול הזה זה מה רבו מעשיך השם!! זה העולם של ה'... בוקר טוב... אני יודע שה' גדול... ואני גם יודע שה' בורא עולם יפה ונפיש מדהימים ומקולות מים רבים אדירים משברי ים... אבל כל היופי של שווייץ עדיין לא מדבר אלי... כי זה יופי ועוצמה של ה'... זה כמו הדברים המאוד יפים ונחמדים שנמצאים בחלון ראווה של החנות שיכולים לבשר לי שבחנות יש הרבה דברים טובים... אבל מה זה אומר לי... כך אותו דבר... כל היופי והעוצמה שיש בעולם הגדול זה הניו והנצח והסגיו והשגב לחי העולמים... זה לא חידושי!!!

רק מה כן מרגש אותי?? ארץ חמדה טובה ורחבה **שרצית!!!!!!** שרצית והנחלת לאבותנו לאכול מפריה ולשבוע מטובה... זה ארץ שלי!! זה ארץ שה' נתן לי עם כל הלב ושוכן בה איתי... ממילא החיבה שלנו לארץ ישראל זה לא בהכרח ממוקם שנהג הארץ שזכתה להיות שיאנית העוצמה והיופי... אלא על הנימה האישית והביטוי שטמון בה!!! ה' ברא את ארצות הברית על כל העוצמות שיש בה... אבל ה' פעם נתן את ארצה"ב לאמריקאים?? בחיים לא!!! כל אמריקה על כל שללה הוא בכה"פ חלון ראווה של בורא עולם והאמריקאים מסתובבים שם כמו דלפון שמתרובב במרכז קניית... הם בהחלט פוגשים הרבה עוצמה וכוח בחלון ראווה של ה'... אבל זה לא קשור אליהם! ה' אף פעם לא נתן את ארצה"ב לאמריקאים... אבל כשאני מסתובב בארץ ישראל... זה ארץ שה' נתן לי עם כל הלב!!! הפרחים שעכשיו מלבלבים בארץ ישראל זה זה פרחים אישי שה' שלח לי באופן אישי... דרך משל: זה כמו רוקה שמזכה בביליון עיניים מתי אוכה להיות כלה ואז אקבל זר פרחים מהצד של החתן... בעצם אם נשחק ראש קטן מה הבעיה?? חסרים חנויות פרחים?? שתלך לצומת הקרובה ותקנה לעצמה כמה פרחים שהיא רוצה?? נו... מה התשובה?? הוי... שתהיה בריא... פרחים לא חסר לי... אני רוצה פרחים **מתחתו!!!!!!** גם אם תביא לי קונטיינר של פרחים מהחנות זה לא מדבר אלי כמו זר פרחים הכי קטן שמגיע מהחנות... זו התפיסה שאמורה להוביל אותנו כשאנחנו זוכים להלך בחודש ניסן בארץ ישראל... הרי גם אנחנו מברכים ברכת האילנות וגם החוצניקים... **אבל יש הבדל עצום בינינו לבינם.**

הם מסתובבים בעולמו של בורא עולם... ומסתכלים בחלון הראווה ונוכחים לדעת שה' יודע לעשות פרחים יפים... נו... ברוך שלא חיסר בעולמו דבר וברא בו אילנות טובים... אבל כשאנחנו מסתובבים על אדמת ארץ הקודש ורואים את הפריחה הנפלאה... זה ארץ חמדה שהנחלת לאבותינו!!! זה פרחים שה' שלח לי אישית!!! זו נימה אחרת לגמרי... אני לא רוצה לצאת מא"י... כי נכון... נכון שמחכים לי בחו"ל קונטיינרים של פרחים יותר מהריבים וצוקים מושלגים שאולי יותר יפים מהארץ... אבל זה יופי שלא מדבר אלי! לא מספיק לי לברך שלא חיסר **בעולמו** דבר! אני רוצה ליבות ולברך על הארץ **אשר נתתי לי ה'!!!**

איך מצליחים להתעורר מתור תרדמת של ביה"ז?

בשבת הקרובה יחול א' בניסן... יום שנטל עשר עטרות!!!! ראשון להשראת השכינה, ראשון לירידת האש וכו'... **אגב: במאמר חצי מוסגר...** יום א' בניסן וכל השבוע שאחריו אלו ימים גדולים שמסוגלים להשפיע גדולות!!! משום מה כמעט ולא מדברים על מעלת ימים אלו כי זה ערב פסח ואין זמן... אבל אסור לשכוח שמא' בניסן לא אומרים תחנון עד י"ג בו... ובפרט א' בניסן שזה יום שנטל עשרה עטרות!!!! ראשון לכהונה, ראשון לברכת כהנים וכו'... בקיצור: הוא יום שמסוגל ל... להיות **ראשוני!** ראשון ל-מה? ?

אתה כבר תחליט!!! אתה תחליט איזה דף חדש מתחשק לך להתחיל... אתה תחליט עם איזה קבלה טובה אתה רוצה להתחיל את ראש השנה לחודשים ושתוכל לומר שהיום הזה נטל **אתה עשרה** עטרות... העשר עטרות שמוזכרות בחז"ל... ועוד עטרה אחת שאני זכיתי לה...
עכ"פ כפי שקראנו בפרשה הקודמת... ביום הזה היה מתח גדול... כלל ישראל עוקבים בהרדה האם תרד אש מן השמים או לא... ומחכים... וזה לא קורה... וממשיכים להכות בדריכות לראות אולי האש בכ"ז תרד והיא עדיין לא יורדת... ואז אהרן מתבייש... ומשה ואהרן נכנסים ומתפללים שתרד אש... ואז לפתע!!!! ותצא אש מלפני ה' ותאכל את העולה והחלבים, ואז יורד כל העם וירדו ויפלו על פניהם...
איזה התרגשות עצומה... מה יש??? **ירדה אש מן השמים!!!**

ואני לא מבין: הרי אל תשכח שמדובר פה בדור המדבר... שאותות ומופתים זה מעשים שבכל יום אצלם... הם כבר שנה שלימה הם רואים מידי בוקר את עמוד הענן... ומידי לילה את עמוד האש... ועמוד האש מסתמא היה הרבה יותר גדול מהמדורה הקטנה הזו שכולם עכשיו מחכים לך בכליון עיניים שתרד ותאכל את העולה והחלבים... אז מה התרגשות הגדולה והעסק הגדול סביב זה מהנס שתרד אש מהשמים או לא תרד?? מילא בדור שלנו... שאין אותות ואין מופתים... לו יצויר שהייתי כן מוריד אש מהשמים או לא... זה באמת משהו מאוד מרגש ומעצבי... אני גם מבין שכשאלהו הנביא מוריד אש מהשמים זה היה בבחינת "ה' הוא האלוהים..." אבל בדור המדבר שכל ההולך ילך שלהם היה נס אחד גדול... ארוחת בוקר זה נמן... והתאורה בלילה זה עמוד האש... אז שתרד אש מהשמים או לא תרד זה מה שמטריד אותם??

נו... באמת למה היתה כזו התרגשות דווקא סביב האש הזו שצריכה לרדת מהשמים?? **נו... תגיד**

אתה... התשובה היא פשוטה ביותר:

עם כל הכבוד לכל היד החזקה וכל המורא הגדול וכל האותות והמופתים אשר עשה משה לעיני כל ישראל... כל זה עדיין שייך לה'!!! גם כשה' שולח עמוד ענן ביום ועמוד אש בלילה זה חלון ראויה של ה'... זה לא חידוש!!! סו"ס ה' הוא בורא עולם והוא כל יכול וממילא הוא יכול להוריד להם מהשמים וגם אש משמים. **אבל!!!** האש הקטנה הזו שאנחנו כעת מייחלים שתרד ותאכל את העולה והחלבים זה משהו אחר!!!!
זה לא אש!!! --- אלא אשה!!!

זה כבר לא עוד **אש** ששייכת לה'... כאן הסיפור הוא שאני בנית לה' מזבח... אני הקרבת לה' עולה וחלבים והנחתי על מזבח ריח ואני רוצה שה' יקבל את זה **כאשה!!!** אשה ריח ניחוח לה'... האש הזו שאני מחכה לה לא עוד אש של ה'... זה אש-ה'!!! זה אש שה' מבטא שהוא רוצה בי והפך בי... ורוצה ה' אלוהינו בעמך ישראל **ואשי** ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברוצן... זה המתח הגדול... זה כמו בן אדם שמסתובב במרכז מסחרי גדול... ואוהה... הפה שלו פעור... תראה איזה דברים יש פה בחלונות ראויה... יש פה רכבים חדשים... מטבחים... כיורים... בקניון ניתן לפגוש את כל טוב מצרים... אלפי תכשיטים מכסף זהב... ספרים... בגדים... מה לא... אבל מה זה עושה לי... כל זה לא שייך לי!!! זה שייך לחנות!!!! זה לא נוגע אלי...

על אותו משקל: משה רבינו הראה לנו כמה ה' גדול... הראה לנו שה' הוא אש אוכלה... עמוד האש... אבל עדיין זה לא קשור אלי!!! זה הוא יתברך... זה בורא עולם שהוא קונה הכל ומה רבו מעשיך ה'... מלאה הארץ קנייניך... **אבל!!!** ברגע שירודת אש מן השמים ואוכלת את העולה והחלבים... אזוהו... זה אלוהים שלי!!!! זה אש שלי!!! **אשי ישראל!!!** זה אבא שבשמים שמוכן לקבל ממני **אשה** ריח ניחוח לה'... ההתרגשות פה זה לא הנס הגדול שהנה הגיע אש פלאית שירדה מהשמים... אלא הנימה האישית שיש כאן... זה אש של ריצי מה'... שה' מוכן לשכון אצלי...
מה אתה חושב: במתן תורה ירדה אש עצומה ונוראה מהשמים... וההר בוער באש עד לב השמים... אבל כמה שהאש של מעמד הר סיני היתה גדולה ופרחה נשמתנו... עדיין זה היה הרבה פחות מרגש מהאש הקטנטונת אמה על אמה שירדה בהקמת המשכן מהשמים... ולמה??
כי שוב: האש שירדה מהשמים במעמד הר סיני זה האש של ה'!!!
ואילו האש שירדה מהשמים בחנוכת המשכן זה **אשה!!!** אשה ריח ניחוח לה'... ה' הפך בי... וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים...

---בין הזמנים בפתח... אוטוטו מגיעים יומי דפגרא... בפרט בחודש ניסן שכל יום זה משהו אחר... קשה מאוד להיצמד לסדר יום נורמלי בערב פסח... ותכלס... גם אם במשך החורף הייתי שקוע בלימוד כמו מדורת אש... הייתי כל כולי דבוק בתורה ובעבודת ה' כמו אש... פתאום כל האש הזו דעכה וזדה לפינה ואני מוצא את עצמי נאבק על המינימום... אני נלחם עם עצמי לקום בזמן וללמוד לפחות שעה או שעתיים... (וגם לשעות משהו עם עצמי...) ואז מגיעים כאלו רגעים נפולים שהתחושה היא איך... איך נפלו גיבורים?? במשך זמן חורף הייתי אש להבה!!! הייתי לומד שעות ע"ג שעות... והנה בבין הזמנים... סו"ס כבר הצלחתי לסחוט מעצמי שעתיים רצופות ואני כבר מרגיש שזה אצלי מעל ומעבר...

אבל לא אש! אלא תראה את זה ככה... זה עובר הפרו!!!

במשך זמן חורף היית שתול בבית ה'... היית בהר סיני... שמה יש אש אוכלה... שם ה' יורד באש... וכל ההר בוער באש... כמה שהאש האדירה של הר סיני היא עוצמתית וסוחפת ונפשי יצאה בדברו... אבל עדיין!!! עדיין האש הקטנטנה שצריכה לרדת על אמה על אמה של המזבה יותר מרגשת!!! למה?? כי זה אשה!!! זה אש שלי!!! זה אש של עולה וחלבים שהקרבת לה' וה' מקבל את זה באהבה... זה אש שלי...
נכון שבמשך הזמן למדת כמו אש להבה יותר מבין הזמנים... אבל האש הקטנטונת של בין הזמנים הרבה פעמים מרגשת יותר... כי זה אש שכל כולה ריצי!!! כל כולה נימה אישית... שאתה הסכמת להקרוב לה' שעה של לימוד שכל כולה עולה!!! כל כולה הקרבה מצידך... וה' קיבל ממך את זה כעולה!!! אל תזלזל באש הקטנה של בין הזמנים...

מצאתי הגדרה נפלאה לעבודת ה' של בין הזמנים:

האש הקטנה של בין הזמנים זה **לא** אש קטנה, אלא **אש נמוכה !!!**

למי שקצת מבין בבישולים... (תברר במטבח) יש מאכלים שבשביל לבשל אותם... צריך דווקא **אש נמוכה!!!** על אותו משקל: יש קרבנות מסויימים שניתן להקריב לה'... וזה מגיע דווקא ממקום של **אש נמוכה !!!**

כי שהבית מדרש בוער כמדורת אש בתחילת הזמן... זה אמנם אש... אבל סו"ס זה אש של ה'... זה האש שנוצרה מהאווירה הכללית של הבית מדרש... אז עם כל הכבוד לאש הזו... היא לא לגמרי קשורה אלי... אני אמנם נשרף ונסחף באש הזו... אבל היא לא אש שלי!!! ואילו דווקא בבין הזמנים שהאש מתקטנת ומתנמכת... **ואני מוצא את עצמי על אש נמוכה** ובכל זאת אני מקריב עולה וחלבים ומעלה אותם בקושי רב על גבי המזבח... גם אם בסופו של דבר יוצא לי בקושי אמה על אמה של שעה וחצי של לימוד שהצלחתי לסחוט מעצמי... אבל האש הקטנטונת הזו... היא **אש אישית שלי!!!** אש שירדה מהשמים במיוחד בגללי ובשבילי...

אגב: בשבוע הבא תהיה שבת הגדול... מה נותן לשבת הגדול את השם שבת הגדול (עכ"פ מבחינה הלכתית)?? **ההפטרה שלה!!!** ההפטרה של שבת הגדול מתחילה ב- ערבה לה' מנחת **יהודה!!!** המנחה של יהודה... דווקא של יהודה מאוד עריבה לה'... וזה!!! זה מה שעושה את שבת הגדול... מה יש דווקא במנחה של יהודה??

פשוט מאוד: כידוע: יהודה מסמל את כח היחיד (לעומת יוסף שמסמל את כח הרבים...) חודש ניסן שייך לשבת יהודה!!! חודש ניסן זה חודש שכל כולו יחיד... כל כולו בין הזמנים... כל אחד נמצא בחור שלו... (גם בקרבן פסח שכלם מגיעים לירושלים... אבל תכלס קרבן פסח נאכל בחבורה קטנה... אין טישים בליל הסדר... גם בקרבן פסח של הרבי הכי גדול אי אפשר לאכול אצלו יותר מחמישים בני חבורה שיהיה לכולם כוית פסח) וערבה לה' מנחת **יהודה!!!** יש חביבות מיוחדת דווקא לאש הקטנטונת של יהודה... האש הבודדת הזו... המדורה הקטנטונת שיהודה מבעיר לה' לבד לבד... בבית מדרש חצי חשוך... זה מה שהכי ערב לה'... עוד יותר מהאבוקה הכי גדולה שכולם ביחד מבעירים כאיש אחד בלב אחד... אל תשכח שאבוקה לא כשרה לבדיקת חמץ... בבדיקת חמץ צריך דווקא נר קטן!!! למה?? כי רק אש קטנה יכולה להגיע לכל החורים והסדקים... אש גדולה לא יכולה להגיע לכל החורים והסדקים... למה?? כי היא סבגה של אור... היא נותנת מכת אור ונעלמת... ואתה נשאר בעלטה... יכול להיות אוריה נפלאה... אבוקה של אש קודש אבל ברגע שהאוריה נעלמת... הציבור מתפזר... הכל נעלם!! ואתה נשאר עם כל החורים והסדקים בעבודת ה'... עם כל הרגעים השפופים שאתה לא מצליח להבעיר את עצמך... אבל דווקא אש קטנה של בין הזמנים שאני מבעיר **מעצמי**... תובע **מעצמי**... ומתחך **עם עצמי** ומצליח להוציא מעצמי חיזוק והתעוררות שמגיעה נטו ממני בלי הגלגלי עזר של המסביב... האש הקטנה הזו היא זו שתלווה אותה תמיד... היא יכולה להגיע לכל החורים והסדקים שיש לנו בעבודת ה'... כי זו מצית שלך!!!

---וזו העבודה של א' בניסן!!! להתלמד להקריב **אשה** לה'!! לא רק אש אלא גם אשה... תכלס' מה באמת נקודת ההבדל בין אש לאשה?? ?

אש הכוונה היא שיש **יש כבר אש!!!** העסק כבר בוער... לוהט... יש חשק והתלהבות ואז לא נותר לי אלא להגיע עם כל המממצב ולהתחיל להקריב קרבנות... המזבח כבר בוער... רק תזרוק את העולה והחלבים.

אבל אשה? !? אשה זה- מה שקרה בהקמת המשכן... עם ישראל עומדים מול מזבח **דומם!!!** אין אש!!! אין כלום... אין זכר לאש... אין זכר להשראת השכינה... אבל אנתנו מקריבים עם כל הלב... מביעים נכונות להקריב ולהניח את העולה והחלבים על מזבח ריח מול אפס פידבק!!!

ואז!!!! אחרי שאנחנו הנחנו את העולה ואת החלבים והסכמנו להקריב מצידנו... אז או ירדה אש מן השמים... ואש כזו... זה כבר לא אש אלא אשה!!!! זו כביכול אש נקבה! זה אש שהתחילה מאיתנו... אנתנו זימנו... אנתנו הקדמנו מלמטה... ואז ה' הוריד אש מלמעלה... כשה' יזום אש זה כביכול אש זכר... במעמד הר סיני ה' זיזם... ה' ירד על הר סיני באש!!! זו היתה אמנם אש גדולה ונפלאה של השגה... אבל זה היה יוזמה שלו יתברך... אבל בהקמת המשכן לא היה אש של ה'... אלא אשה שלנו!!! אנתנו זימנו הקרבה... אנתנו היינו ראשונים... הקרבנו מנכונות שלנו ללא התעוררות מלמעלה, כאן כשירדה אש זה כבר נקרא אשה!!!

אל דאגה... אח"כ במשך מאות בשנים האש שירדה משמים הקדימה אותנו... עוד יבא היום והחשק יקדים אותך... האש של מתיקות וערבות התורה וגישימאק בתפילה... האש הזו תרד מהשמים עוד לפני שאתה תכנס לבית המדרש... אבל כל זה יהיה בזכות ההתחלה הקשה... בזכות אותם ימים שהסכמת להקריב עולה וחלבים על מזבח דומם ללא אש!!! שהיה לך את הנכונות להקריב אשה ולהביע נכונות של כל ההתחלות קשות, למרות שעדיין לא היה ערב לך... אמנם יום אחד יתקיים בך ההבטחה "מאכן ואילך יערב לכם"... אבל בשביל זה צריך את ההצתה הראשונית שמגיע מלמטה!!! את השלב של הקמת המשכן שזה נכונות של אשה... כביכול אש נקיבה... נכונות שמגיע נטו ממני...

ראש חודש ניסן הוא ראשון לירידת האש!!! חודש ניסן זה חודש שכל כולו בין הזמנים... כולו נכונות של להניח עולה וחלבים ע"ג המזבח גם אם הבית מדרש ריק... יש כאלו שנורא מפריע להם שאין אוריה של לימוד וממילא אין מספיק חשק ללמוד... ההלו... להיירגע!!! מותר לנסות להקריב עולה וחלבים על מזבח ריק... תנסה... מותר קצת לזיזם **אשה!!!** להתלמד לעסוק בתורה גם כשאין **אש** וכעת נדרש **אשה!!!** זה חודש ניסן... חודש של שבט יהודה שכל מהותו כח היחיד... יהודה בכל מהותו הוא אשה... שבט יהודה במסעות הוא השבט שהולך לפני!!! לפני הארון... הוא מקדים את הארון... הוא לא מחכה שתהיה אש וזו הוא הולך... אדרבה... הוא מקדים לפני! מניח את העולה והחלבים עוד לפני ששובה ה' רבבות אלפי ישראל... היתה יהודה ל- קדשו!!! אגוטע חודש

זמני הדלק"נ שבת מוקדם שבת פרשת תזריע החודש

- ירושלים: 6:23 מוקדם: 6:13
- בני ברק: 6:38 מוקדם: 6:28
- מודיעין עילית: 6:32 מוקדם: 6:23
- חיפה: 6:32 מוקדם: 6:23

תוספת שבת

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

השבת פרשת תזריע - ר"ח ניסן שהתחבר בו ונטל בו עשרה עטרות, ונתקדש בקדושת הקמת המשכן, נטל השנה גם עטרה נוספת "שבת", נבאר איך מקיימים בשבת זו גם את מצוות סעודת ראש חודש.

הכי נוהגים בכל שבת להמשיך כן. ובאות ה' כתב השער הציון "והנה לפי דעת הירושלמי שהובא במגן אברהם אף אם לא עשה מאכל יתר בשבת יכול לקיים זה במוצאי שבת שירבה בסעודת מלוה מלכה לכבוד ר"ח העבר" עכ"ל, רואים גם שיש ענין בפרט בשבת זו כמה שיותר להגדילה ולהרחיבה... ואכן בשו"ע סימן ש' גם יש סימן קצר בשו"ע, שמומלץ להתחזק בו בפרט במוצ"ש הקיץ: לעולם יסדר אדם שולחנו במוצ"ש כדי ללוות את השבת אפילו אינו צריך אלא לכזית" (ע"ש בהרחבה)

השו"ע בסימן תי"ט כותב: "מצוה להרבות בסעודת ראש חודש", ובמשנה ברורה בס"ק ב' כתב וז"ל: כתבו האחרונים דהמדקקים נוהגים כשחל ראש חודש בחול עושים מאכל אחד יותר מבכל הימים לכבוד ראש חודש, וכשחל בשבת עושים מאכל אחד יותר ממה שנוהגים בכל השבתות כדי שיהיה ניכר כבוד של ראש חודש. ובשער הציון כתב שם באות ד' בשם המגן אברהם שכשחל ר"ח בשבת להמשיך סעודה שלישית עד הלילה ובוזה יהיה ניכר שהוא לכבוד ר"ח, והשעה"צ לא מסכים לזה שבלאו

"בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל" כשתשאל למעלה ציפית לישועה, מהיום יהיה לך תשובה..

סגולה לפרנסה ולהנצל מכל הצרות המובאת בשו"ע או"ח סימן קפ"ה בבאר היטב הראשון וז"ל: "מצאתי למה אין אות ״ף״ בברכת המזון לפי שכל מי שבירך ברכת המזון בכוונה אין שולט בו לא אף ולא קצף וכו' ומזונותיו מצויין לו ברווח ובכבוד כל ימיו (ספר החינוך) והמדקק יזהר לברך דווקא מתוך הספר, ולא בעל פה. וכתב בשם הספר חסידים מעשה באחד שמת ונתגלה בחלום לאחד מקרוביו ואמר לו בכל יום דנין אותי על שלא היתי מדקק לברך כל הברכות בכוונת הלב וכו' .

כתב המשנה ברורה בסי' קכ"ה ס"ק ה' וז"ל: "ויש לישא העינים למרום בשעה שאומרים קדושה" כי כתבו בשם ספר היכלות ז"ל ברוכים אתם לה' שמים ויורדי מרכבה אם תאמרו ותגידו לבני מה שאני עושה בשעה שמקדישים ואומרים קדוש קדוש קדוש, ולמדו אותם שיהיו עיניהם נשואות למרום לבית תפילתם ולמדו אותם שיהיו עיניהם נשואות למרום לבית תפילתם ונושאים עצמם למעלה, כי אין לי הנאה בעולם כאותה שעה שעניניהם נשואות בעיני ועיני בעיניהם, באותה שעה אני אוהז בכסא כבודי בדמות יעקב ומחבקה ומנשקה ומזכיר זכותם וממהר גאולתם.

דברי מרן רשכבה"ג רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל וכן דברי חמיו מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל על חובת השתשמות בשבת בחשמל כשר בלי חילולי שבת,

שהקב"ה מחזיר, ומאן דיזיף שבתא פרעי' שבתא, ואשרי מי שיש לו חלק בזה.

סגולה לבנים

לאחרונה נשמעו כמה מקרים שבהם יעץ מרן הגר"ח קנייבסקי לזוגות שלא זכו להיפקד בזרע של קיימא להקפיד בעניין אי שימוש בחשמל ומים בשבת, ולאחר שקיימו את דבריו נפקדו בשעה טובה ומוצלחת, וזאת לאחר שנים שלא היו להם ילדים. יהודי הרדי שאינו לומד בכולל אלא עובד למחייתו במקצוע מכובד, סיפר לכותב השורות שניגש גם הוא אל הגר"ח כדי שייעץ לו מה לעשות, ושמע את העצה הטובה הנ"ל. האיש ניסה לטעון שלדעתו עוד לפני אי השימוש בחשמל ובמים בשבת, יש לו הרבה דברים אחרים במה להתחזק, אבל הגר"ח חזר שוב על הדברים שאמר. לאחר שקיימו בני הזוג את ההוראה, נפקדו. (טובך בייעו, עמ' נא)

מרן החזו"א מבטיח למי שלא ישתמש בחשמל בשבת

מרן החזו"א זצוק"ל הי' סנדק ברמת השרון, והיו שם מתפללים זקנים ממנין ותיק שחששו שהמנין יתבטל וספרו ע"כ למרן ואמר להם אם יקבלו עליהם שלא ישתמשו בחשמל בשבת מבטיח להם שהמנין לא יתבטל והם קבלו והקפידו על הדבר ולא הדליקו חשמל בשבת רק לוקסים והמנין נתקיים אף שהדיירים בסביבה

בכנס שנערך בפ"ת בנוכחותו אמר שם מרן בעצמו: "שימוש בחשמל לא כשר, זה גם חילול שבת וגם חילול השם, וזה איסור דאורייתא, ומי שמשתמש בחשמל כשר, זה מכפר על כל חילול השם שעשה. כל ההוצאות של הגנרטור יחזרו, ולכן אין פחד, אפשר להיכנס לחובות". (יתד נאמן כ' כסלו תשע"ב)

ממכתביו בכת"י: בוודאי הוא בכלל הוצאות שבת

..ע"ד מה ששאל אם הוצאות השתתפות בגנרטור הוא בכלל הוצאות שבת ויו"ט, בוודאי הוא בכלל הוצאות שבת ויו"ט שהקב"ה הבטיח לוו עלי ואני פורע, ומצוה רבה להשתתף בזה, וכל העושים ומעשים בזה מזכים את הרבים וזכות שבת ויו"ט יעמוד להם בזה ובבא. הכו"ח למען המצוה הגדולה הזו חיים קנייבסקי. וידוע שכן פסקו כל גדולי ישראל זצוק"ל מרנן הגר"ש אלישיב הגרא"ל שטינמן הגר"נ קרליץ זצוק"ל ועוד שהוצאות הגנרטור חוזרות.

מכתב נוסף בכת"י: להשתמש בחשמל בשבת הוא איסור המור מאד כמ"ש בחזו"א וכמבואר ביומא פ"ו א' נא"ה: וזה לשון הגמ' שם: אבל מי שיש חילול השם בידו אין כל לא בתשובה לתלות ולא ביוהכ"פ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין וכו', עיי"ש נוראות הדברים, רח"ל, ע"כ. (מלבד איסור של מעשה שבת) וההוצאות עבור זה הוא בכלל הוצאות שבת ויו"ט

יכול ללמוד, (שאינ אור, או שיש רעש), ויגרם לו ביטול תורה אם לא ילמד בבית כנסת. תשובה: אסור.

שאלה: כשיש לאדם סכום כסף שמספיק להשקיע או בהכשרת "מים" של שבת כשרים, או בהכשרת "חשמל" של שבת כשר (גנרטור) מה עדיף מים או חשמל. תשובה: שניהן שווין. וכן בספר מעשה איש (ח"ב עמ' ק"ד) מובא ששאלו את החזו"א ואמר: אנחנו מחמירים בשניהם. (אליבא דהלכתא)

שאלה: כאשר הגנרטור השכונתי מספק רק תפוקה מוגבלת של חשמל לכל דירה, והדבר מספיק רק לתאורה לשימוש המקרר. האם רשאים להשאיר כמה תקעים בבית המחוברים למערכת החשמל הארצית (שבה יש חילול שבת), כדי להפעיל בחורף גם תנור, וכגון בחדר הילדים, ובפרט אם יש תינוק וקר בחורף פה בירושל"ו. תשובה: אסור.

שאלה: לדעת כת"ר, כיצד יש לנהוג כשמתארחים בשבת אצל משפחה ששם החשמל הינו מהזרם הארצי. האם מהני להדליק נר אחד בכל חדר, או שיש פתרון אחר. תשובה: מפני שעה"ד ישתמש רק ע"י הנר.

דעת חמיו מרן רשכבה"ג הגר"ש אלישיב זצוק"ל

כתב בשבות יצחק (ח"ו) שנשאל מרן: מהו טעם האיסור להשתמש בחשמל בשבת קודש וענה הגר"ש"א שזה משום מעשה שבת. ומשום חילול השם.

שאלתי האם מותר ללכת לבית הכנסת שמשתמשים שם בחשמל מהרשת הארצית בשב"ק וענה שלא ללכת להתפלל בבית כנסת כזה בשב"ק אלא דוקא לבית הכנסת שמשתמשים בחשמל מגנרטור. ושאלנו, האין סברא לומר שהאחריות לדאוג לכך הינה דוקא של הגבאי, אך אין חובה להתפללים לדאוג

לכך. וענה שאין לומר זאת, כיון שע"כ שהולכים להתפלל בבית כנסת כזה מחזקים את המקום, ולכן אין ללכת להתפלל בבית כנסת כזה. עכת"ד. ובענין לקחת חלק מהחשמל מגנרטור והשאר מחשמל רגיל (כגון תאורה ומקרר מגנרטור ואם צריך גם מזגן או תנור מחשמל) אמר שלמעשה מצד הסברא אין לחלק לענין השימוש בחשמל בשבת בין תאורה לבין חימום והסקה... ואפשר להשתמש בתנור גז או נפט,

כשדובר לפניו על ת"ח שמשתמש בחשמל מפני שטועה לסמוך על רב שהתיר בעבר שלא ידע מהשינויים באופן ההדלקות מטעמי חסכון השיב: דע לך שלהיות בן תורה ולהשתמש בחשמל זה לא הולך יחד כי הרי הוא יודע שהחזו"א אסר וכן תורה צריך להסתדר עם החזו"א.

פחתו ובפרט שהדיירים שבאו לביהכ"נ בשבתות נתמעטו, ופעם אחת בערב יוה"כ סמוך לכניסת היום מיהרו, וא' הגבאים הדליק החשמל ולא הוציא שנתו, והמנין הזה נתקיים הרבה זמן, וסיפר לי ת"ח אחד שהי' בא לרמת השרון לשבתות, שנכנס לשם להתפלל שהיו עמי הארץ זקנים... ובביתם השתמשו בחשמל בשבת, אבל ע"ז שמרו שלא להשתמש בחשמל לביהכ"נ בשבת כי כך צוה מרן החזו"א וזה קבלו עליהם. (מעשה איש שם סי' ס"ח)

תדליק נר של היתר

שמענו ממרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, שבזמן שלמד בבחורותו בשיבת לומז'א בפ"ת, והיו עדיין משתמשים שם בחשמל בשבת, שאל לרבינו כיצד ינהג, ואמר לו: הורה להדליק מנורה (לוקס) במקום שאני לומד, כדי שיוכלו לראות לאורה בלי החשמל (וזה רק בשעת הדחק התיר), (לשון הגר"ח בכת"י), [והיינו שמאחר וגם אם לא היה דלוק החשמל, אפשר היה לראות לאור ה"לוקס" גרידא, אין זה נחשב נהנה מאור החשמל], הוסיף הגר"ח ושאלו: וכיצד אנהג בחדר האוכל? והשיב לו שהיות ואפשר לאכול גם בחושך, אין זה נקרא נהנה מהחשמל. (מעשה איש ח"ב עמ' קד)

תשובות והכרעות שהשיב מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל:

שאלה: עובדא הוי ובקשוני לקרוא בתורה בביהכ"נ שהחשמל והמזגן הם מחברת חשמל (ולא מגנרטור), והנה אף שאין כוונתי למזגן, מ"מ כיון שהי' יום חם במציאות נהנים מהמזגן, האם לילך לקרוא שם, או לסרב ולא לילך. תשובה: לא לילך. וכן אמר: אדם המסוגל בשוין - נפש ליהנות מחילול שבת כגון זה, דומה למי שרואה ס"ת בוער וניגש להצית ממנה את הסיגריה שבפיו...

שאלה: הרי החשמל נעשה בהיתר עבור בתי חולים, או חולים שיב"ס שנמצאים בבתיהם. תשובה: הם רשעים ואין מכוונים כלל עבור החולים.

שאלה: האם יש חילוק בין שימוש בחשמל לשימוש במים. תשובה: שניהן אסורין, וגם שמתארחים יש להקפיד בשניהם. (יצויין שבב"ב ובקריית ספר כל העיר ממים ללא חילולי שבת).

שאלה: מי שלא יודע התפלה בע"פ ואין במקומו ביהכ"נ עם חשמל כשר מה יעשה. תשובה: תשגן התפלה בע"פ או תתפלו בבית.

שאלה: האם מועיל להניח ע"י מקומי נר מערש"ק. תשובה: אין בזה שום היתר.

שאלה: הגר בעיר שכל בתי הכנסיות אין בהם גנרטור בשבת, האם מותר לו ללמוד שם בבית כנסת בליל שבת, כשבביתו לא

מכתב מרנן הגר"ש"א הגר"א"ל שטינמן הגר"מ"י ליפקוביץ הגר"נ קרליץ והגר"ח"ק זצוק"ל:

הננו לעודד את הפעילות של ועדי הבית לסדר גנרטור לשבת לשימוש הכללי של הבניין ובודאי שלא יגרם להם הפסד משמירת שבת, וכמו שהבטיחו חז"ל כל מזונותיו של אדם קצובין לו חוץ מהוצאות שבת ויו"ט וכו'.

מודעה שנתפרסמה בביהכ"נ ס ברמות בשם מרן הגר"ש אלישיב זיע"א שאף עבר עליה ואישרה:

דברי מרן הגר"ש אלישיב שליט"א בדבר חיבור המזגנים בבית הכנסת לגנרטור שבת.

א. השימוש בחשמל של חברת החשמל בבית הכנסת הוא חמור יותר מאשר בבית פרטי מפני שנעשה בציבור ובפרהסיא.

ב. אין חילוק בין מזגן לתאורה.

ג. הנהוגים ליתן מכספי מעשר גם לצורכי ציבור, כגון בנין ביהכ"נ ומקוה יכולים ליתן להוצאות הגנרטור לצורך השימוש בבית הכנסת.

וכתב ע"ז מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל וז"ל: דברי מו"ח שליט"א ברורים וא"צ חיזוק וכל הזהיר בעניני שבת יתברך ממקור הברכות.

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com
לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

בירור הלכה

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

הנידון - מוצא טבעת יהלום ששוויה יקר מאד, ורוצה להרים את הטבעת ע"מ לקיים מצוות השבת אבידה, אולם אינו רוצה להתחייב לשלם אם יגנב או יאבד

א' האם המוצא יכול להתנות שיניח את הטבעת בביתו עד שיבוא המאבד, אבל אינו מקבל ע"ע שמירה ואחריות כלל אפי' כשומר חנם.

ב' האם לכה"פ יכול להתנות שאינו מקבל שמירה ואחריות כשומר שכר לענין אם הטבעת תגנב או תאבד.

בע"כ, לכה"פ כש"ח על החפץ שמוצא, ובפשטות אף שאינו מעונין לקבל ע"ע אחריות של שומר, מ"מ בהגבהת האבידה התורה עשתה אותו לש"ח בע"כ, אף אם רוצה להיות שומר,

מאידיך בקצה"ח רצא' ד' כתב חידוש דהא דמוצא אבידה נהיה שומר הוא רק ע"י קנין, דכתיב 'ואספתו אל תוך ביתך', וללא קנין לא יהיה למוצא אבידה דין שומר כלל. ודברי הקצה"ח צריכים עיון דהא וודאי דהתורה חייבה כל מוצא אבידה להיות לכה"פ שומר חנם ואי"ז ככל שומר דתלוי ברצונו, ובחידושי ר' לייב מאלין עמד בזה וכתב לבאר דברי הקצה"ח דכוונתו דהתורה חידשה שכל מוצא אבידה צריך לקבל ע"ע בקנין להיות לכה"פ שומר חנם, דחלק ממוצות בשבת אבידה דחייב לקבל ע"ע בקנין להיות שומר, אך אם לא קיבל ע"ע שמירה אה"נ לא יהיה עליו חיוב אחריות ואם יגנב ה"ה פטור, מ"מ ביטל חלק מצוות השבת אבידה.

ולפי"ז עולה דמוצא אבידה וודאי לא יכול להתנות להפטר משמירה ומאחריות, אף דלהלכה איתא בסימן שה' ד' דש"ש יכול להתנות להפטר לגמרי אפי' מפשיעה, מ"מ מוצא אבידה חייב לשמור כש"ח דהתורה חייבה אותו בע"כ, ואי"ז כסתם שומר שחייב מחמת התחייבותו, ואף למשנת' בקצה"ח דצריך להתחייב בקנין, ואם לא יקבל ע"ע אחריות שמירה בקנין לא יהיה לו חיוב לשלם, מ"מ ה"ה מבטל ממוצות השבת אבידה.

לענין החיוב הנוסף שמוצא אבידה חייב באחריות כש"ש - בפשטות יש בגמ' שני טעמים, טעם א' הוא מחמת ההנאה שנפטר מלתת לעני פרוטה, ולטעם ב' הוא חידוש התורה דכל מוצא אבידה מחוייב בע"כ להיות כש"ש על החפץ, ולכאורה לטעם א' חיובו מפרשת "שומרים" ויש לו דין ש"ש ככל השומרים, ולטעם ב' חיובו מדין "השבת אבידה" דהתורה חייבה מוצא אבידה לקבל ע"ע אחריות כש"ש, ולכאורה איכא כמה נפק"מ בזה,

ויתבארו בזה כמה ענינים בדין שומר אבידה:

א' האם שומר אבידה צריך קנין כדי להתחייב בשמירה.

ב' באופן שחשב שמוצא טבעת כסף והתברר שהיה טבעת זהב ונגנב או אבד כמה חייב לשלם.

ג' מוצא אבידה והזיקה האם המוצא חייב לשלם.

ד' האם יש בשומר אבידה פטור "בעליו עימו".

ה' האם שומר אבידה חייב אף בגניבת אונס, והאם חייב

להיות "יושב ומשמר" (האם חייב לשבת ולשמור ואסור לו לעזוב את החפץ שמוצא בבית ללא שמירה).

ו' האם שומר אבידה חייב בשמירה יתירה ("על בעידנא דעילי אינשי").

שומר אבידה

בגמ' בב"ק נו', ובב"מ כט', נח' רבה ור' יוסף האם שומר אבידה הוא כש"ח או כש"ש, לרבה כש"ח, ולר' יוסף כש"ש, ובטעמו של ר' יוסף דשומר אבידה ה"ה כש"ש התבאר בגמ' בב"ק שני טעמים, א' "בההיא הנאה דלא בעי למיתב ריפתא לעניא הוי ש"ש", ב' "כיון דרחמנא שעבדיה בעל כורחיה הילכך כש"ש דמי".

מבואר בגמ' דחוץ ממה שחייב מוצא האבידה לשמור על האבידה כדי שיוכל לקיים מצוות השבת אבידה, התחדש חיוב נוסף, דנעשה שומר ואם החפץ שמוצא נגנב או אבד, ה"ה חייב לשלם, לרבה שומר אבידה נהיה כש"ח, ולר' יוסף שומר אבידה נהיה כש"ש, ונח' בגמ' מה ההבנה למ"ד דה"ה כש"ש, האם מחמת דנפטר מלתת פרוטה לעני, או דהתורה נתנה לו חיובי ש"ש.

(לכאורה המקור בתורה להך דינא דמוצא אבידה מקבל דין שומר וחייב באחריות הוא מהא דיש כפל בטוען טענת גנב באבידה).

לענין החיוב הנוסף שמוצא אבידה חייב באחריות כש"ח - הוא וודאי חידוש התורה דכל מוצא אבידה מחוייב בשמירה ואחריות

שהתורה חייבה אותו בע"כ, ואף לקצה"ה אם לא יקבל ע"ע אחריות בקנין ה"ה מבטל ממצות השבת אבידה.

האם יכול להתנות שאינו ש"ש

אך עדין יש מקום לדון האם יכול להתנות שאינו כש"ש, לכאורה זה תלוי בשני הביאורים בגמ', דלטעם משום פרוטה דר' יוסף יכול להתנות דלא יהיה כש"ש כמו דמבואר במשנה בב"מ צד' דמתנה ש"ש להיות פטור מלשלם, ולטעם דשעבדיה רחמנא אי"ז תלוי בדעתו ולא יכול להתנות להיות פטור מלשלם, וכ"כ הדברי יחזקאל סימן נג' בת"ד,

אולם כתב הדברי יחזקאל דהיות ובגמ' לא נזכר דאיכא נפק"מ בין הטעמים, ע"כ דאף המ"ד הראשון ס"ל דהתורה החילה את השיעבוד אלא דהביא דאיכא בזה נמי טעם מחמת פרוטה דר' יוסף, ולא"ד התורה חייבה אותו להיות ש"ש בלא טעם, ולהלן יתבאר דכ"כ האמרי בינה, ובחידושים וביאורים, ולהלן יתבאר בהרחבה.

האם שומר אבידה צריך קנין כדי להתחייב בשמירה

יש לדון האם שומר אבידה נהיה שומר ע"י קנין, או כיון שהגביה את האבידה ה"ה מחוייב בחיובי שמירה,

הפשטות דכיון שהגביה את האבידה ה"ה מחוייב בחיובי שמירה, דהדין שמירה הוא מדין ההשבת אבידה, וא"צ לקנין כסתם שומר, כ"כ הברכת שמואל בשם הגר"ח בב"ק מ', וב"מ יז', וכה', וכ"כ האחיעזר ג' ו', וכן עולה בחזו"א בב"ק ו' ו' (וכתב עפ"י דאף אם חשב שמצא כסף, והתברר שהיה זהב, חייב זהב, ויתבאר להלן).

ומאידך הקצה"ח רצא' ד' כתב דשומר אבידה נהיה שומר רק ע"י קנין, דכתיב "ואספתו אל תוך ביתך", וכ"כ הפרי יצחק ב' סב'.

באופן שחשב שמצא כסף והתברר שהיה זהב ונגנב או אבד כמה חייב לשלם

לפי משנת' נראה דיהיה בזה מח' ויהיה תלוי בהנ"ל, דאם שומר אבידה נהיה שומר בהגבהת החפץ וא"צ קנין, הרי יהיה חייב זהב דכיון שמצא זהב ה"ה מתחייב על זהב, משא"כ אם שומר אבידה נהיה שומר רק ע"י קנין יהיה חייב רק כסף דע"ז קיבל עליו לשמור. וע' בקצה"ח רצא' ד' שכתב דחייב רק כסף, והחזו"א ב"ק סו' ו' חלק על הקצה"ח ס"ל דחייב של זהב.

באופן שהאבידה שמצא הזיקה האם חייב

לכאורה היה מקום לומר דזה תלוי בשני הביאורים בגמ', וכ"כ האור שמוח נזקי ממונ ד' ד' לדון במצא בהמה והזיקה האם השומר חייב לשלם, וכתב האור שמוח דתליא בטעמים בגמ', דלטעם א' דחייב משום פרוטה דר' יוסף דקיבל ע"ע שמירה, לכאורה ה"ה ככל ש"ש דעלמא וחייב גם בשמירת הבהמה שלא תזיק, ולטעם ב' דשעבדיה רחמנא אפשר דהתורה לא שיעבדה אותו אלא לשמור עבור הבעלים, אבל כלפי לא כל העולם לשומרה שמירה מעולה שלא תזיק, (וכתב האור שמוח דאפשר דהגמ' הביאה את שני הטעמים

ולפי"ז עולה דמוצא אבידה דמתנה שלא יהיה עליו שמירה ואחריות כש"ש, אלא רק כש"ח ורוצה להפטר אם יגנב או יאבד, לכאורה יהיה תלוי בטעמים בגמ'. דלטעם דנהיה ש"ש מחמת שנפטר מלתת מפרוטה לעני, אפשר דה"ה ככל שומר דנפסק בשו"ע סימן שה' ד' "דמתנה ש"ש להיות כש"ח", וה"נ אפשר דיועיל התנאי ולא יתחייב בגו"א, ולטעם ב' דעבדיה רחמנא להיות ש"ש בע"כ לא יועיל התנאי ויהיה חייב באחריות גו"א, (ולהלן יתבאר דאפשר שאין נפק"מ בזה בין הטעמים ולכ"ע יהיה חייב בגו"א).

מה ההבנה בדברי הגמ' "דשעבדיה רחמנא"

בפנ"י בב"מ כט' נראה, שהשכר שמקבל מהקב"ה על המצוה עושה אותו לש"ש, (וצ"ע דהא מצוות לאו להנות ניתנו).

באור שמח שכירות י' א' כתב דכוונת הגמ' דהך מ"ד ס"ל דאין חיובו של מוצא אבידה כש"ח דיכול להניח את האבידה בביתו במקום המשתמר וסגי בזה, אלא התורה שיעבדה את המוצא אבידה בשיעבוד הגוף כש"ש, דהרי התורה חייבה את המוצא אבידה לטרוח עבור האבידה לשוטחה ולנערה, וכן חייבתו התורה למכור את האבידה אם היא לא עושה ואוכלת, וכן הטילה עליו תורה שיעבוד הגוף לשמור ולדאוג לחפץ, וזה כוונת הגמ' "שיעבדא רחמנא" דהתורה הטילה על שומר אבידה שיעבוד הגוף כש"ש לדאוג לחפץ ולהיות יושב ומשמר.

אפ"ל עוד, דהך מ"ד ס"ל דסתם שומר מקבל לשמור מגניבה ואבידה ומתחייב לשלם אם נגנב או אבד, (דהמפקיד לא נתן לשומר רק שלא יפגע), ורק ש"ח דעושה טובה לבעלים ושומר על חפציו בחינם הקילו עליו ופטרו אותו מגו"א, משא"כ שומר אבידה דהתורה חייבה אותו לשמור ה"ה מתחייב בגו"א, וזה כוונת הגמ' "שעבדיה רחמנא" דהתורה חייבה מוצא אבידה לשמור על החפץ וסתם שמירה זה מגו"א.

להלכה האם שומר אבידה כש"ח או כש"ש

השו"ע פסק דדינו כש"ש, והרמ"א ככתב די"א דאינו אלא כש"ח, ובסמ"ע ובש"ך כתבו דלרמ"א הוי ספיקא דדינא. (ז"ל השו"ע סימן רסז' סעיף טז' "כל זמן שהאבידה אצלו, אם נגנבה או אבדה חייב באחריותה כדין שומר שכר. הגה: וי"א דשומר אבידה אינו אלא שומר תנם").

כפי איזה טעם ההלכה

הרמב"ם כתב להלכה דשומר אבידה הוא כש"ש מטעמא דפרוטה דר' יוסף, וכן משמעויות כמה מהפוסקים, (רמב"ם הלכות גולה ואבדה פרק יג' הלכה יג' הכריז או הודיע ולא באו הבעלים תהיה המציאה מונחת אצלו עד שיבא אליהו, וכל זמן שהאבדה אצלו אם נגנבה או אבדה חייב באחריותה ואם נאנסה פטור ששומר אבדה כשומר שכר הוא מפני שהוא עוסק במצוה ונפטר מכמה מצוות עשה כל זמן שהוא עוסק בשמירתה").

ומאידך היש"ש כתב דבכל הש"ס קימ"ל כאיכא דאמרי ולכן להלכה קימ"ל כטעם "דרחמנא שעבדיה", ולהלן יתבאר האם יש נפק"מ בין הטעמים.

האם יכול להתנות שאינו כש"ח

למשנת' עולה דמוצא אבידה וודאי לא יכול להתנות שאינו שומר כלל, דהתבאר דהא דמוצא אבידה כש"ח דהפשטות

רק בב"ק, ולא בב"מ לענין שהשבת אבידה, משום דהנפק"מ בין הטעמים הוא רק לענין מזיק).

אולם למשנת' דאפשר דלכ"ע השמירה במוצא אבידה הוא ביסודו מחמת דשיעבדיה רחמנא, ורק לטעם ראשון איכא בזה נמי טעם משום פרוטה דר' יוסף (כ"כ האמרי בינה, הדברי יחזקאל, והחידושים וביאורים), אין מקום לחלק בזה בין הטעמים בגמ', ולכל הטעמים שומר אבידה יהיה פטור אם החפץ הזיק.

האם יש בשומר אבידה פטור "בעליו עימו"

בשיעורי ר' שמואל בב"מ דף כט' סימן נו' הביא דהגר"ח שאל את האור שמח האם בשומר אבידה יש פטור "בעליו עימו" כמו כל שומר שפטור "בבעליו עימו", והשיב האור שמח דשומר אבידה ה"ה ככל שומר ויהיה פטור "בעליו עימו" (אם נגב או נאבד), לכאורה זה טוב לטעם דה"ה כש"ש מטעם פרוטה דר' יוסף, א"כ ע"י השכר שמקבל ה"ה מתחייב ככל ש"ש ויהיה בו דין "בעליו עימו", אולם לטעם "דשיעבדיה רחמנא" לכאורה אינו ככל שומר, אלא הוא חידוש שחידשה תורה שהמוצא אבידה חייב לשמור, ולטעם זה מנ"ל דיהיה לו פטור "בעליו עימו". א"כ עולה עוד נפק"מ בין הטעמים האם יש בשומר אבידה פטור "בעליו עימו", אולם למשנת' דאפשר דלכ"ע השמירה דמוצא אבידה חייב הוא ביסודו מחמת דשיעבדיה רחמנא, נראה דלא יהיה לשומר אבידה פטור "בעליו עימו", דמה דחייב לשמור אינו מהלכות "שומרים", אלא מהלכות השבת אבידה ובוה לא נתחדש פטור "בעליו עימו", ועד"ז איתא שם בשיעורי ר' שמואל. (ובשו"ת מהרי"ל דיסקין קו"א ה' אות רמז' כתב דבשומר אבידה אין פטור "בעליו עימו", וכן מוזבא דסבר הגר"ח).

האם מוכרח שטעמי הגמ' חלוקים לדינא

הרחבת הדברים הנ"ל

הנה לשון הגמ' בב"ק, נראה דשני הטעמים חלוקים וע"ז האם חיובו של שומר אבידה כש"ש הוא מטעם פרוטה דר' יוסף דנחשב דמקבל שכר והוא מדיני "שומרים", או דשיעבדיה רחמנא והוא מדין "השבת אבידה" דהתורה הטילה עליו שיעבוד הגוף לטפל ולשמור על האבידה ואם יגב או יאבד מתחייב לשלם.

והתבאר כמה נפק"מ האם יסוד החיוב של מוצא אבידה כש"ש מטעם פרוטה דר' יוסף, או מטעם דשיעבדיה רחמנא.

(יש לבאר מדוע טעם ב' "דשיעבדיה רחמנא" לא ס"ל טעם פרוטה דר' יוסף. מוצאנו בזה כמה ביאורים, בתוס' בב"מ כט' כתבו דהך מ"ד ס"ל דמחמת רווח זה דלא שכיח לא יהיה לו חיוב ש"ש, ובמהר"ח אור זרוע קפג' כתב דכיון דהרווח בא לו מחמת המצוה ולא ע"י המאבד ולכן אין נעשה בוה ש"ש).

אולם באמת קשה בסברא לבאר דההבנה בטעם א' "פרוטה דר' יוסף" היא כפשוטה דמחמת ההנאה דנפטר לתת לעני פרוטה הרי"ז נחשב שמקבל שכר עבור שמירתו ולכן נעשה ש"ש.

דהרי המוצא אבידה חוץ כמה שהוא חייב לטרוח להשיב את האבידה לבעלים, התבאר דיש לו חיובים נוספים דכל זמן שהיא בביתו הוא חייב לטפל בה, והתבאר דהתורה הטילה עליו לכה"פ דין "שומר חנם", ונראה דוודאי ללא מצוות השבת אבידה לא היה נכנס לטורח זה כלל, וודאי דמה דיש לו איזה טובת הנאה

שנפטר מלתת לעני פרוטה לא גורם לו לרצות להיות שומר ולקבל ע"ע לשלם אם יגב או יאבד, (ואף שבארנו שבע"כ נהיה ש"ה, מ"מ ק' לומר דש"ה שזורקים לו פרוטה שלא מרצונו נהיה ש"ש בע"כ, וא"כ אמאי מחמת הפרוטה נהיה הכא ש"ש).

ועוד הרי איכא אומדנא דמוכח דבאופן דמצא אבידה ששוה הון רב, וודאי שההנאה הקטנה שמרויח שלא נותן פרוטה לעני לא שווה לו לקבל ע"ע להתחייב באחריות לשלם את שוויה של האבידה שמצא,

ועוד דהרווח לא מגיע לו כלל מהמאבד אלא מהמצוה, ועוד פעמים אין לו רווח כלל ממה שעסוק במצוה דפעמים אין עניים מצויים שם, ופעמים יכול לקיים שניהם גם לשמור וגם לתת פרוטה לעני, (יש דס"ל דרק שעסוק כעת נפטר מהעני), ועוד יש להעיר דבגמ' בב"מ כט', ובגמ' שבועות מד', לא הוזכר טעם "דשיעבדיה רחמנא", ועוד גם בגמ' שהוזכר שני הטעמים לא מוזכר דאיכא נפק"מ בין שני הטעמים כלל.

לכן היה נראה לומר, כהדברי יחזקאל שהבאנו לעיל, דלשני הלשונות בגמ' יסוד החיוב דמוצא אבידה הוא כש"ש הוא דחידשה תורה ששומר אבידה ה"ה משועבד מחמת דין השבת אבידה לטפל ולהחזיר את האבידה, ומחוייב נמי באחריות החפץ, וכל זה לא מדיני "שומרים", אלא מדין "השבת אבידה", ורק לת' א' איכא נמי טעם בהא דחייבתו תורה באחריות דש"ש מחמת פרוטה דר' יוסף, ולטעם ב' הוא מילתא בלא טעמא דהתורה דחייבה מוצא אבידה באחריות דש"ש, ובאמת אין נפק"מ בין הטעמים דלכ"ע אין חיובו מפרשת שומרים אלא חידוש בפרשת השבת אבידה, (ולפי"ז אפשר דמיושב הא דלא הוזכר בשאר מקומות שני הטעמים דלמשנת' אינם חלוקים ביסודם, ועד"ז כתב האמרי בינה חו"מ סח' דהגמ' שם לא הביאה דלטעם של שעבדיה רחמנא יהיה מותר להחזיר אבידה, וכתב דע"כ דאין מוח' בין הטעמים, ועיי"ש).

ועוד ראייה לזה דמבואר בגמ' בנדרים לג' שמודר הנאה מחזיר אבידה ואין בזה הנאה מחמת פרוטה דר' יוסף, דפרוטה דר' יוסף לא שכיח, ומ"מ הרי מבואר דמחמת פרוטה דר' יוסף יש לו דין ש"ש (ועי' ברין שם), וצ"ע דאם זה לא נחשב הנאה, מדוע יהיה מחמת זה ש"ש, ולמשנת' אתי שפיר דעיקר הטעם דהוא ש"ש הוא משום מצוות השבת אבידה שעבדיה רחמנא, ורק פרוטה דר' יוסף זה סיבה למה התורה עשתה אותו ש"ש, ודוק'.

ובאמת עד"ז כתב האמרי בינה חו"מ סימן סח', וכ"כ החידושים וביאורים בב"ק נו', וכן נראה בכמה אחרונים דכתבו דשומר אבידה א"צ קנין להתחייב בשמירה, משום "דרחמנא שעבדיה", ולכאורה הרי להלכה נפסק הטעם דפרוטה דר' יוסף, ולטעם זה מנ"ל דא"צ קנין, אלא ע"כ מוכח כמשנת' דבסיס החיוב של שומר אבידה לכ"ע הוא מחמת שעבדיה רחמנא, דחידשה תורה שהמוצא אבידה יש לו גם דין לשמור, ולפי"ז עולה דלשני הטעמים בגמ' גדר החיוב של מוצא אבידה בגו"א ל"ש "לפרשת שומרים", אלא הוא חידוש בהשבת אבידה, וע"כ דיניו לא יהיו כסתם ש"ש, (ומיהו י"ל"ע אם נימא דלכ"ע יש שיעבדיה רחמנא, צ"ע כיצד נפרש הגמ' ב"מ' פב' דמלוה על המשכון ה"ה כשומר אבידה, דהא שם אין שיעבוד של התורה ומדוע הוא כש"ש, וצ"ע).

ולפי"ז לשני הטעמים, וודאי שומר אבידה לא יכול להתנות דלא יהיה ש"ש, אף שסתם שומר שכר יכול להתנות להפטר, כיון

העולה - האם שומר אבידה צריך להיות יושב

ומשמר, או סגי שיניה בכספת, מה הדין שומר

אבידה בגניבת אונס (כגון שתקפתו חולי ולא שמר ונגנב),

התבאר במאמר אחר בהרחבה דלענין סתם שומר נח' הראשונים האם ש"ש חייב בגניבת אונס, והאם צריך להיות יושב ומשמר, והאם חייב בתקפתו חולי ולא שמר ונגנב. והבאנו בזה דעת תוס' בב"מ מב', דעת הרמב"ן, דעת הרשב"א, ודעת תוס' בב"ק נז', והתבאר דהשו"ע סימן שג' פסק דש"ש חייב בגניבת אונס, והישש שהובא בש"ך פסק דש"ש פטור בגניבת אונס, והתבאר עוד דבגניבת וורדים סימן א' איתא חידוש דבגוונא שלא קיבל שכר מהבעלים עבור השמירה אף לשיטות שש"ש חייב בגניבת אונס הכא יהיה פטור.

יש להוסיף עוד, דהתבאר דנח' בגמ' האם השמירה במוצא אבידה היא מפרשת שומרים, או מדין השבת אבידה "דשעבדיה רחמנא", והתבאר דאפשר דלכ"ע חיוב השמירה במוצא אבידה הוא מדין השבת אבידה "דשעבדיה רחמנא", ולא מדיני שומרים, וא"כ אפשר דגדר שמירה זו קל, ויהיה פטור בגניבת אונס.

עולה דבשומר אבידה אם היה גניבת אונס יהיה פטור - א' מחמת דשומר אבידה אינו מקבל שכר מהבעלים, ב' כמשנת' אפשר דהדין שמירה באבידה אינה מפרשת שומרים כלל אלא מדין השבת אבידה "שעבדיה רחמנא" לשמור על החפץ, ואפשר דגדר שמירה זו שונה, ופטור בגניבת אונס.

העולה - האם שומר אבידה חייב בשמירה יתירה

התבאר במאמר אחר בהרחבה דנח' בזה בגמ', ולהלכה כתב השו"ע סימן שג' דש"ש חייב בשמירה יתירה, והתבאר דכמה אחרונים (מל"מ שכירות י' א' הביא מהרש"ך, וכ"כ בשו"ת חת"ס חומ' טז, וע"ע בפת"ש שג', א', ד') כתבו דבגוונא שלא קיבל שכר מהבעלים עבור השמירה, כמו בשומר אבידה, לא יהיה חייב לשמור שמירה מעולה, וכן משמעות לשון הגמ' במ' צג דחייב לשמור שמירה מעולה דהמפקיד אומר לשומר "להכי יהבא לך אגרא לנטורי לי נטירותא יתירתא", משמע דבאופן שהשומר לא קיבל שכר מהבעלים אינו חייב בשמירה מעולה,

יש להוסיף עוד דהתבאר דנח' בגמ' האם השמירה במוצא אבידה היא מפרשת שומרים, או מדין השבת אבידה "דשעבדיה רחמנא", והתבאר דאפשר דלכ"ע חיוב השמירה במוצא אבידה הוא מדין השבת אבידה "דשעבדיה רחמנא", ולא מדיני שומרים, אפשר דגדר שמירה זו שונה, ופטור בגניבת אונס.

עולה דשומר אבידה אינו מקבל שכר מהבעלים אפשר דאינו חייב לשמור שמירה מעולה - א' מחמת דשומר אבידה אינו מקבל שכר מהבעלים, ב' כמשנת' אפשר דהדין שמירה באבידה אינה מפרשת שומרים כלל אלא מדין השבת אבידה "שעבדיה רחמנא" לשמור על החפץ, ואפשר דגדר שמירה זו שונה, ופטור בגניבת אונס.

דיסוד חיובו של שומר אבידה לא מדני שומרים אלא חיובו מכח דהתורה שיעבדא אותו.

ולפי"ז לשני הטעמים חשב שמצא כסף והתברר שהיה זהב ונגנב או אבד יהיה חייב זהב.

ולפי"ז לשני הטעמים באופן שהאבידה שמצא הזיקה יהיה פטור.

ולפי"ז אפשר דלשני הטעמים לא יהיה לשומר אבידה פטור "בעליו עימו".

עולה - כפי הנראה פשוט לשון הגמ' בב"ק, (וכ"כ האור שמח) דיש הבדל בין שני הת' בגמ', ולטעם פרוטה דר' יוסף אי"ז מצד שיעבוד התורה אלא ככל שומר, ולטעם דשעבדיה רחמנא הרי הוא חידוש בפרשת השבת אבידה, ולפי"ז יהיה נפק"מ בין הטעמים בכל הנ"ל,

ומאיך התבאר דבסברא נראה יותר, דאין מתחייב מצד ההנאה שמרויה פרוטה, (וכ"כ האמרי בינה, ודברי יחזקאל, וח"ב), ואין חילוק מהותי בין שני הטעמים, דלכ"ע ה"ה כש"ש מחמת חידוש התורה בפרשת השבת אבידה, ולפי"ז לא יהיה נפק"מ בין הטעמים בכל הנ"ל.

העולה - אדם שמצא אבידה יקרה ולא רוצה

להיות ע"ז שומר כלל

התבאר דהתורה חייבה אותו מדין השבת אבידה להיות ש"ח ומתחייב בשמירה ללא קנין מיד שמתעסק באבידה, ולכן א"א לו להתנות שלא יהיה שומר,

והתבאר דאף לקצה"ח דצריך קנין, וללא קנין לא יהיה לו חיוב אחריות, מ"מ הבאנו מר' לייב דהגדר דהוא מחויב לעשות קנין, ואם לא יעשה יעבור על מצוות השבת אבידה.

עולה דלכ"ע א"א למוצא אבידה להתנות שהוא לא מקבל ע"ע חיובי שומר.

העולה - אדם שמצא אבידה יקרה ולא רוצה

להיות ש"ש

א' יהיה תלוי בשו"ע והרמ"א והאחרונים, השו"ע פסק דשומר אבידה ה"ה כש"ש, והרמ"א הביא י"א דשומר אבידה אינו אלא שומר חנם, ובסמ"ע ובש"ך כתבו דלרמ"א הוי ספיקא דדינא, לרמ"א, כל שומר אבידה ה"ה ש"ח, ולסמ"ע וש"ך, אפשר להקל ולהתנות דאינו כש"ש.

ב' לשו"ע שפסק דשומר אבידה כש"ש, לכאורה יהיה תלוי בטעמי הגמ'. אם הוא מחמת פרוטה דר' יוסף, אפשר דדינו כמו כל שומרים ומתנה ש"ש להיות כש"ח, ואם שעבדיה רחמנא לכאורה א"א לו להפטור, ולמשנת' דשני הטעמים ס"ל דשעבדיה רחמנא, לכ"ע א"א לו להפטור מלהיות ש"ש.

ברזמו של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בעניני תפילה | גליון י"ט

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכתה

פרשיות
תזריע מצורע
תשפ"ב

ברכת הנותן לשכוי בינה

"כי שמע קול תרנגולא לימא צרוך נאך נאך לשכוי צינה להצחין צין יוס וצין לילה [צרכות ס ט"ז]

ברכות השחר
חלק ב'

שיח התפילה - הקדמה לשירת התרנגול

לזכרון ולעילוי נשמתו הטהורה והקדושה של מרן שר התורה רבינו חיים קניבסקי זצוק"ל

קומי רוני בלילה

התרנגול שמברכין עליו הוא "שיועד לכוון תחילת כל שעות הלילה, ואינו צועק פחות מ' פעמים בלילה, לקיים מה שנאמר (תהלים קי"ט) שבע ביום הללתיך", וזהו הו' שירות המוזכרים בפרק שירה. והנה מקור הברכה הוא פסוק באיוב (ל"ח ל"ו) "מי שת בטחות חכמה או מינתן לשכוי בינה". והרמב"ן שם מביא לשונו של התרגום ירושלמי 'מאן שוי בכוליתא חכמתא או מאן יהיב לתרנגולא ברא בינתא למיקלסא למריה'. ולפי"ז ביאר הרמב"ן בינת התרנגול, וז"ל "והנה הכתוב מיחס החכמה אל הכליות להיותם מחשבות בלילה לדעת את בוראן, כדרך אף לילות יסרוני כליותי, על כן חבר להם התרנגול המתבונן בשעות הלילה לקלס בוראן וכו'. והנה הכליות יסרו את האדם לדעת בוראו בלילה והתרנגול ילמד דעת, כי ממנו ילמד האדם לקום חצות לילה להודות לו יתברך".

יומם יצוה ה' חסדו ומה טעם יומם יצוה ה' חסדו משום 'ובלילה שירה עמי'. והפסוק מסיים "תפלה לקל חיי", וביאר הנצי"ב (הרחב דבר נצבים ל' י"ד) "היינו שאחר שלמד בלילה משוך עליו חוט של חסד שמתקבל תפלתו ביום, ובמ' תמיד אי כל הלומד תורה בלילה שכיהה כנגדו שני קומי רוני בלילה שפכי כמים לבך נכת פני אד' וגו', והוא בקשה שיעורני ה' ללמוד בלילה בחשק נמרץ עד שמחמת זה התעורר הארבה מלמטה כטבע התורה, וכבהטחת התורה כי קרוב אליך הדבר מאד בפ"ך, ומחמת זה התעורר אהבת ה' אלי".

חצות לילה אקום להודות לך

וזכינו לאורו של רבינו זצוק"ל בביאורו לפרק שירה על שירת התרנגול שענינו הוא התעוררות האדם לעבודת בוראו ולתורתו. ובאמת בפירושו של הרוקח על ברכת הנותן לשכוי בינה, ביאר שהבינה של

ידוע הנהגתו של מרן שר התורה זצוק"ל לקום בעוד ליל לעמול בתורה הקדושה שעה אחר שעה, ולמלא חובותיו בכל חלקי התורה שבכתב ובעל פה. וכתב המב"ט בביאורו לפרק שירה "בהיות תרנגול מבחין בין יום ללילה ושעותיהם, כמו שאנו מברכים בכל יום הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה. יחסו לו שעות הקימה לרנן בלילה לראש אשמורות ולעסוק בתורה, כי אין רנה של תורה כי אם בלילה, וכדי לתת הכנה לצדיקים העוסקים בתורה בלילה שישגיגו סודות התורה".

ובלילה שירה עמי

והפילגו חז"ל על מעלת לימוד התורה בלילה כמ"ש (חגיגה י"ב ע"ב) "כל העוסק בתורה בלילה הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ביום, שנאמר

פרק שירה (ריש פרק ד') עם פירוש פרק בשיר

חובר ע"י שייח בהגריי הכי"מ אלול תשמ"ה

תרנגולא אומר: בשעה שקא תדוש צרוך הוא אצל הצדיקים בנן ערו, ולפי"ז כל אילני גו ערו בשמים, ומרגנים ומשפוזים, ואין גם הוא מתעורר ומשבח:
בסוף ראשו אומר: שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם, ויבא מלך הכבוד: מי זה מלך הכבוד ה' עוזו ונצור ה' גבור מלחמה, (תהלים כד ז-ח) - בזוה"ק שלח קעיא א' מבואר דמחצי הלילה מתחיל התרנגול לקרוא וקורא קול בכל שעה, ומתוך שבראו הקב"ה בטבע זה מבואר דכוונתו לרמוז בזה, ולפי שידענו שהקב"ה בא בחצות הלילה לג"ע להשתעשע עם הצדיקים ואו האילנות מרגנים ויליף לה בזוה"ק וילך רפ"ד אומדכתיב הנותן זמירות בלילה, בודאי קריאת התרנגול מרמזת על זה לכבוד הקב"ה שבא בג"ע, ולפי שאמרו בתענית ה' א' אין הקב"ה בא בביהמ"ק של מעלה עד שבא בביהמ"ק של מטה ובתרגום תהלים כ"ד מבואר דשאו שערים ראשיכם קדמא קאי על שערי ביהמ"ק שלמטה ולכן נזכר ה' עוזו וגו' ושאו שערים ראשיכם תנינא קאי על ביהמ"ק של מעלה, ולכן מובן שבקריאה ראשונה מכיון לביהמ"ק של מטה וזהו שאו שערים ראשיכם והנשאו וגו' ובקריאה שני לביהמ"ק של מעלה וזהו שאו שערים ראשיכם ושאו וגו':

בסוף שני אומר: שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם, ויבא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה, (שם פ' ט-ז): - הוא ביהמ"ק של מעלה כנ"ל:

בסוף שלישי אומר: עמדו צדיקים ועסו בתורה, כדי שיתיה שרנכם כפול לעולם תבא - כי תחילת שעה שלישית אחר חצות היא תחילת האשמורה השלישית ולפי שאמרו בחופת אליהו רבה פ"ג (אות יא) על שלושה הקב"ה בוכה עליהן ואי מהן על ת"ח שאינו עוסק בתורה באשמורה האחרונה לכך מסתבר שעי"ז מברז התרנגול אז:
בסוף רביעי אומר: לישועתך קויתי ה', (בראשית מט יח): - יתברא ע"פ המובא בספרים

בסוף שלישי אומר: עד מתי עצל תשכב, מתי תקום משנתך, (משלי כ ט): הנה זמן הנחת טלית ותפילין משיכיר את חברו והוא קרוב לשעה לפני נץ החמה ומבואר בפסוקים (ע' מ"ב ס"י א' סק"ט) שצריך לקום שעה לפני שצריך לילך לביהמ"ק כדי שיוכל להכין אי"ע ע"ש, וא"כ הוא ב' שעות קודם הנץ, ולכן מסתבר שבקול חמישי שהוא ב' שעות קודם הנץ בודאי כונתו בקריאתו לומר עד מתי עצל תשכב שיקומו להתכונן לתפלה:

בסוף שלישי אומר: אל תאהב שנה פו תורשי, פסח עינך שבע קלמ, (משלי כ ג): בפ"ג דאבות מ"י תנן שינה של שחרית מוציאין את האדם מן העולם ומפרש באר"י פכ"א ה"א מפני שמאחר זמן קר"ש, אי"כ בקול ששי שהוא שעה לפני הנה"ח שהוא זמן שצריך לילך לביהמ"ק ודאי קריאתו מכוונת שכעת מוכרחים לקום שאל"כ מוציאין אותו מן העולם וזהו אל תאהב שנה פן תורש:

בסוף שביעי אומר: עת לעשות לה הפרו תורתך, (תהלים קיט קכו): בקול שביעי הוא נה"ח ממש ואז הגיע עת לקיים כל המצות שמצותן ביום שלכתחלה עושין אותן מהנה"ח כדתנתן במגילה כ"י א' ולכן קול זה ודאי הכונה להשמיע עת לעשות לה: כל המצות שמצותן ביום:

בסוף שני אומר: שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם, ויבא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה, (שם פ' ט-ז): - הוא ביהמ"ק של מעלה כנ"ל:

בסוף שלישי אומר: עמדו צדיקים ועסו בתורה, כדי שיתיה שרנכם כפול לעולם תבא - כי תחילת שעה שלישית אחר חצות היא תחילת האשמורה השלישית ולפי שאמרו בחופת אליהו רבה פ"ג (אות יא) על שלושה הקב"ה בוכה עליהן ואי מהן על ת"ח שאינו עוסק בתורה באשמורה האחרונה לכך מסתבר שעי"ז מברז התרנגול אז:

בסוף רביעי אומר: לישועתך קויתי ה', (בראשית מט יח): - יתברא ע"פ המובא בספרים

לעילוי נשמת ר' שלמה יהודה בן ר' אברהם יעקב ז"ל יארצי"ט כ"ב אדר ב'

ביאורי הראשונים בברכת הנותן לשכוי בינה

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמ"ס ברומו של עולם

קומי רני בלילה חצות לילה אקום להודות לך

א. כתב הרמח"ל (דרך ה' ח"ד ו' א') "וצריך שתדע, שאע"פ שעל דרך כלל נאמר, שהלילה הוא זמן שליטת הכחות האלה, הנה באמת אין זה אלא בחצי הלילה הראשון, אך בחצות הלילה נשפעת השפעת הארה ורצון מלפניו, יתברך, בכל העולמות, וניטלת השליטה מכחות הרע, וענפיהם נגרשים ממקום הישוב, ומתחלת הארה של היום להתעורר, עד שמאיר היום ונמשכת השפעת הארה, ומתחדשת בה כל המציאות". והמקובל הרש"ש היה נוהג לברך כל הברכות בשעת חצות הלילה, כי זהו תחילת הבוקר.

והלכה הראשונה שהובא במעשה רב (להגר"א) הוא "לקום בחצות". והראשית חכמה (שער הקדושה פ"ו) מאריך במעלות קימה בחצות הנשמות אל הגוף, ומביא הזוהר (ח"ג דף קי"ט ע"א), הקדוש ברוך הוא מחזיר הנשמות לישראל בחצות הלילה כדי שיתעסקו בתורה וכו', הרי היות חזרת הנשמות בחצות כדי שיתן האדם אל לבו ויאמר לא לחנם החזיר לי הקדוש ברוך הוא נשמותי לי בשעה זו אלא כדי שאעסוק בתורה וכו' ע"ש. וכתב הגר"ז ראוי לכל לראש שמים לי החיל אשר נגע ה' בלבו לקום בחצות הלילה ולקונן וכו' על חורבן ביהמ"ק וגלות השכינה וכו', וגם אמרו (תמיד לב): כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו."

אך כתב המשנ"ב (סימן א' סק"ט) בשם הא"ר ופמ"ג "מי שאינו יכול להשכים קודם אור הבוקר מחמת שהוא חלש בטבעו או שהוא יודע בעצמו שאם יקום באשמורת יישן בעת התפלה מוטב לישן כל הצורך. ובדרך ה' (שם אות ט"ז) כתב "השלוש תפילות אבות תקנו, ומצד זה מוטל על כל ישראל לסדרן, ואולם תיקון חצי הלילה האחרון דוד נזדרז בו, וכמש"כ "חצות לילה אקום להודות לך", והוא המשלים עם האבות תיקונם של ישראל, אבל לא נקבע הענין להטילו על כל ישראל, כי אם על חסידיהם, להיותו במדרגה קצת למטה מן האבות.

אשמורה האחרונה

ב. אמרו חז"ל (חופת אליהו רבה פ"ג אות י"א) ר' שמעון בן מנסיא אומר, על שלישה הקב"ה בוכה בכל יום, ואחד מהם הוא "על תלמיד חכם שאינו עוסק בתורה באשמורת האחרונה ועליו הכתוב אומר הדלת תסב על צירה ועצל על משתו".

וכתב המהרש"א (ברכות ג.) "ושליש האחרון מן הלילה שכל האדם זך אז לתורה ולתפלה שהם פעולות נפש השכלית הנשמה שבו וע"כ נותן בו (בגמ' שם) סימן תינוק יונק כו' הוא רמו לתורה ע"ד דדיה ירווך וגו' מה הדר הזה כל שעה שהתינוק יונק ממנו מוצא בו טעם אף התורה כו'".

אעירה שחר

ג. השו"ע (א' א') פותח את ספרו "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר". ושלימות הדבר הוא בשור "ולא יהא הוא מעירך כמו שאמר דוד ע"ה עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר אני מעיר השחר ואין השחר מעיר אותי וכו"ש אם ישכים קודם אור הבוקר לקום להתחנן לפני בוראו מה יופיו ומה טובו. ובשו"ע של הגר"ז ניקרת מידה זו 'מדה בינונית'.

וכתב המשנ"ב (סק"ב) "בשל"ה כתב סוד לחבר יום ולילה בתורה או בתפלה הן בבוקר הן בערב".

הבון לקראת אלוך ישראל

ד. כתב המשנה ברורה (שם) בשם החיי אדם יהיה זהיר מאוד לקום שעה ולפחות חצי שעה קודם קריאת השמש לבהכ"נ כדי שיהיה יוכל להכין עצמו להתפלל בצבור ובנקיות, וע"ש שכתב דחוב גמור הוא.

ונסיים בדברי הלבוש (או"ח א' א') שמעורר אותנו על חומר הענין של השכמה בזריזות, וז"ל "להיות דבר ידוע ומפורסם ומורגל בפי כל חכמי האמת, כי תכלית כוונת השם יתברך בכריאת עולמו היה בעבור האדם, שלכך היה האדם אחרון בכריאה, כי סוף המעשה הוא תחלת המחשבה, ותכלית כריאת האדם הוא שיעבוד את בוראו וכו', לפיכך תיכף התעוררותו משנתו בכל בקר יתגבר כארי לקום קל חיש מהרה לעבודתו, ויכבוש יצרו לקום בזריזות ובמהירות לעבודת בוראו יתברך.

בגמ' ברכות (ס' ע"ב) כי שמע קול תרנגולא לימא, ברוך אשר נתן לשכוי בינה להבין בין יום ובין לילה, ופרש"י, תרנגול, דאיכא דוכתי דקרו לתרנגול שכוי, כדאמר"י בר"ה (כו"א).

הוא הודאה על הנאת האור

א. ופרשו התוס' שם וז"ל והוא הדין אפילו כי לא שמע, דאין ברכה זו אלא להבחנה על הנאת האורה, שתרגול מבחין והוא נהנה מן האור, ע"כ. וקשה, דאם הברכה נתקנה להודות על הנאת האורה של היום, אמאי תקנו להזכיר גם את התרנגול, דמאי איכפת לן במה שהוא ג"כ נהנה מן האור.

ההודאה הוא על הפלא של בינת התרנגול לעורר את האדם לעבודתו

ב. האבודרהם לומד כפשוטו הוא הודאה על התרנגול בעצמו, וז"ל הוא התרנגול כדאמר"י במס' ר"ה, ונקרא כן בעבור שהוא צופה ומביט למרחוק, כדמתרגמים ויבט, ואיסתכי וכו'. ואנו מברכים על בינת התרנגול מפני שהוא מצרכי בני אדם שהם עומדים ממתם לקולו, וזהו שאומר "להבחין", כלומר, שהבריות ידעו כי אז תתחיל היום. וזה דבר פלא שאין בעולם מי שידוע להבחין בין יום ללילה, ואפילו האדם שהוא בעל דעה והשכל אלא התרנגול, עכ"ד.

ועד"ז כתב הגר"ז (בסי' א' ס"ג) וז"ל ונכון להכין תרנגול להקצו משניתו בחצות, וכמו שהיה עושה רבי עקיבא, שהיה מוליך עמו תרנגול גם כשהיה מהלך בדרך כדי להקיצו בחצות, (ברכות ד' ס' סוף ע"ב, ע"ש), ע"כ.

ורבינו מנוח (הל' תפילה פ"ז ה"ד) האריך לבארביאר בטוב טעם ענין ההודאה על הבינה של התרנגול, שעל ידו יכול האדם להתעורר לעבודת בוראו וז"ל "וסיבת הבנת התרנגול הוא שידוע שבכל יום יש שינוי עיתים בשליש היום ובחצי היום ובשלושה רביעיות, וכן בלילה. ומשתנים העיתים מחום לקור ומקור לחום והתרנגול בעל הרגשות ומרגיש יד בשינוי העת, והוא צועק כאדם החרד לדבר, ובתחילת הלילה לא יקרא הרבה אע"פ ששינויו רב מפני שאז טבע כל אדם בשינה והוא רוצה לישן, אבל בשאר העיתים פעם הרבה ופעם מעט, אבל בסוף הלילה יקרא הרבה מפני רוב השינוי טבע כל חי להתעורר וירגיש מאד השינוי ועל אותו העת מזכירין הבנתו להעיר האדם שיתעורר להתפלל להשם שמשנה העיתים, עכ"ד.

ונראה דבזמננו שאין לנו תרנגולים יש להודות יפה להקב"ה על הבריאה הנפלאה של השעון המעורר.

עיקר ההודאה הוא על בינת האדם

ג. ברא"ש שם (ס"י פ"ג) כתב, הלב נקרא שכוי בלשון המקרא, דכתיב, (איוב ל"ח) מי נתן לשכוי בינה, והלב הוא המבין, וע"י הבינה אדם מבחין בין יום ובין לילה, ומפני שהתרנגול מבין ג"כ, ובערבי קורין לתרנגול שכוי התקיני ברכה זו לאמרה בשמיעת קול התרנגול. ומיהו אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו, שאינה אלא הודאה למקום. שנתן לנו בינה והבנה, וברא לנו כל צרכנו, דאף אם ישן אדם בבית אפל, יבחין ביאת היום ע"י קול התרנגול, ע"כ. מבואר מדבריו דבאמת אין הברכה על בינת התרנגול אלא על בינת האדם, שהיא בודאי חסד עצום מהבורא ית"ש אל האדם, אלא שכיון שלפעמים אין בינתו מספיק להבחנת היום מן הלילה, וכגון שלן בבית אפל, עכ"פ יש לו להודות לו ית' שברא ג"כ בריאה נפלאה שהיא התרנגול, שניתן ג"כ בחסדו ית' בכח הבחנה זו, וכיון שלפעמים האדם יצטרך ליהנות מכח זה, כללו אנשי כנסת"ג הודאה ע"ז בברכה זו. והטעם בזה משום דאנו חייבים להודות לו ית' על כל פרט ופרט מחסדו ית' וכמו שדרשו חז"ל עה"פ ברוך ה' יום יום, תן לו מעין ברכותיו.

איתא בגמ' ברכות (ס:) "כי שמע קול תרנגולא, לימא, ברוך אשר נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה. כי פתח עיניה, לימא, ברוך פוקח עורים וכו'".
א. והנה משמעות הגמ' הוא שברכות השחר נתקנו רק לאחר שנתחייב בהם, כדאמרין "כי שמע וכו', וכיה שיטת הרמב"ם (הל' תפילה פ"ז ה"ז). "שמנה עשר ברכות אלו אין להם סדר אלא מברך כל אחת מהן על דבר שהברכה בשבילו בשעתו, כיצד הרי שחגר חגורו והוא על מטתו מברך אזור ישראל בגבורה, שמע קול התרנגול מברך הנותן לשכוי בינה, וכל ברכה מהן שלא נתחייב בה אינו מברך אותה". מבואר דסבר דאין מברכים את הברכות אא"כ נתחייב בהם. וכ"כ השלטי הגבורים (ברכות מד:) בשם הרי"א.

ב. הבי" הביא דעת הכלבו (סי"א) שיש חולקין על הרמב"ם שמברכין אותן בין נתחייב בהן בין לא נתחייב לפי שהן להודות ולשבח לשם ועל חודש מעשה בראשית, אמנם פשט המנהג בכל הארצות האלו לאמרן על הסדר, וכן הנחינו רב נטרונאי ורב עמרם ושאר הגאונים לסדר את כולם אפילו לא עשה המעשה". וכ"כ הרמב"ם בפסחים [ז ע"ב] "ג' סדר ברכות הללו של שחרית ברכות שבח הן על נוהג העולם ואפי" לא שמע שכוי מברך עליו וכן בכלן, וכן נהגו ומנהג ישראל תורה היא".

ג. דעת התוס' (ס ע"ב) והרא"ש (פי"ט סי' כ"ג) דכל הברכות אין לברך אא"כ נהנה, אבל אם אינו נהנה כגון שהוא שוכב על מטתו לא יברך לא זו ולא מלביש ערומים ולא ברכות כיוצא בהן, כיון שלא נהנה כדמשמע במגילה (כד:) גבי מי שלא ראה מאורות מימיו דכו"ע בעי שיהנה מן האורה".
אך ברכת הנותן לשכוי בינה יכול לברך

אפילו לא שמע קול תרנגול, ונחלקו בטעם הדבר. תוס' לומד משום דאין ברכה זו אלא להבחנה על הנאת האורה שתרנגול מבחין והוא נהנה מן האור. והרא"ש ביאר דעיקר הברכה הוא על בינת האדם, אלא כיון שהלב נקרא שכוי, ומפני שתרנגול מבין גם כן ובערבי קורין לתרנגול שכוי התקינו ברכה זו לאומרה בשמיעת קול התרנגול ומיהו אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו שאינה אלא הודאה למקום שנתן לנו בינה והבנה. והטור מוסיף גם ברכת המכין מצעדי גבר ורוקע הארץ על המים יכול לברך בלי הנאה, (ויבואר טעם בזה בהמשך הגליונות בס"ד).

לדינא

הנה לדינא פליגי בזה השו"ע והרמ"א, דהשו"ע (סי' מ"ו סי"ח) נקט כדעת הרמב"ם, שכתב וז"ל "כל הברכות האלו אם לא נתחייב באחת מהן, כגון שלא שמע קול תרנגול, או שלא הלך או לא לבש או לא חגר, אומר אותה ברכה בלא הזכרת השם". אולם הרמ"א נקט כדעת הכלבו, שכתב וז"ל "וי"א דאפילו לא נתחייב בהן מברך אותן, דאין הברכה דוקא על עצמו אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם. וכן המנהג. ואין לשנות". וכדעת הרמ"א כן נהגו גם פוסקי בני ספרד: והמנ"א (סק"ד בסו"ד) הביא מהעמק ברכה שטוב שיביא עצמו לידי חיוב בכל הברכות. והגר"ו (שם סי') הביא את ג' שיטות הראשונים הנ"ל. וכתב ג"כ לכתחלה טוב להביא עצמו לידי חיוב בכל הברכות אם אפשר לו. ואם אי אפשר בכלן עכ"פ יש לו לילך ולבבוש ולחגור ולעטר קודם שסדר ברכותיהן כדי לחוש לשיטה ג'. (וכי"מ בהעמק ברבה שעיקר לחוש להברכות שגם לדעת התוס' והרא"ש אינו מברך אא"כ נהנה).

זמן המוקדם לברך ברכת הנותן לשכוי בינה

לילה ואילך אבל קודם חצות אפילו בדיעבד יחזור ויברך ואפילו אם שמע קול תרנגול, עכ"ד.

שורש פלוגתתם

ויל"פ פלוגתתם, דהרא"ש דס"ל דאין לברך עד הבוקר, דשיטתו הוא דהברכה הוא עיקרו על בינת האדם להבחין בין יום ובין לילה, וזהו רק כשהאיר היום, (וכמו"כ לדעת התוס' דהברכה הוא על הנאת האור), וכדקתני במתני' סוף פ"ק דיומא דבכל יום היו תורמין את המזבח בקריאת הגבר, ובגמ' נחלקו בפירוש המשנה "מאי קריאת הגבר, רב אמר קרא גברא (ומן הכרות הממונה להקיץ הכהנים), ור' שילא אמר קרא תרנגולא. ואיתא בובחים (כ.) לענין פסול לינה על קידוש ידים ורגלים, הדכל מודים דמקרות הגבר עד צפרא לא פסלה לינה. וכתב רש"י (שם) "דמשום האי פורתא לא פסלה לינה בקידוש דלא מסקי אינשי אדעתיהו דדמי כמה שקידש ביום". מבואר דזמן קריאת הגבר הוא זמן מועט לפני הבוקר; וכפשוטו אותו על אותו קריאת התרנגול מברכין עליו. וכ"כ רבינו מנחם דבסוף הלילה יקרא הרבה מפני רוב השינוי טבע כל חי להתעורר וירגיש מאד השינוי ועל אותו העת מזכירין הבנתו.

אך דעת הוזהר הוא שהברכה הוא על בינת התרנגול בעצמו (על דרך האבודרהם), וא"כ שפיר י"ל דמברכין על הבחנתו על כל השעות בכל הלילה. וכן מבואר מהרוקח דהברכה הוא על בינתו לצעוק שבע פעמים לקיים שבע ביום הללתיך. וגם לדידיה הענין הוא להעיר האדם כמבואר מפרק שירה. ובאמת הבן איש חי (פרשת וישב) ביאר פשטות הברכה דהברכה קאי על הבחנה באמצע הלילה (נראה דמישב בזה כפל הלשון בין ובין לילה, דהכוונה אמצע היום ואמצע הלילה), דהיינו חצות.

הנה השו"ע כתב (סימן מ"ז סעיף י"ג) המשכים קודם אור היום, מברך כל סדר הברכות חוץ מברכת הנותן לשכוי בינה ופרשת התמיד שימתין מלאומרה עד שיאור היום, והוא דעת הטור בשם אביו הרא"ש בשו"ת (כלל ד').

אמנם המנ"א כתב דבכתבי הוזהר (שער הכוונת ענין ברכת השחר) איתא שיכול לומר הנותן לשכוי בינה אחר חצות לילה, וכן משמע בווזהר ויקהל קצה ב' ומסיים המנ"א "נ"ל דאין לברך אלא אם שמע קול תרנגול". וכפשוטו גם זה הוכיח מהעובדא בהוזהר שם "רבי אלעזר ורבי יוסי הוו יתבי לליא חד וקא מתעסקי באורייתא עד לא אתפליג ליליא, אדהכי קרא גברא בריכו ברכתא". וכוונתו דבשלמא בדברי הגמ' יש לדחות דכך שמע לאו דוקא אלא לאפוקי חרש וסומא (כמש"כ המנ"א שם), אבל בדברי הוזהר דאיירי בעובדא שברכו רק כששמעו קול תרנגול, מבואר דבלא"ה אין לברך; וטעמא דמילתא כתב הפמ"ג (מ"ו אי"א סק"ד) דבשעת חצות אין הלב מבין, ואינו יודע אלא ע"י התרנגול.

והפ"ח האריך ג"כ להוכיח דיכול לברך עכ"פ בשמיעת קול תרנגול מחצות ואילך דהרי הגמרא דאמר "כי שמע קול תרנגול" משמע דאיירי בכל שמיעת תרנגול, וגם משמע דיכול לברך מיד אחר הקימה ושעת קימה הוא כבר מתחיל מחצות, והוכיח כן גם בהדיא מדברי הר"ן בפסחים (ד. בהר"ף) דזמן שמיעת תרנגול הוא בחצות לילה.

לדינא

וכן פסק המ"ב דהאחרונים הסכימו שגם ברכה הנותן לשכוי בינה יכול לברך אפילו קודם שיאיר היום, אך י"א שלכתחלה יש ליהזר שלא לברך אותה קודם שיאיר היום אם לא ששמע קול תרנגול, ובדיעבד יצא אפילו לא שמע קול תרנגול. ודוקא שיברך אותה מחצות

1 כבר נודע שבמקום שהיה מנהג קודם שפשטו הוראותיו של השו"ע, לפעמים לא קיבלו את פסקו של השו"ע, ובפרט בדבר שעי"פ כתבי האר"י ז"ל לא עושין כן.

2 וכן מבואר מהשע"ת שכוונת המנ"א להוכיח דין זה מן הוזהר, והביא השלמי ציבור דמדחה הראיה, ע"ש. וכ"כ דלא כהמהשקל שביאר דעת המנ"א דבעיא שמע קול תרנגול באופ"א, דכיון דבין כך כל הדין לברך בלא שמע קול תרנגול הוא מחלוקת הפוסקים, אי"כ הכא דיש עוד פלוגתתא והוי תרתי לדיעותא, אין לברך, ולכן דוקא בשמע קול תרנגול יש לסמוך על דברי האר"י ז"ל לברך אחר חצות.

3 ומדברי הגייה"ל (ד"ה מברך) מבואר שהבין שכוונת הפמ"ג הוא רק במי שהוציא לברך באמצע הלילה צריך לשמוע קול תרנגול, אבל קודם שהאיר היום אי"צ לברך. ומשמע דאפילו קודם שהאיר היום, כל שהוא הזמן של קריאת הגבר שהוא סמוך לעלות, כבר יודעין בניא דהבוקר ממשמש ובא וכמשי"כ רש"י בובחים, ורק בחצות אין אנו יודעים הזמן אלא ע"י התרנגול.

4 אך המאירי ביומא (שם) כתב דהזמן של קריאת התרנגול הוא והוא שיעור מוקדם הרבה מן השיעור הראשון, משמע דהוא הרבה זמן לפני הבוקר, וצ"ע.

5 ובאמת כתב המחזיק ברכה (מ"ו ו') ח"ל "בוזר מפורש דאחר חצות היו מברכין אותה ובספר הפרדס לרש"י כת"י כתב דכך היה מנהגו של רש"י זצ"ל לברך כל הברכות וגם ברכת הנותן לשכוי בקומו באשמורת וכ"כ האר"י זצ"ל וכן נהגו שלמים וכן רבי"ם. ויש לציין לשון רש"י בעירובין (נג) שכתב דמגיד בעלטה היינו "תרנגולין המודיעין עונות הלילה". ומבואר דהוי משתמשין להתרנגול להודיעם עונות הלילה, וא"כ שפיר מסתבר דברכו ע"ז ג"כ. וכ"כ אית"ש לדעת רש"י דהוא ברכה על התרנגול.

1 ובספר הפרדס (שער המעשה) הביא מר' יעקב החסיד ז"ל (שו"ת מן השמים סימן יב) בבאיור הטעם דמברכין אפילו לא נהנו בעצמם, ונעתיק הדברים במילואי:

שאלתי: על הברכות שמברכין בכל שחרית שנסתפקנו בהם כי יש אומרים שצריך לברך כל אחת ואחת קודם עשייתה, ואם לא נודענו לו לעשותן לא מברך עליה כלומר שאם לא שמע קול התרנגול לא יברך אשר נתן לשכוי בינה, ואם ישן במלבושו לא יברך מלביש ערומים, ואם הולך יחף כגון בט' באב וביום הכפורים לא יברך שעשה לי כל צרכי ושאלתי אם הלכה כדבריהם או כדברי המברכים אפילו לאחר עשייתן ואפילו לא נודענו לו לעשותן. והשיבו: אל תבוז כי זקנה אמך [משלי כ"ג כב], ומנהג אבותיך תקח בידך, כי תחילת תקנת אלה הברכות היתה להשלים מאה ברכות בכל יום, ואין לחוש עליהן לברכן קודם לעשייתן כמו שאין אנו חוששין על ברכת לישב בסוכה שסדרו על הכוס, כמו כן אף על פי שלא שמע קול התרנגול או שישן במלבושים מברך עליהם והעד מברכת שמונה עשרה אף על פי שאין לו חלה בתוך מברך ברכת רופא חולי וכו'. ואף על פי שהוא עשיר ואינו צריך לפתוסה מברך ברכת השנים.

2 והנה פשטות הרמ"א היא דקאי אכל הברכות. וא"כ תמוה מה שציין לדברי התוס' הרא"ש והטור, דהא אינהו לא איירו אלא גבי ברכת הנותן לשכוי, אבל על שאר הברכות דתלויות במעשה גם אינהו מודו דאין לברכם אא"כ נתחייב בהם.

3 כ"כ במטה יהודה ובכף החיים, וגם בשער הכוונות כתב בשם רבינו האר"י ז"ל דכל שמונה עשר ברכות השחר עד סוף ברכות התורה, חייב כל אדם לסדרן בכל יום ולברך אותן אע"פ שלא נתחייב בהן, לפי שכולם נפלאים לאורות עלינו, ואין לבטלם אפילו אם לא ישן בלילה כלל, ואפילו אם לא הסיר בגדיו ומגעליו, אע"פ צריך לברכן כולן, חוץ מברכת על נטילת ידים ואשר יצר, ששתי ברכות אלו אם לא נתחייב בהן אינו מברך אותן, עכ"ד. ואע"פ שבני ספרד קיבלו הוראת השו"ע, מי"מ

פנימיות התפילה

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמ"ס ברזמו של עולם

ויהי בחצי הלילה

הנה אנשי כנסה"ג שתקנו לברך האי ברכתא הנותן לשכוי בינה בודאי היה להם כוונה גדולה ועמוקה בזה, ולכן נביא את המקורות בזה"ק וספרי גדולי הדורות שאזכו לגלות ענינים נפלאים מאד בהשגחת בורא העולם בזה. (ועיקר המראה מקומות בזה נמסרו לי ע"י הרב אברהם הלברשטין שליט"א, ורב תודות לו).

התעוררות גבורתו של יצחק בחצות

איתא בזה"ק (פ' שלח ד' קע"א ע"ב) מבתר פלגו ליליא שלהובא דעמודא דיצחק נפק ובטש בהאי תרנגולא דאקרי גבר כגוונא דגבר איחרא עלאה עליה כיון דבטש ביה האי גבר קרי ויהיב שית קלין וכלהו בסכלתנ, ע"כ. ור"ל, שאחר הצות הלילה שלהבת הגבורה יוצא מיצחק (שמדתו מדת הגבורה) ומכה ומעורר את התרנגול שנברא (בלשון של חז"ל) 'גבר', משום שכחו נשפע מהמלאך גבריאל, שהוא ממונה להוריד מהקב"ה השפעה של גבורות. ע"י קורא הגבר ששה קולות (של פסוקים שהובאו אח"כ כגון קול ד' בכח, אמנם בפרק שירה הובאו פסוקים אחרים), וכולם מתוך הבינה (שהוא כחו של התרנגול כמ"ש הנותן לשכוי בינה), וע"כ.

קולו של מלאך גבריאל

ובינו הר"ם קורדוריא בסידורו תפלה למשה ביאר הענין וז"ל, התרנגול ילאה לב להבין ענינו שסופר עליו בס' הזוהר, אמר, מלאך אחד יש למעלה ושמו גבריאל וכו'. בחצות לילה נשפע עליו כח הדין מצד הגבורה והוא מתעורר, וכן נקרא גבריאל ע"ש הגבורה, וכן אמרו על התרנגול "קרא הגבר". ובהתעוררותו, יוצא קול ממנו ומעורר כל התרנגולים שבעולם. ואין תימה בזה, שהרי פי' דז"ל (בר"ר פרש' י' ו') עה"פ "אם תשים משטרו בארץ (איוב ל"ח ל"ג)", אין לך עשב שאין לו שוטר מלמעלה ומכה בו ואומר לו גדל, כל שכן הבעל חי, ומתוך כח הגבורה המתעורר מהמלאך ומתפשט בעולם, התרנגול מתלבש בגבורה וקורא בקול גדול בלילה, ע"כ. וי"ל דהטעם שהמלאך שתפקידו לעורר את התרנגולים לצעוק בלילה נקרא גבריאל, ושלכן נקראים "גבר", הוא משום דצריך גבורה יתירה לקום בחצות לילה או לפני עלות השחר, וכמ"ש בש"ע "יתגבר כארי לעבודת בוראו", ובריאת התרנגול היתה לצורך עבודה גדולה זו.

התרנגולים שומעים כרוזים משמים

ומבואר ברמח"ל (בס' אדיר במרום) שהמלאכים מקבלים הוראתיהם מהקב"ה שהוא בורא ומנהיג לכל הברואים, ע"י כרוזים ששומעים בשמים. וכמו שהמלאך מקבל מזה השגה לקיים תפקידו, כך גם התרנגולים שבארץ מקבלים בינה מיוחדת מן השמים שיוכלו להבין בדיוק מתי חצות לילה וכן שאר השעות של הלילה עד עלות השחר. וכל המערכת הנפלאה הזו נוצרה ע"י הבורא ית"ש כדי שבניו ועבדיו הקדושים שהם בני ישראל בעוה"ז, יזכו להתעורר משנתם לעבודת הבורא כל ימי חייהם, ולכן תקנו חז"ל ברכה מיוחדת ע"י להודות להקב"ה ע"י בתחילת כל יום ויום של כל חייהם.

התעוררות התפילה

הרב דוד יצחק וועקסלער שליט"א בעמ"ס אני לחודי

כוונת הברכות במחיצת הסדר היום

הסדר היום יש לו פירוש מיוחד על הברכות השחר, והמתין עד תפילות השבת לפרשן, וז"ל "וזה סדר אלו הברכות זו אחר זו וכוונתן הראויה להם ואף על פי שזו הכוונה לא כל אדם יכול לכונן בה כל יום ויום והלאי שיכוין הדברים כפשוטן אפ"ה מומן לזמן כמו בשבת ראוי לו לכונן באלו הדברים אשר ביארנו וטוב לו".

ומתחיל לפרש פירוש הברכות "ויברך ברכתיו מלה במלה כל א' לפי מה שהוא בכוונה שלמה כי עיקר הברכה היא כוונת הלב לא ההוצאה בשפתים. ועי"א הפ' בפיו ובשפתיו כבודני ולבו רחק ממני. ולכן כל בעל נפש החפץ בעבודת אלהיו ויראתו וחרד על דברו צריך לכונן בכל ברכתיו ולא יאבד א' מהם בלא כוונה כי זה עיקר גדול ביראה.

הודאה אשר נתן לנו השי"ת לבחור בטוב ולמאוס ברע

וכתב לבאר ברכת הנותן לשכוי בינה "וישבח לבורא עולם י"ו שהחזיר לו נשמתו בחמלה ונתן לו בינה והשכל להבין להשכיל למאוס ברע ולבחור בטוב כמו שנתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה כן יהי רצון מלפניו שיכין את שכלו ואת תבונתו לבחור בכל דבר טוב ובדרך החיים ולהרחיק מעליו כל דבר רע ודרך המות לקיים הכתוב ובהרת בחיים".

הכח לחדש כח הבחירה בכל יום

וכתב השפת אמת (פרשת ראה שנה תרלג) בתחילת פרשת ראה עה"פ "ראה אנכי נתן כו' היום - פי' שהבחירה ביד האדם לבחור טוב או רע. ואמר אא"ו מו"ד ז"ל שע"י מברכין הנותן לשכוי בינה כו'. ונראה פי' היום שיש בכל יום בחירה חדשה. כי אחר שחוטא האדם מסתלקת הבחירה מהאדם כמ"ש ז"ל הרשעים ברשות לבם. ומ"מ הקדוש ברוך הוא מחדש בכל יום מ"ב ונותן בחירה חדשה לאדם בכל יום שיוכל להיות טוב מחדש כמ"ש לא יכשל בה כיום שובו כו'.

וכן פירש הגר"א באדרת אליהו "ושמא תאמרו הבחירה נתן לאדם בימי בחרותו אבל לא אחר שהורגל במעליו הקשים, לכן אמר 'היום' - בכל יום ויום הרשות נתונה והבחירה בידו לילך בדרך טובים". ויש ללמוד מזה חיזוק גדול על התחדשות האדם בעבודת ה' בכל יום, ויש לו כח בחירה מחדשת בכל בוקר לבחור בטוב, ואף דאתמול היה לו ירידה בעבודת ה', יש לו כח מחדש על התפקיד המיוחד לו 'היום' לקיימו כפי רצונו יתברך בשלימות האמיתי.

מסורת התפילה

והבדלי בין דבר לדבר כלשון חז"ל בפ"ק דשבת (י"ב ע"א) להבחין בין בגדינו לבגדי אשתנו וכו'. (וע"ש שגורס בדברי הר"מ להבין והאריך בזה שטוב יותר לומר 'להבין' וכך גורס בהרי"מ וכ"ה בפי' הבתים) ואין זה שינוי ממטבע שטבעו החכמים).

בין יום ובין לילה - יש להעיר על כפל הלשון 'בין', והול"ל 'בין יום ללילה', וכן מצאתי בתשובת רב נוטראי גאון (סי' ט) ובספר המספיק, ועי' בבן איש חי (פי' וישב) שפירוש 'ר"ל בין אמצע היום לאמצע הלילה, דאליכ מאי אולמיה על שאר בעי"ח. ולפי"ד מיושב היטיב.

ובסידור אור החמה הביא מהחיד"א דהקי' והול"ל להקדים יום ללילה, דמברכין על הבחנת היום בבוקר, וע"ש מש"כ בזה. ועי' בבא"ח (שם) שהביא ביאור של כוננת רבינו הרש"ש ז"ל דמברכין על ההבחנה בין מדת יום שהוא מחצות הלילה עד חצי היום, ובין מדת לילה שהוא מחצות היום עד חצי הלילה, ולפי"ד מיושב היטיב.

ב. ובתרגום יונתן פירוש 'מי יהיב ללבא בינתא', ומבואר בהשכוי הוא הלב, וכתב רש"י באיוב, כי הלב שוכה וצופה ומחשב את הנולדות. (וכ"כ הרא"ש כאן דעיקר הברכה על על בינת האדם).

ג. ואיתא ברי"ה (כו). אמר רשב"ל כשהלכתי לחתום קן נשיירא היו קורין לתרנגול שכו. וכתב הרמב"ן דאולי מפני שהוא בעל לב כמ"ש (ביצה כה) 'עז בעופות תרנגול'. (ועי' ברא"ש שם).

ד. האבודרהם מביא עוד פירוש שנקרא כן מפני מראות כנפיו מלשון במשכיות כסף, (משלי כה, יא). בינה - ובפ"י עץ יוסף (באוהז"ה"ת) כתב דלשון בינה שייך בראיה כמו (איוב ל"א א) 'ברית כרית לעיני ומה אתבונן על בתולה'.

ה. להבחין - כתב בשו"ת תשב"ץ (חלק ג סימן רמ"ז) הוציאו זה מלשון הכתוב לשכוי בינה שנתן לו בינה. או לאיש השומעו להבין בין יום ובין לילה. אבל בהלכו' הר"י ז"ל כתוב להבחין והוא לשון הכרה

סדר הברכות - כתב הלבוש (סי' מ"ו) שברכת אשר יצר ואלהי נשמה ולשכוי בינה כולם נתקנו על היצירה, ומשו"ה מברכין אותה מיד. ויש להוסיף מש"כ הפמ"ג (אגרת ה) "ותרנגול ברא הדוכיפת מהימן אשבעה ואין משקר כדאמרין בניטין (סי"ח ב'), ובבקר כשאדם קם ונשמתו היתה במרום ונוכרת שבועת הר סיני, מזכירין זה. ולפי"ז יש שייכות עם הברכה של אלוקי נשמה שמדבר על ענין עליית נשמה למרום בכל לילה.

הנותן - יש גורסים "אשר נתן" וביאר הגר"א באמרי נועם דכן הוא עיקר הגירסא כי נתקנה בלשון עבר וקאי על עיקר הבריאה והוא לישנא דקרא "אשר נתן לשכוי בינה" (משלי ל"ח ל"ו).

לשכוי- מצינו כמה ביאורים בלשון 'שכוי'

א. רש"י ברי"ה (כו). כתב דשכוי הוא לשון ראייה. וכ"כ הרמב"ן באיוב דנקרה שכוי כי הוא הצופה המשקיף על דברים והיודעים כתרנום השקיפה איסתכי. (ואתי"ש לפי' התוס' דהוא ברכה על הנאת האור).

הגיון סופרים

השיעור נמסר
ע"י הר"י משה לנדמן שליט"א
ביום שישי בהיכל ביהמ"ד פרשבורג

פרשת תזריע

הגיון הלכות בפרשת השבוע מתורת רבינו החתם סופר ותלמידיו ז"ע

בענין מילה במקום סכנה

אם הולכין אחר הרוב בחשש פיקוח נפש במילה / מילה קודם זמנה / האם מותר למול מי שמתו אחיו מחמת מילה

מילה קודם זמנה

הרמ"א (יו"ד סי' רס"ב) פסק שמי שמל קודם יום השמיני יצא בדיעבד, ובשגגת אריה הק' (סי' נב) מהמשנה בשבת (קלז א) קטן נימול לזמנה ולתשעה ולעשרה וכו', וכשנולד בין השמשות של שבת נימול לט' ביום ראשון, ומשמע שיותר טוב לאחר זמן המילה ולמולו כודאי ביום ט', מאשר להקדים ולמולו בערב שבת שהוא ספק זמנו, ולפי הרמ"א למה שלא ימולו ביום שישי שהוא ספק יום השמיני שבכך לא יעבור יום השמיני ללא מילה, ואף אם אין זה יום השמיני מ"מ יוצא בדיעבד, ומזה מוכיח השאגת אריה דלא כרמ"א.

בשפת אמת (שבת שם) מתרץ דכיון שקודם יום השמיני אינו מחויב למול שוב אינו רשאי למולו ולהכניסו בסכנה. ובסי' כמוצא שלל רב בפרשתינו מביא להוסיף בתירוץ השפ"א נופך לפי דברי רבינו החת"ס שצדק שמוצת המילה מגינה ומצילה ולכך לא מצינו שמתים מהמילה, שלפי זה יש לומר שאמנם דעת הרמ"א שיוצאים בדיעבד במילה קודם יום השמיני, אולם בשביל שהמצוה תגן בסגולתה יש לקיים המצוה כהלכתה לכתחילה, ולכך אין לסכן התינוק במילה קודם זמנה, ודפח"ח.

האם מותר למול מי שמתו אחיו מחמת מילה

קיימא לן (יבמות סד ב) במי שמתו אחיו מחמת מילה כרבי שבשני פעמים יש חזקה שימות מהמילה ואין למולו, והרמב"ם (סוף פ"א מהל' מילה) וכן הנימוק"י ביבמות (כ א בדפי הרי"ף) והטור"ע (יו"ד סי' רס"ג) פסקו שאין למולו בזמנו אלא ממתנין לו עד שיגדל ויתחזק וכו'.

ובשו"ת נודע ביהודה (יו"ד תנינא סי' קסה) נשאל בדבר תינוק בן שלש שנים שעדיין לא נימול כי שלשה אחים הקודמים לו מתו מחמת מילה, האם עשוי יש למולו, ומשיב הנוב"י שאמנם הרמב"ם והשו"ע הנ"ל פסקו שיש למולו כשיגדיל, אולם משמעות הש"ס ביבמות (שם) שאין למולו כלל, שסתם אמרו שלישי לא תמול, וכן הרי"ף והרא"ש (שם) העתיקו כן בסתם שלישי לא תמול.

ומוכיח הנוב"י מהמעשה בשבת (קלד א) שאמר ר' נתן פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאה אשה אחת לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני שלישי הביאתו לפני וראיתיו שהוא אדום ואמרת לה המתניני עד שיבלע בו דמו וכו', ומלו אותו וחיה וקרו אותו נתן הכבלי על שמו, ומבואר שהתיר למולו אחר שיבלע בו דמו ויתחזק אף שאחיו מתו מחמת מילה.

ונוקט הנוב"י שאין לומר שר' נתן שהתיר למולו סובר כרשב"ג (ביבמות שם) שרק בשלש פעמים יש חזקה ולכך לא הקפיד על מיתת הראשונים, ורק מחמת שלא נבלע דמו לא הניח למולו עד שיבלע בו דמו אבל מי שנתחזקה שבניה מתים אין למול בשום פעם, דאם כן למה הזכיר ר' נתן כלל שמלה את הראשון והשני ומתו, אלא בא להשמיענו שהיה פה חזקה שבניה מתים ואעפ"כ התיר למול אחר שיתחזק.

ומבאר הנוב"י שאין להק' רדילמא שאני התם שראינו בו שלא נבלע דמו, בזה אמרינן שמסתמא גם הראשונים היו אדומים אלא שלא

אם הולכין אחר הרוב בחשש פיקוח נפש במילה

בפרשתנו נצטוינו על המילה ביום השמיני, ויש להבין היאך צוה ה' למול ילד כה קטן שהסכנה מצויה בו כמו שפירש הרש"י בגיטין (נז א) במה שדרש ר' יהושע בן לוי בקרא 'עליך הורגנו כל היום' - זו מילה, משום שפעמים שהתינוק מת. ואם כן הרי קיימא לן שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, כדאי' ביומא (פד ב) בנפלה עליו מפולת בעיר שיש בה רק מיעוט ישראל שמפקחים את הגל בשבת דחוששין שמא הוא מהמיעוט הישראלי, וא"כ הכא למה אין חוששין למיעוט שמתים במילה.

רבינו החת"ס (שו"ת יו"ד סי' רמה) משיב על שאלה זו, דאמנם שמלשון הש"ס (בגמ' גיטין הנ"ל) משמע שדווקא מילה ביום השמיני מצויה בה הסכנה יותר, שלכך נאמר רק בישראל עליך הורגנו כל היום, ומשא"כ ישמעל ובני קטורה שמלים בגדלותם, מכל מקום יענינו ראות שאפילו אחד מאלף ישראלים אינו מת מחמת מילה, אלא מבאר החת"ס שצריך לומר שמוצת המילה מגינה ומצילה.

אמנם עדיין נוקט החת"ס שמכיון שעל פי דרך הטבע היו מיעוט מתים ח"ו, ואפילו הכא צוה ה' למול, שמענין שהולכים אחר הרוב בפיקוח נפש לענין מילה. ומבאר החת"ס שמה שאמרו שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, זהו רק היכן שהחזק המיעוט לפנינו, כגון שיש תשעה מצריים והחזק ישראל אחד ביניהם, ובזה עסקה הגמ' ביומא הנ"ל, ומשא"כ במילה שלא החזק מיעוט הילדים שמתים לפנינו, בזה הולכים אחר הרוב.

ומוכיח החת"ס מדברי רבינא בסנהדרין (סט א) שיש רוב שהולכים אחריו אף בפיקוח נפש, ומבואר בדברי מרן (שו"ת אהע"ז ח"ב סי' קס"א ד"ה ויש כאן) יותר שהיכן שהרוב הוא רובא דליתא קמן וכמו הרוב במילה שיש רוב בטבע העולם שסתם ילדים אינם מתים, הולכין אחריו אף בפיקוח נפש, אבל ברובא שאיתא קמן שצד המיעוט ניכר בעין לפנינו, בזה בכל התורה יש גזיה"כ שהולכין אחריו, אבל לא בפיקוח נפש.

ויש לבאר לפי מה ששמעתי מרבינו בעל האילת השחר זצ"ל ביסוד הרובא דליתא קמן, שענינו להורות שאין כלל להסתפק שכן הוא רוב בטבע העולם שכן ברא ה' בששת ימי בראשית, ולכך אין לעורר הספק כלל, ואף בפיקוח נפש. ומשא"כ ברובא דאיתא קמן שצד המיעוט ניכר בפנינו שאז בהכרח מתעורר הספק, בזה בכל התורה למדנו שהולכים אחריו, מ"מ בפיקוח נפש חיישין לצד המיעוט שהחזק בפנינו. [ודן שם החת"ס בתשו' הרשב"א, ע"ש].

ובעיקר דברי מרן החת"ס שיש רוב שהולכין אחריו אף בפיקוח נפש, מצינו כבר בראשונים ביומא (שם) שרש"י פירש שרק היכא שהחזק באותו מקום אז חוששין שמא עליו נפלה המפולת אבל אם לא החזק שיש שם ישראל, אין מצילין אף שיתכן שיש שם מהמיעוט ישראל. וכן ברא"ש (הביאו בב"י סי' שכט) כתב שאם עקרו כולם מאותה חצר ובשעת עקירתם פירש אחד אחד ונפלה עליו המפולת בזה אומרים כל דפריש מרובא פריש ואין מצילין אותו, ומבואר שלא תמיד אומרים שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

מרן הגר"ח קנייבסקי זצלה"ה מביא בספרו אורחות יושר (ערך קנאה) בשם רבינו החת"ס במש"כ בקהלת (פרק ה פסוק יא) 'מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל והשבוע לעשיר אינו מניח לו לישון', שהכוונה שבאמת היתה מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל, רק השבוע לעשיר היינו מה שיש לעשיר שבע זה אינו מניח לעני לישון וזה מה שאיכפת לו.

השגחתו על הדבר, ולכך התיר ר"נ למולו אחרי שיבלע בו הדם, אבל באשה שמלה בנה הראשון והשני ולא היה בהם שום סימן של חלישות כוח ומתו כן אמרינן שהחזקה שבניה מתים ולא תמול כלל, כיון שר"נ לא ראה את שני הילדים הראשונים והיה לו לחוש שמא הם לא היו אדומים ואעפ"כ הם מתו, והיאך התיר למול את השלישי אחר שיבלע בו דמו, עכ"פ היה לו לר"נ לחקור אם הי והראשונים גם כן אדומים, אלא ודאי שמחמת מיתת הראשונים אין קפיקא רק שלא למול ביום השמיני, אבל אחר שיתחזק מותר.

ולמעשה מסיק הנובי"ש שמכיון שהרמב"ם והנימוקי"י והטור והשו"ע פסקו שיש למולו כשיגדל ויתחזק, מי יבוא להזהר אחריהם ולכך אם התינוק הזה תואין בו שהוא בריא וחזק כדרך כל שאר בני ג' שנים וגם מראה פניו צהובות ולא ירוקות, ימולו אותו. וטוב להשגיח שיהיה בזמן שהיום הוא זך האויר, וכדאי היא מצות מילה שתגן שלא ידק לו כלל עכ"ל.

רבינו החת"ס (שו"ת יו"ד שם) מביא את הנובי"ש הנ"ל וכתב ונראה דלפי שעה היה בהעלם עין מהגאון (הנובי"ש) זצ"ל דברי תוספות ומהרש"א פרק אלו טריפות (מז ב), שהנה בתורה שלישית כתבו להוכיח שר' נתן סבר כרבי שבשתי פעמים היו חזקה ולכן אמר לה שתמתין עד שתחזק, וכן במהרש"א שם כבר הקשה קושיות הנובי"ש שאולי ר' נתן אמר לה להמתין לא משום שכתר זימני היו חזקה אלא משום שלא נבלע בו הדם, ותירץ שמה שחשש לצמה שהתינוק היה אדום הוא בגלל החזקה ע"ש, וכן ציין לזה בן המחבר בהגה"ה בנובי"ש שם. ועכ"פ מבואר כמסקנת הנובי"ש הנ"ל.

ובעיקר הדין מסכים החת"ס שם לדין הרמב"ם ומוכיח כן ממש"כ הרשב"א ביבמות (סו א) במה שהק' הש"ס והרי ערל שאינו אוכל ומאכיל (בתרומה), ומשני פומיה כאיב ליה, דהיינו שהוא עומד למול כשיבריא, ואם יש שום ערל שאסור למול לעולם תחזור קושיית הגמ', 'אע"כ לעולם יש לצפות לישועת ה' עוד יבוא ויראו בו סימני בריאות ואפי' מתו אחיו מחמת מילה בגדלותם מ"מ ימתין עוד זמן יותר ויותר ואפשר לעת זקנתו טוב לו להמול ועכ"פ מוכח דרובא אינם מתים בערלתם כי מתרפאים טרם מותם ונימולים דאל"ה לא הוה קרי ליה אוכל דהרי עכ"פ ספיקא איכא אם יהי' אוכל לעולם עכ"ל.

וכותב החת"ס שנראה שאפילו להפוסקים דס"ל דאם רוצה אדם למסור נפשו על מצוה קלה הרשות בידו וקדוש יאמר לו (יעו"י ט"ז וש"ך י"ד רס"י קנ"ו) מ"מ מוכח הכא שפיר דאי ס"ד דאין שום גבול לערל להמול אין קרי ליה אוכל דהרי א"נ ירצה למול עצמו ולמסור נפשו הרי בעינינו קרוב שימות מחמת חזקה שמתו אחיו מחמת מילה אלא שהוא קדוש ומוסר עצמו למיתה אבל עכ"פ איש הזה הוא בעינינו או ערל או מת ואין קרינן לו אוכל בתרומה מתי יאכל בחייו.

ובשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קיח) כתב בשיטת הרמב"ם וטו"ש ע"כשיגדל ויתחזק מוהלים אותו, שאנו אין לנו מהיכן יצאו להם הדבר הזה, ופני משה אבא מאוה"ג זצ"ל כפני חמה האיר לנו בח"ס יו"ד סי' רמ"ה המקור מש"ס ר"פ אלמנה, ע"פ דברי רשב"א שם, וכ"כ בר"טב"א ביבמות, ואמת נכון הדבר.

אולם כותב מרן הכת"ס שמה שכתב החת"ס שאפילו לסוברים דרשות נתנה למסור נפשו במקום שיעבור ואל יהרג מ"מ מוכח דיש לו תקנה אח"כ דאי כירצעה למסור נפשו כיון דלדין מוחזק שימות, מתי יאכל, לא זכיתי להבין אטו מיד מת אלא מחמת מילה נחלש ונחלה מתמותת והולך עד לבסוף מת ובנתיים אפשר לו לאכול תרומה וצלע"ג.

ומסיק הכת"ס שבלא"ה אתי שפיר דהרי גם הסוברים כן דווקא

בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' לה) כתב 'וזה זמן לא כביר מציאה מצאתי ליישב בדברינו קושי' אחת עצומה שמצאתיה כתובה בכתבי קודש של אבא מאוה"ג זצ"ל בשבת (קז) שלמד ר"ש מקלקל בחבורה חייב מהא שהוצרך קרא להתיר מילה בשבת, דילמא הקרא בא להיכן שיש צרעת לתינוק במקום המילה דרשינן מאת בשרו שמילה דוחה צרעת, וזה ודאי כשיש לתינוק צרעת במילתו אין קלקול, דאין לך תיקון גדול מזה לקוץ הצרעת, וקרא הכי מתפרש וביום השמיני אפי' בשבת ימול את בשרו במקום צרעת ערלתו הגם שבמקום צרעת ימול בשבת, והיא קושי' עצומה ולא מצא לה מקום ישוב המיישב דעת רק ע"ד הדוחק.

ומבאר מרן הכת"ס דהא דמילה דוחה שבת הגם שאפשר למול אח"כ משום חשש שמא ימות עד יום שלאחריו הגם דלכ"ע שמא ימות לזמן קצר כזה לא הישנין כמ"ש תוס' גיטין כ"ח, מ"מ כיון דאפשר שימות לא מאחרים המילה, אבל אי"ש שדוקא למיתה דיחיד לא הישנין לזמן קצר, אבל בענין זה דמילה, לא קשה למה התירה התורה מילה בשבת דבכלל ישראל בכל העולם יש בכל שבת ושבת הרבה טובא שזמנם בשבת ובכל כל האי תינוקות יש לחוש שמא ימות אחד מהם עד למחר ואת מי נדחה ואת מי לא, לכן התירה התורה למול בשבת.

אולם כל זה אם יש בכל מילה דחיה לשבת משום דמקלקל בחבורה חייב או דתינוק מצוה הוא דאי"ל שמיון דבכל שבת ושבת יש כמה וכמה שידחו לאחר השבת, הישנין שמא ימות אחד מכל אלו, אבל אם נימא דבכל מילה לאו חילול שבת הוא דמקלקל הוא ופטור, ולא הוצרכה התורה רק במי שיש לו מילה בצרעת דאיכא תיקון, הדר תקשי למה התירה התורה דאפשר לדחותו, ולחוש כ"כ שמא זה שיש מילה בצרעת וזמנו בשבת, יקרה בו מקרה שימות לזמן קצר, זה ודאי רחוק ומיעוטא שאינו מצוי, ובורדאי לא חששה התורה למיתה שלא לדחות אחר השבת, וע"כ דבכל מילה איכא חילול שבת וא"ש ע"ד פלפולא טבא, ודפח"ח.

בנכרים שרוצה להעבירו על הדת ולא להנאתו, וכ"ש שבעצמו אסור לסכן בנפשו, ועוד מבאר הכת"ס שדווקא מצוה שמוטלת עליו לקיים ונכרי רוצה להורגו אם יקיים, בזה ס"ל רשות נתונה לו למסור נפשו כדי לקיים מצוה המוטלת עליו, והוא בר חיובא ובר קיימא של מצוה, אבל במתו אחיו מחמת מילה, וכדומה שפטור הוא מן המצוה משום סכנתא ואין עליו כלל, אדרבא עבירה הוא לכ"ע ואסור למסור נפשו וכל שכן בעצמו בידים, משא"כ כשנכרי ממית אותו אח"כ והמיתה באה לו מאליו ע"י מעשה הנכרי.

אמנם בשו"ת בית יצחק (יו"ד ב סימן צ) נסתפק דנהי שאדם רשאי לסכן בנפשו בכל איך אחר מותר למולו ולסכנו. ומביא ראיה שאביו מותר למול הבן אם רוצה לסכנו מרש"י שפירש בפי' וזאת הברכה 'כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו' היינו ברית מילה שכל ישראל לא מלו את בניהם כמדובר ושבת לוי מלו את בניהם והכתוב משבחן, והרי מה שלא מלו את בניהם במדבר משום דלא נשיב לוי מלו את צפונת ולא היה אפשר למול כדאיתא ביבמות (עב א) וע"כ כדברי החת"ס שרשאי אדם לסכן בנפשו וה"ה שרשאי האב לסכן בנו כמו שרשאי למסור נפשו, ויעו"ש שרוצה לדחות הראיה מרש"י.

מרן החת"ס בתשו' שם משיב לשואל שהוקשה לו מקרא ביחזקאל שהזהיר על כהנים ערלי בשר שמתו אחיהם בגדלותם מחמת מילה שלא יבואו לשרת בבהמ"ק, שלפי הרמב"ם הרי יש למול לכשיגדל גם מי שמתו אחיו מחמת מילה, והיאך יתכן שהם עדיין בערלותם כשגדלו, ומבאר החת"ס שבעו"ה בזמן החורבן היו הרבה באומה שלא מלו בניהם, וכמו שצווח הכתוב (ירמיה יא טו) 'ובשר קודש יעבור מעליך' ובמנחות (נג ב) מבואר כן להדיא, ושוב אחר החורבן שבו אל ה' ומלו עצמם בגדלותם ואירע הדבר שמתו מחמת מילה, ועל אחיהם של אלו הזהיר יחזקאל בבנין בית השני ערל בשר לא יבוא לביתי לשרתני.

עוד כתב החת"ס שהאמת יורה דרכו שגירסת הרא"ש במעשה דר' נתן שהילד האדום שהביאה האשה לפני ר' נתן היה הילד הרביעי, ומוכח שאפילו שהחזקה בג' פעמים שמתו ילדיה מ"מ סמך ר"נ על חכמתו למולו אחר שיבלע בו דמו, ומבאר החת"ס שאפילו אם בעלמא היכן שיש מיעוט חוששים לו ואין הולכים אחר הרוב בפקו"נ, מ"מ כאן שכל החשש למיעוט של ילדים מתים במילה הוא מחמת שהחזקה האישה שבניה מתים ולכן נחוש למיתתו של זה מכוח חזקת אחיו שמתו, זה אינו כיון שהרוב שאינם מתים מוציא מהחזקה, דרובא וחזקה רובא עדיף. [וכ"כ מרן בחידושים לחולין שם].

ויש לבאר דנהי שראינו כאן שאשה זו הוחזקה שמתו ילדיה, ואין כאן סתם מיעוט שלא בפנינו כככל רובא דליתא קמן שהולכין אחריו אף בפקו"נ, מ"מ מכיון שיש סברא לתלות שעכשיו שהילד נתחזק הוא יצא מכלל סכנה, שפיר חזר הדין שיש כאן רובא דליתא קמן שאין מתים מהמילה, וככל דין מילה שאין חוששים למיעוט שמתים כמו שנתבאר לעיל, ושפיר מוכח ממעשה דר"נ כפסק הרמב"ם שיש למול את מי שמתו אחיו מחמת מילה לכשיגדיל.

הנה בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קיז קיח) מחדש מרן הכת"ס שאם לא נתחזק שמתו אחיו מחמת מילה אל בשתי פעמים, בזה ראוי לסמוך על אומדנא למולו כשיגדל ויתחזק יותר, שהרי נקטינן לעיקר (ביבמות שם) כרשב"ג שבשלשה פעמים היו חזקה, אלא רק במקום סכנת נפשות מחמירים שאפי' בשתי פעמים היו חזקה כרבי, ולכן באופן שוחזק רק בשתי פעמים שהוא חומרא בזה פסקו הרמב"ם והטו"ש ע"ל למולו כשיגדיל ויתחזק, אבל כשהתחזק בוודאי בשלשה פעמים בזה אתי שפיר דקדוקו של הנובי"ש ממשמעות הש"ס והרי"ף והרא"ש שבתן בסתם שאין מלין אותו ושמשמע לעולם, ודפח"ח.

בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' לה) כתב 'וזה זמן לא כביר מציאה מצאתי ליישב בדברינו קושי' אחת עצומה שמצאתיה כתובה בכתבי קודש של אבא מאוה"ג זצ"ל בשבת (קז) שלמד ר"ש מקלקל בחבורה חייב מהא שהוצרך קרא להתיר מילה בשבת, דילמא הקרא בא להיכן שיש צרעת לתינוק במקום המילה דרשינן מאת בשרו שמילה דוחה צרעת, וזה ודאי כשיש לתינוק צרעת במילתו אין קלקול, דאין לך תיקון גדול מזה לקוץ הצרעת, וקרא הכי מתפרש וביום השמיני אפי' בשבת ימול את בשרו במקום צרעת ערלתו הגם שבמקום צרעת ימול בשבת, והיא קושי' עצומה ולא מצא לה מקום ישוב המיישב דעת רק ע"ד הדוחק.

ומבאר מרן הכת"ס דהא דמילה דוחה שבת הגם שאפשר למול אח"כ משום חשש שמא ימות עד יום שלאחריו הגם דלכ"ע שמא ימות לזמן קצר כזה לא הישנין כמ"ש תוס' גיטין כ"ח, מ"מ כיון דאפשר שימות לא מאחרים המילה, אבל אי"ש שדוקא למיתה דיחיד לא הישנין לזמן קצר, אבל בענין זה דמילה, לא קשה למה התירה התורה מילה בשבת דבכלל ישראל בכל העולם יש בכל שבת ושבת הרבה טובא שזמנם בשבת ובכל כל האי תינוקות יש לחוש שמא ימות אחד מהם עד למחר ואת מי נדחה ואת מי לא, לכן התירה התורה למול בשבת.

אולם כל זה אם יש בכל מילה דחיה לשבת משום דמקלקל בחבורה חייב או דתינוק מצוה הוא דאי"ל שמיון דבכל שבת ושבת יש כמה וכמה שידחו לאחר השבת, הישנין שמא ימות אחד מכל אלו, אבל אם נימא דבכל מילה לאו חילול שבת הוא דמקלקל הוא ופטור, ולא הוצרכה התורה רק במי שיש לו מילה בצרעת דאיכא תיקון, הדר תקשי למה התירה התורה דאפשר לדחותו, ולחוש כ"כ שמא זה שיש מילה בצרעת וזמנו בשבת, יקרה בו מקרה שימות לזמן קצר, זה ודאי רחוק ומיעוטא שאינו מצוי, ובורדאי לא חששה התורה למיתה שלא לדחות אחר השבת, וע"כ דבכל מילה איכא חילול שבת וא"ש ע"ד פלפולא טבא, ודפח"ח.

הפרשה המחכימה

פירושים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת תזריע-החודש התשפ"ב גליון 213

סכנת הירידה

שאלה: מהי הסכנה העצומה שקיימת לאדם כשהוא חלילה בירידה?

א. ויקרא יב, ב: "אשה כי תזריע וילדה זכר". פירש רש"י "אמר רב שמלאי, כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית, כך תורתו (כיצד נטמאים בלידה, צרעת וכו') נתפרשה (כאן בפרשת תזריע) אחר תורת בהמה חיה ועוף (שנתפרשו בפרשת שמיני איזה מהם מותרות ואיזה אסורות)". וכתב ה'חתם סופר' (תורת משה) כי הואיל ועל ידי המשכן זכו בני ישראל להשראת השכינה ולמדרגות רמות, היו עלולים לבוא לידי זחות הדעת ולומר: גדולים אנו אף מהמלאכים לכן הקדימה התורה דיני בהמה, חיה ועוף לפני דיני האדם, ללמדנו, כי אף אם הצדיקים שבבני אדם גדולים הם מן המלאכים, אמנם המצורעים והטמאים שנטמאו עקב עוונותם, גרועים הם מהבהמה והחיה, וטומאתם גדולה הרבה מטומאת הבהמה, כל זאת כי האדם הוא בעל בחירה, וגרם לעצמו את הטומאה בחטאיו, ולכן התביעה עליו חמורה יותר.

וזו הסיבה שיהודים שאינם שומרי תורה ומצוות, יכולים לרדת עד שפל המדרגה ולהתנהג גרוע אפילו מהבהמות רחמנא ליצלן. כעין מה שדרש רבי יהודה בן רבי אלעאי (מגילה טו.) שתי נפילות הללו למה? אמרו לו: אומה זו (ישראל) משולה לעפר ומשולה לכוכבים, כשהם יורדין – יורדין עד עפר, וכשהם עולין – עולין עד לכוכבים. וביאר המהרש"א אומה זו משולה לעפר... שיורדין עד עפר, וכולם מושלים בהם (כאומרנו בוידי' עבדים משלו בנו, פורק אין מידם) כמו עפר שנדרס לכל. וכשהם עולין – עולין עד לכוכבים, כמו שאין אדם יכול להגיע למקום הכוכבים – כך אין יכולים כל אומה ולשון לשלוט בהן.

מסופר בגמרא (כתובות טו:) פעם אחת רכב רבן יוחנן בן זכאי על חמור ויצא מירושלים ותלמידיו מהלכין אחריו, ראה נערה אחת מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים, הואיל וראתה אותו נגשה תיכף אליו באומרה: רבי, פרנסני, והיא אמרה לו שהיא בתו של נקדימון בן גוריון העשיר, ומשום שלא נתן צדקה כראוי ירד כל כספו לטמיון. אמר ריב"ז לתלמידיו: זכורני שחתמתי על כתובתה של זו וקראתי בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה, בכה ואמר: אשריכם ישראל, בזמן שעושין רצונו של מקום – אין כל אומה ולשון

שולטת בהם, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום – מוסרין ביד בהמתן של אומה שפלה. ולכאורה מה שאמר בתחילת דבריו 'אשריכם ישראל' שבזמן שאתם עולין – עולין עד למעלה, מובן למה שמת, אבל מה שסיים שבזמן שיורדים – יורדים עד למטה, קשה מה שמחה יש בזה, ומה שייך על כך 'אשריכם'. וביאר המהרש"א ש'אשריכם ישראל' מדבר על שניהם, כי באמת שני ההפכויות הם למעלות ישראל, כי כל אומה ואומה יש לה שר ומזל בשמים, מה שאין כן ישראל שאין להם שום מזל, אלא הם חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, ולכן כשעושין רצונו הם למעלה מכל האומות ושריהם [נכתוב בראשית טו, ה] "הבט נא השמימה", ופרש"י שהעלהו מעל הכוכבים, להראותו שבכח ישראל להיות מעל המזלות, אך כשאין עושין רצונו, הקב"ה מסלק שכינתו מהם, והרי הם שפלים ונבזים מכל האומות שיש להם שר ומזל ולישראל אין שר ומזל.

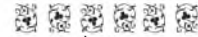
וכך יש לפרש את הגמרא במגילה הנ"ל שמדובר על מצבם הרוחני, כי 'כשהם עולין' ועושים רצון ה' – 'עולין עד לכוכבים' שדרגתם הרוחנית גבוהה, ו'כשהם יורדין' ואין עושים רצון ה' – 'יורדין עד העפר', דהיינו נעשים מגושמים, ושהם בני אדם הבזויים והפחותים שאין בהם נפש קדושה... עמי הארץ' (אור החיים בראשית טו, ג. וכעין לשון המסילת ישרים בפרק ו' עפריות התמריות גס'). ולכן יש להיזהר לעלות בתמידות ללא הפסק, כי אם לא יעלו – יכולים לרדת, כעין מה שכתב הגר"א (על הפסוק במשלי טו, כד "אורח חיים למעלה למשכיל, למען סור משאול מטה") שעל האדם מוטל כל הזמן לעלות בעבודת ה', ואם אינו עולה – בודאי הוא יורד, ולכן צריך להיות בעליה תמידית.

וכבר הבאנו במקום אחר שיש כמה דרגות במעלת הברואים, דומם, צומח, חי ומעליהם מדבר שהוא האדם, וכל אחד הוא יסוד בפני עצמו השונה במהותו מן הקודם לו, אולם הוסיף בספר הכוזרי (א, כח-מג, וכעין זה בשערי קדושה למהרש"א ג, א) שגם דרגת 'ישראל' העולה על דרגת הגויים שונה במהותה לגמרי ממהות שאר אומות העולם. אבל המפסיד את מעלתו המיוחדת נהיה פחות ממה שהיה בלעדיו, ופעמים נהיים גרועים יותר מן הגויים (כמבואר בהערה שם, וכמו המציאות בזמננו בכמה מקומות רחמנא ליצלן). גם המהרש"א (יבמות א.א.) כתב שיהודי מומר הוא גרוע מגוי ואינו קרוי אדם. גם הצומח אם מתבטל חיותו – הרי הוא יורד לפחות מדרגת דומם, וכן הדומם כשאין לו את צורתו – מתפרק לחלקים קטנים ומתבטל (וכמש"נ בשמות א, יז 'דאת שמים ראיה' בהערה).

ולכן גם בזמן שהאדם נמצא בבין הזמנים או בזמני מנוחה, לעולם לא ירפה מעלייתו המתמדת, וגם בזמני נופש או לחילופין זמני חולשה, ימשיך לפחות במינון נמוך וכדומה, וכמו שכתב רבינו תם (ספר הישר, שער ו) שגם מי שנמצא ב'ימי השנאה' שהם ימים שעשיית המצוות נעשים אצלו בפחות כח וחשק, יזהר שלא להזניח את לימודיו וקיום המצוות כליל, אלא יעשה אותם כביכול באש נמוכה יותר. כל שכן בזמן שהוא מרגיש טוב אלא שהוא צריך לנות, בודאי שלא יזניח לגמרי את לימודיו, אלא ילמד פחות שעות מהרגלו, או שילמד לימודים קלים יותר, ענייני החגים של אותה תקופה, או לימודים אחרים שמעניינים אותו יותר וכדומה (וכמו שהבאנו במקומות אחרים).

תשובה: אף על פי שישנה מעלה מיוחדת ליהודי שיש לו כח בחירה להגיע לדרגות גבוהות, אבל עליו לדעת שאם לא יתנהג כראוי יכול לאבד את מעלתו וזהו יותר גרוע מהבהמה, ולכן לעולם לא ירפה מעלייתו.

© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם במייל – עלוני הפרשה המחכימה על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה – הזדמנות פעם בחיים' (במעלת אותו היום ושהכל הולך אחר התחלתה), עלון 'הכנה נפלאה לכת מצוה' (בני"ל), 'הכנה נפלאה לגישוואין' (הלכה והנהגה לחתנים) ושיועורים מוקלטים בפרק היומי במשניות ב:40 דקות (בינתיים חזין מחלק מסדר טהרות)

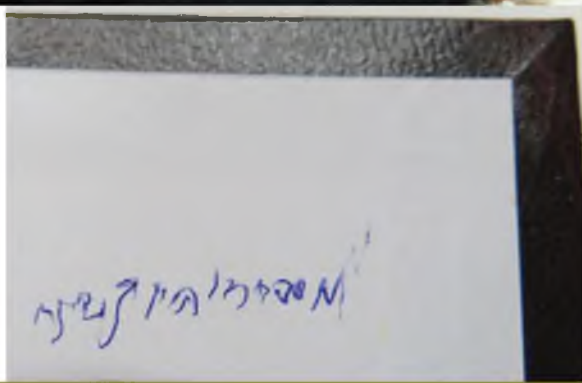
ולרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א (לפי סדר א"ב): אהבתי תורתך (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), בזאת תבחנו" – 630 שאלות על הש"ס מכת"י מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שתשובותיהן במסכתות אחרות, ברורי הלכות איסור והיתר (בשר בחלב ותערובות יו"ד פז-קיא, סיכום מפורט בעיקרי הסוגיות ומפרשיה להלכה, בתוספת ביאורים ובידורים, בהורים ומאירים), המגילה המחכימה (על מגילת אסתר), המושג המחכימה (על פרקי אבות), הפרשה המחכימה (שבעה חלקים שהם בראשית שמות ויקרא במדבר דברים א' ב' ג', חכמה ומוסר אקטואליים היוצאים מפסוקי התורה בצירוף עובדות והנהגות ומעשים מנסיונות החיים), זמנים ומועדים חלק א' (ביאורים ובידורים, ופסולים בענייני שבת ומועדים, בהלכה ובאגדה, על שבת, ראש חודש ומועדים כללי, ובענייני המועדים בחודש אלול ותשרי - ימים נוראים, שהם אלול וראש השנה, יום הכיפורים והושענא רבה, סוכות ושמיני עצרת. כ: 380 עמודים), זמנים ומועדים חלק ב' (מגיל חודשי כסליו עד אב, בהלכה ובאגדה, על חנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ספירת העומר, שבועות ובין המצרים), שלום עליכם / shalom aleichem (תרומת הספר שלום רב המקוצר לאנגלית), שלום רב (שאלות שלום והארת פנים, בהלכה, באגדה ובמוסר, מושלבים בעובדות ומעשי רב מגדולי ישראל: 960 עמודים) [אזל לעת עתה], שלום רב המקוצר (קיצור ספר שלום רב, מעובד ומנוקד בשפה השווה לכל נפש), תורת עשר המכות (סיכום והערות בענין עשר המכות בדרך הפרד"ס) בטלפון: 02-5864229. ובדוא"ל:

BH5864229@GMAIL.COM

נא לסייע לעלון ב'דרים פלוס' עבור 'שבט אחים' – רמות פולין (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

יגילו וירננו לומדי הש"ס והתלמוד לפני כשנה שמחה רבה ניכרה בביתו של מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל עם צאתו לאור של מחברתו בכתב יד, בספר המופלא "בזאת תבחנו" – 630 שאלות ותשובות על כל הש"ס אשר תשובותיהן נמצאות דוקא במסכתות אחרות, הגר"ח נהנה ואמר למחבר 'יישר כח' על טירחתו בהוצאת הספר, ואף למד בזה מהתחלה למשך כמה עמודים, ולבסוף רשם את שמו על הספר 'מספרי חיים קנייבסקי'.

מקדשי תיראו

פרשיות תזריע - מצורע • תשפ"ב | עלון מס' 30

שויתי ה' לנגדי.... הלכות והנהגות בהכ"נ

לצאת מפתח אחר

היו לבהכ"נ שני פתחים, מצוה למי שנכנס בה להתפלל בפתח זה, שיצא בפתח אחר, כדי שיהיה נראה כמחבב את בית השם¹. ובגמ' מיייתי לה מקרא שנאמר (יחזקאל מז, ט) 'ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים, הבא דרך שער צפון להשתחוות, יצא דרך שער נגב' (ש"ע ומשנ"ב ס"ה).

¹ מה שנקט הש"ע כאן שנכנס להתפלל, נראה לכאורה דבדוקא הוא. דהנה לשון הגמ' בברכות דף ס"ב ע"ב ובמגילה דף כ"ט ע"א הוא כן: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא הנכנס לבהכ"נ ע"מ שלא לעשותו קפנדריא, מותר לעשותו קפנדריא וכו'. אמר ר' חלבו אמר רב הונא הנכנס לבהכ"נ להתפלל, מצוה (לגירסת הר"ף) לעשותו קפנדריא, שנאמר ובבא עם הארץ וגו'. ומשמע מזה דהמצוה לצאת בפתח השני הוא דוקא בנכנס להתפלל, ודומיא דקרא דמיייתי דמייירי בבא להשתחוות, אבל מי שנכנס שם ללמוד או לשאר דבר מצוה זהו בכלל המאמר הראשון שנכנס ע"מ שלא לעשותו קפנדריא, שלא אמרו רק דרשאי לעשותו קפנדריא, אבל אין לו מצוה בזה. וכן הוא מבואר להדיא בראש יוסף במגילה שם. וכן מצאתי גם במקור חיים על הש"ע (לבעל החוות יאיר) שכתב כן.

אלא דיעוין בכ"י ס"י קמ"א ס"ז לגבי העולה במגדל לקרות בתורה, שכתב וז"ל, ואם שני הדרכים שווים נראה שעולה בפתח שהיא לו דרך ימין וכו' ויורד בפתח שכנגדו, וכדאמרי' במגילה בנכנס לבית הכנסת על מנת שלא לעשותו קפנדריא מצוה" ליכנס בפתח זה ולצאת בפתח אחר. עכ"ל. ומשמע דס"ל דלעולם נוהג מצוה זו. וז"ל לפי דבריו דהא דנקטה הגמ' במאמר הראשון דמותר לעשותו קפנדריא, היינו משום דמייירי באופן שעדיין לא עשה שום מצוה בבהכ"נ, וכגון שמיד אחר שנכנס נמלך לעשותו קפנדריא ולקצר דרכו, ובא לאשמועינן דאין איסור בזה כיון שלא נכנס מתחילה לשם קפנדריא.

¹ כתב הגר"נ קרליץ זצ"ל (מובא בקובץ זכרון משה), דיש להסתפק האם המצוה קיימת דוקא דומיא דקרא שהפתחים הם בב' רוחות כצפון ודרום, או אף כשב' הפתחים הם ברוח אחת. ובספר מורא מקדש (להגר"ש הומוני, ס"ל) כתב, רוב בתי כנסיות שלנו יש להם פתח אחד לכניסה ויציאה, וראיתי לאנשי מעשה שנכנסים לבית הכנסת דרך ימין ויוצאים דרך שמאל, כדי להקיף את כל בית הכנסת, וכן ראוי לעשות.

¹ טעם זה הביא המש"ב בשם הר"ן, וביאר במחצית השקל דכשיצא מפתח אחר מראה שענין בהכ"נ חביב עליו ומהלך את כולה. אכן עיין ברש"י על הפסוק המובא בסמוך שכתב וז"ל, מצוה עליהם שיתראו בתוך העזרה יפה יפה. ועל דרך זה כתב הלבוש גם לענין בית הכנסת וז"ל, יש אומרים שמצוה למי שנכנס בפתח זה לצאת בפתח אחר שכן כתיב ביחזקאל הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב, וטעמו הוא כמו שאמר יחזקאל לעשות כן במועדים כדכתיב ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים וגו', כדי שיקיימו יפה מצות הראיה שנאמר יראה כל זכורך וגו', כלומר כשיבואו בפתח זה ויצאו בפתח אחרת יתראו כולם יפה יפה בכל העזרה, כן הוא באבן בכניסת בהכ"נ להתפלל כשיכנסו בפתח זה ויצאו בפתח אחרת יתראו הכל בכל צודי עורת בהכ"נ שהתקבצו כולם להשתחוות בבית ה' ולהתפלל לפני יתברך, וזהו לתפארתו ולכבודו יתברך. עכ"ל. (משכנותיך ישראל)

יראת הרוממות

פנינים נפלאים בחומרת קדושת בהכ"נ

אם אין בתי כנסיות אין השכינה שורה

לפניכם קטע נבחר מתוך שיחתו של הרב יהודה אייזנשטיין שליט"א, מח"ס 'אהל מועד', מרבני ישיבת מיר ירושלים:

המדבר דברי חול בבית הכנסת - 'אין לו חלק באלוקי ישראל' וכבר עוררו גדולי הדור שליט"א על צורת ההתנהגות בבתי כנסיות, ובאמת הדברים האמורים למעלה אינם נוגעים רק על עצם ההליכה לבית הכנסת, אלא גם על צורת ההתנהגות בבית הכנסת.

והוא דברי הזוהר (שמות קלא, ב) הנוראים שכותב ש"המדבר דברים בטלים בבית הכנסת אין לו חלק באלוקי ישראל".

וז"ל הזוהר: "מאן דמשתעי בבי כנישתא במילין דחול, ווי ליה דאחזי פרודא, ווי ליה דגרע מהימנותא, ווי ליה דלית ליה חולקא באלהא דישראל, דאחזי דהא לית ליה אלהא ולא אשתכח תמן ולית ליה חולקא ביה ולא דחיל מניה כו".

ומבאר הבן איש חי (ויקרא שנה א אות א) ע"פ מש"כ בספר אפיקי יהודה (דרוש יד) במאמר אחאב שכפר באלוקי ישראל (עי' סנהדרין קב, ב ועין אליהו שם), שהקב"ה נקרא "אלוקי ישראל" מפני שאין ביניהם שר אמצעי, אבל לגבי אומות העולם הוא נקרא "אלוקי האלוקים" כי יש להם שרים אמצעיים.

והנה העדות על כך שאין לישראל אמצעי, זה ממה שמצינו שהקב"ה השרה שכינתו בבתי כנסיות ובתי מדרשות - שהרי בתי כנסיות ובתי מדרשות זהו הדרגה העליונה גם מעל התורה.

וכפי שמבואר מתוך דברי המדרש (ויק"ר שמיני פ"א) שאמרו: "משל למלך שמסר את בנו לפדגוג והיה הפדגוג שונא אותו, אמר אם אני הורג אותו עכשיו נמצאתי מחייב ראשי למלך, אלא הריני מושך את יונקתו ממנו והוא מת מאליו, כך אמר אחז, אם אין גדיים אין תיישים, אם אין תיישים אין צאן, אם אין צאן אין רועה, אם אין רועה אין עולם, כך אמר אחז, אם אין קטנים אין תלמידים, אם אין תלמידים אין חכמים, אם אין חכמים אין תורה, אם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות, אם אין בתי כנסיות ובתי מדרשות אין הקב"ה משרה שכינתו בעולם, מה עשה? עמד ונעל בתי כנסיות ובתי מדרשות, הדא דכתיב (ישעיהו ח, טז) "צור תעודה חתום תורה בלמודי".

ומבואר שבמה שביטלו תלמידי חכמים מהעולם ולא יהיה תורה - אין די בזה, ולא זהו הדרגה הגבוהה שבכל זה, אלא שעל ידי שלא יהיה תורה לא יהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות - ואז מכח זה הקב"ה לא ישרה שכינתו בעולם! ולכן גזר אחז לנעול את הבתי כנסיות ובתי מדרשות - שמכח זה משך את כח היניקה מישראל וממילא הם ימותו מאליהם!

ועפ"ז נשבו לדברי הבן איש חי שכתב: שלכן המזלזל בקדושת בתי

«««««

"העלון נועד לחזק את ענין קדושת בהכ"נ אנא אל תקרא אותו בשעת התפילה וקריאת התורה"

הכנסיות ובתי המדרשות, הרי נראה שאינו מודה שיש שם השראת שכינה, וכפי שכותב הצ"ח שמי שלא בא לבית הכנסת הרי הוא מתרחק מן השכינה והשכינה מתרחקת ממנו, כמו כן מי שמדבר דברי חול בבית הכנסת - הרי הוא מעיד שאינו מכיר בקדושת המקום ולפיכך "אין לו חלק באלוקי ישראל", היינו בתואר של "אלוקי ישראל" שזכו בו ישראל שהוא מתקיים בעיקר בבתי כנסיות ובתי מדרשות שמשם הוא היניקה של ישראל בגלות, ולכן דוקא כלפי זה

מצינו את חומר הענין שאמרו עליו ש"אין לו חלק באלוקי ישראל!" נסיים בפיט החרדים הנשגב והמפורסם: "ותיק יהמו נא רחמיך וחוסה נא על בן אהוביך, כי זה כמה נכסף נכספתי לראות מהרה בתפארת עוזך, אלה חמדה ליבי...". ובתפילה ובקשה על המצב: "חוסה נא ואל תתעלם... אנא א-ל נא רפא נא לה!" ובקשת הגאולה: "הגלה נא ופרוש חביבי עלי את סוכת שלומיך, תאיר ארץ מכוונך נגילה ונשמחה בך, מהר אהוב כי בא מועד וחננו כימי עולם!"

ועל נפלאותיך סיפורי ישועות בזכות שמירת קדושת בהכ"נ

החיידק המסוכן שנעלם

בני בן העשר חזר מהת"ת באמצע היום בגלל חום גבוה וכאבים חזקים בעצם של הרגל, רופא המשפחה שבדק אותו אמר שהוא שולח אותנו למיון ילדים בבית החולים שערי צדק, כי זה נראה לו זיהום או דלקת כתוצאה מחיידק מסוכן שאוכל ר"ל את העצם, כשהגענו למיון שלחו אותנו מיד למיפוי עצמות, סי טי וכו', ולאחר שהגיעו התוצאות, הודיעו לנו שזה החיידק המסוכן הנ"ל וצריך להתחיל באופן מיידי בטיפול אנטיביוטי מסיבי דרך הווריד, שימשך כ-8 שבועות, והטיפול כרוך באשפוז ממושך מאוד. וכן שנתפלל טוב שלילד לא יהיה פגיעה בעצם שגורם לצליעה ולנכות לכל החיים ח"ו.

בשעת התפילה, לדוגמא, תאר לעצמך שאתה בתוך החדר הפנימי בו האדמו"ר שלך מקבל אותך עם קוויטל, ותוך כדי שיחתך עם האדמו"ר אתה קורא ומעיין בעלון תורני שנמצא על שולחנו של האדמו"ר, או שאתה בודק מי מתקשר אליך, או סתם אתה מתעסק עם הפלאפון, או שהחלטת שעכשיו אתה מדבר עם חבר, איך זה נראה לך, היש חוצפה ועזות מצח גדולה מזה, השבת איך הגבאים או החסידים היו מגיבים לאחר מכן, זה הקו שהנחה אותי באותם דקות גורליות, מול ארון הקודש, בו קיבלתי על עצמי לשנות את דרכי בכל הנוגע לתפילות, ולהתחיל להתנהג בתפילות, לפחות כמו מתי שאני נמצא בחדרו של האדמו"ר, הרי כתוב מורא רבך כמורא שמים, וכאן זה ההיפך, ועם הקבלה החזקה הזאת הלכתי לישון בהרגשה טובה ומרוממת.

"רופא המשפחה בדק ואמר, שזה נראה זיהום או דלקת כתוצאה מחיידק מסוכן"

למחרת בצהריים, עשו לבני בדיקות דם שיגרתיות לראות עם התרופות התחילו להשפיע במשהו, וכשהגיעו התוצאות ראיתי שהרופא מזעיק עוד רופא, והרופא הנוסף לאחר עיון בתוצאות מזמין את מנהל מחלקת ילדים, והמנהל הזמין פרופסור, נבהלתי מאוד ושאלתי מה קרה, הרופא קרא לי בצד והסביר לי שהתוצאות מראות שאין חיידק וזה לא מסתדר להם, בשום פנים ואופן. כי בכל הבדיקות הקודמות רואים בבירור חיידק, וכזה נס לא ראה מעולם, כשהוא כבר 30 שנה רופא, וגם בספרות הרפואית אין לזה כנראה תקדים, וכרגע הם החליטו שהיות שהיום ערב שבת, הם שולחים אותנו הביתה עד מוצאי שבת, ושהילד יקח ליתר בטחון אנטיביוטיקה דרך הפה בשבת, ושנחזור במוצאי שבת והם יחליטו מה לעשות. חזרנו הביתה לשבת הילד הרגיש טוב ב"ה, ואפילו הלך לתפילות בבית המדרש, ובמוצאי שבת חזרנו לבית חולים ועשו שוב מיפוי עצמות וכו' והתוצאות הראו בבירור שהחיידק נעלם כלא היה וגם שאין שום נזק לעצם ב"ה. ושיחררו אותנו הביתה בלי כדורים ובלי תרופות. כשהרופאים ההמומים שואלים אותנו איזה סגולה עשינו שזכינו לכזה נס. לסיכום, הילד ב"ה בריא ושלם, ואני נהיית מקדש השם. א.ב.ת. ירושלים.

נ.ב. הבטחתי לפרסם את הנס, בכדי לחזק אנשים נוספים הזקוקים לישועות, ומנסים כל מיני פטנטים, וקיצורי דרך, להוושע נסו לקבל על עצמכם לכבד את הקב"ה ובוודאי שלא לבזותו, ויתקיים בכם הפסוק כי מכבדי אכבד ובחרת בחיים וכו'.

(שתקתי ונושעתי)

בלילה הראשון נשארתי אני להשיגה על בני ולאחר שנדרם בשעה 2:00 לפנות בוקר לערך עליתי לקומה 8 בבית חולים, שם הבית מדרש ואמרתי תהילים וכו'. ביציאתי, ראיתי מודעה, ובו כתוב שהמתפלל במניין בקביעות והעונה אמן ויהא שמייה רבא בכוונה, וכן הנזהר שלא לדבר בשעת התפילה וקריאת התורה, זוכה שהגזירות נעצרות, ושקורעין גזר דינו וזוכה לבנים חיים וקיימים, וכן ינצל הוא וכל יוצאי תלציו מכל צרה וצוקה ומכל געע ומחלה וכו'! אני, שידעתי לצערי הרב, את מצבי הרוחני בכל מה שקשור לתפילות במניין ולנושא של מורא מקדש. ובפרט בכך שהייתי מדבר בשעת התפילה וקריאת התורה, נשברתי לרסיסים, ניגשתי לארון הקודש שהיה נעול, הזזתי את הפרוכת ופרצתי בכי נוראי, דבר שלא קרה לי מעולם, פשוט בכיתי, ובכיתי... הדמעות זלגו ללא הרף, זה בכי ללא שליטה, בכי שמטהר את הנשמה לחלוטין, כמובן כשבכיתי גם התחרטתי ועשיתי תשובה מכל הלב על העבר, שזה כולל תשובה על חילול ה', ביזוי ה', פורש מהציבור, כפיות טובה להקב"ה על כל החסדים והרחמים שהשפיע עלי, ועשה איתי ועם כל בני ביתי עד עכשיו, וגם קיבלתי על עצמי בקבלה גמורה, שב"נ אין יותר חברים ודיבורים בשעת התפילה וקריאת התורה, אין יותר תפילות בלי מניינים, אין יותר לאחר לתפילות ולהפסיד בלי סוף אמן ויהא שמייה רבא, אין יותר לקרוא עלונים בשעת התפילה וחזרת הש"ץ, אין יותר להסתובב בחוץ בשעת התפילה, אין יותר להתעסק עם הפלאפון בשעת התפילה. זה אולי נשמע הרבה דברים ונראה קשה מדי, אבל זה רק החלטה בראש, וזה קל מאוד, בפרט כשרואים את התוצאות. בקיצור, כל דבר שאני לא יעז לעשות כשאני נכנס להאדמו"ר שלי עם קוויטל אותם דברים אני גם לא יעשה

ניתן לקבל את העלון במייל m6797476@gmail.com נשמח לקבל כל הערה והארה בנוגע לעלון כמו כן נשמח לקבל מאמרים, רעיונות וסיפורים בנושא קדושת בהכ"נ בכתובת הנ"ל.
העלון יוצא לעילוי נשמת הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל בן יבלחט"א ר' צבי שליט"א בלט.

מאן מלכי - רבנן

פרקי חיים וקווים לדמותו האצילית
ודרכיו המדוממים בעיון התורה ועבודת ה'
של ראש ישיבת איתרי
הגאון רבי יצחק ברטלר זצלה"ה
מחבר ספרי 'בית יצחק'
גלב"ע ד' אדר א תשפ"ב

הרה"ג ישי לטר

הגאון רבי יצחק ברטלר זצ"ל עמד בראשות ישיבת איתרי והרביץ תורה לעדרים בדרכי הייחודית. הסובבים אותו הבחינו כי היה 'כולו אומר כבוד', ואין כבוד אלא תורה. כל מכריו ראו בו מלכות ששורה על אדם ש'שיויתי' לנגד עיניו.

רבי יצחק ינק את כוחותיו מבית הוריו ומשפחותיהם המיוחסות. חסידי ויז'ניץ, ת"ח, יראי שמים ובעלי חסד. בעודו בחור בסלבודקא, בכל שבת בתפילת שחרית, היה מחזיק לאדמו"ר האמרי חיים מויז'ניץ זצ"ל (בתוך "הגדר" של מקומו בביהמ"ד) את הסיפור בתפילת נשמת. האדמו"ר האמרי חיים אהבו עד מאד ובעודו חתן עשה לו שבע ברכות ולא הניח לו עד שישב החתן "הדומה למלך" על כסאו והוא ישב מהצד.

בהכוננת האמרי חיים, נשלח ללמוד בישיבה הקד' סלבודקה והוא בן חמש עשרה שנים בלבד. שם קנה את השקפת עולמו ודרך חייו. 'שבת בבית ה' כל ימי חיי', להיות בן תורה שאין לו בעולמו אלא תורה, וכן את דרך הלימוד.

רבי יצחק היה רגיל להתבונן בחסדי ה', הירבה להודות לה' ולהעתיר על העתיד. 'ברכי נפשי' מיוחד היה לו על בית הוריו, ו'ברכי נפשי' מיוחד על תקופת סלבודקה.

בחיי הגה בתורה בעמקות ובשקידה, כפי שקנה בסלבודקה, ועבד את ה' כחסידי. הכל מתוך התבוננות, במחשבה תחילה, בקשת רצון ה', תפילה, בהירות, אמונה ושלווה. מח ולב. תורה ועבודת ה'.

מעניין שגלגלה ההשגחה וכמו שבחיי שילב בין שתי דרכים, כך בפטירתו היו לו שתי לוויית. האחת בירושלים כראש ישיבה. שם ספדו לו וליוו אותו מאות ראשי ישיבה, רבנים, תלמידים ות"ח גדולים. והשנייה יצאה מבית המדרש הגדול של ויז'ניץ בב"ב, כשהאדמו"ר שליט"א ומאות חסידים מלווים אותו.

אנו עומדים סמוך ונראה לפטירתו, ובני המשפחה שיחי' לאי"ט העלו על הכתב מקצות דרכיו והליכותיו, וציוני דרך בחייו, לתועלת בני התורה.

בישיבת סלבודקה

כבר בסלבודקה נודע כגאון וכת"ח. סיפר הגאון ר' עזריאל אוירבך שליט"א, כשבאתי לישיבת סלובדקא אמרתי לאחי ר' אברהם דב 'מה יש לי לחפש בישיבה? אמר לי שלומד בישיבה הקדושה בחור מופלא גאון ועילוי הגר"י ברטלר, וזה בעודו בחור. היה לו קשר עם רבי אברהם דב בכל השנים. וכן למד בישיבה"ק דשם בחברותא עם הגאון ר"י זילברשטיין שליט"א, חתנא דבי נשיאה הגר"י ש אלישיב זצ"ל וקבע עמו בחברותא ללמוד מס' עירובין. וכן היתה לו קירבה גדולה עם הגרמ"מ שולצינגר זצ"ל.

ואעפ"י שבני החבורה הללו היו גדולים ממנו

בכמה שנים, מ"מ הוא הוא היה נחשב בעיניהם לת"ח והיה לו קשר עמהם כל השנים.

הגרי ברטלר כותב אות בספר תורה

הגאון רבי חיים ברים זצ"ל היה 'משיב' בישיבת סלבודקא, ואמר רבי יצחק שהיה כוחו להכניס כל לומד אל כל נבכי הסוגיא בבהירות גדולה.

ממי נוטלים הסכמה?

בהסכמה שקבל מהגר"ח ברים לספרו "בית יצחק", רואים את גודל קרבתו וחיבתו והערכתו אליו.

מעניין לציין, שכאשר הוציא רבי יצחק את ספרו לאור, אמר שאינו מעוניין לבקש הסכמה אלא ממי שמכירו, ולא מגדולים שיכתבו הסכמה בלי שידעו כלום מהספר או ממחברו.

מתחמם לאורו של רבי אהרן הגדול

כששאלוהו מי הם רבותיו הציג את עצמו כתלמיד הגאון ר' אהרון קוטלר זצ"ל, וזאת על שום שבכל פעם שהגיע רבי אהרן לאר"י היה מוסר שיעור בישיבת עץ חיים, ומכל הישיבות הק' היו שולחים מטובי הלומדים לכבודו של הגאון ר' אהרון, והוא נבחר כמה פעמים להיות נציג של ישיבת סלבודקה, ומאד נתפעל מעוצמת השיעור ועומקו והחזיק עצמו לתלמיד שקנה דרך בלימוד מהגאון ר' אהרון.

'חטוף ואכול'

מאז ומתמיד היה צמא לדבר ה' ומסתופף בצילם של גדולים. בהיותו צעיר לימים בכל פעם שהגיע לירושלים היה נכנס לפלפל בלימוד עם הרב מטשיבין לעמוד על אמיתה של תורה.

בישיבה היה קשור לגאונים רבי יחזקאל אברמסקי, רבי מרדכי שולמן, המשגיח רבי משה טיקוצ'נינסקי, זצ"ל. כמו"כ הלך להאזין לשיחותיו של רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בפוניבז'.

דבריהם והליכותיהם נחקקו בו והוא המשיך לצטט מדבריהם ולחנך לאורם.

איש 'איתרי'

בפסח לפני חמישים שנה, נקרא ע"י רבי מרדכי אליפנט זצ"ל לכהן בישיבת אתרי בירושלים. ומאז ועד אחרית ימיו שימש כראש הישיבה כשתלמידיו זוכים לראות אותו - הוגה בתורה ומדקדק בלשונות הראשונים תדיר. שומעים את שיעוריו וחידושו, מקבלים דרכי לימוד, דרכי הנהגה ועליה בעבודת ה'. נמצאים במחיצתו בעת שהוא שופך את לבו בתפילה, מקבל פני שבת ברוממות, ירא ברה"ה ומתחטא ביו"כ, שמח בשמחת התורה וכולו שיר ושבח לחי העולמים.

הכנה לשיעור

כל שיעור נמסר בקדושה ובטהרה, לאחר שטבל, ודיבר אך ורק בדברי תורה מהבקר (ביום שחתם על חוזה לדירה לבנו החתן, לא מסר שיעור, כי לא התחיל את היום בדברי תורה), קודם השיעור היה מנשק את הפרוכת ונושא תפילה קצרה. השיעור נמסר 'כדרך נתינתה' בשמחה, בקולות וברקים ותוך כדי פסיעה הלך ושוב. אשרי עין ראתה, אשרי און ששמעה.

על הישיבה ועל התלמידים הייתה להגר"י זצ"ל

הגר"י ברטלר מגיה את הבית יצחק

כפי ראות עיניו, החידוש שעלה במוחו הוא "בהשקפה ראשונה". אמנם הוא עצמו לא אמר דבר בלא שהיפך והיפך עד שעמד שאין לדבר סתירה מכל צד בסוגיא. ובכל שיטה בראשונים חזר למצוא שיתאימו הדברים בכל הסוגיא כולה.

מרחביה של סוגיא

עוד מעלה במעלותיו בקנין הלימוד - שלא היה לומד סוגיא במקומה בלבד, אלא היה לומד את הסוגיות הסובבות ענין זה כפי ראותו ברגע זה ממקומו כאן, וירד לכל סוגיא לעומקה (וזה שהביאו לאריכות הזמן בהספק הנלמד) והיה מעלה בכל סוגיא להפליא בכישרון עצום פרדס מלא פירות בכל הסוגיא הפלא ופלא, ועלתה כל הסוגיא באר היטב כל שיטה ושיטה על מכוונה בביאור מלא בס"ד.

ולפיכך האמין באמיתות הביאור שוודאי הביאור שעלה בידו הוא פשט אמיתי, אחד משבעים פנים שהתורה נדרשת בהם. (שלא אמר דבר מקופיא עפ"י שמועה ודרך אפשר אלא כנ"ל).

ומכאן הגיע דקדוק דבריו בדברי הראשונים כמו שמצינו ג"כ אצל הגר"נ פרצוביץ זצ"ל להוציא את הדברים מתוך הסוגיא, ולא לאמר סברא ולהלבישה אח"כ על הסוגיא. וממילא כיון שיצא לו הדבר מתוך לימוד הסוגיא והיה מדקדק היטב בלשון, נשמע לו ממילא הביאור כפי אמיתות הבנתו.

והיה מדקדק בדברי הראשונים בדקדוק נפלא, והיה מוכיח שבשינוי קטן משתנים הדברים מקצה לקצה.

וכן מצאנו בבאור הגר"א לשו"ע שנכתב בקצור נמרץ, והטעם לפי שבאמת דברי תורה שבע"פ אסור לכותבן בכתב רק משום עת לעשות לה'. ולזה לא התירו אלא המוכרח להיכתב, והוא

הודאה מיוחדת. עוד 'ברכי נפשי', שעל ידם זכה לחדש חידושים ולהרביץ תורה.

במערכת מפעל הש"ס

כשהקים האדמו"ר מקלויזנבורג בעל ה'שפע חיים' זצ"ל את מפעל הש"ס, הזמין את רבי יצחק כנציג יחיד מראשי הישיבות הקד', להיות חבר בנשיאות מפעל הש"ס מיסודו. הגר"י ברטלר הכיר בשליחות זו שהיא מאת ה', והיו מספר החלטות חשובות שהתקבלו בעקבות דבריו.

בית יצחק

זכה להוציא לאור את תורתו ב"ג כרכי "בית יצחק" על המסכתות הנלמדות בישיבה. והם התקבלו בחיבה אצל לומדי התורה, וקנו מעמד ושם בעולם התורה. הגר"י חי בהודאה מיוחדת על זכות זו 'ברכי נפשי את ה'', במקלי עברתי את הירדן ועכשיו הייתי למחנות...

כשרון ועמל

א"א להתכחש למציאות שהיה גאון בכשרונותיו מנעוריו. אמנם לא זו הייתה סוף גדלותו בתורה ועבודה, אלא לא הניח את העמל כל ימי חייו ומעודו לא שקט על שמריו והיה מבקש ודורש להתעלות בקניני תורה.

והעדות היא שלא סמך אף פעם על שיקול דעתו לבדה והפך והפך בכל התורה לחזר ולמצוא מקור לכל דבר ביסודו והגיע לשורש כל ענין.

היכי דמי 'פגע וברח'

היה מרגלא בפומיה שיש מחדשים שאומרים חידושים גדולים באופן של "פגע וברח" כלומר שאינו אחראי לחידוש אלא עשה אותו

טעם להא דמצינו בגמ' דבמתני' יש חסורי מחסורא והכי קתני, לפי שאם אפשר להבין בחיסור הלשון אסור לכותבו, וכל שנתמעטו הדורות הוכרחו לכתוב יותר בהרחבה שיוכלו להבין. ולכן דקדק בלשונות הראשונים למצוא מה טמונו לומר בכל ענין.

בחוגו של רבי נחום הגדול

ומה הפליא לומר הגר"ח קמיל זצ"ל כפי שהעיד הגר"א אוירבך שליט"א מגדולי תלמידי הגאון ר' נחום פרצוביץ זצ"ל. שהיה הגר"ח קמיל לומד באחד השנים בחברותא עם הגר"ח חנוך פרידמן שליט"א, ואמר הגר"ח קמיל להגר"א אוירבך שבכל דור יש הארה מן השמים, ובדור זה ירדה הארה מהשמים בדרך הלימוד והתגלה בעולם בב' מקומות - בישיבת מיר אצל רבי נחום פרצוביץ, ובבית וגן אצל רבי יצחק ברטלר.

ובימי השבעה ספר הגר"א אוירבך, שכאשר בא הגר"ח ברטלר לכהן כראש ישיבה באתרי בירושלים נתבקש לומר שיעור ג"כ באיתרי בחדרה, ושם היה ראש הישיבה ר' חנוך פרידמן שליט"א ואמר ר' חנוך, לא מפריע לי שגם הרב ברטלר אומר שיעור ביבמות משום שמסכת יבמות סדורה בפי, שכן שמעתי בה שיעורים ממו"ר הגאון ר' נחום פרצוביץ זצ"ל... וכשבא רבי יצחק והוסיף לחדש דבריו הייתה עולה הסערה עד לב השמים בריתחא דאורייתא.

ואמר ר' חנוך לר' יצחק: אין לך מה לפחד ממני, אני השומע הכי גדול שלך. ואחר שמיעת חידושך אני מדבר עם הגאון ר' נחום פרצוביץ, והוא חוקר ודורש מפי על כל חידוש שאתה מחדש ועומד עד כל הדברים בדקדוקם. וכמו"כ סיפר הגר"ח זכריה שפרונג שליט"א שהיה בא כסדר לשמוע את שיעורי הגאון ר' נחום פרצוביץ ולאחר השיעור היה הגאון ר' נחום פרצוביץ זצ"ל דורש לשמוע ממנו מה שמעת בזה מהרב ברטלר ו"הייתי חוזר בפניו על כל השיעור".

אלא דבזה נחלקו, דהגאון ר' נחום פרצוביץ זצ"ל היה רגיל לומר, שהבנת הדברים בתורה היא למעלה מהשגת אנוש וכל כמה שמעמיקים משיגים כמה הדברים יותר נעלים משכל האנושי, אבל אפשר להבינם לאמיתת בהבנת התורה כל אחד כפי יגיעתו. ואלו הגר"ח ברטלר זצ"ל אמר על עצמו שהוא מעולם לא אמר דבר שאינו מובן אותו בהבנה מלאה.

אמנם כולם ידעו שגרא דלישנא דהגר"ח ברטלר הוא לומר בצעקה "אתה לא שומע"

כן כתוב ברמב"ן איני אומר דבר מעצמי אלא את דברי הרמב"ן "ולא יכול להיות פירוש אחר בדבריו". הרי שסוף דבר לא היה רחוק מדרכו של ר' נחום שגם הוא אמר כן כי כך כתוב, וא"א לזוז מהדברים גם אם קשים הם להבנה אבל כן כתוב.

[והנה היה חלק מהלומדים האחרים שלא היה דרכם בלשון אלא בסברא גרידא כפי הבנתו בסוגיא כמו שהיה זועק הגרא"מ שך זצ"ל - אתם לא שומעים מה אמרת! קודם תשמעו ואח"כ תקרעו אותי כדג. וזהו לפי שאמר את סברת עצמו ועמד על דבריו עד כדי מסירות נפש. אבל הם אמרו דברי הראשונים בשיטתם הם והבינו שיש ג"כ ודאי כזו הבנה בתורה].

להוסיף לקח ודקדוק

אותה מידה הייתה בו ג"כ בכל חלקי העבודה שלא נח ולא שקט ורצה בכל דבר להגיע לשורשו הן בהלכה הן בעבודה ומטעם זה כשהיה מוגיע להלכה היה מהפך בדקדוק הדברים המתחדשים לשמוע מה יש ללמוד ולהוסיף לקח בדקדוק ההלכה בהל' שיעורים בפסח ובהל' ישיבת סוכה וכיו"ב.

עבודת השבת קודש

דוגמה אחת לעבודתו, בעניין השבת.

היה טורח, כמו האמוראים, ומשתתף בהכנת הצ'ולנט והקוגל לכבוד שב"ק,

בשב"ק היה מתרפק על קדושתה מבואה ועד צאתה. שח יד"נ רי"ש שליט"א, כשהיה הרבי מויז'ניץ בירושלים (בתשמ"ד) עמדתי על יד רבי יצחק בתפילות ליל שבת ושמעתי אותו כל הלכה דוד" מרקד ואומר לעצמו 'לעשות את השבת', 'לעשות את השבת' מראשית הניגון ועד סופו והדברים נחרתו בלבבי עד היום הזה בכל שבתות השנה, הגעגועים לשב"ק.

בכל שב"ק, הקידוש היה מעמד מרומם. את הפרשה היה לומד כל שבת עם מפרשים ומתענג על דברי הרמב"ן והספורנו, ואצ"ל דברי רש"י הקדוש, החינוך, העקידה, דברי השפ"א היו מרווה לנפשו וכן היה מתענג לשמוע כל דבר חידוש מבנ"א על הפרשה מדברי צדיקים וחסידים. והיה מוסיף בדרוש בכל שבוע מעניין הפרשה והזמן.

מקדים וקאי

תפילות שב"ק. אמר הגבאי בביהמ"ד שמיים הווסד המניין (כארבעים שנה) לא אירע שלא

הגיע ראשון לתפילה, קודם תחילת התפילה יחד עם הרבנית תחי' ותפילתו הייתה בנוסח ויז'ניץ, בהשתפכות הנפש. והיה אומר מילה במילה בנחת ובנעימות. בשמו"ע ראוהו כעומד לפני המלך ואימתו עליו. בלא תנועה יתירה ובמתניות. תפילתו הייתה כמדבר עם המלך.

בסעודות שב"ק היה מאריך בזמירות כנהוג, ומוסיף את הזמירות והשירים בנוסח ויז'ניץ. יום שב"ק עצמו היה כולו בלימוד בתוה"ק בתושב"פ ובליל שבת קדש עם גמור הסעודה היה פותח את הדפדת של השעורים מעיין בשיעור וביום היה יושב ולומד ש"ס וש"ו"ע. היה מקפיד להשלים מאה ברכות.

בסעודה שלישית האריך, להיות מכלל האומרים 'המאחרים לצאת מן השבת וממהירים לבא'. בסעודת מלווה מלכה היה מאריך בכל שבתות השנה בזמירות ללוות את המלכה עד שעה מאוחרת, ולאחר שעות לימוד.

לפי דרכו ודרך אבותיו

בעניני העבודה היה אומר לתלמידיו דכל אחד יש לו למצוא דרך בעבודת ה'. הוא מבית אבא יש לו את דרך העבודה שקיבל מהבית - היא דרך ויז'ניץ, אמנם יש מי שמוצא מדריך בדרך המוסר, ואם הוא מרגיש את המעלות בדבר הרי טוב לו בזה. העיקר שלא ילך בלא מורה דרך ויבקש תמיד להתעלות.

ולא פלא שהיה מופלא כבר מנעוריו ועד זקנה בכל שנותיו אצל כל גדולי דורינו כשהוא עצמו מבטל עצמו כעבד קמי מריה לכל מנהיג שעמד מן השמים על העדה.

היכן שהיה, התהלך כעמוד האש ההולך לפני המחנה. כן לפני בני ביתו וכן לפני כל הנמצאים במחיצתו. כולם נפעמו מהודו וגדלותו. בכל ענין ולכל אדם חתר בכל כוחו למצוא עצה המועילה לו לא נח ולא שקט ולא אמר אין בכוחי לעשות. הנהגתו הייתה בשלוות נפש בלתי נתפשת, לא יצא מגדרו לעולם ועשה כפי הבנתו וכפי שעלה בדעתו בסוף ההבנה שראוי לעשות עפ"י דין ולפני משורת הדין.

יהי רצון שדמותו המרוממת תהיה לעיניים לכל תלמידיו וממשיכי דרכו, ויהיו הדברים לחיזוק ולעילוי נשמתו הטהורה.

מחיר מיוחד
לרגל ההוצאה
55 ש"ח

הופיע ויצא לאור בסיעתא דשמיא הספר שרבים ציפו לו

גאון הענווה

תולדות חייו ופעליו
של מרן הגאון החכם השלם
רבי יהודה מועלם זצוקלה"ה
מראשי ישיבת 'פורת יוסף'

750 עמודים
מלאים בתוכן
עשיר והיסטורי

חלק שני בספר **'זיו איקונין'**

אלבום תמונות מרהיב, בצבע מלא.
מאות תמונות נדירות, עתיקות ומשוחזרות.
מסמכים נדירים מתובלים בעובדות מחיי רבנו
ובסיפורים נדירים על חכמי ישיבת 'פורת יוסף'

ניתן להשיג ברשת חנויות 'יפה נוף' וכן

ההגדה

שתעשה לך סדר

הגדה של פסח מסילות חכמה ומוסר

בהגשה מפוארת וברורה במיוחד
עם ביאור ההגדה, לימודי אמונה
ודרכי העבודה למעשה
בלשון בהירה ושווה לכל נפש

כתבי
המשגיח
רבי אליעזר גינזבורג זללה"ה

כמו כן, ניתן להשיג
את שאר ספרי
המשגיח זללה"ה
שיצאו עד כה
מכתבי הדרכה,
ימים מראים

ניתן להשיג
בחנויות הספרים
המובחרות
או בטל'
0533152970
0548501014

המרכז להשאלת חפצים נצרכים

לעי"נ התינוק דניאל אלכסנדר ז"ל
בן עקיבא יששכר יבדלח"ט

02-6282-123

יעזור

גמ"ח ארצי למכשירי וויז חסומים, כסאות בטיחות לרכב ועגלות דונה.

לידיעת הציבור

הגמ"ח התרחב משמעותית והוא מונה כ-69 סניפים בפריסה ארצית!
את פרטי הסניפים ניתן לשמוע בקו-

02-6282-123

כלל המכשירים ניתנים בהשאלה, למעט השתתפות חלקית בהוצאות, לדוגמא:
-מכשירי וויז (+כל האביזרים לרכב בתיק נח) 5 ש"ח ליום.
-כסאות בטיחות לרכב ללא עלות כלל!
-עגלות מיוחדות 'דונה' 10 ש"ח ליום, ו-50 ש"ח לשבוע.

בשורה לטסים לחו"ל:

בקרוב יהיה ניתן להשיג מכשירים חסומים (עם מספר אפליקציית חיוניות
לטסים לארה"ב, בחסימה מיוחדת ומאושרת)
מכשירים אלו יושאלו בשלב זה רק בסניפי:
ירושלים, בני ברק, מודיעין עילית, ובית שמש.
פרטים נוספים בשלוחה 6

חדש לתושבי בית שמש:

גמ"ח כלי עבודה ענק שבו ניתן להשיג כמעט את כל כלי העבודה הנצרכים.
פרטים בשלוחה 5

לתרומות או בקשות לפתיחת סניף באזורכם (נא לבדוק שלא קיים סניף באזור שלכם
ועיש צורך ממשי בכך!)

ולהשארת הודעה למערכת השאירו הודעה בשלוחה מספר 9

◆ נפל נהורא בבי כנישתא ◆

בשעה טובה ומוצלחת

הופיע וראה אור

ספר

חזן הכנסת

פרי עמלו של הרה"ג

רבי יחזקאל שלו יעקובוביץ שליט"א

הספר מסדר בצורה בהירה ומיוחדת את כל הידיעות ההלכתיות הנצרכות בבית הכנסת ויביא תועלת מרובה לגבאי, לחזן ולכל המתפללים בהציגו משנה סדורה וברורה בהלכות חשובות אלו

הספר מבוסס על פסקי משנה ברורה וזכה להסכמת חשובי הפוסקים שליט"א

אוהב הקב"ה שערים המצוינים בהלכה מכל בתי כנסיות ובתי מדרשות

◆ בשורה נפלאה ◆

לחזן, לגבאי ולכל מתפללי בתי הכנסת

לדעת
מבחנים שבועיים בדף היומי
חפץ חיים, אהבת חסד ומשנ"ב
0737-289-669

ב'בין הזמנים' הזה בעז"ה

לם אנו נצל

הלכות ציצית

**מצטרפים לרבבות
הקובעים לימוד יומי
ב'משנה ברורה' ו'חפץ חיים'
עושים מבחן שבועי
ונכנסים להגרלות בכל שבוע:**

ועוד 10 זוכים:

פרס ראשון:

תלושי קניה

יפה נוף פלדהיים ברשת החנויות:

בסך: 150 ₪ כל אחד

500 ₪

במזומן

ניתן לעשות את המבחנים:

בטל: 0737-289-669 בעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:

במייל: 7692282@gmail.com בפקס: 0799-414-144 בנקודות הפצה ניתן לשמוע בטל: 0737-289-669 בשלחה 4

לדעת

מבחנים שבועיים בדף היומי
חפץ חיים, אהבת חסד ומשנ"ב
0737-289-669

מצטרפים לרבנות הלומדים המאשרים

הקובעים לימוד יומי

ב'חפץ חיים' ו'אהבת חסד'

עושים מבחן שבועי

ונכנסים להגרלות בכל שבוע:

ועוד **10 זוכים:**

פרס ראשון:

תלושי קניה

ברשת
החנויות:

בסך: **150 ₪** כל אחד

500 ₪

במזומן

ניתן לעשות את המבחנים:

בטל: 0737-289-669 ☑ בעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת) ✉ במייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:

במייל: 7692282@gmail.com ☑ בפקס: 0799-414-144 🏠 בנקודות הפצה ניתן לשמוע בטל: 0737-289-669 בשלוחה 4

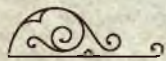

יומא טבא לרבנן

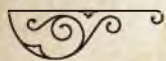
הזפיע ויצא לאוד ספר **בעקבי ההגדה**

שנאמרז ע"י רבינו הגאון
רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל

ביאורי ההגדה
ע"פ דברי הראשונים
ומאמרי חז"ל
בתוספת מוסר השכל
ועובדות מגדולי הדורות
לעודד את הלבבות
לאמונה ויראת שמים

• מדבינו הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל •

הגדה של פסח

התבטאות מרן שר התורה על "פרדס ההגדה" "וראיתי כי טוב הוא"

בס"ד, שלחני אד"א תשע"ט

תנה כבר נדע להחליט תורה של פסח בשם "פרדס התעודות"
אשר יצאה לאור ע"י ידידי הרב ר' אלימלך חשן זצ"ל וכו' ערך
בתפארת סדר פסח עם מדרשים ופירושים הלכות וסיפורי יציאת
מצרים בטוטר"ד, וכבר קלסודו רבנן.

ועתה יפה נח הבן ורדה"ג ר' בנימין חשן שליט"א שהחסיף להחזיר
בתוספת מרובה לשבח ובמיוחד לצעדי השאן, וראיתי כי טוב הוא.

יה"ר שהמין זה בידו יצליח ותבשמו בו כל חכמי לב, וגם לרבות
הבנים לקיים בו מצוות והגדת כבודו.

המ"ח בברכת התורה וכבוד המעשה כי רבת היא

מ"ח ג' ג' י"ח

ראה זה חדש! השנה הדפסנו את הקונטרס "נחלת בנימין"
שבתוך "פרדס ההגדה" בתוספת מרובה באופן של שו"ת כדלהלן:

הידעת!

- * כמה ברכות מברכים בליל הסדר? (שמונה עשרה)
- * כמה דברים עושים זכר לחירות? (ששה)
- * כמה דברים עושים לזכר עבדות? (ששה)
- * על מה עוד ראוי לכוון בברכת שהחיינו? (שבעה)

חידה:

מתי מותר לאכול גם חמץ וגם מצה, ומתי אסורים
שניהם, ומתי מותר רק חמץ ומתי מותר רק מצה?
"אין אוכלים קרבן פסח אלא בחמץ" (מדרש פליאה) היתכן?

כל זאת, ועוד למעלה ממאה ועשרים שאלות וחידודים בלתי ידועים, ניתן למצוא בקונטרס
"והגדת לבנך" - "נחלת בנימין" הנדפס ונערך מחדש ברוב פאר והדר, בלשון שאלות ותשובות.
הזדמנות פז למלמדים ולאבות להתכונן בראוי לעריכת הסדר.

ניתן להשיג את הקונטרס וכן את ההגדה "פרדס ההגדה" בחנויות הספרים
וכן בטל' 0533-10-35-38/7 או 02-6254-794

צוהר לשאלות ולבטים של יהודים בני מלכים

ראה אור

שני"ה

לבני מלכים

מאת הרה"ג

רבי בנימין הכט שליט"א

הספר שהביא תועלת מרובה
ליהודים רבים מכל גווי הקהילה
במהדורה מהודרת

העוסק בבהירות נפלאה בשלל
השאלות המעסיקות יהודים
בכל היבטי החיים, אמונה
והשקפה, השתדלות בפרנסה,
שמחה בעשיית המצוות, עמידה
בנסיונות, רצונות טובים, קדושה,
לימוד תורה, חינוך, חיבור לציפיה
לגאולה ועוד ועוד. בהסכמת גדולי
המשגיחים והמשפיעים.

יומא טבא לרבנן

בהגלות נגלות אור יקרות מתורת
רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל

ספר תורת האדם

אשר נערך וסודר בס"ד ע"י
הרב אלכסנדר יוז'וק שליט"א

במהדורה חדשה ומתוקנת ע"פ למעלה מעשרה כתבי ידות ודפוסים ישנים, בירור אחר בירור וניפוי אחר ניפוי לאוקמי גירסא על מתכונתה המדוקדקת. ועל שוליו גלינות מרן הגרא"ז מלצר ז"ל, מדור שינויי נוסחאות, וחיבור 'תפארת אדם' הכולל אלפי מקורות וצינונים, מקבילות והערות בבירור מקחו של הרמב"ן.

בתוספת מילואים, ליקוט שינויי נוסחאות מורחב, מפתחות, ומבוא מקיף. ברוב פאר והדר ומכלל יופי, מאיר עינים ומרחיב הדעת.

מתוך עדות הגאון הגדול

רבי חזקיהו יוסף שרייבר שליט"א
בהסכמתו:

'מה נכבד היום בו תורתו של אדונינו הרמב"ן ז"ל נעטרה בפאר ציצים ופרחים ... ויפעלהו בזרוע כוחו ברוב עמל ויגיעה גדולה, כי יחם לבבו בקרבו על היות תורתו זו של הרמב"ן ז"ל כנוה משולח ונעזב כמדבר ... וישאנו לבו לקרבה אל המלאכה, לקבץ כעמיר גרנה דברי רבותינו בזה ... לא הניח דבר קטן ודבר גדול ... גם מגרעות נתן לבית בתיקון הנוסחאות ... ויעזקהו ויסקלהו, ויטעהו שורק, כולו זרע אמת, זרע דרישת האמת

אשר תבער בלבו, כל מן דין

סמוכו לנא!'

ניתן להשיג בחנויות הספרים ובטלפון: 053-315-9253

הופיע ויצא לאור עולם
הכרך השלישי מסדרת

שיעורי רבי שמואל יעקב

על מסכת
בבא בתרא
פרק חזקת הבתים

מגילת

כרכא דכולא ביה,
האוצר את שיעוריו
המופלאים של
גאון התורה
רבינו
שמואל יעקב
בורנשטיין
זצלה"ה

בעריכה
חדשה ובהירה
לשמחת לב
תופשי התורה

לפרטים: 052-7665915 • 050-4111275
ניתן להשיג בחנויות המובחרות • הפצה ראשית משנת הספר 050-4123114

והיה לכם גבול נגב

מהו גבולה הדרומי של ארץ הקודש לעניין שמיטה?
האם יכול הערבה הצפונית נחשב כפירות שביעית?

"מכון הילכתא" מארגנים בימים אלה

סיור מודרך וחוייתי בדרום הארץ

לבני תורה, מורי הוראה ואברכים העוסקים בלימוד ההלכה, כדי שיוכלו לראות ולחוות את חלקי הערבה השונים, להבין מהי "הערבה הצפונית" שמדברים עליה כל כך הרבה, ולרדת לעומק דבריהם של רבותינו פוסקי ההלכה ואת השיטות השונות הלכה למעשה.

הסיור יתקיים אי"ה ביום שלישי ד' ניסן

לפרטים והצטרפות חייגו עכשיו: 053-313-6170

או שלחו הודעה למייל: s0533136170@gmail.com

עלות ההצטרפות: 160 ₪ בלבד

ספר יוצא לאור בצוף

תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה!?

בצוף הוצאה לאור, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד לתוצאה המוגמרת המושלמת

- יח"צ
- פרסום
- הפצה
- הדפסה
- גרפיקה
- עימוד
- עריכה לשונית
- עריכה תורנית
- הקלדה

נתן פלדמן • 054-8401840 • 02-6504055 • www.tzufbooks.co.il • zuf@zuf.co.il